

Pingsályktunartillögur samþykktar.

1. Viðbótarsamningur við Norður-Atlantshafssamninginn.

Á 6. fundi í Sp., 24. okt., var útbýtt:
Till. til þál. um aðild Íslands að viðbótarsamningi við Norður-Atlantshafssamninginn varðandi þátttöku Grikklands og Tyrkland [75. mál] (A. 114).

Á 8. fundi í Sp., 26. okt., var till. tekin til fyrri umr.

Dómsmrh. (Bjarni Benediktsson): Herra forseti. Það er kunnara en frá þurfi að segja, að hinar frjálsu þjóðir eru nú að efla varnir sínar til að geta komið í veg fyrir ofbeldisárás eða hindrað hana, ef hún er gerð. Við þær athuganir, sem áttu sér stað til að rannsaka, hvernig varnarnar yrðu bezt og fljótast gerðar sem öruggastar, kom í ljós, að samtök þessi yrðu mjög styrkt, ef Tyrkland og Grikkland gerðust beinir aðilar að samtökum Atlantshafsríkjanna. Á síðasta ári varð samkomulag um, að þessi ríki skyldu samhæfa varnir sínar vörnum Atlantshafsríkjanna, en það er ljóst, að þær ráðstafanir voru ekki fullnægjandi í þessu sambandi. Það er meiri trygging fyrir öryggi og varðveislu friðar, ef þessi ríki gerast beinir aðilar samtakanna. Það var samhljóða álit á fundinum í Ottawa að leggja til við stjórn og þing hverrar þjóðar um sig að samþ. þátttöku þessara ríkja. Um síðustu helgi var undirritað samkomulag þar að lútandi í London. Þetta samkomulag þarfnast staðfestingar, og þar sem Atlantshafssamningurinn var samþ. af Alþingi, er rétt að fá samþykki þingsins fyrir þessu viðbótarsamkomulagi. — Ég fjölyrði ekki meira um þetta, en legg til, að málinu verði vísað til 2. umr. og hv. utanrnmn.

Einar Olgeirsson: Herra forseti. Mér finnst það ekki sitja sérstaklega á þeim þm., sem voru andvígir Atlantshafssamningnum, að ræða þetta sérstaklega. Þó ætla ég að leggja nokkur orð í belg. Með þessari viðbót sýnir Atlantshafssamningurinn betur eðli sitt, að vera samtök þeirra stórvelda, sem kúgað hafa aðrar þjóðir fram að þessu. Þessi stórveldi hafa reynt að skreyta sig með því, að í Evrópu sé lýðræðisstjórn, þó að stjórnarhættir gagnvart þeim löndum, sem þeir undiroka, sé hreint Alþt. 1951. D. (71. löggjafarþing).

einræði. En nú á að fara að stiga það spor að taka hrein einræðisríki eins og Grikkland og Tyrkland inn í bandalagið. Það má minna á það til skemmtunar, að það er sama sem verið að innlima Miðjarðarhafið í Atlantshafið og að taka Grikkland og Tyrkland og kalla þau frjálsar þjóðir. Nú er það vitað, að ýmsum, sem voru samþykki Atlantshafssamningnum, ofbýður sú hræðni að tala um lýðræði og frjálsar þjóðir og taka svo Grikkland upp í bandalag hinna frjálsu þjóða. Þess vegna voru stjórnir Hollands, Danmerkur og Noregs andvígir því að taka þessi ríki upp í Atlantshafsbandalagið. Hins vegar var svo að farið, að stjórnir þessara þjóða voru brotnar hver af annarri, þangað til Danmörk gafst síðast upp. Það þarf ekki að spyrja að því, hverju hafi verið beitt til að kúsa þessi ríki. Það er þess vegna ekkert nýtt fyrir okkur, sem vorum andvígir þessum samningi, að þetta skref sé tekið. Ef einhver, sem var samþykktur þessum samningi, hefur álitnið, að verið væri að festa lýðræðið í sessi í heiminum, er tími til kominn að spyrna við fótum. Er það meiningin að taka Spán líka upp í bandalagið, áður en tekizt hefur að yfirvinna ógeð frjálsra þjóða á Franco? Á að gera Spán að höfuðverndara lýðræðis í Evrópu? Það ráð er nú tekið, að Bandaríkin gera einkasamning við Franco. — Ég ætla ekki að orðlengja frekar um afstöðu mína til þessa máls, en ég mun greiða atkv. á móti því þegar við þessa umr. Þeir, sem hafa látið flekast til að vera samþykki þessu, ættu nú að stinga við fótum, þegar þeir sjá, hvert stefnt er með þessum viðbótarsamningi.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 26:5 atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 29:6 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: JS, JR, KK, KS, ÓTh, PP, PO, RP, SÁ, SkG, StJSt, StgrSt, VH, PP, AE, AB, BBen, EmJ, EystJ, GJ, GPg, HÁ, HV, HG, HelgJ, IngJ, JóhH, JG, JPálm.

nei: JÁ, LJós, SG, AS, BrB, EOL.

17 þm. (JörB, LJóh, PZ, SB, SÓÓ, StSt, StgrA, ÁkJ, ÁÁ, BSt, BÓ, FRV, FJ, GG, GTh, HermJ, JJós) fjarstaddir.

Till. vísað til utanrnmn. með 29 shlj. atkv.

Á 13. fundi í Sp., 8. nóv., var till. tekin til siðari umr. (A. 114, n. 161 og 165).

Frsm. meiri hl. (Jóhann Jósefsson): Herra forseti. Eins og tekið er fram í nál. utanrnmn., hefur meiri hl. hennar ákveðið að leggja til hér á hæstv. Alþingi, að það fyrir sitt leyti samþ. þann samning, sem gerður hefur verið um aðild tveggja nýrra ríkja, þ. e. a. s. Grikklands og Tyrklands, að hinu svokallaða bandalagi Atlantshafsríkja. Þessum tveimur ríkjum hefur með viðbótarsamningi, sem gerður hefur verið af þeim, sem fyrir voru í Norður-Atlantshafsráðinu, verið bætt í hóp þeirra þjóða, sem teljast aðilar að Norður-Atlantshafssamningnum. Sex af meðlimum utanrnmn. ákváðu að leggja til, að Alþingi staðfesti aðild Íslands að þessari viðbót í hóp ríkjanna, sem að bandalaginu standa. En sjöundi nm., hv. 7. landsk. þm., skilaði sérstöku nál. og telur sig ósamþykkan því, að Ísland gerist aðili áfram að bandalaginu að viðbættum þessum tveimur ríkjum, sem hér um ræðir. Bendir hann á það í nál. sínu á þskj. 161, að mikil áherzla hafi verið lögð á það með Atlantshafsbandalaginu að treysta varnir á Norður-Atlantshafi. Sem vitað er, þá liggja löndin Grikkland og Tyrkland ekki landfræðilega að Atlantshafi, heldur við Miðjarðarhaf. En hér er því til að svara, að þó að samtök frelsisunnandi þjóða hafi í fyrstu orðið til meðal landa kringum norðanvert Atlantshaf, þá er það vitað, að heimurinn er að skiptast í varnarsvæði vestrænna og austrænna þjóða. Varnarsvæði vestrænna þjóða nær yfir stærra svæði en löndin, sem liggja að Atlantshafi. Um það þarf ekki að deila, að yfir löndunum við Miðjarðarhaf vofir svipuð hættu eða jafnmikil hættu og yfir öllum Atlantshafslöndunum. Þessi lönd eru því mjög kærkomin viðbót í hóp bandalagsins, sem er til varnar austrænum yfirgangi, og kærkomið, að þessi lýðræðisríki, sem um ræðir, gerist aðilar að þessum samtökum. Ísland, sem er einn aðillinn að Norður-Atlantshafsbandalaginu, hlýtur að vera samþykkt því, að þessir tveir nýju meðlimir bættist við. Bæði Grikkland og Tyrkland starfa eftir lýðræðislegum og þingræðislegum starfsreglum. Bæði þessi ríki hafa fulltrúa t. d. í Evrópuráðinu og taka þar þátt í störfum Evrópuráðsins með öðrum lýðræðisþjóðum. Hefur þess ekki orðið vart, að þau hafi haft þar aðra afstöðu til lýðræðis og þingræðis en t. d. Norðurlöndin og þar með taldir við Íslendingar. — Ég ætla, að á þessu stigi málsins sé óþarft að rökræða frekar nauðsyn þess, að Ísland skerist ekki úr leik um að staðfesta aðild þeirra ríkja, sem hér um ræðir.

Afstaða minni hl. í utanrnmn. er ef til vill skiljanleg vegna þess, að hugur hans beinist að öðru og áhugi hans er á öðru sviði en hinu vestræna lýðræðissviði. Getur afstaða hans í þessu máli hæglega mótast af því, og er óþarfi að gera það sérstaklega að umræðuefni. Hitt er ljóst, að allir þeir, sem hafa gengizt undir þá nauðsyn að taka þátt í varnarsamtökunum, komast eðlilega að sömu niðurstöðu í þessu máli og komizt var að í utanrnmn., að Alþingi

beri að samþykkja gerðan samning um þátttöku Grikklands og Tyrklands.

Frsm. minni hl. (Finnbogi R. Valdimarsson): Herra forseti. Um það bil sem Atlantshafsbandalagið var stofnað, ritaði Mr. Summer Welles, fyrrv. aðstoðarutanrnh. Bandaríkjanna, grein í eitt stærsta og áhrifamesta blaðið í Bandaríkjunum, New York Herald Tribune, þar sem hann gagnrýndi það, hvernig haldið hefði verið á samningum af hálfu Bandaríkjanna til undirbúnings bandalagsstofnuninni. Mr. Summer Welles hafði verið svo að segja uppalinn í utanríkisþjónustu lands síns. Hann hafði unnið í þeirri þjónustu alla sína starfsævi, gegnt þar fjöldamörgum vanda- og virðingarstöðum, en síðast verið aðstoðarutanrnh. í fjölda ára og sérstakur sendimaður og trúnaðarmaður Roosevelts forseta í sendiförum til Suður-Ameríku og Evrópu. Í þeirri grein, sem ég gat um og birtist í New York Herald Tribune 22. febr. 1949, komst hann m. a. að orði á þessa leið, með leyfi hæstv. forseta: „Aðferðirnar, sem hefur verið beitt í þessum samningum, sýna, hve hörmulegar afleiðingarnar hljóta alltaf að verða, þegar utanríkisstefnu Bandaríkjanna er stjórnað af hershöfðingjum.“ — Á ensku: „The way in which we have handled these negotiations shows how fatal the effects must always be, when American foreign policy is controlled by the armed services.“

Í júlí í sumar skrifaði einn af hæstaréttardómurum Bandaríkjanna, Mr. Douglas, grein í eitt viðlesnasta vikuritíð í Bandaríkjunum. Greinin fjallar beinlínis um utanríkisstefnu Bandaríkjanna og það, hver áhrif hún hefði haft víða um heim, en þó einkum í Asíu, en dómariinn var nýkominn þaðan úr margra mánaða ferðalagi. — Það er ekki algengt, að hæstaréttardómarar taki sér fyrir hendur að fletta ofan af rangri stjórnarstefnu eða því, sem þeir álíta ranga stjórnarstefnu síns eigin lands. Þessi grein eftir Douglas dómara, sem mun vera einn af þeim dómurum í hæstarétti Bandaríkjanna, sem mestrar virðingar njóta, vakti því mikla athygli víða um heim. Í þessari grein lýsti Douglas dómari yfir þeirri skoðun sinni, að utanríkisstefna sú, sem fylgt hefur verið af Bandaríkjastjórn síðan Roosevelt forseti féll frá, hefði beðið algert skipbrot, lent í algerum ógöngum, væri „bankrupt“ — gjaldþrota. Hann lýsti hinum skaðvænlegu áhrifum, sem þessi stefna hefði haft víða um heim, séð frá hagsmunasjónarmiði Bandaríkjanna sjálfra. Hann lýsti stærstu skyssunum, sem hann taldi að hefðu verið gerðar. Hann sagði, að ólgan í Asíulöndunum væri eðlileg uppreisn gegn erlendum yfirráðum og heimsveldisstefnu og innlendu arðráni stóreignamanna. Hann sagði, að utanríkisstefna Ameríku hefði leitt af sér ákafa andúð í garð Bandaríkjanna með öllum Asíuþjóðum og að það hefði verið hræðileg yfirsjón að láta amerísku herina nokkurn tíma fara yfir 38. breiddarbauginn í Kóreu og ef ekki yrði breytt um utanríkisstefnu Bandaríkjanna, gæti það leitt til þess, að öll Asía yrði kommúnísk. „Ástæðan til allra þessara

ófara, orðinna og yfirvofandi," sagði hann, „er sú, að Ameríkumenn hafa gerzt „fórnardýr hernaðarlegs hugsunarháttar“, — á ensku: have become victims of military thinking, — „og að sjónarmið og skoðanir hershöfðingja ráða utanríkisstefnunni.“ „Þetta,“ segir hæstaréttardómariinn, „en ekki vopnaveldi Rússa, er orsök þess öryggisleysis, sem ameríska þjóðin býr við í dag.“

Í einu viðurkenndasta blaði Bandaríkjanna, Baltimore Sun, birtist í sumar grein eftir viðkunna blaðamann, Mark Watson, hernaðarsérfræðing þessa blaðs. Hann sagði þar m. a., en greinin er skrifuð um herstöðvar Bandaríkjanna á Spáni: „Það er dálítið hastarlegt að veita því athygli, að í okkar lýðræðisþjóðfélagi, þ. e. Bandaríkjunum, þar sem borgaraleg, pólitísk sjónarmið hafa fram að þessu alltaf ráðið utanríkisstefnunni og her og floti orðið að haga sér eftir því, þá skuli nú vera komið svo í dag, að ekki er minnsti vafi á því, að hernaðarlegar þarfir ráða stefnunni í utanríkismálum.“

Ég hef hér nefnt þrjú nöfn, Summer Welles, fyrrv. aðstoðarutanrhh., Douglas hæstaréttardómara og Watson, viðkunna blaðamann. Allir þessir amerísku menn slá því föstu, að stefna Bandaríkjanna í utanríkismálum sé miðuð við hernaðarleg sjónarmið, enda stjórnað raunverulega af hershöfðingjum. Ég hef með þessu viljað finna stað þeim orðum mínum í nál. minni hl. utanrhh., að það mál, sem hér um ræðir, að taka Tyrki og Grikki í Atlantshafsbandalagið, og Alþingi Íslendinga á nú að leggja blessun sína yfir, er runnið undan rifjum þeirra amerísku hershöfðingja, sem stjórna núverandi utanríkisstefnu Bandaríkjanna. Það er miðað við það eitt, sem þeir telja hernaðarlegar þarfir Bandaríkjanna, en á ekkert skylt við hinn yfirlýsta tilgang Atlantshafsbandalagsins að skapa varnir fyrir lýðræðisríkin við Norður-Atlantshaf og efla lýðræði á Norður-Atlantshafssvæðinu.

Nú má vera, að einhverjir segi, að þau þrjú amerísku vitni, fyrrv. utanrhh., hæstaréttardómari og blaðamaður við Baltimore Sun, sem ég hef leitt fram þeirri staðhæfingu minni til sönnunar, að utanríkismálastefnu Bandaríkjanna sé stjórnað af hershöfðingjum og hún miðist við hernaðarlegar þarfir einar, séu kommúnistar eða laumukommúnistar. Það getur vel verið, að senator Mac Carthy hafi þegar „stimplað“ alla þessa menn sem kommúnista. Ég hef ekki fylgt með því. Dálítið skrytið væri það þó, t. d. um Douglas hæstaréttardómara, því að Pravda, hið rússneska málagn, lýsti hann fyrir nokkrum árum njósnara í leyniþjónustu Bandaríkjanna fyrir þá sök, að hann hefði haft þann sið árum saman að fara í sumarleyfi sínu í fjallgöngur í Himalayafjöllum og á landamærum Persíu og Sovétríkjanna. En Mac Carthy þessi hefði sem kunnugt er heimsmet í bjánalegu rausi um kommúnisma og kommúnista, ef við hefðum ekki okkar hæstv. utanrhh. og Morgunblaðið hans.

Þegar Atlantshafsbandalagið var stofnað, tók Ameríka upp stóra fjárveitingu til hernaðar-

aðstoðar við ríkin, sem í það gengu. En áður höfðu verið veittar stórkostlegar upphæðir til hernaðaraðstoðar í Tyrklandi, Grikklandi, Mið-Kína, Suður-Kóreu og Filippseyjum, síðar var Formósu með Chiang kai-Shek bætt við, og nú kemur Spánn í þennan flokk, en Grikkland og Tyrkland færast yfir á Norður-Atlantshafssvæðið. Því er haldið fram, að því er virðist í alvöru, að öryggi Íslendinga verði meira fyrir það, að lönd í Afríku og Asíu, Algíer og Tyrkland, séu í Norður-Atlantshafsbandalaginu. Alþingi Íslendinga á nú að samþykkja bandalag við Tyrki á þeim forsendum. Ekki fylgir það þó með enn, að við eigum að fá Tyrki og Algíermenn til landvarna á Íslandi, þó að uppástungur hafi heyrzt um það, að vel viðeigandi væri að fá þeim t. d. skansinn á Bessastöðum, Grindavík og Vestmannaeyjar til gæzlu fyrir sakir „sameiginlegrar arfleifðar“, eins og segir í forsendum þessa samnings.

Nei, öryggi okkar á að vaxa við það eitt, að þessir Múhamedstrúarmenn í Norður-Afríku og Litlu-Asíu séu með í Norður-Atlantshafsbandalaginu. Óljóst og dálítið dularfullt er, hversu þetta aukna öryggi á að skapast. Bandaríkin hafa í mörg ár haft samning við Tyrki og stöðvar fyrir flota og flugher og greitt til þess stórfé. Aðmíráll Atlantshafsbandalagsins á Miðjarðarhafi á að hafa valdssvið allt til Ceylon. Þetta er staðhæfing hershöfðingjanna og aðmírálanna, sem stjórna utanríkisstefnu Bandaríkjanna, mannanna, sem hafa, að því er Douglas hæstaréttardómari Bandaríkjanna heldur fram, leitt öryggisleysið yfir borgara Bandaríkjanna.

En af því að við islenzkir alþingismenn eigum nú í dag að sýna, þ. e. þeir, sem vilja sýna, að við trúum staðhæfingu hershöfðingjanna, en ekki hins vel metna, ameríska borgara, þá er ekki úr vegi að rifja upp, í hverju utanríkisstefna hinna amerísku hershöfðingja er fólgin, að hverju hún stefnir og hvaða árangur hún hefur borið til þessa. Við höfum fulla ástæðu til þess, Íslendingar, því að þessi stefna kom fyrst fram í fullu ljósi gagnvart okkur Íslendingum.

Í október 1945 kröfðust Bandaríkin herstöðva hér á landi til hundrað ára fyrir landher sinn, flugher og flota. Þau neituðu síðar að hverfa með herafla sinn burt af þessu landi eins og þeim bar samkv. hátiðlega gefnum loforðum Roosevelt forseta, nema því aðeins að þau fengju jafngildi herstöðva hér. Hér voru að verki áhrif hershöfðingjanna á utanríkisstefnu Bandaríkjanna, manna, sem svífust þess ekki að gera orð Roosevelt forseta ómerk og þurrka út alla hans stefnu, manna, sem líta ekki á „borgaraleg, pólitísk sjónarmið“, heldur aðeins á sínar hugmyndir um það, hvað ameríski herinn þurfi að fá, hvar sem er í heiminum, og það skuli hann fá. Þetta var í október 1945. Þá var ekkert Atlantshafsbandalag og engin stríðshætta. Blóðið úr sárum milljónanna var að byrja að storkna og blekið á samningum Roosevelt forseta við Rússa var nýlega þornað. Rússar höfðu ekki sýnt sig í neinni ágengni. En nýir menn höfðu náð tök-

um á utanríkisþólitik Bandaríkjanna, hershöfðingjarnir.

Hershöfðingjum hættir til að halda, að það sé fyrst og fremst hernaðarleg aðstaða, herstöðvar og vopnin sjálf, sem ráði úrslitum stríða. Borgaralegir menn vita, að það er fleira. Ég gæti nú lesið hér margar athyglisverðar lýsingar amerískra hershöfðingja frá árunum eftir 1945 á því, hvar í heiminum þeir hafi og hvar þeir þurfi að fá herstöðvar til þess að geta með skjótum og auðveldum hætti malað Rússa með atómsprengjum, sendum með sérstökum gerðum flugvéla. Herstöðvar hringinn í kringum Sovétríkin og atómsprengjan, — það var nóg. Þetta var og er utanríkisþólitik hershöfðingjanna amerísku, sem leitt hefur öryggisleysið yfir ameríska borgara, eins og m. a. Douglas hæstaréttardómari hefur sagt.

En hvað á Douglas hæstaréttardómari við með því, að þessi stefna sé gjaldþrota?

Markmið og tilgangur amerískrar utanríkisstefnu síðustu ára hefur oft verið orðað svo, að það sé:

1. Að hindra framgang kommúnismans í heiminum.

2. Að semja við gagnaðilann þá og því aðeins, að Bandaríkin og bandamenn þeirra hafi nógu sterka aðstöðu.

Hvernig hefur þetta nú tekizt? Það má taka aðeins fá dæmi til þess að sýna það og fara fljótt yfir sögu.

Þegar Atlantshafsbandalagið var stofnað, tók ameríska þingið upp stóra fjárveitingu til hernaðaraðstoðar við ríkin, sem í það gengu, en áður höfðu verið veittar stórkostlegar upphæðir til hernaðaraðstoðar í Tyrklandi, Grikklandi, Indókinu, Suður-Kóreu og Filippseyjum, og síðan var Formósu með Chiang kai-Shek bætt við, og nú kemur Spánn í þennan flokk, en Grikkland og Tyrkland færast yfir á Atlantshafsbandalagið.

Sumarið 1949 birti bandaríska utanríkisráðuneytið hvíta bók um viðskipti Bandaríkjanna við stjórn Chiang kai-Sheks í Kína. Þar var upplýst, að Bandaríkin hefðu þá varið 4000 millj. dollara af fé amerískra skattborgara og fengið þetta fé í hendur Chiang kai-Shek til þess að hindra framgang kommúnismans í Kína. Ég las þessa hvíta bók alla. Hún var langt, ýtarlegt og merkilegt mál. Ég hef heyrt og séð ljóta lýsingu á stjórnun, sem setið hafa að völdum hér á Íslandi, í eldhúsdagsumræðum hér á Alþingi, en ég hef aldrei séð svo dökka lýsingu á neinni stjórn eins og þessa lýsingu utanríkisráðuneytisins bandaríska á þessum þáverandi og núverandi bandamanni sínum. Um hitt, hvernig framgangur kommúnismans í Kína var stöðvaður með þessum 4000 millj. dollara og ráðum og dáð amerískra hershöfðingja, þarf ekki að ræða.

Kommúnistar ráða nú yfir 500 millj. Kínverja, og vopnin og hergögnin, sem keypt voru fyrir þessar 4000 millj. dollara handa Chiang kai-Shek til þess að hindra framgang kommúnismans í Kína, hafa verið notuð með góðum árangri til þess að hindra framgang amerísku herjanna í Kóreu. En bandamaðurinn

Chiang kai-Shek, sem utanríkisráðuneyti Bandaríkjanna lýsti óalandi og óferjandi 1949 og ákvað að svipta öllum fjárstyrk, er settur að á eyinni Taiwan eða Formósu og nýtur enn riflegs stuðnings frá Ameríku.

Eyjan Taiwan eða Formósa er annað ágætt dæmi um það, hvernig borgaraleg, pólitísk sjónarmið hafa orðið að vikja fyrir hernaðarlegum sjónarmiðum hershöfðingjanna, sem sjá aðeins herstöðvar, og hvernig sjálft utanríkisráðuneyti Bandaríkjanna hefur orðið fórnardýr hernaðarlegs hugsunarhátтар.

Hinn 23. des. 1949 lagði utanríkisráðuneytið ameríska fyrir utanríkismálanefndir þingsins skjal merkt „trúnaðarmál“ til upplýsingar um stefnuna viðvikjandi Formósu, en þá var búið við því, að Formósa kynni að falla í hendur kínverskra kommúnista. Í skjali þessu, sem nú í sumar var birt af utanríkismálanefnd öldungadeildar ameríska þingsins, segir m. a.: „Formósa er frá pólitísku, landfræðilegu og hagfræðilegu sjónarmiði hluti af Kína... Það mundi ekki skaða alvarlega hernaðarlega hagsmuni Bandaríkjanna, þótt eyjan félli í hendur kommúnistum, og ekki bjarga Chiang kai-Shek frá algerðum ósigri, þótt hún væri varin, enda bæri Bandaríkjunum engin skylda til þess. Það mundi spilla vináttu Bandaríkjanna og bandamanna þeirra (þ. e. Bretar) og vekja fjandskap og tortryggni Asíubjóða í garð Bandaríkjanna fyrir hernaðaraðgerðir, heimsveldisstefnu og yfirgang.“ Þetta voru orð utanríkisráðherrans Achesons sjálfs 23. des. 1949, og það er enginn vafi, að það hefur farið svo sem Acheson spáði, að Bandaríkin hafa uppskorið tortryggni og fjandskap Asíubjóða fyrir aðgerðir sínar á Formósu. — En hvernig fór? Hann varð að lúta í lægra haldi fyrir hershöfðingjunum, sem ráða utanríkisstefnunni, þegar á herðir. Formósa er varin amerískum herskipum og fengin Chiang kai-Shek og liði hans, sem gerir þaðan árásir á Kína með amerískum flugvélum. Þó kemur öllum óháðum hernaðarsérfræðingum saman um það, að eyjan hafi aðeins mikla hernaðarþýðingu til árása á Kína, en ekki til árása þaðan, t. d. á Japan, hvað þá til fjarlægari amerískra stöðva.

Til dæmis um það, hvernig litið er á þetta framferði Bandaríkjanna, skal aðeins tilfært eitt dæmi af mörgum. Í riti, sem þrír af ráðherrum verkamannaflokksstjórnarinnar í Bretlandi gáfu út, rétt eftir að þeir höfðu sagt af sér ráðherraembættunum í sumar, segir svo um þetta:

„Dvöl Chiang kai-Sheks á Formósu í skjóli amerískra fallbyssna og amerískra styrkja er táknað fyrir alla Asíu. Aðeins vera hans þar getur eyðilagt öll áhrif af áætlunum Ameríkumanna um fjárhagsaðstoð til Asíulanda, þótt þau væru tíu sinnum meiri en þau eru.“

En í sama riti er sýnt fram á, að fyrir hvert eitt cent (1/100 úr dollar), sem Bandaríkjamennt verja til fjárhagsaðstoðar til Asíubjóða til friðsamlegra þarfa, verja þeir 300 dollurum til herbúnaðar, og er þó ekki Kórea talin með.

Um rétt Bandaríkjanna til að halda Formósu lét amerískur senator, Morse að nafni, svo

ummælt í sumar, með leyfi hæstv. forseta: „Ég er hræddur um, að ef Formósumálið kæmi fyrir alþjóðadómstólinn núna og ef um það eitt væri að ræða, hvort Kairo-samningurinn hefði gildi sem alþjóðalög, þá gæti svo farið, að alþjóðadómstóllinn skyldaði okkur til þess að láta Formósu af hendi. Það gæti a. m. k. orðið mjög erfitt fyrir okkur að vinna það mál á lagalegum grundvelli.“

En Mac Arthur sagði um sama leyti: „Við töpum bókstaflega Kyrrahafinu, ef við látum Formósu af hendi.“

Sjónarmið hershöfðingjans réð hér sem oft- ar, þótt það kostaði það, að utanríkisráðherr- ann yrði að kingja skýrslu sinni frá 23. des. 1949.

Þriðja dæmið um það, hvaða árangur utan- ríkispolítík amerísku hershöfðingjanna hefur borið, er Filippseyjar, önnur þýðingarmesta herstöð þeirra í Austur-Asíu. Ég verð að fara fljótt yfir sögu, svo að ég ætla að láta nægja að tilfæra stuttan kafla úr grein, sem birtist í vor í ameríska tímaritinu Foreign Affairs, sem er hálfopinbert málgaug utanríkisráðuneytisins ameríska. Þar segir svo:

„Þeir Ameríkumenn, sem hafa haldið, að á Filippseyjum höfum við unnið fyrirmyndar- starf með því að leiða nýlendupjóð til sjálf- stæðis og velmegunar, eru nú að verða fyrir sárum vonbrigðum, og munu þó fleiri á eftir fara. Áður en fimm ár eru liðin frá stofnun þessa nýja Asiuríkis, hafa vonir okkar og Filippseyinga brugðizt og það komið í ljós, sem hvorki þeir né við getum við unað. Östjórn, spilling og vankunnátta til að koma á nauðsyn- legum umbótum hafa gereytt öllu trausti á stjórn landsins og leitt til hruns í stjórnarfari og viðskiptalífi. Þjóðfélagið á Filippseyjum er að fara úr böndunum, að líkindum fremur en í nokkru öðru landi í Austur-Asíu. Innanlands- ástandið og horfur á þessum eyjum gera þá hugsun óraunhæfa, að Filippseyjar geti verið örugg herstöðvar á Filippseyjum, hafi aðeins þeirra á þessum tímum.“ — Og þetta tímarit utanríkisráðuneytis Bandaríkjanna heldur á- fram: „Hvenær sem skæruliðum uppreisnar- manna á Filippseyjum þóknast, þá geta þeir einangrað stærsta ameríska flugvöllinn við Clark Field, og margar aðrar herstöðvar, sem Bandaríkin hafa fengið í hendur á Filippseyj- um, væru í jafnmikilli hættu fyrir árásum þeirra.“

Þessi athyglisverða grein ber fyrirsögnina „Filippseyingar. Í hverju yfirsást okkur?“ Höfundurinn svarar þeirri spurningu á þann hátt, að Ameríkumönnum, sem fengu nógar og góðar herstöðvar á Filippseyjum, hafi aðeins yfirsézt í því smáatriði, að þeir gerðu enga til- raun til að koma fram umbótum á þjóðfélags- kerfinu á Filippseyjum, og því hafi farið svo sem hann lýsir. Þjóðin er ofurseld stóreigna- mönnum, 1% þjóðarinnar á allar eignir henn- ar, og annað er eftir því.

En til dæmis um það, hve ánægðir amerískir hershöfðingjar eru með Filippseyjar, má láta nægja að tilfæra eftirfarandi orð Mac Arthurs fyrir öldungadeild ameríska þingsins í sumar:

„Filippseyingar standa sem völdugur varnar- veggur í Austur-Asíu. Geta þeirra til þess að veita þjóðum Asíu siðferðilega forustu er ó- takmörkuð.“

Ef einhverjir hv. alþm. vilja kynna sér nán- ar, hvernig komið er fyrir þjóð, sem Banda- ríkjamennt hafa lengi stjórnað, en gert að sjálf- stæðu ríki fyrir fáum árum með eigin forseta, stjórn og þingi, þá vil ég ráða þeim að lesa skýrslu Bell-sendinefndarinnar svonefndu, en í þeirri nefnd voru amerískir sérfræðingar, einkum í hagfræðilegum efnum.

Ég get ekki að því gert, þegar ég les um Filippseyjar, að mér kemur stundum í hug önnur þjóð með eigin forseta og formlegt sjálfstæði, þjóð, sem einnig hefur farið að ráð- um amerískra sérfræðinga, hefur notið amer- ískrar fjárhagsaðstoðar og hefur líka amer- ískar herstöðvar í landi sínu.

Nokkru eftir lok síðasta stríðs slepptu Bretar stjórnartaumunum við helztu nýlendur sínar í Asíu, Indland (nú Indland og Pakistan), Ceyl- on og Burma. Það er vafalaust stærsta afrek Verkamannaflokksstjórnarinnar í Englandi, og þótt hún hefði ekkert annað gert, yrði hennar lengi minnst fyrir það. Síðar urðu Hollend- ingar neyddir til að sleppa Indónesíu. Engum blandast hugur um, að þessar þjóðir ættu nú í stríði við þessar fyrrverandi nýlendupjóðir, ef þær hefðu haldið stjórn þar áfram til þess að tryggja sér herstöðvar.

Árið 1946 gerði Frakklandsstjórn samning við mótsþyrnuhreyfingu þjóðernissinna í Indó- kína, sem höfðu barizt af mikilli hreyfingu gegn Japönnum öll stríðsárin, um sjálfstæði Indókína innan frönsku ríkisheildarinnar. Það má deila um margt í alþjóðamálum, en um það verður ekki deilt, að þessi samningur var rofinn af Frökkum. Hitt er ekki eins vist, að hvers und- irlagi hann var rofinn, en það er fyrir löngu opinbert, að Bandaríkin leggja Frökkum til stórfé og vopnabirgðir í því stríði, sem síðan hefur geislað í Indókína. Frakkar sjálfir hafa nú eytt yfir 2000 millj. dollara (600 þús. millj. franskra franka) í stríðið í Indókína, en það er hærri upphæð en franska þjóðin hefur enn varið samanlagt til uppbyggingar í sínu eigin landi eftir eyðileggingu síðasta stríðs. 25 þús. Frakkar hafa fallið og margfalt fleiri hafa særzt og horfið í þessu stríði. 300 þús. franskir þegnar berjast þarna enn í dag. Meg- inhluti frönsku þjóðarinnar er á móti þessu stríði, en landið er þýðingarmikil herstöð, og amerískir hershöfðingjar telja það í flokki með Formósu, Filippseyjum, Japan og Kóreu og Tyrklandi og Grikklandi.

Douglas hæstaréttardómari Bandaríkjanna sagði í þeirri grein, sem ég vitnaði til í upp- hafi máls míns, að herstöðvastefnan hefði leitt öryggisleysi yfir borgara Bandaríkjanna. Hann rakti þetta öryggisleysi til þeirra áhrifa, sem þessi stefna hefði haft á þjóðir Asíu, sem hann er nákvæmugur. Í stað þess að hindra framgang kommúnismans, væri hún að leiða til þess að gera alla Asíu kommúnistiska. Það eru fleiri en hann á þeirri sömu skoðun, að þessi stefna hafi haft þveröfug áhrif við það, sem til var

ætlazt. Í riti þeirra þriggja ráðherra Verkamannaflokksstjórnarinnar brezku, sem sögðu af sér í sumar, er því haldið fram, að uppreisn Asíubjóðanna nú á 20. öldinni sé jafneðlileg og uppreisn Englendinga gegn Karli I. á 17. öldinni, uppreisn Frakka í frönsku byltingunni gegn Loðvík XVI. og uppreisn Ameríkumanna sjálfra gegn yfirráðum og kúgun Breta á 18. öldinni.

Þessir uppreisnarmenn brezku Verkamannaflokksstjórnarinnar vilja verja a. m. k. hluta af þeim ofboðslegu upphæðum, sem varið er til herliðs og vopnaframleiðslu, til þess að lina neyðina og koma á umbótum í Asíu og vilja fá Rússa til samvinnu um það.

En amerísku hershöfðingjarnir kunna eitt ráð og aðeins eitt til að hindra framgang kommúnismans í heiminum. Gegn þeirri heimspökilegu og pólitísku kenningu og pólitísku hreyfingu vilja þeir tefla flugvöllum, flugvéllum og atómsprengjum, herskipum og fallbyssum. Þeir hafa gert bandalag við afturhaldsöflin í hverju landinu á fætur öðru til þess að fá stöðvar fyrir þessi baráttutæki sín gegn kommúnismanum. Næst vilja þeir fá Spán í Atlantshafsbandalagið, og nú er það ráðið að vopna Japani og Þjóðverja á ný. Þýzku og japönsku hershöfðingjarnir og allir nýnazistarnir og fasistarnir í þeim löndum biða óþolinmóðir eftir því, að stórkostlegum þýzkum og japönskum herjum verði komið upp á ný.

Stríðið 1914—18 var háð til þess að tryggja lýðræðið í heiminum. Stríðið 1939—45 var háð til þess að gera út af við fasisma og nazisma. Nú er þeim, sem fyrir aðeins 6 árum komu heim úr stríðinu gegn nazistum og fasistum, sagt, að næsta stríð fyrir framtíð lýðræðisins verði ekki unnið nema með hjálp þýzkra nazista og japanskra og spánskra fasista.

Í dag er Alþingi Íslendinga spurt, hvort það vilji taka Tyrki og Grikki í bandalag frjálsra lýðræðisþjóða við Norður-Atlantshaf. Næst verður spurt, hvort við viljum ekki viðurkenna spönsku fasistana og þýzku nazistana sem hermenn lýðræðisins. Eg veit, að það er sagt, að þetta sé nauðsynlegt vegna hins ægilega herveldis Rússa, sem vofi yfir Evrópuþjóðunum og öllum frjálsum þjóðum tilbúið til árásar.

Hér á Íslandi hefur verið vandlega þagað yfir því, að í Ameríku sjálfri og öllum löndum Evrópu hefur verið uppi sterk hreyfing gegn hinni trylltu herstöðva- og hervæðingarstefnu Bandaríkjanna, þ. e. a. s. þeim hluta þessarar hreyfingar, sem er fyrir utan alla kommúnistaflokka og á ekkert skylt við kommúnisma. Hér hefur verið reynt að breiða yfir það, að sú uppreisn, sem varð í brezka Verkamannaflokknum í sumar undir forustu þriggja áhrifamikilla ráðherra, Bevans, Wilsons og Freemans, var fyrst og fremst uppreisn gegn þessari stefnu. Það sýndi sig fyrir kosningarnar, á flokksþingi Verkamannaflokksins og í kosningunum, að þessi armur Verkamannaflokksins átti stórkostlegu fylgi að fagna meðal brezku þjóðarinnar. Þessir ráðherrar sögðu af sér í mótmælaskyni gegn hinum fyrirhugaða, ofsalega vígbúnaði í Bretlandi og öðrum lönd-

um Vestur-Evrópu. Þeir leyfðu sér að ráðast gegn kenningunni um yfirvofandi árás Rússa. Þeir bentu á það, að ein af stofnunum Saminuðu þjóðanna, efnahagsnefndin, hefði í skýrslum sínum sýnt fram á, að Rússar verðu aðeins 13% af þjóðartekjum sínum til herbúnaðar, og næmi það aðeins 2500 millj. £, en Bandaríkin og Bretar hefðu, áður en sjálft heljarstöðkið var tekið út í vígbúnaðinn í ár — og áframhaldið er fyrirhugað um það bil tvöfalt við það næsta ár, 1952, varið 10% af þjóðartekjum hvorrar þjóðar um sig í sama skyni, eða samtals 9000 millj. £ eða nærri fjórfalt meira fé en Rússar. Þeir leyfðu sér að efast um, að Rússar hefðu á fáum árum bæði náð sér svo vel eftir blóðtöku og eyðileggingu síðasta stríðs og komið sér upp svo völdugum her, að hann yfirgnæfði að hernaðarmætti alla heri Bandaríkjanna og bandamanna þeirra með atómsprengjum og öllu saman. Þeir Bevan og félagar hans, sem eru engir vinir Sovét-Rússlands, leyfðu sér að halda því fram, að Rússar vissu það vel, að þeir hefðu ekki með öllum sínum mannafla framleiðslugetu og hernaðarmátt til þess að heyja stríð við Bandaríkin, og þess vegna mundu Rússar ekki hyggja á neitt árásarstríð. Þeir vitnuðu þessu til sönnunar í orð Eisenhower hershöfðingja, sem sagði samkv. frásögn Times 14. ágúst í sumar:

„Hinnir efnalegu, andlegu, tæknilegu og herfræðilegu kraftar, sem hinn frjálsi heimur hefur á að skipa, eru svo yfirgnæfandi í sambandi við það, sem löndin handan við járn-tjaldið og bandamenn þeirra hafa, að það er næstum því hlægilegt af okkur að vera að tala um þessi mál með hræðslu og móðursýki, eins og við gerum oft.“

Það hefur enn fremur verið vitnað í orð annars frægasta hershöfðingja Bandaríkjanna, Mac Arthurs, í yfirheyrslunum yfir honum frammi fyrir þingnefnd Bandaríkjaþings í sumar. Hann lýsti þar yfir því, að um herveldi Rússa hefði verið stórykt, að flestar ráðstafanir Rússa hefðu verið varúðarráðstafanir og að kaþbátfloti Rússa væri ætlaður fyrst og fremst til varnar við þeirra eigin strandlengju. Hann kvaðst ekki álita, að hætta fyrir Bandaríkin stafaði af heimsveldisstefnu Rússa eða vopnaðri árás þeirra. Hætta væri kommúnisminn um allan heim og Rússland væri ekki nema einn hluti hans.

Þetta segja tveir æðstu hershöfðingjar Bandaríkjanna. Samt er talið nauðsynlegt að verja 68 þús. millj. dollara á næsta ári til hervæðingar í Bandaríkjunum einum og knýja þjóðirnar í Vestur-Evrópu til vígbúnaðar, sem hlýtur að leiða til stórkostlegrar verðbólgu og stórum versnandi lífskjara þjóðanna.

Hvað á að gera við öll þessi vopn? Þó að menn vilji ekki trúa því, að Truman forseti vilji stríð, þá verður mörgum að spyrja: Hverju má búast við af hershöfðingjunum, sem ráða utanríkisstefnu Bandaríkjanna, þegar þeir hafa fengið öll þessi vopn í hendur? Vinstri armur brezka Verkamannaflokksins, sem menn eiga áreiðanlega eftir að heyra meira frá, og frjáls-

lyndir menn og flokkar í öðrum löndum Atlantshafsbandalagsins hafa nú lýst yfir fullri andúð sinni og uppreisn gegn þessari stefnu. Það eru nú fleiri þingmenn á þingum Vestur-Evrópuríkjanna, sem greiða atkvæði gegn inn-töku Grikkja og Tyrkja í Atlantshafsbandalag-ið, en greiddu atkvæði gegn þátttöku landa sinna í því á sínum tíma.

Eg veit, að hér á landi er frjálslyndum og frjálst hugsandi mönnum gert sem erfiðast fyrir að fylgjast með því, sem hugsað er og ritað um þessi mál í öðrum löndum. Hér halda menn, að það séu engir úti um heim á móti her-stöðvum og hernaðaræðinu aðrir en kommún-istar. Hér heyrast varla aðrar raddir en hinar „hlægilegu“ raddir „hræðslu og móðursýki“, svo að notuð séu orð Eisenhower hershöfð-ingja. Hræðslan og móðursýkin hafa þegar orðið okkur dýr. Í engu landi Atlantshafs-bandalagsins er það fjarstæðara en hér að gera hernaðarbandalag við Tyrki. Hér er það bein-linis hlægilegt. Menn geta vitanlega lokað aug-unum fyrir þeirri hlið málsins, en fáir held ég að þeir séu, sem trúa því í alvöru, að öryggi okkar hér úti á Íslandi verði meira, eftir að Tyrkland verður tekið í tölu Norður-Atlant-shafsríkja en áður. En hitt getur verið, að þeir verði nógu margir, sem segja eins og í sálmin-um stendur: „Því skilið getur enginn í, en oss er skylt að trúa því.“ Það verða þá þægðin og hlýðnin, sem sýna sig í atkvæðagreiðslunni um þetta mál.

Frsm. meiri hl. (Jóhann Jósefsson): Herra forseti. Það eru aðeins fáar aths. út af þessari ræðu hv. 7. landsk., sem kom víða við og snerti við mörgum atriðum í heimsþólitikinni. — Mér virtust honum, eftir ræðu hans að dæma, þess-ir amerísku hershöfðingjar mjög notadrjúgir; hann ýmist kenndi þeim um allt, þ. e. allan vígbúnað, eða vitnaði til hinnar sömu stéttar manna til þess að benda á, að óþarft væri að vera að þessu. — Annars býst ég við, að þessi ræða hafi verið svipaðrar tegundar og ræður þær, sem kommúnistar halda víðs vegar um heim, — ég veit að visu ekki, hvort hv. þm. sjálfur er kommúnisti, en hann vinnur í þeirra hópi, og er þetta því stjórnfarslega það sama, — til þess að svæfa almenningssálitið og blekkja fólkið, segja, að það sé óþarft að búast við neinni hættu frá þessum blessuðum friðelsk-andi Rússum, sem vitaskuld standi svo illa að vigi, að óþarfi sé að búast við nokkrum árá-sum frá þeim. Já, það má kannske segja okkur það hér á Alp., að svo sé, við fylgjumst ekki allir með þessu máli svo sem skyldi. En er það ekki nýverið, að Rússar sjálfir voru með mikil ónot, ef ekki hótanir, í garð Norðmanna fyrir þátttöku þeirra í Atlantshafsbandalaginu og alls konar ýfingar yfir því, en ekki Bandarík-in? Og heimsfréttirnar sögðu fyrir nokkrum dögum, að Rússar væru beinlínis með hótanir í garð Mið-Asíuríkjanna, ef þau gengju í banda-lag, sem þeim var boðið að ganga í af hálfu hinna vestrænu lýðræðisríkja. Þá beittu Rúss-ar, eftir því sem heimsfréttirnar sögðu, klár-

lega hótunum og töldu öll samtök vestrænna þjóða hótanir við sitt stóra ríki.

Það eru ekki hershöfðingjar Ameríku, sem hafa komið á stað þeim ægilega vígbúnaði, sem nú á sér stað í Rússlandi. Seinast skýrðu útvarpsfréttir frá því í dag eða í morgun, að í ræðu, sem Truman forseti hefði flutt í Bandaríkjunum í gær, hefði hann skýrt frá því, hvornig verið væri að reyna að fá þessa austrænu jötna til þess að stinga fótum við með vígbúnað, það væri ein tilraunin enn af hálfu hinna vestrænu þjóða að fá þá til að setjast að samningaborðinu með það fyrir augum að stöðva vígbúnað í heiminum eða halda hon-um að minnsta kosti innan skynsamlegra tak-marka. Það var haft eftir forsetanum hér í okkar útvarpi, að höfuðástæðan fyrir þessum vígbúnaði væri vígbúnaður Rússa, — svo geig-vænlegur sem hann væri. Eg veit ekki, hvort hann hefur bætt því við, en það vita allir skyni-bornir menn hér á landi, að þessi vígbúnaður Rússa var kominn vel á veg, ef ekki í algley-ming, áður en hinar vestrænu þjóðir undir for-ustu Bandaríkjamanna og Breta fóru að hugsa til að stofna til varnarsamtaka.

Hv. þm. vitnaði í þrjá vel metna Ameríku-menn. Nöfn þeirra sumra höfum við heyrt og kannske sumir nöfn þeirra allra, og má vel vera, að þeir séu gegnir og góðir og ekki ein-ungis þessir menn, heldur þúsundir annarra manna í Bandaríkjunum, sem gagnrýna stjórn-arstefnuna á hverjum tíma. Það er ákaflega þægilegt fyrir talsmenn einræðisins og postula ofbeldisins að geta brugðið sér til þeirra ríkja, þar sem er frelsi svo mikið, að þar má hver segja sína meiningu og sínar skoðanir, og vitna í ummæli þeirra til stuðnings stjórnmalastefn-unn í því ríki, sem þeir dá, þar sem enginn dirfist að viðhafa nein slík orð um stjórnála-stefnur eða pólitísk mál, eins og hann vitnaði í hjá hinum ágæta hæstaréttardómara og hin-um öðrum, sem hv. þm. nefndi. — Eg lit stund-um í amerísk timarit og sé alls konar greinar um þessi mál, því að í lýðræðisríkjum geta menn skrifað eins og þeim sýnist, en þar með er ekki sagt, að skoðanir þessara manna séu alltaf þær réttu. Vissulega má átelja margt í sambandi við jafnstórkostlegar stjórnála-framkvæmdir og Bandaríkin hafa með hönd-um, — skárri væri það, ef ekki mætti kritis-era þar ýmislegt bæði af einum og öðrum. En það voru ekki Bandaríkjamenn, sem létu ræna 20—30 þús. ungum börnum á Grikklandi og flytja þau austur fyrir járntjald og halda þeim þar í mörg ár í þeim tilgangi að ala þau upp í hinni kommúnistisku trú. Nei, þessi öfl, sem þar voru að verki, var þetta mikla land, sem hv. þm. ber svo mjög fyrir brjósti, það var hinn alþjóðlegi kommúnismi, stjórnað frá Moskva, sem stóð að baki hryðjuverkunum, sem Albanir unnu á saklausum grískum börnum. Það er einstakt dæmi í sögunni, að nokkurt ríki hafi orðið fyrir slíkum tiltektum sem einmitt hin frelsisunnandi gríska þjóð varð fyrir af ná-grannaríki sínu, sem sent var á vettvang til þess að stela ungviðinu og spilla því. Það eru

ekki amerískir hershöfðingjar, sem voru þarna að verki.

Hv. þm. finnst hlægilegt, að Íslendingar hafi samúð með því, að þessar tvær merku þjóðir við Miðjarðarhafið taki einnig þátt í varnar- aðgerðum. Atlantshafsbandalagið er, skulum við segja, stofnað til þess að verja götudyrnar, en ef látnar eru opnar bakdyrnar, er varnarbandalagið, sem ver aðaldyrnar, kannske máttlaust. Það veit hvert barnið, að um margar aldir hafa Rússar mjög lagt sig fram um að útvega sér aðgang að Miðjarðarhafi, og hefur þar engin breyting orðið á stefnu Rússa síðan keisarátímabilinu lauk og kommúnisminn náði völdum.

Í ræðu sinni sagði hv. þm., að hinar vestrænu þjóðir tefldu fram undir stjórn Bandaríkjanna flugvéllum, herskipum og hergögnum, og var mjög hneykslaður á þessu tiltæki. En það hneykslar hann ekki, þó að Rússar hafi áður verið búnir að margfalda flugvélatölu sína og herskipatölu fyrir utan hinn óvíga fótgönguliðsher, sem þeir hafa komið upp. Nei, það á að telja mönnum trú um, að þetta sé allt gert fyrir friðinn, þegar Rússar gera það, en allt gert í árársarkyni, þegar vestrænar þjóðir, tilknúðar af þeirri hættu, sem yfir þeim vofir, taka höndum saman og stilla upp vörnum á móti eða hafa þær til taks, ef á þær skyldi ráðizt.

Ég held, að í raun og veru hafi hv. þm. gert sínar sakir vel. Hann las hér upp vel skilmerkilegt og skrifað plagg, vel útbúið sérstaklega á fleiri en einum stað, sem ég vona, að verði vel meðtekið í þeim herbúðum hér í bænum, sem fylgjast með aðgerðum kommúnista á Alp., og er ekki nema maklegt, að hann og hans flokkur fái þau laun fyrir, sem slík frammistaða á skilið. En það er eiginlega lítilfjórlegt að vera að bera þessi rök á borð fyrir okkur íslenska alþm., þegar það er orðið augljóst öllum heimi, að einasta ráðið gegn hinum austræna yfirgangi eru þau samtök, sem hinar frjálsu sameinuðu þjóðir hafa myndað með sér, og einasta vörnin felst í þeim vörnum, sem Atlantshafsbandalagsþjóðirnar og aðrar þjóðir þeim skyldar gangast fyrir.

Einar Olgeirsson: Það eru nokkur orð, sem hv. þm. Vestm. (JJós) lét sér um munn fara, sem gera það að verkum, að mér finnst nú rétt að kveðja mér hljóðs, þó að þess hefði reyndar ekki þurft eftir þá ræðu, sem hv. 7. landsk. (FRV) hélt hér áðan sem frsm. minni hl. Þar voru svo skýr rök lögð á borðið, ef rök gætu eitthvað gilt í þeim umr., sem nú fara hér fram, að ef þeir þm., sem stjórnarflokkunum og Alþf. fylgja, væru nokkurn veginn sjálf-ráðir um það, sem þeir gera nú, þá hefðu þeir tekið tillit til þeirrar ræðu. Hitt er annað mál, að þannig er í pottinn búið, að það er lagt fyrir Íslendinga að gera þennan hlut, lagt fyrir Íslendinga af ríkisstj., sem hefur fjárhagsleg tök á Íslendingum nú sem stendur, þannig að hún þykist þess umkomin að gefa fyrirskipanir varðandi íslenska utanríkispólitik, sem eru hliðstæðar þeim hegningarákvæðum, sem

nú er verið að framkvæma á Íslandi með lánsfjárbanni því, sem nú gildir. Það er þess vegna til lítils að svara slíkum rökum sem komu fram í ræðu hv. 7. landsk. með því að koma með skammir til Rússa, en það er raunar ekki neitt nýtt, því að það er hlutur, sem hefur viðgengizt þar, sem ekki hefur verið hægt að koma við rökum í umræðum, eins og nazistarnir hvað bezt sýndu, sem beittu því fyrir sig í öllum sínum aðgerðum í Evrópu, þegar þeir börðu niður lýðræðisríkin, að hér væri verið að berjast gegn kommúnismanum. Á sama hátt og það var yfirvarp Hitlers að drepa lýðræðið í hverju landinu á fætur öðru, á sama hátt er kjörorð ameríska auðvaldsins barátta gegn kommúnismanum, og undir því yfirskini er verið að gleypa smárikín í heiminum af Ameríku, verið að ræna nýlendunum af þeim og gera þessi lönd að nýlendum Bandaríkjanna og niðast á landi eins og Íslandi. Það er alls staðar yfirvarpið og alls staðar sama aðferðin, þ. e. að ná efnahagsyfirtökum á viðkomandi þjóðum og nota það vald, er þeir þannig fá, til þess að brjóta þær á bak aftur og sölsa undir sig nýlenduríki þeirra með rangindum, þannig að t. d. nýlenduríki, sem brotízta hafa undan kúgun Vestur-Evrópuríkjanna, komast nú undir aðra kúgun, þ. e. bandaríska kúgun í stað hinnar brezku, hollenzku o. s. frv. — Við Íslendingar ættum að þekkja þetta manna bezt, með tilliti til þeirrar reynslu, sem við höfum öðlæzt í þessum efnun. Hvar var þetta ægilega herveldi Rússa og barátta móti kommúnismanum, þegar Bandaríkin fóru fram á það 1. okt. 1945, — er Sovét-Rússland var í sárum eftir styrjöldina, meðan Bandaríkin græddu 50 milljarða dollara, — að fá þrjár herstöðvar hér á Íslandi til 99 ára? Við Íslendingar höfum séð framan í smettið á bandaríska stórveldastefnunni án nokkurs yfirvarps. Við áttum að borga viðurkenningu þeirra á lýðveldi okkar með því að gangast undir bandaríska yfirdrottun í stað hinnar dönsku. — Og hvernig stóð á því, að þessu smánartilboði var neitað? Af því að Íslendingar voru þá efnahagslega óháðir Bandaríkjunum. Og af hverju er Ísland nú innlímað í hernaðarkerfi Bandaríkjanna? Af því að Íslendingar komust fjárhagslega í klærnar á Bandaríkjunum og ríkisstj. þorir ekki að hreyfa sig, ekki einu sinni að byggja hús í Reykjavík, án þess að spyrja Bandaríkin, og svo koma þm. og tala um erindreka Rússa!

Við vitum vel, hvaða klær það eru, sem kreppa nú að okkur á öllum sviðum, og við vitum líka, að Bandaríkjamenn ætlast til ákveðinnar borgunar fyrir sitt Marshallfé. Samþykkt þessarar till. í dag, þessi smán, er ein afborgunin.

Bandaríkjamenn byrjuðu á herveldisstefnu sinni strax að lokinni síðustu styrjöld. Roosevelt var ekki fyrr dáinn en þeir menn, sem töku þá við stjórn í Bandaríkjunum, töku að búa til heilan hring af herstöðvum fyrir Bandaríkin í heiminum, og þarf þess vegna ekki annað en líta á kortið, alla leið hér frá Íslandi og Noregi um Evrópu, Asíu allt til Japans, til þess að sjá, hvernig bandarískar herstöðvar

og bandarískir hermenn eru í þessum löndum. Það þarf enginn að reyna að telja mönnum trú um, að þetta sé gert til varnar Bandaríkjunum, eða mundi nokkrum þm. detta í hug að trúa því, ef Rússar gerðu samning við Mexíkó eða Kanada, að slíkt væri gert til þess að vernda Sovétríkin?

Ég held þess vegna, að það sé ekki rétt af hv. þm. að vera að þreyta umr. um þessi mál. Ef þeir ætla að halda sér á þessu striki rakanna, væri eiginlega miklu viðkunnanlegra fyrir þá að heyra og hlýða bara, þegar yfirboðarar þeirra segja við þá: Nú gangið þið í Atlantshafsbandalagið. Nú gerið þið Hund-Tyrkjabandalag. Nú gangið þið í bandalag við Franco. Nú gerið þið yfirleitt það, sem við óskum. — Og það er einmitt þetta, sem Bandaríkin eru eiginlega að gera. Þau neyta sinnar efnahagslegu aðstöðu til þess að þína smárikinn til að láta undan sínum kröfum. Svo er komið hér og sagt til okkar fólks, að við séum talsmenn einræðis og postular ofbeldis, á sama tíma og verið er af hálfu Bandaríkjanna að skipuleggja ofbeldi og einræði í hverju landinu á fætur öðru.

Nú á allra síðustu árum hefur gengið mjög öflug frelsisalda yfir hinar undirokuðu nýlendur, sem hvarvetna hafa hafið uppreisn gegn kúgurunum, og er nú þessi frelsisbarátta að komast í algleyming. Asía er nú að létta af sér þessum fjöðrum auðvalds Evrópu og Ameríku. Það væri sú argasta blinda, sem við, sem höfum verið kúgaðir sem nýlendubjóð, gætum gert okkur seka um, ef við færum að túlka þessa frelsishreyfingu hinna undirokuðu nýlendubjóða í þessum löndum sem einhverja einræðis- og ofbeldishreyfingu. Hitt er annað mál, að flestum þessum þjóðum er ekki eftir skilin önnur leið en sú, sem Bandaríkin sjálf á sínum tíma grundvölluðu ríki sitt með, uppreisn og bylting gegn nýlendukúgurunum til þess að koma frelsishreyfingu sinni fram. Það, sem nú er að gerast í löndum eins og Indókiná, er nákvæmlega það sama og gerðist fyrir 150 árum, þegar Bandaríkjamenn sjálfir hófu uppreisn gegn Bretum til þess að losna undan kúgun þeirra. Við værum að smána alla okkar frelsisbaráttu og alla okkar fortíð sem þjóðar, sem hefur barizt sem nýlenda fyrir frelsi sínu, ef við stæðum ekki aðeins skilningslausir gagnvart þeirri frelsishreyfingu, sem þarna gerist, heldur stæðum beinlínis gegn henni.

Hv. frsm. meiri hl. minntist á Grikkland og talaði um frelsisbaráttu þess. Gríska þjóðin var búin þegar árið 1944 að hrinda af sér oki nazismans. Hún var búin að reka nazismann af höndum sér, þegar brezkur her var settur á land í Grikklandi. Og hvert var svo byrjunarverk Bretanna, eftir að þeir komu til landsins? Það var að ráðast gegn grískum skæruliðum og grískum frelsishetjum með það fyrir augum að reyna að festa tókin á Grikklandi, þau illræmdu tók, sem Bretar eru vanir að beita. Og þegar Bretar treystust ekki einir til að ráða niðurlögum grísku skæruliðanna, var kallað á Bandaríkin til hjálpar, enda þótt

Alþt. 1951. D. (71. lögjafarþing).

brezku imperialistunum væri síður en svo vel við að fá þá amerísku með í leikinn. Síðan er það sendiherra Bandaríkjanna í Aþenu, sem er hinn raunverulegi stjórnanndi Gríkklands, svo að það mun komið svo, að ráðuneytisfundir fara yfirleitt fram að honum viðstöddum. Gríska þjóðin er nú aftur hnept í viðjar nazismans, og sömu mennirnir sem börðust gegn þýzku nazistunum á stríðsárunum verða nú að berjast gegn yfirdrottnunarstefnu Bandaríkjanna og Bretlands. Og fangabúðirnar í Grikklandi eru alræmdar um allan heim og það meira að segja svo, að jafnvel í brezka þinginu komast menn illa hjá að fletta ofan af þeirri skuggalegu starfsemi. Og þegar verið er að tala um það, að Grikklandi sé stjórnað með lýðræðis- og þingræðisfyrirkomulagi, er gott að minnst þess, að enn sitja 10 þingmenn, sem kosnir voru við síðustu kosningar, í fangabúðum þvert ofan í ákvæði stjórnarskrárinnar, og meðal þeirra er einn af mestu frelsishetjum Gríkklands, ritstjóri blaðs kommúnistaflokksins. Ég býst við, að það hafi verið af vanþekkingu, þegar hv. þm. Vestm. talaði um hryðjuverk, sem hefðu verið framin á grískum börnum, þegar grísku skæruliðarnir voru að koma börnum sínum undan til landa, þar sem þau áttu ekki á hættu að verða myrt, eins og nú er gert í Grikklandi. Voru það hryðjuverk? Þegar borgarastyrjöld geisar í einu landi og barizt er af því líkri hörku sem gert var í Grikklandi, ætti að vera hægr vandí að setja sig í spor þeirra bænda og annarra skæruliða, sem berjast við konungssinna, þegar þeir sáu, að þeir voru að tapa og þeirra fjölskyldur að falla í hendur óvinanna. Hver mundi þá lá þeim, þótt þeir reyndu að bjarga sínum börnum frá því að lenda í höndum andstæðinganna og eiga það á hættu að verða myrt? (*JJós: Er þetta hin kommúnistíska skýring á barnaránunum?*) Þetta er engin kommúnistísk skýring, heldur staðreynd, sem hver og einn getur kynnt sér, ef hann les skýrslur nefndar þeirrar, sem Sameinuðu þjóðirnar sendu til Gríkklands. Þar er líka hægt að sjá, hvað margir aðstandendur grískra barna dveljast í löndunum norðan grísku landamæra, og hefur verið reynt á allan hátt að knýja þetta fólk til að hverfa til baka heim aftur. Það er ekkert til í þessu, sem heitir kommúnistísk skýring. En menn gætu auðveldlega haldið, eftir að hafa lesið sífelldan áróður Morgunblaðsins og annarra auðvaldsblaða, að það fælist einhver sannleiksneisti í þessu. Það voru engir kommúnistar eða þeirra blöð, sem hv. 7. landsk. vitnaði í hér áðan. Það voru vel metnir amerískir borgarar, demókratar, replublikanar, hershöfðingjar og dómarar. Utanríkisþólitík Bandaríkjanna hefur verið með þeim hætti, að þessum mönnum og öðrum Bandaríkjamönnum hefur ógnað, hve gífurlega afturhaldssöm hún hefur verið. Þeir hafa beinlínis óttast um það, að Bandaríkin mundu að lokum standa ein upp í heiminum, vegna þess að þau studdu sig við allt það afturhaldssamasta og hataðasta í heiminum, svo sem hin nazistíska öfl Gríkklands og Tyrklands. Það er þetta, sem allir sjáandi menn

Viðbótasamningur við Norður-Atlantshafssamninginn. — Lánveitingar til íbúðabygginga.

koma auga á. Ég hefði því haldið, að viðkunn-
anlegast væri að lofa þessari till. að fara og
taka hana ekki upp að nýju. Við skiljum ósköp
vel, hvað er að gerast, þegar meiri hl. Alþ.
flekar Ísland inn í þetta bandalag og gengur
síðan í bandalag með Grikklandi og Tyrklandi.
Og mér þætti gaman að kasta þeirri spurn-
ingu hér fram, hvort þeim hv. þm., sem standa
að þessum samningi, mundi nokkuð flökra við,
þótt næstur í röðinni yrði samningur við Spán.
(LJóh: Gerðu ekki kommúnistar samning við
Hitler um árið?) Ég er reiðubúinn hvenær sem
er til að ræða við þennan hv. þm. um pólitík
Evrópu yfirleitt og reyna að fræða hann betur
um þessi mál en hingað til virðist hafa verið
gert, því að ég er hræddur um, að honum sé
ekki fyllilega ljóst, um hvað hann er að tala. Og
mér finnst það honum varla samboðið að kasta
hér fram gömlum og þvældum slagorðum úr
Morgunblaðinu. En það, sem hér er til um-
ræðu, er afstaða okkar Íslendinga til þessa
samnings við Grikkland og Tyrkland, og það
yrði sannarlega smán fyrir Ísland, ef þessi
till. yrði samþ. En þeir hv. þm., sem vilja
gera okkur það til skammar, þeir um það. En
rök hafa ekki verið færð hér fram fyrir þessu
máli, enda er hér um fyrirskipun að ræða frá
herrabjóðinni, Bandaríkjunum. Þau hafa sýnt
áður, t. d. í október 1945, að þau lita á okkar
land sem herstöð og bækistöð hinnar amerísku
heimsveldisstefnu, og þau halda því fram, að
stjórn landsins beri að hlýða þeirra kalli, hvort
sem um er að ræða hermál eða utanríkismál.
Ég býst við, að nú sé verið að undirbúa þing-
heim undir þá fyrirskipun, sem leggja eigi
fyrir Alþ. næst, sem sé þá, að nú eigi Ísland
að hervæðast, nú eigi Ísland að leggja til
hermenn og búast til vopna, svo að það verði
verðugt þess heiðurs að berjast við hlið Hund-
Tyrkjanna. Ég býst við, að það verði næsta
skref, sem þingmenn verða látnir stiga, að
samþ. hervæðingu Íslands. Mér sýnist, að nú
séu hæstv. ráðh. Sjálfstæðisfl. orðnir þreyttir
á að standa einir í hervæðingunni og nú eigi
að taka Heimdellinga með í leikinn. En þeir
menn, sem vilja og geta hugsað um, hvert
við erum að fara með því að ganga fyrst í
Atlantshafsbandalagið, síðan í bandalag við
Tyrki og Grikkland, — þeir menn, sem vildu
athuga, hvar þvílíkt mundi enda, þeim væri
best að spyrna nú þegar við fótum.

ATKVGR.

Till. samþ. með 32:5 atkv., að viðhöfðu nafna-
kalli, og sögðu

já: KK, KS, LJóh, PÞ, PO, SÁ, SB, SÓÓ, SkG,
StJSt, MJ, StgrSt, VH, ÞÞ, AE, ÁÁ, ÁB,
BSt, BBen, BÓ, EmJ, EystJ, GJ, GTh, HÁ,
HelgJ, IngJ, JóhH, JG, JS, JörB, JPálm.

nei: SG, AkJ, ÁS, EOI, JÁ.

PZ greiddi ekki atkv.

14 þm. (LJós, ÓTh, RÞ, StgrA, BrB, FRV,
FJ, GG, GÞG, HV, HG, HermJ, JJós, JR) fjar-
staddir.

Till. afgr. sem ályktun Alþingis (A. 217).

2. Lánveitingar til íbúðabygginga.

Á deildafundum 4. okt. var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um lánveitingar til íbúðabygginga
[25. mál] (A. 25).

Á 5. fundi í Sp., 17. okt., var till. tekin til
fyrri umr.

Flm. (Jóhann Hafstein): Herra forseti. Mér
þykir hlýða að vikja í upphafi nokkuð að
flutningi þessa máls. Þessi tillaga var flutt í
upphafi þessa þings í framhaldi af svipaðri
tillögu, sem sömu flm. fluttu í lok síðasta
þings, en þá náði ekki afgreiðslu, enda mjög
líðið á þing. Hitt er ljóst, að nauðsyn þessa
máls er jafnaugljós og þá, en þörfin því brýnni
sem lengra hefur liðið án þess, að gripið væri
til nokkurra ráðstafana. Ég hygg, að allir, sem
vilja hafa opin augun, geri sér ljós þau vand-
ræði, sem húsnæðisleysið hefur í för með sér.
Þetta mæðir mjög á þeim, sem eru í forsvari
fyrir bæjar- og sveitarfélögin, þar sem skór-
inn kreppir víða að og reyndar jafnt til sjávar
og sveita, þótt stigsmunur sé e. t. v. á.

Í grg. þessarar till. er nokkuð vikið að að-
stöðunni hér í Reykjavík og nauðsynlegri efl-
ingu lánsfjárútvegana til útrýmingar á heilsu-
spillandi húsnæði, og á það ekki við í Reykja-
vík sérstaklega. Það er á það litandi, að vanda-
mál bæjarfélaganna hafa farið vaxandi á síð-
ari árum vegna þess, að mjög hefur dregið úr
mögulegu lánsfé til íbúðabygginga. Bæjarfé-
lögin hér og víðar hafa á undanförnum árum
gengið fyrir húsabyggingum til þess að bæta
úr vandanum. Eins og kunnugt er, var árið
1946 stigið stórt spor af ríkisvaldinu til að-
stoðar, en frá því var horfið af fjárhagslegum
ástæðum, og síðan hefur aðstaðan mjög versn-
að. Reykjavíkurbær reyndi þá að fara nýjar
leiðir með byggingu Bústaðavegshúsanna. Voru
þar byggðar hagkvæmar íbúðir með samvinnu
bæjar og einstaklinga. Var það gert í því formi,
að bærinn gerði íbúðirnar fokheldar með hita-
lögn, en einstaklingarnir luku síðan við húsin
að miklu leyti með eigin vinnu og hjálp sinna
kunningja. Bærinn hins vegar lánar þeim þann
kostnað, er orðið hefur við fyrri hluta bygg-
ingarinnar. Það er hins vegar augljóst, að þessi
starfsemi getur naumast haldið áfram, ef bæj-
arfélagin og einstaklingar hafa svo til enga
möguleika til lánsfjárútvegunar. Tvö undanfar-
in ár hefur verið gert ráð fyrir þessum lánveit-
ingum í fjárhagsáætlun bæjarsjóðs, en mönn-
um hlýtur hins vegar að vera ljóst, að bæjar-
sjóðir hér og annars staðar geta ekki verið
lánsstofnanir í þessu skyni né er ætlað það
hlutverk. Ef ekki á að horfa til stórvandræða,
verður að finna nýjar leiðir, og fyrsta leiðin
er að bæta úr lánsfjárskortinum. Þess vegna
hef ég á tveim þingum verið flm. að frv. um
að gefa frjálsa byggingu smáíbúða og stuðn-
ingsmaður þáttill. um svipað efni, er flutt var
fyrir forgöngu hv. þm. Vestm. Mætti ná þó
nokkrum árangri með því að skapa einstakl-
ingunum aðstöðu til byggingar hentugra smá-

íbúða, sem þeir gætu komið upp með eigin vinnuafli og sinna nánustu. Nú er svo komið, að bygging smáíbúða hefur verið gefin frjáls innan vissra takmarka. Vegna þessa munu áreiðanlega skapast ný verðmæti, sem annars væru ekki til, með því að hagnýta það efni, sem til er í landinu, og hagnýta vinnuafli einstaklinganna í tómstundum þeirra. Það sýnir, að þetta á rétt á sér. Hinu má þó ekki loka augunum fyrir, að þó að margir ráðist í þetta, eiga þeir erfitt með að koma því í höfn án frekari aðstoðar um lánsfé til þessara bygginga. Vegna þessara smáíbúðabygginga segja sumir að það sé orðin tízka að tala um smáíbúðir og áður hafi risið verið hærri. Við því er ekki annað að segja en að það hefur ekki verið annarra úrræða að leita, og auk þess held ég, að enda þótt ekki sé réttlæt看legt að byggja eintómar smáíbúðir í einu bæjarfélagi, sé það þó fljótverkasta ráðstöfunin til þess að vinna bug á heilsuspillandi húsnæði og húsnæðisskortri.

Eins og ég gat um áðan, hlýtur þessi mál að bera mjög á góma hjá bæjarfélögunum. 20. sept. s. l., þegar þessi mál voru rædd á bæjarstjórnarfundum hér, var samþykkt sú tillaga, sem birt er í greinargerðinni. Hún er á þessa leið:

„Bæjarstjórn Reykjavíkur skorar á ríkisstjórn og Alþingi að gera hið fyrsta ráðstafanir til eflingar almennri lánastarfsemi til íbúðabygginga, er miðist við þá brýnu nauðsyn að bæta úr hinum tilfinnanlega húsnæðisskortri.“

Þessi tillaga var flutt í framhaldi af þessum hugleiðingum og því, að við hv. 7. þm. Reykv. fluttum þessa þáttill. í fyrri.

Ef litið er á þessi mál frá almennu sjónarmiði, liggja fyrir ótvíræðar staðreyndir, að húsnæðiseknan er mikil til sjávar og sveita og í öðru lagi að erfiðleikarnir fara sívaxandi til útvegur byggingarlána. Á síðasta þingi, þegar rætt var um lánsfjárbörð landbúnaðarins, lá fyrir í greinargerð, hve mikil þörf væri til bygginga í sveitum. Eins er það í bæjunum. Hér í Reykjavík er hægt að nefna tölur um, hve margt fólk býr í heilsuspillandi og ónógum íbúðum, svo að ekki þarf að deila um það. Þegar þetta tvennt kemur saman, húsnæðiseknan og þrengri möguleikar manna til lánsfjáröflunar, er ekki vafi, að hér er stefnt í miklar ógöngur. Því er haldið fram í grg. frá hagfræðingi Reykjavíkurbæjar um húsnæðismálin, að það þurfi að byggja 5—6 hundruð íbúðir á ári, til þess að húsnæðisaukningin haldist í hendur við fólksfjölgunina og til að útrýma kjallaraíbúðum og heilsuspillandi húsnæði. Með því verðlagi, sem nú er, mundi slíkt aldrei kosta innan við hundrað milljónir króna árlega, ef við reiknum með 500—600 króna kostnaði á kúbikmetra og hæfilega stórum íbúðum.

Spurningin, sem nú liggur fyrir og kemur víða fram, er, hvernig snúast skuli við þessum vanda, og við leggjum til, að höfuðáherzla sé lögð á að útrýma heilsuspillandi húsnæði og að bæta úr sárasta húsnæðisskortinum. Við höfum álitnið þetta mál þannig, að það bæri að taka það nú föstum tókum á grundvelli ýtar-

legra rannsóknna, þar sem Alb. og ríkisstj. hefðu forgöngu. Það þarf að athuga, hvað mikið hefur verið byggt undanfarin ár í landinu, hver þörfin er, hver þáttur einstaklinganna er í þessum byggingum, hver eðlilegur þáttur einstaklinganna sé, hver sé eðlilegur þáttur ríkis, bæja, lánveitenda og banka. Kæmi þá til athugunar að koma upp nýjum verðbréfamarkaði í landinu. Eignakönnunin eyðilagði þann verðbréfamarkað, sem kominn var upp, til óbætans tjóns fyrir þá, sem hafa hug á að koma upp íbúðum og öðrum byggingum. Það, sem gerzt hefur hér, eftir að við fluttum till. okkar, hygg ég að sýni ljóslega, að sá háttur, sem lagður er til á þskj. 25, er farsælastur til úrlausnar. Eftir að við fluttum till. okkar, hafa margir þingmenn flutt tillögur á við og dreif um þessi mál. Einn segir, að styrkja beri byggingu verkamannabústaða með svo og svo miklu árlegu framlagi á næstu árum, annar vill aftur láta taka gildi þann kafla húsnæðislaganna frá 1946, þar sem ríkið tókst á hendur að lána 75—85% af byggingarkostnaði til útrýmingar á heilsuspillandi húsnæði. Einn flytur frv. um lánveitingar til smáíbúðabygginga með tilgreindum hætti. Þá er flutt frv. um að efla veðdeild Búnaðarbankans. Eg hygg, að þá hv. þm. og þær þingn., sem fá þessi mörgu mál til athugunar, skorti aðstöðu til að gera sér grein fyrir samræmi og eðlilegu hlutfalli þess, hve mikla áherzlu beri að leggja á lánveitingar í einu skyni eða öðru. Ef þessi till. næði samþykki, sem ég vona, væri þegar hægt að hefjast handa, og lægju þá einnig fyrir til athugunar þær tillögur, sem hér hafa verið fluttar um þetta. Upplýsingar liggja fyrir í sumum atriðum, og geta menn því gert sér ljóst, hve mikla áherzlu beri að leggja á einstaka þætti bygginga. Eg hygg, að fyrst beri að efla þá þætti, sem miða að því að útrýma heilsuspillandi húsnæði. En þó má ekki ganga fram hjá öðrum þáttum. Einnig verður að gefa meiri gaum að aðstöðu ungs fólks til að stofna sér heimili. Eg hygg því mjög æskilegt fyrir alla aðila, að þessi tillaga nái skjótri afgreiðslu og gengið verði rösklega að því að undirbúa frv. í málinu. Og eftir því sem ég hef rætt við hlutaðeigandi ráðherra, hef ég þá hugmynd, að það muni fá góðar undirtektir þar. Eg vil þess vegna leggja áherzlu á að hraða málinu sem mest og beini því til hæstv. ríkisstj., sem við flm. vitum að er málinu fylgjandi í aðalatriðum, að hún láti það til sín taka og styðji að framgangi þess. Og þar sem við vitum, að málinu er vel tekið af hálfu ráðh. og mikill áhugi er fyrir því hjá mörgum þm., kannske öllum, þá vona ég, að það hljóti skjóta afgreiðslu.

Jónas Rafnar: Herra forseti. Eg vil lýsa yfir fylgi mínu við hina fram komnu tillögu. Eins og allir vita, hefur skortur á lánsfé farið vaxandi frá ári til árs. Má segja, að ekki sé lengur á færi annarra en stóreignamanna, er hafa mikið reiðufé handa á milli, að koma sér upp þaki yfir höfuðið. Þó má segja, að opinberir starfsmenn njóti nokkurrar sérstöðu í þessu

efni, þar sem þeir eigi kost á allt að 50% að láni úr lífeyrissjóði starfsmanna ríkisins. En það, sem ég vil sérstaklega minna á, er, að í þessu máli má ekki ganga fram hjá bæjum úti á landi, þar sem lánsfjárskorturinn er engu minni þar en hér í Reykjavík, og vil ég enn leggja áherzlu á, að rannsókn sú, er hér um ræðir, verði ekki bundin við Reykjavík einungis, heldur taki hún til bæjarfélaga úti á landi eigi síður. Á Akureyri, en þar hefur bærinn verið í örum vexti síðastl. 30 ár, hefur þessarar lánsfjárrættu gætt mjög. Þar hefur sá háttur verið tekinn upp, að fyrir þremur árum réðst bærinn í að stofna sérstakan sjóð til lánveitinga til íbúðabygginga með því fyrirkomulagi, að árlega hafa verið veittar úr sjóðnum 200 þús. kr., en þar sem eftirspurnin eftir þessum lánum hefur verið mjög mikil, hefur ekki verið unnt að ráðstafa nema 10 þús. kr. til hvers einstaks lántakanda, og hefur sú upphæð eðlilega hrokkið heldur skammt. Ég vil því sérstaklega undirstrika það, að ekki verði gengið fram hjá hinum smærri bæjum í sambandi við rannsókn þá, er þáttill. Þessi fjallar um.

Ég er sömu skoðunar og flm. till., að þetta mál verði ekki til lykta leitt nema fyrir tilstilli hæstv. ríkisstj., og vil ég að lokum láta í ljós þá von, að málsmeðferð allri verði hraðað sem mest.

Einar Olgeirsson: Herra forseti. Þessi till., sem hér er fram komin, gengur að visu í rétta átt, og ber að því leyti að fagna henni. En það, sem er höfuðatriði þessa máls og horfast verður í augu við, er, hvernig á þessari lánsfjárrættu stendur. Vafasamt er einnig, að ríkisstj. sé færari en Alp. til að rannsaka orsakir hennar. Hv. 5. þm. Reykv. sagði, að dregið hefði úr möguleikum til lánsfjárflyunar. Ég vil orða þetta dálítið öðruvísi, eða þannig, að dregið hafi verið úr möguleikum til öflunar lánsfjár. Eða er hér á Íslandi frjálss og opin lánsfjármarkaður? Nei. Lánsfjármarkaðurinn er hér algerlega einokaður af ríkisvaldinu. Það og það eitt ræður, og á þess ábyrgð er, hvort landsmenn hafa aðgang að frjálsum lánsfjármarkaði. En þetta er hlutur, sem á að vera og er alveg á valdi Alþingis, ef samkomulag næst um það innan þingsins sjálfs, hversu miklu lánsfé þegnarnir hafa að skipta á milli sín. Ég álit, að það verði að reka lánsfjárstofnanir áfram af ríkisvaldinu sjálfu samt sem áður, en aðeins á heilbrigðari grundvelli. Hér er ekki verið að ræða um óviðráðanlega hluti. Þetta eru hvorki eldgos né önnur náttúrufyrirbrigði, sem okkur eru óviðráðanleg. Þvert á móti er það, sem við þurfum að gera okkur sérstaklega ljóst, að það er þinginu í sjálfsvald sett að ráða bót á þessu. Þetta ástand hefur verið skipulagt og af ráðnum huga búið til, og það er einmitt Alp., það erum við þingmenn, sem erum sjálfir valdið, sem getur og á að lækna þessa meinsemd. Það er með þessum tilbúna, og skipulagða lánsfjárskortu ekki aðeins verið að hindra sköpun nýrra verðmæta með því að láta ónotað bæði vinnuafli

og efni, sem er til, heldur er einnig verið að eyðileggja í stórum stíl verðmæti, sem þegar hafa verið sköpuð, og mun ómetið það tjón, sem leitt hefur verið yfir þjóðina á þennan hátt á tveim síðustu árum.

Ég vil taka það fram, að ég er sammála hv. flm. um það, hvernig ástandið sé í þessum málum, og einnig í því, að skjótra úrbóta sé þörf, en ég er þeim ekki sammála um orsökina til þess, að svona er komið. Ég tel, að þessi átakanlegi lánsfjárskortur sé blátt áfram til kominn viljandi og sjálfrátt af þeim orsökum, að ríkisstj. hefur tekið upp þá stefnu að skapa og skipuleggja lánsfjárrættu í landinu. Og ég held, að þessi stefna sé tekin upp samkv. fyrirmælum frá Alþjóðabankanum. Kemur þetta m. a. fram í bréfi fjárhagsráðs til allshn. Sp., en þar segir:

„Fjárhagsráði hefur skilizt, að vegna tilrauna til þess að fá að nota fé úr mótvirðissjóði verði að takmarka árlega fjárfestingu við ákveðið hámark og að það sé fullkomlega skilyrði fyrir því, að leyfi fáiist til að nota fé úr mótvirðissjóði. Ef farið væri eftir tillögu þessari, mundi það gera ómögulegt að sýna forráðamönnum mótvirðissjóðs fram á, hver fjárfestingin væri, þar sem takmarkanirnar næðu aðeins til hluta hennar.“

Hér kemur það í ljós, sem er að gerast. Það er það, að bankarnir eru að framkvæma það bann, sem fjárhagsráð treysti sér ekki til að framkvæma. Bannið á m. ö. o. að verða jafn-áhrifaríkt, þótt það komi fram sem peningaskortur í bönkunum. En það er á valdi Alp. að breyta þessu, það er á valdi okkar alþm., ef við aðeins getum orðið sammála um, til hvaða aðgerða eigi að grípa. Og Alp. hefur áður orðið að grípa inn í afskipti af lánveitingum og það raunar oftast en einu sinni og skipað bankavaldinu fyrir verkum um að veita nauðsynleg lán. Það getur orðið óhjákvæmilegt að grípa til sama ráðs nú, því að það, sem hér er að fara fram, er hreint skipulagt eignar-án, og þekki ég ekki neitt sambærilegt við þetta í nágrannalöndum okkar, t. d. í Frakklandi, Englandi eða á Norðurlöndum. Í þessum löndum er þessum málum svo háttað, að ef menn eiga sæmilegar eignir, þá er þeim í sjálfsvald sett, hvort þeir vilja fá lán út á þessar eignir að verulegum hluta andvirðis þeirra. Ástandið hér á Íslandi er þannig, að af 3500 millj. kr. þjóðareign munu bankarnir aðeins lána 1000 millj. og þar af um 400 millj. hjá ríkinu. Afleiðing þessa er sú, að yfir fjölda manna vofir sú hættu, að eignir þeirra verði boðnar upp og seldar bara vegna þess, að öll lánskjör eru hér fyrir neðan allar hellur. Ríkisvaldið er með þessu að ræna alla verkamenn og meginhluta miðstéttarmanna öllum eignum sínum. Er þessi féfletting þannig fyrirbæri, að slíks munu vart nokkur dæmi í heiminum. Og það er vissulega hart fyrir mig að þurfa að viðurkenna það, að það er hæpið, að svona mundi gerast, ef hér væri starfandi privatbanki. Í augum okkar, sem berjumst fyrir ríkisrekstri, er slíkt hin mesta óhæfa, er hugsagt getur. Tilgangur með ríkisrekstri bank-

anna er ekki að féfletta fólkið, heldur að hjálpa því til að fá hagstæð og eðlileg lán til þess að eignast þessi hús. Ég fæ ekki betur séð en þetta mál sé orðið svo alvarlegt frá þjóðfélagslegu sjónarmiði séð, að ekki verði hjá því komizt, að Alþ. láti það til sín taka, og er að því leyti samþykktur þáttill. hv. flm., ef aðeins næðist samkomulag um að orða þetta allt öðruvísi og ákveðnar. Hæf lausn þessa máls er ekki undir öðru komin en vilja Alþ., og Alþ. hefur áður gripið í taumana, þegar það vildi tryggja góð lán. — Það er engan veginn tilgangur minn að tefja fyrir þessari þáttill., sem ég álit að gangi í rétta átt, en ég vil leggja áherzlu á að orða hana mun ákveðnar og gera hana þar með líklegri til að koma að gagni.

Jóhann Jósefsson: Herra forseti. Ég vil leyfa mér að feta í fótspor þeirra hv. þm., er látið hafa uppi álit sitt á þessu máli hér á undan, og fagna þeirri hugmynd, sem felst í þáttill. um lánveitingar til íbúðabygginga. Það er máske heldur vægt að kalla þetta hugmynd, það er orðuð hugmynd. Og ég tel það mikið gleðiefni, að till. skuli vera komin fram, enda var hennar sízt vanþörf. Tvö undanfarin þing hef ég verið í fararbroddi að berjast fyrir því, að menn fengju leyfi til þess að byggja smá íbúðarhús, og ég þakka hv. 5. þm. Reykv. fyrir að geta um þessa forustu, því að ég kann því vel, að þess sé getið sem gert er. En það er um þessar framkvæmdir að segja, þegar þær loksins koma fram, að þær eru, eins og Englendingar orða það, „too little and too late.“ Þegar loksins á að gera eitthvað, er það allt mikils til of litið og smávaxið, þegar loksins er hengslat við að gera eitthvað. Það var ekki fyrr en undir haust, að menn, sem voru að byggja eða ætluðu að reyna að koma sér upp einhverju þaki yfir höfuðið, þörfu án þess að eiga á hættu hjól og steglur að byrja á neinum undirbúningi. Á sama tíma risu upp stóru íbúðahverfin í Hlíðunum og Skjólunum. Og þegar svo loks er látið undan, er þetta haft svo smátt og gengur svo skammt, að það gerir hugmyndina að engu. Það hefur verið dregið svo lengi, að hlutirnir hafa hækkað og margfaldast svo í verði, að nú er hlutur, sem kostaði 1 kr., þegar átti að gera þetta, kominn í 2 kr., og hlýtur þetta að gera þeim, sem eiga að njóta þessara blessunarriku aðgerða, allt tvöfalt og margfalt dýrara og erfiðara en orðið hefði, ef ekki hefði verið skellt skollaeyrnum við þessu svo lengi, að þetta tjón hlyti að leiða af því. Og það, sem hv. flm. fara fram á í þáttill., er það, að ríkisstj. láti fram fara rannsókn og safni skýrslum um lánsfjárbætur til íbúðabygginga.

Ég hygg, að flestir menn, sem hafa opin augu og eyru og hafa þetta fyrir augunum daglega, hljóti að sjá, að það er ekki um neina lánveitingu að ræða fyrir allan almenning til þess að hann geti byggt hús. En ef menn eru í þjónustu hins opinbera, hafa þeir vísan aðgang að lánnum með sérstaklega góðum kjörum. Það er t. d. sagt, að menn í opinberum

stöðum eigi kost á lánveitingum, sem eru látnar þannig at hendi, að reikningsglöggir menn segja, að það nemi því, að þeir fengju 100 þús. kr. gefins í húsum sínum, þegar tekið er tillit til vaxtamismunar. En almenningur á ekki kost á þessum lánnum. Ég ætla, að það sé þýðingarlaust að fara með víxil í bankana til þess að fá veðdeildarlán. Það orð heyrir ekki. En nú heyrir, að það sé kominn svartur lánsmarkaður í landinu. Það er á þennan markað, sem margur verður að flylja í vandræðum sínum til þess að geta t. d. komið húsi sínu undir þak fyrir veturinn, til þess að ekki skemmist það, sem gert hefur verið. Af hálfu þess opinbera virðist ekki hafa verið gerður nokkur skapaður hlutur — nema síður sé — til þess að greiða fyrir mönnum með lánveitingar. Hv. fyrsti flm. þessarar þáttill. benti réttilega á það, sem fyrir löngu var búið að vikja að, að ýmsum, sem standa sjálfir fyrir sínum smáíbúðarhúsabyggingum, verði margt að efni, sem menn koma almennt ekki auga á. Þeir safna að sér og víða að sér efni, stundum afgöngum af stærri byggingum. Nú geta menn loks byrjað óttalausir að steypa kjallara, og er þá margt sem nýtist, sem nýttist ekki áður undir ófrelsinu og höftunum, sem á hvíldu.

Ég ber mikla virðingu fyrir því, að hæstv. ríkisstj. skuli taka að sér að safna skýrslum í þessu sambandi, en ég held, að ég verði að vera sammála hv. 2. þm. Reykv. um það, að hér er allt of lauslega eða öllu heldur of einhliða á þessum málum tekið. Þessi skýrslustörf, sem hér um ræðir, geta tekið mjög langan tíma í höndum hæstv. ríkisstj., ef aðeins er framfylgt þeirri stefnu að draga úr því, að menn ráðist í byggingar. Mér er ekki grunlaust um, að það eigi að draga úr fjárfestingunni, og það gæti þá alveg eins hitt þetta mál. Mér hefði verið miklu nær skapi að sjá hér koma fram till. um það að skipa sérstaka þingnefnd til þess að rannsaka þessa lánamöguleika. Alþingi hefur sams konar tók á að skipa slíka nefnd eins og hæstv. ríkisstj.

Svo var það einnig það, sem hv. 2. þm. Reykv. sagði um lánsfjárstefnu þá, sem nú ríkir í þjóðfélaginu, sem var sérstaklega eftirtektarvert, — ekki beinlínis eftirtektarvert vegna þess, að mönnum sé ekki þegar orðin vel ljós sú óskaplega lánsfjárpólitik þjóðbankans, sem nú er á ferðinni, heldur vegna þess, að hv. þm. drap á mörg meginatriði í þessu máli, sem skylt er að draga fram hér á Alþingi og öllum þm. er skylt að kynna sér og taka eftir.

Ég tók fram áðan, og ég hygg, að það sé rétt, að það muni vera til litils að ota fram byggingarvíxli, þótt ekki væri hann stór, upp á væntanlegt veðdeildarlán, því að veðdeildarlánin eru orðin þannig, að þau koma að engu gagni.

Ég vil taka undir þá ósk, að Alþingi láti þetta mál til sín taka á fleiri en einn veg. Það væri full ástæða til þess fyrir Alþingi að láta kynna sér fyrir milligöngu þar til hæfra manna, hvernig lánsfjárstefnunni í landinu er hagað af þeim, sem í umboði Al-

þingis fara með þau mál, t. d. í Landsbankanum. Þegar svo er komið, að menn eiga það á hættu vegna synjunar á smálánum að verða algerir vanskilamenn, jafnvel þótt miklar eigur standi að baki þeim, þá er fullkomin ástæða til þess fyrir þá stofnun, sem hefur vald og ráð þjóðbankans, að athuga, hvernig þessum málum er eiginlega háttað. Gengur þessi lánsfjársynjun jafnt yfir alla, eða mætti þar ríkja meira jafnrétti?

Hv. 2. þm. Reykv. minnst réttléga á, að það hafi komið fyrir, að orðið hafi að gripa til lagasetningar um stofnlánadeild sjávarútvegsins. Það þótti ekki beinlínis gott tiltæki á sínum tíma, þegar stofnuð var stofnlánadeild sjávarútvegsins með það markmið og það hlutverk, sem sú stofnun hafði. Allir, sem að stofnun hennar stóðu, bæði ríkisstj. sú, er þá var, og aðrir, sem voru þessu fylgjandi, hafa sýnt og heilagt fengið á mæli fyrir þá ráðstöfun. En hvaða horfur væru á áframhaldandi útflutningi fisks í þessu landi, ef fótunum hefði ekki verið komið undir lánsstofnun, er stæði straum af stofnkostnaði togaranna? Það er að verða með hverjum deginum, sem liður, augljósara, að einmitt það, að togararnir voru byggðir, — en þeir hefðu ekki verið byggðir, ef lánsfé hefði ekki verið fyrir hendi, — það virðist vera lykillinn að því, að Íslendingar geta nú hagnýtt sér veiðar, t. d. við Grænland. Það hefði verið ógerningur á öllum öðrum skipum, sem voru í okkar eigu og eru í okkar eigu nú, nema á togurunum. Eg bendi á þetta til þess að sýna, að afskipti Alþingis af störfum þjóðbankans þurfa ekki að vera þjóðinni til ills, heldur hefur það sýnt sig, að þau hafa orðið þjóðinni til mikillar blessunar. — Þegar svo er komið nú loks eftir langa mæðu, að viðurkenndur hefur verið réttur hins óbreytta borgara til þess að byggja sér hús, þótt lítil séu, — og að mínum dómi of lítil, — þá er það ból við að stríða, að ekkert lánsfé er að fá nema þá með svo óbærilegum kjörum, að ekki er hægt að ætlast til þess, að nokkur maður komi sér upp húsi með slíkum hætti. Eg á þar við það, sem talað er um, að gangi í sumum tilfellum fyrir sig með einkalánum og því um líku, sem fást utan bankanna. Þess vegna er það, að þegar Alþingi hefur gert þá ráðstöfun, er sem betur fer knúði ríkisstj. til þess að láta undan á þessu sviði og lofa mönnum að byggja hús yfir sig, þá er sú aðgerð Alþingis að visu góðra gjalda verð, en hún er ekki nema eitt spor í áttina til þess að leysa vandann, sem hér er fyrir hendi. Það þarf að sjá um, að menn geti fengið út á eigr sínar aðstoð með bærilegum kjörum til þess að koma upp þessum húsum sínum. Við, sem búum í eldri húsum og höfum á sínum tíma notið aðstoðar veðdeildarinnar og slíks til þess að koma upp okkar húsum, við vitum, hve mikill styrkur það var okkur. Okkur sem einstaklingum ber siðferðileg skylda til að gera það, sem í okkar valdi stendur, til þess að löggjafinn beiti áhrifum sínum í rétta átt og til þess að fá lánastefnu

bankanna inn á mannúðlegri og skynsamlegri braut í þessum efnum.

Að svo mæltu vil ég fyrir mína hönd og kjördæmis míns beina þeim tilmælum til hv. fjvn., að hún taki þetta mál til meðferðar og hún taki það eins föstum tókum og hún sér sér fært og lesi milli línanna í hinni mjög svo vægu till., sem hér er borin fram í þessu efni, því að hv. fjvn. og þeir, sem í henni sitja, þekkja ástandið í þessu landi ekki síður en aðrir hv. þm. og víta, að hér kreppir skórin svo að, að af því hefur hlotizt stórtjón og mun hljótast meira tjón, nema lítið sé meir á hag þegna landsins en verið hefur fram að þessu.

Haraldur Guðmundsson: Herra forseti. Eg kvaddi mér hljóðs í tilefni af ummælum, sem féllu hjá hv. þm. Ak. og nokkru síðar hjá hv. þm. Vestm. í sambandi við starfsemi lífeyrissjóðs opinberra starfsmanna varðandi útlán til húsabygginga. Eg hygg, að hv. þm. Ak. hafi orðað það svo, að opinberir embættismenn hefðu sérstöðu í þessum efnum, því að þeir hafi rétt til lána úr lífeyrissjóði, sem væru 50% stofnkostnaðar húsanna, sem þeir byggðu. Hv. þm. Vestm. orðaði það svo, að stjórnarráðsmenn og fleiri hefðu fengið lán með þannig kjörum, að það jafngilti því, að ríkið gæfi þeim 100 þús. kr. (Jjós: Miðað við vaxtakjör annarra.) Þetta er byggt á misskilningi hjá hv. þm. Mér þykir leitt, að þeir skuli ekki hafa aflað sér gleggri upplýsinga um þetta efni, því að þær hefðu verið látnar í té, ef þeir hefðu spurt. Mér er ekki kunnugt um, að nokkur ákvæði séu í lögum, sem tryggi opinberum starfsmönnum lán úr lífeyrissjóði. Stjórn sjóðsins getur ákveðið fyrir sitt leyti að gefa þeim, sem eru meðlimir sjóðsins og hafa greitt iðgjöld sín um vissat árabíl, kost á lánum úr sjóðnum. Samkvæmt lögum um þessi efni mega lánin nema 50 þús. kr. og aldrei meira en 100 þús. kr. Vextir eru 4.5% af ¼ hlutum og 5% af ¼ hluta. Lánin eru í tvennu lagi. Fyrri lánið er til lengri tíma, en seinna lánið til skemmri tíma. Hvernig þetta má þýða 100 þús. kr. gjöf til manna, sem fá 100 þús. kr. lán, það fæ ég ekki skilið, nema hv. þm. hugsi sér, að þeir, sem byggðu fyrir gengislækkun, hafi fengið lánin svo hækkuð, að gróði af því verði 100 þús. kr. En þá er ekki við stjórn sjóðsins að sakast. Eg undraðist hljóðið í hv. þm. Vestm., því að mér skildist á honum, að hann teldi þessa starfsemi sjóðsins á mælisverða. Eg get ekki fallizt á þetta. Eg er þeirrar skoðunar, að ekkert sé eðlilegra en að lífeyrissjóður ávaxti það fé, sem hann tekur við og geymir fyrir meðlimi sína til þeirra elliára, á þann hátt, að hann komi þeim að sem beztum notum. Það er ekki ofmælt, að margir hafa getað komið upp húsum fyrir þessi lán, sem hefðu ekki getað það annars. Eg álit, að þessi starfsemi sjóðsins sé til fyrirmyndar, og ég hygg, að allir eftirlauna-sjóðir ávaxti fé sitt á sama hátt, og þeir eru hreint ekki fáir. Eg vildi aðeins bera fram

þessar leiðréttingar vegna ummæla, sem féllu hjá þessum tveimur hv. þm.

Um till. sjálfa hef ég það að segja, að hún er spor í rétta átt, en sjálfur hef ég ekki verulega trú á henni hvað viðkemur rannsókn þessara lánveitinga til íbúðarhúsaþygginga. Það er sennilega fljótlegt að láta einhverja rannsókn fara fram, en það er sennilega ókleift að gera fullnaðarrannsókn á lánunum og með hvaða kjörum lánin eru veitt. Hjá opinberum stofnunum er auðvitað auðvelt að rannsaka þetta, en hjá einstaklingum er ekki hægt að rannsaka þetta og ómögulegt að vita, með hvaða kjörum lánin eru veitt, því að það er engum vafa bundið, að það er meira greitt fyrir lán, sem fengin eru hjá einstaklingum, heldur en kæmi fram í skjölum, sem lægju frammi til yfirlestrar. — Annars er ánægjulegt, hversu mikill áhugi ríkir hjá öllum flokkum fyrir því að bæta úr íbúðaskortinum og létta almenningi að koma upp húsum yfir sig. Ég ætla, að allir þingflokkar séu sammála um þessa nauðsyn. Sjálfstæðisflokkurinn hefur borið fram till. um að safna skýrslum um það, hver lánþörfin sé í þessu efni, og óska tillagna hæstv. ríkisstj. Hv. 8. þm. Reykv. hefur komið með till. um að koma upp ódýrum íbúðum og taka til þess fé úr mótvirðissjóði. Sósfl. hefur borið fram till. um 25 þús. kr. lán út á hverja íbúð, sem byggð hefur verið eftir 1947. Þetta er allt góðra gjalda vert, en þetta hrekkur skammt. Alþfl. hefur einnig borið fram till. um þetta efni. Yfirleitt virðast allir flokkar sammála um, að hér sé komið í fullt óefni og full þörf skjótra aðgerða til þess að bæta úr þessu ástandi, sem hér er. En ég hygg, að ekki sé til neins að loka augunum fyrir því, að það, sem næst liggur fyrir að gera, er, eins og hv. þm. Vestm. drap á, að efla í þessu skyni þær lánsstofnanir, sem fyrir eru og best hafa reynzt. Það er hrein skömm að því, að aðalfasteignalánsstofnunin í landinu, veðdeild Landsbankans, skuli lána þrettánda til tólfsta hluta byggingarkostnaðar húsanna. Þetta greiðir hún í veðdeildarbréfum, sem síðar eru seld — ef það lánast þá að selja þau — með allt að 25–30% afslætti. Það er ekki hægt að gera naprara gys að sjálfum sér en hér er gert. Það fyrsta, sem þarf að gera, er að láta þessa stofnun, sem er sterk og traust stofnun, rækja sitt hlutverk, því að hún rækir nú ekki það hlutverk að lána til íbúðabygginga. Þetta er sannleikurinn um þessa stofnun, og er sjálfsgætt að breyta starfsemi hennar. Í upphafi átti hún að lána um 50% af kostnaðarverði þeirrar fasteignar, sem byggja skyldi. Það er nú komið niður í 7–8%. Áður fyrr voru veðdeildarbréfin íslensku sáemilegur gjaldreyrir og látin sem trygging fyrir lánunum og þóttu góð trygging. Það er kannske ekki efnilegt að taka við þeim, þegar annað árið hefur orðið gengislækkun og hitt árið hafa komið ákvæði um báttagjaldeyri. — Önnur lánsstofnun er til, sem hefur starfað hin seinni ár, sem er byggingarsjóður verkamanna. Þó er svo háttáð um hann, að gripið hefur verið til þess fjár, sem hann átti að fá, til annarra nota,

svo að hann hefur ekki getað starfað nema lítið. — Það þarf að láta veðdeildina starfa, því að hún starfar ekki nú, og beina því fé, sem til er í landinu, í rétta átt, þ. e. til byggingarsjóðs verkamanna. Þá gæti hann sinnt því hlutverki, sem hann hefur sinnt undanfarin ár, að sjá sínum meðlimum fyrir lánunum til að reisa íbúðir við skaplegu verði. Látum svo aðra, sem betri möguleika hafa til að afla sér fjár með venjulegum hætti, byggja sér hús eins og þeim hentar og þeir geta. — Það er á valdi hæstv. ríkisstj. að bæta úr húsnaðisskortinum, ef hún vill gera það og skilur, hvað við liggur.

Ffm. (Jóhann Hafstein): Herra forseti. Ég ætla ekki að lengja þessar umræður. — Ég vil þakka þær góðu undirtektir, sem þessi þáttill. hefur fengið. Sumum þm. hefur þó fundizt till. nokkuð væg. Hv. þm. Vestm. sagði, að full ástæða væri til þess, að n. herti á ákvæðum till. En oft veltir lítil þúfa þungu hlasi. Ég hygg, að svo megi verða, að þessi lítila till. verði til þess, að hér rættist verulega úr vandanum. Mér virðist, að aðrar till., sem komið hafa fram um þetta efni, sanni rétt þessarar till. Þessi till. er ekki eins væg og hv. þm. vilja vera láta. Hv. þm. hafa talað um, að aðalefni till. þessarar væri, að ríkisstj. eigi að rannsaka málið og safna skýrslum um leggja síðan fyrir þingið tillögur til úrbóta. Þetta er ekki vægt, ef það nær fram að ganga, að lagðar verði fram till., sem við það miðist, að hægt sé að fullnægja lánsfjárbörf til að útrýma heilsuspillandi íbúðum. Það mætti hugsa sér að visa þessu máli til þingn., en ekki hæstv. ríkisstj., og það væri lítills virði að visa svona máli til ríkisstj., sem maður bær ekki traust til og byggist ekki við að mundi sinna því. Ég gat þess, að við flm. till. vissum, að einstakir ráðh. innan ríkisstj. væru okkur sammála um efni till. Með hliðsjón af þeirri afstöðu einstakra ráðh. og hæstv. ríkisstj. tel ég veigameira að hafa þann hátt á málinu að visa því til hæstv. ríkisstj. fremur en til þingn. — Þetta vildi ég áréttta, til þess að menn líti ekki smáum augum á gildi þessarar till. og telji, að hún mætti vera ákveðnar orðuð.

Jóhann Jósefsson: Herra forseti. Ég var kallaður í síma, þegar hv. 4. þm. Reykv. var að halda ræðu sína og flutti það, sem hann kallaði leiðréttingu við það, sem ég hafði sagt, að mismunur væri á aðstöðu opinberra starfsmanna til þess að fá lán til íbúðabygginga og annarra, þar sem opinberir starfsmenn gætu fengið allt að 100 þús. kr. lán. En ég veit ekki betur en að þetta sé „praksis“, og hvað sem vaxtakjörum liður, er það víst, að þeir, sem eru í opinberri stöðu, hafa aðgang að lánunum til íbúðabygginga, sem aðrir hafa ekki. Á þetta benti ég, og það er ekki misskilningur, heldur staðreynd.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 27 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 27 shlj. atkv. og til fjvn. með 27 shlj. atkv.

Á 9. fundi í Sp., 31. okt., var till. tekin til síðari umr. (A. 25, n. 135 og 144).

Frsm. meiri hl. (Jónas Rafnar): Fjvn. hefur athugað málið, en ekki orðið sammála um afgreiðslu þess. Meiri hl. leggur til, að till. verði samþ. óbreytt, en minni hl. vill láta vísa henni frá með rökstuddri dagskrá.

Eins og allir vita er húsnæðisskortur nú, sérstaklega í bæjunum, svo mikill, að hikaust má telja til hinna mestu vandamála, sem nauðsynlegt sé að gera sem fyrst ráðstafanir til að leysa. Forráðamenn bæjarfélaganna hafa veitt aðstoð í þessum efnum, eftir því sem efni og ástæður hafa leyft á hverjum stað. Á stríðsárunum var tiltölulega greiður aðgangur að lánsfé. Sparifjáreign landsmanna var þá meiri og margir sparisjóðir og einstaklingar aflögufærir og vildu lána fé gegn hæfilegum vöxtum. Nú á seinni tímum hefur þetta breytzt. Lánsfjárstofnanir telja sig ekki geta lengur lánað út fé og einstaklingar ekki heldur. Lánsfjárfreppan hefur komið sérstaklega hart niður á þeim, sem byrjað hafa á byggingum, en ekki haft bolmagn til að ljúka þeim og standa nú uppi með tvær hendur tómar sökum lánsfjárskortis.

Till. sú, er hér er til síðari umræðu, miðar einkum að tvennu: Í fyrsta lagi, að ríkisstj. láti safna ýtarlegum skýrslum um lánabörf til íbúðabygginga, og í öðru lagi, að stj. leggi fyrir þingið till. til úrbóta. Fyrir þessu er gerð ýtarleg grein í grg. frv. Meiri hl. telur sjálfsgætt og eðlilegt, að ríkisvaldið hafi forustuna um þetta mál til að tryggja raunhæfar aðgerðir, og mælir því með því, að það verði samþ. óbreytt.

Frsm. minni hl. (Ásmundur Sigurðsson): Herra forseti. Þar sem við í minni hl. n. höfum ekki getað fallið á sjónarmið meiri hl. um að samþ. till. óbreytta, heldur talið rétt að vísa henni frá með rökstuddri dagskrá, vil ég gera nokkra grein fyrir afstöðu okkar. Ástæðan til þessa er þó ekki sú, að við í minni hl. séum á neinn hátt á móti útvegum lánsfjár til þeirra framkvæmda, er í till. greinir. Hitt er annað mál, að við teljum ekki þessa till. til þess fallna að flyta fyrir framgangi þessa máls.

Á þessu þingi hafa fram komið till. frá öllum flokkum um að leysa þessi vandamál með lánsfjárskortinn. Þó ber því ekki að leynd, að til eru nægileg lög um þessa starfsemi. Það er aðeins féð til að veita þessi lán, sem vantar. Árið 1946 voru einmitt sett lög um þetta efni. Þessi I. eru í þremur köflum. Fjallar I. kafli um verkamannabústaði, II. kafli um byggingarsamvinnufélög og III. kafli um íbúðabyggingar sveitarfélaga. Í I. þessum er gert ráð fyrir, að sveitarsjóðir og ríkissjóður veiti byggingarsjóði verkamanna fé, en aðalfjármagnið er þó gert ráð fyrir að sé lánsfé. Það er þetta lánsfé, sem nú skortir. Þá er og gert ráð fyrir,

að engir aðrir en félög geti fengið lán úr byggingarsjóði verkamanna. Lánsfé í þessum sjóði voru tiltölulega góð. Í fyrsta flokki (A) skyldi lána allt að 90% kostnaðarverðs til 75 ára, í B-fl. 85% til 60 ára og í C-fl. 85% til 42 ára. III. kafli þessara laga er sérstakur. Hann fjallar um útrýmingu heilsuspillandi íbúða. Í þessum kafla er ríkinu gert að skyldu að lána sveitarfélögum 75% kostnaðarverðs íbúðabygginga í þessum tilgangi til 50 ára gegn 3% vöxtum. En þessi kafli hefur aldrei komið til verulegra framkvæmda, vegna þess að stuttu seinna var honum frestað með lögum, og hafa frestunarákvæði hans ekki fengið afnumin þrátt fyrir það að tvisvar eða þrisvar hafa verið bornar fram till. um það. Hitt liggur ljóst fyrir, að ástandið nú er þannig, að ómögulegt er að fá lán, þar sem lög eru þó fyrir hendi um slíka lánastarfsemi, þar sem lögin um byggingarsjóð verkamanna eru. Auk þess má benda á, að þótt byggingarsjóðum væri tryggt fé til starfsemi sinnar, eru ekki allir sem njóta þeirra, þar sem fjöldi manna kæmi ekki undir ákvæði þeirra.

Okkur, sem erum í minni hl., fannst, að þessi till. mundi fremur tefja en flyta fyrir lausn málsins. Í frv. frá þremur þm. sósíalista á þskj. 34 er till. okkar til að leysa úr vanda þeirra, er eigi komast undir ákvæði lánastarfsemi byggingarsjóðs verkamanna. Ég hef orðið þess var, að síðan þetta frv. kom fram, hefur verið mikið um það rætt og mikið spurt um, hvort það muni verða samþ. Mun mikill fjöldi manna telja, að verði það gert, séu með því leyst vandræði þeirra. Á þskj. 53 er annað frv. um, að ríkissjóður tryggi sölu skuldabréfa byggingarsjóðs verkamanna. Þá er einnig á þskj. 56 frv. um óafturkræft framlag úr ríkissjóði eða mótvirðissjóði til bygginga kaupstaða og kauptúna. Öll þessi frv. teljum við stefna að því að leysa þetta mál og teljum mun betri lausn felast í samþykkt þeirra en þáttill. þeirrar, sem hér er til umræðu.

Hvað snertir skýrslusöfnun um lánsfjárbörfinna er óhætt að fullyrða, að sé slík skýrslusöfnun nauðsynleg, má fela hana venjulegri þingnefnd, auk þess sem allir vita, að slík skýrslusöfnun er óþörf, þar sem ekki er lengi verið að athuga ástandið í þessum málum.

Þá er annað, sem nefnt er í þessari till., og það er það, að ástæða sé til að hefja rannsókn á lánastarfsemi, eins og hún hafi verið undanfarið, að safna ýtarlegum skýrslum um lánveitingar til íbúðabygginga og leggja fyrir þingið tillögur til úrbóta. — Hvaða stofnanir eru það, sem fyrst og fremst er um að ræða að geti og muni lána á næstu árum til íbúðabygginga, fyrir utan byggingarsjóð verkamanna, byggingarsjóð samvinnubygginganna og bankana? Ég get gefið upplýsingar um það, að lífeyrissjóður starfsmanna ríkisins, lífeyrissjóður barnakennara og lífeyrissjóður ljósmæðra og hjúkrunarkvenna munu alls hafa möguleika til þess að lána um 9 millj. kr. á næstunni. En þess ber að gæta, að úr þessum sjóðum fá ekki aðrir lán en þær stéttir, sem að þessum sjóðum standa. Þessir sjóðir, þótt

þeir hafi þetta fjármagn til umráða, eru lokaðir öllum öðrum. Þess vegna geta þeir ekki leyst hina almennu lánsfjárbörf í þessu efni. Byggingarsjóður verkamanna á alls 27 millj. kr. til útlána og lánaði um 7 millj. kr. út á síðasta ári, hefur lánað út um 4 millj. kr. á þessu ári og er nú gersamlega þurrausinn.

Það virðist því ekki vera sérstök ástæða til að fara að setja í gang sérstaka nefnd, skipaða af ríkisstj., sem beinlínis virðist liggja í þessari till., til þess að hefja rannsókn í þessu máli. Það virðist vera auðvelt verk fyrir nefndir beggja hv. þd. Alp., sem hafa til meðferðar frv. um þetta efni, að athuga þau atriði í þessum efnum, sem miða til þess að leysa þetta mál, þ. e. a. s. að fá upplýsingar, sem nauðsynlegar eru og á þarf að halda í sambandi við þetta, jafnframt því sem þær taka málin til athugunar og afgreiðslu. Þess vegna virðist mér, að þessi þáttill., ef samþ. verður, muni miklu fremur hafa þau áhrif að tefja raunhæfa afgreiðslu þessa máls heldur en hitt, og afgreiðsla hennar gæti líka orðið til þess að svæfa þau frv., sem nú liggja fyrir þinginu um málið og eru virkilegar, raunhæfar lausnir á málum þessum. — Þetta er skoðun okkar í minni hl. fjvn., og leggjum við því til, að till. verði afgr. með rökst. dagskrá, sem er á þskj. 144.

Páll Zóphóníasson: Herra forseti. Ég verð að viðurkenna, að minum skilningi er gersamlega ofvaxið, hvernig hæstv. ríkisstj. á að gera það, sem fyrir hana er lagt í seinni hluta till., eftir þeim upplýsingum, sem henni er ætlað að fá samkv. fyrri hl. till. — Og eftir því sem hæstv. viðskmrh. túlkaði þá till., sem samþ. var hér á síðasta þingi og hann ræddi í dag, og eftir skilningi hans um það mál, þá er óhætt að fullyrða, að það verður ekki gerður nokkur skapaður hlutur með þessa till., þótt samþ. yrði. Hér stendur: „Alp. ályktar að fela ríkisstjórninni að láta safna ýtarlegum skýrslum um lánveitingar til íbúðabygginga...“ Það er ekki lánabörfin, heldur lánin, sem hafa verið veitt, sem á að safna skýrslum um, hve mörg lán hafi verið veitt á undanförunum árum til þessa eða hins viðkomandi íbúðarhúsabyggingum. Hér er ekki talað um, að safna þurfi upplýsingum um, hve mikið þurfi að byggja upp, hve margir búi í bröggum og hve margir í lélegum kjöllum, né heldur um fjölgun fólksins og þörfina á að auka íbúðarhúsabyggingar af þeim sökum, — nei, heldur hve mörg lán hafi verið veitt á síðustu árum til íbúðarhúsabygginga. Og þegar ríkisstj. er svo búin að fá að vita, að kannske eitt þúsund lán hafi verið veitt til þessara hluta í kaupstöðum og 300 í sveitum á einhverju ári, hvað á þá aumingja ríkisstj. að gera? Á hún bara að ganga út frá því, að fyrst lánuð hafi verið út þúsund lán á ári í þessu skyni, þá sé sjálfsagt að veita þúsund lán aftur í sama skyni á næsta ári, án tillits til annars en þess, hve mörg lán hafi verið veitt? — Mér virðist rétt að breyta þessu orðalagi þannig, að ríkisstj. eigi að rannsaka lánabörfin, og það á að vera Alp. 1951. D. (71. löggjafarþing).

auðgert mál. (*GTh:* Ríkisstj. á á grundvelli þeirrar rannsóknar að leggja fyrir þingið tillögur til úrbóta.) Ég veit, að eftir till. á hæstv. ríkisstj. að finna það út eftir þessum forsendum. En hún getur ekkert gert aðeins eftir þeim rannsóknnum, og þó að borgarstjórnin sé mikill maður, getur hann ekki ráðið eftir því, hve mikið hefur verið byggt árið sem leið, hve mörg hús verði byggð í ár. Hann getur það ekki á þeim forsendum. Það þarf ekki árlega að byggja jafnmörg Bústaðahús. Og þótt þurft hafi að lána til 100 bæjarbygginga í ár, þá er alls óvist, að lána þurfi til jafns fjölda næsta ár. Það geta verið fleiri eða færri, og það er lánabörfin, sem rannsaka þarf, en ekki fyrri lánveitingar. Ef hæstv. ráðherrar eiga ekki að geta skotið sér undan framkvæmdum í þessum efnum eins og hæstv. viðskmrh. gerði viðkomandi þáttill., sem samþ. var á síðasta þingi og hér var rætt um nýlega, þá verður að hafa þessa till. öðruvisi. — Hitt er annað mál, að það er nauðsynlegt að rannsaka lánabörfinna ýtarlega, hvernig húsnæði t. d. eiga við að búa sex til sjö þúsund heimili hér í Reykjavík, sem búa í leiguíbúðum, og hve mikið þarf að byggja í næstu framtíð til þess að bæta úr húsnæðisvandamálum þeirra, sem búa í óviðunandi húsnæði, og til þess að mæta húsnæðisþörfinni, sem skapast fyrir eðlilegan vöxt þjóðarinnar, hve miklu þurfi að útrýma af torfbæjum og hve miklu af timburhúsum, sem ekki eru talin íbúðarhæf, hvort sem er í sveitum eða þorpum og kaupstöðum á landinu. Það er þetta, sem þarf að rannsaka. En lánveitingarnar, sem veittar hafa verið á undanförunum árum, sýna okkur, hversu miðað hefur til þess að útrýma þessum lélegu íbúðum, en alls ekki, hver þörf er á byggingu íbúðarhúsa í framtíðinni.

Hannibal Valdimarsson: Herra forseti. Það var nú ekki að ófyrirsynju, að þessi till. hefur orðið fyrir verðugu háði og spotti. Till. er ekki annars virði og ástæða til að gera henni þannig rækileg skil. Þetta er að minnu álitni till., sem eingöngu er flutt til þess að sýnast, sem á þó síst við í sambandi við það alvörumál, sem hér er um að ræða, og sámir síst stærsta flokki þingsins að skjóta slíku örverpi hér inn í þingið. — Það var einhvern tíma flutt frv. hér á Alp., sem almennt var nefnt „litla, ljóta frv.“ Þetta rifjaðist upp fyrir mér, þegar ég las þessa till. Þetta er sannarlega litil og ljót till. frá Sjálfstfl. í byggingarmálum landsmanna, og litla, ljóta tillagan mætti hún heita. Það er rétt, sem hv. 1. þm. N-M. sagði um þessa till., hún er endileysa, því að rannsókn á því, hvað hefur verið lánað út á undanförunum árum til íbúðabygginga, upplýsir ekkert um það vandamál, sem úr þarf að leysa í þessu efni, nefnilega hve mikið fé þurfi til þess að byggja fyrir nauðsynlegar íbúðir á næstu árum. Þar er ekkert samband á milli. Við vitum mjög vel, að það hefur verið ákaflega örðugt að fá lán til íbúðarhúsabygginga nú á síðustu tveimur til þremur árum. Og ef við vildum fá tölur til þess að glöggva okkur betur á þessu,

þá hefði það verið hæfur vandi fyrir þingnefnd í hv. Ed. og þingn. í hv. Nd. að hringja í Landsbankann og vita, hvað hann hafi mokað mörgum milljónatugum í þessa byggingarstarfsemi á undanförmum árum, og í Útvegsbankann og Búnaðarbankann og spyrja þá að því sama, fara til Tryggingastofnunar ríkisins og vita, hvað sú stofnun hafi lánað í þessu skyni, og sómuleiðis til lífeyrissjóðs embættismanna, lífeyrissjóðs barnakennara og annarra slíkra stofnana og vita, hvað þessar stofnanir hefðu lánað út á síðustu árum til íbúðarhúsabygginga. Vitneskja um þetta hefði getað legið fyrir á hæstsv. Alp. út frá venjulegu starfi þingnefnda. Og það er hjákátlegt að leggja til að samþ. þáttill. um að safna þessum skýrslum um lánveitingar til íbúðabygginga. Slík rannsókn er svo auðfrankvæmd, að það þarf ekki að setja upp sérstaka nefnd til þess eða fela ríkisstj. að gera þetta. Og hæstsv. ríkisstj. er að minnum dómi ekki líkleg til þess að safna upplýsingum um þetta, sem nefndir gætu ekki útvegað. En ef hins vegar ætti að hringja út um allt land og spyrjast fyrir hjá hverjum bæjarsjóði, hve margar milljónir króna þeir hafi lánað til þessara hluta á undanförmum árum, þá gæti svo farið, að sú vitneskja bærir ekki fyrir jól. Þó skilst mér það vera meiningin að ljúka þessu þingi fyrir jól, svo að þá kæmi þessi vitneskja ekki til okkar fyrr en þingi væri lokið, — og þá væri þungum steini létt af þeim flokki, sem engan áhuga hefur sýnt fyrir, að þetta mál verði leyst. — Loddarabrögðin á bak við þessa till. eru enn þá auðsærri, ef lítið er á það, að hæstsv. ríkisstj. eins og öðrum er fullkunnugt um, að byggingarstarfsemin í landinu á nú við hinar mestu lánsfjárhörmungar að striða, og hefur þess vegna tekið byggingarmálin til rannsóknar með það fyrir augum að afla lánsfjár til örvunar byggingarstarfseminni. Þetta hefur verið upplýst af hæstsv. fjmrh. Þegar Sjálfstfl. vissi, að hæstsv. ríkisstj. ætlaði að gera þetta, þá er hlaupið af stað af mönnum innan þess flokks með litlu, ljótu tillögunum, og til þess að hún geti orðið á undan frv. þeim, sem flutt hafa verið um málið hér á Alp., er þingmaskínan látin snúast með óeðlilegum hraða til þess að afgr. þessa till. Síðan á svo að afgr. till. til þess að geta sett í Morgunblaðið með stórrí fyrirsögn: „Á Alþingi í dag var tillaga Sjálfstæðisflokksins um úrlausn byggingarmálanna afgreidd.“ Síðan koma svo frv., sem þá verða af þessum flokki talin óþörf, þegar ríkisstj. hefur tekið upp málið og Sjálfstfl. beitt sér fyrir lausn málsins. Þetta eru alkunn loddarabrögð þessa flokks. Og mér virðist ekki ástæða til að láta hann komast áfram með þetta. Það er sagt og verður sagt í Morgunblaðinu, að það liggi fyrir þáttill. frá Sjálfstfl. um úrlausn byggingarmálanna og þegar hún verði samþ., sé málið leyst. Það er sagt frá þessari till. í því blaði eins og einhverjum allsherjar kína-lífsexir fyrir byggingarmálin og að vonandi sé, að Alp. beri gæfu til að samþ. þessa till. sjálfstæðismanna, sem þeir eru að reyna að gera stóra í Morgunblaðinu, en er samt sem áður

ekkert annað en litla, ljóta tillagan, annars staðar en í dálkum Morgunblaðsins. Byggingarvandamálið verður ekki leyst með lýðskrumi. Það er óhætt fyrir Sjálfstfl. og hæstsv. ríkisstj. að bóka það. Og ég vona, að borgarstjóranum sé orðið það ljóst fyrir löngu, að ekki er hægt að leysa það með lýðskrumi. Þeir vita það, sem búa í bröggum, kjallaraíbúðum og öðru óviðunandi húsnæði í þessu landi, að húsnæðisvandamálin verða ekki leyst með lýðskrumi og hafa ekki verið. Hins vegar er það krafa þessa fólks til Sjálfstfl. og stjórnarfl. beggja og Alp. í heild að taka á þessu máli með alvöru og röggsemi og leysa hvern þátt þess út af fyrir sig, þátt smáíbúðavandamálsins fyrir sig og einnig þátt byggingarfélaga verkamanna, sem geta ekki fyrir féleysi haldið áfram hálfgerðum verkamannabústaðabyggingum, sem standa undir skemmdum víðs vegar um land. Sama sagan er viðvíkjandi byggingarsamvinnufélögum. Það verður að hætta við hálfgerðar byggingar hjá byggingarfélögum verkamanna nú fyrir veturinn, þannig að byggingarnar liggja undir stórskemmdum, þó að meira að segja væri búið að lofa byggingarfélögum verkamanna ákveðnum upphæðum, t. d. byggingarfélagi verkamanna í Hnífsdal var búið að lofa 160 þús. kr. úr byggingarsjóði verkamanna til þess að koma upp tveimur íbúðum, en þegar svo búið er að kría út um 90 þús. kr. úr sjóðnum, þá getur hann ekki staðið í skilum, enda þótt menn, sem þarna eru að byggja, hafi lagt fram með skilum sín framlög. Þarna hafa byggingarframkvæmdirnar stöðvazt fyrir tveimur mánuðum. Og þannig er þetta víðar.

Auk þess, hve stírt hefur gengið um lánsfé til íbúðarhúsabygginga, er óviðurkvæmlegt og óþinglegt að vera að káka við svona mál og þykjast vera að leysa málið með losaralegri, illa orðaðri, vanhugsaðri, efnislausri og samhengislausri þáttill., sem er enn þá bágbornara smíði heldur en þáttill., sem hæstsv. viðskmrh. var hér nýlega að þvo hendur sínar af að hafa ekki framkvæmt með því að hafa ekki skilið efni hennar á þann sama veg sem allur þingheimur yfirleitt skildi þá þáttill., þegar hún lá fyrir. Það ætti að vera aðvörun um að afgr. ekki stórmál með þáttill., þegar við heyrum um, hvernig framkvæmdin var á þál. um jöfnunarverð á olíu og benzíni. Það var ekki ætlun þeirra, sem búa úti um landið og búa við hærri olíuverð en þeir, sem í Reykjavík eru, að það mál yrði leyst með skýrslugerð fjárhagsráðs. Málið er jafnóleyst eftir sem áður þrátt fyrir þær skýrslur, sem hæstsv. viðskmrh. flutti hér áðan. Byggingarmálin væru líka jafnóleyst, þótt allar hendur væru á lofti til þess að samþ. þessa vesölu till. Sjálfstfl. um byggingarmálin. Það var ætlunin með þáttill. um jöfnunarverð á olíu og benzíni í fyrra, að gerðar yrðu ráðstafanir af ríkisstj. til þess, að komið yrði jöfnunarverði á þetta, en ekki að fjárhagsráð gerði um þetta skýrslur. En þetta misshildi svo hæstsv. ríkisstj. og hefur skotið sér undan framkvæmdum í samræmi við þá till., sem var samþ., og hún mun gera það, þangað til lög verða sett um jöfnunar-

verð á olíu og benzíni um allt land. Og sama gildir um jöfnunarverð á raforku um allt land o. s. frv. En landslýðurinn á heimtingu á að fá þessar nauðsynjar með sama verði hvar sem er á landinu, það er sannfæring mín. — Og hæstv. Alþ., það er nú situr, á að taka byggingarmálin föstum tókum með því að samþ. löggjöf, sem leysir úr vandamálum þeirra, sem ætla að byggja smábúðir og að miklu leyti gera það í aukavinnu — nætur- og helgidagavinnu — og skapa þjóðfélaginu verðmæti og nota betur sína vinnuorku en af þeim er krafizt. Og það á að hjálpa verkafólki til þess að koma upp byggingum samkv. l. um verkamannabústaði og samkv. samvinnubyggingarfélagalögnum. Og það liggja nú frv. fyrir Alþ. um þetta allt. Ef hæstv. ríkisstj. vill umbæta þetta eitthvað, ætti að fela einhverjum nefndum að vinna þessi frv. saman í samfelldan lagabálk, þar sem tekið væri föstum tókum á öllum þáttum byggingarmálanna. En þáttill. þessi ætti bara að liggja í skjölum þingsins til merkis um það, hvernig menn hlaupa stundum til og flytja till. í lýðskrumsskygni og engum öðrum tilgangi. — Í viðræðum fjvn. við hæstv. fors.- og félmrh. hér á dögunum tók hann fram, að hann teldi nú till. þessa fremur veigalitlega og þýðingarlitla fyrir framkvæmd málsins, en sagði, að rannsókn yrði að sjálf-sögðu sett í gang um það, hve mikið hafi verið lánað til byggingarframkvæmda á yfirstandandi ári, ef till. yrði samþ., og hann sagði, að það gæti tekið nokkuð langan tíma að fá fullnægjandi vitneskju um það, ef ætti að framkvæma þá rannsókn nákvæmlega. Hann sagði, að það yrði ekki gert annað af hendi félmrn. en að rannsaka þetta út frá því, að till. yrði samþ. Hins vegar hefði ríkisstj. að öðru leyti í heild haft þetta mál til umhugsunar og aðgerða, allt frá því þetta þing tók til starfa. Og það væri það helzta að minni hyggju í sambandi við lausn þessa máls, að í samræmi við það, sem kæmi frá hæstv. ríkisstj. um málið, ætti að sniða löggjöf á þessu þingi um þetta úrlausnarefni.

Ég er því á móti þessari till., af því að ég þykist sjá í henni eingöngu látalæti, sem eru alls óviðeigandi í sambandi við svo alvarlegt mál sem þetta. Ég geri mér engar vonir um, að till., þótt samþ. yrði, mundi leiða til neinnar lausnar á málinu, og tel sjálfsagt, að hæstv. Alþ. visi henni frá með rökst. dagskrá sem þýðingarlausu plaggi, en leggi aftur kapp á að leysa málið með löggjöf. Og drög til þeirrar löggjafar virðast mér liggja fyrir í a. m. k. þremur frv., sem nú liggja fyrir á Alþ., sem — ef þau falla ekki stjórnarflokkunum og hæstv. ríkisstj. í geð — væri unnt að breyta eftir till. ríkisstj.

ATKVGR.

Afbrigði um skrifl. brtt. (sjá þskj. 152) leyfð og samþ. með 30 shlj. atkv.

Jóhann Hafstein: Herra forseti. Ég vil leyfa mér að þakka hv. meiri hl. fjvn. fyrir skjóta afgreiðslu á þessu máli af sinni hendi og till. n. um, að sú till., sem hér liggur fyrir, verði

samþ. — Varðandi nál. hv. minni hl. fjvn., þá legg ég lítið upp úr þeim röksemdum, sem þar er haldið fram. Og það er augljóst, að mest af þeim er sett fram til þess að sýnast, eins og reyndar margt af því, sem sagt var af hv. frsm. minni hl. n. hér nú í umr. um málið. Ég verð að segja það, að till. hefur heldur vaxið í mínum augum eftir þær undirtektir, sem hún hefur fengið hér, sérstaklega hjá hv. 6. landsk. þm. Og ég held, að af þeim ofsa, sem fram kom í ræðu hans, þá skilji menn, að hér er einmitt raunverulegt mál á ferð, sem er líklegt til þess að bera einhvern árangur. — Og viðkomandi fulltrúa kommúnista í fjvn., þá er það í samræmi við kommúnismann yfirleitt að miða sitt starf og till. við það, að enginn árangur náist til úrbóta í húsnæðismálum fremur en í öðrum málafnum þjóðfélagsins. Þeirra starf miðast við að koma þannig ár sinni fyrir borð, að sem mest tefji fyrir úrbótum og raunverulegum framkvæmdum. Í þeim jarðvegi vex kommúnisminn, í því ljósi skil ég annan frsm. minni hl., hv. 5. landsk., náttúrulega vel eftir stefnu hans flokks. Og hv. 6. landsk. er alltaf í töluverðri hættu fyrir því að smitast nokkuð mikið af kommúnistum. Stundum batnar honum þetta nokkuð eins og sjúklingi, sem eðlilega fær bata við og við, en svo slær honum niður aftur. Og það er eitt af því leiðinlegasta í fari þessa hv. þm., hvað honum slær oft niður fyrir áhrif frá kommúnistum, og það hefur komið fram í sambandi við umr. um þessa till.

Það er talað um, að þessi till. sé flutt til þess að sýnast. Við skulum tala varlega um, að mál séu flutt til þess að sýnast. Þessi þáttill. kom fram í þingbyrjun, en eftir að þessi till. kom fram í þinginu, kom mikill fjörkippur í flutning frumvarpa um útvegum lánsfjár til íbúðabygginga. Og ég er ekki viss, nema þessi fjörkippur sýni hjá sumum hv. þm. nokkuð leiðinlega tilhneigingu til að sýnast fremur en að vera. Það er talað um, að þessi till. sé flutt til þess að sýnast og muni ekkert raunhæft hafa í för með sér og að það eigi að samþ. þau frv., sem fyrir Alþ. liggja um lánsfjáröflun, með eða án breytinga. Er það ekki meira að sýnast að tala svona? Eitt af þessum frv. er um að láta koma til framkvæmda ákveðin lög um aðstoð þess opinbera við byggingar íbúðarhúsa, sem fela það í sér, að ríkið eigi að tryggja 85% eða meira af kostnaðarverði þessara bygginga. Þessi ákvæði voru tekin í lög í hjartsýni, þegar peningaveltan var hér mikil. En því miður hefur ekki reynzt hægt að framkvæma þessi lög. Og þegar flokkur hv. 6. landsk. þm. var í ríkisstjórn, var það hans fyrsta verk að fresta framkvæmd þessara laga. Og ég held, að þm. muni sannfærast um, að þetta sé ekki hægt. Í nál. minni hl. er líka á þetta minnt, en þar segir orðrétt: „Þótt oft hafi verið fluttar á Alþingi tillögur um afnám þessara frestunarákvæða, hafa þær enga áheyrn fengið.“ En heldur þá hv. 6. landsk., að nú hafi skapast eitthvert nýtt viðhorf, sem létti þetta mál? Ég held, að ef hann hefði athugað þetta mál gaumgæfilega, þá mundi hann

sjá, að það þarf margt til, að hægt sé að taka upp löggjöf sem þessa. Hv. 6. landsk. taldi enn fremur, að stefna bæri að því að vinna saman frumvörpin. Með þessari till. má einmitt stefna að því að vinna þau saman, því að hún stefnir að því að útrýma heilsuspillandi húsnæði og miðar þar við fjárhagsgetu, og ég benti á það áður, að þessi málsmeðferð er líklegust til að skilla nokkrum árangri.

Hv. 1. þm. N-M. taldi, að till. væri illa og heimskulega orðuð. Og hann flytur till. til breytinga, þar sem gert er ráð fyrir því, að safnað verði ekki skýrslum um lánveitingar, heldur lánsfjárbörf. En þessi till. gerir ráð fyrir, að fyrir liggi ýtarlegar skýrslur um þörfina, og það er vitað, að þær liggja fyrir hér í Reykjavík, og það hlýtur að vera hægt að afla sér upplýsinga frá öðrum bæjarfélögum, sem óska eftir byggingum. Í grg. fyrir þessari till. er vísað til þeirrar till., sem við flm. þessarar till. fluttum á síðasta þingi, en varð ekki afgreidd, því að stjórnin var þá ekki búin að undirbúa afgreiðslu málsins. Í þeirri till. er vitnað til mjög ýtarlegra skýrslna um húsnæðismálin í Reykjavík 1947 og 1948, og þar er því haldið fram, að byggja þurfi 500—600 íbúðir á ári til þess að útrýma bragga- og kjallaraíbúðum. Það leiðir því af þessu, að till. hv. 1. þm. N-M. er óþörf. Það kemur fram í hinum mörgu till., hve lánsfjárbörfin er mikil, og það munu liggja fyrir skýrslur um það, hve brýn nauðsyn er á lánum í þessu skyni, og ætti því að vera hægt að gera sér grein fyrir, hvað mikið þurfi. En okkur flm. þessarar till. er það mikið í mun, að það verði ekki fellt niður úr till., að safnað verði skýrslum um það, hve lánveitingar hafa verið miklar, því að það mun upplýsa, hve þörfin er brýn, og ætla ég, að þm. muni átta sig á því.

Hv. 6. landsk. þm. sagði, að forsrh. hefði gefið upplýsingar um, að ríkisstj. væri að láta athuga um úrbætur í þessu efni. Þetta gleður mig, og ég vona, að til raunhæfrar athugunar komi. Ég hygg, að þar muni verða miðað við það, að hve miklu leyti tekjuafgangur ríkissjóðs geti bætt úr þessari þörf, en það sjá allir menn, að hann einn verður ekki til frambúðar og fullnægir þessari till. engan veginn. — En þessi till. leggur einnig til, að lagðar verði fyrir þingið till. til að fullnægja eðlilegri lánsfjárbörf til að útrýma heilsuspillandi húsnæði. Og þó að vonir standi til, að einhver afgangur verði til að greiða úr brýnasta vandnum, þá er þar ekki það fjármagn, sem hægt er að miða við, svo alvarlegt sem málið er.

Ég ætla svo ekki að hafa þessi orð fleiri að sinni. Ég þakka meiri hl. fjvn. fyrir afgreiðslu hans á þessu máli og treysti honum til að tryggja rétta afgreiðslu þessarar till.

Hannibal Valdimarsson: Það er mikill mis-
skilningur hjá hv. 5. þm. Reykv., ef hann heldur, að ég telji þessa till. hans umræðuverða. Það er langt frá því, að ég telji, að hún sé þess virði. En hins vegar tel ég, að byggingarvandaninn sé sjálfur sár sáur vel einnar messu virði. Ég hef talað hér um þessa till. vegna

málsins sjálfs, en ekki vegna þessarar till. — Hann sagði, að ég væri smitaður af kommúnisma, og virtist hafa þungar áhyggjur af pólitísku heilsufari mínu. Þetta er nú alveg óþarfi fyrir hv. þm. En það er um þennan hv. þm. að segja, að hann þjáist af banvænni bakteríu íhaldsseminnar og hann hlýtur að biða pólitískan dauðdaga af þeim sjúkdómi fyrr en síðar. Það má vist benda honum á það, að hann telur, að eydarkjör föstri bezt kommúnisma. Gerum nú ráð fyrir því, sem ekki er neitt óeðlilegt, að aðaláhrifasvæði mitt sé á Vesturlandi, en hins vegar aðaláhrifasvæði hv. þm. sé í Reykjavík. Hvar er eyminn mest, og hvar dafnar kommúnisminn bezt? Jú, hv. þm., það er í Reykjavík. Jafnvel í allri þeirri eynd, sem kann að vera á Vesturlandi, dafnar kommúnisminn ekki eins vel og hjá hv. þm. sjálfum. Ég held, að það væri hollt fyrir hv. þm. að hugleiða þessa staðreynd, áður en hann fer að hafa miklar áhyggjur af mér í sambandi við kommúnisma.

Hv. þm. var enn fremur að reyna að gera úlfalda úr mýflugunni, reyna að gera eitthvað stórt úr þessari till. og gera hana að móður allra tillagna um byggingarmál. — Þetta er líka mesti misskilningur hjá hv. þm. Alþfl. flutti í fyrra till. um að efla byggingarsjóð verkamanna, og það horfir undarlega við, ef till., sem flutt var í fyrra, er afkvæmi þeirrar till., sem flutt er í ár, en svona sýnist þetta vera eftir skýringum hv. þm. Og í ár fór Alþfl. af stað með frv. sitt og því var útbýtt sama daginn og þessari till. Þessi till. er því ekki móðir þeirra frv., sem fram hafa komið um þessi mál, heldur eru það byggingarvandamál, sem aldrei hafa risið jafnmikið í fang og nú. Og þessi frv. eiga meiri hluta hér á þingi, og þau munu ganga í gegn, ef þau verða ekki beitt óþinglegum aðferðum, og þar er þessi till. ein tilraunin.

Þá minntist hv. þm. á það, að illa hefði til tekið í stjórnartíð Stefáns Jóh. Stefánssonar, þegar frestað var framkvæmd á III. kafla laganna um heilsuspillandi húsnæði. Það er nú þó það að segja um þessi lög, sem sett voru að frumkvæði þáverandi félmrh., Finns Jónssonar, að þau hafa, þar sem ég þekki bezt til, á Ísafirði, veitt mönnum 12 eða 14 íbúðir, meðan þau voru í gildi. En hitt er svo annað, að þessum kafla laganna var frestað að kröfu þáverandi fjmrh., Jóhanns Jósefssonar. (*Dómsmrh.*: Þetta er ósatt.) Það var á þingi, að þessi kafla laganna var felldur niður að kröfu þáverandi fjmrh., Jóhanns Jósefssonar, og mér er nær að halda, að hv. þm. hafi vítað um þetta og þó ætlað þetta til árása á Stefán Jóh. Stefánsson.

Meginefni till. þessarar er um það, að rannsókn fari fram á því, hve mikið hefur verið lánað til íbúðabygginga á síðustu árum. Í nál. segir svo um þetta meginefni: „Undirritaðir“ — þ. e. meiri hl. fjvn. — „telja, að húsnæðisskorturinn sé nú þegar svo alvarlegt vandamál, að nauðsynlegt sé að gera sem fyrst ráðstafanir til þess að létta fjárhagslega undir með þeim, er í byggingar ráðast. Rannsókn

þeirri, sem tillagan gerir ráð fyrir, er ætlað að sýna, hvernig komið er aðstöðu manna til að fá lán til íbúðabygginga.“ — Það vita allir, hvernig þetta stendur og hvað þetta er orðið alvarlegt mál, og það verður það meðan einstaklingum er meinað að byggja af fjárhagsráði og bönkunum. Nei, þó að þetta liggi allt tölulega fyrir, er það engin úrbót á þessum vanda. Rannsókn er óþörf. Við vitum, að það rætist ekkert úr fyrir hana. Það verður með það eins og jöfnunarverðið á olíum og benzíni, ástandið breytist ekkert við það, þó að safnað sé skýrslur. Það eru ekki skýrslur, heldur framkvæmdir, sem við þurfum.

Hv. þm. sagði, að við vissum, að það vantaði ekki aðeins lán, heldur og íbúðir í Reykjavík, og hann gerir sér vitanlega grein fyrir því, að hið sama er ástandið úti um allt land. Þar er margur moldarkofinn að hrynja niður, og í Reykjavík er margt hreysið að fjúka. Um þetta allt þarf engar skýrslur, heldur aðgerðir.

Hitt vill Alþingi fá að vita, hvað ríkisstj. treystir sér til að veita margar millj. til þess að byggja verkamannabústaði og hvað margar millj. til þess að byggja fyrir smábúðir.

Hafa þm. fengið að vita það, eftir að þessi till. hefur verið samþykkt, ef það verður gert? Nei, það er allt jafnlaust í reipunum fyrir því, allt jafnóáþreifanlegt. Till. er nefnilega ekki neitt og fjallar því ekki um neitt. (JóhH: Hún fer þó í skapið á hv. þm.) — Ég held, að flm. þessarar till. mættu verða því fegnastir, ef henni væri vísað frá.

Dómsmrh. (Bjarni Benediktsson): Herra forseti. Ég held, að hér sé um svo alvarlegt mál að ræða, að nær væri að reyna að finna á því einhverja lausn heldur en að hafa það í gamanmálum eða skattyrðast um það eins og hv. 1. þm. N-M. En það er nú gott, að þm. hér í sameinuðu þingi fái að hafa gaman af honum einstaka sinnum eins og við, sem í Ed. sitjum, þó að þetta mál sé ekki til gamanmála fallið, og ekki heldur tel ég, að það sé til þess að skattyrðast um það, eins og hv. 6. landsk. virðist hafa tilhneigingu til, sem sýnir, að honum er annað í huga en að finna lausn þessa máls eða bæta úr brýnum vanda. Ég vil þá snúa mér nokkuð að ræðu hans.

Hann vildi nú skipta sól og regni, ef svo má segja, og skipta því niður, hver ætti sök á einstökum gerðum stjórnar Stefáns Jóhanns, og taldi það sök þáverandi fjmrh., Jóhanns Jósefssonar, að það hefði verið orðið við kröfu hans um að fresta III. kafla laganna um útrýmingu heilsuspillandi húsnæðis. Ef Stefáni Jóhanni hefði verið þetta óljúft, hefði hann ekki orðið við þeirri kröfu, og sannleikurinn er sá, að stjórnin var öll sammála um þetta. Það var komið í ljós, að þetta var óframkvæmanlegt og þáverandi stjórn hefði reist sér hurðarás um öxl með samþykkt á byggingu þessara íbúða, og þess vegna var hún öll sammála um að fresta þessum kafla. Sannleikurinn er sá, að það er engin nýjung, að þessi lög þóttu ekki hyggleg. Það var bent á það strax á þinginu 1946, að þau mundu vera óframkvæmanleg.

Frv., sem síðar varð að lögum, var flutt á grundvelli till., sem ég og fleiri gerðum, og undirbjó þáverandi félmrh., Finnur Jónsson, frv. Ég benti á það í Ed., að þarna væri um ofrausn að ræða, og benti á, að þarna var um ótæmandi skuldbindingu að ræða samkv. þessum lögum. Þessi ræða er prentuð í B-deild Alþt. 1945, en þar stendur, með leyfi hæstv. forseta: „Ef þm., eftir að þeim hefur verið bent á þetta og ríkisstj. hefur verið bent á óheppilegar afleiðingar af frv., engu að síður halda fast í þessi ákvæði og vilja ekki fallast á sanngjarna og hófsama leiðréttingu, þá ganga þeir aðilar þar með opin augu í þá ófæru, sem á er bent, og það verður þá á þeirra ábyrgð.“ Þarna benti ég á, að það væri ofrausn að taka á sig 85% skuldbindingu af þeim byggingum, sem sveitarfélög kynnu að ráðast í, ríkisstj. gæti ekki staðið undir því. Menn vildu ekki hlusta á þetta þá, en einu og hálfu ári seinna sáu menn, að þetta var óframkvæmanlegt. Og það var ekki að kröfu fjmrh., að þetta var fellt niður, heldur sáu allir, að þetta var ekki hægt, og meiri hluti Alþingis var því samþykktur. Og ég held, að eftirmaður minn í borgarstjóraembættinu hafi verið mótfallinn niðurfellingu þessara ákvæða, ekki af því, að hann hafi ekki séð, að þetta var óframkvæmanlegt, heldur af hinu, að hann horfði fast í hag síns bæjarfélags. En allir hlutu hins vegar að sjá, að þetta var ómögulegt í framkvæmd.

Ég tel enn, að þó að lögin frá 1946 hafi verið af góðum hug sett, þá hafi ákvæði Finns Jónssonar verið of bjartsýn, og ég tel, að þeir þm., sem töldu vel hægt að fella þessi ákvæði úr gildi, þegar þeir áttu sjálfir hlut að stjórn landsins, ættu ekki að ætlast til meira nú.

Það var þessi leiðrétting, sem ég vildi koma fram með út af orðum hv. 6. landsk. þm. Menn verða að gera sér grein fyrir, hvað er framkvæmanlegt og hvað ekki.

Þá kom það mér undarlega fyrir sjónir, að hv. 6. landsk. þm. skyldi fara að minnast á Reykjavík, því þó að Alþfl. eigi allar þakkr skilið fyrir áhuga sinn og framgang um byggingu verkamannabústaða og setningu löggjafar um það, þá hefur þó bærinn og bæjarstjórnin borið þar langt af. (HV: Er þetta nú rétt?) Þess er skemmst að minnast, að þar sem hv. 6. landsk. þm. er völdugastur, á Ísafirði, þar hófst hann ekki handa um framkvæmdir til byggingar á verkamannabústöðum fyrr en að ég hyggt nær áratug eftir að sjálfstæðismenn voru búnir að leggja fram fé til byggingar verkamannabústaða hér í bænum. Bæjarstjórn Ísafjarðarkaupstaðar vanrækti, — ég vil ekki nota það ljóta orð, þó að hv. 6. landsk. þm. noti það, að hún hafi svikizt um það, — en hún vanrækti að greiða úr bæjarsjóði lögskilið tillag til byggingarsjóðs verkamanna á staðnum, þannig að ekkert var aðhafzt í þessu, fyrr en bæjarstjórnin á Ísafirði var orðin sér til landspekktrar skammar fyrir aðgerðaleysið. Og sérstaklega fyrir einar kosningar voru birtar myndir af þeim verkamannabústöðum, sem reistir höfðu verið hér fyrir forgöngu og atbeina Sjálfstfl., og hins vegar líka myndaðar urðirnar á Ísa-

firði, þar sem sást aðgerðaleysi kratanna á Ísafirði. Það var fyrst þegar Alþfl. skammaðist sín fyrir þá frammistöðu, að þeir hófust handa, til þess að bæta úr þeirri brýnu þörf, sem þeir í orði kveðnu töldu hafa verið fyrir hendi á Ísafirði. — Þessa sögu mætti rekja lengri, en ég ætla ekki að gera það. En hv. 6. landsk. þm. ætti ekki að tala hér með rembingi um, að sjálfstæðismenn vilji sýnast í þessum málum, vegna þess að þeir hafa þar haft alla forustu um allar framkvæmdir.

Gunnar Thoroddsen: Herra forseti. Það er bersýnilegt, að þeir tveir hv. þm., 1. þm. N-M. og 6. landsk. þm., hafa ekki lagt það á sig að lesa þessa þáttill. til enda, sem hér liggur fyrir, því að þeir leyfa sér að tönnlast á því, ræðu eftir ræðu, að það eigi að athuga eftir till., hvað veitt hafi verið til byggingarframkvæmda, og svo sé þar með búið. Í till. segir:

„Alþingi ályktar að fela ríkisstj. að láta safna ýtarlegum skýrslum um lánveitingar til íbúðabygginga og leggja fyrir þingið á grundvelli þeirrar rannsóknar tillögur til úrbóta, sem við það miðist, að hægt sé að fullnægja eðlilegri lánsfjárbörf til þess að útrýma heilsuspillandi íbúðum og bæta úr húsnæðisskortinum.“

Seinni hluta till. hafa þessir hv. þm. látið hjá líða að lesa, eða a. m. k. látið hjá líða að láta koma fram hér í umr., að þeir hafi hugmynd um þennan seinni hluta till. Hv. 5. þm. Reykv. og hæstv. dómsmrh. hafa nú gert ræðum þessara hv. þm. skil, þannig að þar þarf litlu við að bæta. Þó vil ég ekki láta hjá líða að halda áfram nokkrum orðum frásögn hæstv. dómsmrh. af framkomu hv. 6. landsk. þm., þar sem áhrifa hans gætir nokkuð, — því að lítið gætir áhrifa hans hér á þingi, — en það er á Ísafirði. Hæstv. dómsmrh. rakti, hvernig frammi-staða hans og hans flokks var á Ísafirði. (*SkG:* Sjálfstfl. hefur stjórnað þar stundum.) En hvað gerði bæjarstjórnin, meðan Alþfl. fór með meirihlutavaldið á Ísafirði? Mér er ekki kunnugt um, að sá flokkur hafi undir stjórn hv. 6. landsk. þm. byggt ýkjamið til þess að útrýma heilsuspillandi íbúðum. Það var fyrst eftir að sá flokkur hrökklaðist frá völdum og Sjálfstfl. tók þar við, að nokkuð er þar gert til þess — og ég ætla, að tólf íbúðir hafi verið byggðar í bæjarbyggingunum þar, meðan Sjálfstfl. bar ábyrgð á bæjarmálunum þar. Það er sama, hvort lítið er á bæjarbyggingarnar eða verkamannabústaðina, alls staðar hefur þessi hv. þm. orðið sér jafnáberrandi til skammar. Það er því næsta furðulegt, að þessi maður skuli risa hér upp og halda ræðu eftir ræðu með slíkum vindbelgingi til þess að ráðast á bæjarstjórn Reykjavíkur fyrir það, að hún sé aðgerðalaus um að leysa húsnæðisvandamálin.

Mér þykir hlýða, út af grg., sem fylgir frv., sem liggur fyrir Alþ. um byggingu íbúðarhúsa, að minnast nokkuð á lög frá 1946 um aðstoð þess opinbera við íbúðabyggingar, sem gera ráð fyrir stuðningi ríkisins við þrenns konar framkvæmdir, verkamannabústaði, samvinnu-byggingar og í þriðja lagi íbúðabyggingar, sem

bæjarfélög eða sveitarfélög ráðast í. Í þeim 1. er lögð sú skylda á herðar ríkissjóðs að lána allt að 85% til slíkra byggingarframkvæmda. Eftir að fór að þrengjast um lánsfjármarkaðinn nú fyrir fjórum árum, þá var ljóst, að mjög hlytu að dragast saman framkvæmdir í þessum þremur greinum, sem ég nefndi. Þess vegna komu upp hugmyndir um það að fara inn á nýjar brautir í þessum byggingarmálum, sem byggðust fyrst og fremst á því að nota til hins ýtrasta framtak og framlög einstaklinganna í landinu með því að gefa efnalitlum mönnum kost á að nota eigin vinnu og vinnu fjölskyldna sinna og vandamanna og vina til þess að koma upp yfir sig íbúðum. Bæjarstjórn Reykjavíkur ákvað, þegar fór að bera verulega á lánsfjárskortinum til byggingarframkvæmda, að reyna að notfæra sér þennan aflgjafa, sem lítið hafði verið notaður til þessa. Og það var gert m. a. með þeim framkvæmdum, sem nú eru í gangi við Bústaðaveg, þar sem bærinn hefur í smíðum á þriðja hundrað íbúðir, þar sem var ákveðið að leggja til þeirra bygginga framlag og framtak bæjar og einstaklinga, þannig að bærinn gerði húsin fokheld og legði í þau hitunartæki, en síðan eiga einstaklingarnir að ljúka við húsin með eigin vinnu og sinna vandamanna. Með þessu þurfti miklu minna fé að festast af opinberri hálfu heldur en ef það opinbera hefði átt að styrkja íbúðabyggingar þessar eftir 1., sem ég gat um frá 1946. Þetta hefur verið framkvæmt með því að breyta skattal. á þann veg, að einstaklingar, sem lagt hafa á sig nætur- og helgidagavinnu til þess að byggja yfir sig þannig, verði ekki þrautpindir með því að leggja háan skatt á vinnu þeirra, því að reynslan var, að þessir menn urðu að óbreyttum 1. að hrökklast frá húsum sínum, þegar þau voru fullgerð, vegna þess að skattaálögurnar voru svo miklar. — Var það hv. 6. landsk. þm., sem flutti það mál inn í þingið og barðist fyrir því, að þessi vinna einstaklinganna sjálfra, sem ég gat um, við byggingu sinna eigin íbúða yrði ekki skattlögð og gerði fátækum mönnum mögulegt að koma upp yfir sig og sína húsnæði með þessum hætti? Nei. Hann gerði það ekki. Það voru þm. Sjálfstfl., sem fluttu um þetta frv. hér á Alþ. og fengu það lögfest. Og þetta var grundvöllurinn undir framkvæmdunum við íbúðabyggingar við Bústaðaveg, þar sem sumpart er verið að smíða og sumpart eru fullgerðar á þriðja hundrað íbúðir. Og þessi lagabreyt., sem gerð var fyrir forgöngu Sjálfstfl., er líka grundvöllurinn undir byggingu allra smáíbúða, sem eru í smíðum eða er verið að hefja smíði á í Reykjavík og víðs vegar um landið. Þessi löggjöf um aðstoð við byggingu íbúðarhúsa víðs vegar um landið gerir ekki ráð fyrir aðstoð við efnalitla menn úti um landið viðkomandi eigin vinnu á þann hátt að létta skatta á þeim. Það vantar þau ákvæði í þessa löggjöf, og er hún því orðin úrelt að þessu leyti. Væri full þörf á að bæta ákvæði í þá löggjöf um þetta til þess að létta undir með þeim mönnum, sem ekki geta fengið lán, hvorki úr byggingarsjóði verkamanna né gegnum byggingar-

samvinnufélag eða bæjar- eða sveitarfélaga-byggingar.

Nú er það svo, að eftir að fjárhagsráð hefur linað á höftunum og gefið frjálsa byggingu smáíbúða allt að 80 ferm., hefur komið mikill skriður á það mál. En var það fyrir forgöngu hv. 6. landsk. þm., að linað var á þessu? Nei, á síðasta þingi voru hér á ferð ein þáttill. og eitt frv. um þessi mál. Þáttill, um að gefa frjálsar smáíbúðir var flutt af þremur þm. Sjálfstfl. Frv., sem fór inn á sömu braut, var flutt af meiri hl. fjhn., fyrst og fremst fyrir forgöngu hv. 5. þm. Reykv., Jóhanns Hafsteins. Það voru sjálfstæðismenn, sem björguðu þessum málum. Hv. 6. landsk. þm. varð þar hvergi vart í þessu fremur en öðru, sem horfir til umbóta og framfara í byggingarmálum. Hans eina framlag í þeim efnum er gaspur og vindbeltingur.

Fyrir þessu þingi liggja nokkrar till. og frv. varðandi byggingarmálin. Sú fyrsta, sem lögð var fram á þinginu, er þessi till. okkar hv. 5. þm. Reykv. um að fela ríkisstj. að undirbúa málið og leggja fyrir þingið till. til úrbóta til þess að greiða úr eðlilegri lánsfjárbörf til íbúðabygginga, til þess að útrýma heilsuspillandi íbúðum og bæta úr húsnæðisskortinum. Eftir að þessi till. kom fram, rigndi inn á þingið till. og frv. frá hinum flokkunum þremur. Ég skal minnst á, í hverju þessi frv. eru fólgin og hverju þau mundu bæta úr og í hverju þeim er áfátt.

Fyrst er frv. á þskj. 34 frá hv. þm. kommúnistaflokksins í Ed. um að taka 15 millj. kr. úr mótvirðissjóði og veita þeim lán, sem hafa byggt til eigin nota. Þetta frv. leysir því ekki úr þeirri börf, sem nú er fyrir hendi og um rætt, að þeir, sem ætla að byggja eða hafa hús í smíðum, geti fengið lán. Eftir frv. mega menn ekki fá lánin fyrr en byggingu er lokið. Sú hjálp, sem eftir því frv. ætti að veita, er þess vegna ekki til þeirra manna, sem eru að byrja að byggja eða hafa hús í smíðum, svo sem smáíbúðir.

Annað frv. var frá tveimur fulltrúum kommúnistafll. í Nd. um að fella niður úr l. frestunarákvæði gagnvart III. kafla l. frá 1946, um aðstoð við byggingar íbúðarhúsa. Hæstv. dómsmrh. gat þess áðan, að það hefði komið í ljós, að ríkisstj. hefði verið ásátt um það 1948, að ríkissjóður gæti ekki staðið undir þeim byrðum, sem með þessum l. frá 1946 voru á hann lagðar. Ef þennan III. kafla þessara l. ætti nú þegar að taka í gildi, þá er rétt að gera sér nokkra grein fyrir, hvað það mundi þýða í útgjöldum fyrir ríkissjóð. Ég hef ekki upplýsingar um það nema viðkomandi Reykjavík. Þær íbúðir, sem ég nefndi, að á vegum Reykjavíkurbæjar eru í smíðum eða fullsmíðaðar við Bústaðaveg, munu samtals kosta milli 25 og 30 millj. kr. fullgerðar. Þær eru á þriðja hundrað. Ríkissjóður ætti samkvæmt till. í þessu síðast nefnda frv. að vera skuldbundinn til að leggja fram 85% af kostnaðarverðinu, og ef kostnaðarverðið yrði að lokum 30 millj. kr., þá yrði ríkissjóður að leggja fram með þessu móti 25½ millj. kr. nú þegar. Sjálf-

sagt þyrfti ríkissjóður þá líka að snara út nú þegar allmikilli fjárhæð til annarra bæjarfélaga landsins — auk þess sem mörg bæjarfélög mundu þá einnig hefja stórauðnar byggingarframkvæmdir á næstunni til þess að bæta úr skorti á húsnæði, þegar slík skylda væri komin á ríkissjóð. — Ég er þeirrar skoðunar, að ríkissjóði beri skylda til að leggja fram verulegt fé til íbúðabygginga til þess að bæta úr húsnæðisskortinum. Ég tel ekki stætt á því fyrir Alþ. og ríkisstj., að það sé sveitarfélaganna einna að sjá fyrir þessum vandamálum. Það hvílir vissulega líka skylda á ríkissjóði til að stuðla að því. En þó að ég haldi fram, að ríkissjóður eigi að leggja þarna fram riflegt fé í þessu skyni, tel ég ekki verjandi á þessari stundu að samþ. frv., sem skyldar ríkissjóð til þess að leggja nú þegar í þessu skyni fram 30—40 millj. kr. og marga tugi milljóna kr. á næstu árum, án þess að þeir menn, sem leggja frv. um þetta fyrir þingið, bendi á neinar leiðir til tekjuöflunar til þess að mæta þessum útgjöldum. Hins vegar hefur verið sá háttur hafður hjá kommúnistum, að þeir bera jafnframt fram kröfur bæði um stórauðin framlög úr ríkissjóði og um að lækka beina skatta, sem ríkissjóður hefur, og auk þess um að fella alveg niður söluskattinn, sem er annar stærsti skattstofn ríkisins.

Þá er frv. Alþfl., sem flutt hefur verið í hv. Nd., um fjárfloflun til byggingar verkamannabústaða. Ég vil taka undir það með hæstv. dómsmrh., að við verðum að sjálfsögðu að stuðla að því eftir megni að greiða fyrir byggingu verkamannabústaða, enda hefur bæjarstjórn Reykjavíkur sinnt þessu verkefni, með því að hún hefur — ég held óhætt að fullyrða — ein af stjórnnum allra kaupstaða á landinu staðið frá öndverðu fyllilega í skilum með tillög sin til verkamannabústaða. Nú greiðir bæjarsjóður Reykjavíkur eina millj. kr. sem óafturkræft framlag á ári til byggingarsjóðs verkamanna. En ég tel, þó að bygging verkamannabústaða sé gott fyrirtæki, að það beri samt sem áður vott um skammsýni hjá Alþfi. að sjá enga leið í byggingarmálum til úrlausnar í húsnæðismálum aðra en byggingu verkamannabústaða. Þó að þær byggingar séu góðar og gagnlegar, er framkvæmd þeirra með öðrum hætti en til var ætlað í upphafi. Ég geri ráð fyrir, að a. m. k. í sumum flokkum séu íbúðir orðnar nokkru stærri í verkamannabústöðunum en frumherjar verkamannabústaðamálsins gerðu ráð fyrir, þannig að fyrir meðalfjölskyldu er í þeim húsum mögulegt að leigja nokkuð út og hafa þannig riflegar tekjur upp í vexti. Í öðru lagi er reynslan sú, að það eru ekki aðeins fátækir verkamenn, sem njóta þarna góðs af, heldur meira og minna af millistéttafólki, — skrifstofumönnum og öðru millistéttafólki, — sem þar hefur komið inn og fengið íbúðir í verkamannabústöðunum, og skal ég sízt lasta það, því að ég álit, að bygging verkamannabústaða hafi verið mjög góð og gagnleg framkvæmd. En á hinu er ekki vafi, að ef við ætlum að gera stórt átak til þess að bæta úr húsnæðisvandadunum, þá

er ekki verkamannabústaðaleiðin sú eina, sem fær er. Við sjáum, að nú í dag er mestur áhugi manna, sem vilja eignast hús yfir sig, á því að koma upp fyrir sig smábúðum, þar sem þeir geta sem mest unnið við bygginguna sjálfir. Þess vegna er nauðsynlegt og óhjákvæmilegt, ekki aðeins vegna Reykjavíkur, heldur og vegna annarra kaupstaða og kaupfélga landsins, að opna möguleika til þess að lána til þessara smábúðabygginga. En þær geta ekki fengið lán úr byggingarsjóði verkamanna.

Enn fremur er svo frv. frá hv. 8. þm. Reykv. um að greiða af tekjuafgangi 1951 eða úr mót-virðissjóði 10 millj. kr. í byggingarsjóð verkamanna, en það frv. felur auk þess í sér að skylda sveitarfélögin til að tvöfalda sitt framlag til byggingarsjóðs verkamanna. Verð ég að segja, að mér virðist nokkuð furðulegt till. frá einum þingmanni bæjanna að bera fram slíka till., þegar það hefur verið sýnt svart á hvítu, að flestir bæir eiga mjög örðugt með og sumum er ómögulegt að standa undir sínum útgjöldum og koma saman fjárhagsáætlunum sínum fyrir næsta ár og afla sér tekjustofna.

Hvernig lita svo þessi frv. út í heild, sem hv. 6. landsk. þm. og hv. 5. landsk. þm. (HV og ÁS) vilja helzt láta samþ. öll? Það er svo að skilja á nál. og ræðum þeirra, að þeir vilji það. Fyrsta frv. er um 15 millj. kr. úr mót-virðissjóði — eða ríkissjóði. Annað frv. er um, að lögin frá 1946 um aðstoð við íbúðarhúsa-byggingar, III. kaflinn, komi til framkvæmda, sem mundi kosta a. m. k. 30 millj. kr. nú þegar og marga milljónatugi mjög bráðlega. Þriðja frv. er frá Alþf. um það, að ríkið ábyrgist sölu á skuldabréfum samtals fyrir 18 millj. kr., og svo fjórða frv. frá hv. 8. þm. Reykv. um að úr ríkissjóði — eða mót-virðissjóði — verði teknar 10 millj. kr. til íbúðabygginga. Við erum þá komnir hér upp í 70—80 millj. kr., og af því yrði að leggja fram að líkindum á fjórða tug millj. kr. nú strax, sem hv. 5. landsk. og hv. 6. landsk. þm. vilja láta samþ. — Ég vil benda á það og ítreka það, að ég tel, að ríkinu beri skylda til að styðja íbúðarhúsa-byggingar, bæði í kaupstöðum og sveitum. En vitanlega verður að haga framgangi þess máls af einhverju viti. Það þýðir ekki að demba fram á Alþ. hverju frv. eftir annað í stanzlausum yfirboðum, eins og þessir hv. þm. hafa gert, og heimta þau svo samþ., þó að vitanlegt sé, að það er gersamlega ómögulegt, að ríkissjóður geti undir því risið. — Þessi till., sem hér liggur fyrir, fer einmitt fram á, að málið sé athugað og rannsakað og að ríkisstj. sé falið að leggja fyrir þetta þing till. til úrbóta, — ekki þann veg, eins og Alþf. vill, að sjá ekkert annað en verkamannabústaðabyggingar, sem eru góðar og gagnlegar, en það verður að fara fleiri leiðir líka. En þá till. og grg. hennar felur í sér, að fyrst og fremst eigi að leita að öllum lausnum, hvernig hægt sé að stuðla sem mest að byggingu smábúða, hvernig hægt sé að veita stuðning byggingarsjóði verkamanna, hvernig eigi að styðja að framkvæmdum bæjarbygginga til íbúðar, sem eru í smíðum eða á að hefjast handa um smíði á, og hvernig eigi

að styðja samvinnufélög til þess að afla fjár til bygginga. Till. þessi er því viðsýnni en öll frv. um þetta efni, sem fyrir liggja og öll bera á sér mikinn blæ yfirboða og lýðskrums, eins og hv. 6. landsk. þm. orðaði það. Hún er að því leyti viðsýnni, að hún vill taka málið fyrir í heild og fela ríkisstj. að leggja till. fram í málinu, því að lausn þarf að fást nú þegar á þessum málum. Það mun vera í undirbúningi hjá hæstv. ríkisstj. nokkur lausn á þessum málum, og mun ekki langt að biða þess, að bráðabirgðáurlausn kemur fram frá henni í þessum málum.

Hv. 6. landsk. þm. hafði þau orð um þessa till., að það væri réttnefni, að hún hétí „litla, ljóta tillagan“, — sem sagt, sú till., sem gengur lengst í því að bæta úr lánsfjárbörfinni til íbúðabygginga og þar með því böll, sem þeir búa við, sem búa í heilsuspillandi íbúðum, sú till. er „litla, ljóta tillagan“ að dómi hv. 6. landsk. þm. Mér finnst þessi nafngift koma vel heim við alla sögu þessa hv. þm. í byggingarmálunum, því að hvar sem hann hefur komið þar við sögu eru afrek hans aðeins orðagjálfur og vindbeltingur.

Umr. frestað.

Á 13. fundi í Sp., 8. nóv., var fram haldið síðari umr. um till. (A. 25, n. 135 og 144, 151, 152).

Einar Olgeirsson: Herra forseti. Það er verst, að frsm. meiri hl. skuli ekki vera staddur hér núna. Það er óvanalegt að halda kvöldfundir svona snemma þings. Málið er þess eðlis, að umræður um það verða sennilega ekki langar, sérstaklega þegar meiri hl. nefndarinnar hefur ekki svo mikið við að mæta hér á þessum fundi.

Hv. þm. Ak., frsm. meiri hlutans, kom nokkrum orðum inn á þær forsendur, sem meiri hlutinn telur sig hafa fyrir því að samþ. þessa till. með því orðalagi, sem á henni er. Hann komst svo að orði í sinni ræðu, að bankarnir teldu sig ekki hafa peninga til þess að lána til íbúðarhúsa-bygginga. Mér virtist svo sem hann vildi ekki fara nánar inn á þau mál. Hann vildi ekki sjálfur dæma um það, hvort peningar væru til í bönkunum og hvort bankarnir gætu þetta eða ekki. Það er í þessu sambandi eðlilegt að koma að því máli, að hér á Alþ. liður ekki sá dagur, að ekki sé útbýtt frv. til þess að tryggja lánsfé bankanna, og nú síðast í dag var einu slíku frv. útbýtt. Það er sýnilegt, að flm. þessara till. telja, að bankarnir hafi peninga til umráða. Mér þótti farið nokkuð einkennilega í þetta af hv. frsm. meiri hl., því frá því að málið var hér fyrst til umr. hafa komið fram upplýsingar í þessu máli, sem sé hvernig á þessari lánsfjártregðu standi. Hæstv. viðskmrh., sem fer með fjármál bankanna fyrir hönd ríkisstj., hefur lýst því yfir hér á Alþ., að hann hafi skrifað til bankanna um það, að þeir skyldu fara ákaflega varlega í að lána út fé, að þeir skyldu næstum hætta útlánunum. En hvers konar fyrirmæli eru þetta, sem ríkisstj. hefur gefið til bankanna um útlánastarfsemina? Það ætti að vera hægt um heimatökin

að spyrja hæstv. ríkisstj. um það, hvað hún hafi eiginlega lagt fyrir bankana að gera og gera ekki. Það hefur upplýst síðan fyrri umr. fór hér fram, að það er hæstv. ríkisstj., sem stendur fyrir því, að lánveitingar til íbúðabygginga eru bannaðar. Það væri því eðlilegt, að fyrst og fremst væri rætt við bankamála-ráðherra um þetta mál og hann fenginn til að svara fyrir sína afstöðu í þessu máli. En nefndin gerir þetta ekki. Hún notar ekki tækifærið til þess að ræða við hæstv. ráðh. um þetta.

Hv. þm. Ak. sagði orðrétt: „Til þess að tryggja góða lausn málsins telur meiri hluti n. eðlilegt, að ríkisstj. hafi forustuna“. Forusta hæstv. ríkisstj. hefur hingað til verið slík, að það er hún, sem hefur gefið fyrirmælin um að banna að lána til íbúðarhúsa. Þannig er hægt að færa sönnur á, að það er hæstv. ríkisstj., sem hefur bannað að lána til íbúðarhúsabygginga, og að hún hefur sérstakan ráðunaut til þess að athuga um þetta. Og svo segir meiri hluti n., að það sé eðlilegt, að hæstv. ríkisstj. hafi forustuna til að tryggja lán til íbúðarhúsabygginga. Mér virðist þetta alleinkennileg ályktun. Ég er hræddur um, að samþykkt þessarar till. væri yfirvarp til þess að drepa allar aðrar till., sem hér koma fram til raunhæfra úrbóta. Þá mundi verða alltaf vísað til þessa og sagt, að við höfum falið hæstv. ríkisstj. forgöngu í þessum málum, og svo drepnar allar þær till., sem raunverulega stefna til úrbóta í þessu vandamáli.

Hv. 7. þm. Reykv. fór nokkuð inn á það í ræðu sinni, hversu vel mætti treysta forustu Sjálfstfl. í þessu máli og hvernig hann hefði haft forustu í öllum þeim málum, sem lögð voru fyrir síðasta Alp. Það er rétt, að þm. Sjálfstfl. fluttu þáttill. um að gefa frjálsa byggingu smábúða. Þáttill. var að vísu samþ. á Alþingi, en ráðh. Sjálfstfl. hafa svikizt um að framkvæma það, sem í henni fólst. Og hvernig fór um frv. um sama efni á síðasta þingi? Hv. 7. þm. Reykv. minntist á, að það hefði verið Sjálfstfl., sem hefði haft forgönguna um þessi mál þá, sem meiri hluti fjhn. lagði fram. Það er ekki von, að honum sé vel við það nú, að ég komi inn á þessi mál, en það var þá ágæt samvinna við Sjálfstfl., og frv. gekk gegnum Nd., og í Ed. fékk það góðar undirtektir, og fjhn. Ed. mælti með frv. og lagði til, að það væri samþ. En man hv. 7. þm. Reykv. eftir því, hvað gerðist svo? Jú, þá gerðist það, að kippt var í spottann. Það gerðist hlutur, sem aldrei fyrr hafði gerzt síðan ég varð þm., og ég held, að langt megli leita til þess að finna slík dæmi. Það, sem gerðist, var það, að meiri hlutinn skipti skyndilega um skoðun og lagði til að vísa frv. frá með rökstuddri dagskrá. Og það gekk svo langt, þegar atkvgr. fór fram um þetta mál, að sumir þm., eins og þm. Alpfl., sem höfðu verið tregir í þessu máli, sögðust ekki geta gengið inn á þessa afgreiðslu og greiddu atkv. móti hinni rökstuddu dagskrá. Þessu þessari rökstuddu dagskrá. Það hefur komið í ljós, að það, sem gerðist, var, að full-Alpt. 1351. D. (71. löggjafarþing).

trúi hinna bandarísku stofnana á Íslandi bannaði þetta, bannaði, að efni til byggingar íbúðarhúsa væri gefið frjálst með lögum, og nefndin var ekki sein á sér að skipta um skoðun og breyta eins og af henni var krafizt. Með öðrum orðum, þessi ágæta forusta Sjálfstfl. fyrir þessum málum, sem hv. þm. var að tala um, reyndist ekki haldbetri en svo, að hún bilaði, þegar kippt var í spottann, og frv. var vísað frá og allt jafnófrjálst og áður. Nú, þegar lagt er til, að allt verði með sama hætti, er sýnt, hver árangurinn verður. Ég held þess vegna, að ef á að gefa Íslendingum kost á að byggja yfir sig íbúðarhús, þá beri ekki að fela ríkisstj. forustuna í þessu máli.

Það er nú orðið alllangt síðan fyrri hluti þessarar umr. fór fram, og þess vegna hirði ég ekki um að ræða um allt það, sem þá kom fram í ræðum manna og ég hefði tekið með, ef umr. hefðu þá verið lengri. Mig hefði langað til þess, satt að segja, að stríða svolítið hv. 7. þm. Reykv. og 6. landsk. þm. Ég man, að hv. 7. þm. Reykv. talaði um það, að Sjálfstfl. hefði gert mikið gott á Ísafirði. En hvernig gerði hann þetta? Hann hafði víst ekki hreinan meiri hluta þar. Hv. 6. landsk. þm. var að hæla sér af því að hafa þurrkað út kommúnismann á Vestfjörðum, meðan hann grerir vel hér í Reykjavík. En þessir menn hafa undanfarið orðið að stjórna Ísafirði með þeim. En látum það nú vera.

Ef athuguð er till. meiri hlutans, er það svo, að svo framarlega sem Alp. vill endilega afgr. þetta mál nú í skyndi með nokkurri tryggingu fyrir því, að eitthvað verði gert í þessu máli, þá væri réttast, ef samþ. á till. þessa, að orða hana með nokkuð öðrum hætti en meiri hlutinn vill orða þessa till. Ég skal geta þess, að ég mun greiða atkv. með þeirri rökstuddu dagskrá, sem minni hlutinn flytur, vegna þess að ég álit, að það sé sjálft Alp., sem á að afgr. þetta mál. En ef svo færi, að hin rökstudda dagskrá till. yrði felld, þá ættu þeir, sem eru svo bráðlátir að samþ. þetta mál, að geta fallizt á að breyta orðalagi sinnar till., og þess vegna ber ég fram brtt. við till. meiri hlutans, sem ég skoða sem varatill., ef rökstudd dagskrá till. minni hlutans verður ekki samþ. En brtt. mín er á þessa leið:

„Alþingi ályktar að leggja fyrir ríkisstj. að rita bönkum ríkisins tafarlaust hin eindregnustu tilmæli um að auka nú þegar lán til íbúðarhúsabygginga og aðstoða svo sem þeir frekast megna alla aðila, sem að því vinna að útrýma heilsuspillandi íbúðum og bæta úr hús-næðisskortinum. Skal bönkunum þar með tjáður sá vilji Alþingis, að aukin séu nú þegar stórum lán til íbúðarhúsabygginga, unz því þingi, er nú situr, hefur unnizt tími til þess að afgreiða lög, er tryggi enn frekari lánveitingar til íbúðarhúsabygginga og mæli fyrir um aðrar ráðstafanir í lánsfjármálum til lausnar hús-næðisvandamálum.“

Í fyrri hluta þessarar till. felst það, að ríkisstj. beini þeim tilmælum til bankanna eftir vilja og ósk Alp., að bankarnir auki lán til íbúðarhúsabygginga. Nú er það upplýst, að

bankamálaráðherra hefur fyrirskipað bönkunum að ganga í öfuga átt, að varast að lána til íbúðabygginga. Með þessu væri það tryggt, að hæstv. ríkisstj. mundi þá skora á bankana að lána allt það fé, sem þeir gætu, í þessu skyni. — Með síðari hluta till. minnar tekst Alp. á herðar þá skuldbindingu að afgr. á þessu þingi lögin um þetta mál, og með því móti mundi ríkisstj. gefast kostur á að hafa forustu um að tryggja lánin. Eg vona þess vegna, að þeir, sem ekki sjá sér fært að samþ. hina rökstuddu dag-skrá, geti samþ. þessa till. í því formi, sem ég hef lagt til.

Skúli Guðmundsson: Herra forseti. Hér er rætt um byggingarmál eins og oftsinnis áður, og er ekki óeðlilegt, að um þau sé rætt. Húsnæði er ein helzta lífsþörf manna. Eins og nú háttar, búa margir við slæm kjör í þeim efnum, hafa lítið og slæmt húsnæði, og þeir, sem leigja, greiða óeðlilega háa leigu. Þess er því vissulega þörf, að reynt sé að bæta úr og mönnum gert kleift að eignast þak yfir höfuð sér og fjölskyldu sinnar. Og einnig þarf að byggja mikið af nýjum húsum vegna fjölskyldugunar í landinu. Þetta mál og viðhorf manna til þess hefur oft verið rætt áður hér á Alþingi. Eru þessi mál, húsnæðismálin, gamlunn hér á þingi.

Á árunum 1944—46 sat hér að völdum ríkisstj., sem af mikilli hógvæð og lítillæti kallaði sig „nýsköpunarstjórn“. Í tíð þeirrar stjórnar var mikið byggt af húsum og þá sérstaklega í Reykjavík. Var mikið byggt af stórhúsum, sem voru að hæfi auðmanna, en of lítið var byggt af byggingum, sem hæfðu fyrir almenning. Síðasta stjórnarár þeirrar stjórnar, sem ég gat um, voru sett lögin um útrýmingu á heiluspillandi íbúðum. Minna hefur nú orðið úr þessu en ráð var fyrir gert, en þessi lög eru einn af vixlum þeirrar ríkisstj., sem afsagður hefur verið sökum greiðslufalls. Enn er talað um að byggja, og farið er fram á, að skýrslur verði gerðar um það fé, sem varið hefur verið til íbúðarhúsabygginga. Eg held nú, að það sé auðvelt, án þess að það mál sé sérstaklega falið ríkisstj. Það er ástæða fyrir þm. að kynna sér það. Ef athugaðar eru tölur, þá kemur í ljós, að upphæðir lána hafa verið hærri að meðaltali til hvernar íbúðar í kaupstöðum en sveitum. Árið 1950 var það ákveðið í gengisl., að lánaður skyldi meiri hl. gengisgróðans til íbúðarhúsabygginga. Sá helmingur lánsfjáris, sem byggingarsjóður Búnaðarbankans fékk, mun hafa nægt til að lána til rúml. 100 íbúða í sveitum, en hinn helmingurinn, sem fór í kaupstaðina, hefur sennilega hrokkið til lánveitinga til helmingi færri íbúða þar. Þetta stafar af því, að íbúðir í kaupstöðunum, sérstaklega í Rvík, eru langtum dýrari en í sveitum og kaптúnunum. Ef byggingarkostnaður í höfuðstaðnum væri ekki meiri en í sveitunum, hefðu helmingi fleiri Rvíkurbúar getað fengið byggingarlán af gengishagnaðinum en raun varð á. En af hverju getur þetta stafað? Það ætti ekki að vera dýrara að byggja í kaupstöðum en sveitum, heldur hið gagnstæða. Ekki þurfa Reykvíkingar að greiða

mikinn flutningskostnað á byggingarefni. Nei, orsökina mun aðallega vera fólgin í því, að óstjórn og ólag er oft á byggingarvinnunni og umsjón og eftirlit alls konar meistara of dýrt í Rvík og fleiri kaupstöðum landsins. Það er ófrelsið í þessum efnum, sem verður þýngst á metunum. Mönnum er ekki leyft að haga framkvæmdum þannig, að byggingarnar verði sem ódýrastar, t. d. með því að vinna sjálfir eða nokkrir saman í félagi að byggingunni. Byggingar í kaupstöðum verða mönnum of dýrar, en þó er verð þeirra misjafnt. Verkamannabústaðirnir munu yfirleitt vera með ódýrari byggingum, en þó of dýrir fyrir þá, sem minnst hafa úr að spila. Reykjavíkurbær byggði íbúðarhús á árunum. Þau hús urðu dýrari en allt, sem dýrt er og dýrast var áður í þeim efnum. Sú er reynslan af því fyrirkomulagi byggingarmálanna, og er oft svo um opinberar framkvæmdir. Aðrar leiðir eru heppilegri til lausnar þessum vanda, sem byggingarmálin eru. Það á að styrkja menn til sjálfsbjargar í þessum efnum sem öðrum.

Árið 1948 lá hér fyrir frv. til l. um byggingarmálefni Reykjavíkur. Það frv. dagaði uppi. Eg bar á þeim tíma fram brtt. við það frv., sem er prentuð á þskj. 94 frá þinginu 1948. Efni þeirrar till. var það, að húsameistari bæjarins skyldi láta þeim, er þess óska, í té fullnægjandi uppdrætti að íbúðarhúsum, sem fyrirhugað er að reisa innan kaupstaðarinnar, ásamt séruppdráttum af járnbentri steinsteypu, fyrirkomulagi vatns- og skolpveitna, hita- og rafmagnslagna, eftir því sem krafist er af byggingarfulltrúa. Gjald var ákveðið fyrir uppdrætti þessa 1 króna fyrir hvern m³ í húsunum. — Í öðru lagi var gert ráð fyrir í síðari hluta þessarar till., að hver sá, sem vinnur sjálfur að meira eða minna leyti að byggingu á íbúðarhúsi, gæti fengið leiðbeiningar við verkið og eftirlit með því hjá húsameistara bæjarins eða aðstoðarmönnum hans. Gjald fyrir slíkar leiðbeiningar var gert ráð fyrir að ákveða í byggingarsamþykkt, en yrði þó ekki herra en 2 kr. fyrir hvern m³ í byggingunum.

Þessi brtt. mín við frv. var felld, og var hv. 7. þm. Reykv. m. a. á móti till. Frv. um sama efni var svo borið fram á síðasta þingi af hv. 8. þm. Reykv. og aftur á þessu þingi. Í því frv. eru svipuð ákvæði og fólust í till. mínum, en þó nokkru við aukið. Tilgangur þess frv. er að auðvelda mönnum að koma upp íbúðarhúsum með samhjálpi og samstarfi að byggingarframkvæmdum. Nú hef ég heyrt, að í haust hafi verið byrjað á framkvæmdum á smíði íbúðarhúsa með því fyrirkomulagi, sem ég lagði til í till. mínum 1948. Bærinn lætur í té uppdrætti að smáíbúðarhúsum fyrir lítið eða jafnvel ekkert gjald, og ég hef einnig fregnað, að bærinn láti í té sérfræðilegar leiðbeiningar varðandi byggingarframkvæmdirnar fyrir hóflegt gjald, svo að menn þurfi ekki að kaupa dýra umsjón alls konar meistara, eins og annars tíðkast. — Hef ég ekki fengið nákvæmar upplýsingar um þetta, en sé þetta svo, vil ég lýsa ánægju minni yfir því. Það er mál til komið, að Reykvíkingar séu ekki skyldaðir með l. að kaupa þessa

dýru umsjón. Forráðamenn Reykjavíkurbæjar virðast þá hafa séð, að það var skynsamlegt að veita þá fyrirgreiðslu, sem till. minar frá 1948 fjölluðu um. Með þeim till. var stefnt að því að gera mönnum greiðara og léttara að koma upp húsi yfir sig og fjölskyldu sína, og er það vissulega breyting til batnaðar frá því, sem verið hefur. Ef þetta frjálstræði er nú fengið að lokum, að menn geti í auknum mæli unnið að byggingu húsa sinna sjálfir ásamt skylduliði sínu, þá er það, sem þessa menn vantar fyrst og fremst, nokkurt lánsfé. Fyrst og fremst þyrfti að vera hægt að lána til efniskaupa. En það fjármagn er takmarkað, sem hægt er að verja árlega til íbúðabygginga, og er þess því mikil þörf, að því verði sem haganlegast varið, þannig að sem flestir geti notið lána til að koma upp húsum, sem teljast mega við hæfi almenninga. Þeir, sem gætu byggt ódýr, hagkvæm og viðunandi hýði, ættu að ganga fyrir um útvegum nauðsynlegs fjármagns. Verkamannabústaðir koma hér til greina, en engu síður smáíbúðarhúsin, sem einstaklingar eru að koma sér upp að meira eða minna leyti með eigin vinnu. Ég tel mjög gott, ef það opinbera styður menn til sjálfsbjargar í þessum efnum með því að láta í té ódýra uppdrætti og leiðbeiningar við byggingarnar og veita mönnum frelsi til að vinna sjálfir að þeim. Að öðru leyti ætti það opinbera að hafa sem minnst afskipti af þessum málum, t. d. bæjarstj. hér í R. vik. Ef ég væri bæjarbúi, mundi ég segja við bæjaryfirvöldin: „Í hamingjunnar bænnum verði þið ekki að byggja fleiri hús. Við erum búnir að sjá, hvernig ykkur hefur farnast sú starfsemi. Það er betra að haga þessu öðruvísi, því að með því móti er hægt að fá fleiri hús fyrir það takmarkaða fjármagn, sem fánlegt er til íbúðabygginga.“

Hannibal Valdimarsson: Herra forseti. Þetta verða rétt örfá orð — aðeins athugasemd.

Hæstv. dómismrh. tók til máls eftir að ég talaði hér og bar á móti því, að er hv. þm. Vestm. gegndi störfum fjmrh., hafi hann gert kröfu þess efnis, að framkvæmd III. kafla 1. um útrýmingu heilsuspillandi húsnæðis yrði frestað, en eignar sér heiðurinn af því. Það er nú gott og blessað. Það má vera, að hann hafi gert það, ég skal ekki metast um það við hæstv. dómismrh., en svo mikið er víst, að þessir höfuðstólpar Sjálfstfl. hafa reist sér hurðarás um öxl fyrir ríkið. En hafi það nú verið svo, að ríkinu hafi verið um megn að færast það í fang að útrýma heilsuspillandi húsnæði, þá hefði mátt búast við, að þessi flokkur reyndi að finna aðrar leiðir. — Hæstv. dómismrh. vildi halda því fram, að flokkur sinn hefði haft forustuna í húsnæðismálunum. Þessu eru nú reyndar haldið fram í öllum málum hér á Alþingi af forkólfum Sjálfstfl., að hann einn allra flokka hafi forustu í öllum málum. En hvernig er þessu annars varið með húsnæðismálin? Það ætti að vera kunnara en frá þurfi að segja, að í húsnæðismálunum hefur þeim allra merkasta áfanga verið náð, er 1. um verkamannabústaði voru sett að frum-

kvæði Alþfl. Sjálfstæðismenn börðust sem ljón á móti þessari lagasetningu á sínum tíma. Þetta mál hefði ekki komið heilt í höfn, ef Sjálfstfl. hefði mátt þar nokkru ráða. Þessi gagnmerku l. voru knúin í gegn af þeim Héðni Valdimarsyni, Guðmundi I. Guðmundssyni o. fl., sem stóðu að þessari lagasetningu. Hefði merki Alþfl. verið haldið uppi í þessu máli í öllum kaupstöðum landsins, væru viðhorfin til húsnæðismálanna nú með öðrum hætti.

Þá vék hæstv. dómismrh. að Ísafirði, að Ísafirðingar hefðu orðið seinir til byggingar verkamannabústaða. Vegna þess, hversu Ísafirðingar áttu erfitt um vik fjárhagslega, þá varð harla erfitt um framkvæmdir. Hins vegar er úr rættist, þá var fljótt hafizt handa, og nú eru 28 íbúðir tilbúnar og 18 nýjar eru í smíðum. Á Ísafirði búa nú 8—9% íbúanna í verkamannabústöðum. En hversu margir búa í verkamannabústöðum í Reykjavík? Hver er hundraðstalan í höfuðstaðnum? (*Dómismrh.:* Hvar hefur fjölgun fólksins verið meiri?) Ég vil benda hæstv. dómismrh. á það, að því örari sem fólksfjölgunin er í bænnum, því brýnni skylda hvílir á herðum yfirvaldanna að leysa húsnæðisvandadræðin. Það var ranghermt hjá hæstv. ráðh., að Sjálfstfl. hafi bætt úr húsnæðismálum Ísafjarðar. Bæjarbyggingarnar, sem byggðar voru fyrir nokkrum árum á Ísafirði, voru grundvallaðar af Alþfl. meðan hann hafði meirihlutaaðstöðu í bæjarstjórn kaupstaðarins. Og kommúnistar áttu heldur engan heiður af því, að ráðizt var í þær framkvæmdir, fremur en íhaldið. Heiður þeirra beggja var sá, að hvorugur þorði að hætta við þær framkvæmdir, sem byrjað var á í þessum efnum, og þakka ég þeim það ekki. Hæstv. ráðh. lét sem hann hefði einhvern kunnugleika af húsnæðisleysinu á Ísafirði og sagði, að þá hefði ekki verið þar nema urðin ein, á þeim tíma, sem hann tiltók, á sama tíma og verkamannabústaðir hefðu þegar verið byggðir í Reykjavík. Þetta er ekki rétt. Á þeim tíma var byrjað að byggja verkamannabústaði á Ísafirði. Þetta var á þeim tíma, þegar núverandi hæstv. dómismrh. bauð sig fram til þings á Ísafirði, en kolféll. Gremja hans stafar af því, að hann féll við þær kosningar. Afrek Sjálfstfl. sjást frá þeim tíma á Ísafirði á Pálsborg og Vallarborg. Það er vitað mál, að Sjálfstfl. hefur engin afrek unnið í húsnæðismálum Ísafjarðarkaupstaðar. Niðurstaða þessa máls í samanburði á húsnæðismálum í Reykjavík og á Ísafirði er í stuttu máli: Á Ísafirði er sem stendur ekkert húsnæðisvandamál, og er það fyrst og fremst að þakka aðgerðum Alþfl. En hvernig er húsnæðisástandið í Reykjavík að loknu mesta góðæri, sem komið hefur yfir þjóðina? Húsnæðisástandið í Reykjavík er að loknu mesta góðæri í sögu þjóðarinnar svo ómurllegt, að telja verður það smánarblett á þjóðfélaginu. Á þskj. 53 er ástandinu lýst svo: „Árið 1946 voru 1884 kjallaraíbúðir í Reykjavík, og í þeim bjuggu 6089 manns. 2037 manns bjó í kjallaraíbúðum, sem talðar voru lélegar, 411 íbúðum, sem talðar voru mjög lélegar, og 260 í óhæfum íbúðum. Flestar þessara íbúða

munu enn vera í notkun. Og íbúum herskálanna hefur lítið fækkað á undanförunum árum. Í árslok 1948 bjuggu 2158 manns í bröggum, þar af 869 börn, og í árslok 1949 2170 manns, þar af 924 börn. Samkvæmt athugun, sem gerð var á fyrri hluta þessa árs, kom í ljós, að íbúar herskálanna voru 1709, þar af 774 börn innan 16 ára aldurs. Í mörgum öðrum kaupstöðum og kaupsýslum landsins er ástandið sizt betra.

Hæstv. dómsmrh. hefði ekki átt að gera þennan samanburð við Ísafjörð. Annaðhvort hefur hann ekki kært sig um að fara rétt með eða bregður fyrir sig að skrökva eða hann þekkir ekki eins vel til mála á Ísafirði og hann hefði átt að gera fyrir nokkrum árum að minnsta kosti.

Stefán Jóh. Stefánsson: Herra forseti. Þær miklu umr., sem hér hafa orðið um þetta mál, og ýmis ummæli, sem hér hafa fallið, hafa orðið til þess, að ég kvaddi mér hljóðs.

Hæstv. ráðh. sagði, að ástæðulaust væri að hafa þetta mál í flimtingum, sem hér er um að ræða, og sagði, að þetta væri merkilegt og alvarlegt mál. Eg vil taka undir þau orð hæstv. ráðh., að ég tel þetta eitt þýðingarmesta mál, sem nú hefur verið lagt fyrir Alþ. og kallar á bráða og skelegga úrlausn. En einmitt af því, hve málið er alvarlegt, eru raunhæfar aðgerðir aðkallandi. Það er ekki nema eðlilegt og sjálfsgagt, að gagnrýni sé beint að formi og efni þáttill., sem liggur fyrir til umr. Mér fannst allt að því, að menn hentu gaman að því, að hv. 1. þm. N-M. leiðrétti misræmi í formi till. Eitt er vist, að till. hans er leiðrétting, þótt lítil sé, og er rétt og á fullum rökum reist. Það eru ekki einungis þau atriði, sem varða form, sem eru kúnstug í þessari till., heldur er það fleira, m. a. þar sem talað er um að safna ýtarlegum skýrslum um lánveitingar til íbúðarhúsabygginga og leggja till. fyrir þingið á grundvelli þeirrar rannsóknar. Hér er eflaust átt við Alþingi, því að það er oft kallað þing, en mér finnst rétt, að í þskj. sé ekki dregið úr titli Alþingis okkar Íslendinga.

Eg vil segja það, að þetta form á till. er nokkuð andhælislegt, en það mætti lagfæra, ef ekkert annað væri að, og finnst mér ekki vera ástæða til að gagnrýna það með fleiri orðum. Það er annað alvarlegra, sem einkennir þessa till. Það er það, að nú á að fara að rannsaka viss atriði, sem liggja fyrir að verulegu leyti fullrannsókuð, síðan á að leggja fyrir Alþ. óákveðnar till. til úrbóta. Afgreiðsla þess máls kallar á hraðari og skeleggari lausn þessa máls en hér er lagt til. Alvara þessa máls kallar á það, að þessu þingi ljúki ekki án þess að gera ráðstafanir til úrbóta einhverju því mesta vandamáli, sem nú er á dagskrá hjá íslenzku þjóðinni. Spurningin er sú, hvort ekki sé unnt að afgr. á því þingi, er nú situr, einhverja þá ályktun eða lög, sem gera það að verkum, að málinu verði ekki skipað í sama farið og undanfarið. Jú, þetta er hægt, og Alþfl. hefur fyrir sitt leyti viljað benda á leið-

ir, sem mætti fara og leiddu til áþreifanlegra og raunhæfra úrbóta og mundu eflaust gera geysimikið gagn. Eg segi það og vísa í grg. frv. okkar Alþfl.-manna um útvegum fjár til byggingar verkamannabústaða, að nægar skýrslur liggja fyrir um húsnæðisskort og hve stór hópur manna þarf að búa í óviðunandi og heilsuspillandi húsnæði í kaupstöðum landsins. Það er ekki einungis, að aðbúðin sé ill þar, heldur er ástandið úti á landi víða mjög slæmt, og er því þörfin brýn til úrbóta. Spurningin er, hvað sé hægt að gera á þessu þingi til úrbóta. Eg leyfði mér að segja og segi aftur, að Alþfl. leggur áherzlu á tvö höfuðatriði til úrlausnar þessum málum. Eins og vænta mátti eru það fyrst og fremst verkamannabústaðir, sem frv. á þskj. 53 fjallar um. Þetta frv. var líka borið fram fyrir tveimur árum, og er því þá ekki til að dreifa, að hv. þm., þeir sem nú sitja á Alþingi, hafi ekki átt þess kost að ihuga þær till., sem koma fyrir í frv., og gera sér grein fyrir því, hvort þær séu á rökum reistar eða ekki. Alþingi hefur átt þess kost og haft nægan tíma til að athuga, hvort það, sem frv. felur í sér, sé vænlegt til þess að vera ráð til úrbóta og hvort það sé framkvæmanlegt. Eg ætla ekki að fara inn á þau ráð, sem tekin eru í frv., þar sem ég hef sjálfur gert það við 1. umr. þess máls, en að gefnu tilefni ætla ég að minnast örlítið nánar á verkamannabústaði sem úrlausn í húsnæðisvandamálunum á Íslandi.

Hv. 7. þm. Reykv. sagði, að Alþfl. sæi ekkert annað í húsnæðisvandamálunum en verkamannabústaði. Að visu er þetta ofsagt og ekki rétt, en það má þó til sanns vegar færa, að Alþfl. sjái fyrst og fremst þessa beztu og hagkvæmustu úrlausn til að bæta úr húsnæðisvandamálunum. Eg þarf ekki að taka það fram, að þetta er ekki talað út í hött eða af reynsluleysi. Nú hefur fengist reynsla af framkvæmd 1. um byggingu verkamannabústaða, og talar hún skýru og óvefengjanlegu máli. Alþfl. hefur fyrst og fremst hallazt að byggingu verkamannabústaða vegna tveggja orsaka. Þeir eru hagkvæmar íbúðir fyrir alþýðu manna og ódýrir miðað við gæði. Hv. 7. þm. Reykv. minntist á það, að upp á siðkastið væru íbúðir í verkamannabústöðum hér byggðar óþarflega stórar. Það getur nú verið álitamál, hve íbúðir eigi að vera stórar. Sú bjartsýni, er greip um sig, þegar atvinnan var nóg, kom út í því, að menn vildu hafa rýmra húsnæði heldur en þeir höfðu áður. Það er táknað fyrir sögu verkamannabústaðanna, að í verulegum hluta húsanna, sem byggð voru við Bræðraborgarstíg, Hringbraut og Ásvallagötu, eru tveggja herbergja íbúðir með eldhúsi og öllum þægindum. Síðan hafa húsín yfirleitt verið byggð með þriggja herbergja íbúðum. Sumir hafa óskað að geta átt þess kost að fá fleiri en þrjú herbergi, og af því hafa verið innréttaðir kjallarar og háaloft. Eg get sagt fyrir mitt leyti, að það er ekkert höfuðatriði með eða móti verkamannabústöðum, hvort herbergin séu þrjú eða fjögur. Það fer eftir því, hvernig högum er háttað með atvinnu og lífskjör almennings. Mér finnst ekki vera ástæða til að

Lánveitingar til íbúðabygginga.

hafa herbergin fleiri en þrjú, en þetta mætti laga, ef svo bæri undir. — Það var annað atriði í ræðu hv. 7. þm. Reykv., sem ég vildi leiðrétta, það, að í till. okkar væri lagt til, að ríkissjóður legði fram stórfé í byggingarsjóð verkamanna. Þetta er misskilningur. Okkar frv. byggist á því að koma því á, að þær stofnanir og þau félög, sem verja varasjóðum sínum í að kaupa trygg verðbréf, verði skikkud til að verja hluta af varasjóðum sínum til að kaupa skuldabréf í byggingarsjóði verkamanna. Það er því misskilningur, að farið sé fram á, að ríkissjóður leggi fram þetta fé. Það þarf ekki að minnast á það, hve verkamannabústaðirnir hafa reynzt ódýrari en annað sambærilegt húsnæði hér í Reykjavík. Þeir kostuðu um 160 þús. krónur fyrir einu til tveimur árum, en á sama tíma gekk annað húsnæði á 220—230 þús. kr. Það er auðsætt, að með skipulegri framkvæmd er hægt að byggja þá ódýrari en annað húsnæði. Það eru byggðar margar íbúðir í einu, og um leið verða þær ódýrari en þær íbúðir, sem byggðar eru af einstaklingum, miðað við gæði. Ég held, að þær byggingar, sem Reykjavíkurbær lét byggja um líkt leyti, séu áreiðanlega mun dýrari, þó að ég haldi því ekki fram, að þær hafi gætt neinnar óhagsýni. Ég álit, að það megi slá því föstu, að það eigi að leitast við að leysa úr þessu vandamáli með byggingu verkamannabústaða, vegna þess að þeir eru hagkvæmustu og um leið ódýrustu íbúðirnar.

Það er ekki einungis þetta, þó að það sé mikilsvert, sem Alþfl. hefur lagt til á Alp. að verði gert til úrlausnar þessu vandamáli, húsnæðisvandamálinu. Þeir tveir Alþfl.-menn, sem sæti eiga í Ed., hafa lagt fyrir Sp. þáttill. á þskj. 95 um, að lánastarfsemi veðdeildar Landsbanka Íslands verði breytt á þá lund, sem í till. segir, að hún láni 50—70% út á þau hús, sem eru í byggingu. Ég tel mjög líklegt, að þetta sé framkvæmanlegt, ef vilji er fyrir hendi hjá ríkisvaldinu og stjórn Landsbanka Íslands. Það er ekki vafi á því, að ef þetta er framkvæmanlegt, þá er þetta stórkostleg endurbót og hjálp fyrir þá, sem reyna að byggja sjálfir. Að sjálfsögðu mundi þetta ná til hinna margumræddu smáíbúða. Ef þessi skipan kæmist á, þá væri hægt að fá lán, sem næmi 50—70% af kostnaðarverði bygginganna. Ég er viss um, að ef þessi skipan er fyrir hendi, mundi verulegur hluti þeirra manna, sem nú reyna að byggja, geta framkvæmt það, en aðeins með því að þessi skipan yrði gerð á veðdeild Landsbankans.

Ég tel, að Alþfl. hafi lagt fram á þessu þingi frv. og þáttill., sem — ef samþ. yrðu — yrðu til að bæta mikið úr því vandræðaástandi, sem ríkir í húsnæðismálunum hér á Íslandi. Það er meira um vert, að till. eru raunhæfar, og ef ekki skortir góðan vilja, er hægt að framkvæma þær till., sem Alþfl. leggur fram. Verði þær till. hunzaðar enn þá, lýsi ég sök á hendur meiri hluta Alp. fyrir að hafa hvorki vilja né skilning til að leysa úr þessum vanda. Ég get vel hagsað mér að gera breytingar á till. og er fús til þess að ræða þær, en verði

þagað yfir þeim og þær hunzaðar, getur það ekki stafað af öðru en skilningsleysi og viljaleysi þeirra, sem nú ráða á Alp. Þetta vildi ég segja um till. Alþfl., og fyrir þessar sakir mun ég greiða atkv. með till. minni hl. fjvn. um rökst. dagskrá varðandi till. á þskj. 25. Ég tel þessa þáttill. enga lausn á málinu, en lausn er nauðsynleg, og það er hægt að finna þá lausn, sem veitir miklar úrbætur á þessu máli.

Af því að ég er staðinn upp og hef kvatt mér hljóðs, þá vil ég minnast á eitt atriði, sem kom fram í umr. og varðaði l., sem sett voru á þeim tíma, er samsteypustjórn sú, sem ég veitti forstöðu, sat að völdum. Þetta eru l. nr. 50 frá 1948, um bráðabirgðabreyt. á nokkrum l. Fyrst og fremst vil ég leiðrétta þann misskilning, sem oft kemur fram, þegar þessi l. eru dæmd, og er í því fólgin, að sagt er, að úr gildi hafi verið numin ákvæði III. kafla l. nr. 44 frá 1946, um íbúðabyggingar bæja til útrýmingar heilsuspillandi húsnæði. Því fer viðs fjarri, að l. töluður l. gr. l. nr. 50 1948 hafi numið III. kafla fyrrgreindra l. úr gildi. Ákvæði III. kafla l. varðandi fjárfraðlög sem lán af hálfu ríkissjóðs koma því aðeins til framkvæmda, að sérstök heimild sé veitt til þess í fjárl. Ákvæðin standa því enn í gildi, en í staðinn fyrir skyldu ríkissjóðs er komið, að ef hann hafi vilja og getu til, leggi hann sem lán til sveitarfélaganna allt að því 85% af kostnaðarverði bygginganna. Þó að þetta sé gagnrýnt í vissum herbúðum og talað um þá dæmalausu hjartsýni, sem gætti, þegar l. voru sett, vil ég segja á líka lund, að þess hafi ekki verið gætt, þegar þessi l. voru sett, hvort þau væru framkvæmanleg. Með III. kafla l. eru ríkissjóði bundnir óákveðnir baggar, sem enginn vissi nema yrðu svo þungir, að hann gæti ekki risið undir þeim. — Nú var byrjað að framkvæma l. í Reykjavík og á Ísafirði, og fengu þessir bæir lán úr ríkissjóði, er nam 85% af kostnaðarverði bygginganna. En nú kom strax á daginn, 1947 og 1948, að Reykjavík hugðist byggja geysimikið og njóta hagræðis l., og Ísafjörður og aðrir staðir hugðust gera slíkt hið sama. Hv. 7. þm. Reykv. gat þess við fyrri stig umr., að ef l. væru enn þá í gildi og ríkissjóður þyrfti að láta Reykjavík fá 85% af byggingarkostnaðinum, mundi það nema nokkrum tugum milljóna. Það hlýtur að fylgja því nokkur óvissa, þegar ríkissjóði er sett með l. að leggja fram óákveðna upphæð, og svo er á valdi annars aðila að ákveða þá upphæð. Það kom í ljós og var ekki nema eðlilegt, að þáv. fjmrh., hv. þm. Vestm., benti á, að þetta gæti orðið ríkissjóði ofviða og að hann gæti ekki risið undir þessu. Þá ákvað þáv. ríkisstj. að bera fram frv. til l. um að takmarka skyldur ríkissjóðs við það fé, sem veitt væri á fjárl. hverju sinni. Ég biðst ekki undan minni ábyrgð hvað snertir þessi l. af þeirri ástæðu, að þá var ekki hægt að koma auga á það, að ríkissjóður hefði bolmagn til að greiða þá tugi millj. kr., sem hann hefði þurft að greiða til þessara bygginga. Ég kenni hv. þm. Vestm. ekki um þetta atriði, því að

ég á minn hluta af ábyrgðinni. Mér finnst hann ekki hafa notið sannmælis, þegar hann var í sæti fjmrh. á erfiðum tímum. Mér dettur í hug, að í pólitískum umr. á Íslandi í sambandi við samsteypustjórnir eiga sumir ráðh. að njóta sannmælis, en aðrir eiga að taka við álösunum. Nú átti samsteypustjórn sú, sem ég veitti forstöðu, að hafa drýgt þá höfuðsýnd að stofna til nokkurra skulda. Þá var það alltaf stjórn Stefáns Jóhanns, sem bar ábyrgðina. Svo var það hæstv. núv. fjmrh., sem fékk mikið lof fyrir að kaupa varðskip til landsins, en það var stjórn Stefáns Jóhanns, sem stofnaði til þeirra framkvæmda, sem hæstv. fjmrh. fær mest lof fyrir núna. Ég held, að ég hafi séð það í málgagni Framsfl., að þessi stjórn hafi aukið mjög fjárframlög til landbúnaðarins. Ég ætla síður en svo að draga úr ágæti þessara manna, því að þeir eru duglegir. En þegar þessi framlög kosta of mikið, er það stjórn Stefáns Jóhanns, sem hefur stofnað til þeirra, en ekki ráðh. Framsfl. Sjálfstfl. hefur haft forustu utanríkismálanna á hendi nú um nokkurt skeið. Núverandi og þáverandi utanrrh. var reiknað til ágætis það, sem vel fór, en ef eitthvað var misgert, t. d. ef kostnaður við sendiráð erlendis fór í vöxt, þá var það ekki hæstv. utanrrh., sem eyddi þessum peningum, heldur var það stjórn Stefáns Jóhanns. En ég verð að segja það rétt eins og er, að þegar um samsteypustjórn er að ræða, þá standa allir, sem í stj. eru, að því, sem gert er, og bera allir jafna ábyrgð. Ég skal taka það fram, að svo getur staðið á með einstakur stjórnarframkvæmdir, að svo sé ekki, en það gildir ekki um löggjafarmálefni. Nú er svo háttað, að stjórnarflokkunum er mögulegt að koma þessum málum í gegn með lagasetningu. Það er mjög auðvelt að gera það á þann hátt að ákveða fúlgu til þessara nota á fjárlögum. Stjórn Stefáns Jóhanns hefur ekki smíðað þeirri stjórn, er nú situr, neinn fjötur um fót í þeim efnum. Maður skyldi halda, að þá yrði eitthvað gert. Bæði hv. 7. þm. Reykv. og hæstv. utanrrh. töluðu um forustu Sjálfstfl. í húsnaðismálum, — og ekki má gleyma formanni Sjálfstfl., sem lét það boð út ganga, er hann sat í Hliðskjálfi sinni, Sjálfstæðishúsinu, að Sjálfstfl. hefði gert allt það, sem gert hefur verið hér á landi, og ætla mætti eftir ummælum hans, að hann hafi gert æðmikið í alheimsvandamálunum líka. Er vissulega vonandi, að honum takist að láta það af sér leiða að koma á heimsfriði ásamt þeim Eden og Truman. En þótt honum mistækist það, mundi ég fúslega fyrirgefa það, ef hann gerði eitthvað í húsnaðismálunum.

Rannveig Þorsteinsdóttir: Herra forseti. Örfá orð vegna þeirra orða, er fallið hafa hér í minn garð vegna till. minnar á þskj. 56.

Það var 7. þm. Reykv., hv. borgarstjórnin, sem viðhafði þau orð, að till. mín væri furðuleg, þegar vitað væri, hversu fjárhagsástæður bæjarfélaganna væru bágbornar. Ég sé ekki, að mín till. sé slíkt tilræði við bæjarfélögin sem hv. þm. vill gefa í skyn. Þar er aðeins

gert ráð fyrir ákveðinni fúlgu úr ríkissjóði sem óafturkræfu tillagi og að á næsta ári auki bæði ríkissjóður og bæjarfélög við sitt fasta framlag, sem bæirnir þó ákveða sjálfir að nokkru leyti, um helming. Ég vil rökstyðja það nokkuð, að till. mín sé ekki svo fráleit sem hv. 7. þm. Reykv. vill vera láta.

Það mun að visu rétt vera, að nokkur bæjarfélög úti á landi hafi við erfiðleika að stríða fjárhagslega. Ég er ekki svo vel að mér um fjárhagsástand bæjarfélaga yfirleitt, að ég hafi við annað að styðjast en það, sem kemur opinberlega fram um þau efni. En eftir því að dæma ætti að vera gott ástand í þessum málum í Reykjavík. Viðvíkjandi þeirri spurningu, hvort bygging hollra íbúða sé sú þörf, sem eigi að fullnægja fremur, vil ég segja það, að út frá því sjónarmiði má engu síður líta á minna till. sem tilraun til úrbóta. Og það sýna allar skýrslur og allt, sem um þessi mál er sagt, að þau þola ekki annað en að þeim sé unnið af fyllstu einlægni og að þau séu einmitt tekin fram yfir annað bæði af bæjum og ríki. Í l. nr. 44 1946, sem um þetta gilda, er gert ráð fyrir, að bæjarfélögin ákveði framlag sitt, herra eða lægra, eftir því sem ákveðið er í lögunum, og síðan leggi ríkissjóður fram jafna upphæð auk hins fasta framlags frá ríkinu. Nú hefur Reykjavíkurbær ákveðið af myndarskap sínum að leggja fram hæsta tillag í þessu skyni. Mun þá naumast liggja til grundvallar sá skilningur á ákvæðunum, að hér sé um kvöð að ræða, enda væri þá um léttbæra kvöð að ræða, þar sem hver 1 kr., sem lögd er fram, gefur 2 til baka. Út frá því sjónarmiði get ég ekki séð, að það sé neitt tilræði eða illvirki við bæjarfélögin, sem felst í minni till. Enn er það, að ef Reykjavíkurbær lítur á þetta sem kvöð, gæti bærinn lagt fram hið minna tillag. Mundi þá sú hækkun, sem ég legg til, vera að sama skapi minni. Þá er enn á það að líta, að það eru færri hús byggð nú fyrir sömu krónutölu en þegar lögin um þetta voru sett vegna hins aukna kostnaðar og þessi hækkun því einnig eðlileg af þeim sökum. Ég hygg, að ég hafi þá vísað frá mér öllum á-sökunum um, að frv. mitt sé eitthvert tilræði við hin illa stöddu bæjarfélög.

Þegar þetta var til umr. hér fyrir skömmu, var talað um þetta sem sýndartillögu og minnst á, að hér væri um yfirboð að ræða. Ég get sagt það hér í fullri hreinskilni, að þegar ég bar þessa tillögu fram, áleit ég hana ekki um neitt sérstaklega merkilega, heldur nánast sem framhald tillögu, sem ég bar fram um þetta í fyrra. Það var svo nokkru seinna, að Morgunblaðið kom með, að hér væri um einhverja furðutil, að ræða. Ég hef álit, að gagnsemi þessarar till. fari eftir því, hvernig ríkisstj. lítur á hana, vill skilja hana, og hef aldrei talið hana neitt undur eða að hún muni gera kraftaverk.

Um till. þá, sem hér er til umr., er það að segja, að ég álit, að ekki sé rétt að fella hana, úr því að hún er fram komin, heldur tel ég rétt að samþ. slíkar till., þar sem þær eru ekki til skaða, en ættu heldur að vera til úrbóta.

Jóhann Hafstein: Herra forseti. Ég vil þakka hv. 8. þm. Reykv. fyrir stuðning við till. okkar hv. 7. þm. Reykv. Og ég verð að segja, að hún megí draga úr ótta sínum og óþarfi sé fyrir hana að halda, að á till. hennar sé litið sem einhverja firru. Annars verð ég að segja það, að ég sárvorkenni þessum hv. þm. að þurfa að standa upp og tala um þessi mál, ekki vegna þess, að hún kunni ekki að hafa áhuga um þessi mál, heldur vegna þess, að flokksbræður hennar hafa bundið fyrir augu hennar í þessum efnunum, og þótt þeir leyfi henni að tala og bera fram till., þá munu þeir ekki veita henni mikinn stuðning, er til kastanna kemur.

Ég vil einnig láta í ljós ánægju mína yfir þeim framförum, sem orðið hafa í afstöðu annars þm. Framsfl., hv. þm. V-Húnv. (SKG), því að fyrir nokkrum árum hélt hann því fram, að í Reykjavík mætti alls ekki byggja hús, en nú heldur hann því fram, að bærinn ætti bara að byggja. Þetta er mikil framför frá því, þegar hann var einn af ritstjórum blaðs fram-sóknarmanna hér í Reykjavík og hélt því fram, að byggingar í Rvík yrðu landinu sá myllusteinn um háls, sem riði því að fullu. Annars vil ég ekki vera að ýfa upp gömul sár, vegna þess að slíkt er ætíð gagnslítið, og svo virðist nú sem Framsfl. sé nokkuð að sjá að sér í þessum efnunum.

Inn í þessar umræður hafa spunnið fleiri mál og orðið af nokkurs konar kappræður um afrek flokkanna í húsnæðismálunum. Hv. 8. landsk. var að guma af afrekum Alþfl. á þessu sviði og minnst m. a. á veðdeild Landsbankans í því sambandi, en honum láðist bara að þakka mér fyrir þá till. Í umr., sem fram fóru um þessi mál á Alþ., benti ég á þessa lausn. Hv. þm. veitti þessu athygli, og daginn eftir kom till. um veðdeild Landsbankans fram. Ég sé ekki, að neinum sé greiði gerður með því að rugla svona staðreyndum.

Ræða hv. 8. landsk. byggðist á því að þakka Alþfl. forustu í baráttunni fyrir verkamannabústöðunum, en hann gekk þó ekki jafnlangt í því sem hv. 6. landsk., sem lýsti því yfir, að Sjálfstfl. hefði alltaf verið á móti byggingu verkamannabústaðanna. Slík brenglun staðreynda sem þetta er í hæsta máta ósæmileg og ósamboðin hv. þingmönnum; er enda þeim sjálfum fyrir verstu, vegna þess að það tekur þá langan tíma að þvo þetta af sér og ávinna sér traust á ný á öðrum vettvangi. Annars vil ég ekki hætta mér út í rökræður við hv. 6. landsk. þm., vegna þess að nokkuð erfitt er að festa hendur í hári hans og hann er kunnur að því að vera sleipur í umræðum. En ég vil benda á, að Byggingarfélag verkamanna, sem hefur haft með höndum stærstu framkvæmdir fyrir fé byggingarsjóðs og hefur merkar framkvæmdir um þessi mál með höndum nú, — að þetta félag — og form. þess er Guðmundur Í. Guðmundsson — hefur talið ástæðu til að sýna nokkrum mönnum þakklætisvott fyrir sérstaka umhyggju í þessum málum. Þetta félag gaf Jakob Möller, er hann varð 65 ára, for-kunnarfagra lampa sem þakklætisvott fyrir störf hans í þágu félagsins. Og þegar Bjarni

Benediktsson, hæstv. núv. utanrrh., varð 40 ára, fann stjórn þessa félags ástæðu til að gefa honum lýsandi vita útskorinn ásamt þessu ávarpi: „Þökkum yður styrkan stuðning, og árunum allra heilla.“ Mér finnst nú, að þetta taki af öll tvímæli um afstöðu þessara manna til félagsins, enda þóri ég að segja í nafni allra, er hlut eiga að máli, að þetta félag hafi engan stuðningsmann átt styrkari en Bjarna Benediktsson. Og það er ekki aðeins gjöfin í heild, vitinn sjálfur, sem ber vott um þetta álit forustumanna félagsins, heldur eru hinar ýmsu táknmyndir á honum, svo sem innsigli lýðveldisins, brautryðjandinn og fleira, sem má lesa þetta út úr. Ég geri ekki ráð fyrir, að þessi tákn séu sett þar af neinu handahófi, heldur eigi þau að hafa þar sína ákveðnu merkingu. — Ég skal svo láta útrætt um þetta, en vildi aðeins vekja athygli á þessum staðreyndum, þegar haldið er fram slíkum firrum sem þeim, að Sjálfstfl. sé og hafi verið í andstöðu við þessi mál. Ég endurtek svo það, sem ég hef sagt við fyrri umr., að ég óska, að þessi till. fái góðan stuðning þingmanna. Ég hef von um, að ríkisstj. standi heilsteypt í því máli. Ég vil þó segja það, að þótt úrlausn fáið á þessu þingi, þá má ekki una við neina bráðabirgðalausn í þessu máli.

Dómsmrh. (Bjarni Benediktsson): Herra forseti. Það má segja, að landsfundur Sjálfstfl., sem haldinn hefur verið hér undanfarna daga, hafi haft mikil áhrif og verið veitt mikil athygli því, sem þar fór fram, þar sem flest blöð andstæðingaflokkanna hafa ekki um annað rætt síðan fundurinn hófst. Hv. 8. landsk. þm. notaði hér langan tíma til að tala um þetta sama efni. Ég get ekki kosið neitt betra hrós né meiri viðurkenningu á áhrifum og gagnsemi landsfundarins en þetta.

Hv. 8. landsk. þm. skýrði hér réttilega frá ákvörðun ríkisstj. þeirrar, sem hann veitti forstöðu, um frestun á framkvæmd III. kafla laga nr. 44 frá 1946, en ég verð að segja, um leið og ég þakka hv. 8. landsk. þm. fyrir það, að hann sagði satt og rétt frá meðferð þessa máls, sem hér var um að ræða, í hans ríkisstj., að hann er nokkuð orðsjúk og að vissu leyti að ástæðulausu. A. m. k. er ástæðulaust fyrir hann að taka svona þykkjuna upp fyrir hv. þm. Vestm., því að sá hv. þm. hefur sjálfur rænu á að finna að við okkur hans flokksmenn, ef hann þykist ekki njóta sannmælis í okkar hópi, sem fjarri fer, að rétt sé, vegna þess að hv. þm. Vestm. er þar meðal mest virtu manna og það að verðleikum, en hefur átt fremur köldu að mæta úr hópi flokksmanna hv. 8. landsk. þm., og væri honum sýnu nær að brýna sína menn til sannmælis við svo ágætan mann heldur en að reyna að koma illu af stað milli hv. þm. Vestm. og okkar hans flokksmanna, sem er tilgangslaut. — Hins vegar er það rétt, sem hv. 8. landsk. þm. sagði, að það fer ákaflega illa á því, þegar margir menn vinna að sameiginlegu starfi, að þá reyni hver að þakka sér það, sem betur tekst til, en koma því, sem miður fer, á aðra. Ég verð að

játa, að mér er slíkt hátterni mjög um geð og hygg, að engum verði til framdráttar að við-hafa það. Hitt, þó að það sé síður nú um sinn að skamma stjórn Stefáns Jóhanns, hv. 8. landsk. þm., þá hef ég ekki tekið það svo alvarlega. Menn verða að hafa eitthvað til að skamma, og þar sem þeir flokkar, sem að þeirri ríkisstj. stóðu, eru nú komnir í and-stæðar fylkingar, þá er von, að eitthvað af aðfinnslum komi fram um þá stjórn. En þar var um góða stjórn að ræða, sem gegndi mik-ilsverðu hlutverki á þeim tíma, sem hún var við völd. Og ég er sannfærður um, að ef hún hefði setið lengur, hefði hún megnað mjög að hafa bætandi áhrif á hv. þingmenn Alþfl., eins og ég hef áður sagt. Ég er sannfærður um, að þeir hefðu þá orðið miklu skilnings-betri á úrlausnir í vandamálum atvinnulífsins en þeir eru nú. Það er furðulegt, hversu mikil léttúð og ófuguggaháttur getur gripið menn, þegar þeir komast í andstöðu við ríkisstj., og sýnast þá skyndilega gleyma öllum þeim lær-dómum, sem þeim voru mjög ríkt í hug, með-an þeir báru sjálfir ábyrgð á hlutunum. Og ég er sannfærður um það, að Alþfl. mundi hafa verið með í þeim skynsamlegu úrlausn-um vandamála atvinnulífsins, sem ofan á urðu, ef þessari ríkisstj. hefði orðið lengri lífdaga auðið en raun varð á. Það er nú hins vegar á-stæðulaust að tala um það frekar. Gerðum hlut-um verður ekki breytt. Og það er nú undir sög-unnar dómi komið, hvert orð þessi stjórn fær, eins og allir aðrir, og breytir þar um engu, þó að menn séu að kastast á hnútum eða skatt-yrðast hér innan þings. En ég er sannfærður um, að stjórnin gerði gott verk, meðan hún stjórnaði, og leysti úr þeim vanda, sem þá bar að höndum, furðanlega vel, miðað við allar aðstæður, sem vitanlega voru erfiðar.

Hv. 6. landsk. þm. hygg ég að hafi sagt, að ég hefði viljað tileinka mér heiðurinn af því, að frestað var eða breytt ákvæðum 1. um út-rýmingu heilsuspillandi íbúða. Hv. 8. landsk. þm. hefur nú svarað þessu, og þarf ég ekki að rekja það frekar. Það, sem ég benti á, var aðeins þetta. Það var þegar frá upphafi aug-ljóst fyrir þá, sem sjá vildu og skilja, að þessi lagaákvæði voru óframkvæmanleg. Ég sýndi fram á það rækilega í hv. Ed., að þau mundu ekki geta staðizt, og varaði við samþykkt þeirra, en þar sem ég var þá borgarstjóri í Reykjavík og átti fyrst og fremst að gæta hagsmuna Reykjavíkurbæjar, þá hafði ég ekki á móti því, ef Alþ. vildi endilega veita Reykja-víkurbæ og öðrum bæjarfélögum og kaup-stöðum meiri tekjur frá ríkissjóði í þessu skyni heldur en ég taldi bæði sanngjarnt og hægt að standa undir. Þar varð auðvitað Alþ. og dómur þáv. ríkisstj. að ráða. En því miður kom á daginn, að það, sem ég hafði um þetta sagt, var rétt, og hefði betur verið, að þá hefði verið eftir minum till. og bæjarstjórnar Reykjavíkur farið. Við vildum þá og bent-um á, að miklu væri heillavænlegri leið til lausnar þessum málum að leggja á hvorn að-ilann um sig, bæi og kaupstaði annars vegar og ríkissjóð hins vegar, byrðar, sem þeir

gætu staðið undir, en ekki svo miklar á annan aðilann, að fyrirsjáanlegt væri, að hann kík-n-aði undir þeim á skömmum tíma. Og í till. minum var einnig vikið að því, sem ég tel að ekki hafi verið nóg haft í huga við lausn þessara mála, og það er, að vitanlega á ríkið að styrkja frekar þá staði, þar sem mikil fólks-fjölgun er og þar af leiðandi mest vöntun á húsnæði, heldur en hina staðina, þar sem er e. t. v. fækkun á fólki eða alger kyrrstaða í þessu efni.

Hv. 6. landsk. talaði um það hér áðan, að nú væri ekkert húsnæðisleysi á Ísafirði. Þetta kann að vera rétt nú í bili. En þá er það vegna þess, að fólki hefur annaðhvort lítið fjölgað á Ísafirði eða fólkstalan hefur staðið í stað eða í þriðja lagi fólkinu fækkað. Ég hygg, að fólkstala þar hafi hér um bil staðið í stað nú um nær 20 ára bil. Og það er ekki sérstak-lega þakkarvert, þó að slíkir bæir geti með stórkostlegum opinberum styrkjum fengið því áorkað, að ekki sé þar um beinan húsnæð-isskort að ræða. Hitt er auðvitað því miður mjög ofmælt hjá þessum hv. þm., að allir Ís-firðingar búi í sérstaklega góðum húsakynn-um. Ég hygg, að bera mætti sumt húsnæði þar saman við sumt af því lélega húsnæði, sem hv. þm. talaði um hér í Reykjavík, þann-ig að lélega húsnæðið hér yrði talið hinu betra. En út í slíkan eltingaleik hirði ég ekki að fara. En það er staðreynd og skiptir mestu máli, að vitanlega er mest þörfin á því, að hlaupið sé undir bagga á þeim stöðum, sem fólkið sækir til, til að búa þar. Og ástæðan til hinna miklu húsnæðisvandráða hér í Reykjavík, sem enginn vill draga dul á, er einmitt það, að hingað sækir fólkið frekar en til nokkurs ann-ars staðar. Og þess vegna er það eðlilegt og verður í raun og veru eina frambúðarlausnin á þessum málum, að Reykjavík og aðrir þeir staðir á landinu, svo sem Hveragerði, Selfoss-byggð og fleiri slíkir staðir, sem eru í ör-um vexti, njóti frekar hlunninda og aðstoðar frá ríkisvaldinu til úrlausnar húsnæðisvandamál-um sínum heldur en hinir staðirnir, sem eru í kyrrstöðu um fólksfjölda eða afturför. Það er ljóst, að það eiga ólíkar reglur við á hvorum þessara staða um sig í þessu efni. Og þeir, sem standa í forsvari fyrir þá staði, þar sem fólki fremur fækkar en fjölgar, eins og nú er á Ísafirði, hafa ekki yfir neinu að hælást um, þó að þeir geti nú bent á, að eftir áratuga-styrki frá ríkinu hafi þeir leyst þau verkefni í húsnæðismálum, sem er ekki hægt að leysa enn í Reykjavík til hlítar, meðan aðstreymi fólks til bæjarins er jafngífurlegt og það er, þar sem á sumum árum hefur fólksfjölgunin í bænum orðið það mikil, að svarar fyllilega til allrar mannfjölgunar á Íslandi á þeim sama tíma.

En út af frýjunarorðum hv. þm. Alþfl. — og reyndar án tillits til þeirra, þó að þau veki mig til þess að skjóta þeirri hugsun fram hér, sem ég hygg þó að eitthvað hafi bærzt í þeirra eigin hug áður — þá vildi ég nú segja það, að mér skilst, að þeir hafi það nú nokkuð í hendi sér nú þegar að ráða fram úr sárasta

lánsfjárskortinum í þessu efni. Það er vitað, að Alþfl. ræður mjög mikið og hefur forustu um þá stærstu stofnun, sem hér á landinu getur lagt upp fé. Það var rifjað upp við fyrri umr. þessa máls, að lífeyrissjóður embættismanna lánaði embættismönnum hagkvæm lán til íbúðabygginga, lífeyrissjóður kennara lánaði þannig sínu fólki. Og ég hygg, að eftirlaunasjóður Reykjavíkurbæjar, þó að hann sé öðruvísi til kominn og beinlínis og eingöngu haldið uppi af bæjarsjóði án framlags frá starfsmönnum sjálfum, hafi einnig lánað þannig starfsmönnum bæjarins, a. m. k. að einhverju marki. En í samræmi við þetta fyndist mér það vera langskjótasta lausnin til bóta í þessu efni, að sjóðir almannatrygginganna yrðu notaðir til þess að leggja fram fé til kaupa á skuldabréfum í húsum, sem almenningur er að koma upp yfir sig, bæði til að kaupa bréf í verkamannabústaðabyggingum og eins og ekki síður til þess að kaupa skuldabréf í smábúðabyggingum. Þarna eru ógrynni fjár, sem safnast fyrir á hverju ári. Og í stað þess að lána þetta fé í ýmiss konar verklegar framkvæmdir, sem ýmsir menn standa að, þá virðist mér það vera miklu nær, að fólkið sjálft fái peningana lánaða til þess að koma upp yfir sig húsum. Og ég hygg, að nánari athugun á þessu og ýmsum öðrum möguleikum mundi gera það að verkum, að þetta vandamál yrði þó að einhverju leyti viðráðanlegra en það er í dag. En meðan hv. þm. Alþfl. láta þetta færi, sem þeir hafa til þess að verja fé alþýðutrygginganna í þessu skyni, ónotað, finnst mér, að þeir ættu að spara stóru skeytin, sem þeir ætla sér að bauna á okkur hina hér í þingsölunum, því að þeir ráða vissulega yfir mestu fénu og hafa mesta möguleikana til þess að láta gott af sér leiða viðkomandi öflun lánsfjár í þessu skyni, ef hjá þeim fylgir sá hugur orðunum, sem þeir vilja vera láta, sem ég efast ekki um. Því þó það standi óhaggað og óhrekjanlegt, að aðrir hafi unnið meira að framkvæmdum bygginga verkamannabústaða en Alþfl., þá er hitt rétt, að Alþfl. á þakkir skildar fyrir forgöngu sína um löggjöf í þessum efnunum. — En hv. 6. landsk. þm. ætti hins vegar ekki að vera ákaflega mikið að miklast af Héðni Valdimarsyni heitnum í þessu efni, því að hans viðskilnaður og Alþfl. var nú slíkur, að það voru sett sérstök lög fyrir atbeina Alþfl. í því skyni að svipta Héðni Valdimarsson áhrifamöguleikum í þessum málum. (HV: Sjálfstæðismaður var hann þó ekki.) Héðinn Valdimarsson hafði mjög gott samstarf við bæjarstjórn Reykjavíkur um frangang þessara mála, alveg eins og þeir, sem tóku við af félagsins hálfu eftir hann, hafa haft gott samstarf við bæjarstjórn Reykjavíkur í þessum málum. Og einmitt fyrir það góða samstarf, sem þar hefur ætíð átt sér stað milli bæjaryfirvaldanna og forustumanna þessa félags, hefur jafnvel til tekizt og raunber vitni. Og mér finnst nær, að menn beini huganum að því, hvaða aðferðir hafa verið hafðar, þegar vel hefur tekizt til í þessum efnunum, og reyni að feta sig áfram eftir þeim Alþt. 1951. D. (71. löggjafarþing).

leiðum, heldur en að vera með þau skattyrði, sem hv. 6. landsk. þm. tók hér upp við þessa umr.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 14. fundi í Sp., 14. nóv., var enn fram haldið síðari umr. um till.

ATKVGR.

Rökst. dagskrá á þskj. 144 felld með 23:10 atkv.

Brtt. 151 felld með 32:10 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: JÁ, SG, StJSt, ÁkJ, ÁS, BrB, EOÍ, EmJ, GÞG, HG.

nei: IngJ, JóhH, JG, JS, JörB, KK, KS, LJóh, PZ, PÞ, PO, RP, SB, SÓÓ, SkG, MJ, StgrSt, VH, ÞÞ, AE, ÁÁ, ÁB, BSt, BBen, BÓ, EystJ, GG, GJ, GTh, HÁ, HelgJ, JPálm.

10 þm. (HermJ, JJós, JR, LJós, ÓTh, SÁ, StgrA, FRV, FJ, HV) fjarstaddir.

2 þm. gerðu svo hljóðandi grein fyrir atkv. sínu:

Ásgeir Ásgeirsson: Þar sem ég tel tilgangslaust að skrifa slíkt bréf án þess að gera jafnframt aðrar ráðstafanir, segi ég nei.

Bernharð Stefánsson: Með tilvisun til fyrirvara hv. þm. V-Ísf. segi ég nei.

Brtt. 152 samþ. með 25:10 atkv.

Till., svo breytt, samþ. með 28 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 218).

3. Rannsókn á sjóslýsum.

Á 3. fundi í Sp., 8. okt., var útbýtt:

Till. til þál. um réttarrannsókn á slysum, sem orðið hafa á íslenskum togurum [31. mál] (A. 33).

Á 5. fundi í Sp., 17. okt., var till. tekin til fyrri umr.

Flm. (Steingrímur Aðalsteinsson): Herra forseti. Till. þessi, er ég flyt á þskj. 33, um réttarrannsókn á slysum, sem orðið hafa á togurunum, er ekki nýr gestur hér á hv. Alþ. Ég hef flutt hana tvisvar sinnum áður, en því miður hefur Alþ. ekki sýnt skilning á málinu, heldur hefur það í bæði skiptin verið svæft í n. Ég lit samt sem áður svo á, að málið sé svo þýðingarmikið, — þar sem það varðar svo fjölmenna stétt í landinu, sjómanna-stéttina, og þar sem það er staðreynd, að slys eru næstum daglegur viðburður, að minnsta kosti liður skammt á milli þeirra, — að ég hef ákveðið að flytja málið einu sinni enn og athuga, hvort ekki séu tók á því að fá það afgr.

Ég þarf ekki að fara mörgum orðum um till. eða tilefni hennar, það hef ég gert áður, svo að hv. alpm. er málið kunnugt. Þegar ég flutti till. í fyrsta sinn, nefndi ég ákveðin dæmi um slys, sem orðið hefðu á togurum, til þess að sýna, að full þörf væri á því að hefjast handa í þessum efnum. Rétt á eftir kom grein í Morgunblaðinu, þar sem imprað var á því, hvort ekki ætti að höfða mál gegn mér fyrir þau dæmi, sem ég nefndi. Þetta hefur þó ekki verið gert, enda erfitt að hrekja þau dæmi, sem ég nefndi. Í það sinn hlífðist ég þó við því að nefna það dæmið, sem þá var ferskast og kannske hefði verið bezt til þess fallið að rumska við hv. pm., þar sem ég taldi málið þá of viðkvæmt. Dæmið er, þegar botnvörpungurinn Vörður frá Patreksfirði sökk í hafið og fimm menn fórust. Ég hygg, vegna þess hve illa hefur gengið að ná eyrum hv. alpm. í sambandi við þessa till., að rétt sé að rifja upp þetta tilfelli. Það sýnir í fyrsta lagi það kæruleysi, sem fram kemur hjá sumum skipstjórum fyrir lífi og limum sjómanna. Í öðru lagi er það glöggd dæmi um sinnuleysi stjórnarvaldanna að rannsaka þessi mál og sækja þá til sektar, sem sekir eru, og í þriðja lagi ætti þetta dæmi, svo glöggd sem það er, að vekja aukinn skilning hv. pm. fyrir þessum málum, og er ekki sízt þörf á því.

Eins og kunnugt er varð þetta slys 29. jan. 1950, svo að nú eru bráðum tvö ár liðin síðan það átti sér stað. Ég vil taka það fram, að það, sem ég rifja upp í sambandi við þetta slys, er samkvæmt umsögn Morgunblaðsins, er birtist skömmu síðar, 31. janúar, og grein í blaðinu 1. febrúar, er rituð er af hv. pm. Barð. eða samkvæmt heimildum frá honum. Ég vel þessa heimild, þar sem ég geri ráð fyrir því, að margir hv. alpm. muni síður rengja hana en aðrar, og í greininni er að minnsta kosti ekki gengið lengra en ástæða er til í ásökunum gegn skipstjóranum. Það fyrsta, sem vakti athygli mína í frásögn Morgunblaðsins, var, að skipverjar bjuggu allir aftur í skipinu, en leikinn kom upp frammi í, og afturstefni skipsins stóð síðast upp úr sjó. Samt sem áður drukknuðu tveir menn frammi í skipinu, þegar það sökk. Hvers vegna voru þessir menn frammi í skipinu, þegar það sökk, fyrst allar íbúðir skipshafnarinnar voru aftur í? Var þeim haldið þarna við vinnu svo lengi, að þeir gátu ekki átt afturkvæmt? Þetta hefur ekki fengið upplýst, því þó að rannsókn hafi verið fyrirskipuð og farið fram, hefur ekkert verið um hana birt og óhæfilegur dráttur hefur orðið á því að vísa málinu til dóms að rannsókn lokinni. Þetta vekur hins vegar óhugnanlegan grun um, að hér hafi verið um ógætni að ræða. Það er ástæða til að minna á ýmis önnur atriði. Mönnunum er bjargað yfir í botnvörpunginn Bjarna Ólafsson, sem Vörður náði sambandi við. Samkvæmt frásögn Morgunblaðsins er Bjarni Ólafsson kominn að Verði kl. 2.30 e. h., og þá er talið gott veður; samkvæmt umsögn skipstjórans á Bjarna Ólafssyni er kaldt og sjór nokkuð þungur. Þegar Bjarni Ólafsson kemur á vettvang, er hjart

af degi, og eftir lýsingunni að dæma virðast hafa verið möguleikar á því að bjarga öllum mönnunum af Verði yfir í Bjarna Ólafsson. En skipstjórinn á Verði vill ekki björgun strax, heldur virðist treysta því, að skipið muni fljóta og að mönnunum sé óhætt að vera um borð. Þó að Bjarni Ólafsson sé kominn á vettvang, er ekkert gert til þess að bjarga mönnunum, heldur er beðið eftir náttmyrkri og versnandi veðri. Þegar farið er að bjarga mönnunum, er komið svartamyrkur, veðrið, samkvæmt lýsingu skipstjórans á Bjarna Ólafssyni, „það, sem sjómenn kalla vitlaust veður“, og aðstæður þannig, að hvorugum björgunarbatnum er hægt að koma við. Skipstjórinn á Bjarna Ólafssyni lýsir því líka yfir, að horfurnar á því að bjarga mönnunum af Verði hafi verið hverfandi litlar. Vörður var um það bil hálfur í kafi, sjórinn kominn upp í miðja brú, reyksháfurinn umflotinn, afturstefnið komið upp úr sjónum, og skrúfan laus við sjó. Fyrst þegar þannig er komið, er farið að reyna að bjarga mönnunum, þó að það hefði verið hægt áður við betri skilyrði. — Þó að þetta dæmi sé ekki almennt, er það vitnisburður um kæruleysi fyrir lífi sjómanna. Það er vitnisburður um, að slíkt kæruleysi getur átt sér stað, og sannar, að full þörf er á rannsókn vegna hinna tíðu slysa á togurum og að nauðsynlegt er að setja í lög fyrirmæli á grundvelli þeirrar rannsóknar um þunga ábyrgð á hendur þeim, sem sýna kæruleysi fyrir lífi og limum sjómanna. Ég hef viljað nefna þetta dæmi til viðbótar öðrum, sem ég áður hef nefnt, því að ég tel, að það sýni vel, hve sinnulaus stjórnarvöldin eru í þessum efnum. Nú fyrst fyrir skömmu síðan, tveimur árum eftir að slysið varð, hefur málinu verið skotið til sjódoms, og þess vegna hefur enn engin refsing komið fram á hendur þeim mönnum, sem þarna hafa sýnt vitavert ábyrgðarleysi og bera ábyrgð á dauða fimm manna. Slíkt má ekki lengur eiga sér stað.

Rétt eftir að þetta slys varð, var þess minnst hér á Alp., og þáverandi forseti Sp. flutti ræðu um þá, sem drukknuðu. Hann fór að sjálf-sögðu um þá hjartnæmum orðum. Það vantar ekki, að sjómönnum sé hrósað á sjómanna-daginn, við hátíðleg tækifæri og þegar þeir láta lífið við að afla sér og þjóðinni viðurværis. Hæstv. forseti lauk líka orðum sínum á þá leið, að það væri huggun í sorginni, að þessir menn hefðu farizt, er þeir voru að rækja skyldustörf sín fyrir þjóðfélagið. Mér finnst engin huggun í þeirri staðreynd, að þeir létu lífið, er þeir voru að færa þjóðinni björg í bú. Og þó að það sé fallet að minnast fallinna manna, álit ég, að Alp. eigi ekki að láta við það sitja að minnast þeirra með fögnum orðum, heldur eigi það að sjá til þess, að slíkir atburðir sem þessir endurtaki sig ekki. Sómi Alp. liggur við, að það sinni nú þessu máli og afgr. það endanlega og að gerðar verði þær ráðstafanir, sem talað er um í till., til þess að koma í veg fyrir slys eins og þessi, eða aðrar ráðstafanir, sem að rannsókuðu máli kynnu að teljast heppilegri til þess að draga

úr slysaættunni. Ég vil því vænta þess, að málið fái betri undirtektir en áður, og vil svo að endingu leggja til, að því verði vísað til allshn.

Umr. frestað.

Á 6. fundi í Sp., 24. okt., var fram haldið fyrri umr. um till.

Gísli Jónsson: Herra forseti. Till. á þskj. 33 hefur, eins og þar er tekið fram, verið borin hér fram áður, en ekki fengið afgreiðslu á Alþingi. Áður en till. fer í n., vildi ég segja nokkur orð um málið og einnig leiðréttta ýmislegt, sem kom fram í framsöguræðu hv. flm. Einnig vil ég leyfa mér að benda á, að till. getur tæplega orðið samþ. eins og hún er orðuð: „að láta fara fram réttarrannsókn á slysum þeim, sem orðið hafa á íslenskum togurum frá ársbyrjun 1948 til þessa dags,“ — vegna þess að það hefur farið fram réttarrannsókn á öllum þessum slysum.

Hv. flm. minntist einkum á eitt slys, slysið, sem varð í sambandi við togarann Vörð. Fór hann þar mjög ranglega með málið. Vegna þess að ég hygg, að þessi þáttill. sé sérstaklega borin hér fram út af þessu máli, þykir mér rétt að leiðrétta ýmislegt af því, sem hann sagði um þennan atburð. Hann sagði, að till. væri borin fram til þess að koma í veg fyrir alls konar kæruleysi í þessum málum og einnig til þess að ýta við því sinnuleysi og skilningsleysi, sem ríkir hjá þeim mönnum, sem með þessi mál fara. Síðan sagði hann, að grein Gísla Jónssonar í Morgunblaðinu hafi verið skrifuð til þess að afsaka framferði skipstjórans á Verði. Vil ég benda á, að í gildandi lögum eru ákvæði, sem mæla svo fyrir, að rannsókuð séu öll slys, sem fram koma á sjó. Samkvæmt þessum gildandi lögum hygg ég að hvert einasta slys sé rannsakað af þeim dómi, sem til þess er kvaddur, þ. e. sjóréttinum á Íslandi. Það, sem skeði í þessu máli hér, var það, að ég fór og hitti þá skipverja, sem komust af á Verði, og tók af þeim sjóferðarskýrslu, eins og lög mæltu fyrir. Skipstjóri var þá of veikur til þess að geta sjálfur gefið skýrslu fyrir rétti. Þessi sjóferðarskýrsla er tekin í áheyrn allra skipverja, sem af komust. Var ekki farið með neitt með leynd. Var hún gefin af þeim yfirmönnum, sem undirrituðu skýrsluna, eins og þeir sannast vissu. Ég hef ekki skrifað annað í Morgunblaðið en skýrsluna eins og hún var. Þessi skýrsla var svo staðfest í sjórétti Reykjavíkur. Ummæli hv. þm. um, að ég hafi skrifað grein í Morgunblaðið til þess að verja skipstjóran, eru því röng — og líklega því miður visvitandi röng.

Ég skal benda á, að haldnar voru fleiri réttarrannsóknir yfir skipstjóranum á þessu skipi heldur en flestum öðrum skipstjórum. Það er eðlilegt vegna þess, hve þetta slys var viðtækt. Viðstaddir voru fulltrúar skipaskoðunarstjóra, umboðsmenn ríkisvaldsins og váttryggingarfélag og frá öðrum slíkum stofnunum, sem áttu hagsmuna að gæta við þessa rann-

sókn. Síðan voru skjölín send til skipaskoðunarstjóra til athugunar, eins og lög mæla fyrir um. En lög frá 1947, sem ég hygg, að hv. flm. hafi verið með í að samþ., segja svo í 49. gr., með leyfi forseta:

„Hlutverk siglingadóms er:“ — en hann var settur til að dæma alveg sérstaklega um þessi mál til öryggis.

„1. Að annast yfirskoðunargerðir samkvæmt lögum þessum og kveðja yfirskoðunarmenn.

2. Að skera úr um gildi farbands.

3. Að dæma og eftir atvikum rannsaka refsímál, sem höfðuð eru að tilhlutan skipaskoðunarstjóra út af sjóslysum eða brotum á lögum þessum.“

Ég viðurkenni, að þessari grein, sem ég hygg að sé samþ. af hv. flm. þessarar þáttill., sem hér liggur fyrir, væri mjög æskilegt að væri breytt í lögum, þannig að þessi ábyrgð og þetta vald hvíli ekki á skipaskoðunarstjóra, heldur væri falið formanni sjórétta, sem er lögfræðingur undir öllum kringumstæðum. Ég hef átt tal um þetta við dómsmálaráðuneytið mörgum sinnum, að mér þætti eðlilegt, að þessari grein laganna væri breytt, til þess að þetta hvíldi ekki á skipaskoðunarstjóra, sem er ólögfróður maður. Það er ekki útilokað að höfða mál í slíkum tilfellum, þótt skipaskoðunarstjóri leggi það ekki til. Hann lagði það ekki til, heldur að haldið væri áfram rannsókn þessa máls og að fleiri menn væru kallaðir fyrir rétt til þess að fá heildaryfirlit. Þetta var gert. En vegna þess, að þessir menn voru víðs vegar um landið, hefur farið meiri tími í rannsókn málsins en orðið hefði, ef allt hefði verið gert á fyrstu stundu. Rannsókn þessa máls var frestað að dómi sjóréttarins hér í Reykjavík og skjöl send til skipaskoðunarstjóra, en í þeim dómi er forsetinn lögfræðingur. Var málið síðan sent áfram til sýslumanns Barðastrandarsýslu, sem hélt rannsókninni áfram, síðan til Akraness til lögreglustjórans þar. Málið hefur því verið allan tímann í réttarrannsókn. Finnst mér því ein kennilegt atferli að ætla að fara að fyrirskipa nú réttarrannsókn í þessu máli og öðrum, sem hafa verið í rannsókn. Ég get enn fremur upplýst í sambandi við þetta mál, að það hefur annaðhvort nú þegar verið flutt fyrir rétti, vegna þess að ákveðið var, að höfða skyldi mál, eða það er í þann veginn verið að flytja það fyrir rétti hér í Reykjavík. Er væntanlegt, að dómur falli fyrir lok þessa mánaðar. — Það er önnur ástæða fyrir því, að málið hefur dregizt um of, og hún er sú, að lögin um siglingar, þ. e. farmannalögin, kveða svo á í 279. gr., með leyfi forseta, að öll slík mál „skuli lögð fyrir atvinnu- og samgöngumálaráðuneytið til umsagnar, áður en málshöfðun er ákveðin.“ Þetta er gamalt og úrelt ákvæði, sem ekki gerir annað en torvelda dómsniðurstöður í málunum. Það væri mjög æskilegt, að þessari grein yrði breytt. Það er að sjálfsögðu opin leið fyrir hv. flm. að athuga þessi lög og gera till. um breytingu á öllum þeim ákvæðum laganna, sem torvelda eða tefja rannsókn slíkra mála, það væri

miklu eðlilegra en að bera fram slíka till. og hér er, — eða breyta till. og láta hana koma á rannsókn á öllum lögum um þessi mál og gera þau einfaldari, svo að þau flyti meir fyrir rannsókn og dómsniðurstöðum í þessum málum. Ég vil enn fremur í sambandi við málið út af slysinu á Verði og þær ádeilur, sem hafa komið á sjálfan skipstjórnann, leyfa mér að benda á í sambandi við þessar umr. hér og að gefnu tilefni frá flm., að farmannalögin ákveða stórkostleg viðurlög fyrir skipstjóra, ef hann yfirgefur sitt skip, áður en útséð er um, hvort hann geti bjargað því eða ekki. — Vil ég ekki, að þetta sé tekið sem nein vörn fyrir skipstjórnann, nema síður sé, því að honum hefur verið skipaður verjandi í málinu. — Hann hefur því þær skyldur gagnvart skipverjum og váttryggjendum og það látið í hans vald að úrskurða, hvenær hann telur, að það augnablik sé komið, að hann geti yfirgefið skipið með sinni skipshöfn og hætt björgunartíðraunum. En skipstjóri heldur ekki aðeins skipverjum um borð, heldur einnig sjálfum sér og liður þannig það sama vegna slyssins: Fer í sjóinn eins og þeir, slasast og liggur vikum saman eins og þeir. — Þetta hefði hann ekki gert, nema hann hafi verið í þeirri sælu trú, að hér væri ekki eins mikil hætt á ferð og raun bar vitni. Þetta þykir mér rétt að láta koma fram.

Hv. flm. sagði, að allar íbúðir skipverja hafi verið aftur í, en tveir menn hafi drukknad frammi í. Hann spyr, af hverju þetta hafi skeð. Ég vil upplýsa þetta mál, og hv. flm. hefði getað fengið þær upplýsingar, ef hann hefði viljað kynna sér opinber gögn, sem liggja fyrir í málinu. Það er vitað, að enginn skipverja bjó frammi í, þegar skipið fór frá Hafnarfirði. Það er einmitt þess vegna, sem slysið vill til, að það er ekki athugað nægilega snemma, að leki er kominn að skipinu. Það er fyrst um kl. 4 um nótt, að sá maður, sem var á verði, verður var við, að skipið fer einkennilega í sjó. Það er ekki fyrr en bjart er orðið af degi, að það sést, að skipið er orðið hálf fullt af sjó. Ef skipverjar hefðu búið frammi í skipinu, hefði lekin sést fyrr, en það var meira öryggi fyrir skipshöfnina að búa ekki frammi í. Þegar austurinn aftur á bar ekki árangur, voru menn sendir fram á til þess að reyna að dæla og þurrka skipið. Því næst var horfið til máltíða, því að engum datt annað í hug en að það væri óhætt, en þá sekkur skipið svo skyndilega, að tveir menn, sem staðið höfðu í austrinum fram á, gátu ekki bjargað sér. Þetta verður ekki skýrt á annan hátt en þann, að vatnspétt skilrúm frammi í, sem á að þola allan þunga af sjó, hafi brostið. Fyrir þetta verður skipstjórninn ekki ásakaður.

Hv. flm. sagði, að óhæfilegur dráttur hefði orðið á því að vikja málinu til dóms. Ég hef áður skýrt frá því, hvernig á þessum drætti stóð, en eitt er það, sem ég hef ekki tekið fram, að skipaður verjandi skipstjórans var ekki hér á landi, svo að það dróst nokkurn tíma, þangað til hann kom heim og gat tekið við málinu. Meginorsökin til þess, að rann-

sóknin hefur dregið, er hins vegar sú, að löggjöfin um þessi mál er of þung í vöfum — og tel ég að henni þurfi sumpart að breyta — og að áframhaldandi og ýtarleg rannsókn þótti nauðsynleg.

Svo sagði hv. flm., að togarinn Bjarni Ólafsson hefði komið að skipinu kl. 2.30, en skipstjórninn á Verði hefði þrjókazt við og ekkert aðhafzt til þess að bjarga skipshöfninni. Ég veit ekki, hvaða heimildir hv. flm. hefur fyrir þessari fullyrðingu. Hvaðan hefur hann þær upplýsingar, að skipstjórninn hafi þrjókazt við að bjarga mönnunum? Kom fram nokkur rödd frá skipverjum um það, að þeir væru fluttir yfir í Bjarna Ólafsson? Ég hef fylgt með réttarskjölunum í málinu, og það verður ekki séð í neinu þeirra, að slíkar óskir hafi komið fram. Þeir töldu það skyldu sína að bjarga skipinu og voru öruggari vegna þess, að annað skip var í nánd. Þetta eru því ómakleg og rakalaus ummæli hjá hv. flm., sem ég vil leyfa mér að mótmæla. Og þetta vill hann taka sem almennan vitnisburð um kæruleysi í þessum efnum og nægilega ástæðu til þess, að löggjöfinni sé breytt. En þessi ummæli eru hreinn uppspuni hv. flm. eða einhverra verri manna og geta því ekki verið nein röksemd fyrir því, að löggjöfinni verði breytt. Eins er það með öllu tilhæfulaust að taka þetta mál sem dæmi um sinnuleysi stjórnarvaldanna í þessum efnum, en það gerði hv. flm. einnig.

Þetta hef ég talið rétt að kæmi fram í sambandi við þetta mál.

Ég vil svo að síðustu segja það, að ég álit, að Alp. eigi að taka þessa þáttill. til athugunar, en ekki að svæfa hana, og ég álit það rangt, að svo hefur verið gert undanfarin ár. En ég álit, að breyta eigi till. í þá átt, að skorað sé á hæstv. ríkisstj. að láta fara fram rannsókn á slysum og athugun á löggjöfinni um slys, bæði á sjó og landi, og gera till. um breyt., er stefni að því að fyrirbyggja, að menn farist af slysförum. Hitt er ekki rétt, að nota þessi mál sem árásaefni á vissa aðila, og það er sérstaklega rangt að tala um það, að réttarrannsókn skuli fara fram, því að hún hefur þegar farið fram. Hitt er svo annað mál, að rétt væri, að sjódomur ákvæði, hvaða mál bæri að rannsaka, en ekki ófróðir aðilar.

Ég vil einnig benda á það, að sá dráttur, sem orðið hefur á málinu, fyrirbyggir ekki það, að einstakir aðilar höfði mál út af þessu slysi, og mér er kunnugt um, að sumir hafa ákveðið að gera það.

Það þarf að fyrirbyggja slys, bæði á sjó og landi, og það væri full ástæða til að ræða þessi mál frekar, m. a. í sambandi við frv. það, sem liggur fyrir um slysavarnir á landi. Ég ætla þó ekki að ræða það nú, þó að það væri freistandi, enda gefst væntanlega tækifæri til þess síðar.

Ég vil svo að lokum endurtaka ummæli mín um það, að þáttill. verði breytt á þann veg, að skorað verði á ríkisstj. að láta fara fram rannsókn á slysum yfirleitt og að endurskoða lögin, svo að komið verði hjá óþarfa tölum,

t. d. eins og að senda málin til samgmrh., sem ekki er réttur aðili í þessum efnum og bara tefur málin.

Flm. (Steingrímur Aðalsteinsson): Herra forseti. Hv. þm. Barð. kvaddi sér hljóðs til þess að leiðrétta gifurlegar missagnir í framsöguræðu minni varðandi Varðarslýsið. Hv. þm. sagði, að ég hefði skýrt rangt frá Varðarslýsinu, og síðar orðaði hann það á þá leið, að ummæli mín hefðu ekki haft við neitt að styðjast, heldur hefði ég farið með rakalausar fullyrðingar. Ég gat þó ekki heyrt, að hann hrekkti eitt atriði af því, sem ég sagði í framsöguræðu minni um þetta slys. Það eina, sem hann leitaðist við að hrekja, voru þau ummæli mín, að eftir að Bjarni Ólafsson kom að Verði, hefði björgun ekki hafizt, og hann sagði, að ég hefði sagt, að skipstjórinn hefði þrjókazt við að bjarga mönnunum. Ég viðhafði ekki þessi orð. Ég sagði, að þó að Bjarni Ólafsson hefði komið á vettvang kl. 2.30, þá hefðu engar tilraunir verið gerðar til þess að bjarga skipshöfninni á Verði fyrir en kl. 6.30. Um þetta getur hv. þm. Barð. lesið í Morgunblaðinu frá 1. febr. 1950. Skipstjórinn á Verði biður þannig með menn sína um borð eftir náttmyrkri og versnandi veðri, og þá fyrst eru tilraunir gerðar til þess að bjarga mönnunum. Þetta er samkv. viðtali, er birtist í Morgunblaðinu, við skipstjórnann á Bjarna Ólafssyni. Ég held því, að það sé ekki rétt hjá hv. þm. Barð. að reyna að mótmæla þessu, enda þótt hann hafi tilhneigingu til þess að réttlæta skipstjórnann á Verði. Ég held, að málstaður skipstjórans batni ekki við það.

Þá sagði hv. þm., að ástæðulaust væri að krefjast réttarrannsóknar í málinu, því að henni væri þegar lokið. Ég tók það fram, að réttarrannsókn hefði átt sér stað, en ég átalði, hve langan tíma hún hefði tekið og að enn væri ekki fallinn dómur í málinu.

Þá sagði hv. þm., að till. væri óþörf, því að rannsókn hefði farið fram á öllum þessum slysum. Hvaðan hefur hv. þm. þetta? Mér er ekki kunnugt um það, og þangað til hv. þm. færir heimildir fyrir þessu, vil ég halda því fram, að slík réttarrannsókn hafi ekki átt sér stað. Áður, er ég flutti þessa till., hélt a. m. k. hæstv. dómsmrh. því fram, að málið væri svo umfangsmikið, að það væri ekki í það leggjandi. Honum virðist því ekki hafa verið kunnugt um þetta. Ég held því, að hv. þm. Barð. fari hér með staðlausa stafi, en ekki ég, enda er hv. alþm. kunnugt, að þessi hv. þm. viðhefur stundum stærri orð og fullyrðir meira en efni standa til, ef hann þarf á því að halda.

Varðandi það, að til séu í lögum ákvæði, sem eiga að tryggja öryggi sjómanna, þá er það rétt, að þau eru til á við og dreif, en eins og hv. þm. kannaðist við, koma þessi ákvæði að litlu haldi og hafa ekki verið notuð. Eigi það ekki að vera átölulaust, að lífi og limum sjómanna sé stefnt í hættu, verður því að setja ákvæði um þetta í sjómannalögin, sem eiga að veita sjómönnunum vernd í hinu hættu-

sama starfi þeirra. Ég tel heppilegast, að slík ákvæði séu þar, og þau verða að vera nákvæmari en ákvæði siglingalaganna og skipaskoðunarlaganna, sem eru óákveðin og koma engum að notum.

Ég tel því, að till. mín eigi fyllsta rétt á sér og að setja beri á grundvelli þeirrar rannsóknar, sem hún mælir fyrir um, ákvæði í sjómannalögin, til þess að koma fram ábyrgð á hendur þeim aðilum, sem ógætilega fara og þátt hafa átt í hinum tíðu slysum á togurum. Vona ég, að Alp. faist nú loks til að veita till. afgreiðslu.

Gísli Jónsson: Hv. flm. las hér upp úr blaði, til stuðnings þeim ummælum sínum, að engin björgun hefði verið reynd fyrir en eftir fjórar klukkustundir. Þetta er rangt hjá hv. flm., og hann blandar hér saman tveimur hlutum. Allan þennan tíma var reynt að bjarga sameiginlega bæði skipshöfn og skipi, og engin ósk kom fram frá skipverjum um það, að þeir væru fluttir yfir í annað skip. Ásakanir hv. flm. á hendur skipstjórnunum eru því rangar, og það er einnig rangt, að ég hafi tilhneigingu til að afsaka skipstjórnann.

Hv. flm. viðurkennir nú, að ekki þurfi réttarrannsókn út af Varðarslýsinu, en spyr, hvaðan ég hafi þær heimildir, að rannsókn hafi farið fram á öllum þessum slysum. Ég vil benda hv. flm. á farmannalögin, nr. 56 frá 1914, en þar stendur í 45. gr., með leyfi hæstv. forseta: „Nú verður slysið hér í ríkinu, og skal þá skipstjóri segja til þess yfirvaldi á þeim stað svo fljótt sem unnt er, eftir það er slysið bar að eða varð kunnugt.“ Síðan koma fyrirmæli um, að réttarrannsókn skuli fara fram. Hér eru því bein fyrirmæli um, að réttarrannsókn skuli fara fram, ekki aðeins ef manntjón verður, heldur líka vegna slysa. Mér dettur ekki heldur í hug, að Tryggingastofnun ríkisins t. d. greiði dánarbætur án þess að hafa áður fullvissað sig um, að réttarrannsókn hafi farið fram. Það hlýtur að vera skilyrði fyrir bótum, að slík rannsókn hafi farið fram. Hitt er svo annað mál, að dómur hefur ekki gengið um öll slys. Það er annars eðlis.

Ég hef bent á ástæðurnar fyrir þeim töfum, sem eru í sambandi við þessi mál, og taldi, að ráða þyrfti þar bót á. Hv. flm. sagði hins vegar, að núgildandi ákvæði kæmu ekki að neinu gagni, en ef svo er, þá er framkvæmda-valdið um að saka og þá, sem með þessi mál eiga að fara. Ég vil því vona, að hv. flm. geti fallizt á, að hann hafi haft rangt fyrir sér og að ekki hafi verið rétt að nota málið til þess að bera sakir á vissa aðila.

Flm. (Steingrímur Aðalsteinsson): Herra forseti. Það þýðir lítið að ræða við hv. þm. Barð. Hann tekur ekki rökum, heldur kemur með nýjar fullyrðingar. Nú vill hann halda því fram, að þetta mál sé flutt út af Varðarslýsinu. Hvaðan hefur hv. þm. þetta? Ég flutti þessa þáttill. í fyrsta sinn áður en þetta slys varð. Till. var flutt vegna slysa almennt og

rannsóknar krafist og löggjafar á grundvelli hennar til þess að koma í veg fyrir, að þessi slys endurtaki sig.

Þá vildi hv. þm. halda því fram, að um öll þessi slys hefði farið fram réttarrannsókn, því að það væri skilyrði fyrir því, að slysabætur væru greiddar. Heldur hv. þm., að slysa- og dánarbætur séu ekki greiddar án réttarrannsóknar? (GJ: Ekki fyrir sjóslýs.) Það má mikið vera, ef Tryggingastofnunin gerir það ekki. Ég held, að þetta sé misskilningur hjá hv. þm.

Hv. þm. mótmælir því líka, að ekkert hafi verið aðhafzt frá kl. 2.30 til kl. 6.30 til þess að bjarga mönnunum á Verði. Ég veit ekki, hvernig hv. þm. ætlar sér að stangast við þessar staðreyndir. Ég hef blað hér við höndina, ef hv. þm. vill sannfæra sig um þetta í stað þess að þrjúkast við og segja, að ég hafi farið rangt með. Heimildina hef ég hér fyrir framman mig. Þá sagði hann, að björgun hefði staðið yfir allan þennan tíma, mennirnir um borð í Verði hefðu verið að reyna að bjarga skipinu. Ég veit ekki, hvaða björgunartilraunir hafa farið fram, eftir að mennirnir gáfust upp við dæluna og austurinn frammi í skipinu, sem hv. þm. talaði um. En því var lokið fyrir þennan tíma samkv. þessari frásögn, sem hér um ræðir, og tveir af mönnunum þegar búnir að láta lifið við það starf. Ég held, að sú lýsing, sem hv. þm. gaf á því út af fyrir sig, hefði átt að gefa skipstjóranum bendingu um, að svo alvarlega væri komið, að réttara væri að hætta við að bjarga skipinu, en reyna heldur að bjarga mönnunum, meðan tækifæri væri til þess, meðan veður var samleggt og bjart af degi, en biða ekki þangað til veðrið stórversnaði, eins og gert var.

Nei, ég held ég hafi ekki, hvorki í framsögu-ræðu minni né í annan tíma, sagt neitt um of um Varðarslysið eða þessi slys yfirleitt, og það þýðir ekki fyrir þennan hv. þm. né aðra að bera í bætifláka fyrir það, að löggjafarvaldið geri ekki einhverjar tilraunir til þess, að svo miklu leyti sem í þess valdi stendur, að stemma stigu fyrir, að slíkt endurtaki sig hvað eftir annað á íslenska togarafлотanum. Till. er flutt í þeim tilgangi einum, ef hægt væri að fá fram einhverja slíka samþykkt, sem mætti verða til þess að undirbyggja aðgerðir, sem gætu komið í veg fyrir þetta. — Það var vegna þess, að þm. voru daufir fyrir þessu máli, að ég talaði um Varðarslysið um daginn. Það var ekki gert í þeim tilgangi að ófrægja sérstaklega þann skipstjóra, sem bar ábyrgðina í því tilfalli, heldur til þess að sýna með slíku dæmi, hve þetta mál er alvarlegt í eðli sínu, ef þá mætti ná betur til eyrna hv. þm. en annars. Sá var tilgangurinn með því.

Hannibal Valdimarsson: Herra forseti. Mér finnst þessi þáttill. vera fyllilega tímabær og skal taka fram, að mér finnst flm. hennar flytja mál sitt af fullkomlega viðeigandi alvöru, því að hér er um alvörumál að ræða. Ég fæ ekki skillið, hver getur yfirleitt verið á móti því, að fram fari réttarrannsókn til þess

að fá gott yfirlit yfir það, hvaða slys hafa orðið á íslenska togarafлотanum á því tímabili, sem til er tekið í þáttill., og er mikils virði að hafa vel undirbyggðar skýrslur um það, hvaða slys hafa þarna átt sér stað. Í till. segir berum orðum, að þessi rannsókn eigi að fara fram með það fyrir augum að grafast fyrir orsakir þessara slysfara. Það væri líka sannarlega þess vert, að við kæmumst að niðurstöðu um það, hvað valdið hefur þessum tíðu slysförum á togarafлотanum. Og til hvers á að fá þetta yfirlit og grafast fyrir orsakir slyssanna? Til þess að undirbyggja breyt. á sjómannalöggjöfinni með það fyrir augum að fyrirbyggja slíkar slysfarir í framtíðinni. Ég undrast, ef nokkur óttast, að afleiðingar slíkrar rannsóknar mundu höggva nærri einum eða neinum sérstökum, eða ef einhver vildi ekki samþ. slíka till. af ötta við, að henni væri beint gegn einhverjum, sem við slys hafa verið riðnir. Ég efast einnig um, að slíkt mundi leiða sannleikann í ljós, en hér er ekki heldur um það að ræða, hvort þessi eða hinn sé sekur í sambandi við slys, sem hafa átt sér stað, heldur er hér um að ræða þörfina á varúðarráðstöfunum, t. d. í sambandi við útbúnað skipanna, og að leggja þyngri ábyrgð á hendur skipstjóra til þess að fyrirbyggja slys. — Ég álit þetta því sjálfsagt mál og vil þakka hv. flm. fyrir það, hve þrautseigur hann hefur verið að hamra á þessari till., og álit ósemandi hverjum þm. að beita sér gegn henni.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 26 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 29 shlj. atkv. og til allshn. með 29 shlj. atkv.

Á 14. og 16. fundi í Sp., 14. og 21. nóv., var till. tekin til síðari umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 18. fundi í Sp., 28. nóv., var till. enn tekin til síðari umr. (A. 33, n. 185).

Frsm. (Jóhann Jósefsson): Herra forseti. Þessi þáttill., sem hér um ræðir, hefur nú að visu legið fyrr fyrir á þingum og þá ekki náð afgreiðslu. En allshn. hefur nú tekið undir till., að visu ekki nákvæmlega á sama grundvelli og hv. tillögumaður hefur orðað það á þskj. 33, en með sama markmið fyrir augum að því er snertir það gagn, er af slíkum rannsóknnum kann að leiða.

Það, sem n. hnýtur um í till. þessari, var orðið „réttarrannsókn“ á þeim slysum, sem orðið hafa á íslenskum togurum, eins og hv. flm. orðaði það. Það er vitanlegt, að réttarrannsókn fer fram á öllum slíkum slysum og á samkv. lögum að fara fram, þar sem sjo-próf er skylt að halda, þegar óhapp ber að höndum, hvers kyns sem er. Og allshn. virtist, að ný réttarrannsókn væri ekki hin rétta aðferð til að ná því takmarki, sem hér um ræðir. Hún gæti kannske orðið til þess, að einhverjir þeir, sem orðið hafa fyrir slysum á sjó, t. d.

misst af sér menn eða því um líkt, fengju enn þá meiri raunir að reyna en þeim bæri eftir þeim óhöppum, sem þeir hefðu orðið fyrir, og heldur en þeir þegar hefðu orðið fyrir eftir sjópróf samkv. lögum og úrskurði þar af leiðandi, því að það er vitanlegt og liggur ljóst fyrir, að ef við sjópróf kemur í ljós sérstök vanræksla, óaðgætni, hirðuleysi — eða ég tala nú ekki um ásetningur —, þá er fyrst og fremst því opinbera skylt að hafa afskipti af því máli, og liggur líka opið fyrir hverjum einstökum hlutaðeiganda að láta höfða sérstakt mál út af slíkum atburðum. — Allshn. vildi leggja þann skilning í tilgang hv. flm. þessarar þáttill., að það væri ekki þetta, sem fyrir honum vekti, heldur annað, sem er lofsvert og vel þess vert, að undir það sé tekið, sem sé, að með rannsókn og athugun á ýmsum slíkum slysum og óhöppum séu fengnar niðurstöður og gerðar varúðarráðstafanir, sem fyrirbyggja slík slys í framtíðinni, að svo miklu leyti sem þau verða nokkurn tíma með mannlegum aðgerðum fyrirbyggð. Og undir þessa hugsun og þennan tilgang er allshn. fús að taka, eins og hún hefur lagt til hér í nál. á þskj. 185, er lýsir afstöðu hennar til málsins og þeirra breyt., sem hún vill gera á orðalagi þáttill. En þegar menn fóru að ræða þetta — og raunar er það ljóst, þó að það væri ekki rætt — að þegar tilgangurinn er sá, ekki að elta uppi einhvern sérstakan skipstjóra og þyngja hans harma, heldur hitt, að leita að orsökum slysa og gera varúðarráðstafanir, sem fyrirbyggja þau, þá er verksemið í þessu efni að okkar dómi nokkru meira eða getur verið nokkru meira en aðeins að athuga, hvað fram fer á hinum íslenska togaraflota. Það er vitað, að því miður verða oft slys á vélbátunum. Og mér er sérstaklega kunnugt um, að við eina veiðiaðferð öðrum fremur eru slys alltið, sem virðast standa í beinu sambandi við þau veiðarfæri, sem notuð eru, og þær tilfæringar, sem í því sambandi eru um borð í bátunum, þ. e. á hinum svokölluðu dragnótaveiðum. Þar hafa þráfaldlega orðið slys, sem ekki er að vita nema mætti að einhverju leyti fyrirbyggja, þ. e. a. s. fækka þeim með varúðarráðstöfunum, sem þar til skipaðir og góðu viti gæddir sjómenn gætu á bent, varúðarútbúnaði í því skyni að fækka slysum á slíkum bátum. Og hið sama gildir í raun og veru um þau skip, fiskiskipin, sem eru hér við strendur landsins. Það er svo oft, að það er ýmislegt, sem má með litlum tilkostnaði og lítilli breytingu bæta, en dregst úr hömlu að framkvæma það og hlýzt svo verra af.

Ég tel ekki nauðsynlegt að hafa mjög langt mál um þetta. En allshn. er fyllilega samþykkt því, að hið opinbera láti þetta mál til sín taka þann veg, er ég nú hef lýst og þó er betur lýst í sjálfu nál., og að þingið skori á hæstv. ríkisstj., að hún fái til þess hæfa menn að kynna sér þau slys, sem orðið hafa á íslenskum togurum og öðrum veiðiskipum á tilteknu árabili, og leiti eftir því með vitnisburði sannorðra nærstaddra manna, sem þar hafa verið,

sem slys hafa orðið, hverjar muni hafa verið orsakir slysa, og ef þær orsakir eru þannig, að slys hefði mátt fyrirbyggja, þá að gera nauðsynlegar ráðstafanir með reglugerð, — og þá sé stuðzt við löggjöf annarra þjóða um öryggisráðstafanir á sjó — þannig láti ríkisvaldið ekkert eftir liggja, sem það getur af viti gert, til þess að koma í veg fyrir, svo sem unnt er, hin mörgu óhöpp og slys, sem verða nú bæði á togara- og bátafлотanum. Við vitum það, sem erum í þessum sal, af dýrkeyptri reynslu, að það hefur oft — og er ekki langt um liðið síðan — kostað stórar fórnir, að varúðarráðstafanir hafa verið vanræktar af þeim, sem stjórnað hafa. Og slík dæmi eiga að verða til varnaðar og hvatningar um það að hafa vökulla eftirlit með þeim tækjum, hvort sem er viðkomandi skipum eða öðru, sem notuð eru við atvinnuvegi þjóðarinnar, framleiðslu eða samgöngur, og koma í veg fyrir slys svo sem unnt er. Það mun reynast þannig, að þó að miklu sé til þess kostað, að það verður ódýrara fyrir þjóðina, þegar til lengdar lætur, heldur en hitt, að óhöpp hafa á dunið. Það leiðir af sjálfu sér, að við rannsókn á svona atburðum á skipum og bátum þarf að hafa kunnáttu víðs vegar að. Það þarf kunnáttumenn í sjómennsku og kunnáttumenn á vélar og því um líkt til þess að athuga þessi óhöpp, fyrir utan það að hafa lögfræðilega aðstoð, þegar reglur eru samdar. En ég hygg, að drýgst verði mönnum ráð reynðra sjómanna sjálfra, þegar um er að ræða umbætur á skipum eða bátum í þessu augnamiði. Mér dylst ekki, að hér er að ræða um mikið og vandasamt verk. Og þó að það sé ekki tekið fram í brtt. n., að kostnaður við þessa athugun og rannsókn greiðist úr ríkissjóði, þá leiðir það af sjálfu sér, að þetta verður á engan hátt gert kostnaðarlaust. Og ég ætla, að ég mæli það fyrir munn annarra hv. nm. í allshn., er ég kveð svo um, að kostnað við þetta má ekki nema svo við nögl sér, að þessi rannsókn geti ekki farið fram svo ýtarleg sem nauðsynlegt er til þess að leiða, ef unnt er, orsakirnar fyrir slysum og óhöppunum í ljós og gera skynsamlegar ályktanir og úrbætur. Samkvæmt þessari breytingu á orðalagi till., sem n. leggur til að gerð verði, hlýtur það að leiða af sjálfu sér, að fyrirsögn hennar eigi bæði við togara og önnur veiðiskip.

Með þessari afgreiðslu frá n. vona ég að höfuðtilgangi flm. sé náð og allra þeirra, sem finna til í þessum efnum, og ég vona, að hún geti orðið til þess að hrinda af stað nokkrum framkvæmdum til að fyrirbyggja öll þau hörmulegu slys, sem orðið hafa bæði til lands og sjávar, og vona, að þannig geti þessi ályktun orðið til blessunar fyrir alla þá, sem við þessi hættulegu störf vinna, og jafnframt fyrir þjóðina í heild.

Gísli Jónsson: Herra forseti. Ég vil byrja á því að lýsa yfir ánægju minni yfir því, að samkomulag skyldi nást í nefndinni um þetta mál, og ég tel það vera mikils virði, að till.

kemur frá n. með samþykki allra nefndarmanna.

Ég benti á það við 1. umr. málsins, hve óheppilegt það væri að hafa réttarrannsóknar-ákvæðið, og nú sé ég, að hv. n. hefur tekið það til greina, og er nú um að ræða rannsókn á slysum. En ég vil jafnframt taka það fram, að ég tel, að það orðalag hindri á engan hátt, að hægt sé að krefjast réttarrannsóknar á þeim slysum, sem orðið hafa og kunna að verða. Ég sé ekki annað en sú réttarrannsókn geti farið fram eftir sem áður, og vildi ég gjarnan heyra álit frsm. um það atriði. Það verður þá að velja þá menn, sem um þau mál eiga að dæma, úr hópi þeirra manna, sem þar hafa vel vit á, og tel ég einsætt, að þeir verði valdir úr hópi sjómanna sjálfra og þá ef til vill í samráði við Slysavarnafélagið.

Þá vildi ég leyfa mér að bera fram brtt. við brtt. nefndarinnar, þ. e. við 1. málsgr. tillgr., að í staðinn fyrir þar sem stendur: „á íslenskum togurum og öðrum veiðiskipum“ komi: á íslenskum skipum. — Ég tel ekki rétt að binda þessa rannsókn við togarana og tel rétt, að hún verði framkvæmd á öllum íslenskum skipum, enda er það líka í samræmi við óskir sjómanna sjálfra, enda líka samþykkt á farmanna- og fiskimannafélaginu. Ég tel rétt, að slík rannsókn verði látin fara fram á öllum slysum, sem orðið hafa á íslenskum skipum, hvort sem það eru togarar eða önnur skip. Afleiðing þessa yrði svo auðvitað sú, að fyrir-sögn till. breyttist til samræmingar, þannig að í stað orðanna „á íslenskum togurum og öðrum veiðiskipum“ kæmi: á íslenskum skipum. — Ég vona, að hv. þm. geti fallið á þessa brtt., og leyfi mér að leggja hana til hæstv. forseta.

Frsm. (Jóhann Jósefsson): Herra forseti. Það eru aðeins fáein orð út af þessari brtt. hv. þm. Barð. — Það var mikið um það rætt í n., hve langt ætti að ganga, þegar það kom til orða að ganga út fyrir orðalag upphaflegru till., og það varð úr, að þetta orðalag var valið, þar sem sérstök ástæða þótti til að taka bátana þar með, ekki sízt hina stærri.

Ég varð var við það, að ef horfið hefði verið að því ráði að hafa rannsóknina mjög viðtæka, þá voru menn hræddir um það, að till. kynni að útpynnast, svo að hún kæmi ekki að eins miklu gagni. Nú vil ég ekki með því segja, að slík rannsókn ætti ekki við rök að styðjast, og vil ekki segja, að hún ætti ekki að fara fram á öllum íslenskum skipum.

Viðvikjandi hinu atriðinu, hvort það að láta fara þannig fram rannsókn sérfróðra manna á slysum útiloki nokkurn frá því að láta fara fram réttarrannsókn, þá get ég ekki séð, að það hindri á nokkurn hátt. Ég bar það undir lögfræðinga, hvort það væri ekki auðsætt, að ef sjópróf leiddu það í ljós, að um vítavert hirðuleysi hefði verið að ræða, þá gæti hver og einn krafizt þar á rannsóknar. Og ég fékk játandi svar, og auk þess ef alvara væri þar á ferð, ætti hið opinbera að skerast í málið. En þessi till. fer ekki inn á það svið, heldur

felur hún bara það í sér, að fram verði látin fara róleg athugun á því, hvernig bæta megi þessi slys og koma í veg fyrir, að þau endurtaki sig af sömu sökum.

Um þessa brtt. hv. þm. Barð. treysti ég mér ekki á þessu stigi málsins að taka afstöðu og vil hvorki mæla með henni né móti, heldur teldi ég, að þessari umr. ætti að fresta og lofa allshn. að athuga hana. Ég legg því til, að þessari umr. verði frestað, svo að allshn. geti tekið afstöðu til þessarar brtt.

Aki Jakobsson: Herra forseti. Ég vil fyrst lýsa ánægju minni yfir því, að allshn. skuli hafa afgr. þessa till. svo einhuga, og mér finnst engu höfuðmáli skipta sú breyting, sem þar hefur farið fram. Höfuðtilgangurinn er ekki að elta uppi menn og sækja þá til sakar, heldur er aðaltilgangurinn að fyrirbyggja þessi slys framvegis.

Það liggja fyrir svo skýlaus ákvæði um það í íslenskum lögum, að ef skipstjóri gerir sig sekan um óaðgæzlu, þá má sækja hann til saka, og hann er ábyrgur fyrir slysinu, að það þarf ekki nánari ákvæði um það að setja. En það er ekki nóg, heldur þarf að ganga hart eftir því, að þessum ákvæðum sé framfylgt, og fyrirbyggja, að þessi slys geti endurtekið sig.

Það er nú orðið svo, að síðan nýsköpunar-togararnir komu til sögunnar hafa slysin ekki minnkað, eins og menn skyldu þó ætla að þeir hefðu getað stuðlað að, svo miklu stærri og öruggari skip sem þeir eru, heldur hafa þau þvert á móti aukizt. Ég held, að þetta stafi einkum af því, að það eru sótt mið á þeim í miklu verri veðrum en gert var á gömlu togurum. Það er sótt nú í veðrum, sem engum datt í hug að gera á gömlu togurum, og það segir sig sjálft, að þegar brotsjóir skella á þessum skipum við veiðar, þá geta orðið mikil slys. Ég held, að þetta stafi mest af því, að það er gengið of hart fram í því að veiða í hörðum veðrum. Þetta er að sumu leyti eins og var fyrst eftir að togararnir komu og menn hættu við skúturnar, því að þá fannst mönnum þeir hafa fengið svo stór og góð skip, að þeir væru öruggir, hvernig sem viðraði, en það verða aldrei smíðuð svo stór eða sterk skip, að þeir séu öruggir í hvaða veðri sem er. Og samþykkt þessarar till. gæti orðið stórt spor í þá átt, að yfirvöldin gengju ríkar eftir því, að allrar varúðar sé gætt. Það er ekki lítill ábyrgðarhluti, sem skipstjóri, sem ræður yfir 30 manns, ber, og það er full ástæða til að krefjast þess, að hann fari að öllu með gát og skipi þeim ekki til vinnu í vondum veðrum, og það er enn fremur sérstök ástæða til, að eigendur skipanna leggi ekki hart að skipstjórnarmönnum, að þeir haldi skipunum til veiða í hvaða veðri sem er, ef svo má segja. En samkvæmt almennum reglum eru eigendur skipanna ábyrgir gagnvart þriðja aðila.

Það er eitt atriði, sem mér finnst vanta, en sé þó ekki ástæða til að flytja um það brtt. Það er það, hvort ekki er rétt að gefa út þá

dóma, sem varða slys, er verða á sjó, — að þeir verði gefnir þannig út, að þeir komist í hendur skipstjóra og eigenda skipanna, þannig, að þeir geti af þeim lært og reynt að koma í veg fyrir, að það sama endurtaki sig. Það er ekki vafi, að ef vitað er, hvað valdið hefur hverju slysi á hinum ýmsu stöðum, og allir geta kynnt sér það, þá er miklu hægara að forðast þau hin sömu slys seinna eða gera að minnsta kosti ráðstafanir til að fyrirbyggja þau. Eg beini þessu til hv. frsm. n., ef hún vildi taka það til athugunar á fundi sínum.

Hv. þm. Barð. lagði til í sinni brtt., að ákvæði þessarar þáttill. yrðu látn ná til allra islenzkra skipa. Eg tel, að sérstaklega þurfi að láta rannsaka slys þau, sem orðið hafa á togurunum, því að þau eru óeðlilega mikil, og það er nauðsynlegt, að þegar verði gert eitthvað til að stöðva þau. Hitt er svo sjálf-sagt, að láta þau ná einnig til annarra veiðiskipa, því þó að slyshættan sé þar minni, er hún mikil og vitanlega alls staðar til staðar.

Það eru nú til ýtarleg lög um öryggi á sjó, en ég teldi heppilegt að setja sérstök lög um það, hvernig rannsókn þeirra slysa, sem að höndum ber, skuli hagað, og að allt verði gert, sem hægt er, til að stöðva þau slys, sem verða á togurum.

Umr. frestað.

Á 23. fundi í Sp., 12. des., var fram haldið síðari umr. um till.

Frsm. (Jóhann Jósefsson): Herra forseti. Eg bað um frest á sínum tíma vegna fram kominnar brtt. frá hv. þm. Barð., sem fer í þá átt að teygja þessa rannsókn inn á breiðari grundvöll, þannig að hún nái til allra skipa. En upphaflega till. frá hv. 4. landsk. var þannig, að farið var fram á, að rannsaka skyldi slys á togurum, en allshn. virðist rétt, að rannsóknin nái til slysa á vélbátum líka, og heldur sér þar við fiskiskipin. Nú kom brtt. hv. þm. Barð. fram, og sé ég að vísu, að hún er samhljóða till., sem Farmanna- og fiskimannasambandið hefur gert. Eins og ég áður lýsti, þá vildi ég ræða við nefndarmenn um það, hvaða viðhorf þeir hefðu gagnvart þessari sérstöku breytingu. Eg lagði þessa till. hv. þm. Barð. fyrir nefndina, og leit n. svo á sem heild, að það væri ekki heppilegt að hafa rannsóknina svo viðtæka sem hún yrði með brtt. hv. þm. Barð., þar sem þá ynnist minni tími til þess að gæta að slysum á fiskiskipum, en manni virðist, að þau komi miklu oftar fyrir á togurum og vélbátum en á flutningaskipum. Hins vegar gerir n. þetta ekki að sérstöku deilumáli og hver nefndarmaður sjálfráður, hvernig hann greiðir atkv., en n. leggur öll áherzlu á, að brtt. á þskj. 185 verði samþykkt.

Gísli Jónsson: Herra forseti. Hv. frsm. allshn. hefur upplýst, að það sé skoðun n., að ef min till. verði samþ., þá tefji hún fyrir árangri af rannsóknunum. Eg vil ekki verða til þess, að slíkt komi fyrir, og tek till. mína til baka á þessu stigi.

Alpt. 1951. D. (71. löggjafarþing).

Steingrímur Aðalsteinsson: Herra forseti. Eg gat af sérstökum ástæðum ekki verið viðstaddur, þegar málið kom hér fyrst fyrir og framsaga þess átti að vera. En ég vil þakka hv. allshn. fyrir þá afgreiðslu, sem hún leggur til að höfð verði á þessu máli. Eg get vel fallt á till. n. Eg fæ ekki séð, að efnisbreyting till. sé önnur en sú, að í stað þess, að í upphaflegu till. er gert ráð fyrir réttarrannsókn, þá er í brtt. n. gert ráð fyrir ýtarlegri rannsókn á þessum sömu slysum, og það, sem fyrir mér vakti, var ekki annað en að fá ýtarlega rannsókn á þessum slysum, til þess að sú rannsókn gæti orðið til þess að koma í veg fyrir, að svipuð slys endurtaki sig. Og þar sem n. hefur tekið till. í þetta sinn eins vel og raun er á, þá vænti ég einnig, að Alþingi muni fallast á hana með þessu breytta orðalagi, og vænti þess einnig, að það sjái um, að framkvæmdir verði í samræmi við þessa samþykkt, og þá yrði tilgangi mínum náð með flutningi þessarar þáttill. Hins vegar vil ég undirstrika, að þótt nú sé svo komið, að hv. Alp. ætli að bregðast vel við þessu máli og taka það alvarlega, eins og vera ber, þá er það ekki þar með leyst, heldur veitur allt á því, að framkvæmdir verði í samræmi við samþykkt Alþingis og að upplýstar verði ástæðurnar fyrir þessum tíðu slysum og síðan geri ríkisstj. ráðstafanir til þess, að sett verði í lög nauðsynleg ákvæði til þess, að allrar varúðar sé gætt, og til þess að hindra endurtekningu þessara nú tíðu slysa á togurum og reyndar öllum veiðiskipum, því þótt ég upphaflega byndi till. mína við togarana, þá var það svo, að ég gerði ráð fyrir því, að þetta kæmi að gagni fyrir öll veiðiskip, þar sem gera má ráð fyrir, að sömu ástæðurnar liggi yfirleitt til slysa á vélbátum og togaraflothanum.

Eg vil benda á það, sem gæti verið til eftirbreytni fyrir okkur og ráðuneytið ætti að taka til athugunar, að mér er tjáð, að í Englandi t. d. gildi sú regla, að skipstjórum séu send afrit af rannsóknunum, sem fram hafa farið á sjóslýsum, og einnig afrit af dómum í sjóslýsum. Eg held, að þetta gæti verið góð regla til þess að vekja athygli skipstjóra á þessum slysum og þeirri ábyrgð, sem á þeim hvílir, að senda þeim afrit af þessum rannsóknunum og þeim dómum, sem kveðnir eru upp í þessum málum, til þess að þeir geti varazt þau viti, sem þar koma fram. Eg vildi óska þess hér, að hæstv. ríkisstj. taki þetta til athugunar með öðrum atriðum, sem fram kunna að koma í sambandi við þessa þáttill. og við þær ráðstafanir, sem gerðar verða til þess að reyna að koma í veg fyrir þessi tíðu slys.

Eg vil endurtaka þakklæti mitt til allshn. fyrir afgreiðslu hennar á till. og vona, að sá skriður komi á málið, sem verður til þess, að verulega verði bætt úr í þessum efnunum.

ATKVGR.

Brtt. 185 samþ. með 28 shlj. atkv.

Till., svo breytt, samþ. með 28 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 418), með fyrirsögninni:

Þál. um rannsókn á slysum á íslenskum togurum og öðrum veiðiskipum.

4. Jeppabifreiðar og heimilisdráttarvélar.

Á 5. fundi í Sp., 17. okt., var útbýtt:

Till. til þál. um frjálsan innflutning á heimilisdráttarvélum og bifreiðum til landbúnaðarþarfa [57. mál] (A. 81).

Á 6. fundi í Sp., 24. okt., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 8. fundi í Sp., 26. okt., var till. tekin til einnar umr. (A. 81, 112).

Flm. (Ásgeir Bjarnason): Herra forseti. Þessi till., sem ég hef leyft mér að flytja hér á þskj. 81, er aðallega fram komin af þremur ástæðum. Í fyrsta lagi vegna þess, að það hefur verið mjög takmarkaður innflutningur á tækjum þessum undanfarin ár. Í öðru lagi vegna þess, að þau hafa verið mjög eftirsótt af bændum. Og í þriðja lagi hefur innflutningur á þessu ári verið gefinn frjáls að miklu leyti. Annars ætla ég ekki að halda hér neina ræðu um þetta, en vil vísa til grg. með frv.

Rannveig Þorsteinsdóttir: Herra forseti. Ég hef leyft mér að bera fram viðaukatill. við till. þessa á þskj. 81 um, að hér verði bætt við þrjónavélum. Vegna aðildar þeirrar, sem ég hef að Kvenfélagasambandi Íslands, veit ég, að það mun ekki vera meiri þörf á öðru en einmitt þrjónavélum. Okkur berast beiðnir, svo að tugum skiptir, um útvegna á þessum vélum, en við höfum engin ráð í þeim efnum. Vegna þess að innflutningur á þessum vélum hefur ekki verið frjáls, hefur mjög lítið verið flutt inn af þeim undanfarið. Nú eru þessi tæki orðin svo dýr, að ógerningur er fyrir einstaklinga að kaupa þau, heldur verða nú kvenfélögin að standa saman um kaup þeirra. Það þarf því ekki að óttast, að þetta verði þungur gjaldeyrisbaggi. Ég vona, að nefndin, sem fær þetta mál til athugunar, sjái sér fært að taka þessari viðaukatill. minni.

ATKVGR.

Till. vísað til allshn. með 27 shlj. atkv. og umr. frestað.

Á 23. fundi í Sp., 12. des., var fram haldið einni umr. um till. (A. 81, n. 316, 112).

Frsm. (Jón Gíslason): Herra forseti. Allshn. hefur fjallað um þessa till. á þskj. 81 um frjálsan innflutning á heimilisdráttarvélum. Við þessa þáltill. var flutt viðaukatill. á þskj. 112 um að leyfa einnig frjálsan innflutning á þrjónavélum. N. tók þessi mál til rækilegrar

athugunar og komst að þeirri niðurstöðu, sem fram kemur á þskj. 316. Áhugi bændna um allt land fyrir að fá þessi tæki til þess að létta störf landbúnaðarins er mjög mikill, og má m. a. sjá það á því, að nú liggja fyrir hjá útlutunarnefnd jeppabifreiða mjög margar umsóknir um þessi tæki, en það var niðurstaðan síðast, að meira en helmingi fleiri óskuðu eftir jeppum en dráttarvélum. En n. hefur litið svo á, að dráttarvélar væru nauðsynlegri tæki fyrir landbúnaðinn heldur en jeppar.

N. leggur til, að tillgr. verði breytt á þann hátt, sem lagt er til á þskj. 316, þar sem lagt er til, að gefinn verði frjáls nú þegar innflutningur á heimilisdráttarvélum og þrjónavélum. Í b-lið till. leggur n. til, að á árinu 1952 verði gefinn frjáls innflutningur á jeppum og landrover-bifreiðum, ef nægur gjaldeyrir verður fyrir hendi, og settar verði þá reglur, sem komi í veg fyrir, að bílarnir verði seldir til annarra manna en þeirra, sem hafa landbúnað að aðalatvinnu. — Nefndin hefur yfirleitt verið sammála um þetta. Einn nefndarmanna, hv. 2. þm. Skagf., mun þó hafa skrifað undir nál. með fyrirvara í sambandi við b-liðinn. Ég vona, að háttv. þm. taki þessari till. vel, en það mun vera réttast að bera a- og b-lið upp sinn í hvoru lagi.

Viðskmrh. (Björn Ólafsson): Herra forseti. Mér finnst nú, að Alþingi sé hér að skipta sér af máli, sem það hefur ekki skipt sér af undanfarið, því að ég skil þessa till. þannig, að með henni sé verið að fela ríkisstj. að gefa frjálsan innflutning á umræddum vélum og sé þar með verið að gefa þau fyrirsmæli, að innflutningur á þessum vélum skuli vera frjáls. Þessi háttur hefur yfirleitt ekki verið hafður á, og mér virðist hann óheppilegur, því að það er viðbúið, að á eftir komi margar slíkar þál. um hinar og aðrar vörur, sem ríkisstj. væri falið að gefa frjálsan innflutning á. Hvort hægt er að veita frjálsan innflutning á stórum vörugreinum eins og hér er um að ræða, verður að sjálfsögðu að vera undir nákvæmri athugun komið á því, hvort gjaldeyrisástand landsins leyfi slíkt álag. Þessi frilisti, sem gefinn var út og hefur verið í gildi um nokkurra mánaða skeið, var gefinn út að mjög vel yfirveguðu ráði um val á vörum, og ef satt skal segja hefur verið lögð áherzla á það, að ekki þurfi að ganga til baka með þennan frilista. En það hefur aftur orðið til þess, að töluvert mikið hefur þurft að halda utan um þær vörur, sem enn eru á bannlista, og hefur þetta því að nokkru bitnað á þeim.

Hv. frsm. málsins gat þess, að jepparnir ættu eingöngu að fara til þeirra manna, sem hafa landbúnað að atvinnu. Ég vil benda hv. þm. á, að það er ákaflega mikil hætta á því, ef þetta næði fram að ganga, að þeir bílar færu til fleiri en þeirra manna einna, sem hafa landbúnað með höndum. Reynslan, sem hefur fengist um þetta, er ekki góð, en hún er sú, að þegar jeppunum fyrst var úthlutað til búnaðarþarfa, þá fylltust götur Reykjavíkur af þessum jeppum, og fór lítið af þeim

til þeirra manna, sem upphaflega fengu leyfin fyrir þeim. Eg bendi á þetta, því að þetta gefur auga leið um það, sem næst gæti átt sér stað.

Eg álit því, að það sé mjög óheppilegt og varhugavert, ef Alþingi fer að gera slíka ályktun sem þessa, sem skuldbindur ríkisstj., án þess að fram hafi farið nokkur athugun á því, hvort hægt sé að gera þetta eða ekki, til þess að gefa heilan vöruflokk frjálsan.

Mér hefði fundizt, að till. ætti að hljóða þannig, að Alþingi skoraði á ríkisstj. að gefa þennan innflutning frjálsan, ef tók yrðu á, en ekki að ákveða að fullu, að svo yrði gert.

Ingólfur Jónsson: Herra forseti. Mér finnst þessi þáttill. stefna í rétta átt. Því hefur verið haldið fram undanfarið, að ákaflega mikil eftirspurn hafi verið eftir dráttarvéllum, en sú var ástæðan, að fyrir gengisbreytinguna voru dráttarvélar í tiltölulega lágu verði. Nú hefur viðhorfið breytzt. Dráttarvélar eru orðnar dýrar, og þeim bændum fer fækkandi, sem geta látið það eftir sér að kaupa dráttarvéla. Það er því, eins og nú standa sakir, áhættulaust að gefa innflutning dráttarvéla frjálsan, og það væri æskilegt að reyna það nú, hvaða verkanir það hefur, hvort innflutningur dráttarvéla eykst frá því, sem hann var meðan skömmunarákvæðin voru í gildi, því að ég geri ekki ráð fyrir, að það vaki fyrir mönnum að stöðva innflutning dráttarvéla, heldur að úthluta þeim eins og verið hefur undanfarið. Það virðist mega treysta því, að þótt innflutningur þeirra yrði gefinn frjálss, þá yrði eftirspurnin ekki meiri en hún var meðan skömmtunin var á og innflutningur dráttarvéla bannaður, eða svipaður og á árinu, sem er að líða, en þá voru fluttar inn 150 dráttarvélar. Þegar verð einnar dráttarvélar er komið upp í 30 þús. kr., þá verður margur að neita sér um þær, þótt hann langi til þess að eignast þær og hafi þörf fyrir þær. Eins og till. er nú orðuð í sambandi við jeppana og landrover-bílana, þá er sá fyrirvari hafður, að ef nægur gjaldeyrir verði fyrir hendi, þá skuli leyfa frjálsan innflutning á þeim. — Í b-lið þáttill. er þessi fyrirvari hafður, og það dettur víst fáum í hug, að gjaldeyrisástæður verði þannig, að gjaldeyrir verði nægilegur til þeirra hluta. Þó að mikil þörf sé á að fá jeppana og landrover-bílana, þá tel ég sjálfsagt að hafa þennan fyrirvara í sambandi við þá. — Hér hefur svo verið bætt við þrjónavélum, og gegnir sama máli um þær. Þær eru vitanlega nauðsynlegir hlutir, sem konur vilja eignast, en þær eru orðnar svo dýrar, að margar konur verða að neita sér um þær. Góðar þrjónavélar kosta núna 3—5 þús. kr., og ef vélunum fylgja öll fylgitæki, er verð þeirra 5—6 þús. kr. Það má því geta nærri, að eftirspurnin minnkar, þegar svona er komið. Það er því áhættulaust að leyfa frjálsan innflutning á þrjónavélum.

Eg held, að það væri gott í sambandi við dráttarvélar, að lokið verði þeirri úthlutun og skömmtn, sem þar hefur verið undan-

farið, og hin frjálsa eftirspurn látn njóta sín einu sinni á næsta ári og sjá, hvaða verkanir það hefði. En ótti hæstv. viðskmrh. er ástæðulaus, að þetta reyni um of á gjaldeyri þjóðarinnar, þegar hver dráttarvél kostar nú um 30 þús. kr.

Frsm. (Jón Gíslason): Herra forseti. Mér skildist á hæstv. viðskmrh., að hann teldi eitt-hvað athugavert við það, að Alþingi vildi leggja orð í belg um það, hvaða vörur væru látnar sitja fyrir um innflutning, meðan innflutningur er takmarkaður. Eg tel sjálfsagt, að þingmenn láti skoðanir sínar í ljós á því, hvaða vörur þeir telji að flytja eigi til landsins fyrst og fremst, og mér er óhætt að segja fyrir nefndarinnar hönd, að þannig leit hún á málið, að það væru bein fyrirsmáli til ráðuneytisins að gefa innflutning á dráttarvéllum frjálsan.

Mér þætti ekki ólíklegt, að bændur, sem gengju núna um göturnar í Reykjavík og horfðu í búðargluggana fyrir jólin, hugsuðu sem svo, að ekki væri meiri óþarfi að flytja inn dráttarvélar til þess að létta störf bændanna en allt það glingur, sem sjá má í búðargluggunum hér í Reykjavík. Eg tel því eðlilega kröfu bændna að fá þessar vélar eftir þörfum.

Hv. 2. þm. Rang. minntist á það, að fjárhagur bændna mundi skammta þetta og því væri þarna ekki farið út í neina ófæru, því að dráttarvélar væru nú dýrar, þær keyptu því ekki aðrir en þeir menn, sem hafa ráð á því að borga þær og aðstöðu til þess og möguleika til þess að nota þær til framleiðslubóta til stórra muna. Þeirra hluta vegna, sem nú hafa verið sagðir, þá finnst mér það eðlilegt, að Alþingi láti heyra frá sér um þennan innflutning til þess að vinna að aukinni framleiðslu.

Eg lít svo á, að í þessari till. felist skýlaus fyrirsmáli um að gefa innflutning á dráttarvéllum frjálsan. Um jeppana er öðru máli að gegna. Það fer eftir því, hvort nægur gjaldeyrir verður fyrir hendi. En ríkisstj. verður að setja reglur, sem koma í veg fyrir, að jepparnir fari til annarra manna en þeirra, sem landbúnað stunda. Þetta ber ekki að skilja á annan veg en þann, að ef fjárhagur leyfir, verði þessi heimild notuð.

Eg sé svo ekki ástæðu til að fara fleiri orðum um þetta.

Asgeir Bjarnason: Herra forseti. Eg gat þess fyrir í vetur í sambandi við þetta mál, að ástæðan fyrir því, að ég hefði borið fram þáttill. um innflutning jeppabífreidda o. fl., hefði verið sú, að verzlunin hefði nú að miklu leyti verið gefin frjálss. Nú, þegar allar verzlunir eru orðnar fullar af vörum, sem biða í búðunum, er full ástæða fyrir bændur að hugsa sem svo, að ekki þurfi bið þeirra nú eftir þeim nauðsynlegu framleiðslutækjum, sem hér um ræðir, að verða eins löng, þar sem miklar vörubirgðir hafa safnast í landinu á undanföllum mánuðum. Eg sé fyrir ekki all löngu þess getið í einu dagblaðanna, að um 450 dráttarvélaumsóknir hefðu borið til nefnd-

ar þeirrar, sem fjallað hefur um þau mál. Ef gera má ráð fyrir, að hvert þessara framleiðslutækja kosti um 30 þús. kr., gerir þetta um 15 millj. kr. Ég skal ekkert fullyrða, hversu upphæðin er há í gjaldeyri, en þessar vinnuvélar munu ekki kosta meir en sem nemur verðmæti þeirra véla, sem inn hafa verið fluttar á undanfórnum 2—3 árum. Þótt till. allshn. beri það með sér, að með þeim sé lögð meiri áherzla á heimilisdráttarvélnar en jeppana, þá er jeppanna mikil þörf. Er þess að vænta, að úr þessu verði bætt hið bráðasta, og leyfi ég mér að vænta þess, að hv. þd. og hæstv. viðskmrh. beiti sér fyrir framgangi þessa máls.

Viðskmrh. (Björn Ólafsson): Herra forseti. Hv. þm. V-Sk. sagði í ræðu sinni, að eðlilegt væri, að þm. létu það í ljós, hvaða vörutegundir þeir kysu helzt að gengju fyrir með innflutning og leyfisveitingar. Hér er nú raunar ekki verið að fara neina bónarför, heldur er ríkisstj. falið að taka þessar landbúnaðarvélar á frilista. Þetta er mjög óvenjuleg aðferð og reyndar mjög óheppileg vegna þess fordæmis, sem hún veitir. Það er látið í veðri vaka, hversu þetta sé nauðsynlegt, vegna þess að þetta séu landbúnaðarvélar. Mér er nú kunnugt um, að nú þegar er búið að veita talsvert af leyfum fyrir heimilisdráttarvélum. Mér hefur og verið sagt, að óskum um þær hafi nær verið fullnægt. — Hv. þm. Dal. talaði um það, hversu nauðsynlegt það væri fyrir landbúnaðinn að fá þessar vélar. Það er nú sama að segja um fleiri vörutegundir, t. d. byggingarvörur ýmiss konar. Svipaða sögu má og segja um vörubifreiðarnar. Mörg fyrirtæki og verzlunar eiga 10—15 ára gamlar vörubifreiðar, sem kosta hálf bilverð í viðhaldi á ári hverju. Þær eru úr sér gengnar og kosta mikið fé í viðhaldi. Það má ef til vill segja, að hér sé ekki búmanlega að verið, en þetta er nú samt svona, að fjárhagsráð hefur ekki séð ástæðu til þess að veita leyfi fyrir vörubifreiðum, þótt nauðsynin hafi blasað alls staðar við í þeim efnum. Hins vegar tel ég og mjög æskilegt, að hægt væri að fullnægja þörfum landbúnaðarins í þessum efnum, ef nægur gjaldeyrir er fyrir hendi, en hætt er nú við því, að það kunni að reynast nokkuð umdeilalegt, hvenær slíkt ástand hefur skapast.

Hv. þm. V-Sk. talaði um það, að mikið hefði borið á því, að þær jeppabifreiðar, sem úthlutað hefði verið til bænda, streymdu hingað til Reykjavíkur. Taldi hann nauðsynlegt, að settar yrðu þær hömlur, að fyrir slíkt yrði tekið. Ég hef nú ekki trú á því, að hægt sé að setja slíkar reglur. Hætta mun æ verða á því, að leiðir finnast til að fara í kringum þær. Hefur sú reynsla, sem fengist hefur í þessum efnum, bent í þá átt.

Pétur Ottesen: Ég vil mæla með samþykkt þessarar þáttill. eins og hún er nú flutt af allshn. Það er hyggilegt af n. að flokka jeppana og dráttarvélnar og gera þar á nokkurn mun, því að samkv. flokkun n. er gert ráð fyr-

ir, að innflutningur verði skilyrðislaust gefinn frjáls á dráttarvélum nú þegar, en ríkisstj. hafi það nokkuð í hendi sér með jeppana, því að þar er sá varnagli sleginn, að innflutningur þeirra fari eftir gjaldeyrisástæðum.

Út af ummælum hæstv. viðskmrh. vildi ég benda honum á í sambandi við innflutning á dráttarvélnum, að umsóknir bárust um 1200 á árinu, en 150 var úthlutað. Nú sendi úthlutunarnefndin að lokinni úthlutun út tilkynningu þess efnis, að eldri umsóknir væru úr gildi fallnar og yrði að senda umsóknir að nýju. Nú má gera ráð fyrir, að allur þorri umsókna hafi borið á þessu ári, en þær hafa reynzt vera um 400. Er vísu fyrir því, að umsóknirnar eru fleiri en raunveruleg geta er fyrir hendi til greiðslu á. Ef tekið er tillit til úthlutunar þeirrar, sem fram fór á síðasta ári, þá má geta þess í þessu sambandi, að ýmsir þeirra, sem fengið höfðu úthlutun, áttu í allmiklum erfiðleikum með að leysa vélnar úr, er til kastanna kom. Má af þessari reynslu gera ráð fyrir, eins og fyrr segir, að umsóknirnar séu allmiklu fleiri nú, sem verða að biða afgreiðslu, vegna þess að hlutaðeigendur hafa ekki fjárráð til að greiða þessar vinnuvélar. Það er því mjög líklegt, að ekki verði mikill munur á þessu gjaldeyrislega séð, hvort innflutningurinn er gefinn frjáls eða ekki.

Hæstv. ráðh. virtist þykja miður, að í tilögunni eru fyrirsmáli til ríkisstj. um framkvæmd málsins. Þetta tekur eingöngu til dráttarvélnanna, því að varðandi jeppana hefur stjórnin þetta í hendi sér. Frágangur allshn. á till. er því hyggilegur. Annars er þetta orðalag einnig mjög algengt á þáttill. og er þá bindandi fyrir ríkisstj. Gert er ráð fyrir í till., að jepparnir fari eingöngu til bænda, en þessar bifreiðar eru einnig mjög eftirsóttar t. d. af læknum og ljósmæðrum. Vil ég fyrir mitt leyti ekki útiloka þessa aðila frá því að geta fengið jeppabifreiðar.

Hv. þm. V-Sk. sagði í ræðu sinni, að mikil brögð hefðu orðið að því, að jeppar, sem úthlutað hefði verið til bænda, hefðu horfið aftur til kaupstaðanna. Úthlutun þessara bila var í upphafi, meðan stjórn Búnaðarfélags Íslands hafði hana á hendi, miðuð við það að uppfylla eingöngu þarfir sveitanna. Meðan þessu var fylgt, mun ekki hafa mikið borið á, að bílarnir færu til kaupstaðanna. Svo kom, að horfið var frá þessu fyrirkomulagi, er nýbyggingarráð tók úthlutunina í sínar hendur og úthlutaði jeppum jöfnum höndum til kaupstaðanna og sveitanna. Stafar hinn mikli fjöldi jeppabifreiða í kaupstöðum af þessu fyrirkomulagi. Um þetta vildi ég aðeins geta hér vegna tilefnis þess, sem hér gafst.

Páll Zóphóníasson: Herra forseti. Ég get fallið frá orðinu, vegna þess að hv. þm. Borgf. hefur tekið af mér ómakið og sagt það, sem ég vildi sagt hafa. — Ég vildi aðeins benda á það, að úthlutun þessara landbúnaðartækja má ekki dragast um of á langinn, svo að bændur geti átt von á því að geta hagnýtt sér þessi tæki við sumarstörfin, en það dragist ekki, að

verkfærin komi til landsins, þar til einhvern tíma að áliðnu sumri eða þegar komið er haust.

ATKVGR.

Brtt. 316,1 (ný tillgr.) samþ. með 27:1 atkv.

— 316,2 (ný fyrirsögn) samþ. með 27:4 atkv.

— 112 kom ekki til atkv.

Till., svo breytt, samþ. með 28 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 419), með fyrirsögninni:

Þál. um frjálstan innflutning á heimilisdráttarvéllum, þrjónavéllum og bifreiðum til landbúnaðarþarfa.

5. Jöfnunarverð á olíum og benzíni.

Á deildafundum 12. nóv. var útbýtt frá Sp.: Till. til þál. um jöfnunarverð á olíum og benzíni [106. mál] (A. 199).

Á 14. fundi í Sp., 14. nóv., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 18. fundi í Sp., 28. nóv., var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 22. fundi í Sp., 5. des., var till. aftur tekin til einnar umr.

Flm. (Sigurður Ágústsson): Herra forseti. Á þskj. 199 hef ég flutt þáltill. um jöfnunarverð á olíum og benzíni. Að ég flyt enn á ný þessa till., stafar af því, að hæstv. viðskmrh. lét þau orð falla, er ég gerði fsp. um framkvæmd á till., er samþ. var á síðasta Alp., að hann teldi sér ekki beint falið að vinna að því að koma jöfnunarverðinu í framkvæmd. Eg tel hins vegar ótvírætt, að það hafi verið vilji Alp., að stj. ynni að þessu, enda var till. samþ. með yfirgnæfandi meiri hl. Til frekari áréttingar vil ég þó enn á ný flytja þessa till., svo að Alp. geti ítrekað viljayfirlýsingu sína í þessu mikilsverða máli.

Eg hef orðið þess var, að till. hefur sætt nokkurri gagnrýni, sérstaklega í Reykjavík, og tel ég það undravert, þó að þetta sé nokkurt hagsmunamál útvegsmanna og benzinnótenda í Reykjavík. Alp. hlýtur þó að skilja, að menn, sem búa úti á landsbyggðinni, óska að sitja við sama borð um kaup á olíum og benzíni fyrir atvinnurekstur sinn og þeir, sem búa við Faxaflóa. Sú gagnrýni, sem till. hefur mætt, vekur enn meiri undrun, þegar þess er gætt, að jöfnunarverð er á ýmsum einkasöluvörum, og hefur það gengið vel. Þá er það öllum kunnugt, að þeir, sem hafa það fyrir atvinnu að kaupa fisk úti á landi, borga sama verð fyrir fiskinn þar og borgað er við Faxaflóa. Það er því eðlilegt, að við, sem búum

úti á landi, teljum sanngjarnt, að þær vörur, sem til útgerðarinnar þarf, séu seldar sama verði, að minnsta kosti þar, sem selt er frá birgðageymum. Hér er því um sanngirnismál að ræða, og vona ég, að Alp. sýni sama vilja og áður í þessu efni og samþ. till.

Eg held ekki, að þörf sé á því að hafa um þetta fleiri orð. Eg geri ráð fyrir því, að hæstv. forseti láti vísa málinu til fjvn., og vil ég biðja n. að afgr. það fljótt, svo að unnt verði að samþ. það á þessu þingi.

Jón Gíslason: Herra forseti. Þetta mál er alls ekki nýtt hér á þingi. Eg og hv. þm. V-Húnv. fluttum á þinginu 1949—50 frv. til l. um verðjöfnun á benzíni. Það komst til allshn. og var síðan vísað með rökst. dagskrá til stj. Á þinginu í fyrra fluttu svo fjórir hv. þm., sinn úr hverjum landshluta, till. um verðjöfnun á olíu. Málið fór til allshn., og þar var bætt inn í till. benzíni líka. Enn má rekja sögu málsins til fsp., sem borin var fram í vetur, varðandi framkvæmd þessa máls. Þegar hæstv. viðskmrh. svaraði þeirri fsp., kom í ljós, að hæstv. ríkisstj. hafði ekkert gert í málinu.

Síðan við hv. þm. V-Húnv. fluttum frv. okkar, hefur verið vaxandi áhugi um allt land fyrir þessu máli, og áskoranir um, að verðjöfnun væri komið á, hafa borizt frá fundum hvaðanæva á landinu. En það hefur þó farið þannig, að framkvæmdir stj. hafa orðið litlar, þó að skorað væri á hana að vinna að framgangi málsins. Eg vildi því bera fram þá fsp. til hæstv. viðskmrh., hvort vænta megi aðgerða, ef þessi till. verður samþ., því að verði svör hæstv. ráðh. þau, að þetta verði ekki framkvæmt, þá yrði að setja löggjöf um þetta. — Mér þykir slæmt, að hæstv. ráðh. skuli ekki vera við.

Jóhann Jósefsson: Herra forseti. Eg held ég hafi verið einn þeirra, er tóku undir ósk til hæstv. stj. um það, að reynt yrði að koma á jöfnunarverði á olíu og benzín. Eg er þó ekki frá þeim stað, sem verst verður úti í þessum efnum, en mér finnst, að hér sé um mikið sanngirnismál að ræða, sem snerti ekki aðeins þá landshluta, sem fjærstir eru, heldur alla landshluta.

Eg vil vekja athygli á því, að á þinginu í fyrra var lögð áherzla á það, að hæstv. ríkisstj. beitti verðlagsákvæðunum til þess að leysa þetta mál, svo að framkvæmd þess þyrfti ekki að öllu leyti að ganga út yfir Reykjavík og nærsveitir. Hæstv. ríkisstj. átti að beita valdi sínu til þess að fá félögin til að lækka verðið. En ályktun Alp. var hunzuð af hæstv. stj., og ég vil segja eins og hv. þm. V-Sk., að það er leitt, að sá hæstv. ráðh., sem fyrir því stóð, skuli ekki vera hér.

Þessi málalok hindra þó ekki, að málið sé tekið upp á ný, enda hefur það nú verið gert. Eg vil veita hv. þm. Snæf. og hv. þm. V-Sk. þann stuðning, sem ég get, til þess að málið nái fram að ganga á þessu þingi. Eg vil því beina því til hv. fjvn., sem mun hafa mörgu að sinna, ef að vanda lætur, að það er hæðgar-

leikur, ef því er að skipta, að koma málinu á framfæri við allshn. Ég skal þá sjá til þess, að till. verði fljótt afgr., ef botninn dettur ekki svo úr þinginu, að fleiri mál verði óafgr.

Flm. (Sigurður Ágústsson): Það er aðeins leiðrétting. Ég óskaði eftir, að till. yrði vísað til fjvn., en á að vera til allshn.

ATKVGR.

Till. vísað til allshn. með 29 shlj. atkv. og umr. frestað.

Á 23. fundi í Sp., 12. des., var fram haldið einni umr. um till. (A. 199, n. 353).

Frsm. (Jörundur Brynjólfsson): Herra forseti. Eins og hv. þm. mun vera kunnugt um, þá hefur verið rætt um það á undanförunum þingum, hvort ekki skuli komið á verðjöfnun á olfum og benzíni. Hefur það og verið hugsunin, að við verðjöfnunina mundi verðið ekki hækka frá því sem nú er. — Allshn. hefur nú athugað þetta mál og leggur til, að till. verði samþ. Nefndin hefur og talið, að ef reynist erfitt að koma verðjöfnuninni í framkvæmd samkv. þessari þál., þá sé rétt, að ríkisstj. komi málinu fram með setningu bráðabirgðalaga.

Sigurður Ágústsson: Herra forseti. Ég þakka allshn. fyrir greiða afgreiðslu þessa máls. Eins og getið hefur verið, er það meginefni þessara till., að sama verð verði á olfum og benzíni um land allt. Þetta eru atriði, sem til þess eru fallin að rannsaka nánar en gert hefur verið til þessa.

Viðskmrh. (Björn Ólafsson): Herra forseti. Ég sé, að hv. allshn. hefur mælt með þessari þáttill., og það litur út fyrir, að hún hafi fylgi. Ég hef áður minnt á, að það sé vafasamt, hvort hægt sé að setja jöfnunarverð á oliur og benzín, án þess að komi til þess, að sett verði um það l. Liggur þar auðvitað til grundvallar, að það eru einstök samtök, sem flytja inn oliur og benzín. Á þessari vöru er frjáls innflutningur, og er því ekki hægt að synja mönnum um að flytja inn oliur, hvorki einstaklingum né félagssamtökum. Og hv. þm. er það vafalaust ljóst, að það er ágreiningur um þetta mál milli útvegsmanna hér sunnanlands og annars staðar á landinu. Af eðlilegum ástæðum vilja útvegsmenn hér við Faxaflóa halda fram lægra verðinu. Ég skal ekki deila um það, hve mikil sanngirni er í því, en ef hv. Alþ. ákveður jöfnunarverð á olfum, þá verður að framfylgja því, en það verður að gera með l. Það er óvenjulegt af hv. Alþ. að álykta, að ríkisstj. gefi út brbl. um þetta atriði, er mæla svo fyrir. Ég veit ekki, hvort ráðh. mundi telja sér skylt að fara eftir þessari skipun. Það er sjálfsagt rétt og hv. Alþ. innan handar að gefa út l. um þetta efni, sem þá yrði farið eftir og engin deila yrði um.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 29 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. samþ. með 28 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 420).

6. Tunnuverksmiðjur ríkisins.

Á 8. fundi í Sp., 26. okt., var útbýtt:

Till. til þál. um rekstur tunnuverksmiðja ríkisins [80. mál] (A. 129).

Á 9. fundi í Sp., 31. okt., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 13. fundi í Sp., 8. nóv., var till. tekin til einnar umr.

Flm. (Jónas Rafnar): Herra forseti. Ég sé ekki ástæðu til að fjölyrða um efni þessara till., enda er gerð grein fyrir efni hennar í grg., og þar sem orðið er fámenn í salnum, sé ég ekki ástæðu til að vera að lengja umr. enn. — Ég álit nauðsynlegt, að nefnd fjalli um efni þessara till., og vil leyfa mér að fara fram á, að umr. verði frestað og málinu vísað til fjvn.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 14. fundi í Sp., 14. nóv., var fram haldið einni umr. um till.

ATKVGR.

Till. vísað til allshn. með 32 shlj. atkv. og umr. frestað.

Á 18. fundi í Sp., 28. nóv., var enn fram haldið einni umr. um till. (A. 129, n. 254, 293).

Frsm. (Magnús Jónsson): Herra forseti. Allshn. hefur tekið til meðferðar till. til þál. um rekstur tunnuverksmiðja ríkisins, sem hér hefur verið lögð fram, og hefur nefndin skilað álit á þskj. 254.

Það er öllum hv. þm. kunnugt, að ríkið á tvær tunnuverksmiðjur, aðra á Akureyri, en hina á Siglufirði. Það hefur nú gengið á ýmsu um rekstur þeirra. En hins vegar hefur það sýnt sig, að mikil nauðsyn er að tryggja rekstur þeirra, bæði til þess að tryggja atvinnulíf á þessum stöðum og hins vegar er það nauðsyn fyrir þjóðfélagið í heild. Það virðist því réttmætt að gera kröfu til þess, að ríkisvaldið haldi þessum verksmiðjum gangandi til þess að tryggja innlenda tunnuframleiðslu og auka atvinnu þessara aðila, en á þessum stöðum eru oft slæm atvinnuskilyrði á vetrum.

Nefndin hefur fallið á till. í sinni upphaflegu mynd, en gert á henni orðalagsbreytingu, þannig að það sé ótvírðara tekið fram, að

allar þær tunnur, sem nota á næsta sumar, verði smíðaðar þar í vetur og að strax verði gerð gangskör að því að afla efnis til þessara verksmiðja. Það er nú allmiklum annmörkum háð að ná í efni, og var það m. a. af þeirri sök, sem réttara þótti að hafa orðalag till. skýrara.

Allshn. leggur því til, að till. verði samþ. í því formi, sem hún er á þskj. 254, og vænti ég þess, að hv. alþm. geti fallizt á þær breytlingar.

Áki Jakobsson: Herra forseti. Ég flyt á þskj. 293 viðaukatill. við brtt. n. í þessu máli. Í viðaukatill. þessari er gert ráð fyrir, að ríkisstj. verði falið að hlutast til um, að keypt verði efni til tunnugerðar, er tryggi, að hægt verði að smíða að minnsta kosti 200 þús. tunnur á næsta vetri í tunnuverksmiðjunum á Akureyri og Siglufirði. Till. mín felur í sér, að nú þegar verði hafnar aðgerðir til að kaupa efni fyrir veturinn 1952—53. Sildarútsvegsnefnd, sem hefur haft með þetta að gera, hefur haft þann hátt á að leita ekki eftir efni fyrr en á vorin, og nú hefur svo farið, að hún hefur ekki getað tryggt efni nema í 40 þús. tunnur. Þetta stafar af því, að það þarf að fara á veturna, þegar verið er að höggva efnið í skógunum, að velja úr því, því að í þessar tunnur þarf valinn við.

Það er kunnugt, að þetta verk var falið þriggja manna nefnd, en skömmu eftir að stjórn hinna þriggja flokka var mynduð, 1947, var þessi nefnd lögð niður og verkið falið sildarútsvegsnefnd. Ég benti á það þá, að ég teldi óheppilegt að fela þetta verk sildarútsvegsnefnd, því að svo stendur á, að þegar hún þarf að vera að selja okkar afurðir, þá er það notað á hana til að þrýsta verði þeirra niður, að hún fái þá ódýrara efni í þessar tunnur.

Við höfum fulla ástæðu til að ætla, að það sé ekki of mikið, að keypt verði efni í 200 þús. tunnur, því þó að sildveiðin hafi brugðizt undanfarin ár, þá er það mikið saltað hér sunnanlands, að það hefur verið nóg með þær tunnur allar að gera, og auk þess má nota þessar tunnur undir aðrar afurðir. En ef ekki er þegar gerð að því gangskör að fá efni í þessar tunnur keypt strax, þá er það of seint. Viðurinn er höggvinn á veturna, og þá þarf að vera þar við og velja efnið í tunnurnar. Það þarf nú í vetur að velja allt það efni, sem nota á í tunnurnar næsta vetur. Þá er hægt að afla efnis til að framleiða 200 þús. tunnur. Og það væru full rök fyrir því að framleiða meira, af því að það geta orðið mikil áráskipti að því, hvað hægt er að salta mikla sild norðanlands. Nú er sú aðstaða á Siglufirði t. d., að þar er hægt að geyma tugi þúsunda af tunnum í ágætu húsi, þannig að þær eru eins og nýjar eftir margra ára geymslu. Að visu er ekki ástæða til að geyma mjög mikinn lager. En þessi geymsluhús á Siglufirði tryggja, að tunnur liggja ekki undir neinum skemmdum, ef biðja þarf til næsta árs að nota þær. Hins vegar er ekki til slík birgðageymsla á Akureyri, og verður að geyma

tunnurnar úti. Ég vil benda á, að það var gert ráð fyrir, að byggðar væru strax nokkrum fullkomnari verksmiðjur á báðum stöðum, Siglufirði og Akureyri. Nú loksins er svo komið, að verksmiðjan á Siglufirði er nokkurn veginn í lagi, en á Akureyri er ekkert að gert. Og um tíma hugsaði sildarútsvegsnefnd að leggja niður tunnusmiði á Akureyri. Finnst mér þetta benda til þess, að sildarútsvegsnefnd sé ekki í alla staði vel til þess fallin að hafa þetta starf með höndum og þurfi að skipa sérstaka tunnuverksmiðjustjórn og séu í henni einn frá Siglufirði, einn frá Akureyri og einn annars staðar frá. Þá er ég viss um, að haldið verður betur á málum. Það er með fáum málum betur hægt að koma til hjálpar fólkinu í þessum bæjum en með því að láta þessi fyrirtæki veita vinnu. Það er með fáu móti hægt að koma til aðstoðar jafneðlillega og sjálfsgætt fyrir þjóðarheildina, því að ávinningurinn er margfaldur. Það má nefna gjaldeyrissparnað og gæði tunnanna, því að það hefur sýnt sig, að þessar tunnur eru yfirleitt betri en þær, sem er verið að kaupa úti, því að við höfum ekki fengið nema úrgang, alls konar eftirleguparti, sem við höfum svo orðið að kosta miklu fé til að lagfæra. Þetta kemur að visu ekki þessari till. við, en það er óhjákvæmilegt að benda á þetta, vegna þess að reynslan hefur sýnt miklu verri útkomu en til stóð fyrir það, að þeir, sem að þessu standa, hafa annaðhvort ekki tæki eða vilja til að fylgja málinu fram eins og íbúarnir á Akureyri og Siglufirði vilja og hafa gert hjá sér. En ég tel, að samþykkt þessarar till. verði mjög jákvæð og ýti undir, að þeir, sem þarna bera ábyrgð á, og ríkisstj. geri þær ráðstafanir, sem þarf, til þess að stöðugur rekstur sé á þessum verksmiðjum, eins og vera ber. Það er yfirlýsing Alþ. um það, að það vill ekki, að starfsemi þessara verksmiðja dragist saman eins og verið hefur að undanfögnu.

Jónas Rafnar: Herra forseti. Ég vildi aðeins þakka hv. n. fyrir skjóta og greiða afgreiðslu á till. minni. N. mælir með orðalagsbreyt. á till., og hef ég út af fyrir sig ekkert við það að athuga. Ég get einnig mælt með viðbótar-till. hv. þm. Siglf. Þar sem n. mælir einróma með till., vil ég vænta þess, að hún nái þegar samþykki hæstv. Alþ. og stuðli að því, að tunnusmiði verði stórum aukin frá því, sem verið hefur. — Hv. þm. Siglf. minntist á það áðan, að Akureyrarverksmiðjan hefði að mörgu leyti orðið út undan. Þetta er alls kostar rétt. Þeir aðilar, sem hafa haft stjórn þessara mála, hafa ekki sinnt nægilega hag þessarar verksmiðju, og því er komið sem komið er. Þó má segja, að nokkur stefnubreyting hafi orðið í vetur, þar sem sildarútsvegsnefnd hefur fallizt á að verja nú þegar 100 þús. kr. til endurbóta á verksmiðjuhúsinu. En þá er eftir að koma upp tunnugeymslu og auka vélakost verksmiðjunnar. Ég vænti þess eindregið, að sildarútsvegsnefnd hefjist handa og að sem fyrst verði ráðin bót á vandkvæðum Akureyrar-verksmiðjunnar.

Frsn. (Magnús Jónsson): Sú viðaukatill. frá hv. þm. Siglf., sem hér hefur verið lögð fram, hefur ekki legið fyrir allshn. til athugunar. Hún breytir í sjálfu sér ekkert þeirri till., sem fyrir lá, heldur er um viðbót að ræða, þar sem gert er ráð fyrir starfsemi, sem nái lengra fram í tímann, þ. e. a. s. til næsta vetrar, að nú þegar verði hafizt handa að tryggja vissst magn af tunnuefni, til þess að það geti verið þá til staðar.

Nú risa auðvitað ýmsar spurningar í sambandi við þetta. Það er að sjálfsögðu ekki nema rétt að hefjast sem fyrst handa um það á hverjum tíma að tryggja nægilegt hráefni til tunnugerðar, svo sem vera skal um alla framleiðslu, sem á að ganga á eðlilegan hátt. Nú þekki ég að visu ekki til þess, hvort hefur verið látið undir höfuð leggjast að tryggja verksmiðjunum nægilegt efni. En hvernig sem því er hátað, væri ekkert óeðlilegt við það út af fyrir sig, að hafizt yrði handa um það sem fyrst að tryggja þetta efni fyrir næsta vetur, ekki sízt vegna þess, eins og hv. þm. Siglf. benti hér á og rétt mun vera, að það eru miklir erfiðleikar á því að fá efni til tunnu-smiða.

En það er annað atriði, sem gerir það að verkum, að mér hefur fundizt rétt, að umr. um þetta mál yrði frestað og allshn. gefinn kostur á að athuga þessa vatill. nokkuð, — þó að það að visu kunni að vera svo, að till. eigi ekki með öllu heima í þeirri n., vegna þess að gert er ráð fyrir, að ríkisstj. hlutist til um það, að keypt verði efni fyrir allverulega fjárhæð, sem ríkisstj. yrði þá væntanlega að leggja fram eða að fá lán til. Af þeim sökum virðist mér nauðsynlegt að ihuga, hvaða leið helst þurfi að fara til þess að tryggja fjárhagslega hlið þessa máls. Mér fyndist því eðlilegt, — og ég hygg ég mæli fyrir munnn nefndarinnar, — að henni gefist kostur að ihuga þessa viðbótartill., ef hæstv. forseti vildi á það fallast að fresta umr. og gefa n. kost á að athuga till. nánar í sambandi við þau atriði, sem ég hef minnzt á. Það hefur komið fram á fundi n., að hún hefur fullan vilja á að stuðla að því eftir megni, að verksmiðju-starfræksla þessi geti orðið eðlileg. Ég þykist fullviss, að einhugur er fyrir því í allshn. að greiða fyrir því, að öllum till., sem að því miða, verði vel tekið. En með hliðsjón af því, sem ég gat um viðkomandi fjárhagshlið þessa máls, hef ég talið æskilegt, að þessi leið yrði farin.

Jóhann Hafstein: Það er eitt atriði í sambandi við þetta mál, sem ekki hefur komið fram í áliti n. né í umr., en mér finnst ástæða til að vekja athygli á á þessu stigi málsins. Mönnum er tamt að tala um tunnufarmleiðslu hér á landi sem eins konar atvinnubótavinnu. A. m. k. var það á þeim tímum, þegar lítið var um vinnu á viðkomandi stöðum, sérstaklega á Siglufirði og Akureyri. Út af fyrir sig er gott að fá atvinnubætur. En það má ekki einblína um of á þetta, og segi ég það sérstaklega í sambandi við það, sem fram kom í ræðu

hv. þm. Siglf., að gera nú ráðstafanir til að kaupa tunnuefni langt fram í tímann, og einnig í sambandi við rök hv. þm. Ak., að það þyrfti að byggja hús og kaupa nýjar vélar til að auka tunnufarmleiðsluna. Við verðum að gera okkur grein fyrir því, að það eru þegar á ferðinni allt aðrar gerðir af tunnufarmleiðslu en við höfum búið við. Og þeir aðilar, sem um þessi mál hafa fjallað, verða að hafa opin augu fyrir því, að við séum ekki að festa um of fjármagn í þessum hlutum, á sama tíma sem þær þjóðir, sem við keppum við, eru að taka upp allt aðrar og nýrri aðferðir í þessari framleiðslu. Mér er kunnugt, að Norðmenn eru að gera tilraunir með allt aðrar gerðir á sildartunnum en við og þeir höfum notað. Mig brestur þekkingu til að dæma um þessa nýbreytni, en vonir standa til, að tunnurnar verði í senn miklu ódýrari og hagkvæmari. Ég veit, að þetta hefur verið athugað af aðilum hér á landi og haft eitthvert samráð við sildarútvegsnefnd. Þess vegna vildi ég láta þetta koma fram á þessu stigi málsins. Tel ég æskilegt, að málið fái frekari athugun í n., eins og stungið hefur verið upp á. Það er enginn gróði að festa mikið fé í vélum eða efniskaupum langt fram í tímann, sem e. t. v. er orðið þegar langt á eftir tímanum. Ég segi ekki þessi viðvörunarorð til þess að mæla á móti till. hv. þm. Ak. eins og hún er umorðuð frá n., því að það hefur engin reynsla fengist á þessa nýju gerð tunna í Noregi. Og sjálf-sagt er ekki hægt að stíga lengra skref af okkar hálfu en það að nota næsta sumar til að fá reynslu á þessar nýju tunnur. Og þess vegna þarf að sjálfsögðu að sjá fyrir öllu því tunnumagni, sem við þurfum á að halda næsta sumar. En við þurfum sem sagt að hafa opin augu fyrir þessu, þegar talað er um að gera efniskaup langt fram í tímann og leggja einnig mikið fé í að endurbyggja tunnuverksmiðju með meiri vélakosti en við höfum haft hingað til.

Umr. frestað.

Á 23. fundi í Sp., 12. des., var enn fram haldið einni umr. um till. (A. 129, n. 254, 293, 298).

Áki Jakobsson: Herra forseti. Ég ætla að eins að segja örfá orð út af orðum hv. 5. þm. Reykv. Þessi hv. þm. hafði það út á mina till. að setja, að ég vildi gera ráðstafanir til að kaupa tunnuefni langt fram í framtíðina. Ég vildi, að ráðstafanir yrðu gerðar a. m. k. til þess að kaupa efni í 200 þús. tunnur. Það er mesti misskilningur, að með þessu sé verið að kaupa efni langt fram í tímann, því að við notum árlega 200 þús. tunnur og stundum meira. Hins vegar ef á að fara að útvega tunnuefni fram í tímann, þá verður að byrja fyrir á því en haustið, sem þarf að byrja að smíða tunnurnar. Það þarf að gera það áður eða um svipað leyti og verið er að höggva efnið í skógunum. Það er þess vegna, sem flutt er þessi till. um að afla efnis í tunnur á þeim tíma, sem það er nauðsynlegt og hægt er að fá efnið. En nú er ekki farið að afla efnisins

fyrir en komið er í ótíma og ekki er hægt að fá efni nema í 40 þús. tonn. Það er ekki hugsað fyrir þessu fyrir en á vorin, þegar allar stórar tunnuverksmiðjur eru búnar að sjá sér fyrir efni. Ef við ætlum að vera í efniskaupum, þá verðum við að gera kaupin þannig, að okkar pantanir liggi fyrir á þeim tíma, sem skógarhöggið fer fram. Það er eins og hver önnur fjarstæða hjá hv. 5. þm. Reykv., að tunnusmiðin sé orðin úrelt. Hann kunni ekki að gera grein fyrir þessu, en hélt því bara fram, að tunnusmiðin væri orðin úrelt. Það mátti helst skilja af orðum hans, að í staðinn fyrir venjulegar tonnur væru komnar einhvers konar atómtunnur. Ef þetta er ekki eintómt fleipur, og ræða hans gaf ekki tilefni til að álíta annað, þá á hann sennilega við vél, sem notuð er til þess að smíða tunnustafi. Það eru skiptar skoðanir um það, hvað þessar vélar séu heppilegar. Þetta er nýjung, og eru tunnustafirnar t. d. alveg sniðnir, svo að það þarf ekki að hefja þá, ekki annað en ræða þeim saman. Slíkar tunnuverksmiðjur eru nauðsynlegar, en þær eru ekki útbreiddar, svo að enn þá er ekki hægt að segja, hvernig þær reynast. En þetta breytir því ekki, að við þurfum að hafa hér tunnuverksmiðjur og vélar, svo að við getum flutt efnið inn minna sagað og sagað það hér í okkar eigin verksmiðjum. Þetta er því engin veruleg breyting, og vélar í tunnuverksmiðju eru ekki dýrar. Vélarinn í tunnuverksmiðjunni á Siglufirði eru nokkuð góðar eða mjög samlegar. En hins vegar þarf að endurnýja vélarinn í verksmiðjunni á Akureyri, til þess að þær verði góðar, en það er ekki sem nemur neinu kapitáli. Það er ekki á nokkurn hátt hægt að finna rök, sem mæla með því, að þessar verksmiðjur séu ekki samlegar og nokkuð öruggar. Þetta eru bara fjarstæður hjá hv. 5. þm. Reykv. Till. gengur út á það, að við stöndum ekki eins næsta haust og okkur vanti efni, og býst ég þá við, að hv. 5. þm. Ak. hafi áhuga fyrir því, að þessar tunnuverksmiðjur verði settar í gang. Þó að búið sé að fá efni í 40 þús. tonn, tel ég sjálfsagt, að gerðar verði ráðstafanir til að fá efni í fleiri tonn, ef annars er talin ástæða til að vera að smíða hér tonn. En þar sem nú er verið að smíða tonn hér, tel ég hóflegt að afla efnis í 200 þús. tonn. Jafnvel á sildarleysisárum hefur verið eytt fleiri tonnum á Siglufirði. Ef svo færi, að notkun á tonnum yrði óvenjulega lítil, þá má alltaf taka tillit til þess þegar þöntun er gerð næsta ár, en það er eðlilegt, að nægar tunnubirgðir séu til í landinu. Eg legg því eindregið til, að hafist verði handa í tíma um útvegum tunnuefnis, svo að ekki þurfi að stranda á því, þegar á efninu þarf að halda.

Steingrímur Aðalsteinsson: Herra forseti. Mig minnir, að það hafi verið á næstsiðasta þingi, sem ég flutti þáttill. um tunnuverksmiðjuna á Akureyri. Þessi þáttill. fjallaði bæði um, að gerðar yrðu endurbætur á verksmiðjunni, sem ríkið lofaði að mínu áliti, þegar það keypti verksmiðjuna af Akureyri, og að þá

Alþ. 1951. D. (71. löggjafarþing).

yrðu gerðar ráðstafanir til þess að smíða tonn-ur í henni. Þegar þetta mál var svo til umr., urðu miklar og háværar raddir til að andmæla, að tunnusmiði yrði framkvæmd á Akureyri, heldur yrði það aðeins lítills háttar á Siglufirði. Það var fært fram sem rök, að innlendar tonnur væru miklu dýrari en erlendar, og nefndar ýmsar tölur því til stuðnings, en ég vildi ekki taka þær góðar og gildar. Þá var ákveðin andstaða gegn því, að nokkrar ráðstafanir væru gerðar til að framkvæma tunnusmiði á Akureyri eða undirbúa tunnuverksmiðju þar. Nú virðist hafa orðið breyt. hvað þetta snertir, og gleður það mig. Þáttill. sú, sem nú er flutt, hefur engin andmæli fengið fram til þessa, og hv. allshn. mælir með, að till. verði samþ. efnislega, og tekur fram í nál. sínu, að það sé sjálfsagt, að þessar verksmiðjur smíði allar þær tonn, sem nota þarf í landinu. Þessu hélt ég fram, að það ætti að smíða tonnurnar í landinu, en ekki kaupa þær erlendis frá. Það virðast hafa orðið skoðanaskipti hvað þetta snertir, og lýsi ég ánægju minni yfir því, að nú virðist eiga að smíða hér allar þær tonn, sem notaðar verða í landinu, og vona ég, að notkun og smíði tunna fari hér í vöxt. Til að framfylgja þessu og þar sem nú hafa ekki komið fram mótmæli gegn áliti n., þarf að gera ráðstafanir til þess, að þessar verksmiðjur séu í því standi, að þær geti smíðað allar þær tonn, sem hér þarf að nota. Eg álit því sjálfsagt, jafnframt því að þessi till. verði samþ., að gerðar verði ráðstafanir til, að verksmiðjan verði gerð þannig úr garði, — og á ég þar við verksmiðjuna á Akureyri, — að hún geti annast þetta starf. Verksmiðjan á Siglufirði er nýendurbætt, svo að það þarf ekki að endurbæta hana. Eg flyt því brtt. á þskj. 298 um, að jafnframt því að gerðar verði ráðstafanir til þess að smíða úr því efni, sem nú er fyrir hendi, og að þar við bættri till. hv. 5. þm. Siglf. um að útvega efnið nógu snemma, verði gerðar ráðstafanir til þess að endurbæta tunnuverksmiðjuna á Akureyri, svo að hún geti sinnt sínu hlutverki í þessari innlendu tunnuframleiðslu, og þó sérstaklega að byggð verði geymsla undir smíðaðar tonn. Einnig tel ég sjálfsagt, að á Akureyri, þar sem vélakostur er ekki góður, verði bætt úr því, svo að þessi framleiðsla geti orðið eins góð og þarf og geti orðið samkeppnisfær við erlenda tunnuframleiðsiu. Eg vil vænta þess eftir þær undirtektir, sem till. hefur fengið, að menn geri sér ljósa þörfina á því, að gengið verði samlega vel frá þessum verksmiðjum, sem ríkið á, og geri sér ljósa þörfina á því að búa þannig að þeim, að þær geti innt af hendi hlutverk sitt. — Vænti ég svo, að hv. 5. þm. geti fallið á þessa till.

Frsm. (Magnús Jónsson): Herra forseti. Eg óskaði eftir því, að umr. yrði frestað, þar til allshn. hefði athugað brtt. frá hv. 5. þm. Siglf. og hv. 4. landsk. á þskj. 293 og 298. N. hefur þegar rætt þessar brtt. litillega á fundi. Hins vegar tók n. enga ákveðna afstöðu til þessa máls, og eru nm. því óbundnir varðandi af-

stöðu til þess. Mér þótti rétt að taka það fram, að n. hefur rætt málið.

Ég vil taka það fram, að mér virðist sjálf-sagt og rétt það, sem felst í brtt. þm. Siglf., að tryggja nægilegt hráefni, svo að ekki þurfi til þess að koma, að ekki sé hægt að starf-rækja verksmiðjurnar vegna skorts á hráefni, og auk þess er nauðsynlegt að tryggja nægi-legan húsakost undir vélar til framleiðslunnar. Mér virðist samt, að þessi till. sé nokkuð vafa-söm.

Hv. þm. Siglf. vék að því, að hv. 5. þm. Reykv. hefði við síðustu umr. getið um nýjar hug-myndir um tunnusmiði. Hann gat þess, að í Noregi væru byrjaðar tilraunir með nýja gerð af tunnum. Mér er ekki kunnugt um þetta, en ef svo er, þá virðist mér vafasamt að ráð-ast í að tryggja efni í mikið af tunnum, áður en þetta mál er athugað. Það getur vel verið, að þarna sé um að ræða tunnur, sem verða ó-dýrari, og er þá sjálfsagt að athuga það. Það er varasamt fyrir ríkisstj. að leggja út í að kaupa efni í mikið magn af tunnum, því að eins og hv. þm. Siglf. gat um áðan, er misjafn-lega mikið notað af tunnum hérna. Auk þess er þetta fjárhagsatriði, og þarf sérstakt fram-lag til að gera þetta. Ég legg ekki á móti því, að till. verði samþ., en mér virðist þó heppi-legra að orða hana eins og segir í brtt. allshn., „að lagt verði nú þegar allt kapp á að fá nægi-legt efni til þessarar framleiðslu.“

Um brtt. hv. 4. landsk. vil ég segja, að mér finnst tilgangslítið að fela ríkisstj. að ganga í þetta, nema varið sé fé til þess. Það er eðlilegt, að tekin sé á fjárl. fjárveiting til þessara framkvæmda. Annars verður enginn árangur af þessari till. fyrr en ríkisstj. fær fé til þessa. Þess vegna finnst mér þetta hafa litla þýðingu annað en sem viljayfirlýsing, nema þetta sé tekið upp sem sérstök fjárveiting á fjárlögum.

Áki Jakobsson: Herra forseti. Það eru örfá orð. Ég vildi leiðrétta miskilning hjá hv. frsm. allshn. um tímenn, sem þyrfti til afgreiðslu tunnuefnisins. Efnio þarf að höggva meðan frost haldast, vegna þess að annars verður við-urinn ekki vatnsheldur. Þess vegna verður að á-kveða innkaupin á meðan frost haldast. Annars fæst ekki annað efni en ef til vill einhverjir slattar og afgangar, sem aðrir kaupendur hafa gengið fram hjá og er þá vafasamt að gæðum. Þetta er ekki að kaupa fram í tímenn til margra ára. Það er aðeins farið fram á að kaupa efni til næsta vetrar. Ég vil enn fremur benda á, að ekki er hætt á, að sú gerbreyting verði í tunnusmiði, að þessi efniskaup verði af þeim ástæðum óþörf eða skaðleg. Það hefur verið reynt að smíða tunnur úr öðrum efnum, t. d. plastik, en það hefur gefið illa raun. Það er því engin hætt á, að sú breyting verði á tunnufframleiðslu, að þetta efni, þótt keypt yrði, kæmi ekki að gagni. Ástæðan fyrir þess-ari till. er sú, að ég vil láta tryggja efni til næsta vetrar. Og ég vil benda á það, að næsta vetur, þegar á að setja verksmiðjuna í gang, er ekki hægt að bera því við, að ekkert efni

sé til, því að ég hef nú aðvarað rækilega um þetta.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 30. fundi í Sp., 9. jan., var enn fram hald-ið einni umr. um till.

ATKVGR.

Brtt. 254 (ný tillgr.) samþ. með 26 shlj. atkv.

— 293 felld með 25:8 atkv.

— 298 felld með 24:10 atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till., svo breytt, samþ. með 33 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 564).

7. Endurskoðun skattalaga o. fl.

Á deildafundum 29. okt. var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um heildarendurskoðun á skatta-lögum, tekjuskiptingu og verkaskiptingu ríkis-ins og bæjar- og sveitarfélaga [81. mál] (A. 132).

Á 13., 14. og 16. fundi í Sp., 8., 14. og 21. nóv., var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 18. fundi í Sp., 28. nóv., var till. enn tekin til fyrri umr. (A. 132, 143).

Flm. (Jóhann Hafstein): Herra forseti. Það er að visu nokkuð naumur fundartími nú, en langt er síðan till. kom fram, og ég vil ekki verða til þess að tefja fyrir, að hún komist sem allra fyrst til n. Skal ég því reyna að gera grein fyrir henni í eins stuttu máli og mér er unnt. En þó verð ég að segja, að hún gef-ur tilefni til þess, að nokkur frekari rökstuð-ningur sé látinn fylgja en í grg.

Því er nú haldið fram af sumum, að till. svipaðar þeim, sem eru hér á ferð um heild-arendurskoðun vissra þátta þessarar löggjafar, geti orðið til að tefja umbætur á einstökum sviðum löggjafarinnar og stundum jafnvel til að drepa málinu á dreif. Og ég vil ekki neita, að stundum stendur svo á, að slík staðhæfing getur verið rétt. En slík skoðun væri röng í sambandi við þessa till. um að endurskoða skattalöggjöfina, sem við hv. þm. Ak. höfum leyft okkur að flytja. Það er orðin brýn og augljós nauðsyn þess að taka þessi mál fyrir í heild, eins og till. gerir ráð fyrir, þannig að við getum lögfest hjá okkur heilsteyppt skatta-kerfi, m. ö. o. að taka ekki aðeins vissar grein-ar beinna skatta til ríkisins, heldur til bæjar-félaga einnig og fella þessi mál í heilsteyppt og samræmt form.

Mér finnst einkum vera fjögur atriði, sem telja má öðrum fremur til rökstuðnings því, að slík till. sé samþ. eða að sú heildarendur-skoðun, sem hún gerir ráð fyrir, verði hið bráðasta látn fara fram. Ég nefni sem fyrsta atriði, að skattstigar þeir, sem við höfum búið

við, hafa yfirleitt verið óbreyttir síðustu áratuginna, þegar þó mestar breytingar hafa átt sér stað í efnahagslífinu og verðlag og peningagildi hafa verið eins og kvikasilfurskúla. Annað atriði er það, að á árinu 1947 stofnaði þáverandi fjmrh. til endurskoðunar á skattalöggjöfinni, og var mönnum þá þegar orðin mjög ljós nauðsyn þess, að endurskoðun færi fram á þessu sviði. Var þá skipuð mþn., sem starfaði um nokkuð langt skeið að þessum málum og skilaði allýtarlegu nál., sem aðallega fól í sér endurskoðun tekju- og eignarskattslaganna. Hins vegar kom þetta nál. ekki fram í dagsljósið, og mér skilst, að það hafi stafað að nokkru leyti af því, að allverulegur ágreiningur reis á fleiri sviðum þessara mála. En þetta sýnir, að menn hafa þá þegar haft opin augu fyrir því, að nauðsynlegt væri að endurskoða skattalöggjöfina. Í þriðja lagi má svo benda á þann þátt þessara mála, sem meir hefur komið í dagsljósið upp á síðkastið og ekki sízt á þessu ári. Það er fjárförf sveitarfélaganna, sem nú eiga mjög erfitt uppdráttar, ekki sízt vegna þess, hve ríkisvaldið á undanföllum árum hefur gengið langt í því að taka sína tekjstofna, þannig að sveitarfélögin hafa raunverulega ekki haft neitt til sinna þarfa nema útsvörin. Þau eru ekki nægileg, og innheimta þeirra þeim mun lakari sem ríkið gengur lengra í sinni skattheimtu á öllum sviðum. Fjórdða atriðið vil ég svo minna á, sem sýnir þörfina fyrir heildarendurskoðun þessara mála, og það er allur sá fjöldi tillagna, sem fram hefur komið á Alþ. um breyt. á einstökum þáttum skattalöggjafarinnar, og margvíslegar aðrar till., sem samþ. hafa verið af félögum og félagasamtökum í þjóðfélaginu um breyt. á einstökum greinum skattalaganna.

Ef vikið er nánar að þeim þætti, sem ég talaði fyrst um til rökstuðnings því að endurskoða skattalöggjöfina, þá er mjög áberandi, hversu skattahækkun hefur orðið mikil hér á landi eingöngu við það, að ekki er samræmi milli skattstigans og verðbreytinga í þjóðfélaginu. Mér þykir ástæða til að vekja athygli á nokkrum dæmum þessu til sönnunar. Þessi mál hafa að undanförmu m. a. verið rædd í einu af stærstu stjórnmálafélögum landsins, landsmálafélaginu Verði í Reykjavík. Samkv. athugun þeirra manna, sem eru mjög vel kunnugir og starfa á skattstofunni, hefur það komið í ljós, að vegna þess að tekjur eru ekki umreiknaðar nema að mjög litlu leyti hjá einstaklingum og alls ekki hjá félögum, þá hafa skattar hækkað mjög mikið á sambærilegum tekjum miðað við 1941. Þeir hafa hækkað stórlega á einstaklingum, en enn meir hjá félögum.

Í þessu sambandi hefur verið bent á það, að sá einstaklingur, sem hafði árið 1941 31 þús. og 400 kr. í tekjur, ætti miðað við núverandi vísitölu og verðbólgu að hafa 75 þús. kr. Árið 1941 greiddi hann 9% af þessum tekjum, en 1951 um 15%. Er þá verðbreyting peninganna sízt ofreiknuð. Einstaklingur, sem árið 1941 hafði kr. 64100, ætti í samræmi við það að hafa 150 þús. kr. nú. Skattur á slíkar tekjur hefur hækkað úr 16,6% árið 1941 og

upp í 33,7% árið 1950, eða meir en um 100%. En í fyrra dæminu hækkaði skatturinn um meira en 60%. Þessi mismunur er enn meir áberandi á félögum, sem ekki njóta neins umreiknings á tekjum. Séu teknar nokkru lægri tekjur en 31400 kr. fyrir árið 1941, var skatturinn 12,8%, en af sambærilegum tekjum er hann 1951 29%. Hækkun á skatti á lægstu skattskyldar tekjur hjá félögum hefur á þessu tímabili orðið um 125%. Ég skal láta þessi dæmi nægja til þess að vekja athygli á því, hvað skattahækkunin hefur orðið mikil af þessari ástæðu einni, að skattstiginn hefur ekki að neinu leyti verið færður til samræmis eða hlutfalls við þær miklu verðbreyt., sem orðið hafa á peningunum. En hækkunin af þessari ástæðu einni hefur orðið enn tilfínanlegri vegna þess, að á þessum síðasta áratug hafa verið lagðir á margir þungir, nýir skattar, eins og t. d. eignaraukaskatturinn á sínum tíma, sem ummyndaðist í stóreignaskatt. Sannast að segja gegnir það furðu, þar sem framkvæmd var mjög gagngerð athugun við eignakönnunina árið 1947, að ekki skuli hafa verið tekið fyrir að færa skattstigann í samræmi við þær miklu verðbreytingar, sem orðið höfðu, því að eignakönnunin átti röt sína að rekja til þeirrar gerbyltingar, sem varð í efnahagslífi þjóðarinnar.

Ég skal þá koma að öðru atriði málsins. Ég minnst á mþn., sem var skipuð í skattamáli um árið 1947. Margt af því, sem kom fram um nauðsyn á endurskoðun skattalaganna, er í fullu gildi enn. Vil ég vekja athygli á, að þáverandi hæstv. fjmrh. tók það fram, að hann óskaði eftir, að nefndin athugaði sérstaklega sameiningu tekjuskattsins, tekjuskattviðaukans og stríðsgróðaskattsins, en ekkert hefur orðið úr því enn. Það er óeðlilegt að hafa allar þessar tegundir skatta, ekki sízt tekjuskattviðaukann og stríðsgróðaskattinn, sem ætti að vera orðinn úreltur. Mörg önnur atriði þarf að taka til athugunar og samræma, svo sem ýmis sérákvæði, skattgreiðslu samvinnufélaga, skattgreiðslu útlendinga, lögfestingu útsvarsstigans og svo um innheimtu og þá sérstaklega, að tekjuskattur og aðrir beinir skattar væru innheimtir um leið og tekna væri aflað. Ég nefni þessi atriði, sem n. var af fjmrh. sérstaklega bent á að athuga árið 1947, en þess er sannarlega ekki síður þörf nú árið 1951. Það liggur fyrir endurskoðun á þessu af milliþinganefnd, sem var skipuð 1947, og mundi hún að sjálfsögðu greiða fyrir þeirri endurskoðun skattalaganna, sem nú yrði framkvæmd.

Þá er þriðja atriðið, sem gerir það að verkum, að þess er enn meir þörf en áður að endurskoða skattalögin. Fundur bæjarstjóra, sem haldinn var hér í höfuðstaðnum, vakti athygli manna á því, hversu mjög er teft á tæpaða vaðið hjá sveitar- og bæjarfélögum um að koma saman endum á fjárhagsáætlunum sínum. Hefur meðal annars orðið sá árangur af bæjarstjórafundinum, að fluttar eru í þinginu nú till. af þessum fundi í hv. Ed., er hniga að því, að bæirnir fái um helming söluskattsins. Mér þykir líklegt, að það geti orðið erfið

glíma fyrir Alþingi að mæta þeim óskum, sem uppi eru af hálfu bæjar- og sveitarstjórna í þessu efni, en þær óskir eru settar fram af brýnni nauðsyn. Svo hafa mönnum dottið í hug aðrar leiðir til þess að mæta þessum þörfum bæjar- og sveitarfélaganna og láta þau fá aðra tekjustofna. Sannleikurinn er sá, að þeir, sem fást við stjórn bæjar- og sveitarfélaga, vita, að það er ekki öruggt að leysa málið á þennan hátt, og það er hæpið fyrir sveitar- og bæjarfélögin að hafa aðeins beinu skattana til að byggja sinn rekstur á, en þeir geta að sjálf-sögu brugðist að verulegu leyti. Það væri meira öryggi fyrir fjárhag þeirra, ef þau nytu meiri óbeinna skatta jafnframt heldur en nú er. Vegna þess, hve þarfir sveitarfélaganna eru brýnar og að ríkið hefur gengið langt í skattaálagningu, þá er þáttill. Sú, er við flytjum, ekki aðeins miðuð við það að endurskoða skattalöggjöfina, heldur einnig við það, hvernig tekjuskiptingun er á milli ríkisins annars vegar og bæjar- og sveitarfélaga hins vegar. Tilgangurinn er sá að skipa þessu í heildarkerfi, sem ekki ná eingöngu til ríkisteknanna, heldur einnig til ýmissa opinberra gjalda, er bæjar- og sveitarfélögin fá að halda.

Það hefur oft verið talað um það undanfarin ár, að of miklu fé væri eytt til að innheimta beinu skattana, annars vegar frá bæjar- og sveitarfélögum og hins vegar úr ríkissjóði. Ef athuguð væri samræming á skattakerfinu í heild, þá ætti þetta atriði einnig að koma til athugunar.

Ég hef minnst á það, að það hafa komið fram bæði hér á þinginu og annars staðar mjög margar till. um endurbætur á ýmsum einstökum þáttum skattalaganna. Það vildi ég meina, að væru rök fyrir því að taka málið í heild sinni til endurskoðunar og lagfæra þannig þessa þætti, sem till. eru um. Nú liggja mjög mörg frv. þessa efnis fyrir þinginu, og tel ég ástæðulaust að telja þau upp fyrir hv. þm., en þau eru sannarlega ekki fá. Það er að vísu svo, að það má búast við því, að hv. flm. þessara frumvarpa leggi áherzlu á, að það verði ekki látið biða heildarendurskoðunar skattalaganna, að þeirra mál ná fram að ganga, og er það ekki óeðlilegt af hv. flm., en okkur flm. þessarar till. voru ljósir þessir ýmsu annmarkar á skattalögunum, sem ýmsir hv. þm. vilja leiðrétta í sínum frv. Álitum við, að með því að taka einstaka þætti þessara mála nú og samþ. lausn á þeim, gæti verið spilt fyrir því, að gagngerð endurskoðun færi fram á þessum málum. Það má lagfæra ýmislegt í þessum efnunum, og mörg þessara frv. hníga að því að stórbæta hag einstaklinganna, t. d. að hækka persónufrádrátt, leyfa að draga frá húsaleigu- og upphitunarkostnað og setja nýjar reglur varðandi skattamál hjóna. Ég efast ekki um, að margt mætti færa til betri vegar og gera ýmsa skattþegna ánægðari þar með. En menn mega ekki gleyma atvinnurekstrinum, sem er undirstaða efnahagslífsins í þjóðfélaginu. Gæti þá svo farið, að með því að höggva af ýmsa minni brodda, þá væru eftir skildar ýmsar meinsemdir, sem lömuðu stofn-

inn og spilltu fyrir hagstæðu efnahagslífi. Þess vegna leggjum við áherzlu á, að málið sé tekið fyrir í einni heild og endurskoðun verði látin fara fram til hlítar í þessu máli, þó að brýn þörf sé á einstökum leiðréttingum.

Ég vil þá víkja að því, sem ég minntist á áðan, að mál þessi hafa verið mikið rædd, t. d. af hálfu landsmálafélagsins Varðar, eins stærsta stjórnsmálafélagsins, og Stúdentafélags Reykjavíkur, og mjög ýtarleg samþykkt var gerð í þessu máli á landsfundi ungra sjálfstæðismanna á Akureyri í sumar sem leið. Ég ætla mér ekki að tiunda allar þær hugmyndir, sem hafa komið fram frá einum og öðrum á þessu stigi. En ég tel skylt að vekja athygli á nokkru af því, sem komið hefur fram af hálfu sjálfstæðismanna, áður en ég lýk máli mínu. Þær ábendingar snerta sumar hverjar einstök frv., sem liggja fyrir þinginu, en þær eru ekki settar fram sem ákveðnar till., heldur miklu fremur sem ábendingar um einstaka þætti málsins. Einnig er nýútkomin mjög athyglisverð grein og niðurstöður eftir Sigurbjörn Þorbjörnsson fulltrúa, sem var frsm. um skattamálin í Varðarfélaginu. Í stuttu máli skal ég svo minnst á aðalatriðin í þessum ábendingum.

1. Gæta þarf þess, að gildandi tekju- og eignarskattstigar verði samræmdir núverandi ástandi í efnahagsmálum okkar og geti orðið breytilegir í samræmi við breytingar í efnahagsmálunum. Þar er ekki aðeins innifalið að færa skattstigana til samræmis við núverandi efnahagsástand og ástand í atvinnumálum, heldur búa svo um, að atvinnuvegirnir geti orðið blómlegir í framtíðinni.

2. Að útsvarsstigi á tekjum og eignum verði fastákveðinn. — Nú kemur fram í grg. mþn., sem skipuð var 1947, að ýmsir borga meiri skatt en tekjur yfirstandandi árs nema, og gildir það bæði um félög og einstaklinga.

3. Að tekjur, sem aðeins hrökkva fyrir brýnustu lífsnauðsynjum, verði skattfrjálsar.

4. Að rannsakað verði, hvort framkvæmanlegt sé að veita skattfriðindi í eitt eða tvö ár í sambandi við stofnun heimilis, byrjun búrekstrar eða stofnun mikilvægra atvinnufyrirtækja.

5. Að skattálagningu á tekjur hjóna verði breytt svo, að samræmis og jafnréttis gæti á því sviði.

6. Að afnumin verði óeðlileg skattfriðindi samvinnufélaganna, en þó tryggt, að samvinnufélög, útgerðarfélag og önnur atvinnufyrirtæki, sem starfa að mikilvægum verkefnum í þágu þjóðarinnar, geti safnað nægilegum vara-sjóðum til að tryggja starfsemi sína. Hér er aðalatriðið, að um jafnrétti sé að ræða milli fyrirtækja, sem starfa á sambærilegum atvinnugrundvelli. Þetta er m. a. ein af þeim ályktunum, sem ungir sjálfstæðismenn samþ. á Akureyri á síðasta sumri. Hef ég orðið var við það, að í opinberum málögnum hefur þessi ályktun verið mistúlkuð og misskilin. Í þessu felst alls ekki það að taka ekki fullt tillit til sérþarfa samvinnufélaganna um skattfriðindi, heldur aðeins, að þar sem tvö að

ræða atvinnurekstur að öllu leyti sambærilegan við rekstur annarra, þá njóti hann sömu aðstöðu. Þetta má gera með tvennu móti, annaðhvort með því að afnema þau friðindi, sem eru óeðlileg hjá samvinnufélögum, miðað við annan sambærilegan atvinnurekstur, eða láta önnur félög, þegar þau starfa á sambærilegum grundvelli við samvinnufélögin, njóta einnig þessara friðinda, sem samvinnufélögin nú hafa, og þau haldi þá sínum friðindum án þess að þau verði skert. En það er reginmunur á því, hvort samvinnufélögin njóta skattfriðinda, sem þau hafa alltaf notið og upphaflega voru miðuð við neytendasamtök, sem þá var rökstutt með því, að þeim hagnaði, sem af slíkri samvinnuverzlun fengist, yrði skipt milli meðlimanna, en yrði ekki gróði einstaklingsfyrirtækis, — það er mikill munur á því, hvort þessi friðindi eiga að standa í slíkum tilfellum eða hvort þau eiga að yfirfærast í atvinnurekstur, sem er algerlega sambærilegur við einstaklingsrekstur. Ég sé ekki ástæðu til, þegar ég fer með bilinn minn til viðgerðar í viðgerðarverkstæðið Jötun, sem S. Í. S. rekur, fremur en ef ég fer með hann í Ræsi, sem er einstaklingsfyrirtæki, að viðgerðarverkstæðið Jötunn hafi skattfriðindi, þar sem um sambærilegan rekstur er að ræða hjá þessum tveimur félögum. Eins er um rekstur lyfjabúða, hótela og margvíslegan annan rekstur, sem er alveg sambærilegur við einstaklingsrekstur og er því kominn út af þeim grundvelli, sem samvinnufélögin voru upphaflega stofnuð á og var forsenda fyrir þeim friðindum, sem samvinnufélögum voru tryggð. Mér finnst, að þetta mál þurfi ekki að ræða af neinni tortryggni eða misskilningi. En menn verða að skilja, að í lýðræðislegu þjóðfélagi verður sambærilegur atvinnurekstur að hlíta sömu reglum.

7. Um leið og skattabyrði borgaranna er létt, ber að ganga ríkt eftir því, að framtöl séu rétt, og refsað harðlega fyrir skattsvik.

8. Komið verði á fót sérstökum dómstólum í skattamálum í stað yfirsattaneftndar og ríkisskattaneftndar og girt fyrir handahóf í framkvæmdum.

9. Tekin verði upp innheimta skatta og útsvara af tekjum jafnóðum og tekjurnar myndast, eins og lengi hefur verið gert í Bandaríkjunum og víðar.

10. Komið verði á skattfrelsi sparifjár í miklu ríkari mæli en gert er ráð fyrir í till. þeirri, sem um þetta er flutt nú.

11. Gerðar verði ráðstafanir til þess, að skattahækkanir verki ekki aftur fyrir sig.

12. Skattar verði aftur frádráttarhæfir, eins og þeir voru frá 1935 til 1941—42. Það var að visu sagt, þegar hætt var að heimila að draga skatta og opinber gjöld frá, að það ætti að breyta skattstiganum, og var það gert, en reynslan hefur sýnt, að með þessu hefur verið kippt burt helzta varnarmeðali einstaklinga gegn ágengni hins opinbera á pyngju þeirra. Það sést best á því, þegar það er vitað, eins og kemur fram í áliti mþn., að í mörgum tilfellum verða fyrirtæki og atvinnurekendur að

borga meira í skatt en nemur heildartekjum þeirra á því ári, þegar skattar eru innheimtir. Það stafar af því, að tekin hafa verið gjöld af veltu fyrirtækjanna, sem þarf ekki að vera rétt í hlutfalli við það, hvort viðkomandi aðilar hafa hagnast af rekstri sínum eða ekki. Ég tel mjög mikils virði, að þessi regla verði aftur tekin upp í okkar skattalöggjöf, eins og meiri hluti nefndar þeirrar, sem starfaði að þessu máli 1947—48, — þ. e. a. s. 3 af 5 nefndarmönnum — lagði til.

13. Að lögfest verði hæfilegt hlutfall milli framleiðslutekna þjóðarinnar og þess, sem hið opinbera getur krafist í sköttum og opinberum gjöldum. M. ö. o., að það verði fundnar leiðir til þess, að framleiðslutekjur á hverju ári, ef þær verða meiri eða minni en árið áður, setji eftir vissum reglum takmörkun á það, hve ríki og bæir megi taka mikið af skattþegnum sínum.

Ég vil taka það fram, að ég hef ekki gert minnstu tilraun til þess að setja hér fram tæmandi upptalningu á því, hvaða atriði í skattalögum ég tel nauðsynlegt að verði tekin til þeirrar endurskoðunar, sem með þessari þáttill. er farið fram á. Aðeins vildi ég taka það fram, að það, sem gerð er grein fyrir í grg., er rökstuðningur fyrir því, að þessi þáttill. er fram komin. Svo hef ég bent hér á smáatriði, sem fram hafa komið í frv. einstakra þm. á þessu þingi. Ég hef þannig aðeins rökstutt frekar en gert er í grg. þörfina á því, að mál þetta fái hraðan byr í þinginu, hvort sem þáttill. verður samþ. í þessu eða öðru formi, þannig að gangskör verði gerð að því, að hv. Alþingi taki þessi mál til rækilegrar athugunar. Við höfum á tveim undanförunum árum, eftir að gengisbreytingin var samþ. hér, verið að reyna að koma á vaxandi efnahagslífi í landinu og koma okkar efnahagsmálum þannig fyrir, að atvinnuvegirnir geti verið reknir án opinberra styrkja. En um leið og mörgu hefur miðað vel áfram í þessu efni, þá er einn þrándur í götu í okkar þjóðfélagi, og er það sú óheilbrigði, sem ríkir í skattamálum okkar. Það ætti því að vera sameiginlegt áhugamál þeirra, sem vinna að því að koma efnahagsmálum þjóðarinnar í lag, að taka þessi mál til skjótrar afgreiðslu.

Umr. frestað.

Á 23. fundi í Sp., 12. des., var fram haldið fyrir umr. um till.

Enginn tók til máls.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 30. fundi í Sp., 9. jan., var enn fram haldið fyrir umr. um till.

ATKVGR.

Brtt. 143 geymd til síðari umr.

Tillgr. samþ. með 30 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. visað til síðari umr. með 30 shlj. atkv. og til fjvn. með 32 shlj. atkv.

Á 32. fundi í Sp., 16. jan., var till. tekin til siðari umr. (A. 132, n. 608 og 612, 143).

Frsm. meiri hl. (Jónas Rafnar): Herra forseti. Fjv. hefur athugað till., og leggur meiri hl. til, að hún verði samþ. með breyt., sem bornar voru fram á þskj. 143 af hv. þm. S-P. — Þegar málið var rætt í n., kom það fram, að allir nm. voru sammála um það, að endurskoða þyrfti skattalöggjöfina í heild og taka til rækilégrar athugunar tekjuskjótninguna milli ríkisins annars vegar og bæjar- og sveitarfélaga hins vegar. Hv. 5. landsk. þm. (ÁS) gat þó ekki mælt með till. n. nema með verulegum breyt., og kemur hann því með sérstakt nál. ásamt brtt.

Að undanfögnu hafa verið uppi allhávarar raddir um, að ástæða væri til að breyta ýms-um ákvæðum skatta- og útsvarslaganna. Á þessu þingi hafa t. d. komið fram allmörg frv., sem fælu í sér allverulegar breyt., ef þær næðu fram að ganga og væru samþ. sem l. frá Alp. Það er ekki nema eðlilegt, að það komi oft fram till. um breyt. á skattal., og þá ekki sízt þegar miklar verðlagsbreyt. hafa átt sér stað og miklar breyt. á tekjum manna, eins og orðið hefur hin siðari ár, ef það er rétt og sanngjarnt, að skattalöggjöfin verði að taka tillit til kringumstæðna eins og þær eru hverju sinni.

Till. þessi fer fram á það, að ríkisstj. beiti sér nú þegar fyrir því, að öll ákvæði skatta- og útsvarslaga verði endurskoðuð með það fyrir augum að leiðrétta ýmsa annmarka á löggjöfinni og gera hana einfaldari og samræma hin einstöku ákvæði hennar. Það er einnig gert ráð fyrir því í till., að endurskoðuð verði og athuguð tekjuskjótningin milli ríkisins og sveitarfélaganna. En forsvarsmenn sveitarfélaganna halda því fram, að réttur þeirra sé fyrir borð borinn og nauðsynlegt sé fyrir sveitarfélögin að fá stórum auknar tekjur. — Það er óþarfi fyrir mig að ræða þessa till. mikið, þar sem henni fylgir allýtarleg grg., og einnig hefur hv. 1. flm. skýrt málið mjög rækilega við fyrri umr.

Frsm. minni hl. (Ásmundur Sigurðsson): Herra forseti. Eins og hv. þm. er kunnugt og hv. frsm. meiri hl. tók fram, þá gat ég ekki gengið inn á að fylgja till. óbreyttri, vegna þess að mér virtist hún ófullkomin og þyrfti að taka breyt., til þess að það yrði af henni það gagn, sem ætlað er til, að hún leiði til heilbrigðrar og heppilegrar endurskoðunar skattalaganna.

Það er ekki deilumál, að það þurfi að endurskoða skattal. og gera á þeim breyt., enda er það ekki nema eðlilegt, því að það er mjög langt síðan skattal. voru tekin til verulegrar athugunar, en hins vegar hafa aðstæður allar í þjóðfélaginu breytt ákaflega mikið hin siðari ár og s. l. áratug, sem veldur því, að skattalögin eru orðin mjög úrelt á þessum tímum. Þau skattal., sem við búum við nú, eru 20—30 ára gömul og hafa sennilega svarað vel þörfum þjóðfélagsins, þegar þau voru sett; hins vegar hafa verið gerðar á þeim ýmsar smærri

breyt., án þess að heildarendurskoðun hafi farið fram.

Eitt er það, sem sérstaklega hefur orðið áberandi í sambandi við þær breyt., sem orðið hafa á öllu fjárhagslífi þjóðarinnar. Það eru hinir beinu skattar, sem miðaðir voru við það á sínum tíma, að hinir tiltölulega tekjulágu slyppu sæmilega vel við þungar skattaálögur. Þetta hefur breytt þannig, að skattstígin, sem settur var, þegar skattal. komu fyrst fram, hefur breytt til ófarnaðar fyrir fólkið, þannig, að tekjur, sem áður voru taldar háar tekjur, eru nú ekki nema lágar þurftartekjur og jafnvel fyrir neðan það. Þess vegna er mikið ósamræmi í þessum skattgreiðslum og tekjustofnum ríkissjóðs, og þeim hefur verið fjölgað allmikið og verið bætt við ýmiss konar viðaukum, eins og t. d. tekjuskattviðauka, sem hefur aldrei verið nema til eins árs í einu, en verið framlengdur á hverju þingi með l., sem eru óbreytt frá ári til árs.

Enn fremur vil ég benda á það, að í sambandi við aðra löggjöf hafa nefskattar ýmsir stórhækkað og margfaldast, sérstaklega á það við um tryggingagjöldin, sem segja má að kunni að vera eðlilegt í sambandi við þá löggjöf. Hinu verður ekki neitað, að nefskattar allir eru óréttlátir og eru í rauninni úrelt skattafyrirkomulag í nútíma þjóðfélagi, og ég tel, að þeir eigi að hverfa fyrir öðru réttlátara fyrirkomulagi.

Allt skattakerfið er þannig orðið ákaflega flókið og margbrotið, svo að það má fullyrða, að það er ekki á færi almennings að átta sig á því, eftir hvaða leiðum skattheimtan fer fram, eftir hvaða leiðum hann greiðir þau gjöld, sem hann greiðir til ríkisins, og er óhætt að fullyrða, að fólkið hefur ekki hugmynd um, hvaða gjöld það greiðir til ríkisins samtals. Almenn-ingur veit ekki, hvað hann greiðir mikið í óbeinum tollum og sköttum, sem ríkið fær nú tekjur sínar af.

Þetta vildi ég segja um skattaálögurnar og skattinnheimtuna almennt. En gagnvart till. vil ég taka það fram, að mér virðist, að till. sé ekki nærri nógu nákvæm um þetta atriði og taki ekki fram þau atriði, sem ég tel að ætti að taka tillit til við endurskoðun, þannig að ekki er mörkuð í henni sú stefna, sem ætti að vera í einstökum atriðum, og vantar í hana ákvæði og mikilsverð atriði, sem rétt er að Alp. taki fram og ég álit að endurskoðun eigi að beinast að, svo framarlega sem það ætlar sér að ákveða að endurskoðun skattal. eigi fram að fara. Þess vegna hef ég klofið n. og skilað sérstöku nál. með brtt., og skal ég þá fara fáeinum orðum um hverja einstaka brtt.

Í fyrsta lagi tel ég rétt, ef Alp. ætlar sér að fyrirskipa endurskoðun skattal., miðað við, að sú endurskoðun leiði til verulegs árangurs, að þingið kjósi n. til þess að annast þessa endurskoðun. Í till., eins og hún er frá hendi flm., þá er aðeins gert ráð fyrir, að þingið skori á ríkisstj. að beita sér fyrir því, að þessi endurskoðun fari fram. Eg tel réttara, að þingið kjósi sjálft n., sem starfi milli þinga, og í sambandi við það tel ég sjálfsagt, að allir þeir að-

ilar, sem hér eiga hlut að máli, fulltrúar þess almennings, sem hefur kosið þm. til þess að starfa á Alp., eigi að velja þessa n. hér. Þetta er mikið starf, sem verður að vinna milli þinga, og er nauðsynlegt, að sem flest sjónarmið komi fram, ef á að vera tryggt, að þetta starf beri góðan árangur. Enn fremur er nauðsynlegt að skapa samstarf um lausn málsins milli þeirra aðila, sem koma til með að ráða endanlegum úrslitum, og það verður ekki gert betur en með því, að þingið skipi sérstaka mþn. til þess að annast þessa endurskoðun. Síðan leggi ríkisstj. fyrir þingið, t. d. fyrir næsta þing, niðurstöður byggðar á þessari endurskoðun.

Þá legg ég enn fremur til, að það verði ákveðið í till., að skattakerfi ríkisins sé gert einfaldara og óbrotnara en nú er með því að sameina hina beinu skatta og í samræmi við það að afnema að mestu eða öllu leyti hina ýmsu nefskatta, sem liggja nú mjög þungt á öllum almenningi, sérstaklega á tekjulágu fólki. Það þarf ekki að eyða orðum að því, hversu mikið er unnið í innheimtukostnaði við það að fækka þessum skattstofnum, sem hér er um að ræða. Öll skrifinnnska mundi minnka að stórum mun, þar sem hverjum manni hefur þurft að ákveða sérstaklega tekjuskatt, tekjuskattsviðauka o. s. frv. Það hlýtur að vera hægt að gera skattakerfið einfaldara, skattstofnana færri og spara með því kostnað við innheimtuna. — Enn fremur vil ég taka fram í viðbót við það, sem ég sagði áðan, að það er í raun og veru óeðlilegt að láta alla aðila greiða til þeirra ákveðnu framkvæmda, sem þarna er um að ræða, án tillits til þess, hvort þeir hafa jafna aðstöðu til að inna gjöldin af hendi, og það er í raun og veru búið að viðurkenna með því að láta stighækkandi skattstiga gilda um greiðslu tekju- og eignarskattsins, að þetta kerfi um nefskatta er alveg óeðlilegt og óréttlátt. Þess vegna tel ég sjálfsagt, að í sambandi við þessa athugun verði gengið inn á þá braut að afnema nefskatta að mestu leyti, og mundi það líka hjálpa til þess að gera skattakerfið óbrotnara og einfaldara í vöfum og kostnaðarminni alla innheimtu.

Þá legg ég enn fremur til í 2. lið brtt., að gengið verði inn á þá braut að hafa skattfrjáls ákveðin þurftarlaun einstaklinga. Raunverulega er ekki hægt annað að segja heldur en að hér sé seilt langt yfir skammt að vera að leggja á mjög tekjulágt fólk skatta, sem viðurkennt er að það geti raunverulega tæplega borgan. Því verður ekki neitað, að fyrsti réttur hvers einstaklings í síðuðu þjóðfélagi er sá, að hann hafi til framfæris sér nauðsynlegustu þurftarlaun, sem hann þarf á að halda, hafi þau laun fyrir vinnu sína, ef hann er vinnufær, og nauðsynlegasta framfæri eftir öðrum leiðum, ef hann er óvinnufær. Þess vegna er það eðlilegur hlutur að ákveða það í sambandi við breyt. á skattakerfinu, að nauðsynlegustu þurftarlaun séu algerlega skattfrjálsar. Mót-mæli gegn þessu fyrirkomulagi geta ekki verið byggð á neinu öðru en þeirri skoðun, að það

sé réttlátt, að menn verði að greiða skatt til ríkisins, þrátt fyrir það að þeir hafi ekki nema nauðsynlegustu þurftarlaun sér til lífsframfæris, og ég hygg, að þessi skoðun sé í rauninni alls ekki mjög útbreidd meðal þm. Það er þess vegna tvímælalaust eðlilegt að láta skattgreiðslu af tekjum byrja þegar tekjurnar eru komnar yfir þetta lágmark eða nauðsynlegustu þurftarlaun, en síðan stighækkandi úr því, eftir því sem tekjurnar hækka. Þess vegna legg ég til, að þetta sé tekið beint inn í till., svoleiðis að sú n., sem ég legg til að fái þetta til meðferðar, hafi ákveðinn vilja Alp. að styðjast við. Hvar þetta lágmark yrði sett, yrði breytilegt á hverjum tíma, og væri eðlilegast, að það yrði miðað við ákveðna framfærsluvísitölu og verðlag, breytilegt í krónutölu eftir því, sem gildi peninga yrði, miðað við almennt verðlag í landinu.

Þá legg ég enn fremur til í 3. lið brtt., að ákvæðum um skattgreiðslu hjóna sé breytt í þá átt, að tekjur hvors um sig séu skattlagðar sérstaklega. Þetta hefur verið mikið deilumál í þinginu og mikið búið að ræða það, og sé ég því ekki ástæðu til að hafa mörg orð um það. En ég vil benda á þá staðreynd, að mörg hjón, sem hafa lágar tekjur hvort í sínu lagi, verða að greiða óeðlilega háa upphæð í skattgreiðslur, vegna þess að þeim er ekki leyft að telja fram hvort í sínu lagi, þannig að þau séu skattlögð hvort í sínu lagi.

Þá er í 2. lið till. flm., eins og hún er, minnst á eftirlit með skattaframtölum og að tryggja rétt sveitarfélaga, en þó er fremur ónákvæmt minnst á þetta. Um eftirlit með skattaframtölum þarf ég ekki að ræða mikið, því að það er viðurkennt, að þarna sé þörf stórra umbóta. Það er viðurkennt af flestum, að það eigi sér stað, þjóðfélaginu til mikils skaða, að skotið sé undan skatti skattskyldum tekjum, og það hefur sérstaklega verið rætt í þinginu um ýmsar aðferðir, sem notaðar hafi verið til þeirra hluta, eins og t. d. þegar eignum stórra fyrirtækja og tekjuhárna er skipt og stofnuð hlutafélög til þess að láta þær vera eign fleiri aðila og sleppa þannig við eðlilegan skatt. Það er vitað, að þetta er gert í stórum stíl, og er full þörf á að gera ráðstafanir í sambandi við nýja skattalöggjöf til þess að hindra, að þetta komi fyrir og verði praktiserað í framtíðinni. Í sambandi við það vil ég benda á, að einmitt lágtekjumenn hafa enga slíka möguleika til þess að skjóta undan skatti neinu af sínum tekjum, því að þær eru gefnar upp af öðrum aðilum en þeim sjálfum. Það er staðreynd, að þar sem um er að ræða skattsvik, þá er það fyrst og fremst hjá þeim, sem eru tekjuhæstir, því að hinir, sem eru tekjulágir, hafa enga möguleika til slíks undandrátta.

Þá legg ég enn fremur til, að það sé ákveðið skýrt í till., að tryggður skuli réttur sveitarfélaganna, þ. e. a. s. eðlileg skipting tekjustofna milli ríkisins annars vegar og sveitarfélaganna hins vegar, þannig að sveitarfélögin geti haldið uppi eðlilegri starfsemi án þess að ofbjóða gjaldþoli skattþegna sinna. Þetta hefur mjög mikið verið rætt á þessu þingi, og má

segja, að það væri að bera í bakkafullan lækinn að fara mörgum orðum um það í sambandi við þetta, en það er staðreynd, sem liggur ljóst fyrir, að ríkið er þegar búið að ganga mjög langt í því að leggja skatta á einstaklinga, ekki fyrst og fremst með beinum tekju- og eignarsköttum, heldur fyrst og fremst með óbeinum sköttum, sem lagðir eru á allar þær nauðsynjar, sem einstaklingarnir þurfa að kaupa og nota sér til lífsframtíðar. Ég upplýsti það í sambandi við fjárlagaafgreiðsluna, að slíkir tollar og óbeinir skattar nema ekki minna í núgildandi fjárl. en 8500 kr. á hverja 5 manna fjölskyldu. Af þessu leiðir, að erfitt er fyrir sveitarfélögin að leggja nægileg útsvör á sína skattþegna, vegna þess að greiðslugeta þeirra er þegar svo þorin við að standa undir þeim greiðslum, sem þeir þurfa að greiða til ríkisins, að sveitarfélögin eru í vandræðum með sín fjármál út af þessu meðal annars. Það hafa verið fluttar hér till., sem gerðu ráð fyrir, að ríkið gæfi eftir hluta af einum af sínum tekjustofnum, söluskattinum, til sveitarfélaganna, og hefði verið samþ. þó ekki væri nema sú till., sem kom hér fram um það, að $\frac{1}{4}$ af söluskattinum gengi til sveitarfélaganna, þá er áreiðanlegt, að það hefði stórkostlega mikið bætt úr fjárhagserfiðleikum sveitarfélaganna. En allir hv. þm. muna, hvernig það mál fór, og nú er útlit fyrir, að ríkisstj. ætli sér að láta þetta þing fara heim án þess að rétta á minnsta hátt hlut sveitarfélaganna í þessum efnun. Mér sýnist hofa óvænlega, ef svo er gert, og er þá það minnsta, sem þingið getur gert, að ákveða nú með þessari till., að það væri beinlínis fyrir lagt, að sveitarfélögunum skuli séð fyrir sæmilegum möguleikum til þess að halda uppi sinni starfsemi án þess að ofbjóða gjaldþoli skattþegnanna eða eiga á hættu, að þeir gætu ekki greitt þau gjöld, sem á þá væru lögð til starfsemi í sveitarfélaginu.

Ég skal svo ekki hafa fleiri orð um þetta mál, en vil vænta þess, að þessar till. fái góðar undirtektir hjá hv. þm.

Gísli Jónsson: Herra forseti. Eins og nál. bera með sér, hefur fjvn. klofnað um málið, og hefur hvor hluti um sig skilað sérstöku nál. Ég hef skrifað undir nál. á þskj. 608, sem meiri hl. stendur að, án fyrirvara, en ég vil gera grein fyrir minni atkv. í sambandi við afgreiðslu málsins, og sérstaklega vegna þess, að það kom ekki fram í framsögu hjá hv. frsm. Þessi þáttill. er um það að skora á ríkisstj. að beita sér fyrir heildarendurskoðun laga um skatta og útsvör, sem stefni að því, að lögfest verði heilsteypt kerfi skattamála, sem byggist á eðlilegri og samræmdri tekju- og verkaskiptingu ríkisins annars vegar og bæjar- og sveitarfélaga hins vegar. Enn fremur segir, að jafnframt skuli við það miðað að ofþyngja ekki einstaklingum, félögum og atvinnurekstri í opinberum gjöldum, tryggt samræmi og jafnrétti við álagningu gjaldanna, sem mundi auðvelda eftirlit með því, að framtöl séu rétt. Þegar þessi till. var til umr. í n., þá hreyfði ég

því, að betur skyldi athugað, hvaða áhrif það hefði á fjárhagskerfi landsins almennt og afkomu ríkissjóðs, ef l. um tekju- og eignarskatt og stríðsgróðaskatt væru afnumin. Nefndarmönnum þótti ekki rétt að bæta þessu við till., vegna þess að meginágreiningur væri á Alþ. um það, hvort slíkt ætti að gera. Í minum till. var ekkert sagt um það, hvort ætti að afnema þessi l. á þessu stigi, heldur voru þær aðeins um rannsókn þessa máls, svo að það kæmi fyrst til kasta Alþ., þegar það fengi þessi mál til meðferðar á ný, að athuga, hvort heppilegra þætti að fara inn á þá leið að halda þessum skattal. eða afnema þau að fullu og öllu. Ég vil taka fram, að ég vildi ekki með þessari till. torvelda framgang málsins í n. eða á Alþ., en vil taka það fram, að fylgi mitt við till. er bundið því skilyrði, að hæstv. ríkisstj. láti athuga, hvaða áhrif það hefur á hagkerfi landsins, rekstur fyrirtækja og afkomu ríkissjóðs, ef skattalögin eru afnumin. Ég veit ekki, hvort orðalagið bindur nokkur lagafyrirmæli, eins og ætlað er til með till. Ég geri ráð fyrir, að hver þm. greiði atkvæði óbundið eftir því, hvort hann vill fylgja þessari stefnunni eða hinn, en mér finnst nauðsynlegt, að þessar upplýsingar liggi fyrir, þegar á að taka ákvörðun um, hvorri stefnunni á að fylgja. Það liggja nú fyrir þinginu allmargar og verulegar till. um breytingar á skattalögunum, m. a. frá mér um afnám þeirra. Þessi tillaga, sem ég bar fram í fyrra, hefur vakið athygli manna um allt land, ekki af því, að þeir vilji losna við að greiða skatt, því að allir vita, að það verður að taka skatt af þjóðinni, heldur af þeim upplýsingum, sem fylgdu, um, hvað það kostaði ríkissjóð að leggja skattinn á og framkvæma lögin og hve lítill hluti af tekjum ríkissjóðs fæst með þessum sköttum, sem á margan hátt torvelda fyrirtækjum rekstur og auðsöfnun. Það er því sjálfsögð skylda n. að afla allra upplýsinga um þessa hlið málsins. Greiði ég till. atkvæði í trausti þess, að þetta verði athugað.

Jóhann Hafstein: Herra forseti. Ég vil aðeins þakka meiri hluta hv. fjvn. fyrir afgreiðslu þessa máls og að hún skuli leggja til, að till. sé samþ. með þeim breyt., sem hún leggur til. Vil ég lýsa yfir fyrir hönd okkar flm., að við erum breyt. sammála og teljum hana til bóta. Ég sé einnig ástæðu til að þakka sérstaklega form. n., Gísla Jónssyni, fyrir að fylgja þessari till., að visu í trausti þess, að sérstök athugun fari fram. En hann hefur haft sérstöðu í þessu máli og er einn þeirra þm., sem hafa flutt till. um breyt. á skattalögunum og kannske þá röt-tækustu, um að fella úr gildi tekju- og eignarskattslögin. Um afstöðu minni hlutans vil ég segja það, að ég tel, að flestar till. hans um breyt. á þáttill. séu atriði, er tilheyri endurskoðuninni sjálfri. Við kusum að hafa till. almenns eðlis, en ekki ákveða einstaka þætti, hvernig þeir ættu að vera að endurskoðuninni lokinni.

Það hefur komið fram, að ekki þýddi að samþ. svona till. um endurskoðun og ekki væri

meira að vænta af henni en áður, t. d. endurskoðuninni 1947. Ég vil vekja athygli á, að hér er um allt öðruvísi endurskoðun að ræða en þá var. Í fyrsta lagi er hér um að ræða heildarendurskoðun á lögum um skatta og útsvör, sem stefnir að því að lögfesta heilsteypt kerfi í skattamálunum, þar sem sérstaklega verður lögð áhersla á, að það skapist eðlileg samvinna og samræmi í tekju- og verkaskiptingu ríkis og bæjar- og sveitarfélaga, sem nú hefur verið vikið að á þessu þingi og leitt fram í dagsljósið, miðað við breyttar aðstæður, sem ekki var þörf sérstakrar athugunar á, þegar mþn. fjallaði um þessi mál. Það, sem gefur málinu meira gildi nú, er, að endurskoðunin byggist á þál. og fram hefur komið ákveðinn vilji þm. á heildarendurskoðun, og tekur það einnig til hv. minni hluta, því að enginn ágreiningur er um meginefni málsins. Þar við bætist svo, að till. hefur verið tekið vinsamlega af hæstv. ríkisstj., og vil ég sérstaklega þakka hæstv. forsrh. Mér finnst að öllu athuguðu, að þessi till. gæti markað tímamót, ef endurskoðunin bæri þann árangur, sem vonir standa til.

ATKVGR.

Brtt. 612 felld með 25:8 atkv.

— 608 samþ. með 30 shlj. atkv.

— 143 tekin aftur.

Till., svo breytt, samþ. með 29 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 632).

8. Rannsókn virkjunarskilyrða á Vestfjörðum.

Á deildafundum 15. okt. var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um rannsókn virkjunarskilyrða á Vestfjörðum [52. mál] (A. 75).

Á 5. fundi í Sp., 17. okt., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 13. og 14. fundi í Sp., 8. og 14. nóv., var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 16. fundi í Sp., 21. nóv., var till. enn tekin til einnar umr.

Flm. (Sigurður Bjarnason): Herra forseti. Um það þarf ekki að fara mörgum orðum í sambandi við þessa till., að þörfin fyrir raforku vex óðfluga um land allt. Og horfur eru á því og má raunar segja með nokkurri vissu, að þar sem fólk á ekki kost á raforku til atvinnurekstrar og sköpunar margs háttar lífsþæginda, þar mun byggð verða strjalli eða jafnvel leggjast af í framtíðinni. Þetta er reynslan í þessu landi, að þar sem beztu skilyrðin eru til hagnýtingar raforku og folkið Alpt. 1951. D. (71. löggjafarþing).

hefur fyrst fengið hana, þar hefur atvinnulífið orðið fjölbreyttast og þar hefur fólkið einnig notið mestra lífsþæginda. Það er þess vegna engan veginn óeðlilegt, að fólkið flytji frá þeim stöðum, sem ekki búa að þessum glæsilegu lífsþægindum og fjölbættu atvinnumöguleikum, til hinna staðanna, sem njóta þeirra.

Sem betur fer, er það þannig nú, að yfir standa stórfelldar framkvæmdir í raforkumálum þjóðarinnar. Það eru fyrst og fremst tvær raforkuvirkjanir, sem unnið er að, á Suðurlandi við Sogið fyrir Reykjavík og mikinn hluta Suðurlands og á Norðurlandi við Laxá í Þingeyjarsýslu fyrir Akureyri og nálæg héruð norðanlands. Það er vitað, að því aðeins hafa þessar framkvæmdir orðið mögulegar nú á tímum mikillar dýrtíðar, að erlent lánsfé eða gjafafé hefur verið fengið til þeirra og þessir landshlutar, sem þessar tvær virkjanir eru í, hafa setið fyrir um þetta fé. Nú er það hins vegar þannig, að flestir aðrir landshlutar eru skemmra á veg komnir um hagnýtingu fossaflsins hér á landi en þeir, sem nú eru að fá hinar glæsilegu viðbótarvirkjanir. Það er þess vegna engan veginn óeðlilegt, þó að þeir landshlutar, sem skemmra eru á veg komnir í þessum efnum, geri sér vonir um að verða innan skamms, þegar þessar stóru virkjanir eru vel á veg komnar, aðnjótandi þess fjármagns frá Efnahagssamvinnustofnuninni, sem ekki hefur verið ráðstafað til þessara stóru virkjana.

Þessi till., sem hér liggur fyrir til umr., miðar fyrst og fremst að því, að ýtarleg rannsókn verði látin fara fram á virkjunarskilyrðum á Vestfjörðum. Á Vestfjörðum er ekkert heildarraforkuver til fyrir þann landshluta. Segja má, að vatnsvirkjanir séu svo að segja engar. Það er aðeins í Skutulsfirði við Ísafjarðardjúp, sem allmyndarleg vatnsvirkjun hefur verið byggð fyrir Ísafjarðarkaupstað og einn hrepp í Norður-Ísafjarðarsýslu, en sú orka, sem það orkuver framleiðir, er algerlega ófullnægjandi fyrir Ísafjarðarkaupstað og það fólk annað, sem þaðan á að fá raforku. Hins vegar er nú verið að setja af stað vatnsaflsvirkjun fyrir Bolungavík í því byggðarlagi, og standa vonir til þess, að hægt verði að hefjast handa um þá virkjun á næsta sumri, a. m. k. er að því stefnt af hendi byggðarlagsins og forsvarsmanna þess, og ég vil leyfa mér einnig að vænta þess af þeim undirtektum, sem ég fékk á síðasta þingi hjá ríkisstj. undir það mál, að til mála komi ekki, að dragist lengur en til næsta sumars, að á þeirri virkjun verði byrjað.

Ég þarf ekki að lýsa því, við hverjar aðstæður Vestfirðir búa í raforkumálum. Sjávarþorpin búa við rándýra raforku, sem framleidd er með oliu. Þessi raforka er svo dýr, að ég hygg, að almenningur hér, sem á kost á ódýrari og nokkurn veginn nægri raforku, mundi undrast það mjög, hvernig fólk getur klifið þann hamar að nota slíka raforku, jafndýra, til ýmiss konar iðnaðarframleiðslu og enn fremur til heimilisþæginda. Það er greinilegur munur á því verði, sem þetta fólk verður að greiða fyrir raforkuna frá dieselrafstöðvum, og því, sem almenningur hér verður að

greiða fyrir raforku frá hinum stóru vatnsaflsvirkjunum.

Vestfirðingum er fyrir löngu orðið ljóst, að til þess ber brýna nauðsyn, að fossaflið í þeim landshluta verði virkjað og heildarvirkjun hrundið í framkvæmd fyrir þennan landshluta. Þess vegna var fyrir 30 árum hafizt handa um mælingar á einu stærsta vatnsfalli þar, Dynjanda við Arnarfjörð. Seinustu niðurstöður af þeim mælingum, útreikningum og áætlunum eru þær, að talið er, að þar megi fá 7000 hestöfl, og miðað við verðlag árið 1950 er gert ráð fyrir, að slík virkjun kosti um 60 millj. kr. Að fenginni þessari niðurstöðu þótti ekki ráðlegt á því stigi að ráðast í virkjun Dynjanda. Hins vegar hefur ekki farið fram heildarathugun á því, hvernig unnt verði á annan hátt að leysa raforkuþörf Vestfjarða. Þess vegna er það, að þessi till. er flutt. Með henni er lagt til, að ríkisstj. láti fara fram ýtarlega rannsókn á því, hvaða fallvatn eða fallvötn séu vænlegust til raforkuframleiðslu fyrir Vestfirði. Skál rannsóknin miðuð við virkjun eða virkjanir í svo ríku mæli, að fullnæggt geti örugglega öllum raforkuþörfum þessa landshluta á komandi áratugum. Þá er einnig gert ráð fyrir því, að rannsókn þessari sé hraðað svo, að rökstuddar tillögur og áætlanir um slíka heildarvirkjun geti legið fyrir haustið 1952. Um þessa till. þarf í rauninni ekki að fara frekari orðum, hún skýrir sig sjálf. Vestfirðingar eru orðnir óþreyjufullir í þessum málum, og þeim verður stöðugt ljósari hin erfiða aðstaða, sem þeir búa við, og þeim er það einnig ljóst, að ef svo fer fram, að öllu því mikla fjármagni, sem þjóðin fær á grundvelli Marshallsamvinnunnar frá Efnahagssamvinnustofnuninni, verður varið til hinna þéttbýlu staða og stærri kaupstaða til bættra og aukinna lífspæginda, þá sjá þessar byggðir, sem útundan verða, sína sæng upp reidda og þá sér þéttbýlið einnig sína sæng upp reidda. Það verður þá að búa sig undir það að byggja yfir alla þjóðina á tiltölulega takmörkuðu svæði af landinu, en það þýðir einnig mikil vandamál, og hæstv. Alp. veit, hvaða vandamál t. d. Reykjavík á nú við að etja í byggingarmálum sínum, einmitt vegna þess gifurlega straums af fólki, sem stöðugt liggur hingað utan af landi frá framleiðslustöðunum, sem búa við lélegri aðstöðu en höfuðborgin og geta ekki veitt fólkinu það atvinnuöryggi og þau lífspægindi, sem fólkið þráir og verður að eiga kost á. Leiðin til þess að skapa jafnvægi í þessum efnium er fyrst og fremst ein, sú að jafna metin um þessa aðstöðu fólksins til þess að lifa og starfa og njóta atvinnuöryggis og lífspæginda. Þess vegna er það mjög þýðingarmikið, að hæstv. Alp. geri sér þetta ljóst, áður en of langt um liður, áður en vonleysið grípur um sig í þeim landshlutum, sem við skarðan hlut búa og biða eftir lífspægindunum, meðan stöðugt er verið að bæta aðstöðuna á öðrum stöðum, þar sem þéttbýlið er mest og aðstaðan þegar bezt. Það hefur svo oft verið vakin athygli á þessu hér, að ég tel óþarft að gera það frekar, en vil

leggja áherzlu á, að hæstv. ríkisstj. láti fara fram rannsókn þá, sem gert er ráð fyrir í þessari þáttill., sem við flytjum hér þingmenn Vestfjarða, og á grundvelli þeirrar rannsóknar verði síðan hafizt handa um að hraða framkvæmdum og það verði tryggt, að þessi landshluti fái fjármagn af því fé, sem þjóðinni nú gefst, til þess að koma í veg fyrir það, að framleiðslustörfin þar falli niður og það fólki, sem skapar nú verðmæti í þjóðarþúfið og vinnur skapandi starf, gefist upp í þeirri baráttu og flytji þangað, sem byrðar kunna að skapast af því. Reynslan hefur sýnt, að byrðar hafa skapast af flutningi fólks frá framleiðslunni til óarðbærra starfa, til umbúðastarfa í þjóðfélaginu, því að við vitum, að margt af því fólki, sem flytur frá sjávarþorpum og landbúnaðarhéruðum landsins til Reykjavíkur og stærri kaupstaða, flytur ekki til þess að halda áfram framleiðslustörfunum. Þess vegna tapar þjóðfélagið að sumu leyti starfskröftum þessa fólks í þágu framleiðslunnar, þegar þessi öflugþróun hefur átt sér stað.

Ég vil svo vænta þess, að þessari till. okkar Vestfjarðapm. verði vel tekið, og vil ég óska þess við hæstv. forseta, að hann fresti umr. og till. verði vísað til hv. allshn.

Landbrh. (Hermann Jónasson): Herra forseti. Það er ekki nema eðlilegt, að þessi till. komi fram, og það hefur verið farið fram á það af raforkumálaskrifstofunni, að hún fengi fé til þess að rannsaka virkjunarmöguleika á Vestfjörðum. Er talið, að það mundi kosta um 100 þús. kr. Það er vitaskuld nauðsynlegt, að þetta verði rannsakað, enda þótt það kosti fjármuni. Það er heldur ekki nema eðlilegt, að Vestfirðinga sé farið að lengja eftir rafmagni eins og marga aðra. En út af því, sem hv. þm. N-Ísf. tók fram um þessar framkvæmdir, vil ég láta þess getið, að fjárveitingar ríkisins til þessara mála eru ekki meiri en það, að raunverulega eru veittar í þetta rúmlega 3 millj. kr. á ári, og svo hefur því verið treyst, að væri hægt að fá 1½ millj. kr. að láni sem ekki tekst í ár. Þessar fjárveitingar eru litlar, og miðar framkvæmdum að sama skapi hægt áfram. Núna er þessum málum þannig háttað, eftir því sem ég hef látið reikna út, að með sams konar fjárveitingum og er í ár, með þeirri von, að takast megi að útvega 1½ millj. kr. lán í ár og einnig á árunum 1952—53, þá er aðeins hægt að ljúka við þær virkjanir, sem raforkumálaskrifstofan hefur nú þegar byrjað að vinna að. Ég tel rétt, að þetta komi fram, svo að hv. þm. og sú n., sem fær þetta mál til athugunar, fái sem nákvæmastar upplýsingar um þessi atriði. Það er auðsætt mál, að ef unnið er að þessum málum með hraða, þá nægja ekki þessir peningar, sem ríkið veitir, og smálán, sem tekin eru árlega, 1½ millj. kr. Það er eitt m. a. í þessu sambandi mjög aðkallandi, þ. e. aflstöð á Blönduósi, sem var ráðizt í að koma í framkvæmd. En eins og hv. Alp. er kunnugt, þá er þar heimild til ríkisvirkjunar, en þeir gátu ekki fengið byggingarlán, þannig að ríkið hefur orðið að taka á sig

2,2 millj. kr. Þegar ég kom að þessum málum, þá var búið að lofa að virkja Fossá á Snæfellsnesi, sem kostar 6,8 millj. kr., það er því búið að ráðstafa þeim fjárveitingum, sem nú er verið að leggja fram. Síðan er virkjun í sambandi við 1. frá Alp. fyrir Hólmavík, hagkvæm virkjun, sem kostar 3,8 millj. kr. Þessar virkjanir kosta því mikið af fjárveitingum næstu ára. En allt þetta geta hv. þm. fengið yfirlit um hjá mér í ráðuneytinu eða hjá raforkumálaskrifstofunni, sem er raunar nauðsynlegt, til þess að það valdi engum vonbrigðum, með hvaða hraða þessi mál verða afgr. á næstunni.

Bernharð Stefánsson: Herra forseti. Mér finnst ákaflega eðlilegt, að þm. Vestfirðinga hafa flutt þessa till., og auðvitað er hún ekki nema sanngjörn. Hitt er svo annað mál, hvað mikinn árangur hún kann að hafa, því þó að hér verði samþ. að rannsaka skilyrði til virkjunar á Vestfjörðum, þá kann að fara svo, að virkjun á Vestfjörðum komi ekki á næstunni fyrir það, jafnvel þó að þessi rannsókn færi fram, og jafnvel þótt fundinn væri staður til þess að virkja eitthvert vatnsfall á Vestfjörðum, sem ætti að nægja fyrir Vestfirði, þá er ekki vist, að rafmagninu verði dreift um Vestfirði á næstu árum fyrir því. Eg segi þetta sökum þess, að ég hef töluverða reynslu í því, hvað jafnvel samþykktir eða lög frá Alp. hafa mikið að segja í þessum efnum, þegar láist að skaffa nægilegt fjármagn til þeirra framkvæmda, sem ráðgerðar eru.

Hv. aðalflm. þessarar till. segir, að Vestfirðingar séu orðnir óþreyjufullir að biða eftir því að fá rafmagn, og ég skil vel, að þeir séu það. En ég get frætt bæði hann og aðra á Alp. um það, að sumir þeir, sem jafnvel er talið, að séu búnir að fá rafmagn, svona út í frá, þeir eru orðnir óþreyjufullir eftir því að fá það.

Hv. flm. minnst á það, eins og margir fleiri hafa gert, að nú er verið að framkvæma tvær stórvirkjanir, við Sog og Laxá, og taldi hann, eins og rétt er, að Sogsvirkjunin væri fyrir Reykjavík og Suðurland, og má það til sanns vegar færa, því að það er ekki einasta Reykjavík, sem fær rafmagn, heldur er þegar búið og á góðum vegi með að veita rafmagninu um öll héruð á Suðurlandi, þó að mikið sé eftir. Aftur er það um Laxá að segja, að hún er náttúrlega fyrir Akureyri, en mér sýnist ekki sérstaklega bjartar horfur um það, að fleiri en Akureyrarbúar hafi not af því stórvirki fyrst um sinn, eftir því sem mér virðist það mál liggja fyrir. Það er að visu þegar búið að leggja línu frá Laxárvirkjuninni til Húsavíkur, og svo kemur að sjálfsögðu aukið rafmagn til Akureyrar, þegar framkvæmdum er lokið, en hvað meira verður er óljóst enn. Það eru full sex ár síðan Alþingi samþykkti lög um að leggja nokkrar rafveitur bæði út frá Sogsvirkjuninni og Laxárvirkjuninni. Það er nú búið að leggja flestar þessar rafveitur. En ein er þó sú rafveita, sem ákveðið var að

skyldi lögð á árunum 1945—46, sem sé frá Akureyri til Dalvíkur, en hefur enn ekki verið lögð, þrátt fyrir það að Alp. mælti svo fyrir, að þetta skyldi gert 1945—46. Eg hef nú flutt frv. hér á Alp. um það, að þessar framkvæmdir verði gerðar á næsta ári, og sýnist það ekki mega seinna vera, en það mál hefur verið alllengi í n., og mér sýnist jafnvel ekki útlit fyrir, að þetta verði gert, a. m. k. er ekki enn búið að gera ráðstafanir til þess, að þetta verk, sem Alp. fyrir 6 árum ákvað að skyldi verða gert, komist í framkvæmd. Og orsökina til þess, hvað hægt gengur í þessum efnum, er vitanlega sú, að fjármagn vantar bæði til eins og annars í þessum efnum, og ef á að framkvæma það stórvirki, að allir landsmenn fái rafmagn, þá verður að finnast einhver leið til þess, að það geti gengið hraðar en útlit er fyrir að verða muni eftir þeim fjárveitingum, sem nú er áætlað í fjárl. og Alp. hefur veitt til þessa. Eg átti fyrir skömmu tal við raforkumálastjóra, og hann sagði þá, að með sömu fjárveitingum og nú væru áætlaðar til þessara framkvæmda og með sama verðlagi mundi það taka 60 ár að koma rafmagninu til landsmanna almennt.

Eg læt ekki þessar aths. falla til þess á nokkurn hátt að spilla fyrir því, að till., sem hér liggur fyrir, verði samþ., en í fyrsta lagi til þess að benda hv. flm. á, að það er kannske ekki svo ýkjamið unnið með samþykkt þessarar till., því að rafmagnnið er ekki komið, þó að hún verði samþ., eftir því sem verið hefur undanfarið. En þó hef ég sérstaklega látið þessar aths. falla til þess að benda á, að annaðhvort verður að falla frá þeirri hugmynd og hætta að vekja þær vonir hjá landsmönnum, að þeir geti innan skamms fengið rafmagn, eða hitt, að finna verður leið til þess að fá miklu meira fjármagn til þessara framkvæmda en enn hefur verið fundin leið til. Það eru sumir menn, sem meta það mikils, hvað þeir þykjast sjá hilla undir í framtíðinni. Eg hygg þó, að það séu ákaflega fáir, a. m. k. í dreifbýlinu, sem halda áfram að vera á afskekktum stöðum, ef þeim á annað borð finnst rafmagnnið eins nauðsynlegt og flestir telja það vera. Eg hygg, að fáir geri nokkuð með það, þó að þeir sjái hilla undir, að barn þeirra eða barnabarn fái rafmagn að 60 árum liðnum. — Útgjöld ríkisins eru há á Íslandi, en þegar þess þjóðfélags fá líka óvenjumikið í staðinn fyrir þau gjöld, sem þeir greiða. Eg sé ekki annað, ef þetta rafmagnstal á að verða annað en draumur, þá verði með auknum álögum eða á annan hátt að útvega margfalt meira fé á næstu árum til rafmagnsframkvæmda en nú er gert og að óbreyttri löggjöf er fyrirsjáanlegt að gert verði. Og með beztu meðmælum með till. vildi ég leggja hv. flm. hennar það á hjarta, að það er hæpið að ganga að till., nema almennar verði hafizt handa í raforkumálum landsmanna en nú er gert, því að varla geta hv. flm. ætlað til þess, að hætt verði við allar aðrar framkvæmdir til að koma lagi á raforkumál Vestfjarða.

Flm. (Sigurður Bjarnason): Herra forseti. Ég vil þakka hæstv. landbrh. fyrir góðar undirtektir undir þessa till. Ég verð þó að segja, að mér urðu nokkur vonbrigði að þeim upplýsingum, sem hann gaf. Hann taldi, að ef fjárveitingar yrðu svipaðar til raforkuframkvæmda á fjárlögum og verið hefur undanfarin ár og lánsfé yrði svipað á næstu 2—3 árum, yrði aðeins hægt að ljúka þeim framkvæmdum, sem þegar eru hafnar. Það er engin veginn til að vekja miklar vonir um, að skriður komist á framkvæmdir, að heyra þær upplýsingar, að ekkert verði hægt að gera í þessum efnun næstu 2—3 ár, og á þeim tíma getur margt gerzt og gerist áreiðanlega margt.

Ég dreg ekki í efa, að það muni vera nokkuð erfitt að fá fjármagn til að fullnægja í skjótu bragði kröfum fólksins um raforku. En ég vil benda á, að það er ekki hægt með nokkurri sanngirni að láta fjárskort til slíkra framkvæmda alltaf bitna á sama fólkinu. En það er það, sem er að gerast. Hvað þýðir í dag fjárskortur til þessara framkvæmda? Hann þýðir ekki það, að þeir, sem fyrir löngu hafa fengið rafmagn, eigi að biða eftir viðbótarframkvæmdum. Hann þýðir ekki, að stærstu kaupstaðirnar og kaupsýnin, sem fyrst fengu raforku, eigi að biða, meðan þeir, sem ekkert hafa fengið, fái einhverja úrlausn. Þetta er reynsla, sem hv. þm. er áreiðanlega vel kunnugt um. Það eru fyrst og fremst tveir landshlutar, sem hafa orðið útundan í þessum efnun, og það eru Austfirðir og Vesturland, nema hluti af Suðvesturlandi. Og sagan á að endurtaka sig. Skorturinn á fjármagn á framkvæmis sem hingað til að bitna á sama fólkinu. Þar á ekkert að gera, og fólkið á bara að trúa á ljós og birtu hinum megin. Það er alveg rétt, sem hv. 1. þm. Eyf. sagði, að menn ylja sér varla við tilhugsunina um, að barnabörn þeirra fái að njóta raforkunnar einhvern tíma í framtíðinni. Þó að menn hugsi til framtíðarinnar og geri sér ljósar skyldur sínar við hana, líta þeir þó allajafna meira á eigin hag. Það er ekki nema mannlegt að líta á eigin hag og aðstæðurnar til að lifa og starfa. — Skál ég svo ekki fara frekar út í þetta. Þetta er ósanngjærnt, og við getum talað eins lengi og við viljum um þá öfugþróun, að fólkið flytji í kaupstaðina, en þessi þróun hættir ekki fyrr en meira er gert til að stöðva hana en gert er.

Ég vil svo ljúka þessum hugleiðingum með því að beina því til hæstv. landbrh., sem ég veit að hefur fullan skilning á þessum málum, að hæstv. ríkisstj. leggi áherzlu á, að sá skortur á fjármagni, sem nú er, verði ekki alltaf látinn bitna á sama fólki og að hærri upphæð verði tekin upp í fjárlög til raforkuframkvæmda og reynt verði að afla lánsfjár til að koma upp virkjunum í þeim landshlutum, þar sem fólkið á undanförunum áratugum hefur orðið að lifa í voninni, en er nú orðið þreytt á að lifa í svo veikri von sem þessi reynist. — Það er sjálf-sagt rétt, sem hv. 1. þm. Eyf. sagði, að það er ekki nóg að fara fram á rannsókn á virkjunarskilyrðum, en hitt er líka rétt, að frumskilyrðið er að hafa fyrir hendi nákvæmar rannsóknir

og áætlanir til þess að geta ráðizt í framkvæmdirnar sjálfar. Rannsókn verður alltaf að vera undanfari framkvæmdanna og einnig nú. — Ég vil svo ítreka þá ósk mína, að þessu máli verði vel tekið hér og að ríkisstj. geri það, sem frekast er unnt til aukningar fjármagninu til þessara framkvæmda, svo að þeir landshlutar, sem orðið hafa útundan, fái leiðréttingu sinna mála.

Landbrh. (Hermann Jónasson): Herra forseti. Það er rétt, hvað fjármagninu líður, að það er nauðsynlegt að láta rannsaka þau mál. Það er svo í seinni tíð, að efni til þessara framkvæmda er orðið mjög dýrt. Timbur hefur hækkað í verði, saumur og járn og einkum þær vörur, sem notaðar eru í leiðslur, og sumt er að verða ófáanlegt, eins og koparvir og stálvir, svo að nú verður að notast við aluminium, sem hefur verið notað með góðum árangri. En þessi mál þurfa rannsóknar við, því að það er auðheyrt, að margir, sem við þessi mál fást, telja minni virkjanirnar eins hagkvæmar og þær stærri, þar sem þarf langar leiðslur. Ég skál ekki ræða það frekar, en rannsókn er nauðsynleg, þó að ekki væri hægt að láta hana fara fram í sumar, vegna þess að til þess skorti fé.

Ég skál fúslega viðurkenna, að það er rétt, sem kom fram, að fjármagnið til þessara framkvæmda er allt of lítið og að það er ekki hægt að halda áfram á sömu braut. Ég mundi ekki hafa tekið til máls í þessu máli, ef ekki fyrir þá sök, að ég álit nauðsynlegt að vekja athygli hv. þm. á því, að þeir geta ekki gert sér vonir um framkvæmdir í þessum málum, meðan ekki er veitt meira fé til þess á fjárlögum. Ég hef bent á, hvað þær framkvæmdir kostuðu, sem ákveðnar voru 1942—43, en langfjárfrekust varð virkjun Fossár, sem kostaði um 6.8 millj. kr. Það væri mikið hægt að framkvæma á næstu 2 árum, ef aflstöðvarnar við þær ár, sem ég gat um og kosta um 13 millj. kr., væru ekki eitt af því, sem þarf að nota fé til af því fé, sem Alp. veitir. Ég held, að það sé ekki önnur leið en að reyna að útvega að verulegu leyti, eftir því sem hægt er, fé erlendis frá til að byggja aflstöðvarnar. Ríkið veiti síðan fé og lán verði tekin innanlands til að byggja upp veiturar. Eitt af því, sem kemur í veg fyrir að nota mót-virðissjóðinn, er, að hann er notaður til að byggja upp stöðvarnar við Sog og Laxá, en það, sem gefur vonir um, að e. t. v. verði hægt að nota hann, er, að ekki hefur verið mjög erfitt að afla fjár til þeirra framkvæmda. Það eru fleiri en við hérna á Alþingi, sem sjáum, að sveitirnar og dreifbýlið verða útundan. Þeir sérfræðingar, sem mest mark er tekið á, telja, að á næstu árum eigi að sitja fyrir aflstöðvar úti um sveitir og í smákaupstöðum og kaupsýnum og þar næst landbúnaðarframkvæmdir, því að landbúnaðurinn hafi orðið afskiptur og sé því orðinn á eftir öðrum atvinnugreinum. Er af þessum sökum sennilega auðvelt að fá lán úr mót-virðissjóðnum, er hann kemur í umferð aftur. — En í framhaldi af þessum hugleiðingum, sem ekki eru ónauðsynlegar

hér á Alþingi, því að það mega hv. alþm. vita, að þegar þeir eru farnir héðan, fara að koma nefndir utan af landi og heimta rafmagn, þó að ekkert fé sé veitt til þess. Og ég get ekki svarað öðru en því, að ekkert fé sé til og að ég geti ekkert gert, nema fjárlögin heimili það. — En eitthvað verður að gera. Ég hef bent á, að hugsanlegt er að taka eitthvað af fé úr mót-virðissjóðnum, er fé kemur frá Sogs- og Laxár-virkjununum, og að hugsanlegt er að taka lán erlendis, ef það fæst. Raforkumálastjóri hefur vakið athygli mína á því, að í Svíþjóð og Norgei hefur verið tekinn upp sá háttur að leggja skatt á rafmagn alls staðar þar, sem það er komið. Sænska jafnaðarmannastjórnin telur, að þeir, sem eru búnir að fá rafmagn, hafi betri aðstöðu en hinir og eigi þess vegna að borga þennan skatt. Norðmenn taka 12% og nota féð til að leiða rafmagn til annarra, sem ekki hafa rafmagn. Ég hef óskað eftir, að þessi löggjöf yrði útveguð hingað, því að þetta er mál, sem þarf að athuga. Ég vil þó í þessu sambandi enga afstöðu taka til þess, hvað verður gert af mér eða stjórninni, en það er rétt að kynna sér, hvað þessar þjóðir hafa gert í þessum efnum. — Ég sé svo ekki ástæðu til að fjölyrða frekar um þetta mál eftir að hafa komið fram þeim athugasemdum og ábendingum, sem ég tel nauðsynlegar.

Páll Zóphóníasson: Herra forseti. Í sambandi við þessa þáttill. vildi ég gjarnan benda á, áður en hún fer til nefndar, að ég tel nú, eftir að hafa farið um Vestfirðina alla, að litlar líkur séu til að koma rafmagnni um þá alla frá þessum stærri virkjunum. Hins vegar er hvergi eins gott að koma upp litlum rafveitum fyrir heimilin eins og á Vestfjörðum, og þann möguleika þarf að athuga gaumgæfilega í sambandi við þetta mál, því að sé það rétt, sem hv. flm. sagði, að þetta sé orsök til, að byggðin leggist í eyði, verður því ekki bjargað með stórveitum. Og ég þori að fullyrða, að í hvaða hreppi sem er á Vestfjörðum eru betri skilyrði til heimilisrafveitna en í Skaftafellssýslu, þar sem þær eru komnar á annan hvern bæ sums staðar. — Ég vil beina því til þeirra, sem fá þetta til athugunar, hvort ekki sé rétt að athuga þessi mál. Þörf vestfirzakra sveitarfélaga verður ekki leyst nema að litlu leyti með þessu. Þörfina má víða leysa með smárafstöðvum, en þá þurfa menn að hafa greiðari aðgang að fé en nú er. — Þessi mál verða víða á landinu aldrei leyst með stórum virkjunum, þar sem hins vegar er auðvelt að koma upp rafveitum fyrir heimilin. T. d. sums staðar á Vestfjörðum ætti að snúa sér meira að þeirri hlið og skapa betri möguleika til útvegunar lánsfjár en nú er.

ATKVGR.

Till. vísað til allshn. með 27 shlj. atkv. og umr. frestað.

Á 32. fundi í Sp., 16. jan., var till. tekin til frh. einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 33. fundi í Sp., s. d., var fram haldið einni umr. um till. (A. 75, n. 599).

Frsm. (Magnús Jónsson): Herra forseti. Fjórir hv. þm. Vestfirðinga bera fram á þskj. 75 till. til þál. um rannsókn virkjunarskilyrða á Vestfjörðum. Allshn. hefur fengið till. til athugunar og skilar nál. á þskj. 599. N. leggur til, að till. verði samþ. óbreytt að efni til, en með smáorðalagsbreytingu, sem gerð er grein fyrir í nál. og ég þarf ekki að útskýra frekar. N. er öll sammála um að mæla með till. í því formi.

Ég þarf ekki að fara mörgum orðum um þetta mál. Till. fylgir ýtarleg grg., og öllum er ljóst, hve þýðingarmikið er að koma þessum málum í viðunandi horf svo fljótt sem unnt er, þar sem þessi landshluti hefur áður orðið útundan í þessum efnum. Það mun hafa farið fram rannsókn á þessu áður, en nú er ætlunin, að lokarannsókn fari fram, sem hægt sé að byggja á ákveðnar till. um framkvæmdir.

Ég skal svo ekki hafa um þetta fleiri orð, en vænti þess, að till. verði samþ. með þeirri breyt., sem n. leggur til.

Sigurður Bjarnason: Herra forseti. Ég vil þakka hv. n. fyrir afgreiðslu þessa máls og lýsa yfir því fyrir hönd okkar flm., að við getum fallið á þá orðalagsbreyt., sem n. leggur til. Ég vil láta þá von í ljós, að nú rætist úr þessu þýðingarmikla máli og að innan skamms verði hafizt handa um raunhæfar framkvæmdir.

ATKVGR.

Brtt. 599 (ný tillgr.) samþ. með 27 shlj. atkv. Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. samþ. með 30 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 642).

9. Mótvirðissjóður.

Á deildafundum 12. okt. var útbýtt frá Sp.: Till. til þál. um lán úr mótvirðissjóði til landbúnaðarframkvæmda [51. mál] (A. 73).

Á 5. fundi í Sp., 17. okt., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 6. fundi í Sp., 24. okt., var till. tekin til einnar umr.

Jörundur Brynjólfsson: Herra forseti. Við hv. þm. Borgf. höfum leyft okkur að bera fram þessa till., sem er á þskj. 73, um að leyft verði að veita úr mótvirðissjóði helming þeirrar upphæðar, sem þar verður á sínum tíma, til landbúnaðarins. Hv. þm. Borgf. er nú fjarverandi og hefur fyrir þá sök ekki orð fyrir þessari till.

Undanfarna áratugi hefur skipazt svo um starfshætti þjóðarinnar, að æ stærri hluti hennar hefur byggt afkomu sína á atvinnuvegum bæjanna og sjávarþorpanna. Það fer tæpast hjá því, þegar athugaðir eru möguleikar þjóðarinnar til lífsbjargar, að í ljós komi, að afkoma hennar sé ótrygg, einkum ef því heldur áfram, að straumur fólksins liggi til kaupstaðanna úr sveitunum, eins og hefur verið áberandi í seinni tíð, þótt þess sjáist nú nokkur merki, að þetta kunni að breytast. Ef lítið er á hlutfallið milli landsmanna, þeirra er búa í sveitum og hinna, er dveljast við sjávarsíðuna, sést, að þetta hlutfall hefur nú í langan tíma verið að breytast í þá átt, að fólkinu hefur fækkað í sveitunum eftir því, sem því hefur fjölgað í kaupstöðunum. Og því skemmra sem farið er aftur í tímann, því örur hefur þetta breytzt tiltölulega. Ef þetta væri fyrir fólksfjölgun í kaupstöðunum, væri nokkuð öðru máli að gegna, en það stafar af fólksflutningum til bæjanna, einkum til höfuðborgarinnar, af ýmsum ástæðum, og einnig þó nokkuð til annarra bæja, þótt ekki sé í eins stórum stíl. Orsakir til þessa eru margar og mismunandi, og er gagnslaust að fara að rekja þær ýtarlega, en mikið liggur þetta í því, að það fjármagn, sem þjóðin hefur aflað, hefur mest safnast saman og starfað í Reykjavík. Í síðasta stríði var hér erlendur her með mikla atvinnu, sem hann veitti, og dró það mjög fólk hingað til bæjarins. Eitt árið greiddi herinn á annað hundrað millj. í atvinnutekjur hér. Má nærri geta, hver áhrif slíkt hefur haft.

Nú á síðustu þingum hefur það verið höfuðviðfangsefnið að tryggja atvinnuvegunum rekstrargrundvöll. Okkar atvinnulíf er fábreytt: landbúnaður, sjávarútvegur og iðnaður. Á síðustu árum hefur miklu fé verið varið til eflingar og styrktar sjávarútveginum og einnig nokkru til iðnaðarins. Er það allt gott og blessað, meðan það getur gengið. En þegar lítið er til landbúnaðarins, er strax nokkuð öðru máli að gegna. Hann hefur orðið mjög afskiptur á þessu sviði. Eftir stríðið höfum við aflað mikils skipastóls. 40–50 nýir togarar hafa verið keyptir til landsins og stór vélbátarfloti og mikið af ýmiss konar vélum til þessa atvinnuvegar. Ber sízt að lasta þetta eða telja eftir. En því ber þó ekki að neita, að maður getur ekki verið óttalaus, ef mjög mikill hluti þjóðarinnar á að byggja afkomu sína á þessari einu atvinnugrein. Hvað iðnaðinum viðvíkur, er hann svo skammt á veg kominn, að við getum ekki sagt með réttu, að við getum byggt á honum útflutning okkar. Hitt er ljóst, að gott er fyrir okkur að geta framleitt iðnaðarvörur til eigin þarfa og jafnvel að geta stuðzt við útflutning iðnaðarvara. Íslenzka þjóðin hefur til skamms tíma byggt tilveru sína á landbúnaði. En eftir meiningu okkar hefur helzt til lítið verið gert að því að styrkja landbúnaðinn með fé. Nú ber þó að viðurkenna, að á síðari árum hefur nokkurt fé verið veitt til ræktunar og annars slíks, en í allt of smáum stíl. Margar þessar framkvæmdir gefa ekki arð fyrir en eftir nokkur ár, og er því þörf mikils fjár-

magns til þessa atvinnuvegar. Nú, er svo háttar, að fólkinu fækkar, vex vélabörfin að sama skapi, en þessar vélar koma ekki að gagni fyrir en búið er að búa jörðina undir komu þeirra. Er þess vegna auðséð, að kapp ber að leggja á að auka ræktunina, en slíkt er aðeins hægt með miklu fjármagni. Mótvirðissjóðurinn sjálfur kemur ekki að gagni fyrir en eftir nokkurn tíma og smátt og smátt, en helmingur hans, nokkuð á annað hundrað millj. kr., kemur þessum öðrum aðalatvinnuvegi þjóðarinnar að miklum notum. Þetta kann að visu að þykja nokkuð há upphæð, en ræktun, uppbygging og rafmagn fyrir landið kostar geysimikið fé, og er fljótt að koma í hverja milljón. — Allt þetta kallar að og er óhjákvæmilegt, ef stöðva á fólksstrauminn til kaupstaðanna.

Það hefur kveðið að því nú upp á síðkastið, að fiskimiðin séu að ganga til þurrðar. Þessi stórvirku veiðitæki, sem nú er farið að nota, virðast ætla að eyðileggja fiskimiðin fyrir en nokkurn óraði fyrir. Nú virðist ætla að taka fyrir fiskigöngur inn í firði landsins og afkoma fólks í kaптunum því næsta ótrygg, auk þess að erlendir markaðir eru mjög svo stopulir. Af þessu má ljóst vera, að þótt þakka beri og meta, hvers virði sjávarútvegurinn hefur verið þessari þjóð, og gott sé meðan vel gengur, að varasamt og ekki skynsamlegt sé að treysta á hann eingöngu. Þess gætir nú æ meir meðal manna, að öryggi starfseminnar við sjávarútvegin sé ónóg og fólk sé farið að hugsa meir til landbúnaðarins. En ef fólk ætlar að halda áfram að vera í sveitunum eða flytja þangað, er það óhugsandi án mikillar opinberra aðstoðar, sökum þess að allt, sem þarf til að koma slíku af stað og koma fótum fyrir sig, er svo fjárfrekt í bili.

Ég held, að það sé nauðsynlegt fyrir Alp. að taka einmitt þetta mál til alvarlegrar athugunar og að af þess hálfu verði aðgerðir hafnar í því. Ég veit að visu, að ekki er hægt að taka mikið skjótfengið kapital í landbúnaðinum, en öryggi þessa atvinnuvegar ætti að bæta það upp. Það, sem fyrst og fremst ber að sjá um, er, að þjóðin framleiði nóg fyrir sjálfa sig. Þjóð, sem byggir jafnharðbýlt land, þarf að lifa á kjarnmikilli og góðri fæðu. Hér er hægt að framleiða nóg af bæði kjöti og mjólk handa landsmönnum. Þetta er alveg bráðnauðsynlegt, en það er þó ekki nægilegt. Það verður að framleiða landbúnaðarafurðir til útflutnings líka, og er það þá ekki einmitt kjöt?

Íslenzk bændastétt hefur nú um skeið átt við mjög mikla erfiðleika að etja, þar sem sauðfjárpestir hafa herjað. Hafa þær dregið mjög úr miklum framleiðslumöguleikum. Nú vonar maður, að það heppnist að yfirstíga slíka erfiðleika og sú stund renni upp, að skepnur verði heilbrigðar á ný. Hvað sauðfjárrækt snertir, þá höfum við mjög góð skilyrði til þess að geta framleitt í mjög stórum stíl til útflutnings. Til Ameríku hefur verið flutt töluvert af kindakjöti bæði í fyrria og nú. Hefur það verið selt háu verði og líkað ágætlega. Mér hefur verið sagt, að eftirspurn hafi

verið miklu meiri en við höfum getað látið í té. Skilyrði til sauðfjárræktar eru þrýðileg hér á landi, ekki sízt með aukinni ræktun. Heiðalöndin okkar, með þeim kjarngróðri, sem þar vex, eru gullnámur þessa lands. Ef þau væru skynsamlega notuð, gætu þau orðið mikill ávinningur fyrir þjóðina í efnahagsmálum, bæði í nútíð og framtíð. Líka má geta þess, hvað snertir nautgriparækt, að þá yrði meira notað ræktað land til beitar. Þetta hvort tveggja getur greitt fyrir því, að við getum framleitt í miklu stærri stíl landbúnaðarafurðir en við höfum nokkru sinni gert. Eins ber að gæta þess, hvað snertir þá fjármuni, sem til þessa starfs renna, að það er ekki eingöngu fyrir líðandi stund, sem þeim peningum er varið. Þetta er nokkurs konar framtíðarsjóður, sem verið er að mynda með slíkum framkvæmdum. Oftast fer það svo með slíkar framkvæmdir, að þeir, sem við taka, njóta meira góðs af því, sem gert hefur verið, heldur en þeir, sem að unnu. Með slíkum framkvæmdum og umbótum er verið að gera landið betra og byggilegra fyrir óbornar kynslóðir, og að því leyti er ólíkt ástatt með slík verk og t. d. þar, sem veiðar eru stundaðar. Þar er rányrkja, sem getur gengið meðan móðir náttúra er rik og getur látið mönnum í té af auðæfum sínum, án þess að nokkuð komi í staðinn. Þegar hún er þurrausín, er þar ekkert að fá. Þetta er hinn mikli munur, sem vert er að hafa í huga, þegar á að vega og meta það, sem gera skal.

Ég ætla svo ekki að fjölyrða frekar um þessa þáttill. Þó að þetta sé allmikil upphæð á okkar mælikvarða og miðað við það, sem tekin hefur verið ákvörðun um í einu, þá er þetta ekki nema dálíttill hluti af öllu því, sem þarf til þeirra framkvæmda, sem ég tel nauðsynlegar í þágu þjóðarinnar. Með það í huga, að þetta er fyrst og fremst fyrir framtíð hennar og velferð, en ekki okkar líðandi stund, ætla ég að gera það að till. minni, að hæstv. forseti fresti umr. og málinu sé vísað til hv. fjvn.

Gísli Jónsson: Herra forseti. Ég gæti búist við því, að hæstv. fjmrh. segði eitthvað um þetta mál hér, en ég sé, að hann ætlar sér ekki að taka hér til máls. Með því að hér er afar stórt mál á ferðinni, þykir mér eðlilegt, að umr. verði um málið. Hæstv. forseti hefur ákveðið aðeins eina umr. um málið, en þar sem um er að ræða á annað hundrað millj. kr., þykir mér nokkuð linlega tekið á jafnstóru fjárhagsmáli. Nú hefur hv. flm. óskað eftir, að því verði vísað til hv. fjvn. og umr. frestað, og tel ég það rétt, úr því sem komið er. Það hefði verið eðlilegt að hafa tvær umr. um málið.

Mér finnst það bera ákaflega lítinn ábyrgðarblæ, þegar fjöldamargir af stuðningsmönnum ríkisstj. bera fram á Alp. ýmist þáttill. eða lagafrv. um að skipta stórum fjárfúlgum, sem verða til einhvern tíma í framtíðinni til þess að skipta. Hér er till. um að skipta mótvirðissjóði, en það kostar, að það yrði gert annaðhvort af handahófi eða með áróðri, án þess að menn viti, hvaða fé er að skipta. — Í öðru

lagi eru hér till. um skiptingu á tekjum ríkisins 1951, eins og þær kunna að verða umfram gjöldin. Þetta er gert af stuðningsmönnum hæstv. ríkisstj., sem ætla sér að bera með-ábyrgð á fjármálum ríkisins. Ein af þessum till. er sú, sem hér er til umr. Mér sem formanni fjvn. finnst þessi vinnubrögð einkennileg og sýna, að borið sé sáralítið traust til ríkisstj., sem þessir menn styðja og eiga að bera traust til, bæði nú og í framtíðinni. Mig furðar á, að þessi till. skuli geta komið fram eins og hún er. Mér finnst ókleift að ákveða með þáttill. að skipta þessu fé á þessari stundu. Það þarf miklu meiri undirbúning frá hæstv. ríkisstj., til þess að hægt sé að taka um þetta ákvörðun. Koma þar ekki einungis til greina sjónarmið atvinnuvegar, hversu nauðsynlegt sem það er að styðja hann. Ég mótmæli alls ekki neinu af því, sem hv. flm. hefur sagt um nauðsyn landbúnaðarins. En ég vil benda á það, sem skeði nýlega í Ed. Var þar borin fram mjög sterk krafa um að uppfylla nú loforð, sem gefið var á Alp. 1945 í hjartasýni um á-gætan fjárhag. Það hafa verið aðalrökkin í því máli, að það bæri að láta þetta mál ganga fyrir öðrum málum, þar sem því hefði verið lofað á Alp. 1945. Nú hefur viðhorfið breytst síðan og m. a. í þeim málum, og aðrar kröfur hafa komið fram, sem eiga ákaflega mikinn og kannske meiri rétt á sér en það, sem lofað var 1945. Þetta sýnir, hversu það er ákaflega óvarlegt af Alp. að binda sig með loforðum eins og hér er ætlað til, um á annað hundrað millj. kr. — Mér þótti rétt að láta þetta koma fram við þessar umr.

Þá vil ég einnig ræða nokkuð um meðferð hv. flm. á þessu máli. Hann heldi hér sem von var mjög landbúnaði sem atvinnuvegi og færði mörg rök að því, að hann ætti að styðja. Þetta er sannmæli hjá honum, svo langt sem það nær. En það er hægt að láta landbúnaðinn njóta sannmælis, án þess að sneiða að öðrum atvinnuvegum eða niða þá niður, en það stappaði nærri því, að hv. flm. gerði það viðkomandi sjávarútveginum. Hann minntist t. d. á, að það væri nú sannað, að hin stóru atvinnutæki, togarnir, hefðu þau áhrif, að fiskurinn gengi til þurrðar við strendur landsins. Það er ekki hægt að skilja annað af hans orðum en að þess vegna eigi að hætta að auka flotann og jafnvel helst að selja þessi skip úr landi; a. m. k. væri hér ekki um eins mikinn bjargvætt að ræða og landbúnaðurinn væri. Taldi hann, að það væri mjög óvarlegt að treysta á þann atvinnuveg í framtíðinni. Aðvaraði hann þingheim um að fara varlega í það að eyða fé til sjávarútvegsins framvegis. — Nú vil ég benda hv. þm. á, að það er einmitt togaraflotinn, sem hefur margfaldað tekjur þeirra manna, sem stunda veiðar á togurum, ekki aðeins frá því, sem þeir höfðu áður við sama atvinnuveg, heldur í samanburði við þá, sem aðra atvinnuvegi stunda. [Frh.]

Umr. frestað.

Á 9. og 13. fundi í Sp., 31. okt. og 8. nóv., var till. tekin til frh. einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 14. fundi í Sp., 14. nóv., var fram haldið einni umr. um till.

Gísli Jónsson (frh.): Herra forseti. Þegar umr. var frestað um þetta mál, hafði ég svarað hv. 1. þm. Árn. í sambandi við ummæli hans um sjávarútveginn, er hann aðvaraði Alþingi um að fara varlega í að láta fé til þess atvinnuvegar vegna reynslu undanfarinna ára af nýju togurunum og fullyrti, að þeirra vegna væri allur fiskur flúinn frá landinu, svo að ekkert væri eftir, og sæist nú varla fiskur við landsteinana, eftir að slík vinnutæki hefðu verið flutt til landsins. Ég vil benda á, að við enga aðra atvinnugrein hafa menn svipað laun og við sjávarútveginn, og það ekki sízt á þessum skipum. Getur hv. þm. fullvissað sig um, ef hann vill rannsaka það, að þessi atvinnugrein greiðir hærri laun til sjómanna og alls almennings, er við hana starfar, en nokkur annar atvinnuvegur. Einnig vil ég benda á, til að leiðrétta misskilning hjá hv. þm., að það eru allt aðrar og alvarlegri ástæður til fiskþurrðarinnar en togaraflotinn. Ef Íslendingar hefðu ekki stigið þetta spor, hefðu útlendingar setið einir að veiðinni og hirt fiskinn upp við land og Íslendingar ekki getað tekið neinn þátt í veiðinni. En einmitt af því að Íslendingar voru svo forsjálir að byggja upp togaraflota sinn, geta þeir nú fylgt göngu fiskisins út fyrir þau mið, sem áður hefur verið sótt á, og hafa jafnvel orðið að fara til Grænlands og Bjarnareyja, sem annars hefði ekki verið unnt, ef þeir hefðu ekki haft þennan flota. Ég held, að kapphlaupið um að fá eitthvað af þessum 10 nýju skipum, ekki aðeins hér, heldur um allt land, sanni bezt, að ummæli hv. 1. þm. Árn. eru á alvarlegum misskilningi byggð. Og ég hygg, að hæstv. ríkisstj. hafi viðurkennt þetta, þegar hún lagði fram fé til þess meðal annars, að Siglufjörður gæti fengið eitt af þessum skipum, til þess að ekki færi þar allt í auðn á þessu ári. Ég er viss um, að ef eingöngu hefði átt að bjarga þeim stað með ræktun jarðarinnar, hefði a. m. k. liðið langur tími áður en árangur hefði sézt af þeirri hjálp.

Það er ekki rétt að einblína á einn atvinnuveg, hvort heldur það er jarðrækt, sjávarútvegur eða iðnaður. Hér þarf allt að fylgjast að, og er ekki hægt að setja eitt fram yfir annað á kostnað hins. Fátt er nú meira aðkallandi fyrir Íslendinga en jafnframt landbúnaðinum að auka sjávarútveginn með því m. a. að kaupa fleiri nýja togara. Enn eigum við ekki nema um fimmtíu togara, eða svipaða tölu og var fyrir stríð, og er þá ekkert séð fyrir þeirri fólksfjölgun, sem orðið hefur við þennan atvinnuveg. Ekkert er nauðsynlegra til að forðast atvinnuleysi í framtíðinni en að auka skipastólinn, fá stærri skip og meiri tækni. Þær tillraunir, sem gerðar hafa verið á hinum stærri skipum með frýstingu og hirðingu aflans, hafa gefið góðar vonir um, að hægt væri að gera vöruna betri og arðsamari, og væri synd að stanza á þeirri braut. Það bendir allt til, að við eigum að halda áfram í því að efla flotann og

gera hann færari um að sækja enn dýpra á miðin en hann gerir í dag og þannig að fyrirbyggja atvinnuleysi í kaupstöðum og þorpum landsins. Ég segi þetta ekki til að mótmæla því, að landbúnaðurinn fái eðlilega aðstoð, heldur til að mótmæla því, sem fram kom í ræðu hv. þm. um sjávarútveginn. Ég hygg líka, að 1. flm. sé honum ekki sammála í þessu efni; svo mikla áherzlu lagði hann á, að umbjóðendur hans yrðu aðnjótandi eins af þessum skipum, sem því miður þó var ekki hægt.

Hv. þm. sagði líka, að iðnaðurinn væri svo skammt á veg kominn, að engin leið væri að flytja út iðnaðarvörur. Ég veit ekki, hvernig hv. þm. ætlast til, að þessi orð séu skilin. Ég get ekki skilið þau á annan hátt en sem stuðning við þá till. að verja helming mótvirðissjóðs til landbúnaðarins, og að þar sé iðnaðurinn ekki neinn þröskuldur í vegi. Ég vil benda hv. þm. á, að ef þetta er rétt, þá er því meiri ástæða til að leggja þessum atvinnuvegi til stórfé, svo að við getum byggt hann upp og flutt út iðnaðarvörur. En það er ekki þannig í dag sem hann vill vera láta. Fyrir þróun iðnaðarins höfum við tryggt okkur örugga markaði fyrir freðfisk. M. a. höfum við byggt upp í Ameríku markað fyrir hraðfrystan karfa, sem undanfarin ár hefur ekki verið hægt að selja nema mala hann og flytja hann út sem mjöl og lýsi. Í dag er hægt að flaka hann og frysta og selja hann hæsta verði til Ameríku, og er hann að verða ein eftirspurdasta varan frá Íslandi. Hér er ekki aðeins verið að byggja upp örugga markaði hjá landi, sem aðeins greiðir í dollurum, heldur er einnig verið að skapa atvinnu handa fólkinu í kaupstöðum og kaupsýnum landsins. Þá vil ég enn fremur benda á, að það er nú svo komið, að lýsið úr þorskinum er ein okkar verðmesta vara fyrir aðstoð frá iðnaðinum. Það er alltaf verið að auka það magn af lýsi, sem hert er innanlands, og það hefur orðið til þess, að nú er hætt að flytja inn olíu til smjörlikisgerðar, og það er ekki svo litils virði fyrir þjóðina að geta sparað þann gjaldeyri. Bara að hv. þm. og hans flokkur vildu skilja þetta og hefðu ekki sýnt þann fjandskap, sem hans flokkur hefur alltaf sýnt óskum iðnaðarins um tæknilega aðstoð. En það er einmitt fyrir þetta skilningsleysi frá Framsfll., sem iðnaðinum hefur verið neitað um þessa sjálfsögðu aðstoð. Þó að þessi sami flokkur hafi haldið fast við alla aðstoð til landbúnaðarins, hefur hann þó ekki getað séð af einum eyri til sams konar aðstoðar handa iðnaðinum, sem verður þó að telja þriðja stærsta atvinnuvegin í landinu og 30 þús. manns lifa af og er undirstaðan undir, að landbúnaðurinn geti lifað í landinu, ekki síður en sjávarútvegurinn. Ég held, að það væri því ákaflega misráðið að ætla að afskipta bara þennan atvinnuveg frá þeirri aðstoð, sem kynni að geta komið frá mótvirðissjóðnum, og kemur þó margt annað og fleira til greina. Iðnaðurinn í landinu þjónar raunverulega tveim verkefnum. Í fyrsta lagi að draga úr innflutningsþörfinni og spara þannig gjaldeyri, eins og hann hefur gert undanfarin ár í ákaf-

lega ríkið mæli. Í öðru lagi að afla gjald-eyris til innflutnings með útflutningi, sem hann hefur því miður ekki getað gert mikið að undanfarin ár, en miklar vonir standa til, að það standi til bóta. Nú liggur fyrir hjá fjv. beiðni um að verja einni millj. kr. til að láta rannsaka fyrir iðnaðinn möguleika til brenni-steinsvinnslu. Þetta er gert í þeirri sterku von, að þessi iðnaður geti gefið milljónir kr. í út-flutningi. Má geta nærri, að ef þessi von ræt-ist, er misráðið að taka þó ekki sé nema helming mótvirðissjóðsins til landbúnaðarins, ef hægt er að verja honum til framkvæmda, sem gætu stutt landbúnaðinn eins vel eða miklu betur en mótvirðissjóður getur.

Málið er ekki eins einfalt og hv. þm. Árn. taldi það vera í sinni ræðu. Það má nefna fleiri dæmi. Það hafa einnig verið gerðar til-raunir í sambandi við þaravinnslu, og það, sem það mál strandar á, er, að hægt sé að vinna nógu ódýra brennisteinssýru í landinu. Ef það verður hægt, sem vonir standa til að verði, er sýnilegt, að þessi iðnaður gefur ekki aðeins góðar tekjur, heldur einnig mikinn gjaldeyri. Það er hrein fásinna að halda, að íslenskur iðnaður geti ekki þróast eins og iðnaður ann-arra landa. Það, sem iðnaðinn vantar, er tækni-leg aðstoð, sem Alþ. hefur neitað honum um ár eftir ár, og einnig fjármagn. Iðnaðurinn hefur verið hreint stjúp barn Alþ. undanfarin ár, af því að það skilningsleysi, sem fram kom hjá hv. 1. þm. Árn., hefur verið allt of rótgróið hjá allt of mörgum þm.

Ég ætla ekki í þessu sambandi að tala um hinar 2 verksmiðjur, þ. e. a. s. áburðar- og sementsverksmiðjuna, en það eru mál, sem þurfa aðstoðar ríkisins bæði fyrr og síðar.

Það verður ekki skilið af sjálfri tillgr. né af framsöguræðunni, hvort til þessa helmings eigi að teljast öll framlög til raforkufram-kvæmda. En sé svo, að þau séu undanskilin, er ekki mikið eftir til annarra hluta. Eftir þeim upplýsingum, sem ég hef fengið, er í dag búið að ráðstafa 170 millj. kr. af þeim 200 millj., sem hv. flm. minntist á í ræðu sinni, og af því eru 120 millj. til raforkuframkvæmda. Ef það er hugsað með í framlaginu til land-búnaðarins, á hann aðeins eftir að fá 30 millj. kr., en ef það hins vegar er ekki hugsað svo, er allur sjóðurinn farinn til raforku- og land-búnaðarmála. 50 millj. kr. eru ætlaðar til að greiða skuldir ríkissjóðs og koma þær aftur í sjóðinn síðar meir.

Annars hef ég ekki hreyft þessum andmæl-um til að torvela á einn eða annan hátt, að veitt verði það fé, sem ríkissjóður getur á hverjum tíma séð af til landbúnaðarins, en tel mjög varhugavert að samþ. till. eins og þá, sem hér liggur fyrir, og binda þannig þetta fé löngu áður en vitað er, hvað mikið það verður og hver önnur verkefni verða fyrir hendi. Það er sýnilegt í grg., að ætlað er til, að féð sé bundið á þessu stigi málsins, svo að ekki sé hægt að hlaupa frá því síðar, hvaða ástæður sem kunna að verða fyrir hendi. Ég tel, að það þurfi að vega og meta, á hvern hátt mót-virðissjóður geti þjónað best atvinnugreinum

Alþt. 1951. D. (71. löggjafarþing).

þjóðarinnar í heild, og má ekki vera þar nein togstreita milli atvinnugreinanna. Það má vel vera, að athuginin sýni, að landbúnaðurinn eigi mestan réttinn, og mun ég þá fúslega beygja mig undir það. En ég get ekki felit mig við, að nú sé tekin afstaða til málsins. — Þar sem ég á sæti í þeirri n., sem um mál þetta fjallar, get ég skýrt sjónarmið mitt þar, en taldi þó rétt, að þetta kæmi fram hér að gefnu tilefni.

Flm. (Pétur Ottesen): Ég var fjarverandi, þegar umræður um þessa till. hófust hér fyrir nokkru síðan. Ég varð að fara frá þennan dag, heim til mín, vegna sérstakra ástæðna og beiðdi því með flm. minn, hv. 1. þm. Árn., að reifa till., sem ég veit að hann hefur gert og látið þau sjónarmið koma fram, sem fyrir okkur vaka með flutningi þessarar till.

Ég hlýddi hér á síðari hluta ræðu hv. þm. Barð., sem ég skildi sem svar við ræðu hv. 1. þm. Árn., og skal ég ekki blanda mér í það mál eða þau svör, sem hann gefur hér við viss-um atriðum úr ræðu þess hv. þm. En ég finn fullkomlega ástæðu til að fara inn á nokkur atriði í ræðu hv. þm. Barð., af því að þar gæt-ir annars sjónarmiðs en vakti fyrir mér og hv. 1. þm. Árn. með flutningi þessarar till.

Við litum svo á, að þær breytingar, sem orð-ið hafa hér síðustu áratugin, að sífellt hefur fólki fækkað í sveitum þessa lands, en aftur öll fjölgunin og meira en viðkomufjölgunin fallið á kaupstaði og kaupsýn, séu mjög var-hugaverðar. Við litum á þetta, ekki aðeins sem öfuga þróun, heldur blátt áfram hættu-lega þróun. Aðalástæðan fyrir, að þetta er svo, liggur í því, að tækniframkvæmdir í sjáv-arútveginum urðu allmikið á undan tækni-framkvæmdum í landbúnaðinum, þannig að sjávarútvegurinn hefur verið arðbærari at-vinnuvegur en landbúnaðurinn um allan tíð skeið. En sá hængur er á, að þessar tækni-legu framkvæmdir í sjávarútveginum hvað veiðar snertir fela í sér rányrkju, þó að Ís-landingar séu ekki stór aðili í þeirri herferð, þegar miðað er við þá rányrkju, sem hér er framin af hinum stóra erlenda veiðiflota. Hér eru þá að sjálfsögðu undanskildar þær tækni-legu framkvæmdir, er orðið hafa á því sviði að verka og bæta framleiðsluvörur okkar og gera þær útgengilegri á erlendum markaði. Reynslan hefur sýnt, síðan þessi rányrkja var hafin, að hún hefur í för með sér allmikla hættu fyrir afkomumöguleika Íslendinga, verði ekki rönd við reist og Íslendingum tileinkað einum við strendur landsins allmiklu stærra veiðisvæði en hefur verið. Við vitum, að þess-um málum er þannig varið, að þótt við ákveð-um okkur sjálfir vald með lögum til að gera ráðstafanir á þessu sviði, er mjög um það deilt, hvað hver þjóð getur gert án samþykkis annarra þjóða, og skýrasta dæmið um það eru málaferlin milli Noregs og Englands. En það er meginundirstaða undir afkomu þjóðarinnar, þar eð mikill hluti hennar nú býr í kaupstöð-um og kaupsýn, að sjávarútvegurinn geti verið arðvænleg atvinnugrein.

Hv. þm. Barð. lýsti réttilega þeim miklu framkvæmdum, sem hefðu orðið hér á landi í verkum fiskisins, en til þess að þær komi að notum, verður hafið að vera gjöfult. — Hinar tæknilegu framfarir, sem orðið hafa í landbúnaðinum, hafa enn ekki reynzt nægilegar til þess að skapa jafnvægi í þjóðfélaginu. Samkvæmt manntalsskýrslum frá 1949 búa um 30% þjóðarinnar í sveitum, en 70% í kaupstöðum og kauptúnum með yfir 300 íbúa. Þessar tæknilegu framfarir, sem orðið hafa í landbúnaðinum, fela vissulega í sér mjög bjartar vonir fyrir íslenskum þjóðina, en það er torsótt og erfitt verk að nýta náttúrugæði sveitanna þannig, að fólkinu fjölgi þar aftur. Með fólksfjölgun á ég ekki eingöngu við hina eðlilegu fólksfjölgun, heldur það, að fólkið, sem nú býr í kaupstöðum og kauptúnum, flytjist aftur út í sveitirnar og taki þar að starfa við landbúnað. Þetta er erfitt vegna þess, hversu ræktun þessa lands er skammt á veg komin. Mikill hluti flatlendisins er svo votlendur, að það þarf að þurrka hann, til þess að þar vaxi kjarnagróður og ræktunin verði varanleg. En íslenskur gróður, sem nýtur góðra skilyrða, er einhver sá bezt, sem finnst á byggðu bóli hnattarins. En til þess að svo geti orðið þarf að þurrka landið og slétta það, svo að hægt sé að nota hagkvæmar vinnuaðferðir. Enn fremur er mikið af vallendinu þýðir móar, og þarf einnig að slétta þá, því að hagnýting landsins er við það bundin. Þetta er allt saman mikið verk og kostnaðarsamt, og það tekur langan tíma að búa svo í haginn, að hér sé hægt að nýta þá tækni, sem þegar er fyrir í landinu. En við flm. þessarar till. lítum svo á, að hér sé um svo stórt og þýðingarmikið atriði að ræða, sem sé það að fá þá breytingu á, að fleiri menn hefji starf við landbúnaðinn en nú er, og með því að auka náttúrugæði sveitanna skapast miklu lífvænlegri horfur fyrir þjóðfélagið í heild en nú er.

Nú vitum við það, að vegna þeirrar rányrkju, sem á sér stað á fiskimiðunum við strendur landsins, þá er að skapast erfiðleika-ástand í sjávarútvegsmálum okkar. Það er rétt, sem hv. þm. Barð. sagði, að Íslendingar eiga tiltölulega lítinn þátt í þessari rányrkju, og þeir áttu ekki annars kost en að afla sér nýtzku skipa, eins og t. d. togaranna, til þess að keppa við útlendinga, sem annars hefðu setið svo til einir á helztu fiskimiðum hér við land. Ég verð því að segja það, að í þessari þáttill. okkar felst framsýni, sem nauðsynlegt sé að festa augu á og hefja nú sókn í þá átt að nýta náttúrugæði sveitanna betur en nú er gert og vinna að því, að fólksstraumnum verði beint til sveitanna, því að reynsla síðari ára sýnir fullkomlega, að þær hafa upp á lífvænleg lífs-skilyrði að bjóða, þegar vel er í haginn búið.

Nú er það svo um mótvirðissjóð, að hér er um að ræða allmikið fé, sem íslenskum þjóðinni hefur fallið í skaut. Þetta fé er, eins og hv. þm. Barð. benti hér á áðan, enn bundið að mestu í ráðstöfunum, sem ríkið stendur fyrir, það er að segja Sogs- og Laxárvirkjununum og áburðarverksmiðjunni. Þetta fé er bundið

þar til ákveðins tíma. Okkur flm. var þetta ljóst. Því orðuðum við þáttill. okkar eins og segir í niðurlagi hennar, eða þannig, með leyfi hestv. forseta: „... verði varið til lánastarfsemi í þágu landbúnaðarins, þegar það er tiltækt til slíkrar ráðstöfunar“. Okkur var það alveg ljóst, að það var ekki hægt að ráðstafa þessu fé í þessu augnamiði nú um sinn, nema þá að litlu leyti, þar sem það er að mestu bundið til 20 ára, en að þeim tíma liðnum á þetta fé allt að vera fyrir hendi og tiltækilegt til þeirra ráðstafana, og raunar fyrr, eftir því sem það endurgreiðist. Ég tek þetta fram vegna þess, að hv. þm. Barð. var að tala um, að búið væri að ráðstafa þessu fé, en okkar till. er einmitt við það miðuð, eins og ég gat um áðan.

Nú hefur því gleðilega fyrirbæri skotið upp á síðari árum, að það er í hugum Íslendinga að verða allmikil breyting í þá átt, að menn vilja aftur snúa til landbúnaðarstarfa. Það hefur nú á síðari árum verið meiri eftirspurn eftir jarðnaði en áður. Þetta hefur einnig komið fram í sambandi við nýbýlaframkvæmdir. Við hv. 1. þm. Árn. lítum svo á, að þetta sé svo þýðingarmikið fyrirbæri í íslensku þjóðlífi, að við viljum gefa því byr undir báða vængi og flytjum því þessa þáttill. til þess að tryggja það, að eigi minna en helmingur mót-virðissjóðs verði notaður til lánastarfsemi fyrir landbúnaðinn. Ákvörðun í þessa átt mundi ýta mjög undir þessa hugarfarsbreytingu og veita henni mikinn styrk. Við hv. 1. þm. Árn. miðum þessa þáttill. okkar einmitt við þetta, auk þess sem við lítum svo á, að vegna viðhorfanna í atvinnulífi þjóðarinnar nú sé ekki hægt að gera ráðstafanir, sem raunhæfari muni reynast en að efla og auka ræktun landsins. Þetta er skoðun okkar flm. Það má að sjálfsgöðu gagnrýna hana og benda á annað, sem fyrr beri að gera, eins og hv. þm. Barð. gerði áðan, og við flm. þessarar þáttill. vonum, að geti rætt sem fyrst. En við megum ekki loka augunum fyrir því, að hagnýting tækninnar í sjávarútvegsmálum miðar að eyðileggingu, en tæknin á sviði landbúnaðarins að auknum gróðri og öruggari lífsafkomu. Á þessu er mikill munur. Það er rétt, sem hv. þm. Barð. sagði, að íslenskur landbúnaður ætti mikið undir því komið, að blómlegur sjávarútvegur dafnaði hér. En því miður hefur það komið á daginn, að sjávarútvegurinn er engan veginn tryggur, heldur skortir þar mikið á. Við skulum vona, að okkur takist að koma þar vörnum við, en um áraskeið hefur hann verið ótryggur fyrir alla, sem byggja afkomu sína á honum beint eða óbeint. Það er mikilvægt fyrir landbúnaðinn, að við sjávar-siðuna sé fyrir hendi sú kaupgeta, að menn geti keypt framleiðsluvörur sveitanna. En vissulega ber að því að keppa, að landbúnaðurinn framleiði einnig vörur til útflutnings, eins og hann hefur raunar alltaf gert, en vonir standa til, að sá útflutningur eigi mikla vaxtarmöguleika.

Ég hef eingöngu tekið til máls hér nú vegna þess, að umr. hafa spunnizt um þessa þáttill. okkar hv. 1. þm. Árn., þó að ég viti, að þetta er

meira og minna endurtekning á því, sem með-
flm. minn hefur sagt hér áður. — Eg skal svo
ekki orðlengja frekar um þetta mál nú, en
vildi aðeins láta koma fram af minni hálfu
þær ástæður, sem liggja til grundvallar þess-
ari þáttill., og hvers vegna við erum svo
snemma á ferðinni með ákvarðanir í þessa átt.

Umr. frestað.

Á 15. fundi í Sp., 15. nóv., var enn fram hald-
ið einni umr. um till.

Jörundur Brynjólfsson: Herra forseti. Hv. þm. Barð. talaði hér nokkur orð viðkomandi þessari till. okkar hv. þm. Borgf. Eg verð að segja, að ég varð hálfundrandi á meginatrið-
unum í ræðu hans. Hv. þm. Barð. lét sem hann væri að svara minni ræðu, en hann talaði um allt annað en ég gerði hér, þegar ég fylgdi þessari till. úr hlaði. Tileinkaði hann mér þær hugmyndir og hugsanir viðvíkjandi þessu máli, sem ég hef aldrei látið í ljós. Hvað sem mínú hugarfari kynni að liða í þessu efni, þá er það áreiðanlega ekki á færri hv. þm. Barð., með allri virðingu fyrir honum, að lesa þær hugsanir, sem í hug mínum kynnu að búa, ef ég hef ekki látið þær í ljós. — Mér þótti þetta leiðinlegt, en ég vil virða það á betri veg fyrir honum, þannig að honum hafi aðeins misheyrzt. Þykir mér honum þá hafa misheyrzt hrapallega. Það, sem hann sagði, að ég hefði haldið fram viðkomandi öðrum atvinnuvegum en landbúnaði, er náttúrulega fjarri öllum sanni. Að því litla leyti, sem ég vék að þeim málum, þóttist ég tala hlutlægt og algerlega áreitnislaust. Þvert á móti, og ekki sízt hvað sjávarútveg snertir, þá tók ég það skýrt fram, að það bæri að meta og vega, hvers virði sá atvinnuvegur hefði verið þjóðinni. Að skipakosti okkar vék ég ekki einu einasta orði. Því síður hefur mér dottið í hug, hvað þá heldur látið orð falla um það, að það ætti að selja skipastólinn úr landi. Þó að við hv. þm. Barð. kunnum að hafa eitt-hvað mismunandi skoðanir á ýmsum málum, ættum við ekki að vera að blanda því inn í jafnmikilsvert mál og þetta, og því síður að blanda því hér inn í, hvaða hugarfari og hugsunum við kunnum yfir að búa. En skoðanir okkar eru ekki ólíkar um þetta mál, því að hv. þm. Barð. játaði, að hann vildi láta styðja landbúnaðinn, svo að hér ættu þykkjur okkar að fara saman.

Ég ætlaði að tala mjög stutt og vil því ekki fara mörgum orðum um þetta. Ég met hv. þm. Barð. mikils, og þykir mér þess vegna leiðinlegt, að nokkuð af þessu tagi skyldi koma fram hjá honum. Mér þykir það enn þá leiðinlegra, að þetta skyldi henda mann, sem ég sé að býr yfir orku og dugnaði, og þá einkum þegar það snertir viðfangsefni, sem hann þarf að sinna.

Hv. þm. fannst það sýna skort á ábyrgðartilfinningu, að við skyldum bera fram þessa þáttill., þar sem við værum stjórnarstuðningsmenn. Ég hygg, að hv. þm. sjái, ef hann les till., að það er ekki ætlað til þess, að stjórnin geri annað en að athuga og undirbúa málið,

eftir því sem því verður við komið, og áætli landbúnaðinum þennan hluta af fé sjóðsins. Hv. þm. Barð. kann að líta öðrum augum á þetta atriði, og kom það raunar fram í ræðu hans, og er honum auðvitað frjálst að hafa sínar skoðanir á þessu. Það er einmitt hæstv. ríkisstj., sem hefur valdið í þessum efnum. Þessi till. okkar ætti því ekki að bera vott um neitt ábyrgðarleysi hjá okkur gagnvart hæstv. ríkisstjórn.

Í þeim ummælum mínum, sem hv. þm. Barð. fannst eitthvað vera sneitt að sjávarútveginum, vék ég að því, að það liti út fyrir, að nokkur þurrð væri að verða á fiskimiðum landsins. Væri óvarlegt af þjóðinni að treysta um of á þau í framtíðinni, því að óvist væri, að þau yrðu nægilegt bjargræði fyrir þjóðina. Þess vegna teldi ég hyggilegra að skipta fólkinu meira niður á atvinnuvegina en láta alla hafa sitt lífsframfæri af sjávarútveginum. — Ég vék að því síðar í ræðu minni, að nú þegar væri ekki hægt að segja neitt um það, hve mikill bjargvættur iðnaðurinn ætti eftir að verða þjóðinni, þannig að hann yrði til útflutnings og gjaldeyrisöflunar. Taldi ég, að það kynni að vera óvarlegt að treysta því um of, að þjóðin gæti byggt afkomu sína á sjávarútvegi og iðnaði. Þetta mátti lesa út úr ræðu minni. Taldi ég enn fremur, að þess vegna væri heppilegast og æskilegast að tryggja landbúnaðinn sem best og fólkið ynni að honum. Væri það þjóðinni hollast í bráð og lengd. Mér var það fullljóst, að það eru ekki fyrst og fremst islensku fiskiskipin, sem hafa eyðilagt fiskimiðin við strendur Íslands, heldur miklu fremur hinn mikli fjöldi erlendra fiskiskipa, sem hér stundar veiðar. En þetta minntist ég að visu ekki á. Og ekki datt mér í hug að leggja stein í götu sjávarútvegsins viðkomandi þeim tækjum, sem hann hefur nú fengið. Hygg ég, að ég sé ekki einn um þessa skoðun á fiskimiðunum og öryggi manna um atvinnu við sjávarútveg þá um leið. — Vil ég í þessu sambandi vitna til ummæla hæstv. atvmrh., sem hann viðhafði hér fyrir nokkru, þá er rétt var um lántökur handa Búnaðarbankanum, sem gengju í þarfir landbúnaðarins. Þá sagði hæstv. atvmrh., að brýna nauðsyn bæri til þess að auka landbúnaðinn og auka alla starfsemi í sambandi við hann, þar sem tekið væri að hrikta í öðrum stöðum islensks atvinnulífs. Þessi ummæli eru birt í Morgunblaðinu 19. okt. þessa árs. Og ég sá í Alþýðublaðinu í gær ályktun útvegsmanna um þessi mál. Ég ætla, að það sé á fiskimiðunum í grennd við Faxaflóa, sem þeir telja, að aflinn hafi nú þrjú ár í röð minnkað um 20% frá ári til árs. Held ég, að það sé rétt skilið hjá mér, að það beri ekki að skilja svo, að aflinn hafi minnkað um 60% alls, heldur séu það 20%, þegar miðað er við aflann frá ári til árs. Þá ætti aflinn nú, eftir þessi 3 ár, að vera um 51% af því, sem áður var. Einmitt þetta er alvarlegt mál og verulegt áhyggjuefni. Þó kann að vera, og það verður við að vona, að þetta sé aðeins stundarfyrirbrigði og lagist eitthvað aftur. En allur er varinn góður, og tel ég því heppilegast, að við sinnum höfuðatvinnuvegi

þjóðarinnar, sem hefur verið landbúnaður. Ef aðrar atvinnugreinar bregðast og okkur ber upp á sker, er landbúnaðurinn þess megnugur að taka við fólkinu og sjá því farborða. Enn fremur finnst mér vera ástæða til þess, að þetta sé gert, þar sem það hefur komið í ljós á nokkrum útgerðarstöðum í landinu, að afkoma fólksins þar er ákaflega erfið. Stafar þetta af því, hve fiskveiðar eru litilfjörlegar á þeim fiskimiðum, sem fólkið á þessum stöðum hefur áður byggt afkomu sína á og hafa verið bjargræði fyrir það og oft tryggt því góða afkomu.

Það, sem hv. þm. Barð. lét í ljós viðvíkjandi sjávarútveginum og annað þess konar, ætla ég alls ekki að gera að umræðuefni. Sé ég ekki neina ástæðu til þess, að við förum að deila um þetta.

Hv. þm. Barð. vék einnig að iðnaðinum. Kunni ég ekki við það, en mér skildist af orðum hv. þm., að hann vildi gefa til kynna, að ég hefði sýnt iðnaðinum óvild. Vildi hann meira að segja telja, að Framsfl. hefði sýnt iðnaðinum fullan fjandskap. Ég ætla, að hv. þm. Barð. hafi sagt þarna meira en hann meinti. Ég álit, að við höfum annað þarfara að vinna en að fara út í uppgjör um slíka hluti, en ég efast um, að hægt sé að gera upp á milli flokkanna hlutdrægnislaust í þessu efni. Ég er ekki viss um, að málefnum iðnaðarins, og meira að segja málefnum, sem iðnaðurinn í landinu byggist á, hafi verið meira sinnt af hálfu annarra flokka en af hálfu Framsfl. Ég minnst þess, að þegar við áttum við ákaflega mikla gjaldeyriserfiðleika að stríða og höfðum litlu úr að spila, þá voru þessi mál í höndum Framsfl.-ráðherra. Ég ætla, að það hafi verið fundið að því við hann, hve mikið hann lagði fram af hinum litlu fjármunum ríkisins til kaupa á vélum til iðnaðarins. Hygg ég, að þetta hafi hann gert hyggilega, þar sem hann greiddi með þessu fyrir þeirri atvinnugrein. — Þess vegna kann ég ekki við það, að vanþakkað sé það, sem vel er gert.

Hvað snertir þessi málefni nú, þá held ég, að við hv. þm. Barð. stöndum nú hlið við hlið. Nú er verið að lyfta þeim Grettistökum, sem menn hafa sjálfsagt ekki látið sig dreyma um nú til skamms tíma og ég hygg að muni styðja verulega að iðnaðinum í landinu, en það eru rafmagnsveiturnar við Sogið og Laxá, áburðarverksmiðjan og sementsverksmiðjan, sem er í uppsiglingu. Þetta held ég, að flokkarnir standi saman um og muni ágreiningslaust reyna að koma giftusamlega í höfn. Þetta eru framkvæmdir, sem eru einstakar í okkar sögu, og vil ég því ekki, að við séum með ónot hver í annars garð út af þessum málum. Ég vildi heldur, að við gætum í fullri vinsemd rætt um það, sem við erum sammála um.

Gísli Jónsson: Herra forseti. Þar sem mér er kunnugt um, að forseti vill koma þessu máli fljótt til nefndar og hv. flm. vill það líka, skal ég verða við þeirri ósk, og mun ég því ekki eyða miklum tíma við þessar umr. Ætla ég að

geyma að ræða þetta, þar til við síðari umr. málsins.

Einar Olgeirsson: Herra forseti. Mig langar til þess að fá upplýsingar viðkomandi þessari þáttill. og raunverulegu gildi hennar. Þessi þáttill. er um að skora á hæstv. ríkisstj., að hún geri vissar ráðstafanir varðandi ráðstöfun á mótvirðissjóði, þegar Marshallaðstoðinni er lokið. — Það er tvennt, sem ég vildi spyrja um og hvað hv. flm. hugsir sér í sambandi við það. Í fyrsta lagi: Hvaða bindandi gildi mundi þessi þáttill. hafa, ef hún væri samþ. hér á Alþ.? Samkv. l. nr. 47 frá 25. maí 1949 segir í 3. gr., með leyfi forseta:

„Jafnvirði framlags án endurgjalds í íslenskum gjaldeyri, að frádregnum 5%, má ekki ráðstafa nema með samþykki Alþingis.“

Nú hefur það verið vani hingað til, að ráðstafanir úr mótvirðissjóði hafa eingöngu verið gerðar samkvæmt lögum, þ. e., að til þess að ráðstafa einhverju úr mótvirðissjóði hefur þurft lagalegt samþykki Alþ., samþykki Alþingis með lögum. Þannig var á síðasta þingi ráðstafað fé úr mótvirðissjóði viðkomandi framlagi til Sogs- og Laxárvirkjananna og áburðarverksmiðjunnar og viðkomandi því, sem átti að nota til að borga skuld ríkissjóðs við Landsbankann. — Ég þykist muna það rétt, að þetta var allt gert með lögum. — Nú liggur hér fyrir þáttill. um að skora á hæstv. ríkisstj. að ráðstafa fé úr þessum sjóði. Það væri hægt að skilja þessa till. á þann veg, að hér væri verið að skora á hæstv. ríkisstj. að gera þann vissa undirbúning, sem vafalaust er gerður af hálfu ríkisstj. í hvert sinn, sem einhverju fé er ráðstafað úr mótvirðissjóði, — sem sé að hún reyni að semja við viðkomandi stofnanir erlendis um, að slíkt fáið í gegn og það verði samþykkt hjá efnahagsstofnuninni, þannig að ekki verði nein vandræði, eftir að Alþ. hefur samþ. l. um, að þetta verði notað eins og lög mæla fyrir. Það mætti vel skilja þáttill. á þá leið, að hæstv. ríkisstj. ætli einmitt að gera slíkan undirbúning og athuganir. Fyrir mitt leyti vil ég aðeins ganga úr skugga um, að hv. flm. skoði ekki þessa ályktun sem neina fyrir fram samþykkt Alþ., heldur gangi þeir út frá því, að það þurfi lagasamþykkt á eftir. Slík lagasamþykkt yrði þá eitthvað meira en orðin tóm. Það gæti kannske dregist fram yfir næstu kosningar að gera slíkar ráðstafanir og næsta Alþ. væri ekki bundið af yfirlýsingum í ályktunarformi frá fyrra þingi. Það þarf að setja lög, til þess að hægt sé að ráðstafa þessu.

Ef þetta er nú rétt skilið hjá mér, að þessi þáttill. sé aðeins ósk og hafi ekkert bindandi gildi samkv. l. frá 25. maí 1949, þá er auðvitað rétt, a. m. k. fyrir hv. flm. og þá, sem þessu eru samþykkir, að athuga annað atriði í þessu sambandi. Í till. segir, að æskilegt sé, að Alþ. láti þegar í ljós vilja sinn varðandi þetta mál, svo að ekki verði gerðar aðrar ráðstafanir, sem kæmu í bága við það, sem í till. felst. M. ö. o., allar þær ráðstafanir, sem gerðar yrðu með samþykkt laga frá Alþ. um ráðstöfun á fé úr mótvirðissjóði, gilda jafnóðum og slík

lög eru samþ. Þannig hefðu slík lög auðvitað gildi, áður en þessi þáttill. fengi lagagildi, þrátt fyrir þessa þál. Sem sé yrði e. t. v. búði að ráðstafa öllum mótvirðissjóði með lögum frá Alp. þrátt fyrir þessa þál. og þó að till. þessi yrði samþykkt.

Ég hef ekki hlustað á allar umr., og má vel vera, að þetta hafi komið fram í þeim, hver skilningur hv. flm. er á þessu atriði. En ef svo er ekki, finnst mér rétt, að þetta komi þegar greinilega fram, áður en málið fer til hv. fjvn. Það þarf að vera alveg skýrt, að hér sé ekki verið að breyta allt í einu um form á því, sem lagafyrirmæli eru um, né reiknað með því sem alveg fastri ráðstöfun, þó að þessi þáttill. yrði samþ. Ég held það sé óhjákvæmilegt, að upplýstur sé algerlega skilningur á þessu atriði, því að það er gefið, ef flm. hafa hugsað þetta þannig, að með þessari samþykkt sé settur fastur helmingurinn af mótvirðissjóði, að gera má ráð fyrir, að þeir vildu þá heldur fara þá leið, að sett yrðu lög viðvikjandi því. — Með þessu móti tek ég ekki neina afstöðu gagnvart þessari till., en geng út frá því, að við umr. um ráðstöfun á fé mótvirðissjóðs komi fram allmargar uppástungur, sem rétt sé að athuga mjög rækilega, áður en ákvörðun er tekin.

Ég vildi þá út af því, sem hv. 1. þm. Árn. (JörB) sagði, vara við einu, sem ég held sé mis-skilningur hjá honum, þar sem hann talaði um, að lánsfjárbörf landbúnaðarins væri svo sérstaklega mikil vegna þess, að ef t. d. íslenskir bankar fengjust ekki til þess að lána sjávarútveginum, væri heppilegt að veita leyfi til að taka lán erlendis til þess á þann hátt að skapa vinnu hér innanlands. — Ég vil aðeins benda á, að þrátt fyrir þá erfiðleika, sem útlendir tog-arar valda landi okkar með rányrkju sinni, er engin ástæða til að láta koma upp vil um það, að sjávarútvegurinn geti ekki staðið undir þeim mannfjölda, sem vinnur við hann nú. Hitt er svo annað mál, hvernig eigi að mæta fjölguninni í landinu á næstu árum hvað þetta snertir. Ég hef áður látið í ljós, að í sambandi við ráðstöfun mótvirðissjóðs, þegar þar að kæmi, mætti taka til athugunar, hvort við gætum ekki ráðizt í meiri stóriðju í krafti fossa okkar, beinlínis miðað við útflutning, en við höfum gert, þar eð hið gífurlega afl, sem við eigum í fossum okkar, er stærsta auðlindin, sem ónotuð er. Ég held þess vegna, að þegar að því kemur að ráðstafa fé mótvirðissjóðs, beri að hafa það mjög í huga, hvort ekki eigi að ráðast í miklu stærri virkjanir en gert hefur verið fram að þessu. Þess ber að gæta, að Sogsvirkjunin núna er minna fyrirtæki en Sogsvirkjunin var 1936, miðað við okkar getu. Það er engin ástæða til að básúna sem einhver ósköp, að lagt hefur verið út í þessa Sogsvirkjun núna; áður unnu við hana um 200 verkamenn, en núna eru þeir líklega á annað hundrad, því að við höfum núna svo miklu stærri tæki til þess að vinna með, svo að það yrði fjárhagslegur ávinningur að því, beinlínis hvað vinnuaflið snertir, að hafa fyrirtækin miklu stærri. Ef við því viljum skapa því fólki, sem

bætist við í landinu á næstu áratugum, jafnmikla og jafngóða möguleika og þessu fólki, sem nú lifir á landbúnaði og sjávarútvegi, eigum við að stíla upp á stóriðju, eins og t. d. í sambandi við Þjórsá, og það er mál, sem ég álit, að við eigum að ræða mjög ýtarlega í sambandi við endanlega ráðstöfun mótvirðissjóðs. Ég álit, að slík stóriðja gæti verið meiri gjaldeyrisöflun en sjávarútvegurinn er nú eða hefur verið á sínum beztu árum, og samt án þess að draga nokkurt afl frá landbúnaðinum og sjávarútveginum.

Ég ætla hins vegar ekki að fara neitt frekar út í þetta nú, en fannst aðeins rétt, úr því að hv. 2. flm. þessa máls kom inn á þetta, að láta þessar aths. í ljós, áður en málið fer til fjvn. En viðvikjandi því, sem ég minnst á í upphafi máls míns, hvað flm. álíta um gildi þessarar samþykktar, þætti mér ákaflega vænt um að fá að heyra skoðun þeirra á því, því að raunverulega er ekki hægt að taka afstöðu til málsins, fyrr en það hefur komið fram.

Flm. (Pétur Ottesen): Það eru aðeins nokkur orð út af ræðu hv. 2. þm. Reykv., um það, hvaða skilning við flm. legðum í þessa till. eins og hún er flutt hér á Alp. og við leggjum til að fá hana afgreidda. — Við leggjum þann skilning í þessa till., að hún sé viljayfirlýsing Alp. um þetta efni og það sterk viljayfirlýsing Alp. í þessu efni, — að þegar farið verður að ákveða með l. eins og sjálfsgert verður gert, ráðstöfun mótvirðissjóðs, þá verði ekki með þeirri ráðstöfun gengið í berhöggi við þessa viljayfirlýsingu. Þetta er sá skilningur, sem við leggjum í till.

Ég gerði grein fyrir því í gær, hvaða þýðingu við álitum, að þetta hefði í sambandi við þau straumhvörf, sem orðið hafa með þjóð okkar, þ. e., að unga fólkið, sem áður stefndi úr sveitinni til sjávarins, hefur nú breytt um stefnu og stefnir nú frá sjónum upp til sveitanna. Þess vegna gæti yfirlýsing í þessa átt haft verulega þýðingu í því skyni að ýta undir þennan straum, sem við teljum að sé heppilegur og æskilegur og hafi þjóðhagslega þýðingu fyrir okkur.

Ég vil svo aftur láta það koma hér fram, að ég er mjög á andstæðri skoðun við það, sem fram kom hjá hv. 2. þm. Reykv., að það væri ekki starfsgrundvöllur fyrir öllu fleira fólki í sveitum þessa lands en nú er. Þetta er reginmis-skilningur, sem ástæða er til að vekja athygli á, úr því að hann kemur hér fram. Landið er að mjög miklu leyti ónumið, — ég gerði nokkra grein fyrir því í gær, ég veit ekki, hvort hv. þm. hefur hlustað á það, — landið er ekki nema að örliðu leyti numið, og við það að nema það land, sem enn er ónumið, skapast starfsgrundvöllur, ekki aðeins fyrir alla þá íbúa, sem byggja þetta land, heldur fyrir miklu fleira fólki. Vil ég í þessu sambandi benda á það, að einmitt hin nýja tækni í ræktun og búskap stefnir að því að byggja búpeningsframleiðsluna miklu meira en nú er á ræktuðu landi. Í stað þess, að nú er ræktunin aðeins notuð til vetrarfóðurs fyrir búpeninginn, þá

verður það svo í framtíðinni, að búpeningnum verður einnig að sumarlagi beitt á ræktað land. Við eigum mikil og góð heiðalönd, sem að sjálfsgöðu ber að nota til hlítar til sumarbeitar, en þar, sem þau skilyrði eru ekki fyrir hendi, kemur beit á ræktaðu landi í stað þess að láta gripina og féð ganga á lélegu beiti-landi og í örröð eins og víða á sér nú stað. Framtíðin ber það áreiðanlega í skauti sínu, að mikill hluti búpeningsins verður mikinn part af árinu í kring fódraður á ræktaðu landi, við höfum það mikið landrými, og með þessum hætti og þessu fyrirkomulagi er hægt að skapa grundvöll undir starf og góða afkomu fyrir mikinn fjölda manna í sveitum þessa lands.

Ég skal svo ekki fara fleiri orðum um þetta mál, en vil alveg sérstaklega þakka hæstv. forseta fyrir það, að hann hefur tekið þetta mál út úr mörgum till., sem biða afgreiðslu, og tekið það fyrir á þessum fundi til þess að greiða götu þess. Og fyrir mér stendur það þannig, að það spái göðu um afgreiðslu þessarar till., og við flm. efumst ekki um, að með samþykkt hennar sé stefnt að stórum auknu öryggi í afkomuháttum landsmanna.

Emil Jónsson: Herra forseti. Er Bandaríkjamenn stofnuðu á sínum tíma, fyrir tæpum 4 árum, til efnahagssamvinnu Evrópuþjóðanna, sem þeir síðan hafa unnið ósleitilega að því að styðja og styrkja og m. a. lagt fram til hennar þúsundir milljóna dollara, þá var yfirlýstur tilgangur þeirra með þessari starfsemi fleiri en einn. Í fyrsta lagi var hann sá að reyna að örva verzlun á milli landa, sem annars áttu þess ekki kost að verzla saman, þar sem þau skorti til þess fé, að sú verzlun gæti átt sér stað. Vegna þess arna höfum við Íslendingar bæði getað selt afurðir okkar til landa, sem annars hefðu tæplega getað keypt af okkur, og við höfum líka getað keypt vörur, sem við annars hefðum ekki getað fengið, ef þessi efnahagssamvinna hefði ekki átt sér stað. Svo að það má segja, að þessi þáttur í efnahagssamvinnunni hafi gefið okkur Íslendingum mjög góða reynslu.

Í annan stað var meiningin með þessari samvinnu að reyna að örva þá tækniþróun, sem var orðin langt á eftir í viðkomandi löndum, til stórvirkra framleiðslutækja, til þess að framleiðslan gæti aukizt mikið frá því, sem áður var, og afkoma manna þannig batnað. — Þetta var annað atriðið.

Þriðja atriðið, sem kom að vísu síðar, með tilkomu mótvirðissjóðs, er það, að með mótvirðissjóði verði höfð þau áhrif á efnahagsstarfsemina í landinu, sem eigi til heilla að horfa hverju sinni. — Ráðstöfun mótvirðissjóðs er ekki bundin neinum fastmælum. Það er eitt aðalatriði, sem átti að vinnast með honum, það að reyna að hindra verðbólgu og reyna að draga úr verðbólgu, ef fyrir kynni að vera. Þetta er gert á þann hátt, að sjóðnum er safnað saman, án þess að setja hann í umferð á ný, og getur viðkomandi ríkisstj. þá á hverjum tíma verið nokkuð mikill herra yfir því, hvort óeðlileg kaupgeta er fyrir hendi í landinu eða

ekki. — Það hefur verið sagt um efnahagsástandið hjá okkur undanfarið, að það ein-kenndist af því, að meira fé væri til en vörur til þess að fullnægja eftirspurninni, og er það að vissu leyti rétt. Nú eru vörurnar komnar, en peningarnir, sem hafa komið inn í staðinn, hafa ekki farið í umferð á ný, og þess vegna getur þessi sjóður orðið ríkisstj. mjög þarfur hlutur til þess að hafa vald á efnahagsástandinu í landinu á hverjum tíma. Þetta er ekki gjaldeyrissjóður, sem hægt sé að nota utanlands, en sjóður, sem hægt er að nota til að hafa áhrif á efnahagsstarfsemina innanlands.

Nokkru af mótvirðissjóði hefur þegar verið ráðstafað ýmist til skuldagreiðslna ríkissjóðs og hefur þá beinlínis verkað, eins og ég sagði áðan, til að draga úr hinni mjög miklu kaupgetu, sem var fyrir hendi í landinu umfram þær vörubirgðir, sem voru fyrir hendi. Tel ég, að það hafi verið rétt. — Þá hefur sjóðurinn líka verið notaður til þess að koma í framkvæmd hinum stóru virkjunum við Laxá og Sogið og áburðarverksmiðjunni, og tel ég, að það hafi einnig verið rétt, en hvort tveggja þetta er gert, að ég hygg, að vandlega athuguðu máli og yfirlögðu ráði. Það, sem ég vildi með þessum fáu orðum leggja áherzlu á, er það, að ekki verði hlaupið að því að ráðstafa mótvirðissjóði án þess, að það sé gert að mjög yfirlögðu ráði og tekið tillit til annarra aðkallandi þarfa og sérstaklega með hliðsjón af efnahagsástandinu í heild eins og það er á hverjum tíma. Árið 1949 var ég staddur í Washington og átti tal við forráðamenn þessarar stofnunar þar einmitt út af mótvirðissjóðnum og spurðist fyrir um, hvort þeir væru þeirrar skoðunar, að meðferð sjóðsins væri nokkuð sérstök, — hvort þeir vildu, að honum væri sérstaklega varið til fjárfestingar eða til fyrirgreiðslu á ríkisskuldum, því að eins og kunnugt er, er ráðstöfun sjóðsins líka háð samþykki þeirra. Þeir létu þá skoðun í ljós, og ég býst við, að þeir hafi hana enn, að þeir hefðu enga fyrirframskoðun um þetta efni; þeir teldu rétt, að ráðstöfun sjóðsins færi eftir efnahagsástandinu á hverjum tíma og að ekki væri tekin ákvörðun um það fyrr en séð væri, hvað kallaði að, og þá yrði heildartalan tekin í einu og málið tekið í einni heild. Ég held, að þetta sé mjög skynsamlega hugsað. Ég veit að vísu, að margir þurfa á fé að halda; iðnaðurinn í landinu þarf á fé að halda, landbúnaðurinn í landinu þarf á fé að halda, verzlunin þarf á fé að halda, það þarf kannske af hálfu ríkisstj. að gera ráðstafanir til að halda uppi ákveðnu atvinnuástandi, sem hefur orðið til af ýmsum óviðráðanlegum ástæðum; það getur þurft að veita fé í ákveðna átt, og er þá ómetanlegt fyrir hverja ríkisstj. á hverjum tíma að hafa sjóð eins og þennan, sem hún getur veitt úr eftir því, sem hún telur á hverjum tíma þurfa. — Ef nú á að taka upp þann hátt hér að ákveða eftir einni þáttill. við eina umr., að mjög verulegum hluta sjóðsins, eða allt að helmingi hans, verði nú ráðstafað til ákveðinna hluta, sem kannske er full þörf á að gera, ég skal ekki segja um það, það vantar sjálfsgætt fé til landbúnaðarfram-

kvæmda, en ég tel, að það geti orkað mjög tvímælis og sé meira en vafasamt að slá á þennan hátt föstu, að svona mikill hluti af sjóðnum skuli festur og þá náttúrulega bundinn frá því að vera ráðstafað til annarra þarfa, sem kannske gætu orðið eins aðkallandi og meira aðkallandi, þegar stundir liða. Ég held þess vegna, að það eina hyggilega í þessu væri það, að hæstv. ríkisstj. athugaði ýtarlega og gerði till. um, hvernig þessum mótvirðissjóði skyldi varið, að svo miklu leyti sem ákveðið væri að verja honum til einhverra ákveðinna hluta og hann ekki beinlínis geymdur til ráðstafana síðar, eftir því sem kynni að þurfa á að halda. Því að þótt það sé þörf á að gera eitt og annað nú, getur kannske orðið enn meiri þörf á að geta síðar mætt erfiðleikum, sem við þekkjum ekki í augnablikinu og kannske enginn veit nema ekki sé hægt að mæta öðruvísi en með þessum sjóði. Ég held þess vegna, að það sé mjög hættulegt að benda á þarfir einnar stéttar eða eins hlutar í sambandi við þennan sjóð, heldur þurfi að skoða þetta út frá öðrum sjónarmiðum og með tilliti til þarfa annarra atvinnuvega, sem gæti komið til mála að sjóðurinn yrði notaður til. Ég tel því fyrir mitt leyti, að tæplega sé hægt að samþ. þessa till., og geri ekki ráð fyrir að greiða henni atkv. Ég held, eins og ég sagði áðan, að þetta mál verði að taka upp á miklu viðari grundvelli og fleiri atriði, sem þar verði að koma til athugunar, áður en slegið verður föstu um ráðstöfun sjóðsins.

Það hefur verið rætt litillega um formið á þessari afgreiðslu, og hefur það komið fram hjá hv. 1. flm., að þótt þetta sé kannske ekki sú þinglega afgreiðsla málsins, þá skoði hann þetta þó þannig, ef till. verður samþ., að þá sé þetta svo mikil viljayfirlýsing þingsins um ráðstöfun fjárlins, að þing, er síðar kunni að fjalla um málið, séu af henni bundin; að minnsta kosti skildist mér það koma fram í ræðu hans hér áðan. Þetta tel ég, að sé mjög vafasamt, bæði að afgreiða hér við eina umr., hvernig fara skuli með um eða yfir 200 millj. úr ríkissjóði, því að í rauninni er þetta ekki orðið annað en einn þáttur úr ríkissjóði, þó að tekjum þessa sjóðs sé haldið aðskildum frá hinum venjulega ríkissjóði, og ég tel einnig vafasamt, að ráðstöfun sjóðsins á þennan hátt samrýmist niðurlagi 1. frá 1949, því að þótt það sé ekki sagt berum orðum, finnst mér liggja í orðanna hljóðan, að hér sé ætlað til þess, að Alþ. setji lög um þær greiðslur, sem ætlað er til, að inntar verði af hendi úr sjóðnum.

Ég skal ekki fjölyrða um þetta frekar, en skal láta þessi fáu orð nægja og itreka enn, að mín skoðun er sú, að þessu fé eigi að ráðstafa eftir heildarathugun á efnahagsþörfinni, eftir því sem unnt er á hverjum tíma, og vildi segja sem mína skoðun, að ekki bæri að ráðstafa, nema nauðsyn ræki til sérstaklega og óviðráðanlega, nema sem allra minnstu af þessu fé. Það er augljóst, að með fjárveitingum úr þessum sjóði getur Alþ. ráðið, hvernig efnahagsstarfsemin í landinu verður, með því að veita fé út í efnahagskerfið eða draga úr þeirri veitingu.

Einar Olgeirsson: Herra forseti. Það er út af því, sem hv. þm. Borgf. sagði um skilning hans á gildi þáttill. Hann sagði, að þessi viljayfirlýsing Alþ. væri svo sterk, að „l. ættu ekki að geta gengið í berhögg við hana.“ Ég held, að ég hafi skrifað þetta rétt. Þál. er auðvitað alltaf viljayfirlýsing Alþ. Þessi þál. getur varla út af fyrir sig haft meira formlegt gildi en aðrar þál. Jafnvel þó að svo og svo sterkur vilji, þ. e. a. s. svo og svo mörg atkv., liggi á bak við hana, er hún auðvitað ekki sterkari en aðrar þál. Í sambandi við þann skilning á l., sem nú er, að l. séu réttærri en þál., þá er hér um að ræða þál. með sérstökum hætti og sérstökum styrkleika. Þetta held ég, að geti ekki verið rétt. Þó að málefnið sé gott, þá held ég, að hún geti ekki verið sterkari en aðrar þál., hvað formlegt gildi snertir. — En hitt er annað mál, hvað mikið pólitískt fylgi mál hefur, þ. e. a. s., það getur verið pólitískt sterkt, en það snertir aðra hlið málsins. Ég álit, að það verði að fást úr því skorið, að þessi þál. getur aldrei verið annað en aðeins viljayfirlýsing Alþ., en aldrei gengið í berhögg við l., og að l. hljóti að geta afnumið stefnu hennar. Og þetta verða þeir að gera sér ljóst, er að þessu máli vilja vinna, að það er ekki hægt að tryggja ráðstöfun mótvirðissjóðs með þessum hætti. Það er aðeins hægt að ráðstafa fé úr mótvirðissjóði með l., en ekki með þál. — Ég vildi láta þetta koma fram núna, svo að ekki yrði klúður út af þessu seinna.

Ég skal svo aðeins minnst á atriði í ræðu hv. þm. Borgf. Ég er honum sammála um það, að landið er enn þá að miklu leyti ónumið. En þegar hann ræddi um það að gera ráðstafanir fram í tímann í þá átt, að fleiri ynnu að landbúnaði en landið byggja nú, þá held ég, að það sé ekki rétt stefna í atvinnumálunum næstu áratugina að beina öllum fólksstraumnum í landbúnað, því að þótt landið geti framleitt nóg, ef við fáum nóg köfnunarefni til að bera á okkar jörð, þá verðum við að gá að því að halda réttum hlutföllum milli atvinnuveganna. Og til þess að allt gangi vel, þá verðum við að kunna að blanda saman landbúnaði, stóriðju og sjávarútvegi. Vil ég t. d. minnst á þjóð, sem við hv. þm. erum ekki sammála um, þ. e. Bandaríkjamenn, sem eru mesta landbúnaðarþjóð í heiminum. Sá hluti þeirrar þjóðar, sem vinnur að landbúnaðarframleiðslu og framleiðir miklu meira en nóg fyrir sína þjóð, er aðeins 12%. Það er auðséð, að þjóðartekjur og auður einnar þjóðar hagnýtist best með því móti, að rétt blanda og jafnvægi sé milli atvinnuveganna. Þess vegna held ég, að okkur vanti stóriðju, sem mundi gera það að verkum, að bændur, fiskimenn og verkamenn mundu hljóta betri lífsskilyrði en ella. Fossaflið er fyrir hendi, og stóriðja mundi geta skapað meiri tekjur í þjóðarbúskapinn en bændur og fiskimenn eingöngu gætu gert. Því held ég, að við eigum að reikna með því að ráðstafa verulegum hluta fjárlins til að skapa stóriðju á næstu árum. Það mundi auka vöxt landbúnaðarins, ef okkur tækist að skapa stóriðju; þá gætum við fengið yfirdrifinn áburð og afl með

því að nota fossa okkar. Því aðeins, að lagt sé fé í orkuver þetta, er hægt að veita aflinu ódýrt aftur í landbúnaðinn og iðnaðinn. Held ég, að það væri mjög misráðið, ef við ættum að ráðstafa öllum sjóðnum nú og með því beina öllum fólksstraumnum í eina átt, því að við skulum gera okkur það ljóst, að fólksstraumurinn til sveitanna stendur í sambandi við fé það, sem lagt er í landbúnaðinn. Og hér er ekki um hugarfarsbreytingu hjá fólki að ræða, heldur er það skipulagt hungur, sem beinir fólkinu í þá átt. Því er neitað um vinnu í bæjunum og því er neitað um vinnu við togarana, svo að það geti aukið útflutning sinn. Með slíku skipulögðu hungri á að reka fólkið til sveitanna og þá til að hokra þar og lifa eyndarlífi eða gerast vinnuhjú, því að það fær ekki lán til að reisa sín eigin bú. En það er ekki það, sem fólk óskar eftir, að fara upp í sveit til að gerast vinnuhjú. Því held ég, að ef við ætlum að vinna af alhug og einlægni að þessu máli, þá getum við ekki afgreitt það á þennan hátt og með þessari þáttill., allra sízt á þann hátt, að við með því bindum hendur löggjafarvaldsins að því er snertir ráðstöfun fjár úr mótvirðissjóði.

Gunnar Thoroddsen: Herra forseti. Það eru ummæli í fyrri ræðu hv. 2. þm. Reykv., sem ég vildi leiðrétta. — Hann lét orð falla í þá átt, að nýja Sogsvirkjunin væri ekki meira, eða jafnvel minna mannvirki en Ljósafossvirkjunin 1936—37, miðað við okkar getu. Þetta er misskilningur, og byggist hann á því, að það eru færri verkamenn nú en unnu við Ljósafossvirkjunina. Þá voru fyrir striðið á þriðja hundrað verkamenn, en nú eru þeir á annað hundrað, og liggur það í því, að nú eru notuð stórvirkari tæki og vélar við framkvæmdirnar en áður, og því hefur tala verkamannanna minnkað mjög mikið. En ef gengið er út frá öðru sjónarmiði og maður ber saman stærð og orku virkjananna, gömlu Ljósafossvirkjunarinnar og nýju Sogsvirkjunarinnar, þá er munurinn auðsær. Gamla Ljósafossvirkjunin var byggð fyrir 14150 kw., en nýja Sogsvirkjunin er byggð fyrir 31000 kw., eða meira en tvöföld. — Kostnaðurinn við virkjunina 1936—37 var 7 millj. kr. á þeim árum, en nú verður hann 160—170 millj. kr. Þó að 7 millj. kr. frá árunum 1936—37 verði breytt samkvæmt núverandi gildi peninga, þá er það augljóst, að þessi nýja virkjun er miklu meira mannvirki. Vildi ég láta þetta koma fram núna, því að menn mega ekki dæma stærð mannvirkis eftir tölu þeirra verkamanna, sem við það vinna. En það, sem gerir það að verkum, að erfitt er að bera þetta saman, er aukin tækni og breytt verðgildi peninga. Við þessa virkjun verður að nota miklu stærri tæki og vélar, vegna þess að sprengja verður stór jarðgöng. Hér er sem sagt miðað bæði við kostnaðarverð og orku, og er þá um miklu stærra mannvirki að ræða en Ljósafoss var fyrir strið.

Um þessa till. skal ég ekki dæma að svo stöddu, en það eru sjálfsagt fleiri atvinnuvegir en landbúnaðurinn, sem vilja verða aðnjótandi framlags. T. d. var nú nýlega gerð ályktun af

hálfu iðnrekenda, þar sem þeir setja fram þá kröfu, að $\frac{1}{4}$ af framlagi mótvirðissjóðs verði varið til lána handa iðnaðinum. Skal ég ekki leggja neinn dóm á það, að hve miklu leyti hægt er að verða við kröfum þeirra.

Þegar rætt er um aðstoð mótvirðissjóðs til ýmissa framkvæmda, þá er alltaf gengið út frá því, hvernig skipta eigi upp sjóðnum eins og hann verður, þegar Marshallaðstoð lýkur. En það verður að athuga það, að með því er hlutverki sjóðsins ekki lokið, því að sjóðurinn lánar aðeins, en veitir ekki óafturkræfa styrki, þar sem meginhluti lánanna kemur aftur í sjóðinn. Nú eru ákveðin þau lánskjör, sem Laxár- og Sogsvirkjanirnar verða aðnjótandi. Þau verða til 20 ára með $5\frac{1}{2}\%$ vöxtum. Nú hefur komið fram gagnrýni frá stjórnum virkjananna. Telja þær, að lánstíminn sé of skammur og hann hefði átt að vera bundinn við 40 ár. En hvað sem þessum ágreiningi milli ríkisstj. og þessara tveggja aðila liður, þá er það meginatriðið, að þessar framkvæmdir fá fé úr sjóðnum að láni. Ef miðað er við, að lánað verði úr sjóðnum 200 millj. kr. til 20 ára með $5\frac{1}{2}\%$ vöxtum, kemur þegar á fyrsta ári 21 millj. kr. Það er því ljóst, að eftir að ráðstafað hefur verið lánunum úr sjóðnum eftir að Marshallhjálp lýkur, þá skapast nýir möguleikar til lánveitinga eftir það, vegna þess að gert er ráð fyrir því, að innborganir verði örar. Menn mega ekki eingöngu blína á það, hvernig skipta eigi upp stofnfé sjóðsins, heldur og hvernig eigi að nota það fé, sem kemur inn í hann aftur við endurgreiðslu lánanna.

Landbrh. (Hermann Jónasson): Ég ætla mér ekki að ræða nein þau rök, sem fram komu af hálfu hv. flm. En út af ummælum, sem komu fram um þýðingu till., vildi ég segja fáein orð.

Eins og hv. Alp. er kunnugt, er mótvirðissjóði ráðstafað þannig, að það þurfa að vera tveir aðilar, sem um það fjalla. Það þarf að fá samþykki Marshallstofnunarinnar til þess að ráðstafa fé úr sjóðnum. Ef samningar hafa tekist um ráðstöfun fjárins, þarf að setja um það lög. Þessi ályktun, sem hér er gerð, mundi leiða til þess að mínum dómi, — og ég mundi krefjast þess, — að ríkisstj. leitaði eftir samkomulagi við Marshallstofnunina um að ráðstafa fé á þennan hátt, þar sem fyrir lægi ákveðin viljayfirlýsing þingsins, þar sem þessa er óskað, og síðan verði sett lög í samræmi við það. En ef þessi till. verður samþ. og samningur gerður við Marshallstofnunina, en síðan hlaupið frá framkvæmdinni, yrði það aðeins til að koma á leiðinlegum vinnubrögðum. Því lít ég þannig á, að fyrst sé að leita samninga við stofnunina og síðan leggi ríkisstj. fram lagafrv. í samræmi við þá. En ef svo, þegar staðfesta ætti þetta með l., þá kæmu menn og segðu: Þetta var alls ekki ætlun okkar, við neitum að samþ. l. í samræmi við þál., — þá væru þeir samningar, sem ríkisstj. gerði við Marshallstofnunina, þar með að engu gerðir. — Taldi ég rétt að láta þetta koma fram og þar með, að samningar þeir, sem gerðir eru við Marshallstofnunina, eru bindandi.

Film. (Pétur Ottesen): Það eru aðeins örfá orð. — Hv. 2. þm. Reykv. fór nokkrum orðum um þá yfirlýsingu, sem ég gaf um þessa till. Hann bar fram fyrirspurn um það, hvaða skilning við flm. legðum í þessa till. Eg held ég hafi gefið skýra yfirlýsingu um það, hvað í till. felst. Hæstv. landbrh. hefur svo sagt sitt álit á því, hvernig ríkisstj. mundi líta á slíka yfirlýsingu, og er það í samræmi við skoðun okkar flm. á því, hvernig skilja beri till.

Hv. þm. Hafnf. sagði, að till. þessi rækist á niðurlag þeirra 1., sem hann minntist á. Vil ég í þessu sambandi benda á, að svo er ekki, því að við gerum ráð fyrir, að fé þessu verði síðar ráðstafað með 1., en að sú ráðstöfun brjóti ekki í bága við anda og tilgang till.

Hv. þm. Hafnf. talaði um, að það væri gott, að ríkisstj. hefði fé þetta til ráðstöfunar til þess að leysa efnahagsvandamálin á hverjum tíma. Við viljum gera þær ráðstafanir, sem við álitum raunhæfastar, til að koma í veg fyrir efnahagsvandræði í þessu landi, þ. e. að skapa sem best skilyrði fyrir landbúnaðinn. Þetta er megingrundvöllur þessa máls, og það er bjargföst skoðun okkar flm., að með till. sé efnt til raunhæfra ráðstafana í þessu efni.

Einar Olgeirsson: Herra forseti. Það eru aðeins nokkur orð út af ummælum hv. 7. þm. Reykv. (GTh). — Hann ræddi um, að það hefði ekki verið meira átak að reisa Ljósafosstöðina fyrir stríð en Sogsvirkjunina nú. Eg meinti mín orð þannig, og held því fram enn, að það hafi verið meira átak miðað við okkar getu og efnahagsástandur. Eg sagði þetta vegna þess, að mér fellur illa sjálfánægja hv. þm., þegar þeir eru að býsnast yfir þessum framkvæmdum. Sannleikurinn er sá, að þær eru gerðar allt of seint. Það þarf að vera búð að fullgera þriðju virkjunina 1954 til þess að fá áburðarverksmiðjuna. Það hefði verið praktískt að byrja á henni næsta sumar, vegna þess að búð er að flytja upp eftir vélar. Til þess að geta verið búnir að koma áburðarverksmiðjunni upp 1954, — og því verðum við að vera búnir að, — þá þarf að vinna að þriðju virkjuninni næstu 2—3 árin.

Það, sem hv. þm. var að tala um, að borgað væri inn af lánum, á að réttu lagi ekki að renna í mótvirðissjóð, eins og hann talaði um, heldur beint í ríkissjóð eða nýjan sjóð, sem stofnaður yrði í þessu sambandi til eflingar atvinnuvegunum, og væri það kannske betra. Það heyrir undir Alp. og ríkisstj. að ráðstafa lánum, sem greidd eru úr mótvirðissjóði. Og það mál, sem ágreiningur er nú um, að vextir af útlánum úr sjóðnum eru 5½%, hlýtur að koma hér fyrir Alp. Mig langar bara til að vita, hvort hæstv. ríkisstj. gerir ráðstafanir til þess, að þetta mál komi fyrir Alp., eða hvort þm. verða að eiga að því frumkvæðið.

Hæstv. landbrh. sagðist taka þetta mál alvarlega eins og hv. þm. Borgf. Og landbrh. sagði, að ef þetta yrði samþ. eins og hér er lagt fyrir, yrði að skoða þetta sem viljayfirlýsingu Alp. Þetta þýddi þá, að um þetta yrðu gefin út brbl. af ríkisstj. Og nú skil ég vel það, sem hv. þm. Alpt. 1951. D. (71. löggjafarþing).

Borgf. talaði um þetta mál. Hann vill, að út verði gefin brbl. um þetta. Þetta verða þm. að gera sér ljóst, og hv. fjvn. þarf að taka málið til athugunar frá því sjónarmiði.

Haraldur Guðmundsson: Herra forseti. Það er í tilefni af ræðu hæstv. ráðh., að ég kveð mér hljóðs. Ég sé ekki betur af því, sem hæstv. ráðh. sagði, en að það sé ætlun hans, að málið sé endanlega afgr. með þessari þáttill. hér á Alp. með einni umr., eins og hæstv. forseti hefur ákveðið. Mér finnst það líka eðlilegt, ef eindregin viljayfirlýsing kemur um þetta frá Alp., að hæstv. ríkisstj. leiti þá samninga og samkomulags um þetta fyrir vorið. Og að því samkomulagi fengnu virðist mér augljóst, að eiginlega sé ekki annað eftir en að fá þetta endanlega staðfest á Alp. og þá jafnvel ekkert eðlilegra fyrir ríkisstj. en að gefa út brbl. og visa til samþykktar og vilja Alp. í því sambandi. — Nú þarf ekki orðum að eyða um það, hvað fátíðlega afgreiðslu þetta mál á að fá. Við erum að burðast með sex umr. um veigalítil mál, en þetta mál á að afgr. hér á þingi með einni umr. Mig furðar á því, að þessir hv. þm. skuli bera fram þessa till. á þskj. 51, um ráðstöfun fjár úr mótvirðissjóði; sérstaklega með tilliti til þess, að þegar um svona stórar upphæðir er að ræða, er það nauðsynlegt, að allt málið sé vandlega athugað og gerhugað.

Það er alveg rétt, sem hv. 7. þm. Reykv. sagði í ræðu sinni, að svo er til ætlað, að langmestur hluti af mótvirðissjóði fari til lána-starfsemi og skilist þannig aftur. Að þessu leyti er ég sammála því, sem síðasti ræðumaður sagði, en ég álit, að það fé eigi að renna í sérstakan sjóð. Það liggur í augum uppi, að féð kemur að mestum notum með því að veita því þangað, sem nauðsynin er mest, og velti þannig sem mestan stuðning með því. Það er því skylda hæstv. ríkisstj. að taka þetta mál til athugunar og leggja svo fyrir Alp., hverjum reglum eigi að hlíta um meðferð þessa fjár, en að ráðstafa með samþykkt einnar þáttill. eitt til tvö hundruð millj. kr., tel ég hreina fjarstæðu.

Ég get nú látið þetta nægja. En ég vil ekki með þessu úr því draga, að þörf landbúnaðarins sé rík fyrir starfsfé og að fé, sem þannig er varið, skili sér aftur, en því er ekki að leyna, að fé, sem þannig er notað, verður lengur bundið í þeim framkvæmdum en ýmsum öðrum, sem fyrr skila fénu, og kemur þannig ekki að eins miklum notum. Einmitt þetta verður allt að meta og vega fyrst.

Ég get ekki greitt atkv. með þáttill. þessari, ekki einu sinni að hún fari til nefndar. Ég vildi, að málinu yrði frestað, þar til það hefur verið athugað betur.

Dómsmrh. (Bjarni Benediktsson): Herra forseti. Það er ljóst, að hér er um mjög mikið mál að ræða og ekki hægt fyrir þingheim eða ríkisstj. að taka afstöðu til þess í einstökum atriðum, heldur gera sér grein fyrir, hvernig verja eigi þeim sjóði, sem hér um ræðir. Ég hef þá skoðun á þessari þáttill., að hún sé ábending til ríkisstj. um, að þetta mál verði tek-

ið upp til rækilegrar rannsóknar og þar með höfð i huga þörf landbúnaðarins, sem ég vil ekki draga úr. Mér er ómögulegt að líta öðruvísi á þessa till. en sem ábendingu. Ef hún á að vera bindandi, þá verða líka að vera um hana tvær umr. Nú hefur ein umr. verið ákveðin um till. Af þessu sýnist mér, að ef Alp. samþykki þessa till., þá sé hér aðeins um að ræða ábendingu til ríkisstjórnarinnar.

Landbrh. (Hermann Jónasson): Herra forseti. Mér heyrðist á hv. þm., sem talaði hér síðast og öðrum, sem talað hafa hér, að þessi þáttill. þýði eiginlega ekki neitt, svona eins og samþykktir á sumum pólitískum fundum, þar sem samþ. er eitt og annað, án þess að það sé eiginlega meint. Ég segi fyrir mig, að ef þessi þáttill. verður samþ., mun ég líta á það sem ákveðna viljayfirlýsingu Alp. og gera þá kröfu sem landbrh., að leitast verði við að ná samningum i þá átt, sem Alp. hefur lýst yfir, að sé vilji þess. Ég álit, að viljayfirlýsing Alp. hafi enga þýðingu nema eftir henni sé farið. Annað get ég ekki fallt á.

Um leið og þetta verður samþ. hér, mundi ég krefjast þess, að leitað yrði samkomulags við Marshallstofnunina og síðan verði samningur i þáttill. við þetta og þau lögð fyrir Alp. Öðruvísi get ég ekki skilið þetta, og skal ég svo ekki fara um það fleiri orðum.

Viðskmrh. (Björn Ólafsson): Herra forseti. Þetta kemur dálítið flatt upp á mig, því að um þetta mál hefur ekkert verið rætt i ríkisstj. En ef samþykkt þessarar þáttill. á að hafa það i för með sér, sem hæstv. landbrh. gat um i sinni ræðu, þá verður þingheimur að gera sér grein fyrir því, hvað hann er að samþykkja. Ég álit, að á þessu stigi sé ekki hægt að semja slíka yfirlýsingu sem þessa um mótvirðissjóð, sem bindur notkun hans framvegis. Ég vil benda á það, sem reyndar öllum er kunnugt, að þegar er búið að ráðstafa miklum hluta af sjóðnum, og þessi till. getur ekki staðist að því leyti, að meira en helmingur af mótvirðissjóði er nú bundinn og búið að veita til virkjana og áburðarverksmiðju, og það má segja, að það, sem veitt er til áburðarverksmiðjunnar, fari til landbúnaðarins. Ég er ekki að segja þetta af andúð til hagsmuna landbúnaðarins, en það er ekki hægt að afgr. þetta mál með einni þáttill., ef menn hugsa sér, að hér sé farið að eins og hæstv. landbrh. lýsti hér áðan.

Forseti (JPálm): Ég vil benda hv. þm. á, að eðlilegast er, að allar þessar umr. fari fram, þegar málið kemur aftur frá þeirri n., sem því verður vísað til.

Dómsmrh. (Bjarni Benediktsson): Herra forseti. Ég vil ítreka það, sem ég sagði áðan, að ef ætlunin með þessari þáttill. er, að hún sé bindandi um fjárútlát, þá verður að skipta um meðferð málsins og hafa tvær umr. um það. Hér er um að ræða hluta af ríkissjóði, og það skiptir ekki minna máli, hvernig ráðstafað er mörgum millj. kr., en nokkrum þúsundum. Ég

vil ekki skipta mér af efni málsins, og ég við-urkenni þörfina á fé i þessu skyni, en ef menn eru farnir að tala um, að þetta eigi að vera bundið með löggjöf, þá verður málið að fá aðra meðferð hér á Alp.

Haraldur Guðmundsson: Herra forseti. Það virðist ekki vera vanþörf á því að ræða þessa þáttill. dálítið lengur og að málið fari til n., því að hér kemur fram eitt og annað, sem n. þarf að athuga og hafa i huga, þegar hún at-hugar þessa till. — Það var rétt, sem hæstv. viðskmrh. sagði, að þingheimur yrði að gera sér grein fyrir, um hvað hann væri að greiða atkv. Það er augljóst, að hugir hæstv. ráðh. stefna nokkuð sitt i hverja áttina i þessu máli. En yfirlýsing hæstv. landbrh. var skýr og sköruleg og á þá leið, að hann liti á sig sem landbrh. bundinn af vilja Alp., ef þessi till. verður samþ., og hann mundi krefjast af ríkisstj., að hún tæki upp samninga til þess að fá fé varið i þessu skyni og fá þetta síðan staðfest með l. Þá sagði hæstv. ráðh., að hann teldi þessa þáttill. markleysu eina, ef ekki ætti að fara eftir vilja Alp. Þetta er skýr og glögg af-staða. Þeir, sem taka þessa þáttill. sem ábend-ingu til ríkisstj., ætlast til þess, að það verði tekið til vinsamlegrar athugunar, hvort hægt verði að veita fé til landbúnaðarins, þegar fé verður næst ráðstafað úr mótvirðissjóði eða þegar það verður tiltækt til slíkrar ráðstöfunar eins og segir i þáttill. (GJ: Eftir 20 ár.) Eftir 20 ár, segir hv. þm. Barð. Það veltur á miklu, hvernig mótvirðissjóði er ráðstafað, og mér virðist ekki nokkurt vit i að gera nú slíka ráðstöfun hans sem hér um ræðir bindandi. Ég greiði því atkv. á móti þessari till. við síðari umr., ef til kemur. Hins vegar ber hæstv. ríkisstj. skylda til að undirbúa till. sínar um það, hvernig hún telur fé sjóðsins varið á hag-nýttastan hátt fyrir landsmenn. Ég vildi ráða hæstv. ráðherrum til þess að ræða enn betur sín á milli um stórmál eins og þetta, þegar um 200 millj. kr. er að ræða, þannig að þingheim-ur geti vitað, hverju hann á að trúá, en hæstv. ráðh. rísi ekki upp og einn segi, að þetta eigi að skoðast bindandi samþykkt, en annar segi, að þetta sé vinsamleg bending til ríkisstj.

ATKVGR.

Till. vísað til fjvn. með 27 shlj. atkv. og umr. frestað.

Á 32. fundi i Sp., 16. jan., var till. tekin til frh. einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 33. fundi i Sp., s. d., var enn fram haldið einni umr. um till. (A. 73, n. 621 og 624).

Of skammt var liðið frá útbýtingu nál. — Afbrigði leyfð og samþ. með 32 shlj. atkv.

Frsm. meiri hl. (Pétur Ottesen): Það hefur orðið nokkur dráttur á afgreiðslu þessarar till. hjá fjvn. En athugun málsins bæði i n. og hjá hæstv. ríkisstj. hefur leitt til þess, að mjög hefur verið greidd gata þess, að þetta merki-lega mál fengi afgreiðslu á Alp.

Fjvn. þótti rétt, þar sem hér var um stórmál að ræða, að senda það hæstv. ríkisstj. til umsagnar, og sendi hún það til hæstv. forsrh. með ósk um, að stj. athugaði það og gerði sínar till. Með bréfi, dags. 12. jan., fékk n. álit hæstv. ríkisstj. um málið, en bréfið hljóðar svo, með leyfi hæstv. forseta:

„Ráðuneytið hefur tekið við bréfi háttvirtrar fjárveitinganefndar, dags. 17. des. s. l., þar sem leitað er umsagnar um till. til þál. á þskj. 73 í Sp., um lán úr mótvirðissjóði til landbúnaðarframkvæmda.

Ríkisstjórnin er fyrir sitt leyti samþykk til-lögunni og vill mæla með, að Alþingi samþykki hana, þó þannig, að mótvirðissjóði verði að hálfu varið til lánastarfsemi í þágu landbúnaðarins, en að hálfu til lánastarfsemi til eflingar framleiðslu og framkvæmda fyrir kaupstaði og kauptún.“

Meiri hl. fjvn. hefur fallið á, að sú tilhögun, sem hæstv. ríkisstj. leggur til að höfð verði á afgreiðslu þessarar till., sé eðlilegust, og hefur því fært till. í það form, sem hæstv. ríkisstj. vill á henni hafa. Meiri hl. n. er í rauninni öll n., því að þótt einn maður í n. hafi gert nokkurn ágreining, þá skilur ekki milli hans og meiri hl. n. um heildarafgreiðslu þessa máls; um það er hann sammála meiri hl., og má segja, að n. standi öll saman um það. Það er aðeins um aukaatriði í sambandi við framkvæmd þessa máls, sem ágreiningurinn stendur. Fjvn. er sammála um það, að með þeirri ákvörðun, sem gerð er með þessari þáttill. um ráðstöfun á fé mótvirðissjóðs, sé stigið hagkvæmt og farsælt spor, — spor, sem muni marka og hafa mikla þýðingu, þegar fram líða stundir og að því kemur, að þetta fé verður tiltækilegt til þeirra ráðstafana, sem till. gerir ráð fyrir, en eins og kunnugt er, er svo háttað með mótvirðissjóði, að nú þegar hefur honum verið ráðstafað — öllum að ég ætla — þannig, að hann hefur verið veittur sem lán til Laxárvirkjunarinnar og Sogsvirkjunarinnar og til þess að byggja fyrir áburðarverksmiðju. Með þessum hætti hefur sjóðnum öllum verið ráðstafað og með því lagður öruggur grundvöllur að því, að þessum stóru, þýðingarmiklu fyrirtækjum sé fjárhagslega séð farborða. Samningar um lán til þessara fyrirtækja eru byggðir á því, að þessi lán verði endurgreidd á 20 árum, og það er þá fyrst, þegar til þessarar endurgreiðslu kemur, sem hægt verður að fara að ráðstafa sjóðnum samkv. því, sem markað er í þessari þáttill. Svo var þessu einnig varið í uppruna-till.

Eftir þeim upplýsingum, sem fjvn. fékk um heildarupphæðina, sem hér um ræðir, nemur hún hátt í 300 millj. kr. Það liggur ekki alveg fyrir um það nákvæmlega, hvað upphæðin verður há, en þetta mun láta mjög nærri lagi. Auk þess vex þessi upphæð vitanlega og þróast af þeim vöxtum, sem þessi fyrirtæki greiða af höfuðstólnum, en að sjálfsögðu er notkun þessa fjár bundin af þeirri ráðstöfun, sem gerð hefur verið um sjóðinn í þágu þessara stóru fyrirtækja.

Meiri hl. fjvn. mælir því eindregið með því,

að þessi till. verði samþ. með þeirri breyt., sem ríkisstj. leggur til, að á henni verði gerð, og er flutt sem brtt. í niðurlagi nál. í því formi, sem n. óskar eftir að till. verði afgreidd.

Ég vil svo taka það fram, að með þessari þáttill. er mörkuð sú stefna, sem fram kemur í því, hvernig eigi að verja þessu fé. Hæstv. ríkisstj. mun ganga frá nánari lagasetningu um fyrirkomulag á ráðstöfun fjárens og sennilega gera það fyrir næsta þing, þannig að frv. um þetta efni verði lagt fyrir af hálfu ríkisstj. á því þingi, sem saman kemur á næsta hausti.

Ég skal ekki fara langt út í að ræða þá brtt. hér, sem minni hl. n., hv. 5. landsk., hefur gert, enda hefur hann ekki reifað sína till. En ég vil aðeins benda á, að mér virðist vera ástæðulaus ótti hans við það, að haft sé áfram það form á mótvirðissjóði, sem nú er, þrátt fyrir það að meðferð fjárens verði ákveðin samkvæmt því, sem í þáttill. felst. Í því efni er Alp. einrátt og á ekki undir neinn aðila að sækja um það, hvaða ráðstöfun það gerir um þetta fé, og þarf þess vegna ekki að vera að gera ráðstafanir til þess nú með þeim hætti, sem hv. 5. landsk. gerir eða leggur til að gert verði, að leggja þetta fé í framkvæmdasjóð ríkisins. Á því er enginn munur, hvort það verður áfram í mótvirðissjóði og ávaxtað í Landsbankanum eða annarri peningastofnun hér á landi eða á því verður það form, sem hann leggur til; það er enginn munur á ráðstöfunar- eða umráðarétti Alp. og ríkisstj. á þessu fé, hvor leiðin sem farin er.

Ég skal svo ekki fjölyrða frekar um þetta mál, en láta í ljós ánægju mína yfir því góða samkomulagi, sem orðið hefur um þetta mál í meðförum n., a. m. k. við ríkisstj. og innan n., sem spáir mjög góðu um það, að gott samkomulag verði um afgreiðslu þessa máls frá Alp. Það er ekki minnsta vafa bundið, að með þessari ráðstöfun á þessu fé er stigið heilavænlegt spor fyrir framtíð þessa lands.

Frsm. minni hl. (Ásmundur Sigurðsson): Eins og hv. frsm. meiri hl. sagði, hafði ég nokkra sérstöðu í n., þó að sú sérstaða væri ekki um meginstefnu þá, sem till. markar um notkun þessa fjár, en þessa sérstöðu vildi ég þó staðfesta í sérstöku nál.

Þegar fyrri hluti þessarar umr. fór fram á öndverðu þingi, þá var það, að landbrh. tók til máls og gat þess, að þurfa mundi sérstök ákvæði til þess, að gild væru ákvæðin um ráðstöfun þessa fjár framvegis. Í ræðu sinni komst hann m. a. svo að orði, með leyfi hæstv. forseta:

„Eins og hv. Alp. er kunnugt, er mótvirðissjóði ráðstafað þannig, að það þurfa að vera tveir aðilar, sem um það fjalla. Það þarf að fá samþykki Marshallstofnunarinnar til þess að ráðstafa fé úr sjóðnum. Ef samningar hafa tekizt um ráðstöfun fjárens, þarf að setja um það lög. Þessi ályktun, sem hér er gerð, mundi leiða til þess að mínum dómi, — og ég mundi krefjast þess, — að ríkisstj. leitaði eftir samkomulagi við Marshallstofnunina um að ráðstafa fé á þennan hátt, þar sem fyrir lægi

ákveðin viljayfirlýsing þingsins, þar sem þessa er óskað, og síðan verði sett lög í samræmi við það.“

Þetta kom til umr. aftur í fjvn. einmitt nú, þegar málið var tekið til endanlegrar afgreiðslu þar. Ég óskaði þá eftir því — ég hafði þá ekki við höndina þessi ummæli ráðherrans — að fá alveg úr því skorið, hvort öruggt væri, að þessu fé yrði ekki ráðstafað framvegis, þegar það kæmi inn aftur, nema með leyfi Marshallstofnunarinnar. Form. fjvn. talaði við ríkisstj. eða fjmrh. um þetta og sagði seinna á fundi í n., að þau boð hefðu borizt til n. frá ráðh., að þess mundi ekki þurfa, hér hefði verið um misskilning að ræða frá hendi landbrh., þegar málið var til umræðu í Sp. En þó að þetta atriði hafi ekki haft áhrif á afstöðu mína varðandi það form, sem ég legg til, að haft verði á innheimtu fjárins samkv. brtt. minni við þáttill., þá vildi ég samt beina þeirri spurningu til landbrh., hvort þessu sé í raun og veru þannig farið, að ríkisstj. sé þeirrar skoðunar, að ekki þurfi að fá leyfi hjá Marshallstofnuninni til þess að ráðstafa fénu í annað sinn, — að ráðstafa vöxtum og afborgunum af því fé, sem farið hefur í mótvirðissjóð, þegar þau fyrirtæki, sem fengu það að láni, greiða það. — Ég vil, að skýr yfirlýsing liggi fyrir um þetta atriði.

Þetta er það, sem ég vildi segja um það atriði málsins. En þrátt fyrir það, þó að ríkisstj. telji sig geta gefið skýra yfirlýsingu um það, að Alp. heimili ríkisstj. að ráðstafa fé þessu framvegis án sérstaks leyfis Marshallstofnunarinnar, tel ég þó a. m. k. fulla ástæðu til þess að breyta forminu frá því, sem gert er ráð fyrir í þáttill. þeirri, sem hér er til umr., og í það horf, sem ég legg til í minni brtt. Það er kunnugt þm., og raunar öllum, að samkvæmt Marshallsamningnum er eðli mótvirðissjóðs sérstakt. Í þeim samningi, sem er samningur á milli íslensku ríkisstj. og erlends aðila, er kveðið svo á, að jafnvirði þess fjár, sem við fáum að gjöf samkv. samningnum, skuli leggja í sérstakan sjóð, sem sé geymdur og ávaxtaður í Landsbanka Íslands og ekki heimilt að ráðstafa nema með leyfi efnahagssamvinnustofnunarinnar. Nú sýnist mér, að þessi stofnun sé að visu úr sögunni, þ. e. a. s., það mun vera ákveðið, að hún hætti störfum, en þá mun önnur stofnun koma í hennar stað, sem þegar hefur verið gefið ákveðið nafn og á fyrst og fremst að hafa það hlutverk með höndum að hafa vissa þætti hernaðarmála í Evrópu til afhugunar. Það mun ekki vera ákveðið, hvort hún leggi eitthvert fé hingað til landsins, en ekki tel ég ólíklegt, að svo geti orðið. En samkvæmt því, að Marshallstofnunin sem slík, í því formi sem hún hefur verið starfrækt, er lögð niður, er líka eðlilegt að leggja niður það form á ráðstöfun þess fjár, sem ákveðið er með þessum Marshallsamningi. Mótvirðissjóður hlýtur að breyta um eðli, verða ekki samkvæmt eðli sínu lengur mótvirðissjóður í því formi, sem hann hefur haft hingað til, og tel ég því eðlilegt, að hann hverfi úr sögunni, þegar búið er að veita þetta fé út til íslensks atvinnulífs,

en vextir og afborganir, sem koma inn af þessu fé á 20 árum, sé lagt í sérstakan sjóð, sem ekki sé á neinn hátt hægt að benda á að sé öðruvísi en alíslenskur sjóður og starfi alveg eftir íslenskum l. Ég hafði fyrst hugsað mér að leggja til, að stofnaður yrði sérstakur sjóður með nýju nafni. En þegar ég athugaði málið betur, kom mér í hug, að til er sjóður, sem ætti samkvæmt öllum eðlilegum rökum að taka við þessu fé og verða þar með sú stofnun, sem veitti þetta fé út aftur til íslensks atvinnulífs, og þessi sjóður er Framkvæmdasjóður ríkisins, sem stofnaður var með l. nr. 55 4. júlí 1942, og hljóðar 1. gr. þeirra svo, með leyfi hæstv. forseta:

„Stofna skal sjóð, er heitir: Framkvæmdasjóður ríkisins. Hlutverk sjóðs þessa er að veita fé til nauðsynlegra framkvæmda í þarfir atvinnuveganna, að styrkjöldinni lokinni, og skal þá fé sjóðsins sérstaklega varið til stofnunar nýrra framleiðslugreina, svo sem framleiðslu tilbúins áburðar og steinlíms, ræktunar og bylafjölgunar í sveitum landsins, byggingar verkamannabústaða, skipasmíða, byggingar verksmiðju til herzlu sildarlýsis o. fl., sem nauðsynlegt er til að auka öryggi atvinnulífsins og fullnægja þörfum landsmanna.“

Nú liggur raunar fyrir, að breyta þarf 1. um þennan sjóð í sambandi við þá fyrirhuguðu notkun þessa fjár, ef Alp. gengur inn á till. mínar, og væri þá eðlilegast, að sú breyt. yrði undirbúin af ríkisstj. fyrir næsta þing og lægi þá fyrir því Alþingi til endanlegrar samþykktar.

Ég vil benda á, að það liggur ljóst fyrir, að mynda á nýja stofnun, sem að nokkru leyti á að taka við af Marshallstofnuninni, að visu með eitthvað breyttum ákvæðum um starfsemi. Og það liggur líka fyrir, að hér á Íslandi eru þegar hafnar vissar hernaðarframkvæmdir, sem mætti fyllilega búast við að fengju að einhverju leyti fé frá þessum sjóði, í samræmi við ýmislegt annað, sem gerzt hefur undanfarid, og ég tel, að engin vissa sé fyrir því, nema þess verði krafizt, að mótvirðissjóður haldi áfram að vera til í þessari mynd og kynni að starfa eitthvað í sambandi við þessa nýju stofnun, og þá sýnist mér að væri enn þá óheppi-legra, ef þetta fé er óumdeilanlega orðið eign Íslendinga, að rugla því í sömu peningastofnun, sem kynni e. t. v. að verða greitt inn í með vissum skilyrðum, ef sú starfsemi, sem þar um ræðir, nærði hingað til Íslands. Ég get ekki skilið annað en að meginþorri alpm. geti fallizt á þetta sjónarmið, svo framarlega sem það er alveg óumdeilanlegt og full víska fyrir því, að þetta fé, sem nú er búið að lána úr mótvirðissjóði, sé óumdeilanlega eign Íslendinga, með þeirra fulla ráðstöfunarrétti. Ef hv. Alp. getur ekki fallizt á að greiða þetta fé aftur, vexti og afborganir af því, í framkvæmdasjóð, þá fyndist mér það benda til þess, að vissan um það, að við höfum óumdeilanlega einir ráðstöfunarrétt á því, sé ekki alveg örugg. Þess vegna er það, að ég skillaði sérstöku nál. og legg til, að till. verði breytt í það horf, sem brtt. hér á þskj. 624 segir til um.

Landbrh. (Hermann Jónasson): Herra forseti. Það er ánægjulegt, að þessari till. miðar áfram og auðsýnt er, að hún muni fá afgreiðslu hér á Alþ., en þarna virðist ekki vera verulegur ágreiningur.

Það er vitanlega ástæða til að ræða það hér og gera nokkra grein fyrir því, hve mikla þörf landbúnaðurinn hefur fyrir þetta fjármagn. En ég ætla ekki að tefja umr. um þetta, enda hafa þau mál nokkuð verið rædd hér á Alþ. og eru áreiðanlega atriði, sem stendur ljóst fyrir flestum þm.

Það, sem gefur tilefni til þess, að ég segi örfá orð, er fsp., sem beint var til mín út af því, sem ég sagði við 1. umr. þessa máls, og var lesinn upp kaflí úr ræðu um málið, sem ég hélt þegar málið var fyrst til umr. — Eins og þm. munu hafa tekið eftir, kom það ekki greinilega fram í till., eins og hún lá þá fyrir, og alls ekki í grg., hvort væri fyrst og fremst ætlunin að verja mótvirðissjóði, þegar hann kemur úr þeirri lánaumferð, sem hann nú fer til, til landbúnaðarins að hálfu leyti eða hvort að verulegu leyti sé átt við Marshallféð, áður en því hefur verið ráðstafað í þessari umferð. Ég vil samt skilja þetta svo, að ef afgangur yrði af því fé, sem varið verður til þessara þriggja fyrirtækja, sem nú eru talin í grg., þ. e. Laxárvirkjunarinnar, Sogsvirkjunarinnar og áburðarverksmiðjunnar, þá yrði því fé varið til landbúnaðarins. En eins og reikningarnir standa nú, með þeim aukna kostnaði, sem er vegna þessara fyrirtækja, eftir því sem það hefur verið gert upp, þá virðast því miður ekki líkur til þess, að mótvirðissjóður geri meira en hrökkva til að koma þessum þremur fyrirtækjum í framkvæmd, og verði ekki um fé að ræða, sem er ráðstafað í fyrsta skipti úr sjóðnum og leyfi þarf þess vegna til að ráðstafa. — Hitt er alveg jafnvafalaust atriði, að eftir að fénu hefur verið ráðstafað einu sinni, eins og því nú hefur verið ráðstafað til Sogsvirkjunarinnar, Laxárvirkjunarinnar og áburðarverksmiðjunnar, þarf ekki að leita samþykkis til ráðstöfunar á fénu eftir það, það eru íslenzkir fjármunir, sem íslenzk stjórnarvöld ráðstafa.

Ég ætla svo ekki að tefja þessar umr. Það skiptir mestu máli að fá þessa till. afgreidda, sem er um ákaflega þýðingarmikið mál og ég er glaður og ánægður með að virðist ætla að fá þá afgreiðslu, sem til er ætlað.

Jörundur Brynjólfsson: Það eru aðeins örfá orð. — Ég vil láta í ljós ánægju og þakklæti til hæstv. ríkisstj. og hv. fjvn. fyrir afgreiðsluna á þessu máli og ætla, að það sé á allan hátt eðlilegt og rétt að hafa hana í því formi einmitt, sem hv. meiri hl. n. leggur til. Ég held, að það sé bæði eðlilegt og rétt, að einmitt sé tekin nú fyrir fram ákvörðun um þetta mál, og vil mega vona, eins og 1. flm. þessarar till. lét í ljós, að þetta verði þjóðinni í heild til mikils gagns og góðs í framtíðinni, að einmitt þessi ákvörðun skuli vera tekin. Og ég hygg einmitt, að sú brtt., sem meiri hl. fjvn. hefur lagt fram, geti verið öruggur fyrirboði um það, að þessi fjár-

veiting sé æskileg og heppileg fyrir þjóðina í heild.

Ég ætla svo ekki að fara að fjölyrða um þetta mál, en vildi aðeins láta í ljós ánægju mína yfir meðferð þess.

Einar Olgeirsson: Herra forseti. Það hefur nú orðið, eins og komið hefur hér fram í umr., mjög mikil breyt. á þessari till., sem hér liggur fyrir, a. m. k. eftir þeirri meiningu, sem hv. flm. og hv. meiri hl. fjvn. leggur í hana. Þegar hún var lögð hér fram, var hún till. um það að ráðstafa helmingi þess fjár, sem væri í mótvirðissjóði, þegar búið væri að greiða úr honum það fé, sem þegar hefur verið samþ. með 1., hvert renna skuli. Þetta ætla ég, að hafi verið skýrt í upphafi. Upphaflega gat till. ekki þýtt neitt annað en ályktun til ríkisstj. um að gera ráðstafanir til, að varið yrði helmingi þess fjár, sem eftir yrði í mótvirðissjóði, þegar Marshallaðstoðinni lyki, enda leit hæstv. landbrh. svo á, er hann gaf þá yfirlýsingu í ræðu sinni á dögnum um þetta mál, að hann mundi um leið og þessi till. hefði verið samþ. vinna að því, að gerð yrðu brbl. um þessa fjárveitingu, eftir að fengið hefði verið samþykki Marshallstofnunarinnar í Washington. Ég vil vekja athygli á, að hæstv. landbrh. hefði ekki gefið þessa yfirlýsingu, nema um hefði verið að ræða ráðstöfun þess fjár, sem eftir verður í mótvirðissjóði, þegar Marshallaðstoðinni lýkur og greidd hafa verið úr honum þau fjárframlög, sem þegar hafa verið samþ. með 1. Hæstv. landbrh. hefur að sjálfsögðu verið ljóst, að það þarf ekkert samþykki frá Washington um það, hvernig skuli ráðstafa því fé, sem kemur inn við endurgreiðslu þeirra lána, sem ríkisstj. hefur veitt úr sjóðnum og samþykki Marshallstofnunarinnar hefur verið fyrir. Þannig álit ég, að upphaflega hafi ekki verið um neitt annað fé að ræða en það, sem eftir yrði í mótvirðissjóði, þegar Marshallaðstoðinni lýkur. — Síðan er nú farið að ræða þetta mál á allt öðrum og betri grundvelli, a. m. k. að því er virðist vaka fyrir hv. meiri hl. fjvn. Nú er gert ráð fyrir, að till. fjalli um að ráðstafa því fé, sem kemur inn, þegar farið verður að endurgreiða þau lán, sem ríkisstj. hefur veitt úr mótvirðissjóði. Það er það, sem verið er að ræða um núna, að því er mér skilst á grg. meiri hl. fjvn. En þá álit ég, að orðalagið á tillgr. meiri hl. nái alls ekki þeim tilgangi, sem virðist vaka fyrir n. í tillgr. stendur, með leyfi hæstv. forseta:

„Alþingi ályktar að skora á ríkisstjórnina að gera ráðstafanir til þess, að mótvirðissjóði verði, þegar fé hans er tiltækt til slíkrar ráðstöfunar, varið til lánastarfsemi að hálfu í þágu landbúnaðarins og að hálfu til eflingar framleiðslu og framkvæmdum fyrir kaupstaði og kaптүн.“

Hér er aðeins tekið fram, að um sé að ræða fé úr mótvirðissjóði, þegar fé hans sé tiltækt til slíkrar ráðstöfunar. Þetta er mjög ógreinilegt orðalag, og má skilja það á fleiri en einn veg. Þar sem sagt er: „þegar fé hans er tiltækt til slíkrar ráðstöfunar,“ — getur eins vel þýtt

það, að því fé, sem afgangsrörð, þegar búið er að veita þau lán úr sjóðnum, sem nú eru ákveðin, og þegar að því kæmi, að hægt væri að ráðstafa þessum afgangi, þá skuli því varið til þessara hluta, sem í till. greinir, því að það hefur ekki enn, svo að ég viti, verið tekin nein ákvörðun um það, að endurgreiðslur og vextir af þeim lánum, sem ríkisstj. hefur veitt úr mótvirðissjóði, skuli renna í mótvirðissjóð. Um þetta hefur engin ákvörðun verið tekin af hálfu Alp. — Nú skal ég viðurkenna, að ég veit ekki, á hvern hátt eða með hvers konar skilmálum ríkisstj. hefur lánað það fé, sem nú hefur verið lánað úr mótvirðissjóði, en nær er mér að halda, og mér finnst það eðlilegast, að sá aðili, sem lánar úr mótvirðissjóði, sé ríkissjóður, og efast ég um, að í þeim lánssamningum, sem nú hafa verið gerðir um þetta fé, standi annað en það, að þessi lán skuli greidd ríkissjóði til baka. Um þetta get ég að sjálfsgöðu ekkert sagt með vissu, þar sem mér er þetta atriði ekki kunnugt. Það hafa aldrei verið sett lög um það, að þessi lán skyldu endurgreiddast í mótvirðissjóð. Hins vegar hafa þessar ákvarðanir verið teknar, að lána fé úr mótvirðissjóði, og það er ríkisstj., sem hefur lánað það, og býst ég þá við, að lagalega skuli endurgreiðslur á þessum lánum renna í ríkissjóð, og yrði því fé síðan varið eftir venjulegum reglum. Þetta held ég að sé lögfræðilega rétt skoðun. Það þýðir, að eftir meiningu þeirri, sem kemur hér fram hjá meiri hl. fjvn., er hér verið að taka ákvörðun um alveg sérstaka ráðstöfun þessa fjár, sem væntanlega á að renna í ríkissjóð, hvort sem við viljum kalla það mótvirðissjóð eða annað. M. ö. o., hér er verið að taka ákvörðun um það, að þegar þetta fé er greitt til baka, skuli það renna til sérstakrar notkunar. En þetta fæ ég ekki séð að komi greinilega fram, eins og brtt. hv. meiri hl. fjvn. er orðuð, þótt þessi meining kæmi ótvírátt fram hjá hv. frsm. meiri hl. og í nál. hans. En í sjálfri tillgr. fæ ég ekki séð, að þetta komi fram. Þarna vantar alla ákvörðun um, að það fé, sem ríkisstj. hefur lánað úr mótvirðissjóði, skuli endurgreiddast í hann aftur, og því væri viðkunnannlegra, að brtt. meiri hl. væri greinilega orðuð um það, hvaða fé væri um að ræða. Auk þess hef ég áður látið þá skoðun mína í ljós, að ég tel ekki nægilegt, að endanleg ákvörðun Alp. um ráðstöfun þessa fjár sé aðeins gerð með þál. Til þess að ráðstafa þessu fé þarf lög, og því er það lögfræðilega rétt, sem fram kemur í brtt. minni hl. fjvn., að rétt sé að undirbúa lög um þetta. Þessi afgreiðsla, sem meiri hl. leggur til, getur aldrei orðið annað en viljayfirlýsing Alp.

Ég vil svo vekja athygli á því, sem hæstv. landbrh. sagði í sinni ræðu og tekur af öll tvímæli um það, að hann ætli að skilja brtt. meiri hl. á allt annan hátt en virðist vaka fyrir meiri hl. fjvn. Meiri hl. hefur lýst sinni meiningu í nál. svo, að þessi þál. nái yfir ráðstöfun á afborgunum og vöxtum þeirra lána, sem úr mótvirðissjóði hafa verið veitt. Þetta kemur skýrt fram í nál. hv. meiri hl., að hann leggur þennan skilning í till. Það sé ekki þarna um

hinn eiginlega mótvirðissjóð að ræða, heldur það fé, sem kemur inn vegna lána úr honum. Hæstv. landbrh. segir hins vegar: Ég vil skilja þessa till. svo, að hún feli í sér áskorun til ríkisstj. um að sjá svo til, að því fé, sem afgangsrörð í mótvirðissjóði, yrði varið til landbúnaðarins. — Í þessari yfirlýsingu kemur fram tvöfaldur árekstur við auðsæjan tilgang hv. meiri hl. fjvn. með till. í fyrsta lagi sá, að till. taki aðeins til hluta þess fjár, sem er í mótvirðissjóði nú, og þarna styðst hæstv. landbrh. við óheppilegt orðalag brtt. í öðru lagi rekst þessi yfirlýsing hæstv. ráðh. á sjálfa brtt., vegna þess að hann virðist líta svo á, að verja skuli öllu þessu fé til landbúnaðarins, en í brtt. er gert ráð fyrir, að helmingurinn gangi til landbúnaðarins og helmingur til kaupstaða og kaupsána. Ég vil því benda á, að þegar skilningur hæstv. landbrh. á brtt. er svo frábrugðinn skilningi hv. meiri hl. fjvn., eins og hann kemur fram í nál., þá virðist nauðsynlegt, að brtt. verði breytt, svo að tryggt verði, að hún verði framkvæmd í samræmi við vilja meiri hl.

Ég vil svo benda á það, að þrátt fyrir ótvíráða yfirlýsingu hæstv. landbrh. um, að Íslendingar gætu einir ráðstafað eftir vild því fé, sem kemur inn með endurgreiðslum á lánum úr mótvirðissjóði, þá getur samt verið vafasamt að láta þessar endurgreiðslur, sem og vextina af lánum, renna í mótvirðissjóð. Nú hefur verið veitt úr mótvirðissjóði 50 millj. kr. til afborgana á lánum ríkisins, enn fremur 120 millj. kr. til Sogs- og Laxárvirkjananna og áburðarverksmiðjunnar, og innan skamms mun koma fram till. um að hækka um 95 millj. kr. lánin til þessara þriggja fyrirtækja. Þetta þýðir, að þá er búið að ráðstafa 265 millj. kr. úr mótvirðissjóði, en gert er ráð fyrir, að hann verði 340 millj. kr. allur. Það verða því eftir í sjóðnum 75 millj. kr., þegar búið er að samþ. þessar 95 millj. til Sogs- og Laxárvirkjananna og áburðarverksmiðjunnar. M. ö. o., enn þá eru eftir í mótvirðissjóði 75 millj. kr. til ráðstöfunar fyrir Alp., og gerum nú ráð fyrir, að þetta þing yrði rofið, sem engan veginn er óhugsanlegt, eftir þeim upplýsingum, sem komið hafa fram frá hæstv. ráðh., og kosningar færu fram og nýtt þing kæmi saman og það þing vildi ráðstafa þessu fé eitthvað öðruvísi en við viljum. M. a. vildi það kannske ekki ráðstafa meiru úr sjóðnum, heldur geyma peningana, eins og þekkt hefur meðal ýmissa fjármálamanna. Ef við værum nú búnir að taka ákvörðun um, að endurgreiðslur á lánum úr mótvirðissjóði skyldu renna aftur í mótvirðissjóð, mundi það geta valdið hættulegum ruglingi, að þeim mótvirðissjóði yrði þá kannske ruglað saman við hinn upprunalega mótvirðissjóð, eða þá við væntanlegan hernaðarsjóð, eins og hv. minni hl. fjvn. bendir á. Enn fremur væri hugsanlegt, að efnahagsstofnunin í Washington styngi upp á því, að þessar 75 millj. kr. yrðu notaðar til annarra hluta en Alp. vildi samþ. Það gæti þannig skapast deila um þessar 75 millj. kr., sem eftir er að ráðstafa úr mótvirðissjóði. Því er það mjög óheppilegt

að láta þessar endurgreiðslur renna aftur í mótvirðissjóð og rugla með því saman reikningum.

Ef svo færi, að þessar 75 millj. héldu áfram að vera til og standa í sjóðnum, um leið og rúmar 265 millj. rynnu í sjóðinn til viðbótar, þá verður ómögulegt að greina þarna á milli, ómögulegt að vita, ef ríkisstj. vildi t. d. verja 50 millj. kr. úr honum til landbúnaðarins, hvort við Íslendingar getum ráðið því sjálfir eða þyrftum að leita ráða um það til Ameríku. Það er því óhæft að fara að rugla þarna saman reytum, og fæ ég ekki skilið, af hverju menn vilja það. Ég álit, að við megum ekki gefa efnaðagsstofnuninni í Washington, eða þeirri stofnun sem kemur til með að erfa völd hennar, tangarhald á því fé, sem allir eru sammála um, að Íslendingar eigi einir að ráða yfir. Og að láta endurgreiðslur á lánum úr mótvirðissjóði renna í hann aftur getur aldrei orðið nema til að rugla þessum málum, enda er mér ekki kunnugt um, að ríkisstj. hafi gert neinar ráðstafanir í þá átt. Við höfum oftlega verið varðir við að láta ekki útlendinga ná tangarhaldi á okkur á neinn hátt með samningum eða ráðstöfunum, og ég held því, að það sé mjög þýðingarmikið, þegar nú allt Alp. er sammála um, hvernig þessum 300—400 millj. kr. skuli varið, að við göngum svo frá þessum málum, að allt sé skýrt og ótvíð. Þess vegna álit ég brtt. hv. minni hl. fjvn. eðlilega og rétta í þessu sambandi, og a. m. k. ætti ríkisstj. ekki að þurfa að kvarta yfir henni, þar sem þar er gert ráð fyrir, að hún undirbúi málið.

Þetta vildi ég sagt hafa um orðalag brtt. hv. meiri hl., og ég vona, þótt okkur kunni að greina á um formsatriði þessara mála, að þá verði ekkert því til fyrirstöðu, að hv. meiri hl. verði reiðubúinn til að ganga svo frá orðalagi sinnar brtt., að um engan misskilning geti orðið að ræða.

Haraldur Guðmundsson: Herra forseti. Ég get ekki neitað því, að mér finnst afgreiðsla þessa máls ætla að verða með allundarlegum hætti. Ég ræddi nokkuð efni þessarar till. í upphafi þessarar umr. og lét þá í ljós þann skilning minn, að þegar búið væri að ráðstafa öllu því fé, sem var í hinum upprunalega mótvirðissjóði, væri mótvirðissjóður í rauninni úr sögunni, þ. e., að þær reglur, sem talda eru gilda um ráðstöfun fjár úr honum, væru ekki lengur í gildi, og því væri þessi sjóður raunar ekki lengur til. Ég álit, að það verði að koma greinilega fram hér á Alp., hvort þessi skilningur er ekki réttur. En það gerir það ekki, heldur þvert á móti. Mér finnst einnig, að það sé engin ástæða til þess að fara að samþ. þáttill. um ráðstöfun þessa fjár nú þegar, og mér þykir furðulegt, hve mikil áherzla er á þetta lögð, nema þá að ríkisstj. ætli sér að nota þál. til að gera ráðstafanir, sem ekki verða afturkallaðar. — Ég hef bent á, að ég teldi réttast, að um ráðstöfun þessa fjár yrðu sett sérstök lög, og mér skildist á hv. frsm. meiri hl. fjvn., að lög um þetta væru í undirbúningi. En hvað á þá að þýða að fara að samþ. fyrst þáttill. um

þetta, þegar líka er upplýst, að langmestum hluta mótvirðissjóðs er þegar ráðstafað til þriggja stórfyrirtækja í landinu, þannig að það fé, sem þessi þáttill. nær til, er ekki fé úr sjálfum mótvirðissjóði, heldur það fé, sem kemur væntanlega inn, þegar farið verður að endurgreiða þau lán, sem úr honum hafa verið veitt? — Ég mun því greiða atkvæði gegn þessari till., því að ég sé enga ástæðu til þess, að Alp. fari nú strax að taka ákvörðun um þetta mál. Eins og augljóst er, þá er það algerlega óviðeigandi að slá föstu með einni þál., hvernig þessu fé skuli ráðstafað. Og í sjálfu sér er það eins óeðlilegt, að þar sé líka gert ráð fyrir og ákveðið, að helmingur mótvirðissjóðsins skuli fara til framkvæmda í þágu landbúnaðarins í landinu. Þetta getur ekki verið ákveðnara orðalag en hér er, eða m. ö. o., því er slegið föstu, að til landbúnaðarins skuli fara helmingur mótvirðissjóðsins. Ég held, eins og tímarnir eru nú, að þá geti enginn okkar sagt fyrir um það, hvað verður mest aðkallandi eftir 5 eða 10 ár eða hver brýnasta þörfin verður fyrir þetta fé, sem ákveðið er hér að renni í þágu landbúnaðarins. Það er þess vegna, sem augljóst er, að þetta fé á að koma og vera laust til ráðstöfunar eftir því, sem þörfin verður fyrir það hverju sinni, og þess vegna er það óviðeigandi og óhyggilegt, sem hér er ætlað til með einfaldri þáttill., þar sem slegið er föstu, hvernig mótvirðissjóðnum skuli verða varið.

Ég skal enn fremur taka það fram, eftir þær mjög svo skorinorðu yfirlýsingar, sem hæstv. landbrh. gaf hér við 1. umr. þessa máls og voru á þá leið, að ef till. yrði samþ., mundi hann láta framkvæmdina byggjast á því, hvernig samþykktin yrði, og gera ráðstafanir í sambandi við hana, — ef þessi yfirlýsing hæstv. ráðh., sem ég hef nú ekki tekið alvarlega, á að skoðast sem staðfesting á stefnu stj. í þessu máli, þá get ég haft sama álit á því, að það sé ekki aðeins ákveðið, hvernig því fé, sem nú er í mótvirðissjóði, skuli varið, heldur einnig því fé, sem á eftir að koma í sjóðinn, og vöxtum af því fé.

Ég beini því til hv. þm. að fallast ekki á þessa till. Og ef það er ætlun ríkisstj. að bera fram frv. um þetta efni, — sem ég tel, að hún muni gera, — til hvers er þá verið að samþ. þáttill. þá, sem hér er til meðferðar?

Ég get því ekki greitt þessari till. atkv., eins og hún liggur fyrir. Og ég vænti, að hv. þm. athugi þetta mál betur, áður en þeir greiða þessari till. atkv.

Frsm. meiri hl. (Pétur Ottesen): Aðeins örfá orð nú að þessu sinni, enda er fundartíma senn að verða lokið.

Mér kemur ákaflega einkennilega fyrir sjónir það tiltæki hv. 2. þm. Reykv. (EOI) að reyna að snúa út úr í því máli, sem hér var flutt, og þeirri skoðun, er hér var lýst. Þessi útúrskýringur byggist ekki á því að gera grein fyrir, hvað í þessari till., sem hér liggur fyrir, felst, heldur er hann aðeins að reisa sig upp á móti henni, og fæ ég ekki skilið, hvað getur legið á

bak við það, þar sem hann hefur lýst yfir samþykki sínu við þær ráðstafanir, sem hér er um að ræða. Þetta er óheil framkoma í þessu máli. Ég vil fullvissa hann um, að það er ekki minnsti fótur fyrir því, að till., eins og hún var upphaflega flutt, marki ekki skýrt og ákveðið, hvað í henni felst, sem sé, að eigi minna en helmingi mótvirðissjóðsins skuli varið til lánastarfsemi í þágu landbúnaðarins. En þar sem fyrir liggja upplýsingar um heildarupphæð þá, sem hér um ræðir, þá er nú hægt að gera sér betri grein fyrir, hver upphæðin er, heldur en þegar till. var flutt fyrst. Hv. þm. mun því, ef hann athugar þetta, komast að raun um og finna, að hann stendur hér á hálum is. Og upphaflega till. var alveg skýr, hvað þetta atriði snertir, því að hún tók til helming af öllu fé Marshallaðstoðarinnar, sem var í mótvirðissjóði, þegar Marshallaðstoðinni lauk. Munurinn á till., eins og hún er nú, er aðeins sá, að í upphaflegu till. var gert ráð fyrir ráðstöfun á helmingi mótvirðissjóðsins í ákveðnu skyni, en hér í þessari siðari till. er lagt til, að öllu fénu skuli ráðstafað þannig, að til helminga komi á milli landbúnaðarins annars vegar og kaupstaða og kaupfélis hins vegar. En þetta virðist hv. þm. ekki vilja skilja. Það hljóta að vera eitthvað einkennileg öfl, sem verka á heilann í honum og valda því, að hann er með þessa útrúninga, sem ekki eiga neina stoð í raunveruleikanum. Og að standa hér og vera með endalausar málalengingar, eins og hann gerði, það er ekki til neins gagns, heldur aðeins til þess, að menn fyrst og fremst hætta að svara honum og enginn tekur mark á því, sem hann segir. Ég vil þess vegna upplýsa hv. þm. um það, að það er dálítið hættulegur hlutur að vera með endalausar málalengingar og útrúninga, eins og hann hefur gert hér í þessu máli, og raunar á þessu þingi, svo sem raun ber vitni um.

Sama er að segja um það að vera með miklar málalengingar um það á Alp., hvort féð skuli standa áfram í mótvirðissjóði eða framkvæmdasjóði, því að viðhorf og yfirráð ríkisstj. og Alp. eru alveg söm, hvort hann heitir mótvirðissjóður eða framkvæmdasjóður. Og alltaf þegar hv. 2. þm. Reykv. lítur í vesturátt, sér hann ekkert nema drauga, og þá svifa alltaf draugar fyrir augunum á honum. Það réttasta, sem hv. þm. gæti gert, er að þegja, þegar talað er um að ráðstafa þessu fé, sem oss hefur fallið í skaut vegna Marshallaðstoðarinnar, svo óvelkomið sem honum og flokksmönnum hans það er.

Ég skal svo ekki fjölyrða frekar um ræðu hv. 2. þm. Reykv. að þessu leyti, þar sem hún var bara útrúningur og að því leyti alveg markleysa.

Viðvikjandi því, sem hv. 4. þm. Reykv. (HG) sagði, að afgangur á till. þessari væri fölsk færsla og að það væri ósæmandi fyrir Alp. að afgr. þessa þáttill., þar sem von væri á löggjöf um þetta efni, þá vil ég segja þetta: Hv. 4. þm. Reykv. gerir sér ekki grein fyrir því, að í þessari till. er aðeins mörkuð aðalstefnan í þessu máli. En þó að það sé gengið út frá því, eins

og ég sagði í framsöguræðu minni hér áðan, að sett yrði löggjöf um þetta efni, þá verður frv. um það ekki komið inn á þessu þingi, sem gert er ráð fyrir að ljúki í næstu viku, en ríkisstj. mun í samráði við þá aðila, er að þessu máli standa, undirbúa um þetta löggjöf, sem lögð verður fram á næsta þingi. Þess vegna er það þýðingarmikið að marka nú þegar stefnuna í þessu máli og búa þannig um, að eigi sé annað eftir en að ákveða um þetta með lögum á næsta þingi.

Hv. 4. þm. Reykv. heldur, að viljayfirlýsing sé markleysa, vegna þess að það geti verið komin allt önnur viðhorf í þessu máli, þegar tímar liða, og spyr, hvað sé þá verið að gera með þessu þáttill. Þessari þáttill. er ætlað að marka þá línu, að fé sjóðsins verði varið til fyrirgreiðslu atvinnuveganna, þannig, að landbúnaðurinn fái helming og svo kauptún og kaupstaðir, þ. e. a. s. sjávarútvegurinn og iðnaðurinn, hinn helminginn, svo að maður nefni aðalatvinnuvegina; það eru þá þessir þrír höfuðatvinnuvegir, sem lánunum verður varið til, þeim til framdráttar og uppbyggingar. Það er þetta, sem í till. felst. Og ef hv. 4. þm. Reykv. heldur, að það sé verið að slá vindhögg með því að gera þessar ráðstafanir gagnvart höfuðatvinnuvegum þjóðarinnar, þá vil ég segja, að það sé meira og stærra vindhögg að gera ráð fyrir því, að viðhorfið hér breytist svo, að stuðningur við þessa höfuðatvinnuvegi þjóðarinnar nái ekki tilætluðum tilgangi. Ég vil mót-mæla því, að í þessu felist fölsk rök, heldur felast í þessari till. þjóðhollar og nauðsynlegar ráðstafanir, sem tryggja, að fé þessu verði varið til stuðnings og uppbyggingar höfuðatvinnuvegum þjóðarinnar.

Ég skal svo ekki hafa fleiri orð um þetta, en ég vænti, að þessi till. verði að lokinni þessari umr. hér samþ. fljótt og greiðlega, og vil ég endurtaka það, sem ég sagði í upphafi míns máls, að með henni er markað þýðingarmikið og heillavænlegt spor fyrir framtíð þessarar þjóðar, með því að styðja aðalatvinnuvegi okkar með þessu fé eins og gert er ráð fyrir með þessari þáttill.

Einar Olgeirsson: Herra forseti. Það er út af því, sem hv. þm. Borgf. var að segja. Það er hart af einum elzta þm. Alp. að geta ekki orðað till. sína þannig, að hann komi á pappirinn því, sem hann langar til að segja. Og það er undarlegt af hv. þm. Borgf. að tala hér með þjósti, þó að fundið sé að þessari till., sem hann flutti og er til skammar fyrir þá þm., sem að henni standa. Hann gerir sér ekki ljóst, hvað verið er að fara með till., heldur rýkur upp með þjósti út af mínum aths., sem ég gerði hér áðan. — Og nú skal ég lesa till. yfir honum. Hún hljóðar svo, með leyfi hæstv. forseta:

„Alþingi ályktar að skora á ríkisstjórnina að gera, eftir því sem við verður komið, ráðstafanir til að tryggja það, að ekki minna en helming mótvirðissjóðsins, eins og hann verður, þegar Marshallaðstoðinni lýkur, verði varið til lánastarfsemi í þágu landbúnaðarins, þegar féð er tiltækt til slíkrar ráðstöfunar.“

Hvað þýðir svo þessi þjóstur, þegar lítið er á, hvernig ástætt var, þegar þessi till. var flutt, sem er til skammar fyrir þá þm., sem fluttu hana? Till. þýðir, að helming mótvirðissjóðsins verði varið til lánastarfsemi. (PO: Þegar búið er að endurgreiða lánin.) Það verður hv. þm. þá að taka fram í till., ef hann ætlast til, að það verði gert, og eins ef hann ætlast til, að það verði ákveðið með l., hvað ríkissjóði er ætlað að greiða út. Hann ætti að bæta þessu inn í till. nú. (PO: Þetta stendur í till.) Nei, þetta stendur ekki í till., og skal ég útskýra þetta fyrir hv. þm. (PO: Það þýðir ekkert.)

Mótvirðissjóður var stofnaður samkvæmt þeirri ákvörðun Marshallsamningsins, að jafnvirði þess fjár, er við fengjum að gjöf samkvæmt þessum samningi, skyldi greitt í íslenskum krónum í sérstakan sjóð, er geymdur væri í Landsbanka Íslands, og má ekki ráðstafa honum nema með leyfi Marshallstofnunarinnar. Í lögum mótvirðissjóðsins segir þetta og ekkert annað. En svo er ætlast til þess, að hægt sé að breiða yfir þessa skammsýni með einfaldri þál-till. og yfirlýsingu frá hæstv. landbrh., að ef till. yrði samþ., þá mundi hann fara til Washington til að fá yfirlýsingu um leyfi til að ráðstafa sjóðnum á þennan hátt. (PO: Heyrði þm., hvað hann sagði?) Ég heyrði það vel. Hitt er annað mál, að það fé, sem kann að koma inn síðar, sem sé vextir og afborganir af því fé, sem hefur verið lánað úr mótvirðissjóðnum, er það, sem getur komið til ráðstöfunar, því að eins og er nú, þá hefur allt féð verið lánað út. En þetta skilur ekki hv. þm., og er það hart, að þetta skuli koma fyrir einn af okkar elztu þm.

Ég reyndi í ræðu minni hér áðan að taka þessu vinsamlega og benti á, hvað mér fyndist, að betur mætti fara. En hv. þm. rýkur upp í þjósti, og þess vegna svara ég honum eins. Menn ættu að geta gert till. sínar þannig, að nokkurn veginn væri augljóst, hvað þeir meintu. Og það er ástæðulaust fyrir hv. þm. Borgf. að rjúka upp í reiði sinni. Það kemur hvergi fram í till., að greiða eigi til baka í mótvirðissjóðinn. Það er hvergi tekið fram um það atriði í till. Og svo framarlega sem menn vilja, að það nái tilgangi sínum, sem hér er ætlast til, þá verður að gera breyt. á þessari till. Það er ákaflega hart, að ekki sé hægt að benda hér á það, sem betur mætti fara, og gera það eins og ég gerði hér áðan, án þess að fá ræðu eins og hv. þm. Borgf. hélt hér.

Ég vil, að þessi hv. þm. geri sér ljóst, hvað mótvirðissjóðurinn er. Hann er ekkert annað en 300 millj. kr., sem eru geymdar á sérstökum reikningi í Landsbanka Íslands. Ég get því ekki samþ. þessa till. á þskj. 73 eða brtt., sem meiri hl. n. hefur orðað og er á þskj. 621. Ég skal skýra það fyrir hv. þm., ef hann er ekki klár í þessu máli nú þegar, og ef hann getur bent mér á eitt orð um endurgreiðslu, þá get ég orðið honum sammála. En það stendur hvergi eitt orð um það, að borgað sé til baka í mótvirðissjóðinn, og skal ég lesa brtt. fyrir hann:

„Alþingi ályktar að skora á ríkisstjórnina að Alþt. 1951 D. (71. löggjafarþing).

gera ráðstafanir til þess, að mótvirðissjóði verði, þegar fé hans er tiltækt til slíkrar ráðstöfunar, varið til lánastarfsemi að hálfu í þágu landbúnaðarins og að hálfu til eflingar framleiðslu og framkvæmdum fyrir kaupstaði og kaupsþún.“

Hér stendur ekki eitt orð um endurgreiðslu. Og hvar getur hv. þm. fundið það, að lán, sem veitt er úr mótvirðissjóði, skuli greiðast til baka eftir þessari till.? Það er ekki stafur um það.

Ég held því, að hv. þm. væri nær að taka vinsamlega þeim bendingum, sem ég kom með hér áðan, og taka brtt. aftur, sem fjvn. hefur flutt hér. Ég álit, að þessi till., sem hv. meiri hl. fjvn. hefur borið hér fram, þurfi að athugast betur, áður en hún er borin fram hér á Alp.

Ég benti á það í ræðu minni áðan, hvort ekki væri gagnlegra að verja þessu fé á skynsamlegri hátt til uppbyggingar í landinu. En ég hef ekki orðið þess var í umr. þeim, sem hér hafa farið fram, að leitast sé við að fá það bezta út úr þessu máli, heldur aðeins slegið því fram, að með því að benda á agnúana, þá sé tilgangurinn sá að tefja fyrir málinu. Og það er ekki í fyrsta skipti, að fram hafa komið reglur frá stjórnarflokkunum, er hefur þannig verið frá gengið, að stjórnarandstaðan hefur þurft aftur og aftur að benda á það, sem betur mætti fara, og hefur ríkisstj. í ýmsum tilfellum tekið slíkar ábendingar gildar. Finnst mér því ekki, að hv. meiri hl. fjvn. hafi þurft að setja sig á háan hest út af mínum ábendingum. Og mér finnst, að hv. fjvn. ætti að ræða sínar till. betur, ef hún á ekki að verða sér til skammar fyrir þær.

Haraldur Guðmundsson: Herra forseti. Ég skal nú ekki hafa eins hátt og hinir hv. þm. — Hv. þm. Borgf. tók það skýrt fram, að till. væri flutt af meiri hl. fjvn., og óskaði hann samþykkis á henni. Tilgangur n. með þessari laga-setningu er á því stigi, að mig undrar, að ríkisstj. skuli vilja láta bera slíkt fram. Skoðanamunur er talsverður á milli mín og hv. frsm. varðandi meðferð þessa máls. Ég tel óheppilegt að búa féð svona niður, án þess að þrauthugsuð stefna hafi verið mörkuð um heildarmeðferð þess. Eðlilegra væri, að Alp. ráðstafaði þessu fé, en það verði ekki sett í vald ríkisstj. að ráðstafa því. Það ætti að setja um þetta löggjöf, þar sem ýtarlega væri tekið fram, til hvers fénu skyldi varið, með hvaða vaxtakjörum o. s. frv. Ef þetta er ekki gert, getur hvaða ríkisstj. sem er ráðstafað fénu eftir vild sinni og geðþótta. Ég skal ekki hefja deilur varðandi ákvarðanir um, að nota skuli þessi fjárframlög til fjósbygginga eða annars. Hins vegar er nú mikið talað um að beizla jarðhita og vatnsorku til hitunar og aukinnar iðnaðarstarfsemi á ýmsum sviðum. Talað hefur verið um byggingu mikilla vatnsorkuvera, t. d. við Þjórsá. Mætti nú ekki gera ráð fyrir, að hagkvæmt yrði að nota hluta þessa fjár hér? Og hvað um jarðhitavirkjanir? Gætu þær ekki orðið hagkvæmari landbúnaðinum en ýmislegt annað? Orðalag þessarar till. er of óákveðið, — þetta, að

helmingur fjárins skuli renna til landbúnaðarins, en hinn hlutinn til framkvæmda í bæjum og borgum.

Ég get svo látið þetta nægja, en vil undirstrika, að réttara er, að Alp. ráðstafi fénu, en að það sé sett í vald ríkisstj.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 34. fundi í Sp., 17. jan., var enn fram haldið einni umr. um till.

ATKVGR.

Brtt. 624 felld með 32:7 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

ja: MK, SG, StgrA, ÁkJ, ÁS, BrB, EO1.

nei: JR, JörB, KK, KS, LJóh, PÞ, PO, RÞ, SÁ, SB, SÓÓ, SkG, StJSt, MJ, StgrSt, ÞÞ, AE, ÁÁ, ÁB, BST, BBen, BÓ, EystJ, GG, GJ, HÁ, HelgJ, HermJ, IngJ, JG, JS, JPálm. PZ, EmJ, GÞG, HV, HG, JJós greiddu ekki atkv.

6 þm. (JÁ, ÓTh, VH, FRV, GTh, JóhH) fjarstaddir.

1 þm. gerði grein fyrir atkv.:

Gísli Guðmundsson: Ég geri ráð fyrir, að ákveðið verði síðar, hvert mótvirðissjóðurinn rennur, en vil ekki binda hann að svo stöddu og segi því nei.

Brtt. 621,1 (ný tillgr.) samþ. með 33:4 atkv.

— 621,2 (ný fyrirsögn) samþ. án atkvgr.

Till., svo breytt, samþ. með 30:5 atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 656), með fyrirsögninni:

Þál. um ráðstöfun á mótvirðissjóði.

10. Félagafrelsi verkamanna og vinnuveitenda.

Á 23. fundi í Sp., 12. des., var útbýtt:

Till. til þál. um fullgildingu á alþjóðasamþykkt um beitingu grundvallarreglnanna um réttinn til að stofna félög og semja sameiginlega [150. mál] (A. 408).

Á 30. fundi í Sp., 9. jan., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 32. og 33. fundi í Sp., 16. jan., var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 34. fundi í Sp., 17. jan., var till. enn tekin til einnar umr.

Forsrh. (Steingrímur Steinþórsson): Herra forseti. Eitt af aðalverkefnum Alþjóðavinnu-málaskrifstofunnar, sem hefur aðsetur í Genf, er að leita eftir að fá þátttökuríkin til að sam-

einast um vissar yfirlýsingar varðandi mann-réttindi og rétt til að stofna félög og samskipti manna á meðal. Þetta er merkilegt atriði, en gengur vitanlega erfiðlega að sameina svo mörg ríki um þetta. — Hér liggja fyrir tvær till. í þessu sambandi. Sú till., sem hér liggur fyrir, er um að fullgilda alþjóðasamþykkt um breytingu á grundvallarreglum um stofnun félaga. Er hún framhald af samþykkt frá 1948 um félagafrelsi, sem er eina samþykktin, sem Íslendingar eru aðilar að í þessu alþjóðasamstarfi. Má segja, að þessi samþykkt sé framhald af hinni fyrri. — Félmrn. lítur svo á, að rétt sé og sjálfsagt, að Íslendingar gerist aðilar að þessari samþykkt eins og hinni fyrri um félagafrelsi, enda hefur þetta áður komið til meðferðar hjá stj. 1947 eða 1948, og féllst stj. þá á, að þetta væri í samræmi við íslensk lög og venjur, enda álitíð, að ekki þurfi neina breytingu á okkar lögum og venjum varðandi þau atriði. — Ég sé svo ekki ástæðu til að hafa fleiri orð um þetta, en vildi a. m. k. koma þessari till. til n., svo að Alþingi gæfist kostur á að fjalla um hana nú þegar, hvort sem hún hlýtur afgreiðslu, sem ég tel þó heppilegast. — Legg ég svo til, að till. verði að lokinni þessari umr. vísað til hv. allshn.

Forseti (JPálm): Ég sé ekki ástæðu til, að þessari till. sé vísað til n., ef þess er ekki sérstaklega óskað. (Forsrh.: Ég fer ekki fram á, að till. sé vísað til n., ef forseti telur það óþarft.)

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 29 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. samþ. með 29 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 657).

11. Orlof farmanna.

Á 23. fundi í Sp., 12. des., var útbýtt:

Till. til þál. um fullgildingu á alþjóðasamþykkt um orlof með launum fyrir farmenn [151. mál] (A. 409).

Á 30. fundi í Sp., 9. jan., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 32. og 33. fundi í Sp., 16. jan., var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 34. fundi í Sp., 17. jan., var till. enn tekin til einnar umr.

Forsrh. (Steingrímur Steinþórsson): Herra forseti. Ég get látið fá orð nægja varðandi þessa þátt. Hún er fram komin á sama hátt

og ég gat um áðan í sambandi við þá till., sem þegar hefur verið afgreidd. [Félagafrelsi verkamanna og vinnuveitenda.] Þessi samþykkt virðist vera fullkomlega í samræmi við okkar reglur um orlof, og þarf því engu að breyta, þó að við gerumst aðilar að henni. M. a. af þeim ástæðum og af því, að rn. álitur það styrk okkar félagsmálum, að við getum sýnt, að við stöndum eins framarlega og aðrar þjóðir hvað snertir félagafrelsi, er þess óskað, að þessi alþjóðasamþykkt verði afgr. hér. Og samkv. orlofslögunum er ekki vafi á, að hún er í fullu samræmi við íslensk lög, og þar sem hv. Alþingi féllst á að afgreiða hina till. án þess, að hún færi til n., vænti ég, að svo verði einnig nú, svo að ekki þurfi að fresta umr.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 31 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. samþ. með 31 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 658).

12. Veðlán til íbúðabygginga.

Á deildafundum 18. okt. var útbýtt frá Sp.:
Till. til þól. um veðlán til íbúðabygginga í kaupstöðum og kaupsýnum [64. mál] (A. 90).

Á 6. fundi í Sp., 24. okt., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 13. fundi í Sp., 8. nóv., var till. tekin til einnar umr.

Fm. (Rannveig Þorsteinsdóttir): Herra forseti. Till. sú, sem ég ber hér fram á þskj. 90, er um veðlán til íbúðabygginga í kaupstöðum og kaupsýnum. — Eins og mönnum er kunnugt, er nú starfandi nefnd, sem vinnur að endurskoðun bankalöggjafarinnar, og mun það vera starf hennar að koma skipulagi á peningamál þjóðarinnar í framtíðinni. Hér er lagt til í þessari till., að Alp. álykti að skora á ríkisstj. að beita sér fyrir því, að þessi sérstaki liður peningamála verði tekinn upp í hina nýju bankalöggjöf, þ. e. a. s., að gerðar séu ráðstafanir til þess, að þeir, sem byggja í kaupstöðum og kaupsýnum nauðsynlegar íbúðir, geti fengið til þeirra hæfileg 1. og 2. veðréttar lán með viðunandi kjörum. En svo sem kunnugt er, skortir mjög á, að slík lán séu fáanleg, eins og komið hefur skýrt fram í þeim umr., sem hér hafa farið fram nú og fyrir nokkru. Það hefur einnig komið fram, sem raunar allir vissu, að veðdeild Landsbankans, sem hafði ákveðnu starfi að gegna í þessum málum, hefur á síðari árum reynzt ómegnug þess að framkvæma það starf. Og þrátt fyrir það að þessi stofnun Landsbankans ynni á sínum tíma ágætt starf með lánveitingum sínum, þá má nú segja, að það sé alveg niður fallið nú, og liggja til þess ýmsar orsakir

og þá fyrst og fremst það, að lánin eru svo lág, sem veðdeildin veitir, að þau hafa litla þýðingu, miðað við þann mikla byggingarkostnað, sem nú er. Og það er einnig vitað, að aðrar lánsstofnanir lána svo sem ekki út á íbúðarbyggingar. En það er jafnframt þekkt fyrirbrigði, að talsvert er af fé í umferð og fé, sem bankarnir mundu sjálfir hafa viljað halda til útlánastarfsemi, sem beinlínis er tekið úr spari-sjóðsdeildum bankanna og lánað svo út með mjög háum vöxtum, jafnvel okurvöxtum. — Það er gengið út frá því í till., að verkefni þessarar stofnunar, sem í till. er gert ráð fyrir, verði að veita lán og jafnframt að útvega fé til þessarar lánastarfsemi, og sú útvegur væri fyrst og fremst fólgin í því að hafa hendur á því fé, sem er óumdeilanlega í umferð til þessara hluta, en fer ekki gegnum bankana, heldur gegnum allt aðrar hendur, og sömuleiðis að útvega innlent fé til þessarar starfsemi. Enn fremur má hugsa sér, þegar starfsemi sem þessi væri komin í öruggar hendur, að það gæti tekizt að útvega erlent fjármagn til útlána. Og æskilegast væri, að það ástand mætti skapast, sem maður getur fremur látið sig dreyma um, eins og nú er, heldur en að það sé þekkt hér hjá okkur, að hver maður, sem byrjar að byggja íbúð, geti nokkurn veginn gengið út frá því, hvaða fé hann geti haft til ráðstöfunar út á 1. og 2. veðrétt í húsi sínu, og geti nokkurn veginn vitað, hvað hann þarf til afborgana á láni til hússins og á hve löngum tíma hann geti borgað það. — Ég læt þessi orð nægja um till. að þessu sinni. Ég leyfi mér að óska þess, að þáttill. verði vísað til hv. fjvn.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 14. fundi í Sp., 14. nóv., var fram haldið einni umr. um till.

ATKVGR.

Till. vísað til fjvn. með 31 shlj. atkv. og umr. frestað.

Á 32. og 33. fundi í Sp., 16. jan., var till. tekin til frh. einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 34. fundi í Sp., 17. jan., var enn fram haldið einni umr. um till. (A. 90, n. 610).

Frsn. meiri hl. (Karl Kristjánsson): Aðal-efni þessarar þáttill. er áskorun til stj., að hún láti gera gangskör að því í sambandi við endurskoðun bankalöggjafar landsins, að þeir, sem þurfa að byggja íbúðir í kaupsýnum og bæjum, eigi aðgang framvegis að stofnun, sem veiti þeim 1. og 2. veðréttar lán. Þannig hefur verið ástatt hér á landi undanfarið, að svo að segja daglega hittir maður menn í bæjum og kaupsýnum, sem vilja byggja sér íbúðir, þurfa þess, en sjá engin ráð til þess, af því að enginn fæst til að veita þeim lán; eða maður hittir menn, sem eru að byrja að byggja, en komast ekki áfram vegna þess, að þá skortir lánsfé; eða í þriðja lagi, að maður hittir menn, sem eru rétt búnir að byggja, hafa tekið lán með afar-kostum og búast við á næsta augnabliki að láta

af hendi íbúð sína, þar eð þeir hafa reist sér hurðarás um öxl. Þetta ástand er óþolandi. Hjá bændum hefur verið betur séð fyrir þörfinni, þar sem byggingarsjóður Búnaðarbankans veitir þeim þó lán í allverulegum mæli.

Fjv. hefur haft till. þessa til meðferðar, og meiri hl. hennar mælir eindregið með því, að hún verði samþ., eða sex menn af níu. Tveir menn voru ekki við afgreiðslu málsins, og veit ég ekki um afstöðu þeirra; það eru þeir hv. 2. þm. Rang. og hv. þm. Borgf. Einn þm., hv. þm. Barð., hefur sérstöðu, sem mér er ekki fyllilega ljós, en mér skilst vera á þá leið, að hann vilji vísa málinu til ríkisstj. En ég get varla skilið, að hægt sé að færa rök fyrir því í svo sjálf-sögðu og einföldu máli, að þingið láti vera að lýsa yfir, að það telji rétt, þegar bankalöggjöfin er endurskoðuð, að taka til athugunar, hvernig bætt verði úr þessari miklu þörf, þar sem um er að ræða svo mikil vandræði í þjóðfélaginu í sambandi við hana eins og sakir standa.

Fjv. sendi málið til umsagnar bankanefndarinnar, og er svar hennar birt sem fylgiskjal með nál. á þskj. 610. Og eins og menn geta séð, er umsögn bankanefndarinnar raunverulega jákvæð.

Ég tel ekki ástæðu til að hafa um þetta fleiri orð, en legg eindregið til f. h. meiri hl. n., að till. verði samþ.

Gísli Jónsson: Herra forseti. Ég hef ekki skrifað undir nál. á þskj. 610 og ekki heldur gefið út sérstakt nál. Óska ég ekki, að hæstv. forseti fresti málinu þess vegna. Það liggja nú fyrir þinginu ýmsar till. og frv. um þessi mál. Flest af þeim eru borin fram til auglýsingastarfsemi, en ekki til þess raunverulega að bæta úr í þessu efni, það er alveg sýnilegt. Þessi mál eru öll í höndum ríkisstj. til athugunar og þeirra aðila, sem hún hefur til þess valið.

Ég hafði hugsað mér að leggja fram till. um að vísa þessari till. til stj., en fell frá því og mun ekki greiða atkv. um málið, þegar það kemur til atkv.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 35. fundi í Sp., 23. jan., var enn fram haldið einni umr. um till.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 26 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. samþ. með 26 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 757).

13. Atvinnuörðugleikar, ríkisaðstoð vegna.

Á 32. fundi í Sp., 16. jan., var útbýtt:

Till. til þál. um hraðfrystihús á Siglufirði [173. mál] (A. 623).

Á 33. fundi í Sp., s. d., var till. tekin til fyrri umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu till. — Afbrigði leyfð og samþ. með 32 shlj. atkv.

Forsrh. (Steingrímur Steinþórsson): Herra forseti. Við flytjum þessa till., ég og hæstv. atvrmh., og hún er ósk frá ríkisstj. um, að Alþ. veiti henni heimild til að verja úr ríkissjóði og ganga í ábyrgð fyrir nokkurri upphæð, ef ráðizt verður í að setja á stofn hraðfrystihús á Siglufirði á þessu ári. — Það þarf ekki að færa rök fyrir, hvers vegna þessi till. er fram borin. Það er í samræmi við það vandræðaa-stand og atvinnuleysi, sem skapast hefur á Siglufirði vegna sildarleysisins. Töluvert hefur verið gert til að reyna að bæta úr þessu á-standi, m. a. útvegaður togari, en það þykir á það skorta, að hægt sé að taka á móti aflanum í landi. Þetta mál er ekki enn komið á það stig hjá stj., að hægt sé um það að segja með vissu, hvað gert verður, en við litum svo á, að rétt sé að fá heimild Alþ., ef fært þætti. Ég skal geta þess, að það var meaning okkar og eðlilegt að taka þetta í fjárlögin, en af vissum ástæðum gat það ekki orðið þá og því horfið að því ráði að fá heimildina fram á þennan hátt. — Ég sé svo ekki ástæðu til að fara fleiri orðum um málið á þessu stigi. Vil ég leggja til, að till. verði vísað til fjv. Ég skal geta þess, að ef n. óskar, get ég gefið upplýsingar, sem ég sé ekki ástæðu til að þylja hér. Leyfi ég mér svo að leggja til, að till. verði vísað til 2. umr. og fjv.

Hannibal Valdimarsson: Herra forseti. Hæstv. forsrh. lýsti því hér, að rík nauðsyn hefði knúð sig og hæstv. atvrmh. til þess að bera hér fram á síðustu dögum þingsins till. um að heimila ríkisstj. að verja 1½ millj. kr. úr ríkissjóði til að byggja hraðfrystihús á Siglufirði og ábyrgjast 1½ millj. til að koma upp þessu mannvirki, ef þörf krefði. — Ég hygg, að ekki verði dregið í efa, að Siglufjörður hafi þörf fyrir slíka aðstoð vegna þess atvinnuástands, sem þar er, og ástæðurnar til þess þekkja allir, þ. e. a. s. aflaleysi á sildveiðum. Hinu held ég svo að varla verði mótmælt, að annað bæjarfélag er í sömu sporum, ef ekki enn verri, og það er Ísafjörður. Hann byggir, hefur byggt og verður að byggja alla sína tilveru á sjávarútvegi, og eins og kunnugt er, hefur í mörg ár brugðizt bæði þorskveiði og sildveiði hjá Ísfirðingum eins og Siglufirðingum, nema hvað Siglufirðingar eru það betur staddir, að þeir hafa tekjur, hvort sem sildveiði bregzt eða ekki, af þeim miklu atvinnutækjum, sem ríkið rekur þar, við að búa þau undir rekstur og einnig af þeim mikla hóp aðkomumanna, sem þangað safnast um hverja vertið. Slíkt er ekki fyrir hendi á Ísafirði. Má því segja, að vegna allsherjar aflabrests á þorsk- og sildveiðum sé skortur og neyðarástand fyrir margra dyrum þar og rík þörf til að gera sams konar ráðstafanir og ríkisstj. hefur opin augu fyrir að gera á Siglu-firði.

Það er eins með Ísafjörð og Siglufjörð, að þar hafa einstaklingar fengið aðstoð til að fá tvo togara í bæinn, en bæjarstjórnin hefur

ekki umráð yfir þeim togurum. Bærin hefur því ekki fengið að ráða því, að togararnir legðu upp fiskinn þar til vinnslu, og það hefur ekki fengist fram. Nokkur fiskiðjuver eru til á Ísafirði, en ekki fullnægjandi. Á Ísafirði eru ekki þær aðstæður, að hægt sé að nýta þar afla úr togurum, vegna þess að þar skortir hraðfrystihús og þarf því að reisa þau hið fyrsta. Batafiskurinn er að visu lagður þar upp, en svo er nú komið vegna ágangs bæði innlendra og erlendra togara, að búið er að eyðileggja þau mið, er þeir geta stundað veiðar á, og lítill sem engin veiði orðið á því svæði, er þeir ná til. Það ber því brýna nauðsyn til að búa svo í haginn á Ísafirði, að hægt sé að nýta þar afla úr togurum, en til þess þarf að koma þar upp nægilegu hraðfrystihúsplássi. Ég hef því leyft mér að leggja fram brtt. við þetta frv., þar sem farið er fram á, að upphæðin sé tvöfölduð og að fénu verði skipt til helminga milli Ísafjarðar og Siglufjarðar. Mér þykir ótrúlegt, að hv. alpm. sjái sér fært að gera upp á milli þessara tveggja bæja, sem eiga við sömu örðugleikana að etja, er stafa af sömu ástæðunni, þ. e. a. s. aflabrestinum. Ég legg því til, að upphæðin verði 3 millj. kr. og verði henni varið að jöfnu til að byggja frystihús á Ísafirði og Siglufirði. Brtt. er enn ekki kominn úr prentun, en þar sem hæstv. forseti hefur boðað, að um þetta mál verði tvær umr., vil ég aðeins nota tækifærið nú til þess að boða, að von sé á henni. Ég vonast til þess, að Ísafjörður verði ekki settur hjá, þar sem ástandið er enn verra þar en á Siglufirði.

Ég sé svo ekki ástæðu til þess að sinni að fara fleiri orðum um þetta, en ég hefði helzt kosið, að hæstv. ríkisstj. hefði borið fram sérstaka till. um aðstoð til handa Ísafirði, eins og hún nú hefur gert fyrir Siglufjörð.

Áki Jakobsson: Herra forseti. Ég vil lýsa á nægju minni yfir þessari till. og tjá hæstv. ríkisstj. þakkar minar og Siglufirðinga fyrir flutning hennar, og ég tel, að hæstv. ríkisstj. hafi sýnt mikinn skilning í því að leysa vandamál Siglufjarðar og stigið skref til viðbótar við togarakaupin í fyrri í þá átt að hjálpa Siglufirðingum í þeirra miklu örðugleikum.

Mér er kunnugt um, að mál þetta hefur mikið verið rætt, og í haust var hér nefnd frá Siglufirði, sem ræddi þetta mál bæði við hæstv. ríkisstj. í heild svo og einstaka ráðherra, og þetta mál mun vera runnið undan rifjum þessarar nefndar. Þetta mál er ekki enn komið á það stig, að hæstv. ríkisstj. hafi ákveðið, hvernig einstökum framkvæmdum verði hagað. — Ég vænti þess fastlega, að till. nái samþykki hv. Alþingis, þar sem hér er um hið mesta nauðsynjamál að ræða.

Ég skal ekki eyða mörgum orðum að því, sem hv. 6. landsk. sagði, en vil benda honum á, að þetta mál hefur verið lengi í athugun. Siglufjarðarkaupstaður hefur gefið hæstv. ríkisstj. allar þær upplýsingar, sem hún hefur óskað eftir, bæði um það, hverra framkvæmda helzt væri þörf, svo og það, hvernig hægt væri að tryggja reksturinn. Ég er ekki eins kunn-

ugur þessum málum á Ísafirði, en mér er ekki kunnugt, að slík athugun hafi farið þar fram.

Ég vil að lokum beina þeim tilmælum til hv. 6. landsk., að hann blandi ekki þessum sérstöku hugðarefnum sínum inn í þetta mál, því að með því er þessu máli stefnt í hættu, og ég get ekki séð, að Ísafjörður sé að neinu bættari, þótt Siglufjörður verði af þessari aðstoð. Ég vil því mælast til þess við hv. þm., að hann láti þessa till. sína ekki koma fram núna, heldur fari Ísafjörður að á sama hátt og Siglufjörður.

Hannibal Valdimarsson: Herra forseti. Út af því, sem hv. þm. Siglf. sagði hér áðan, skal ég aðeins taka fram, að ég mun á engan hátt verða til þess að spilla fyrir því, að Siglufjörður fái bætt úr sínu báglega atvinnuástandi. En þar sem till. hæstv. ríkisstj. kemur fram rétt undir þinglokin, átti ég ekki kost á að taka málið upp sem sérstakt mál, ef því átti að verða framgangs auðið, og verð því að flytja það sem brtt. við þessa fram komnu till. og vona, að ríkisstj. hafi svo góðan vilja til að leysa vandamál Ísafjarðarkaupstaðar og hafi svo opin augun fyrir því, að mál Ísafjarðarkaupstaðar stendur með sama hætti, að hún geti á það fallið, að málið verði leyst í heild fyrir báða kaupstaðina, því að það stendur eins á að því er báða þessa bæi snertir. Og það er áreiðanlega af ókunnugleika spröttið, þegar þessi hv. þm. segir, að sá munur sé á þessu, að sendinefnd hafi túlkað mál Siglufjarðar fyrir ríkisstj. á s. l. hausti, en ekki sé slíku máli að gegna um Ísafjarðarkaupstað. Það er vist og satt, að send var til þess opinbera sendinefnd frá bæjarstjórn Ísafjarðarkaupstaðar á s. l. hausti til þess að túlka fiskiðjuversmálið við ríkisstj. Þessi sendinefnd gekk á fund atvmrh. og því næst á fund fjmrh. og í þriðja lagi á fund forsrh., og síðan afhenti þessi sendinefnd bæjarstjórnar Ísafjarðarkaupstaðar hæstv. atvmrh. skriflega grg. um málið í heild, og hafði atvmrh. góð orð um að beita sér fyrir lausn málsins í einhverri mynd. Þetta erindi liggur því skjállega í fórum hæstv. ríkisstj., og öllum ráðh. hlýtur að vera málið mjög vel kunnugt og hver nauðsyn talin er á því af stjórn bæjarins, að fiskiðjuversmálið komist í það horf, að togararnir nýtist sem atvinnutæki fyrir bæjarbúið. Það hafa verið lagðar milljónafúlgur í að byggja hafnarbakka úr stáli og stóra uppfillingu á bak við hann, útvegaðir hafa verið togarar til kaupstaðarins, og verð ég þá að segja, að nauðsynlegt er að byggja fiskiðjuver í bænum, þannig að fólkið fái atvinnu við þau atvinnutæki, sem útveguð hafa verið.

Ég vil svo vænta þess, að þetta mál verði rætt af fullri sanngirni, og tel ég ekki koma til mála, að hlutur Siglufjarðarkaupstaðar verði verri, þó að hliðstætt málefni Ísafjarðarkaupstaðar, spröttið af jafnrétthárra nauðsyn, sé tengt málinu og lausnin færð fram í einu lagi fyrir báða bæina. Ef ég að minnsta kosti sé fram á, að málefni Siglufjarðar verði verr borgið fyrir þetta, mun ég taka afstöðu til þess viðhorfs á sínum tíma, því að það vakir

ekki fyrir mér að spilla fyrir öðru bæjarfélagi, sem er jafnilla ástatt fyrir.

Pétur Ottesen: Það mun hafa verið rætt um það um allan til þess, að gera þyrfti af hálfu þess opinbera einhverjar ráðstafanir til þess að létta það erfiðleikaástand, sem ríkir í atvinnu-málum á Siglufirði. Eins og hv. þm. Siglf. upp-lýsti hér áðan, var hér um nokkurt skeið sendi-nefnd frá Siglufirði, sem ræddi við ríkisstj. og ýmsa aðra um þessi vandkvæði kaupstaðarins. Og tilefnið til þess, að ég hreyfi umr. hér um þetta mál á þessu stigi, er það, að ég hef heyrt það af þessum umr., að til mála hafi komið, að sildarverksmiðjur ríkisins yrðu aðili að því að leysa þessi vandkvæði. Mér er hins vegar ekki ljóst, hvert hlutverk sildarverksmiðjanna á að vera í þessari hjálparstarfsemi. Það mun hafa verið um það rætt, að auka þyrfti hrað-frystihúsakost á Siglufirði í því augnamiði meðal annars að frysta þar fisk úr togurum til atvinnuaukningar á staðnum. Ég vildi þess vegna í sambandi við þetta, sem rætt kann að hafa verið um samstarf við sildarverksmiðjur ríkisins í þessu efni, gera fyrirspurn um það til hæstv. forsrh., að hve miklu leyti hefur verið rætt um, að sildarverksmiðjurnar yrðu aðili að því að leysa þetta mál. Eins og þessi till. liggur hér fyrir, er ekkert gefið í skyn um það, að þar sé um neitt samstarf við sildar-verksmiðjurnar að ræða, né slegið föstu, á hvern hátt þessum framkvæmdum verði fyrir komið, enda kom skýrt fram í ræðu forsrh., að enn er ekki búið að taka fullnaðarákvörðun um það. En ég vildi þegar á þessu stigi málsins slá varnagla við því, að sildarverksmiðjurnar eða þeir menn, sem eiga mest undir því, hvern-ig fer um rekstur þeirra, væru settir í nokkra hættu í sambandi við þetta, þannig að sildar-verksmiðjurnar þyrftu að fara að taka á sínar herðar áhættu af hallarekstri, sem kynni að leiða af þessari hjálparstarfsemi við Siglfirð-inga. Ég teldi ekki eðlilegt, að sildarútsvegs-menn víðs vegar af landinu, sem leggja síð inn í verksmiðjur á Siglufirði, væru settir í þá aðstöðu, að þeir þyrftu að taka á sínar herðar skakkaföll og hallarekstur, sem kynni að leiða af þessari ráðstöfun.

Hér í þessari till. er gert ráð fyrir því að reisa hraðfrystihús á Siglufirði og talað um, að það muni kosta um 3 millj. kr. Mun þetta miðað við það að koma upp nýju hraðfrysti-húsi á Siglufirði. Nú er það einnig kunnugt af viðræðum, sem orðið hafa um þetta mál bæði í ríkisstj. og annars staðar, að bent hefur verið á aðra leið til þess að bæta úr vandræðum Siglufjarðarkaupstaðar í þessum efnum, sem mundi kosta miklu minna fé en þetta, og það er að hagnýta betur frystihús, sem þar er á staðnum, en þarf nokkurrar endurbótar við, bæði aukinn vélakost og að einhverju leyti betri og aukinn útbúnað að því er snertir húsa-kynni, og að hægt væri með þeim hætti að ná sömu afkastagetu fyrir miklu minna fé en til þess þarf að koma upp nýju hraðfrystihúsi. Ég vildi þess vegna mælast til þess við ríkisstj., að hún í sambandi við ákvörðun um þetta mál

tæki þá leið einnig til athugunar. Það er mikil óhagsýni og beinlínis ráðdeildarleysi að stofna hér til meiri fjáreyðslu en nauðsynlegt er, auk þess sem það er mjög varhugavert að blanda ríkisverksmiðjunum nokkuð inn í þetta. Ef um slíka hjálparstarfsemi er að ræða, eiga að-ilar á staðnum undir öllum kringumstæðum að bera sjálfir ábyrgð á fyrirtækinu, en hlutverk ríkisins það eitt að hjálpa til að koma því á fót.

Það var nú aðeins þetta, sem ég vildi segja við þessa fyrri umr. málsins, enda er mér greið leið til þess að athuga þetta nánar í sam-bandi við meðferð málsins í fjvn., en hæstv. forsrh. hefur þegar borið fram till. um það, að málinu verði vísað þangað.

Forsrh. (Steingrímur Steinþórsson): Ég var nú ekki kominn, þegar hv. þm. Borgf. hóf mál sitt, en hann bar fram fsp. varðandi það, hvað hæft væri í því, að sildarverksmiðjur ríkisins á Siglufirði tækju að sér að einhverju leyti að koma upp slíku iðjuveri og bæru að einhverju leyti ábyrgð á því. Ég gerði það með ráðnum hug að fara ekkert inn á þetta, því að ekki hefur verið tekin um það nein ákvörðun enn þá í ríkisstj., hvernig með þetta verður farið, en ég hef boðizt til að gefa fjvn. fyllri upplýs-ingar, ef óskað væri eftir.

Ég get viðurkennt, að þetta mál hefur verið undirbúið mikið í vetur, fyrst og fremst af hendi Siglfirðinga sjálfra, sem vita best, hvar skórinna kreppir að, og hafa fengið tillögur frá verksmiðjustjórninni um þetta mál, þar sem reiknað er með nokkurri samvinnu milli ríkis-stj. annars vegar og sildarverksmiðjanna hins vegar, sem stæðu að því að koma upp slíku húsi, en ekki þannig, að sildarverksmiðjurnar tækju að sér nokkra áhættu um sjálfan rekst-urinn. Það hefur alltaf verið skýrt fram tekið af hálfu verksmiðjustjórnarinnar, að til þess kæmi ekki, að borinn yrði uppi halli af sildar-verksmiðjunum sjálfum.

Það er rétt, að komið hefur fram hugmynd um að leysa þetta mál á öðrum grundvelli, þ. e. með gömlu hraðfrystihúsi, sem privatmaður á á Siglufirði, og munu skiptar skoðanir um, hvort það sé leið, sem hægt er að fara í þess-um efnum, en Siglfirðingar virðast vera henni fremur mótfallnir. En ég get fullvissað hv. þm. Borgf. um, að það hefur ekki flögrað að ríkis-stj., að sildarverksmiðjur ríkisins tækju á sig ábyrgð á rekstri eins og þessum, heldur frekar hitt, að þær gætu lagt fram hús að einhverju leyti eða yfirstjórn þessa máls, án þess að það þyrfti að kosta nokkuð verulegt, þar sem er ráðið starfslið hjá verksmiðjunum, sem hefur það með höndum. — En, sem sagt, allt þetta er óráðið enn, og vegna þess að höfð munu verða samráð við sildarverksmiðjustjórnina, bæjarstjórn Siglufjarðar og aðra þá aðila, sem koma til með að standa að þessu máli, lítum við svo á, að heimildin eigi að vera í því formi, sem nú er, þannig að það sé algerlega óbundið, hvernig þetta mál verði leyst.

Ég skal taka fram, að þótt farið sé fram á, eins og grg. ber með sér, að verja megi 1½

millj. kr. í þessu skyni af fé ríkissjóðs, er ekkert leyndarmál, hvað um er að ræða. Það má kannske segja, að þetta fé sé frá ríkissjóði, en raunverulega er hér um að ræða það fé, sem sildarverksmiðjurnar hafa endurgreitt til ríkisins s. l. ár af skuldum sínum, þannig að segja má, að hér sé ekki algerlega um venjulegt framlag að ræða úr ríkissjóði.

Ég sé ekki ástæðu til að tefja málið með því að fara um það fleiri orðum, þar sem till. fer nú til fjvn. og verður vitanlega tekin þar til meðferðar. — Ég sé ekki heldur ástæðu til að fara að ræða hér það, sem hv. 6. landsk. (HV) sagði hér áðan. Mér eru að ýmsu leyti vel ljósir erfiðleikar Ísafjarðarkaupstaðar í þessu sambandi og get vel skilið, að hann komi með till. í sambandi við þetta sem fulltrúi fyrir það pláss. En þetta mál hefur verið mjög vel undirbúið af hálfu Siglufjarðarkaupstaðar, sem hefur sótt það mjög fast og lagt töluvert í að fá það rækilega undirbúið, t. d. í sambandi við verksmiðjustjórnina. Þetta er því sérmál, sem er komið miklu lengra áleiðis en þær óskir, sem hafa komið frá Ísafirði og fleiri stöðum um fyrirgreiðslu í þessum efnunum. Ég vildi því vona, ef mönnum sýnist rétt að gera eitthvað fyrir Siglufjörð eins og þar er ástatt og útlitið því miður ekki þannig, að hægt sé að vænta að minnsta kosti skjóts bata, — að þá verði ekki farið að hengja aftan í þetta till., sem yrði til þess eins, að allt dagaði hér uppí.

Hannibal Valdimarsson: Herra forseti. Hæstv. forsrh. var ekki kominn, þegar ég talaði hér áðan, en það hafði komið fram í ræðu hv. þm. Siglf., að hér stæði ólíkt á með Siglufjarðarkaupstað annars vegar og Ísafjarðarkaupstað hins vegar, þar sem sendinefnd hefði túlkað mál Siglufjarðarkaupstaðar fyrir ríkisstj. á s. l. hausti, en sama væri ekki hægt að segja að því er snerti Ísafjarðarkaupstað. Þetta er byggt á misskilningi, og þætti mér vænt um, ef hæstv. forsrh. vildi staðfesta hér, að það er rétt, sem ég sagði áðan, að bæjarstjórn Ísafjarðarkaupstaðar sendi á s. l. hausti sendinefnd á fund ríkisstj., sem gekk á fund hæstv. forsrh., atvmrh. og fjmrh. og afhenti síðan atvmrh. skriflega grg. um málið í heild. Það er því ekki rétt, að þetta mál Ísafjarðarkaupstaðar skjóti fyrst upp kollinum nú í sambandi við þessa till.

Í einu sambandi fannst mér ekki gæta nægs kunnugleika í orðum hæstv. ráðh. Málið á miklu lengri aðdraganda, því að á dögum nýbyggingarráðs lét bæjarstjórn Ísafjarðarkaupstaðar færustu sérfræðinga í byggingu hraðfrystihúsa útbúa alla nauðsynlega uppdrætti að fiskiðjuveri á Ísafirði, og fékk bæjarstjórnin vilyrði fyrir því, að stofnlán yrði veitt, en ráðið lauk þannig störfum, að Ísafjarðarkaupstaður hafði ekki fengið þetta stofnlán til hins þá undirbúna fiskiðjuvers. — Í annan stað lét ríkisstj. hreyfa þessu í sambandi við afgreiðslu fjárl. á s. l. hausti, þó að það bæri ekki árangur, og enn er farið á stað með málið í sambandi við annað hliðstætt mál.

Þetta vildi ég segja til upplýsingar því, að mál þetta er ekki óundirbúið og það flutt í fyrsta sinn af hendi Ísafjarðarbæjar.

Gísli Jónsson: Mér finnst ekki óeðlilegt, að þetta mál, sem er allstórt mál, sé rætt nokkuð. Það er ekki einasta, að hér er um að ræða að verja 1½ millj. kr. úr ríkissjóði til annars aðila, heldur er hér um að ræða eina tröppuna í þeim stiga, sem nú hefur verið byrjað að ganga eftir til að leysa atvinnuerfiðleika manna umhverfis allt land. Hæstv. ríkisstj. hefur reynt að mæta þessu undanfarin ár og mánuði með mjög miklum skilningi og stórum framlögum úr ríkissjóði. Vildi ég því spyrja hæstv. ráðh., hvort þetta ætti að vera að hans áliti nokkur endir á þessu máli, því að sýnilegt er, að það verða fleiri staðir en Siglufjörður og Ísafjörður, sem koma hér inn í þessu sambandi og gera slíkar kröfur, ekki hvað sízt þegar sá háttur er tekinn upp að veita hjálp til Siglufirðinga, sem fengu aðstoð á s. l. ári. Það verður ekki annað séð en að aðrir staðir geti síðferðislega og lagalega gert sömu kröfur og byggt á, að þeim verði mætt. Og af því að það er ljóst, að slíkar raddir munu koma fram, vildi ég spyrja hæstv. ráðh., hvort það sé ekki ósk stj., að þetta mál verði einangrað og afgr. út af fyrir sig.

Hitt atriðið er ekki síður athyglisvert, að á sama tíma og þessar kröfur eru bornar fram, er á þessum sömu stöðum verið að segja upp hagkvæmstu kjarasamningum á togurunum. Ríkissjóður hefur hjálpað Ísafirði til að kaupa skip. Að visu er um hlutafélag að ræða, en bærinn á helminginn af hlutafénu, svo að það er einkennilegt, ef það er ekki gott fyrir Ísafjörð. Það mega vera vesalingar í bæjarstjórninni, ef bærinn hefur ekki hag af þessu, og ef svo er, ætti að flytja skipin burt og gera þau út annars staðar.

Þæði á Siglufirði og Ísafirði hafa togarasjómenn sagt upp samningum, sem eru hagkvæmstu samningar, sem verkamenn hafa, og gefa yfir 50 þús. kr. á ári. Hvað ætla ríkisstj., m. a. hæstv. forsrh., sem líka er félmrh., og hæstv. atvmrh., sem einnig er flm. till., að gera í þessum efnunum? Hvernig ætla þeir að afgr. þetta mál í sambandi við þær kaupkröfur, sem komið hafa fram? Við, sem eigum að afgr. málið, þurfum að vita það. Fáar deilur togaraútgerðarinnar eru leystar án milligöngu ríkisvaldsins og án þess að alþjóð þurfi að taka á sig bagga í því sambandi. Vætanlega fellur það í hlut flm. að leysa vandann. Ef flotinn verður stöðvaður 15. febr., er ekki annað sýnna en að þjóðin verði að færa nýjar fórnir í sambandi við það. Á ríkissjóður að leggja milljónir króna í fyrirtæki, ef sömu menn koma um leið og heimta hærri laun en greidd eru á nokkrum öðrum stað á landinu? Ef atvinnutækin eiga að lúta valdi þeirra manna, sem knýja fram kröfur, sem ekki er hægt að standa undir, þá ætti það að vera skilyrði, að þau mál verði fyrst leyst með fullri skynsemi. Það verður að mæta sanngjörnum kröfum, en ef þessir menn hafa 50 þús. kr. á ári, er ótrú-

legt, að stöðva þurfi flotann þeirra vegna og að það sé leið til að bjarga Siglufirði eða Ísafirði. — Þetta þótti mér rétt að láta koma fram.

Haraldur Guðmundsson: Herra forseti. Hv. þm. Barð. tók svo til orða, að það væri aum-ingjalegt, ef bæjarstjórn Ísafjarðar gæti ekki séð til þess, að togararnir væru notaðir til at-vinnuaukningar í bænum. (*GJ:* Það sagði ég ekki. Ég sagði, ef það væri ekki gott fyrir Ísafjörð að hafa togarana.) Ég skildi hv. þm. svo, að hann hefði átt við, að togararnir væru notaðir til atvinnuaukningar. Skýringin á þessu er einföld. Í stjórn togarafélagsins eru 5 menn, 3 þeirra eru kosnir hlutbundnum kosningum af bæjarstjórninni, en hinir tveir af öðrum hluthöfum. Venjan hefur orðið sú, að sam-vinna hefur tekizt milli fulltrúa hluthafa í stjórninni og þess fulltrúa, sem Sjálfstfl. hefur kosið í bæjarstjórninni. Þeir hafa því haft meiri hl. í stjórninni. Stjórn togarafélagsins mun líta svo á, að eins og nú er ástatt á Ísa-firði, sé ekki álitlegt að leggja upp aflann þar. Í bænum eru tvö smá frystihús, en fiskimjöls-verksmiðjan brann í haust. Stjórn félagsins hefur vísað til þess, að sumt af aflanum verður að keyra til Bolungavíkur til vinnslu, en það er erfitt um þetta leyti árs og kostnaðarsamt. Ég hygg þó, að ef bæjarstjórnin ein hefði hér ráðin, þá mundi hún leggja meiri áherzlu á að skapa atvinnu í bænum en stjórn togarafélags-ins gerir nú. En lausnin á þessum vanda er auðsæ, og hún er sú, að komið verði upp hæfi-lega stóru fiskiðjuveri til að hagnýta aflann.

Um undirbúning þessa máls vil ég segja það, að meðan nýbyggingarráð starfaði, var gerð áætlun af Ísfirðingum um stofnun fisk-iðjuvers, og taldi form. nýbyggingarráðs, að ekki hefði annað mál komið betur undirbúið til nýbyggingarráðs. Málið var þó látið sitja á hakanum og hefur ekki fengið neinn stuðning. Hitt er ljóst, að ástandið er nú svo alvarlegt á Ísafirði, að þar stefnir beint í stórkostlegan voða, ef ekkert er aðhafzt, og neyð er nú ríkjandi í bænum. Ég er því fyllilega sammála, að ástæða sé til þess, að Siglufjörður fái þenn-an stuðning, þó að hæstv. ríkisstj. hafi gert margt fyrir Siglufjörð áður, en ég álit, að hér væri mismunað, ef Ísafirði væri synjað um það sama. Ef hæstv. ríkisstj. kynnir sér undirbún-ing þessa máls, þá hygg ég, að hún muni kom-ast að raun um, að á honum má byggja.

Ég get ekki skilið svo við þetta mál, að ég ekki spyrji hæstv. ríkisstj., hvað hún hefur í huga að gera varðandi ástandið í Reykjavík. Hæstv. ráðh. hefur lagt áherzlu á, að þessi till. sé flutt vegna hins iskyggilega ástands á Siglu-firði. Nú er hæstv. ríkisstj. kunnugt, að í Reykjavík er stórfellt atvinnuleysi. Sumir telja, að fast að 3000 manns séu atvinnulausir, en hver sem talan verður við næstu skráningu, er það vist, að ástandið er ekki viðhlitandi. Ég efa ekki, að hæstv. ríkisstj. hafi gert sér þetta ljóst; svo glöggskyggn sem hún er á þarfir Siglufjarðar, er það ótrúlegt, að hún hafi beint blinda auganu að Reykjavík. Þess verður að

mega vænta, að hún hafi rætt þetta við borgar-stjórnann í Reykjavík og bæjarstjórnina, sem eru aðilar að málinu. Það hefur nýlega verið lagt fram frv. hér á Alþ. um ráðstafanir til þess að ráða bót á þessu, en það, sem næst liggur fyrir, er að finna úrræði til að bæta úr bráðri neyð, sem byrjuð er að gera vart við sig og magnast, ef þúsundir manna ganga at-vinnulausar. Það, sem mest mundi um muna, væri, ef gerðar væru ráðstafanir til þess, að sem flestir togaranna legðu afla sinn upp hér til vinnslu, svo að full atvinna væri á öllum verkunarstöðvum. Þetta mál þarf að athuga, og bæjarstjórnin mun hafa það til athugunar og sjálfsagt önnur úrræði líka, en hvað langt þessum málum er komið er mér ekki kunnugt. Ríkisstj. ætti að veita úrræðum bæjarstjórn-arinnar alla þá fyrirgreiðslu, sem hún getur, m. a. með því að útvega rekstrarfé í bönkunum til vinnslu aflans, því að ýmsir hafa haldið því fram, að ekki sé unnt að vinna úr aflanum vegna skorts á rekstrarfé.

Á fjárlögunum nú er nokkurt fé veitt til bygg-ingarframkvæmda í bænum, m. a. 1 millj. kr. til byggingar iðnskóla. Mikill fjöldi iðnaðar-manna gengur nú atvinnulaus, sem þar gæti fengið verk að vinna, því þó að útvinna sé torveld nú, er auðvelt að vinna inni. Hæstv. ríkisstj. gæti greitt úr fyrir allmörgum, ef fjárveitingin væri bundin því skilyrði, að vinna hæfist þegar. Nokkurt fé hefur verið veitt til byggingar heilsuverndarstöðvar, og mætti at-huga, hvort einhver innvinna er ekki hugsan-leg í sambandi við hana. Þá mun vera byrjað á að grafa grunninn að bæjarspítalanum, og er það einnig til athugunar, hvort hægt er að hefja vinnu þar. Í öllu þessu getur hæstv. ríkisstj. létt undir með bæjarstjórninni, og ég vildi mega vænta þess, að hæstv. ríkisstj. léti okkur heyra, hvort hún ætlar að gera eitthvað í þessum efnum eða hvort hún ætlar að loka augunum og hafast ekkert að. Það væri óskilj-anlegt og óverjandi, ef hún hefði ekki hug á því að bæta úr atvinnuleysinu í Reykjavík, því að þar er svipað ástatt og á öðrum stöðum.

Umr. frestað.

Á 34. fundi í Sp., 17. jan., var fram haldið fyrri umr. um till. (A. 623, 630).

Brtt. 630 of seint fram komin. — Afbrigði leyfð og samþ. með 29 shlj. atkv.

Sigurður Bjarnason: Herra forseti. Ég vil í sambandi við afgreiðslu þessa máls leyfa mér að undirstrika þau ummæli hv. 6. landsk. þm., að til þess beri brýna nauðsyn, að Ísfirðingar njóti svipaðrar aðstöðu og gert er ráð fyrir í þáttill. þeirri, sem hér liggur fyrir til umr. og er flutt af tveim hæstv. ráðh., um að Alþingi heimili ríkisstj. að verja af ríkisfé allt að 1.5 millj. kr. í því skyni að koma upp hrað-frystihúsi á Siglufirði og ábyrgjast allt að 1.5 millj. kr. til þessara framkvæmda.

Það er alveg rétt, sem hv. 6. landsk. þm. hef-ur tekið fram, að aðstaða Ísfirðinga til að hag-nýta sjávarafra sinn þarf að vera svo góð sem

hægt er, og það er brýn nauðsyn, að þeir geti hagnýtt sér það, vegna þess að Ísfirðingar lifa að mestu leyti á sjávarútvegi og sjósókn. Ég vil einnig skýra frá því, að vegna þess, hversu mikið skortir á aðstöðu til að taka á móti fiski til vinnslu á Ísafirði, þá hafa þau atvinnutæki, sem þar eru rekin, ekki getað landað þar eins oft og miklum afla og þau hefðu óskað. Atvinnuaðstaðan á Ísafirði hefur undanfarin ár verið mjög erfið, og stafar það fyrst og fremst af því, að aflabrestur hefur verið á síldveiðum og þorskvertið. Vegna þess, hversu aflinn hefur verið ótryggur, hefur borið brýna nauðsyn til að hagnýta þennan afla, sem bátar á staðnum fiska, og skapa með því atvinnu. Ég tel þess vegna, að mjög brýna nauðsyn beri til þess, að hlaupið verði undir bagga með Ísfirðingum, annaðhvort bæjarfélaginu í heild eða útgerðarmönnum á staðnum, um að koma þar upp nýju og fullkomnu fiskiðjuveri, sem er gamalt mál og margrætt þar á staðnum.

Um þetta atriði sé ég svo ekki ástæðu til að fara fleiri orðum. En ég get ekki látið fara fram hjá mér ummæli, sem féllu í ræðu hjá tveimur hv. þm., sem töluðu hér í gær. Hv. 6. landsk. þm. vildi draga úr þýðingu þess fyrir bæjarfélagið að hafa á síðastliðnu ári fengið einn hinna nýju togara, sem ríkisstj. hafði forustu um, að smíðaður var í Englandi. Hann lagði áherzlu á, að það hefði ekki verið bærinn eða bæjarsjóður, sem fékk þetta nýja skip. Þetta veit hv. þm., að er rétt. En það útgerðarfélag, sem fékk þetta skip, er þannig skipað, að Ísafjarðarkaupstaður á reyndar meiri hlutann af hlutafé þess og kys meiri hl. í stjórn fyrirtækisins. Ég fæ ekki séð annað en þetta þýði það, að bæjarsjóðurinn og kaupstaðurinn hafi öll töl á að stjórna þessu útgerðarfyrirtæki. Og ég verð að telja það í hæsta máta óviðeigandi, að hv. 4. þm. Reykv. skuli vera með svigurmæli hér, þó að einn af þeim þremur stjórnarmeðlimum, sem bærinn kys, sé úr hópi sjálfstæðismanna. Hann segir, að þeir stjórnarmeðlimir, sem hluthafarnir hafa kosið, séu eingöngu sjálfstæðismenn, og hann hefur leyft sér að standa hér upp og segja, að þetta fyrirtæki sé ekki rekið með hag almennings fyrir augum. Ég vísa þessu algerlega á bug sem ástæðulausu. Mér skildist, að aðalrök hv. 6. landsk. þm. og hv. 4. þm. Reykv. fyrir þeirra staðhæfingu væru, að þetta fyrirtæki á Ísafirði sé ekki rekið með hag almennings fyrir augum og það hafi algerlega neitað að láta skip leggja upp fisk sinn til vinnslu á staðnum. Þetta var kjarninn í því, sem hv. þm. sögðu. En ég vil, að hv. þm. viti betur sannleikann um þetta mál. Ég vil upplýsa það, að frá 20. nóv. 1950 til sama tíma 1951 landaði togarinn Ísborg 4200 tonnum af fiski á Ísafirði. Til samanburðar má geta þess, að afli Ísfirzku vélbátanna, sem gerðir voru út fyrir Ísafjarðarkaupstað á síðastl. vetri, var 1319 tonn, eða aðeins brot af því fiskmagni, sem þessi eini togari bæjarfélags Ísafjarðar landaði þar. Svo koma þessir hv. þm. og eru með svigurmæli, að það sé ekki rekið með hag almennings fyrir augum.

Alþt. 1951. D. (71. löggjafarþing).

Ég vil einnig bæta því við, að togarinn Sólborg, sem er nýkominn og hefur aðeins farið tvær söluferðir til útlanda, hefur landað um 400 tonnum. Það var ætlunin að láta annan togarann fiska fyrir vinnslu í bænum, en þá skeði það óhapp, að skipið skemmdist í Hvalfirði og tafðist því frá að geta byrjað þessar veiðar strax. En nú hefur það lagt upp afla á Ísafirði.

Ég taldi rétt að leiðrétta þessi ummæli, sem hv. þm. höfðu hér og beinlínis miðuðu að því að afflytja þetta fyrirtæki við Alþingi og ríkisstj., sem hefur sýnt skilning á þörfum Ísfirðinga til að fá stórvirk fyrirtæki í bæinn. Þessir togarar á Ísafirði leggja upp mikinn hluta afla síns í bænum, og fyrirtæki þar hafa atvinnu af því. En svo hafa önnur sjónarmið komið til greina. Fyrirtækin hafa orðið að stefna að því að treysta sinn eigin hag, af því að Ísfirðingar hafa ekki gagn af því að hafa togara, sem er rekinn með halla.

Ég vil leggja áherzlu á það, að togarafélagið Ísfirðingur hefur reynt að haga rekstri skipa sinna þannig, að bæjarfélaginu, sjómönnum og almenningi í bænum yrði sem mest gagn að. Skipin hafa ekki landað eins miklu og ég og fleiri hefðu kosið. En það hefur engu að síður verið lagt upp mjög mikið fiskmagn til vinnslu þar.

Ég skal ekki fara að rifja upp sorgarsögu fiskiðjuversmálsins á Ísafirði. En ég kemst þó ekki hjá því að segja frá því, sem ég hafði afskipti af sem fulltrúi bæjarins á Ísafirði á sínum tíma. Þetta mál, sem hér liggur fyrir, hefur valdið óánægju heima fyrir, því miður. Það hafði verið fengið hjá nýbyggingarráði á sínum tíma nauðsynlegt loforð og lán til þessa fyrirtækis, en frá upphafi hefur verið rætt um, að stofnað yrði félag útgerðarmanna á Ísafirði og þeirra útgerðarféлага, sem voru fyrir á staðnum. En þegar að því var komið að stofna þetta fyrirtæki og loforð fengið fyrir þessu, þá gerðust þau undur og óhöpp, að heill stjórn-málaflökkur í bænum fékk það hugboð, að ef þetta fyrirtæki ætti að stofna á þessum grundvelli, þá væri hreinn voði fyrir dyrum. Þetta var Alþýðuflokkurinn á Ísafirði. Urðu harðskeyttar deilur um þetta atriði, hvort hlutafélag eða samvinnufélag skyldi stofnað, og það varð til þess, að ekkert hefur orðið úr framkvæmdum, og þau lán, sem fengizt höfðu, eða leyfi fengizt fyrir, þau fengust nú ekki lengur. Og nú er ekkert fiskiðjuver á Ísafirði í dag. En ef þetta hefði ekki komið fyrir 1946 eða 1947, þá mundi fiskiðjuver vera starfandi á Ísafirði í dag. Ef þessi sundrungardraugur hefði ekki risið upp á Ísafirði og hv. 6. landsk. þm., sem nú hefur áhuga fyrir þessu máli, hefði ekki risið upp á móti því, þá væru góð atvinnufyrirtæki á Ísafirði nú og togararnir yrftu ekki að landa afla sínum hér í Reykjavík.

Þetta er ljót saga en sorgleg, sem ég hef orðið að bera hér fram, vegna þess að hv. 6. landsk. þm. hefur farið með villandi upplýsingar frá heimahögum. En þrátt fyrir þessar villandi upplýsingar hv. þm. vil ég styðja hann til

að koma þessu máli fram fyrir Ísfirðinga. Ég vil ekki láta þann loddaraleik, sem hann lék fyrir nokkrum árum, verða til þess að spilla fyrir þessu.

Ég vil svo ljúka máli mínu með því að beina þeim tilmælum til ríkisstj., að hún taki eins vel þessari málaleitan Ísfirðinga í þessu efni og frekast er unnt. Ég veit, að ríkisstj. er kunnugt um, að aðstaða Ísfirðinga hefur verið mjög slæm og að þörf er á þessu bjargráði á fleiri stöðum á Vestfjörðum en á Ísafirði. Leyfi ég mér því að bera þetta fram í sambandi við það mál, sem hér liggur fyrir.

Forsrh. (Steingrímur Steinþórsson): Herra forseti. Ég ætla ekki að fara að blanda mér í þær umr., sem eru að hefjast hér á Alþingi um bæjarmál Ísfirðinga. En það er út af örfáum ummælum, sem féllu hér í gær. Ég skal fyrst taka það fram, hvað viðvikur brtt. hv. 6. landsk. þm., er hann bar hér fram, að hún hefur verið lögð fyrir fjv., og mun ég því ekki á þessu stigi málsins ræða hana. En ég vil taka það fram út af ummælum hv. 4. þm. Reykv. í gær, þar sem hann beindi fyrirspurn til ríkisstj. út af atvinnuástandinu hér í Reykjavík og spurði: „Hvað hyggst ríkisstj. gera í þessu máli?“ — í sambandi við þetta vil ég geta þess, að um það leyti sem hv. þm. flutti ræðu sína, þá var hringt til mín frá fulltrúaráði verkalýðsfélagsanna hér og óskað eftir samtali við ríkisstj. Ég ákvað að eiga viðtal við sendimenn frá þeim fyrir hádegi á morgun, og mun ég því ekki gefa nein svör í þessu máli að svo komnu. En ríkisstj. gerir það, sem hægt er, til að greiða úr þessu máli, en vill fyrst heyra, hvað nefndin segir um málið, sem kemur til fundar í fyrramálið.

Hv. þm. Barð. mælti nokkur orð varðandi þetta mál í gær og spurði, hvort ekki ætti að skilja ummæli mín svo, að þetta mál ætti ekki að afgreiða í sambandi við aðrar ráðstafanir. Ég hafði tekið fram, að ríkisstj. ætlaði sér ekki að taka fleiri ákvarðanir en þær, sem hér er um að ræða. Þetta vildi ég taka fram, ef menn hafa misskilið þau ummæli, er ég hafði hér í gær. Og einnig vil ég taka það fram, að ríkisstj. hefur tekið til athugunar þær till., sem fram hafa komið, og undirbúið, eftir því sem hún hefur séð sér fært. En þá spurði hv. þm. Barð. einnig, hvað mundi leiða af því, ef sjómannafélag Siglufjarðar segir upp samningum og boðar verkfall frá 15. febr. n. k. Hv. þm. talaði á þá leið, hvort þá þýddi að vera með ráðstafanir til að stofna stórvirk atvinnufyrirtæki eins og hér er um að ræða. Ríkisstj. litur svo á, að ekki elgi að setja slíkt í samband hvað við annað. Þarna er um að ræða samninga milli atvinnurekenda og sjómanna, og ríkisstj. getur ekki gripið inn í þau mál, fyrr en um þjóðartjón er að ræða. Þess vegna get ég ekki upplýst, hvað verður gert í þessu sambandi. En það er víst, að fari svo, að þessi atvinnufyrirtæki stöðvist bæði á Siglufirði og annars staðar og togarnir liggi í höfn óvirkir, þá stöðvast ýmsar framkvæmdir, sem ráð-

gert hefur verið að koma í framkvæmd. Og sú heimild, sem ríkisstj. er hér að leita eftir, getur þá verið í þeim flokki. — Ég vil því láta þá skoðun mína í ljós, að ef gjaldeyrisöflunin stöðvast, þá mun af því stafa margt, eins og okkur öllum er kunnugt.

Að öðru leyti sé ég ekki ástæðu til að lengja þessa umr. á þessu stigi. Ég tel, að till. eigi að fara til fjv., og þarf ég því ekki að taka fleira fram nú í sambandi við þetta mál.

Bernharð Stefánsson: Herra forseti. Ég hef það mikil kynni af Siglufirði, þó að nú séu nær 10 ár síðan ég var þm. Siglufirðinga, að ég veit, að þessi till., sem hér er borin fram af tveim hæstv. ráðh., er ekki fram komin að ófyrirsynju, þó að það sé mál út af fyrir sig, hvort hægt sé að fara inn á þá braut, sem þarna er farið út á. Mér er sem sagt kunnugt um, að það ríkir að sumu leyti neyðarástand í þessum kaupstað af þeim ástæðum, er þegar hefur verið tekið fram, er málið var reifað, og ýms-um öðrum. En það var eins og vænta mátti og alltaf er hér á Alp., að þegar fram kemur till. um að greiða úr fyrir einhverjum landshluta, bæ eða sveit, þá benda menn á aðra staði, þar sem sé jafnmikil þörf eða meiri. Nú er hér fram komin brtt. frá hv. 6. landsk. um, að Ísafjörður verði svipaðra friðinda aðnjótandi og hér er farið fram á, að Siglufjörður fái. Ég hef minni kunnugleika á Ísafirði en Siglufirði, en ég efa ekki, að hv. flm. hafi skýrt rétt frá því atvinnuástandi, sem þar er, og vandræðum bæjarbúa vegna aflabrests og annarra óviðráðanlegra orsaka. Ég hygg aðeins, að það séu æðimargir staðir á landinu, sem svo má segja um, og í umr. hér í gær kom fram, að ríkisstj. þyrfti að lita eftir atvinnuástandinu hér í Reykjavík. — Mér er það hugstæðast, sem næst mér er, og vil í þessu sambandi benda á, að ég hygg, að atvinnuástandið í næsta kaupstað við Siglufjörð, Ólafsfirði, sé litlu betra en á Siglufirði, og þó jata ég með þökkum, að hæstv. stj. hefur að nokkru litið á þarfirnar þar, en samt virðist mér, að hún muni elska Siglufjörð meira en Ólafsfjörð. Siglufjörður virðist vera orðinn hennar eftirlætisbarn. Ég segi þetta ekki út af því, að ég áliti rétt að tengja alls konar viðauka við þessa till., sem tveir hæstv. ráðh. flytja hér, heldur segi ég þetta til að benda á, að ef farið er að bæta við till. á annað borð, þá eru fleiri staðir en Ísafjörður, sem koma til greina. — Annars er það áreiðanlega rannsóknarefni, hvað mikið ríkið á og getur blandað sér í þessi mál, þegar svo er komið, að ríkið er farið að hjálpa yfirleitt öllum landsmönnum á einn eða annan hátt. Sá hugsunarháttur að kalla stöðugt á ríkið getur ekki leitt til annars en ófarnaðar í þjóðfélaginu. Áður var síður, að fólk reyndi að bjarga sér sjálft í lengstu lög, en nú á ríkið að bjarga öllum, þó að fólk kalli sjálft yfir sig ófarnaðinn, eins og hv. þm. Barð. benti á.

Ég ætla ekki að lengja hér neitt umr. og ekki mæla neitt sérstaklega gegn þessari till., en vil boða það og er viss um, að fleiri taka

undir það á sínum tíma, að ef tengja á eitt og annað aftan við þessa till., koma fram viðtækar kröfur, því að við á er slíkt ástand. — Það mætti segja, að þetta væri rökstuðningur fyrir að samþ. ekki till. hæstv. ráðh., en ég vil þó segja í því sambandi, að það er töluverður munur á, þó að hún sé samþ., eða ef nú á að litið athuguðu máli að samþ. till., sem koma fram. Hæstv. stj. hefur langan tíma haft mál þetta til athugunar, um það hafa verið gerðar áætlanir og hún hefur fengið álit sérfróðra manna. Þessi till. er því öðruvísi undirbúin en till., sem nú kynnu að verða tengdar aftan í. — Orðlengi ég þetta svo ekki frekar, en boða, að ef mér sýnist, t. d. af störfum n., sem fær þetta mál til athugunar, að þetta mál verði gert viðtækara en það er borið fram, vil ég fá að vera með í dansinum, ekki af því, að ég ályti þann dans færan til lengdar, heldur af því, að þá þýðir ekki fyrir einstök byggðarlög að draga sig í hlé.

Jóhann Jósefsson: Herra forseti. Það er náttúrlega alveg rétt, sem fram hefur komið við þessa umræðu, að æskilegt er, að hver og einn einstaklingur og bæjar- og sveitarfélög væru í hvívetna sjálfum sér bjargandi og frekar veitendur en þiggjendur og þyrftu aldrei að leita til ríkisins til framdráttar sínum atvinnuvegum. Get ég fullkomlega tekið undir þá ósk. Hins vegar, ef við athugum atvinnusögu síðari ára, þá er það, — ég voga ekki að segja því miður, því að ég er ekki viss um, hvort það orð á við, — þá er það svo í mörgum tilfellum, að orðið hefur að leita til ríkisins. Það hefði kannske verið betra, að þess hefði ekki þurft, en það er staðreynd, sem alltaf er erfitt að stangast við. Nú, svo er það þannig, að það er oft mikill vandi að haga svo sínum aðgerðum fyrir valdið, sem ræður í landinu, — í þessu tilfelli Alþingi, — að gera ekki of mikið upp á milli þegnanna. En það vita allir hv. þm., að verður að vera meginregla. Það, sem hér liggur fyrir, er það, að hæstv. ríkisstj. tekur þá ákvörðun, — þó að á pappírnum séu það tveir hæstv. ráðh., mun hæstv. ríkisstj. standa þar á bak við, — að gerð verði hjálparráðstöfun fyrir einn stað á landinu, þ. e. a. s., hún vill stuðla að því með lánum og ábyrgð, að Siglufjarðarbær hafi til umráða gott hraðfrystihús. Þetta mál er flutt hér af tveim hæstv. ráðh., og eiga hv. þm. svo að taka afstöðu til, hvort þeir vilja heimila þessa fjárveitingu. Ég veit ekki um hugarfar einstakra þm. til þessa máls, nema þeirra, sem tekið hafa til máls, en ég verð að segja, að eftir atvikum get ég ekki lagt á móti þessari hjálpi.

Við höfum ljós dæmi þess nú, að stefna nýsköpunarstjórnarinnar að koma upp hraðfrystihúsum í sem flestum stærri bæjum hefur reynzt rétt. Það hefur sýnt sig nú á hinum síðari árum, að sú stefna hefur reynzt rétt í meginatriðum, þegar togararnir hafa nú undanfarn ár komið aflla sínum í peninga með því að leggja hann þar upp og auk þess skaffað atvinnu á viðkomandi stöðum við vinnslu hans.

Og það er fleira en þetta, sem hefur sýnt, að þessi stefna var rétt, m. a. það, að Ameríkumarkaðinum var haldið opnum, enda þótt það hefði stundum í för með sér útgjöld úr ríkissjóði. Þetta var m. a. gert í tíð stjórnar Stefáns Jóh. Stefánssonar, og nú er svo komið, að við höfum náð þar nokkurri fótfestu, svo að nú seljum við allt að því fimmmfalt magn af fiski á Ameríkumarkaði miðað við það, sem áður var, enda þótt nú sé það ekki að öllu leyti sama tegund fisks, sem um er að ræða. T. d. er karfinn nú kominn til sögunnar. En þessum dyrum höfum við góðu heilli haldið opnum, þó að það hafi stundum verið dýrt.

Nú er það rétt, sem hv. 1. þm. Eyf. sagði áðan, — og að ég held einnig hv. þm. Barð., — að æskilegt væri, að ríkið skipti sér sem minnst af þessum málum. En það er eitt og aðeins eitt höfuðsjónarmið, sem verður að ráða í þessum efnum, og það er það, að atvinnuleysið skelli ekki yfir. Þó að aðferðirnar í þessum málum séu ekki alltaf þær, sem við hefðum helzt kosið, þá verður hitt þyngra á metunum, ef ekkert verður að gert til að hjálpa fólkinu á þessum stöðum við að koma upp arðbærri atvinnu, svo að það þurfi ekki að búa í kulda og myrkri.

Það hefur verið minnst á það við þessar umr., að Ísafjarðarbær, sem hefur svipaðan íbúafjölda og Siglufjörður, hafi átt þess kost á tímum nýsköpunarstjórnarinnar að koma sér upp fiskiðjuveri, en það er ekki það, sem við eigum að líta á hér. Ég býst við því, að Ísafirðingar hefðu getað þetta þá, en það er svo aftur á móti vitað mál, að margt af því, sem við vildum gera á þeim tíma, varð að sitja á hakanum sökum skorts á fé. Hér er því um að ræða tvo bæi með líkum íbúafjölda, kringum 3 þús. manns á hvorum stað. Annars vegar er Siglufjörður, sá gamli og mikli athafnabær, sem áður fyrir veitti fjölda fólks hvaðanæva af landinu mikla atvinnu og er því vissulega verður hjálpar, þótt illa ári í bili, svo að ekki fari þar allt í auðn. Hins vegar er svo Ísafjörður, sem á sér einnig langa og merkilega sögu. Nú hefur hv. 6. landsk. flutt hér brtt. um, að Ísafjörður verði sömu aðstoðar aðnjótandi og Siglufjörður. Hér heyrast raddir um, að ef þessar till. verði samþ., mundu margir á eftir koma. Ég býst ekki við, að hætta sé á, að svo verði. Á þessum tveim stöðum, sem hér er um að ræða, er margt sameiginlegt. Þar er skortur á hraðfrystihúsum, báðir ráða þeir yfir tveim nýsköpunartögurum, og eins og ég áður gat um, er íbúafjöldi þar svipaður. Ég veit, að atvinnuástandið á Ísafirði hlýtur að vera ákaflega slæmt, — engu betra en á Siglufirði, jafnvel verra, — þegar þess er gætt, hvernig gengið hefur með bátaútgerðina. (Forseti: Það er nú komið allmikið yfir venjulegan fundartíma, og vil ég spyrra hv. þm., hvort hann geti ekki lokið ræðu sinni á nokkrum mínútum. Annars verður framhald hennar að biða þess, að fundur verði settur að nýju.) — Ég get lokið ræðu minni á skömmum tíma.

Það, sem hér er um að ræða, er það, að tveir af hæstv. ráðh. — ef til vill ríkisstj. öll — hafa

farið þess á leit við þingið, að það veiti heimild til að greiða 1.5 millj. kr. af ríkisfé til að koma upp hraðfrystihúsi á Siglufirði og ábyrgjast sömu upphæð til þessara framkvæmda. Þetta er að minnum dómi vel og drengilega gert. Það, sem hv. 6. landsk. fer fram á, er, að þessi upphæð sé tvöfölduð og látin gilda um báða staðina. Ég segi fyrir mitt leyti, að ég vil glaður greiða fyrir því, að þessir tveir staðir verði þessarar hjálpar aðnjótandi, og ég get fullvissað hv. alpm. um það, að þegar um er að ræða að koma á fót móttökuskilyrðum fyrir afla úr tveim togurum, er þessi upphæð ekki svo hræðilega há í minum augum, ef með henni er hægt að komast hjá því að láta þessa tvo bæi standa úti í kuldanum. — Ég held því, að þótt þetta verði gert fyrir þessa tvo stærstu bæi á Norður- og Vesturlandi, að Akureyri undanskilinni, þá sé vegna hinna sérstöku atvika á báðum þessum stöðum ekki mikil hætta á því, að aðrir komi á eftir. Mín skoðun er því sú, að þrátt fyrir þetta fordæmi sé ekki svo mikil hætta á því, að aðrir sigli í sama kjölfarið. Ég veit ekki, hvernig á að skilja ummæli hæstv. ráðh., þar sem hann gat þess, að ríkisstj. mundi ekki ætla sér að veita Ísafirði sömu aðstoð og hún hefur nú lagt til, að Siglufirði verði veitt. Ég vonast til, að ég hafi misskilið þessi ummæli, en ef svo er ekki, þá vil ég mælast til þess við hæstv. ríkisstj., að hún endurskoði afstöðu sína og að báðum þessum bæjum verði gert jafnhátt undir höfði. Það skiptir engu máli, þó að Siglufjarðarbær hafi komið með fleiri áætlanir og fleiri sérfræðinga. Við þurfum á engum sérfræðingum að halda til þess að skilja, hvernig atvinnuástandið á Ísafirði er nú. — [Fundarhlé.]

Haraldur Guðmundsson: Ég vil byrja máli mitt með því að þakka hæstv. forsrh. fyrir þær undirtektir, sem hann veitti fyrirspurn minni hér í gærkvöld, hvað ríkisstj. hefði í huga viðvikjandi umbótum gagnvart atvinnuleysi hér í Reykjavík til bráðabirgða. Að vísu gaf hann ekki fyrirheit um annað en það, að nefnd fulltrúaráðs og fulltrúar þess mundu fá viðtal við ríkisstj. á morgun til þess að gera grein fyrir ástandinu og hverjar till. þeir hafi fram að bera til að bæta úr vandræðunum í bili. Ég vil leyfa mér að vænta þess, að þetta leiði til nokkurs árangurs, því að ég hygg, að ríkisstj. geti ekki lokað augunum fyrir því, að hér er um mikið nauðsynjamál að ræða og að það er algerlega ókleift og óverjandi — vil ég segja — að láta undir höfuð leggjast að sinna svo aðkallandi vandamáli. Þingið getur ekki lokið svo störfum að minni hyggju, að það gefi ekki stjórninni heimild til nauðsynlegra ráðstafana, sem óhjákvæmilega verður að gera vegna þessa ástands. Í samræmi við það vildi ég ásamt hv. 3. landsk. (GPG) mega bera fram brtt. við tillögu þá, sem hér er til umræðu. Vona ég, að hæstv. forseti leyfi að ræða till., þó að hún sé ekki prentuð. Hún fer fram á það, að Alp. skori á ríkisstj. að hlutast til um, að hraðfrystihúsum og fiskverkunarstöðvum í

Reykjavík verði séð fyrir nægu rekstrarfé, til þess að togarar í Reykjavík geti lagt aflann í land til vinnslu, og iðnfyrirtæki þurfi ekki að fella niður starfsemi vegna skorts á rekstrarfé. Jafnframt beiti ríkisstj. sér fyrir því, að hafizt verði handa um byggingarframkvæmdir í Reykjavík, sem fé er veitt til í fjárlögum, svo sem byggingu iðnskóla, heilsuverndarstöðvar og bæjarspítala, og að gefinn verði frjáls innflutningur á nauðsynlegum hráefnum til íslenzks iðnaðar. Ríkisstj. sé enn fremur heimilað að verja úr ríkissjóði allt að 4 millj. kr. til þess að bæta úr atvinnuleysi í kaupstöðum á yfirstandandi ári gegn framlagi frá hlutaðeigandi sveitarstjórnnum, eftir því sem ríkisstj. telur fært að ætla þeim að greiða.

Ég drap á meginefni þessarar tillögu í þeim fáu orðum, sem ég mælti hér í gærkvöld í sambandi við þetta sama mál. Þau ráð til bóta, sem ég nefndi þá og geri nokkru nánari grein fyrir í þessari till., eru aðeins miðuð við augnabliksaðgerðir til þess að bæta úr þeim vandræðum, sem nú er við að búa. Eins og ég drap á, er mér kunnugt, að um það hefur verið rætt milli bæjarstj. annars vegar og útgerðarféлага í bænum hins vegar, að togarar legðu afla sinn hér upp til vinnslu og verkunar. Og það er enginn vafi, að slíkt yrðu stórfelldustu atvinnubæturnar hér í bænum og þær hagkvæmstu á allan hátt, ef framkvæmdar yrðu nú þegar. Því er borið við, að fyrirtækin geti þetta ekki vegna skorts á rekstrarfé, því að svo langt sé að biða eftir, að verðmæti faist fyrir aflann, með þeim lánakjörum, sem fyrirtækin njóta hjá bönkunum, sé ekki hægt að biða svo lengi eftir andvirði fiskisins. Þar sem hér er um að ræða hrein rekstrarlán, get ég með engu móti trúað, að hvað sem liður almennri útlánastarfsemi bankanna og ríkisstj., sé neitt því til fyrirstöðu, að unnt sé að kippa þessu í lag. Og ég verð að vænta þess, að ríkisstj. og bæjarstj. hlutist til um það og aðrir aðilar, sem hlut eiga að máli, að þessum hlutum verði kippt í lag hið bráðasta. Það, sem um er að ræða af verkun, er flökun, hraðfrysting, söltun og hirðing fiskisins og vinnsla á úrgangi og annað, sem bezt á við. Hér er fjöldi stöðva, sem að þessu geta unnið. Og það ætti að vera auðvelt að koma þessu svo fyrir, að þær geti allar haft nokkurn veginn nóg að starfa.

Þá er einnig gert ráð fyrir því í þessari till., að ríkisstj. hlutist til um það, að iðnaðarfyrirtæki þurfi ekki að fella niður sína starfsemi vegna skorts á rekstrarfé. Að sjálfsögðu er miðað við fyrirtæki, sem eru lífvænleg og geta sett tryggingar fyrir sínum lánum. En nógu erfitt er fyrir íslenzka iðnaðinn nú, eins og margviðurkennt er, að halda uppi starfsemi sinni, þó að ekki bætist við aðra örðugleika, sem af viðskiptapólitík ríkisstj. hefur leitt, að rekstrarfé skorti. Ég verð að telja, að hæstv. ríkisstj. muni álita sér skylt að sjá um, að fjármálum þjóðarinnar sé ekki stjórnað á þann veg, að til beinna óheilla horfi og til að draga úr atvinnu, heldur til að auka atvinnu og lífsbjörg í landinu.

Um síðari hluta tillgr. ætla ég, að ekki þurfi að fjölyrða. Þar er lagt fyrir ríkisstj. að greiða af hendi nú þegar þær fjárhæðir, sem veittar eru til byggingarframkvæmda hér í Reykjavík, þannig að nota megi þennan erfiðasta tíma ársins til að vinna við þær framkvæmdir, eins og innanhússvinnu við iðnskólann og að einhverju leyti við heilsuverndarstöðina. Hér er ekki um annað að ræða en það sjálfsgösta skipulagsatriði, að þessi vinna sé unnin á þeim tíma, sem best hentar, þ. e. á þeim tíma, sem erfitt er um útivinnu. Ég verð að vænta, að hæstv. ríkisstj. hlutist til um, að svo verði gert, og hagi útborgunum þannig. Hér er bent á nokkur verkefni, en fleiri eru til, sem ekki hefur verið bent á í þessu sambandi.

Þá er enn fremur í þessum hluta till. gert ráð fyrir, að frjáls verði gefinn innflutningur á nauðsynlegum efnivörum til íslensks iðnaðar. Eins og ég hef þrúfaldlega bent á í umr. um þessi mál að undanförmu, telja iðnfyrirtækin eina meginástæðu fyrir því, hversu erfitt er að halda áfram starfsemi þeirra margra, að samtímis því að fullunna varan er frjáls í innflutningi, eru efnivörurnar bundnar leyfum, sem sumpart er erfiðleikum bundið að fá og — það sem verst er — alls ekki fáanlegar til þessa frá öðrum löndum en „clearing“-löndum og eru bæði dýrari og óhentugri og lakari en vól er á annars staðar. Mér þykir auðsýnt, að það sé með öllu óverjandi að þyngja með þessum hætti hlut iðnaðarins í samkeppni við fullbúnar iðnaðarvörur. Hér getur ekki verið um stórar fjárhæðir að ræða. Og því verður ekki trúð, nema sé sýnt beinlínis með tölum, að ríkisstj. sé ekki þess umkominn og megnug að sjá um, að þessar nauðsynlegustu efnivörur fyrir iðnaðinn verði frjálsar til innflutnings, ekki síður en fullunna varan, sem þær eiga að keppa við.

Loks er svo gerð grein fyrir því í þessari tillögu, að ríkisstj. heimilist að verja allt að 4 millj. kr. til beinna atvinnubóta í kaupstöðum og kaupsýnum, gegn því framlagi af hálfu sveitarsjóða, sem ríkisstj. telji þeim fært að greiða á móti. Við afgreiðslu fjárlaganna og einnig fyrr fluttum við Alþýðuflokksmenn till. um, að ríkissjóður verði 5 millj. kr. í þessu skyni. Þessi till. var felld, og tókum við hana því upp hér, þar sem gert er ráð fyrir nokkru lægri upphæð. Enn fremur höfum við ekki talið rétt að binda þetta fjárframlag þeim skilyrðum, að sveitarfélögin legðu jafnhá framlög á móti í sama skyni. Við teljum þó sjálf-sagt og eðlilegt, að svo verði alls staðar þar, sem það er hægt, en ef fjárframlag ríkisins væri bundið slíku skilyrði, væri um að ræða sýnda veiði, en ekki gefna. Hins vegar væri rétt, ef þessi till. yrði samþ., að ríkisstjórnin gengi eftir því, að svo miklu leyti sem fært væri talið, að bæjarfélögin legðu sinn skerf á móti. Gæti framkvæmdin þá verið þannig, að þessu fé yrði varið til þeirra framkvæmda, sem bæjarfélögin þyrftu nauðsynlega að koma á. Hvert bæjarfélag hefur gnægð slíkra verkefna, og með þessu móti væri hægt að koma

þeim áleiðis, um leið og bætt væri úr atvinnuleysinu.

Ég hef nú skrifað þessa brtt., svo að hún geti fengið að fara með hinum till. til hv. fjvn., sem ég vona að gefi henni fullan gaum og taki hana til athugunar, en við hæstv. forseta vildi ég segja það, að ég er því ekki mótfallinn, að till. verði borin undir atkv. í tvennu lagi, ef þess skyldi verða óskað. Fyrri hluti till. er aðeins framkvæmdaratriði og krefst ekki neinna fjárútláta úr ríkissjóði, og má þá bera hann upp sér, en síðari hlutinn, sem er um fjárveitingu úr ríkissjóði, gæti þá verið borinn upp í öðru lagi. — Ég sé svo ekki ástæðu til að hafa fleiri orð um þessa brtt. okkar hv. 3. landsk., þar sem hún er ljós í öllum atriðum. Ég þykist vita, að sú nefnd, sem hyggst ræða við ríkisstj. á morgun um hið slæma atvinnu-ástand hér, muni hafa svipaðar ráðagerðir í huga og þessi till. okkar stefnir að, þ. e. aðeins bráðabirgðaráðstafanir vegna atvinnuleysisins. Hvað hún hefur í huga viðvíkjandi framtíðarhorfum í þessu máli, skal ég ekkert segja um, en þessi brtt. okkar miðast sem sagt eingöngu við bráðabirgðaráðstafanir.

Hv. þm. N-Ísf. vék í ræðu sinni í dag nokkrum orðum að mér og hv. 6. landsk. og veitti mér ákúru fyrir óþinglega framkomu. Hann sagði m. a., að ég hefði viðhaft í umr. óviðurkvæmlega svigurmáli um hluta af bæjarstjórn Ísafjarðar, og gerði mér upp þau orð í því sambandi, að ég hefði sagt, að stjórn togarafélagsins á Ísafirði hugsaði ekki um hagsmuni bæjarfélagsins í heild í sambandi við rekstur félagsins. Þetta er ekki rétt, en hitt sagði ég, að eins og stjórn togarafélagsins væri nú, þá virtist hún hugsa meira um hag félagsins, að honum væri sem best borgið, heldur en að auka atvinnu í bænum. Ég skal nú sýna fram á, að hér var ekki um svigurmáli að ræða, heldur rétt skýrt frá staðreyndum. Það er rétt, að bæjarsjóður er hluthafi í þessu útgerðarfélagi og á meiri hl. af hlutafénu, eða 480 þús. kr. af 800 þúsundum. Stjórnina skipa þrír menn tilnefndir af bæjarstjórninni og tveir menn, sem eru fulltrúar hinna hluthafanna. Nú hefur það hins vegar sýnt sig, að í stjórninni hafa haft samstöðu um þetta mál tveir fulltrúar hluthafanna og fulltrúi Sjálfstfl. í bæjarstjórn. Hv. þm. upplýsti, að annar togari félagsins hefði á tímabilinu frá nóv. 1950 þar til í nóv. í haust lagt upp á Ísafirði rúm 4000 tonn af fiski. Ég skal ekki draga í efa, að hér er rétt með farið, en hitt er einkennilegt, að hv. þm. sér ekki ástæðu til að skýra frá því, hvað togarafélagið hafi gert í þessu efni frá því í nóv. í haust. Hvað hefur félagið látið leggja mikinn afla á land frá þeim tíma og þar til nú? Að gefnu til efni gerði bæjarstjórn Ísafjarðar samþykkt um það í haust, að lagt yrði fyrir alla fulltrúa hennar í stjórn togarafélagsins, að þeir ynnu að því, að togararnir legðu upp afla sinn til vinnslu í bænum. Þegar þetta mál kom svo fyrir stjórn togarafélagsins, fór svo, að einn fulltrúi bæjarfélagsins greiddi ekki atkv. eins og

bæjarstjórnin hafði fyrir lagt. Þetta eru aðeins blákaldað staðreyndir, en engin svigurmæli. — Ég gat þess í ræðu minni í gær, að aðstaða til að leggja afla á land á Ísafirði er óhentug, vegna þess að frystihús staðarins eru þess ekki umkomin að taka við öllum afla skipanna, og þarf því að keyra aflann til annarra staða í kring til vinnslu, til Hnífsdals eða Bolungavíkur. Það er að sjálfsögðu framkvæmlegt, en er bara æðimiklu dýrara. En síðan í haust, að þessi samþykkt var gerð í bæjarstjórn Ísfirðinga, er mér sagt, að togararnir hafi tvisvar sinnum lagt svolitinn afla upp á Ísafirði. Annar var sendur til Grænlands og hinn til Danmerkur, annar til Patreksfjarðar, en hinn til Englands og svo framvegis. Þannig hefur þetta verið frá því í nóvember í haust. Ég er ekki að tala um það, hvað hyggilegast hefði verið að gera í þessu efni frá sjónarmiði togarafélagsins, hvað bezt var hagsmunum þess, heldur hvað hyggilegast var með atvinnuástandið á Ísafirði fyrir augum. Það var þetta, sem ég vildi benda á. Og brtt. hv. 6. landsk. byggist á því, að hraðfrystihúsi verði komið upp á Ísafirði, svo að ekkert verði því til fyrirstöðu, að togararnir geti lagt upp afla sinn á Ísafirði. Annars sé ég ekki ástæðu til þess að fara að ræða hér um bæjarstjórnarmál á Ísafirði, um undirbúning að byggingu fiskiðjuvers á Ísafirði, sem hv. þm. sagði um, að það væri nú áreiðanlega komið á bezta veg, ef sundrungardraugurinn, hv. 6. landsk., hefði ekki risið upp og komið í veg fyrir það. Mér þykir rétt að upplýsa það, að það, sem um var deilt í sambandi við stofnun þessa fiskiðjuvers, var það, hvort fyrirtækið skyldi rekið á samvinnugrundvelli með samvinnu bæjarfélagsins og sjómanna á staðnum eða hvort það skyldi rekið af hlutafélagi. Það var þetta, sem um var deilt. Flokksmenn hv. þm. N-Ísf. töldu rétt að hafa það í hlutafélagsformi, en Alþýðuflokksmenn vildu reka það á samvinnugrundvelli, þannig að sjómenn ættu greiðan aðgang að þátttöku í félaginu. Það var svo vilji hv. þm. N-Ísf. og flokksmanna hans, sem varð ofan á, og útkoman hefur svo orðið sú, að ekki hefur orðið meira úr framkvæmdunum en það, að ekki hefur verið gert handtak, enda upplýsir hv. 6. landsk., að byggt hafi verið á útgerð báta, sem seldir hafi verið til annarrar heimsálfu. — Ég skal svo ekki lengja frekar umr. um þetta atriði, en vil aðeins benda á í sambandi við till. hv. 6. landsk., að nú, ef endurbyggt verður fiskiðjuver á Ísafirði, þá er sá þáttur þessa máls kominn á sæmilegan grundvöll, en annar þáttur málsins verður þó enn óleystur, sem sé að byggja niðursuðuverksmiðju á staðnum. Í sambandi við brtt. hv. 6. landsk. væri æskilegt, að báðar þessar aðgerðir væru hafðar í huga. Ég vil svo mega vænta þess, að sú hv. nefnd, sem fær þessar brtt. til athugunar, sjái sér fært að fallast á þessar till. okkar Alþýðuflokksmanna, því að ég vil ekki trúá, að það sé rétt, sem hv. 1. þm. Eyf. sagði, að svo liti út sem Siglufjörður væri sérstakt eftirlætisbarn hæstv. ríkisstj. Ég vil í lengstu

lög trúá því, að öll börnin séu henni jafnkær og að hún sé jafnglöggskyggn á ástand annarra staða sem Siglufjarðar.

Forseti (JPálm): Ég vil taka það fram, að till. á þskj. 659, sem útbýtt var hér áðan, er of seint fram komin og þarf því afbrigða við. Ég hef hugsað mér, ef því verður ekki á móti mælt, að hafa þann hátt á að láta brtt. fylgja öðrum till. til nefndarinnar, án þess að hún komi til atkvæða nú. (HG: Ég hef ekkert á móti því, að þessi háttur verði hafður á.)

Jónas Rafnar: Herra forseti. Umr. um þessa till., er borin var fram af hæstv. ráðh., eru nú komnar á allbreiðan grundvöll, þar sem nú er farið að ræða um atvinnuástand almennt um allt land. Fram hafa komið hér till. um að veita Siglufirði aðstoð og enn fremur Ísafirði og Reykjavík, og er þá komið nokkuð út fyrir þann grundvöll, er upphaflega till. gaf tilefni til.

Eins og öllum hv. þm. mun kunnugt, er atvinnuástandið á Akureyri síður en svo gott. Þetta er engin nýlunda, því að atvinna hefur oft verið mjög lítil þar yfir vetrarmánuðina. Bæjarstjórnin á Akureyri hefur eðlilega haft miklar áhyggjur út af þessu slæma ástandi og hefur haft til athugunar, hvað helst væri tiltækilegt til að bæta úr þessu ástandi. Hefur þá þótt einna tiltækilegast að leita úrlausnar á þessu máli í sambandi við togara bæjarins, en þar eru nú gerðir út fjórir nýsköpunartogarar, og hefur verið ráðgert að stuðla að aukinni uppskipun togaranna í bænum og nýtingu afla þeirra þar. Á sínum tíma mun því bæjarstjórnin hafa skipað fjögurra manna nefnd til að rannsaka þetta mál, og taldi hún mestar líkur til þess, að þetta mál yrði hægt að leysa með því að koma upp stóru, nýtzíku hraðfrystihúsi á Akureyri, sem gæti tekið á móti afla togaranna og þannig aukið mjög atvinnu í bænum. Á Akureyri er nú ekkert nægilega stórt hraðfrystihús til þess að taka á móti afla svo stórra skipa sem togararnir eru. Formaður þessarar nefndar kom nýlega til Reykjavíkur til þess að athuga möguleika á framkvæmd þessa máls, m. a. kostnað við að koma upp slíku húsi og lánsmöguleika. Að sjálfsögðu verður mestur vandinn að útvega nægilegt fé til að koma þessari byggingu í framkvæmd, þar sem allar lánsstofnanir eru nú svo að segja lokaðar. Ég efast ekki um, að bærinn mun leggja eitt-hvað af mörkum í þessu skyni, en það er þó óhjákvæmilegt, að bankarnir og ríkisvaldið veiti aðstoð sína og liðveizlu til að leysa þetta mál.

Ég vildi með þessum fáu orðum minna á, að ef hér er meiningin að fara út fyrir þann ramma þeirrar upphaflegu till., sem ríkisstj. lagði fram, þá hljóta að sjálfsögðu fleiri en einn kaupstaður að bera fram sínar kröfur um ríkisaðstoð til að bæta úr atvinnulífinu, og Akureyri er þar ekki undanskilin.

Hannibal Valdimarsson: Herra forseti. Mér er það vel ljóst, að ég á ekki rétt meiri ræðu-

tíma, þar sem ég hef þegar talað tvisvar og auk þess gert athugasemd. Ég þakka því hæstv. forseta fyrir það, að hann gefur mér kost á að segja hér nokkur orð.

Ég er þakklátur hv. þm. Vestm. fyrir þá skörulegu ræðu, er hann flutti hér í dag málstað Ísafjarðar til stuðnings. Ég er enn fremur þakklátur hv. þm. N-Ísf. fyrir þann hluta ræðu hans, er hann mælti með brtt. þeirri, sem ég hef hér lagt fram, en ég er ekki jafnþakklátur honum fyrir þann hluta ræðunnar, er hann vék að því, að ég hefði ekki áður haft áhuga fyrir fiskiðjuveri á Ísafirði. Þetta er með öllu ósatt, því að ég hef frá öndverðu haft áhuga fyrir fiskiðjuveri á Ísafirði. Í sambandi við þann sundrungardraug, sem hv. þm. gat um, vil ég upplýsa það, að deilan um þetta efni stóð aðeins um það, hvort fyrirtækið skyldi rekið sem hlutafélag eða samvinnufélag, og taldi ég, að réttara væri að reka það á samvinnugrundvelli og tryggja þannig, að sjómönnum á staðnum væri opin leið að félaginu um alla framtíð, í stað þess að með hlutafélagi væri reksturinn allur í höndum nokkurra eigenda og afkomenda þeirra, sem síðan gætu kannske orðið viðskila við sjálfa útgerðina, og ættu allir að sjá eðlis-muninn þar á. Ég tel, að bæjarstjórn Ísafjarðar ráði ekki yfir útgerð togarafélagsins, og það sem togarafélagið ber fyrir, er það vill ekki leggja upp aflann á Ísafirði, er það, að aðstaðan til þess sé þar ekki nógu góð. Úr þeirri aðstöðu þarf nauðsynlega að bæta. Það var mikil þörf fyrir fiskiðjuver á Ísafirði, þegar það mál var fyrst á döfinni, en nú er þörfin tvöföld, þar sem nú eru komnir togarar í kaupstaðinn, sem nauðsynlega þurfa að fá aðstöðu til þess að leggja þar upp afla sinn. Og um það erum við hv. þm. N-Ísf. sammála, að hraðfrystihúsið þar sé ófullnægjandi og að eitthvað þurfi að gera til þess að bæta úr þessum málum. En deilumálið, sem hann minntist á, er löngu dautt og grafið og engum til gagns að fara að taka það upp að nýju. Nú er aðeins um það að ræða, hvort ríkisstj. getur fengist til þess að veita lán og aðstoð til þess að koma upp þessum fiskiðnaðarfyrirtækjum. Við biðjum ekki um neinara gjafir til þessa, heldur aðeins lán.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 26 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 27 shlj. atkv. og til fjvn. með 27 shlj. atkv.

Á 35. fundi í Sp., 23. jan., var till. tekin til síðari umr. (A. 623, n. 734 og 754, 630, 659).

Framm. meiri hl. (Gísli Jónsson): Herra forseti. Þessi till. á þskj. 623 mun vera borin fram af hæstv. forsrh. og hæstv. atvmrh. og er um að heimila ríkisstj. að verja af ríkisfé allt að 1½ millj. kr. til að koma upp hraðfrystihúsi á Siglufirði, og verði þess talin þörf, þá að ábyrgjast allt að 1½ millj. kr. til þessara framkvæmda. Við fyrri umr. málsins kom einnig fram brtt. á þskj. 630 frá hv. 6. landsk. þm. þess efnis, að

Ísafjörður yrði einnig látinn njóta sömu hlunninda. Jafnframt kom brtt. á þskj. 659 frá hv. 4. þm. Reykv. og hv. 3. landsk. þm., þar sem þeir óska eftir, að þetta verði látið verða viðtækara og ná til kaupstaða og kaupskaða almenn.

Þessum brtt. var ásamt þáttill. vísað til fjvn. þann 17. þ. m., og hefur n. rætt þetta mál allýtarlega og einnig þær till., sem bornar voru fram af öðrum þm., og þær, sem komu fram við síðustu umr. Þótti ekki gerlegt að afgreiða till. þannig, að taldir væru upp einstakir staðir á landinu. Að visu fór mjög róttækur undirbúningur fram á Siglufirði, og aðrir þm. töldu, að einnig hefði farið fram allverulegur undirbúningur í sambandi við kröfur um atvinnu á þeim stöðum.

Ef þessi till. hefði verið samþ. eins og hún kom fram, þá þótti fullvist, að fljótt mundu berast að hróp um aðstoð viðar frá, því að eins og öllum er kunnugt eru atvinnumálin viðar alvarleg en á Siglufirði, svo að ástæða er til að ræða þau á sama grundvelli. Nefndinni þótti því rétt að breyta till. og gera hana almennari en sú var, sem borin var fram á þskj. 623. Eftir að hafa rætt þetta á fundi innan n. og sömu-leiðis við ríkisstj. þótti einsýnt að hafa till. almennara eðlis og treysta því, að ríkisstj. sinnti þeim beiðnum, sem berast kynnu um aðstoð til atvinnuaukningar, jafnóðum og þær bærust. Kemur þá til hennar kasta að sinna bæði Siglufirði og Ísafirði, svo og þeim stöðum öðrum, sem svipað er ástatt um og hjálpar beiðast. Um þessi atriði var n. algerlega sammála, en hins vegar kom fram sú skoðun innan n., að þessi aðstoð skyldi vera bundin vissum skilyrðum, og gaf minni hl., hv. þm. Borgf., út sérstakt nál., og mun hann skýra sína afstöðu sérstaklega. Ýmsir aðrir vildu einnig setja skilyrði, en um þau varð ekkert samkomulag, en hins vegar var sett inn í till., að ríkisstj. skyldi geta sett þau skilyrði, sem hún teldi nauðsynleg, svo sem um mótfamlög og annað. Það getur verið mikil aðstoð, þó að ekki sé allt lagt fram og eitthvað verði að leggja fram af mótfamlögum, en það er erfitt að skilgreina það í stuttri þáttill., svo að heppilegra þótti að vísa aðeins til ríkisstj. með það atriði.

Ég get ekki látið hjá líða að taka nokkuð til athugunar, að það verði sett sem skilyrði fyrir framlagi, að ekki standi á þeim stöðum, sem veita á stuðning, yfir verkföll á sama tíma og verið er að veita þeim fé til atvinnuaukningar. Forsrh. sagði, að það væri erfitt að gera þetta að skilyrði. En það er mín skoðun, að það sé nauðsynlegt að setja það skilyrði, að ekki sé verið að gera tilraunir til að stöðva atvinnuvegina á sama tíma og verið er að leggja fram til þeirra fé til að halda þeim gangandi. Það þótti hins vegar ekki rétt að setja þetta skilyrði í till.

Það er kunnugt, að það kom til mála á Siglufirði að binda þessa aðstoð við sildarverksmiðjur ríkisins. Þetta kemur að visu ekki fram í till. n., en hins vegar er það almenn skoðun, að þessu verði bezt háttáð með því, að það verði haft í sambandi við þær. En hv. þm. Borgf. vildi

ekki fylgja málinu, nema það væri gert að skilyrði, að þetta yrði ekki gert, og vill hann binda aðstoðina því skilyrði, að þetta sé veitt annaðhvort einstaklingum eða félögum á viðkomandi stöðum. Hins vegar er meiri hl. á þeirri skoðun, að óheppilegra sé að binda þetta svo við ákveðin fyrirtæki, og telur, að ekkert sé því til fyrirstöðu, að þetta sé látið vera í sambandi við sildarverksmiðjur ríkisins, ef því er haldið frágreindu. Þetta getur og haft þau áhrif að létta undir með þeim á þeim tíma, sem ekkert er þar að gera í sambandi við sildveiðarnar, og má þá um leið nota hús þeirra og vélar og starfsfólk til þessara framkvæmda. Þessi tvö sjónarmið geta þess vegna fallið saman, að létta undir með sildarverksmiðjum ríkisins og að bæta úr atvinnuástandinu á þessum stöðum. Meiri hl. vill þess vegna leggja það í vald ríkisstj., á hvern hátt hún ver þessu fé, og treystir henni til að gera það á sem beztan hátt í hverju tilfelli.

Meiri hl. n. var sammála um að hækka þessa upphæð úr 1½ millj. í 4 millj., eins og lagt er til í brtt. hans á þskj. 734, þ. e. a. s., að ríkisstj. er heimilað að verja allt að 4 millj. til þess að bæta úr atvinnuörðugleikum á hinum ýmsu stöðum að undangenginni rannsókn. Hins vegar þótti ekki ástæða til að taka upp heimild til ábyrgðar á lánun, þar sem í 22. gr. fjárlaga, XXIII. lið, er heimilað ábyrgðarlán, allt að 6 millj. kr., til hraðfrystihúsa og fiskimjölsverksmiðja. Og ef sú heimild er að fullu notuð, þá er ekki ástæða til frekari heimildar, og ef jafnframt er notuð heimild í XIX. lið sömu gr. um ábyrgðarlán að upphæð 2 millj. til þess að fullgæra hraðfrystihús, sem hefur verið ætlað stofnlán úr stofnlánadeild sjávarútvegsins.

Í sambandi við þetta er vert að geta þess, að þegar fjv. gekk frá fjárlögunum, lagði hún til, að XIX. liðurinn yrði orðaður eins og nú er í XXIII. lið, og var aldrei til þess ætlað, að til þessara framkvæmda yrði látið meira en 6 millj., en hér er nú í fjárl. heimild fyrir 8 millj. kr. ábyrgðarlánun, og sé það notað að fullu, virðist ekki vera ástæða til, að þessi upphæð sé hærrí.

Meiri hl. n. lýsir því yfir, að hann ætlast til, að ríkisstj. noti að fullu til þessara framkvæmda upphæð þá, sem um getur í XIX. lið, en það byggist aftur á því, að ríkisstj. geti notað allar þessar 8 millj. og þurfi ekki frekari heimild.

Meiri hl. n. leggur því til, að frv. verði samþykkt með svo hljóðandi breytingum:

Í fyrsta lagi, að tillgr. orðist svo: „Alþingi ályktar að heimila ríkisstjórninni að verja allt að 4 millj. kr. til þess að bæta úr atvinnuörðugleikum í landinu á þann hátt, er hún telur heppilegast. Ríkisstjórnin getur sett þau skilyrði fyrir aðstoð þessari, um mótfamlög og annað, sem hún telur nauðsynleg.“ — Enn fremur verði fyrirsögn frv. breytt til samræmis við þetta, og orðist hún svo: „Till. til þál. um ríkisaðstoð vegna atvinnuörðugleika.“

Meiri hl. n. leggur engan dóm á það, hvaða staðir skuli ganga fyrir, en vill beina þeirri ósk til viðkomandi ráðherra, að hann láti fara fram rannsókn á öllum þeim stöðum, sem til

greina koma og rætt hefur verið um í sambandi við afgreiðslu þessa máls, og enn fremur, að öllum þessum stöðum verði veitt sú aðstoð, sem möguleg er á hverjum tíma og nauðsyn krefur. — Nefndin leggur til, að till. verði samþykkt eins og hún er á þskj. 734.

Frsm. minni hl. (Pétur Ottesen): Eins og fram kemur í bæði nál. meiri hl. á þskj. 734 og nál. minni hl. á þskj. 754, þá varð samkomulag um það í fjv. að gerbreyta till. að formi til, þannig að heimildin til handa ríkisstj. væri ekki bundin við ákveðna staði, heldur hefði hún heimild til að ráðstafa ákveðinni upphæð til atvinnuaukningar á þeim stöðum, þar sem talið væri, að þess væri brýn og óhjákvæmileg þörf, í sama skyni og fólst í upprunalegu till., sem flutt var hér í þinginu af tveimur ráðherrum. Það voru sem sé leidd rök að því, að það mundi vera svo erfitt atvinnuástand víðar en á Siglufirði, að ástæða væri til, ef farið er inn á þessa braut, að veita þá slíka aðstoð til fleiri staða, sem svipað væri ástætt um, enda líka vist, að ef slík aðstoð hefði verið veitt Siglufirði einum, þá hefðu komið fram beiðnir víðar að, sem erfitt mundi reynast að vísa algerlega á bug. Það varð því fullt samkomulag um að hækka þá upphæð, sem ætluð var í þessu skyni, úr 1½ millj. í 4 millj. kr., eins og hv. frsm. meiri hl. hefur þegar gert grein fyrir. Um þetta tiltekna atriði varð fullt samkomulag í nefndinni. Aftur á móti voru nokkuð skiptar skoðanir um það, hvort bæri að setja skilyrði að því er snertir framkvæmd till.

Ég bar það fram í n., að þar sem svo stæði á, að þessi hjálp yrði veitt og henni yrði varið til þess að koma upp hraðfrystihúsum og fiskimjölsverksmiðjum, þá yrði það sett að skilyrði, að þau fyrirtæki væru eign einstaklinga á viðkomandi stað eða bæjarfélaga eða hlutafélaga og ræki eigandi fyrirtækisins það á eigin ábyrgð. Ég lit svo á, að þetta sé trygging fyrir góðum árangri af þessari aðstoð, að aðilar á þessum viðkomandi stöðum standi að þessu, reki það sjálfir og séu ábyrgir gagnvart þessum fyrirtækjum og ríkinu, sem lána fé í þessu skyni, þannig yrði mest gagn að þessari aðstoð og þannig yrði það bezt tryggt, að hún komi að tilætluðum notum. Ég tel, að það sé ekki heppilegt eða hyggilegt að koma upp ríkisfyrirtæki á staðnum til þess að bæta úr atvinnuörðugleikunum. Ég held, að það verði affarasælla, að ábyrgðin á atvinnufyrirtækinu hvíli á þeim, sem á heima á þeim stað, þar sem bæta skal ástandið. Það eru fyrst og fremst þeir, sem á þessum stöðum búa, sem hafa hagsmuna að gæta, og það getur ekki orkað tvímælis, að stefnt er til meira öryggis og betri háttá, ef rekstur er í höndum ábyrgra aðila á staðnum.

Það var að gefnu tilefni, sem ég vildi slá þennan varnagla, því að það var um það rætt í n. að fara ef til vill að blanda sildarverksmiðjum ríkisins á Siglufirði inn í þetta mál. Þetta taldi ég vera mjög óheppilegt og vildi þess vegna setja það skilyrði fyrir aðstoðinni, sem útilokaði, að þetta væri gert.

Það er vitað mál, að ef á að fara að ganga

inn á þá braut að leysa þennan vanda með því að fara að setja upp ríkisstofnanir í því skyni og stíga í því efni fyrsta sporið með því að láta sildarverksmiðjur ríkisins á Siglufirði taka að sér þetta hlutverk, þá er hætt við, að aðrir vildu fara að slást í förina og heimta, að settar yrðu upp slíkar stofnanir, sem ríkið ætti og bæri ábyrgð á að öllu leyti, til þess að leysa þann vanda, sem leiðir af erfiðu atvinnuástandi. Ég held, að það sé ekki heppilegt, að Alþingi fari að ýta undir og styðja slíkan hugsunarhátt. Hitt held ég, að sé réttara, að veita þessa hjálp með þeim hætti, sem ég legg til, að styðja atvinnurekendur á viðkomandi stöðum til að gera þær ráðstafanir, sem nauðsynlegar eru til þess að bæta úr atvinnuástandinu, þannig að þeir beri alla ábyrgð á rekstrinum og séu þess meðvitandi, að það velti á ráðdeild þeirra og fyrirhyggju, hvort aðstoð kemur að notum eða ekki.

Aðalmismunurinn á minni till. og till. meiri hl. er fölginn í þessu, sem ég nú hef skýrt frá.

Ég hef auk þessa flutt aðra brtt. Í brtt. meiri hl. er gert ráð fyrir því, að ríkisstj. sé heimilt að verja allt að 4 millj. kr. í þessu skyni. Þetta þýðir það, að ríkið leggi fé þetta fram þannig, að það sé óendurkræft. Þetta tel ég ekki heppilegt, að þetta sé endilega lagt fram sem óendurkræft fé, því að það liggur ljóst fyrir, að það er hægt að ná í sumum tilfellum sama árangri með því að lána féð. Ég tel því, að hér sé um ofraun að ræða.

Þess vegna hef ég lagt til, með hliðsjón af framsöguðu, að tillagan verði orðuð svo:

„Alþingi ályktar að heimila ríkisstj. að verja eða lána af ríkisfé, annað hvort eða hvort tveggja, allt að 4 millj. króna til þess að bæta úr atvinnuörðugleikum í landinu, eftir því sem nauðsynlegt er. Þegar slík aðstoð er veitt til þess að koma upp fyrirtækjum, skal hún því aðeins látin í té, að bæjar- eða sveitarfélag eða félag einstakra manna eigi eða reki fyrirtækið. Ríkisstjórnin getur sett þau skilyrði fyrir aðstoð þessari, um mótframlög, tryggingar og annað, sem hún telur nauðsynleg.“

Ég hef haft orðalag þessarar till. þannig, að sett eru ákveðin skilyrði fyrir framkvæmd hennar, sem miða eiga að því að tryggja raunhæfan árangur af henni, og að þar séu báðir möguleikar opnir um lán eða framlag, þannig að hægt sé að leysa vandann eftir báðum þessum leiðum, eftir því sem við á. En eftir till. meiri hl. er aðeins hægt að gera þetta með þeim hætti, að féð sé ekki endurkræft. Ég vænti þess, að Alþ. geti fallt á, að heppilegra sé að hafa þennan hátt á.

Ég hef svo ekki miklu fleira að segja um þann mun, sem er á minni till. og till. meiri hl. Það, sem þar ber á milli, er fólgið í þessum atriðum, sem ég hef nú gert grein fyrir.

Ég skal geta þess, að í nál. meiri hl. er gert ráð fyrir því, að ríkisstj. hafi 8 millj. kr. ábyrgðarheimild í þessu skyni samkv. 22. gr. fjárlaganna. Þetta er misskilningur, þó að svo hafi til tekið, að þessar tölur standi þar. Á fjárlagafrv., eins og stjórnin bar það fram, var á 22. gr. 2 millj. kr. ábyrgðarheimild í þessu skyni. Fjv. bar fram brtt. um að hækka þessa upphæð í 6 Alþt. 1951. D. (71. löggjafarþing).

millj. kr. En það fór svo í meðförunum, að þessar 6 millj. voru settar þarna inn sem nýr liður, en áfram stóð 2 millj. kr. heimildin. Það hefur því aldrei farið fram atkvgr. um hærri upphæð en 6 millj., og þessar 2 millj. eru engan veginn til ráðstöfunar. Skrifstofan hefur þegar vakið athygli á þessu og telur eðlilegt, að þessu verði breytt, þegar fjárlögin eru prentuð upp í stjórnartíðindum. Þarna er því ekki nema um 6 millj. kr. ábyrgðarheimild að ræða. Þetta vildi ég upplýsa fyrir þeim, sem hafa ekki gert sér grein fyrir þeim mistökum, sem hér eru á orðin.

Ég hef ekki fleira að segja um þetta mál, en ég vænti þess, að Alþ. fallist á, að heppilegra sé að orða þessa heimild á þann hátt, sem ég hef lagt til á þskj. 754.

Haraldur Guðmundsson: Herra forseti. Ég sé ástæðu til að þakka fjv. fyrir þá breyt., sem hún hefur gert á þessari till. Ég álit, að það sé mikilsvert, að þarna sé miðað við almenna þörf í landinu, en þetta ekki bundið við einn eða tvo ákveðna staði. Að visu skal það játað, að þetta framlag mun að mestu fara til þeirra staða, sem um var að ræða í hinum upphaflegu till., en samt er þetta spor í rétta átt, og er það þess virði að þakka það.

Ég mun því leyfa mér að taka aftur brtt. okkar hv. 3. landsk. þm. á þskj. 659 um þetta efni, en þar var lagt til, að Alþ. heimilaði ríkisstj. að verja allt að 4 millj. kr. til þess að bæta úr atvinnuástandinu í kaupstöðum og kaupsýnum. Ég hef áður orðað, að hún yrði borin upp í tvennu lagi, og tek ég hér með síðasta máls. hennar til baka, en óska þess, að fyrri hlutinn verði borinn upp sem viðbótartill. við till. meiri hl. svo og till. um breyt. á fyrirsögninni.

Ég skal svo ekki fara að lengja þessar umr. mikið. En út af því, sem hv. þm. Borgf. sagði, að ríkisstj. hefði ekki heimild nema fyrir 6 millj., þá álit ég, að þetta séu lög og hún hafi heimild til 8 millj., og þegar þessi lög hafa verið undirrituð af forseta Íslands, held ég, að þeim sé ekki hægt að breyta nema með nýjum lögum.

Um brtt. hv. þm. Borgf. vil ég segja það, að ég hef ekkert á móti því að heimila að veita lán, þar sem þess er þörf. Hins vegar er ég andvígur hinum hluta till., að þegar slík aðstoð er veitt til þess að koma upp fyrirtækjum, þá skuli hún því aðeins látin í té, að bæjar- eða sveitarfélag eða félag einstakra manna eigi og reki fyrirtækið. Ég get því ekki greitt till. hv. þm. Borgf. atkv., en mun greiða atkv. með till. meiri hl.

Í sambandi við till. á þskj. 659 vil ég beina þeirri spurningu til ríkisstj., hverra aðgerða er að vænta í sambandi við það efni, sem fyrsti máls. till. fjallar um, hvort þess megi vænta, að skjótlega verði svo komið, að flestar eða allar fiskvinnslustöðvar geti tekið til starfa. Í öðru lagi: Hvað liður framkvæmdum innanhúss í iðnskólabyggingunni, sem hafa mikla þýðingu til þess að bæta úr atvinnuleysi iðnaðarmanna í bænum? Ég sé í blöðum, að n., sem sér um bygginguna, hefur tekið því fjarri að byrja framkvæmdir í þessum efnun nú. Í fjárl. er

ætlun 1 millj. kr. í þessu skyni og ½ millj. í fjárhagsáætlun Reykjavíkur, svo að þarna ætti að vera til ráðstöfunar 1½ milljón, og það er óafsakanlegt með öllu, ef ekki er undinn bráður bugur að því að byrja framkvæmdir núna, meðan atvinnuleysið er mest hjá þessum mönnum. Ég vil vænta þess, að hæstv. ríkisstj. sjái sér fært að veita upplýsingar um þetta, áður en till. eru bornar undir atkv., því að mér er kunnugt um, að hún hefur átt viðræður við atvinnu-málanefnd fulltrúaráðs verkafélagslaganna í Reykjavík um þetta efni, og ég ætla, að eftir þær viðræður hafi n. haft von um, að úr mundi rætast.

Fors.h. (Steingrímur Steinþórsson): Herra forseti. Þessi till. hefur nú tekið nokkrum breyt. frá því, er hún var hér til fyrri umr. — Eins og hv. frsm. meiri hl. fjvn. tók fram, þá hefur n. haft samráð við ríkisstj. um þetta mál, og það varð samkomulag milli ríkisstj. og meiri hl. fjvn. um till. eins og hún er nú orðin hjá meiri hl. Ég mæli því að sjálfsögðu með því, að till. verði afgr. í því formi, sem hún er nú. Henni hefur verið breytt í þá átt, að hún er nú ekki bundin við einn stað eins og hún var upphaflega, og í öðru lagi er um hærra fjárframlag að ræða, þannig að það má þá dreifa aðstoðinni meira en gert var ráð fyrir upphaflega.

Um einstök atriði, sem fram komu hjá hv. frsm. meiri hl., þá vil ég taka það fram hvað snertir ábyrgðarheimildina, sem var í till. okkar flm., að það var sett fram vegna þess, að það var miðað við einstakt fyrirtæki, og þótti því eðlilegt, að ábyrgðarheimild, sem nægði þar, yrði sett inn um leið, en líka á, eins og kom fram hjá hv. frsm., heimildin, sem nú er í fjárl., að nægja hvað þetta atriði snertir. Ég skal ekkert fara að ræða það, sem kom fram hjá hv. þm. Borgf., að það hefðu verið veittar 2 millj. kr. hærri ábyrgðarheimildir en Alb. hefði ætlað til. Ég hef ekki rannsakað það svo, að ég þori að fullyrða um það, en það er óhrekjanlegt, að það er um 8 millj. kr. ábyrgðarheimild að ræða í fjárl., og ég sé ekki annað en það hljóti að vera vítalautst fyrir ríkisstj. að nota sér þá heimild, ef á þarf að halda, sérstaklega þegar búið er að lýsa því yfir af form. fjvn. og frsm. meiri hl., að það sé beinlinis reiknað með því, að það megi nota þá heimild, og á þeim grundvelli er það, að ég tel eðlilegt, úr því að búið er að breyta till., að ábyrgðarheimildin sé felld niður, þar sem um sæmílega háar heimildir er að ræða.

Hv. frsm. tók fram, að n. liti svo á, að sjálf-sagt væri, að fram færi athugun á því, hvernig ætti að skipta þessu fé, a. m. k. á þeim stöðum, sem sæktu um aðstoð, og er þetta alveg sjálfsagt, og vil ég lýsa því yfir, að ríkisstj. mun að sjálfsögðu láta slíka athugun fara fram, eftir því sem umsóknir berast, og leitast við að nota heimildina þannig, að hún sé notuð þar, sem þörfin er mest að hennar áliti og trúnaðarmanna hennar.

Hv. þm. Borgf. er með nokkra sérstöðu í þessu máli. Þó held ég, að það sé aðeins eitt atriði, sem hægt er að segja, að sé sérstaða, þó að hv.

þm. lýsi því sem tveimur breyt., sem hann er með, frá því, sem meiri hl. leggur til. En ég tel hitt atriðið ekki neina breyt., þó að hv. þm. vilji orða það þannig: „Alþingi ályktar að heimila ríkisstj. að verja eða lána“ o. s. frv. Ég lit svo á, að orðalagið „að verja“ geti tekið yfir hvort sem væri að veita lán eða láta það sem beinan styrk af hálfu ríkisins, og ég vil lýsa því yfir, að ríkisstj. mun lita þannig á, að þetta orðalag, eins og það er í upphaflegu till. og eins og það er enn hjá meiri hl. fjvn., geti gripið yfir þetta hvort tveggja, og þar af leiðandi er það sjálfsagt, að það verði athugað, hvernig féð verður út látið og hvaða skilyrði eru sett fyrir því að ýmsu leyti, hvort féð verður endurgreitt o. s. frv. Ég álit því, að það þurfi ekkert að taka nánar fram um þetta atriði. — Hitt er meginatriði í brtt. hv. þm. Borgf., að hann vill binda þá aðstoð, sem veitt yrði samkvæmt þessari heimild, við það, að það sé bæjarfélag, sem rekur fyrirtækin og kemur þeim upp eða þá einstaklingar; m. ö. o., að það sé útilokað, að ríkið geti haft með það að gera eða ríkisfyrirtæki. Ég álit nú, að það sé alveg óþarfi að vera að útiloka þetta í þessari till., því að ég geri ráð fyrir því, að ríkisstj. fari svo með þessa heimild, að hún muni ekki fara inn á þá braut nema að yfirlögðu ráði, að henni þyki nauðsynlegt að gera það vegna einhverra sérstakra ástæðna á vissum stöðum. Og af því að hv. þm. nefndi sérstaklega Siglufjörð, þar sem till. í upphafi fjallaði um þann stað, þar sem eru starfandi fyrirtæki, sem ríkið á, eins og sildarverksmiðjurnar, þá vil ég taka það fram í þessu sambandi, að ríkisstj. mun, ef hún fær heimild eins og þá, sem meiri hl. leggur til, áreiðanlega hlusta á það, sem stjórn sildarverksmiðja ríkisins segir um þetta mál og hversu hún vill leysa málið. Í stjórn sildarverksmiðja ríkisins eru sérstakir trúnaðarmenn Alb. og ríkisstj., og á stað eins og Siglufirði, sem er að fara í hundana, þegar þessi ríkisfyrirtæki hafa ekki verkefni, þá virðist ómögulegt að leysa þetta mál öðruvísi en þannig, að stjórn sildarverksmiðjanna þrauthugi málið, og það verður að athuga, hvort hennar till. séu ekki heppilegar til úrlausnar. Á þann hátt tel ég því ómögulegt að útiloka það algerlega, að einhver ríkisfyrirtæki geti að einhverju leyti haft með rekstur stofnunar eða fyrirtækis að gera, sem komið yrði upp á grundvelli þessarar þál. — Ég vildi taka þetta fram almennt, en það er ekki af því, — og það held ég að hv. þm. Borgf. viti, — að ríkisstj. sé þannig skipuð, að hún sé sérstaklega áfjáð í að láta ríkið vera með allt of mikinn rekstur, meiri en ástæða gæti verið til. En eins og ástætt er í okkar þjóðfélagi, eins og ríkið kemur víða við um rekstur, þá álit ég ekki hægt að útiloka það algerlega, þegar um almennar ráðstafanir er að ræða, að einhver ríkisfyrirtæki komi til greina í sambandi við þetta.

Þetta vildi ég taka fram út af till. hv. þm. Borgf., og af þeim ástæðum er það, að ég hlýð að mæla á móti henni og tel hana óheppilega og að hún gæti orðið til þess að gera erfiðara fyrir að koma þessu máli fyrir á þann hátt, sem heppilegast sýndist, þegar málið væri skoðað

til hlítar. Ég held það sé svo ekki meira um þetta atriði að segja.

Hv. 4. þm. Reykv. mælti nokkur orð út af þeirri brtt., sem hann og annar þm. úr Alþfl. fluttu hér við fyrri umr. málsins. Virtist mér, að hann væri svona við því búinn að taka till. aftur, a. m. k. annan hluta hennar, en óskaði eftir svörum við þeim atriðum, sem fram eru tekin í fyrri hluta brtt. á þskj. 659. Ég lýsti því yfir við fyrri umr., að n. frá fulltrúaráði verka-lyðsfélaganna hefði óskað eftir samtali við ríkisstj. Það samtal fór fram daginn eftir, og þá voru m. a. rædd þau atriði allnákvaðmlega, sem felast í þessari till. hv. 4. þm. Reykv. Ég get ekki gefið alveg full svör við því, hvenær hægt sé að leysa úr þeim atriðum, sem þar eru nefnd, en að þessu hefur verið unnið af ríkisstj. og er unnið að því að leysa þetta mál þannig, að togarnir leggi hér upp afla, en það hefur verið litið um afla hjá ýmsum togurum, sem annars hafa ákveðið að leggja fisk upp í fisk-vinnslustöðvar hér í Reykjavík og víðar. En að þessum málum verður reynt að vinna, eftir því sem mögulegt er, og stuðla að því, en hvað mikill árangur næst, þori ég ekki að fullyrða, en við væntum þess fastlega, ef nú stillir til og veður verður sæmilegt og þá sæmilegur afl, og þá sérstaklega þegar bátafloinn fer af stað, að úr þessu muni bráðlega rætast. Þetta er óvenju-legt ástand síðan um áramót vegna hins tryllta veðurofsa, sem verið hefur, svo að enginn bátur hefur komið á sjó, nema lifshætta fylgi.

Út af byggingarframkvæmdum hér í Reykja-vík og að vinna gæti hafist við þær, þá var því lýst yfir á fundi með n. frá fulltrúaráðinu, að það mundi alls ekki standa á því, að fé úr ríkis-sjóði yrði greitt, hvenær sem hægt væri að vinna að byggingarframkvæmdum eins og iðn-skólanum og jafnvel fleiri byggingum, sem hægt er að vinna að að vetrarlagi innanhúss, og ég get fullyrt, að það mun ekki standa á því. Hvort einhverjar aðrar ástæður hindra, að hægt sé að hefjast handa, það er mér ekki kunnugt, enda ekki á vegum ríkisstj. út af fyrir sig. — Þessi atriði vildi ég aðeins nefna í sambandi við það, sem hv. 4. þm. Reykv. tók hér fram. Að öðru leyti skal ég ekki eyða tíma þingsins að þessu sinni.

Einar Olgeirsson: Herra forseti. Ég vil leyfa mér að vekja athygli á mjög ánægjulegri þróun, sem fram hefur farið í þessu máli frá því fyrir jól. Fyrir jól voru felldar till. frá Sósfl., brtt. við fjárl. um 9 millj. kr. framlag til atvinnu- og framleiðsluaukningar, og virtist þá ekki veru-legur skilningur á því, hve hættulegt ástand væri fram undan. Hins vegar í janúar, þegar þingið kemur saman aftur, þá bera hæstv. forsrh. og hæstv. atvmrh., form. Sjálfstfl., fram þáttill., sem hér var til umr., sérstaklega við-víkjandi atvinnulífínu á Siglufirði, um að verja til þess 1½ millj., og nú þegar hv. fjvn. fær þetta til athugunar, þá bætir hún úr þessu, þar sem hún leggur til, að þessi heimild verði 4 millj., með þeirri till., sem hér liggur fyrir.

Það er þannig auðséð, að það er vaxandi skilningur á því, hver v. er fyrir dyrum og hver

þörf er á því, að Alþ. reyni að bæta úr, og ég verð að segja, að svo framarlega sem þingið ekki fari heim, þá efast ég ekki um, að það yrði bætt við þessa upphæð. Ég vil hins vegar lýsa yfir ánægju minni yfir þeirri breyt. til bóta, sem þegar er orðin í sambandi við till. hæstv. forsrh. og hæstv. atvmrh., og í öðru lagi þeirri endurbót, sem hv. fjvn. hefur gert á henni. Ég vildi hins vegar um leið mega treysta því, að hæstv. ríkisstj., — og það er hægt fyrir hana án þess, að það kosti hana eða ríkið einn eyri, — geri þarna á allmikla endurbót til viðbótar eins og lagt er til í því þingmáli, sem næst er á undan þessari þáttill. og er síðasta mál á dagskrá, till., sem er flutt um ráðstafanir til að draga úr atvinnuleysinu. Ég vil vekja athygli hæstv. ríkisstj. á því, sem þar er farið fram á, þ. e. að gefa frjálstan innflutning til iðnaðarins og á byggingarefni til að byggja íbúðarhús. Þetta eru ráðstafanir, sem ekki kosta ríkisstj. einn eyri, en mundu gefa henni nokkurt fé í ríkis-sjóð og hjálpa til þess að auka atvinnulíf.

Ég tók eftir því við umr. um þetta mál síð-ast, að hv. 1. þm. Eyf. sagði, að það væri alltaf kallað á ríkið, og var að átella þá afstöðu manna. En ég vil vekja athygli á því, að það er máské ekki óeðlilegt að kalla á ríkið, þegar ekkert er hægt að fá gert án ríkisins. Þarna er farið fram á í okkar brtt. og okkar þáttill., að ríkið leyfi fólkinu að bjarga sér sjálft, leyfi að flytja inn byggingarefni, ef það framleiðir gjaldeyri til þess að kaupa það, leyfi því að flytja inn hráefni til iðnaðarins og stuðla að eðlilegri lánastarfsemi. Það er ekki farið fram á mikið, en það mundi auka atvinnulíf, ef við því væri orðið. En meðan ríkið heldur þessari harðvitugu einokun á innflutningi og útflutningi og bannar þannig fólkinu að bjarga sér sjálft, þá er ekki óeðlilegt að kalla á ríkið. Ég held, enda þótt við sjáum fram á, að sú till., sem ýmsir þm. Framsfl. hafa flutt um einok-unina á saltfiskinum, muni eiga að fá að deyja drottni sínum, að það væri ákaflega æskilegt, að ríkisstj., um leið og hún nú sýnir nokkurn vilja til þess að leggja fram peninga til þess að bæta úr atvinnuleysinu, gæfi fólkinu frelsi til þess að bæta úr sínu atvinnuleysi sjálft, í hvaða formi sem fólkið kys að gera það. Ég vildi aðeins, um leið og þessi þáttill. var til umr., m. a. vegna þess, að komið er að síðustu dögum þings-ins og það er máské ekki vist, að till., sem hér liggur fyrir og er á dagskrá, komi til umr., ein-dregið skjóta því til hæstv. ríkisstj. að taka þessi mál til athugunar, vegna þess að það, sem t. d. felst í okkar þáttill., það er allt á hennar valdi að gera án þál., þar sem þarna er farið fram á frelsi, sem hún getur gefið sjálf samkvæmt heimildum, sem hún hefur í l. Það væri dálítið slæmt tákni um ástandið í landinu, ef það væri komið þannig, að það væri orðið hæg-ara að toga peninga út úr ríkisstj. en að fá frelsi handa landsmönnum til að mega vinna. Það væru þá orðnir undarlega sterkir hagsmunir, sem stæðu að einokuninni í landinu, ef svo væri komið, því að mönnum hefur verið sárt um peninga og hefur þurft mikið til að fá þá fram.

Að öðru leyti vil ég lýsa ánægju minni yfir þeirri breyt., sem orðin er á þáttill., þó að ég þykist vita, að það þýði ekki að fara fram á meira nú, þótt það aftur á móti, ef þingið sæti lengur, mundi ef til vill fást fram.

Frsm. meiri hl. (Gísli Jónsson): Herra forseti. Ég vil leyfa mér að benda á, að ágreiningurinn milli meiri hl. fjvn. og hv. þm. Borgf. er ekki svo mikill. Hann vill fyrirbyggja, að hægt sé að láta þessi verk fara fram í sambandi við sildarverksmiðjur ríkisins. Ég hygg þó, að ef rannsókn leiddi í ljós, að hægt væri að gera stærra átak með minna fé og tryggja enn betri atvinnumöguleika á viðkomandi stað með því að láta það fyrirtæki hafa á hendi framkvæmdir, og um leið væri það tryggt, að þetta gæti ekki haft áhrif á sildarverðið til sjómanna, — þá hygg ég, að hv. þm. Borgf. mundi einnig setta sig við þá meðferð málsins. En það vildi ég taka fram við hæstv. forsrh., og það er þess vegna, sem ég kvaddi mér hljóðs, að ef svo skyldi fara, að þetta yrði framkvæmt af sildarverksmiðjum ríkisins á Siglufirði, — þessar atvinnubætur sem hér um ræðir, — þá verður að halda reikningshaldinu sér í sambandi við það mál, — það er mjög mikilsvert atriði til þess að fyrirbyggja, að tortryggni kunni að koma upp í sambandi við aðrar framkvæmdir verksmiðjanna. Síndi það sig, að þessi viðskipti yrðu til óhags fyrir ríkisverksmiðjurnar, þá er ég viss um, að ríkisstj. og Alp. væru viðmælandi síðar um að láta það ekki ganga út yfir sildarverksmiðjurnar, heldur yrði því breytt á annan hátt og þá kannske eitthvað svipað því, sem hv. þm. Borgf. leggur til. En ég legg að sjálfsögðu mik-ið upp úr því, að um þetta mál geti verið fullkomin eining á Alp., en vil vænta þess, að hæstv. ríkisstj. hagi málinu þannig, að ekki verði blandað saman þeim rekstri við annan rekstur sildarverksmiðjanna.

Það er rétt að taka það fram, að hér hafa orðið á formgallar í sambandi við 22. gr. fjárlaga, en ég tel ekki fjarstæðu, þótt ríkisstj. noti þessa heimild alla, ef þörf krefur, eftir þær yfirlýsingar, sem hér hafa komið fram, þegar við þekkjum fordæmi fyrir því, að ríkisstj. hefur látið nægja að fá skriflegt samþykki fjvn. fyrir ýmsum upphæðum, án þess að samþykki Alp. hafi verið til fyrir þeim.

Ég vil svo að lokum benda hæstv. forsrh. á það, þótt það sé óskyrt þessu máli, að hér hefur verið rætt mikið um ýmsar ráðstafanir til atvinnuaukningar, m. a. að flýta fyrir byggingu iðnskóla og heilsuverndarstöðva í því skyni, og ég hygg ég mæli fyrir hönd allrar heilbr.- og félmn. Ed., er ég segi, að það hefur valdið okkur nokkrum vonbrigðum, að hann og heilbr.- og félmn. Nd. skuli hafa stöðvað svo áriðandi mál sem frv. um hæli fyrir drykkjusjúka menn er, þegar það er vitað, að framgangur þess máls mundi hafa gert það tvennt í senn að bæta atvinnuástandið í landinu og leysa úr mjög aðkallandi máli, og þegar það er líka vitað, að hér liggja í sjóði um 2 millj. kr. til þessarar framkvæmdar, þá er það enn óskiljanlegra, að slíkt mál skuli vera stöðvað í nefnd, meðan

unnið er að því að ráðstafa fleiri millj. kr. úr ríkissjóði. Ég vil því eindregið mælast til þess við hæstv. ráðh., að hann reyni allt til þess að knýja málið fram á þessu þingi eða þá að öðrum kosti hefji þær framkvæmdir í þessu máli, sem þegar er hægt að ráðast í, og hrindi þannig málinu áleiðis, um leið og slíkt mundi verða til atvinnuaukningar.

Frsm. minni hl. (Pétur Ottesen): Það eru aðeins örfá orð út af þeim skilningi, sem hæstv. forsrh. virtist leggja í orðin „að verja fé úr ríkissjóði.“ Það er alveg nýr skilningur á þessum orðum hjá hæstv. ráðh., ef hann telur, að samkvæmt þeim geti ríkissjóður notað féð til lána. Þetta orðalag hefur hingað til eingöngu verið notað, þegar um óendurkræft fé hefur verið að ræða, og við það miðaði ég mína brtt. Það var líka auðheyrt á hv. 4. þm. Reykv., að hann lagði í þetta sama skilning og ég, því að hann talaði í þessu sambandi um óendurkræft fé. — Svo var það aðeins út af öðrum ummælum hæstv. forsrh., er hann lét falla út af orðum mínum um að blanda sildarverksmiðjunum á Siglufirði inn í þetta mál, sem ég vildi segja nokkur orð. Hæstv. ráðh. sagði að visu, að þetta yrði ekki gert nema að yfirveguðu máli, og vil ég leggja áherzlu á það með honum. Ég vil endurtaka ábendingar mínar um það, að með þessum hætti, að fara að leggja fé til ríkisfyrirtækja í því augnamiði að bæta úr atvinnuerfiðleikum á vissum stöðum á landinu, er verið að fara inn á mjög hættulega braut. Ég vil vara við því fordæmi, sem með þessu mundi skapast, og geri ég það af ótta við, að fleiri óskir mundu koma um það, að siglt yrði í það kjölfar, að ríkið tæki á sínar herðar að leysa úr slíkum erfiðleikum á þennan hátt. Er ekki í fljótu bragði hægt að gera sér grein fyrir afleiðingum þess, að farið væri að opna ríkissjóðinn þannig upp á gátt fyrir kröfum manna, þegar eitthvað ber út af. Ég er líka hræddur um, að ef farið verður að blanda rekstri sildarverksmiðjanna inn í þetta, þá geti það bitnað harkalega á fyrirtækinu, og mundi þá ef til vill geta orðið erfitt að skilja á milli þessa rekstrar sildarverksmiðjanna og annars rekstrar þeirra, svo að þessi hjálparstarfsemi gæti orðið þungur baggi á þeim, sem leggja sild inn í verksmiðjurnar. — Ég skal svo ekki fara frekari orðum um þetta.

Hannibal Valdimarsson: Herra forseti. Ég flutti brtt. á þskj. 630, og vil ég nú lýsa því yfir, að ég tek hana aftur. Ég geri það í fullu trausti þess, að með afgreiðslu þeirrar till., sem hv. meiri hl. fjvn. hefur nú lagt fram, verði sæmi-lega leyst úr atvinnuerfiðleikum Ísfirðinga ásamt erfiðleikum annarra þeirra staða, sem við þá eiga að búa. Mér er þó ljóst, að þessi upphæð hefði þurft að vera hærri, og veit ég, að fleiri nm. var það ljóst, og var gerð tilraun til að fá hana hækkaða, en það fékkst ekki, og varð þá að setja endanlega þá upphæð, sem fullt samkomulag náðist um við hæstv. ríkisstj. Ég varð ekki var við annað en hinn bezta vilja á að leysa þetta mál, og tel ég því, að málið sé nú komið á þann grundvöll, að með góðri

framkvæmd þess verði hægt að leysa nokkuð úr þeim miklu erfiðleikum, sem þarna hafa steðjað að. — Ég tek sem sagt till. mína aftur.

ATKVGR.

Brtt. 630 tekin aftur.

- 659,1 síðasti málsl. tekin aftur.
- 754 felld með 35:2 atkv.
- 734,1 samþ. með 40 shlj. atkv.
- 659,1. 1.—2. málsl. felld með 23:14 atkv.
- 659,2 kom ekki til atkv.
- 734,2 samþ. án atkvgr.

Till., svo breytt, samþ. með 38 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 758), með fyrir-sögninni:

Þál. um ríkisaðstoð vegna atvinnuörðugleika.

14. Tollendurgreiðsla vegna skipasmíða.

Á 32. fundi í Sp., 16. jan., var útbýtt:

Till. til þál. um endurgreiðslu aðflutnings-gjalda vegna skipasmíða á vegum ríkisstjórnar-innar [175. mál] (A. 626).

Á 33. fundi í Sp., s. d., var till. tekin til fyrri umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu till. — Af-brigði leyfð og samþ. með 32 shlj. atkv.

Flm. (Jóhann Jósefsson): Herra forseti. Ég get verið stutturður um þessa till. hér, sem er raunar aðeins formsatriði til staðfestingar á samkomulagi milli hæstv. ríkisstj. og nokkurra þm., er báru fram brtt. við fjárlfrv. um þetta sama efni. Stjórnin féllst á að leita sér heimildar til að afgreiða þetta mál á þann veg, er hún teldi rétt, og á það var fallist af flm., sem vildu bæta skipasmíðastöðvum nokkuð á þessu sviði með tollefingjöf eða öðru. — Þessi till. er bor-in fram samkv. ósk ríkisstj. til að staðfesta þetta og til að veita Alp. tækifæri til að gera hér um löglegan gerning. — Ég þarf ekki að lýsa þessari till., hún ber það með sér sjálf og grg., að hér er um að ræða tollefingjöf á efni í þá báta, sem smíðaðir voru fyrir ríkisstj. á árunum 1945—49, en með því að hér er um fjáruútlát að ræða fyrir ríkissjóð, þykir ekki hlýða annað en tvær umr. séu um till. og að hún að lokinni þessari umr. fari til hv. fjvn., og vil ég gera það að till. minni, í trausti þess, að hv. n., þar sem fullt samkomulag er hér um, hraði afgreiðslu hennar eins og unnt er, þannig að hún nái samþykki Alþingis áður en Alp. er slitið að þessu sinni.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 28 shlj. atkv.
Fyrirsögn samþ. án atkvgr.
Till. vísað til síðari umr. með 28 shlj. atkv. og til fjvn. með 29 shlj. atkv.

Á 35. fundi í Sp., 23. jan., var till. tekin til síðari umr. (A. 626, n. 650).

Frsm. (Pétur Ottesen): Ég get um þessa till. látið nægja að skírskota til þess, sem fyrsti flm.

hennar sagði við fyrri umr. hennar. Hún er flutt að tilhlutun ríkisstj., en við afgreiðslu fjárlag-anna hafði komið fram till. um að bæta skipa-smíðastöðvum að nokkru það tjón, sem þær urðu fyrir vegna smíða á skipum fyrir ríkisstj. á árunum 1945—49, og varð þá að samkomulagi að taka till. aftur til nýrrar athugunar. Sú at-hugun leiddi svo til þess, að ríkisstj. komst að þeirri niðurstöðu, að sanngjarnt væri, að skipa-smíðastöðvunum, sem þarna eiga í hlut, væri endurgreiddur tollur af efni og tækjum, sem inn var flutt til smíðanna á þeim skipum, sem þessar skipasmíðastöðvar byggðu fyrir ríkisstj., og væri þeim þannig bætt upp að einhverju leyti það tjón, sem þær urðu fyrir vegna þessara smíða. — Fjvn. leggur einróma til, að till. verði samþ.

ATKVGR.

Till. samþ. með 27 shlj. atkv. og afgr. sem á-lyktun Alþingis (A. 759).

15. Hótelhúsnæði.

Á deildafundum 14. jan. var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um aukningu hótelhúsnæðis [165. mál] (A. 590).

Á 32. fundi í Sp., 16. jan., var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 33. fundi í Sp., s. d., var till. aftur tekin til fyrri umr.

Helgi Jónasson: Herra forseti. Ég sé, að hv. 1. flm. er ekki við. Ég vildi óska þess, að málinu yrði vísað til allshn.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 27 shlj. atkv.
Fyrirsögn samþ. án atkvgr.
Till. vísað til síðari umr. með 30 shlj. atkv. og til allshn. með 29 shlj. atkv.

Á 35. fundi í Sp., 23. jan., var till. tekin til síðari umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 36. fundi í Sp., s. d., var till. aftur tekin til síðari umr. (A. 590, n. 687).

Frsm. (Magnús Jónsson): Herra forseti. Það eru aðeins örfá orð. Allshn. hefur tekið till. þessa til athugunar, og mælir hún einróma með samþykkt hennar. Í grg. till. á þskj. 590 er gerð skýr grein fyrir þeirri ástæðu, sem lá til þess, að þessi till. var lögð fram, og þarf ég ekki að endurtaka það hér eða flytja frekari skýringar frá nefndinni. Ég vil geta þess, að það er ein missögn í grg. till., þar sem segir í sambandi við stúdentagarðana, að þar muni vera um 170—180 herbergi fyrir hótelgesti, en á að vera, að garð-arnir rúmi um 170—180 gesti, en herbergin munu vera um 100. Það er mjög mikilvægt, að þessi till. verði samþ. nú, eins og málið ligg-

ur fyrir. Það ætti ekki að vera hér um neina áhættu fyrir ríkissjóð að ræða, þótt hann ábyrgðist lán, sem stjórn stúdentagarðanna kynni að vilja taka í þessu skyni, en þetta mun tvi-mælalaust ódýrasta leiðin til að tryggja, að bætt verði úr þeim vandræðum, sem hér eru í höfuðborginni varðandi móttöku erlendra gesta, en eins og mönnum er kunnugt, hefur ríkisvaldið sjálft stutt að því að fá erlenda gesti hingað til lands, og er því þess vegna málið skylt. — Mun ég svo ekki hafa þessi orð mín fleiri, en vil mælast til þess, að hv. alþm. sjái sé fært að styðja þessa till., og eins og ég sagði áðan, mælir allshn. með henni.

Gylfi P. Gíslason: Herra forseti. Það eru aðeins örfá orð. Ég vil þakka hv. allshn. og hv. frsm. hennar fyrir meðmæli með till. Ég gat því miður ekki mætt á fundi, er fyrri umr. þessa máls fór fram, og gat því ekki mælt með henni þá, en lagi varð að sæta til að koma henni til nefndar. Þótt ég gæti kannske flutt hv. Alþ. ýmiss konar upplýsingar um þetta mál, sem mundu varpa ljósi yfir það, að hér er um skynsamlega lausn á vandamáli að ræða, að visu bráðabirgðalausn, þá vil ég ekki tefja umr. nú með því, en læt þessi orð duga.

Páll Zóphóníasson: Herra forseti. Það er bara til að leita smávægis upplýsinga. — Fyrir nokkrum árum voru samþykkt lög á Alþ. um hótelbyggingu, þar sem ríkið skyldi leggja fram 5 millj. kr., einstaklingar 5 millj. og Reykjavíkurbær 5 millj. kr., og átti því hótelið að kosta 15 millj. kr. Ég vildi gjarnan fá upplýsingar um þetta mál frá þeirri nefnd, sem hafði með það að gera, hvað byggingunni liði og hvað hafi orðið um teikningar þær, sem amerískir menn gerðu, og um ráðstafanir til að finna hótelinu stað. Geti nefndin ekki gefið upplýsingar um þetta, ætti ríkisstj. alltaf að geta það, þar sem framkvæmd þessara laga snertir hana svo sem framkvæmd annarra laga.

Emil Jónsson: Það eru aðeins örfá orð til að svara fyrirspurn hv. 1. þm. N-M. Ég held hann hafi nú ekki spurt vegna þess, að hann vissi ekki, að viðkomandi hótel hefur enn ekki verið reist. Er þetta mál var athugað ofan í kjölinn, þá kom í ljós, að hótelið var dýrara en svo, að hægt væri að leggja í byggingu þess með því fé, sem til staðar var. Ég harma það mjög, að svo skyldi fara, og ef hv. 1. þm. N-M. gæti útvegað fé til byggingarinnar, þá yrði ég honum mjög þakklátur fyrir það.

Jóhanna Hafstein: Herra forseti. Ég vildi aðeins í sambandi við það, sem kom fram hjá hv. þm. Hafnf., er hann gat þess, að ekkert fé væri til að reisa umtalað hótel, láta það koma skýrt fram, að með þessari þáttill., sem hér er um að ræða, er að sjálfsögðu aðeins um bráðabirgðalausn að ræða, en hitt biður svo, að reisa vandað framtíðarhótel. Það er nauðsynlegt að gera sér ljóst, að hér er aðeins um smávægilega bráðabirgðalausn að ræða á máli, sem er stórt og aðkallandi. Það verður einhvern veginn að

finna fé til framtíðarlausnar á þessu máli eða búa þá þannig að þessum atvinnurekstri, að einkafjármagnið leiti til þess að koma upp gisti-húsum. Það er sá galli, sem við búum við í þessum efnum, að með veitingaskatti og öðrum gjöldum er drepinn allur áhugi manna til þess að leggja fé sitt í þennan atvinnurekstur, og það er ekki fyrir en úrlausn fæst á þessu, að gistihúsamálum okkar er borgið. Þetta vildi ég aðeins láta koma hér fram.

ATKVGR.

Till. samþ. með 34 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 761).

16. Sumargististaðir.

Á deildafundum 26. nóv. var útbýtt frá Sp.: Till. til þál. um ódýra sumargististaði [126. mál] (A. 266).

Á 30. fundi í Sp., 9. jan., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.
Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 34. fundi í Sp., 17. jan., var till. tekin til einnar umr.

Fím. (Rannveig Þorsteinsdóttir): Herra forseti. Þessari till. var útbýtt í nóvembermánuði, en af einhverjum ástæðum, sem mér eru ekki kunnar, hefur hún ekki komið til umr. fyrr. Er ég þakklát hæstv. forseta fyrir að taka hana á dagskrá nú.

Ég mun ekki hafa langt mál um þessa till. Aðalósk mín er, að hún komist til nefndar til athugunar, ef vinnast mætti tími til að fá hana afgr. En aðalefni hennar er það að skora á ríkisstj. að fela Ferðaskrifstofu ríkisins að athuga möguleika til að setja á stofn og starfrækja ódýra sumargististaði, en nánar segir í till. og einkum í grg. hennar, hvernig fyrirkomulagið er hugsað, nefnilega að notaðir séu staðir, sem til eru og hafa að bjóða svefnþýnur og eldunartæki. Sé fólki leyft að hafa þar sína eigin matseld, koma með sinn eigin útbúnað. Þarf þá ekkert að gjalda til starfsfólks á staðnum. Getur fólki haft sitt fæði miklu ódýrara með þessu móti. Sannleikurinn er sá, að það er ekki fyrir fátækt fólki hér á landi að búa á gisti-stöðum. Það vita allir, og þarf ekki að rökstyðja þá staðhæfingu. Fólki hefur mikið notað sér fram að þessu að búa hjá vinum og ættingjum í sveit í sumarleyfum sínum. En það er æ að verða erfiðara og erfiðara með aukinni fólksfæði á heimilum, svo að menn eru að hlíðra sér hjá því að bæta sér á slík heimili sem gestir. Einasta ráðið virðist því vera að gera tilraun til þess á einhvern hátt, sem ég ætlast ekki til, að kosti ríkið neitt fjárhagslega, heldur aðeins skipulagningu og athugun, að koma málum svo

fyrir, að það fólk, sem hefur ekki ráð á eða óskar ekki að búa á venjulegum gististöðum fyrir það verð, sem þar skal greiða, eigi þess kost að búa við nokkru ódýrari kjör.

Nú er mér það ljóst, að þetta mál er miklu stærra en hér er markað. En ég hef þó kosið að takmarka það við það, sem segir í till. og nánar er tiltekið í grg., vegna þess að ég þekki slíkt fyrirkomulag af eigin reynd, sem stungið er upp á, og veit, að það getur gefizt vel.

Ég leyfi mér svo að óska þess, að till. fari til hv. allshn. Vildi ég mega vænta þess, að allshn. sjái sér fært að láta till. fylgjast með tillögu, sem afgr. var til hennar í gær um ekki óskýlt efni, þ. e. a. s. um hótélrekstur, því að ég álit, að þessar tvær till. séu að nokkru leyti hliðstæðar, þó að efni þeirra sé ekki að öðru leyti það sama.

ATKVGR.

Till. visað til allshn. með 26 shlj. atkv. og umr. frestað.

Á 35. fundi í Sp., 23. jan., var till. tekin til frh. einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 36. fundi í Sp., s. d., var fram haldið einni umr. um till. (A. 266, n. 684).

Frsm. (Jörundur Brynjólfsson): Herra forseti. Allshn. mælir einróma með samþykkt þessarar till. Um efni hennar get ég látið nægja að vísa til till. sjálfrar og greinargerðar með henni, en ég vænti þess, að hv. Alþ. geti fallizt á að samþ. hana.

Rannveig Þorsteinsdóttir: Herra forseti. Ég vildi aðeins leyfa mér að þakka hv. allshn. fyrir afgreiðslu þessa máls.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 30 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. samþ. með 30 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 762).

Pingsályktunartillaga felld.

Lánveitingar bankanna.

Á 2. fundi í Sp., 3. okt., var útbýtt frá Nd.:

Till. til þál. um skipun rannsóknarnefndar samkv. 39. gr. stjórnarskrárinnar til þess að rannsaka afskipti ráðunautar ríkisstjórnarinnar í efnahagsmálum af lánveitingamálum bankanna [13. mál] (A. 13).

Á 4. fundi í Nd., 5. okt., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 10. og 11. fundi í Nd., 12. okt., var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 15. fundi í Nd., 19. okt., var till. enn tekin til einnar umr.

Flm. (Einar Olgeirsson): Herra forseti. Það er kunnara en frá þurfi að segja, hversu erfitt það hefur verið að undanfögnu að afla lánsfjár. Nú hefur viljað svo til síðustu vikurnar, að till. hafa komið fram hér á Alþ. um ýmsar aðferðir til þess að leitast við að ráða nokkra bót á lánsvanddræðunum, sem verða æ iskyggilegri með hverjum degi, sem liður. Til þess að sýna, í hvert öfni er nú komið, þarf ekki aðra sönnun en hina geigvænlegu lánsfjáarkreppu. Í umr., sem fram hafa farið hér á Alþ., hafa allir orðið sammála um það, að ekki væri hægt að fá lánaða peninga í lánsstofnunum út á hús. Slikt mun vera mjög erfitt eða alls ekki hægt. Í öðru lagi hefur verið mikil tregða um lán til verzlunar og viðskipta almennt. Bankar munu heimta 50% tryggingar af vörum. Slikt er nú orðið ástandið á öllum sviðum verzlunar og viðskipta. Lánsfjártregða bankanna er nú orðin svo geigvænleg, að hætta er á því, að sjálf blóðrás þjóðfélagsins stöðvist, — atvinnurekstur, verzlun og viðskipti. Þetta ástand, sem nú hefur skapast, er staðreynd og er almennt viðurkennt. Ef lítið er í Hagtiðindin, þá má bera þar saman nokkrar tölur og að nokkru sjá, hvernig þetta ástand hefur smám saman skapast. Tölur Hagtiðindanna eru að vísu undanþegnar vissum sveiflum. Útlán bankanna í desembermánuði 1948 eru 904 millj. kr., í desember 1950 1068 millj. kr., í ágúst 1949 1015 millj. kr., í ágúst 1950 1066 millj. kr. og í ágústmánuði

1951 1278 millj. kr. M. ö. o., miðað við ágústmánuð fyrir gengislækkunina og ágúst árið 1951 hefur heildarupphæð útlánanna hækkað um aðeins 30%. Eg skal ekki segja eða fullyrða neitt um, hvernig sveiflurnar verka, en vegna gengislækkunarinnar hefðu útlánin átt að hækka um 72%, en í stað þess er dregið úr útlánunum og þau aðeins aukin um 30%. — Hverjar verða svo afleiðingarnar, er svo er farið að? Í fyrsta lagi hafa byggingar stöðvazt, og nú er ábyrgðinni hrundið yfir á Alþ. að hjálpa til. Nú verða hv. þm. að gera sér það ljóst, að ekki er nóg að koma með frv., en þeim ber að tryggja framkvæmd þeirra l., sem fyrir hendi eru, og eru t. d. til ágæt lög um verkamannabústaði. Í öðru lagi vofir yfir hrún á meðal fjölda bjargálma manna. Þeir eiga á hættu að missa báta sína eða verkstæði, íbúðarhús o. s. frv. Nú er verkalyðurinn, miðstéttirnar og atvinnurekendastéttin í bráðri hættu. Þannig virðist miðað að því að sverfa sem mest að stéttum bjargálma manna í landinu. Þetta miðar að því að féflétta fjöldann. Nú er ekki verið að fara út í það, hverjir og af hvaða stétt þeir eru, sem missa eignir sínar. Nú vofir yfir stöðvun jafnt hjá stóratvinnurekendum, milli-stéttunum og þeim, sem stunda verzlun og viðskipti. Til þess að sannfærast um ástandið og hversu iskyggilegt það er nú orðið, þurfa hv. þdm. ekki annað en að ná tali af einhverjum atvinnurekandanum. Það er bersýnilegt, að ef svona verður haldið áfram niður á við, þá mun ástandið enn versna, og afleiðingin verður hrún, heimatilbúið hrún og skapað hér innanlands, sem bitnar ekki síður á bændum og verkamönnum en öllum þorra atvinnurekenda. Nú er erfitt að sjá, hverjum það sé til góðs og hvað sé að vinna með því að láta reka slíka lánapólitík. Það er fyrirbæri, sem er á valdi bankavaldsins, hvers konar bankapólitík er rekin í landinu. Sú pólitík, sem nú hefur verið tekin upp í fjármálum, er óeðlileg og skaðleg. Íslenskt þjóðfélag er enn ungt, og ákaflega mikið hefur verið unnið hér á landi síðustu áratugi, miðað við það, sem er og verið hefur annars staðar hjá eldri og stærri þjóðum. Sú kynslóð, sem nú byggir land okkar, kom að því og tók við því sem féflettri nýlendu. Það er ákaflega nauðsynlegt fyrir okkar kynslóð að byggja landið upp og leggja mikið fé í varanleg verðmæti og festa mikið fé í arðbærum atvinnurekstri. Harðvitug

fjárfesting í þjóðfélagi okkar er eðlileg og óhjákvæmlega. Þjóðfélag okkar er nú á því skeiði, að viðhorfið er algerlega andstætt við gömul þjóðfélög, t. d. brezkt eða amerískt. Í þeim löndum hefur verið unnið í aldir að verkefnum, sem við höfum rétt hafizt handa með á síðustu áratugum. Allir, sem þekkja þarfir Íslendinga, ættu að geta séð, að við verðum að reka aðra fjármálapolitik en löndin, sem eru í kringum okkur. Þau hafa sína hægfa fjármálapolitik, sem þeim hentar að reka.

Nú er okkur Íslendingum skyndilega boðuð ný stefna í þessum málum. Hún er borin fram og studd af lærdómi og utanaðkomandi, erlendu peningavaldi. Nú er boðað: Fjárfesting er hættuleg. — Það er jafnvel hættulegt talið, að menn byggi yfir sig hús og eignist þak yfir höfuðið. Það er hrópað: Þjóðfélagið vantar jafnvægisástand. — Það getur verið gott og blessað, að reynt sé að halda sem mestu jafnvægi, en slík hægfa fjármálapolitik hentar ríkari þjóðfélögum en okkar, t. d. Bretum og Bandaríkjamönnum. Það mun sérstaklega vera einn maður, sem verið hefur trúnaðarmaður alþjóðabankans, sem boðað hefur þessa nýju stefnu í fjármálapolitik Íslendinga, dr. Benjamín Eiríksson, núverandi ráðunautur hæstv. ríkisstj. í efnahagsmálum. Hann kemur hingað til lands að beiðni ríkisstj. og undirbýr gengislækkunarl. og boðar hina nýju, hægfa fjármálastefnu. Í grg. fyrir gengislækkunarfrv. ber hann hana fram í visindalegum útreikningum, og dr. Benjamín krefst þess, að þessi hættulega stefna verði upp tekin. Nú er reynslan af þessari svo mjög lofuðu jafnvægisstefnu að koma í ljós. Þótt afleiðingarnar séu ekki enn nema að nokkru leyti komnar í ljós, þá sýnir það sig, að hún hentar ekki okkur, kennsla þessara há-lærðu manna. Þeir hafa lært þessi visindi í þjóðfélagi, þar sem þetta kann að passa, en þegar þeir koma með þetta hingað til okkar, þá eru það fræði, sem ekki passa. Það er ekki þessara manna að segja um það, hvort sú fjármálastefna, sem verið hefur á Íslandi á undanförnum árum, sé rétt eða röng. Ég álit, að sú lánsfjárfreppa, sem nú er, sé afleiðing af rangri stefnu, sem tekin hefur verið upp og Benjamín Eiríksson hefur beitt sér fyrir. Nú skal ég viðurkenna það, að þessi stefna hefur verið skipulögð og framkvæmd af háttv. fjárhagsráði samkvæmt fyrirráðum alþjóðabankans, sem greinilega kom fram í bréfi fjárhagsráðs, er ég gat hér í d. fyrir skömmu. Nú vil ég segja það, að þótt skjállega liggi fyrir slík skilyrði, sett af hálfu annarrar stofnunar, er það í mínum augum ekki fullgild sönnun fyrir heimild þeirrar stofnunar til þess að hafa afskipti af þessum málum. Þessi stofnun (alþjóðabankinn) hefur haft Benjamín Eiríksson fyrir sinn trúnaðarmann, og síðan hefur núv. ríkisstj. einnig haft þennan sama Benjamín Eiríksson fyrir sinn trúnaðarmann í fjárhags- og viðskiptamálum. Við þekkjum það frá dögum konungsvaldsins; þá valt mikið á því, hvernig embættismennirnir túlkuðu okkar mál við konung. Og mér er nær að halda, að þess gæti fullmikið hjá Benjamín Eiríkssyni, að hann skapi sér

Alþt. 1951. D. (71. löggjafarþing).

sínar eigin stofulærdómshugmyndir, án þess að málið sé rætt á Alþingi. Ég held þess vegna, að það sé ákaflega tæpt að byggja núverandi stefnu í lánsfjármálum á álit eins hagfræðings, hversu vitur sem hann kann að vera, og láta allt þjóðfélagið lifa undir tilraunum með þessa jafnvægisstefnu. Mér finnst, að verið sé að fara með okkur líkt og hvítar mýs á tilraunastofu. Það er ekki verið að þjóna heill þjóðfélagsins með því að fá einum manni svo mikil völd í hendur, enda liggur nú við stöðvun á öllum atvinnuvegum í okkar þjóðfélagi.

Þótt sýnt hafi verið fram á rangan útreikning í sambandi við gengislækkunarl. í fjhn. Nd., þá hefur ekkert tillit verið tekið til þess, heldur bara þjónnast áfram. Nú er svo komið, að allt þjóðfélagið stynur undan þessum álögum. Allir kvarta, allir flokkar leggja fram till. á Alþ. til úrbóta, en samt er þetta allt látið halda áfram.

Það, sem veldur því, að ég hef borið þessa till. fram, er það, að mér hefur borizt til eyrna, að Benjamín Eiríksson hafi verið með afskipti af því, hve mikið er lánað til íbúðarhúsabygginga. Hvaðan kemur honum vald til slíks? Í umboði hvers er Benjamín Eiríksson að skipta sér af slíku? Gerir hann það með valdi ríkisstj., eða er hann kannske sem embættismaður ríkisstj. með eitthvert annað vald á bak við sig? Ég veit ekki, hvort þetta, sem ég er að segja hér, er rétt, en ég vil, að það gefist tækifæri til að rannsaka, hvort svo sé. Komi það í ljós, að þetta hafi ekki við neitt að styðjast, þá er það ágætt og á svo að vera. Komi það hins vegar í ljós, að Benjamín Eiríksson sé að reyna að hafa áhrif á lánastarfsemina, án þess að hafa til þess leyfi ríkisstj., þá er hér vissulega tilefni til rannsóknar. Mér datt nú í hug, er ég heyrði um ráðningu Benjamíns Eiríkssonar, frásögnin um gríska spekinginn, er hann var seldur mannsali og sagði: „Hver vill kaupa sér herra?“ Mér datt í hug, hvort Benjamín Eiríksson héldi, að hann ætti að ráða þessum málum, án þess að væri um það spurt. Hinn 1. maí var Benjamín Eiríksson settur í nefnd til að rannsaka bankalöggjöfina, en daginn áður, eða 30. apríl, eru sett ný ákvæði í landsbankalögin. Það var eins og hér væri komin ný hönd, sem stjórnaði. Þegar það var einnig opinbert leyndarmál um sama leyti, að það ætti að gera Benjamín Eiríksson að aðalbankastjóra seðlabankans, fannst mér tilefni fyrir þessa d. að taka þetta mál til rannsóknar. Ef þetta er rangt, skal ég verða manna fúsastur til þess að taka það til baka, en komi hins vegar í ljós, sem ég held nú að verði, að ég fari hér með rétt mál, þá er hér full þörf á því, að rannsókn fari fram. Þess vegna legg ég til, að hv. Nd. noti sér heimild þá, sem er í 39. gr. stjkskr., og skipi innanþingsrannsóknarnefnd, sem kalli á sinn fund þá embættismenn, sem henni þykir við þurfa, og þeir veiti henni þær upplýsingar, sem þeim er heimilt. Ég álit, að það beri brýna nauðsyn til að gera þetta. — Með þessari till. er alls ekki meiningin að ófrægja Benjamín Eiríksson, heldur að gefa Alþ. tækifæri til þess að rannsaka embættisferil helztu embættismanna sinna. Hér á Alþ.

virðist nú vera mikill vilji fyrir því að bæta það ástand, sem nú ríkir í lánsfjármálum okkar, og þar af leiðandi verður að rannsaka til hlitar, hver sé orsökinn fyrir þeirri kreppu, sem nú ríkir á því sviði. Það er hlægilegt að gera hér á Alp. samþykktir um lánsfé, en láta svo embættismenn ríkisins eyðileggja þetta allt í framkvæmd á móti vilja alls þorra manna í landinu, bara fyrir áhrif frá bankavaldinu. Ég held þess vegna, að það sé óhjákvæmileg nauðsyn fyrir Alp. að kalla Benjamín Eiríksson og aðra embættismenn á sinn fund og spyrja þá spjörum um úr, að svo miklu leyti sem slík n. getur lögum samkvæmt. Þar sem svo langt er síðan slík n. hefur starfað og aðeins er ákveðin ein umr. um málið, þykir mér rétt að leggja til, að málið verði sent í nefnd. Ég tel æskilegt, að forseti fresti umr., þegar honum finnst hæfilegt, og málinu verði vísað til fjhn. Ég vil einnig gera það að till. minni, að þessi rannsóknarn. verði skipuð fimm mönnum. Ég vona, að hv. fjhn. muni athuga málið sem fyrst og hraði afgreiðslu þess eins og unnt er.

Viðskmrh. (Björn Ólafsson): Herra forseti. Það mun ýmsum þykja nokkuð kynlegt, að þessi hv. þm. (EOL) skuli vilja taka til fyrirmyndar aðferðir, sem notaðar eru í U. S. A., en þar eru rannsóknarn. sem þessar algengar. Manni væri nær að halda, að hann mundi sækja sér fyrirmyndir í austurátt. En hann gerir það ef til vill ekki af því, að þar hafa þm. ekki leyfi til að tala, bara til að hlusta, hafa heyrnartólið við borðið. — Það er ekki síður kyndugt, þegar þessi hv. þm. er að tala um menn, sem hann kallar stofulærða, þar sem hann sjálfur þekkir ekki einu sinni fyrstu stafina í stafrófi hagfræðinnar. Hér hafa ekki tíðkast slíkar rannsóknarn., enda hagar hér öðruvísi til en í U. S. A., þar sem ráðh. eiga ekki sæti á þingi. Hér á landi sitja ráðh. aftur á móti á þingi, enda þótt þeir séu ekki alp., og eru þar af leiðandi alltaf við til að gefa upplýsingar. Mismunurinn á framkvæmd þessarar heimildar í þessum tveimur löndum byggist því á mismunandi stjórnarháttum.

Ég verð að segja það, að mér finnst þessi þáttill. hið furðulegasta plagg, hér um bil ekkert annað en rangfærslur og útúrtnúningar. Hér er ráðizt persónulega á mann, sem ríkisvaldið hefur tekið í sína þjónustu og hefur orð á sér fyrir ágæta menntun í sínu fagi. Það er borið upp á Benjamín Eiríksson, að hann hafi verið í þjónustu ameríks banka. Fyrir þessu er enginn fótur, heldur er þetta bara kommúnistaáróður. Hér er um að ræða alþjóðagjaldeyrissjóðinn, sem flest ríki veraldar standa að, meira að segja Tékkóslóvakía. Ég man ekki betur en að kommúnistaflokkurinn íslenski væri samþykkuð aðild Íslands að alþjóðagjaldeyrissjóðnum 1945. Þetta hefur eitthvað ruglað í höfðinu á 2. þm. Reykv. Ísland hefur ekki fengið neitt lán úr þessum sjóði. Honum er ætlað að hafa eftirlit með gjaldeyrismálum hinna ýmsu landa, og skiptir það ekki máli, hvort það eru t. d. Bretar eða Íslendingar, sem eiga hlut að máli. Þess vegna er þetta nánast alþjóðastofnun, en

enginn banki, sem gefur fyrirmæli til sinna skuldunauta. Þess vegna er það furðulegt, að jafngáfaður maður og hv. 2. þm. Reykv. skuli vera með þær firrur, að alþjóðagjaldeyrissjóðurinn hafi með lánum og leigum sett skilyrði varðandi lánastarfsemi bankanna á Íslandi. Hvers konar þvættingur er þetta eiginlega? Uppistaðan í ræðu 2. þm. Reykv. var sú, að Benjamín Eiríksson hafi hindrað lánastarfsemi bankanna til íbúðarhúsabygginga. Það má segja, að Benjamín Eiríksson sé orðinn voldugur maður. En þetta eru allt staðlausir stafir. Benjamín Eiríksson hefur ekki gefið bönkunum nein fyrirmæli. Hann hefur engin afskipti af bönkunum önnur en þau, sem heyra undir hann sem starfsmann viðskmrn. Það er því furðulegt, að þessi hv. þm. skuli bera slíkan þvætting á borð.

Hins vegar er það ekkert launungarmál, að um það leyti, sem frilistinn kom fram, sendi viðskmrn. þau tilmæli til bankanna að auka lánveitingarnar ekki um of. En síðan gengis-lækkunar. voru samþ., hafa útlán bankanna hækkað um 376 millj. kr. Hér er ekki um neina smáræðis upphæð að ræða, þegar hún bætist ofan á há útlán áður. Útlán bankanna námu 30. sept. 1951 1288 millj. kr. Það þarf ekki læðan hagfræðing, það þarf ekki annað en venjulegt brjóstvit til þess að sjá, að bankarnir verða að hafa eitthvert fé til þess að lána út, ef þeir eiga að gera það. Og þeirra útlán byggjast á því fé, sem þeir hafa yfir að ráða, ef þeir eiga að fylgja heilbrigðri fjármálastefnu. En ég vil halda, að enginn banki, sem fylgir heilbrigðri fjármálastefnu, mundi vilja fara inn á þá braut, sem hv. 2. þm. Reykv. leggur til. En hverjir eru þá fjármunir bankanna til þess að lána út? Þessar 1288 millj. kr. Sparisjóðseign í bönkunum er 480 millj. kr. Á hlaupareikningi eru 375 millj. kr., en frá þessu dregst mótvirðissjóður, 193 millj. kr., svo að í sparissjóðsdeildum og á hlaupareikningi eru um 662 millj. kr., en það er aðallega það fé, sem bankarnir hafa til útlána. Það er það fé, sem menn leggja inn í bankana. Svo er það fé í sjóðum, sem þeir hafa aflað og er nú um 160 millj. kr. Seðlaveltan er nú um 193 millj. kr. Mótvirðissjóður er nú rúmar 200 millj. kr. Þetta er það, sem bankarnir hafa til þess að lána út, og þetta er spennt upp í topp.

Hv. 2. þm. Reykv. virðist ekki gera sér grein fyrir því, að það muni þurfa einhverja fjármuni til þess að auka útlánin. Ef útlánin ætti að auka nú, frá því sem er, þá væri hægt að gera það, en aðeins á einn hátt, sem ég tel, að þessi hv. þm. mundi telja ágæta ráðstöfun: með því að auka seðlaveltuna. Ég álit nú ekki, að ég eigi að fara út í þá sálma að dispútera um það við hann, hvernig áhrifin yrðu af slíkri ráðstöfun á peningamálin í landinu, ef við færum að prenta seðla umfram það, sem enn er orðið. En ég hygg, að þótt hv. 2. þm. Reykv. réði yfir peningamálunum og léti gera það nú, þá mundi ekki vera hægt að reisa margar íbúðir fyrir það, því að ef á að reisa þær, þá verður að vera til byggingarefni, en það borgum við ekki með prentun á bankaseðlum.

Það var mjög einkennandi fyrir þennan hv. þm. og þá stefnu, sem hann fylgir í þessum málum, er hann sagði: Við eigum að reka harðvítuga fjárfestingarpólitík; við eigum að festa alla okkar peninga í fasteignum og húsum. — Af hverju er þessi lánsfjárekprepa. Hún er af því, að við höfum fest of mikið fé í fasteignum, meira fé en við höfum efni á, þannig að við höfum reist okkur hurðarás um öxl. Þess vegna krepur að okkur nú með rekstrarfé, ekki aðeins um fé til þess að byggja íbúðir og fjárfestingarfyrirtæki, heldur líka rekstrarfé til þess að reka almennan rekstur í landinu. Þetta er ekki bönkunum að kenna og þetta er ekki ríkisstj. að kenna eða þeim fyrirmælum, sem hún hafi gefið bönkunum. Þetta er vegna þess, að fjármunirnir raunverulega eru ekki til. Ef við ættum að bæta úr þessu ástandi, þá yrðum við að fá fé annars staðar frá, lán erlendis, ef við ættum að geta bætt úr þessu á þann hátt eða í þeim mæli, sem hv. 2. þm. Reykv. benti á. Ríkisstj. hefur aldrei farið fram á það við bankana, sem hv. 2. þm. Reykv. minntist á í sinni ræðu, að þeir skyldu ekki lána út á húsbýggingar. Það hefur aldrei komið neitt til umræðu. Hins vegar er vitað, að bankarnir hafa ekki lánað neitt út á húsbýggingar í mörg ár, að öðru leyti en því, sem veðdeild Landsbankans hefur lánað út á hús gegn veðdeildarbréfum. Svo að hér er ekki um neitt í þessu efni að ræða, sem ríkisstj. hafi komið á framfæri. Þetta er regla, sem bankarnir hafa lengi haldið. Hér er því ekki ástæða fyrir neina rannsóknarnefnd. Hér er ekki neinn leyndardómur og ekkert falíð. Sú ásökun, sem kemur fram í till. hv. þm., er staðlausir stafir, og ég get sagt það, að Benjamín Eiríksson hefur ekki á nokkurn hátt haft afskipti af þessum málum á þann hátt, sem hv. þm. lýsir í grg. sinni og tók fram í ræðu sinni.

Flm. (Einar Olgeirsson): Herra forseti. Mér heyrðist á hæstv. viðskmrh., að honum væri eitthvað kærara og nær huga, þegar hann talaði um till., en íslenska stjórnarskráin. Það er eins og þessi hæstv. ráðh. hafi ekki gert sér grein fyrir, að hér sé stj.skr., heldur aðeins í Bandaríkjunum, og að það sé hvergi nema í Bandaríkjunum, sem þm. hafi yfirleitt þau réttindi að geta spurt embættismenn og yfirheyrt þá og annað slíkt. En þessi réttindi í 39. gr. stj.skr. eru búin að vera lengi á Íslandi. Þetta er réttur, sem íslenzkum þm. hefur alltaf staðið til boða að nota, og þegar ég flyt þetta nú, er það með tilvisun í íslenzku stjórnarskrána. En þegar hæstv. viðskmrh. afsakar sig með því, að hér séu ráðh. til taks til andsvara, þá vil ég minna hæstv. ráðh. á, að við Íslendingar eigum við slíka stjórn að búa, að þegar þm. nota það vald, sem þeir eiga lögum samkvæmt til að gera fyrirspurnir, þá dirfast hæstv. ráðh. að brjóta lög þingsins og neita að svara. Þessi hæstv. ráðh. hefur áður gerzt sekur um þetta, þegar á löglegan hátt hafa verið lagðar spurningar fyrir hann um meðferð viðskiptamála, meðferð tollamála og um meðferð á fé ríkissjóðs og hvernig háttáð er viðskiptamálum, tollum og öðru slíku. Þá hefur hann neitað að

svara og þverbrotið lög. Þannig er það til lítils að segja: Hér eru alltaf ráðh. til andsvara til að svara fyrirspurnum, sem þm. koma með. — Í framkvæmdinni er það þannig, að hæstv. ráðh. vilja gleyma því, að þeir eru þjónar Alp. og þjóðarinnar og embættismenn, sem eiga að svara til saka og svara fyrirspurnum. Það er því nauðsynlegt, að alþm. noti það vald, sem þingið hefur til þess að krefja embættismenn ríkisins um svör í þýðingarmiklum málefnum þjóðarinnar, jafnt ráðh. sem aðra.

Það er í sjálfu sér ekkert undarlegt, eftir því sem maður getur átt von á úr þeirri átt, þó að þessi hæstv. ráðh. segi, að allt, sem ég sagði, væri kommúnistaáróður af verstu tegund. En man þessi hæstv. ráðh. þann tíma, þegar hann fékk tækifæri til þess að sýna sjálfur, hvort hann þekkti stafróf hagfræðinnar, hvernig hann stóðst prófið, — t. d., þegar Jónas Jónsson lagði fram fsp. 22. sept. 1944? Man þessi hæstv. ráðh. eftir þeirri fsp., sem Jónas Jónsson lagði þá fyrir hann um það, hvort Alp. gæti á nokkurn hátt ráðstafað þeim 500 millj. í erlendum gjaldeyri, sem þá voru til í okkar eigu, — að hann svaraði því á þann hátt, — eða ég held, að ég muni það rétt, — að það væri á engan hátt á valdi Alp. að hafa áhrif á, hvernig þeim yrði ráðstafað, nema með því, að gerð yrði hér bylting? Man þessi hæstv. ráðh. eftir þeim skripaleik, þegar hann lýsti jafnvel yfir, að þetta væri ekki hægt, nema með því að stela því öllu saman? Man hæstv. ráðh., þegar hann sagði í þessu sambandi, að það væru notuð launráð til þess að eyðileggja þjóðfélagið? — Þessi hæstv. ráðh. hefur haft tækifæri til þess að ganga undir próf í hagfræði og segja til um það, hvort heppilegt væri fyrir þjóðfélagið að gera vissar ráðstafanir út frá skynsamlegri hagfræði í því efni, sem ég gat um, og hann hefur sagt, að allar slíkar ráðstafanir væru bábilja og næstum glæpur. Og man svo þessi hæstv. ráðh., þegar hann átti sem forretningsmaður og fésýslumaður að taka afstöðu til þessa máls, sem ég gat um? Jú, þegar hann var búinn að segja á Alp., að það væri vitleysa, að gerandi væru slíkar ráðstafanir, og þegar hann sem togaraeigandi átti að dæma um þetta, þá sagði hann: Jú, jú, það er ákaflega skynsamlegt að gera þetta. — En þegar um það var að ræða, hvað heppilegast væri að gera í málinu frá þjóðfélagslegu sjónarmiði, þá sá hann ekkert nema svart. — Ég vil því, að þessi hæstv. ráðh. tali með gætni, þegar hann talar um stafróf hagfræðinnar. Það hefur verið reynt að láta hann stafa, og hann gat það ekki. Hann er búinn að standa á gati í öllu þessu máli hér á Alp., enda þótt hægt væri að sannfæra hann á eftir um, að rétt væri að gera það, sem hann áður taldi kommúnistaáróður.

Þá sagði hæstv. viðskmrh., að það væri þvættíngur, sem stæði í grg. till., m. a. um skilyrðið viðkomandi ráðningu Benjamíns Eiríkssonar, sem sett hafi verið af hinum ameríska banka. Aldrei hefur ríkisstj. treyst sér til að gefa yfirlýsingu um, að það væri ekki rétt, sem einn af þm. Alpfl., hv. 6. landsk. þm., hélt fram og upplýsti, að skilyrði hefðu verið sett fyrir því, að

við fengjum 100 millj. kr. á síðasta ári til þess að reyna að koma af stað frjálsri verzlun, og þessi skilyrði hefðu verið viðkomandi kaupgjaldi í landinu. Ríkisstj. hefur aldrei treyst sér til að afneita því. Eg held, að það hafi ekki falizt afneitun á því í því, sem hæstv. ráðh. sagði áðan, því að hæstv. viðskmrh. var hér að tala um, að Benjamín Eiríksson væri orðinn nokkuð völdugur, og það held ég, að sé rétt. Hæstv. ráðh. sagði, að ríkisstj. hefði gefið út fyrirmæli um varfærni í sambandi við lánsfjárstrauminn, og hæstv. ráðh. var að fara í kringum það, að e. t. v. hefði það verið ríkisstj. sjálf, sem mælt hefði fyrir um það, að ekki skyldi lána til íbúðarhúsabygginga eða í sambandi við íbúðarhúsabyggingar. Ætli það veiti nokkuð af því, að hæstv. viðskmrh. og Benjamín Eiríksson komi fyrir þingn. til að veita upplýsingar um þetta? Ætli það væri nokkuð á móti því, að við fengjum að sjá afrit af þeim bréfum, sem farið hafa á milli ríkisstj. og bankanna um þetta? Þegar við flytjum till. um að hlutast til um, að aukið verði lánsfé bankanna í landinu, hygg ég, að það ætti að rannsaka, hvort ríkisstj. væri að hafa áhrif á bankana um að hindra það, að fé sé veitt af þeim að láni. E. t. v. hefur það skotizt upp, að ríkisstj. ætti einhverja sök á lánsfjáarkreppunni.

Hæstv. ráðh. leit grunnfærnislega á það, sem hann kallar heilbrigða fjármálastefnu. Hann taldi upp útlán bankanna og það, sem bankarnir hefðu af fé til meðferðar til útlána. Og svo varð niðurstaða hans sú, að þar sem búið væri að lána allt það fé út, sem bankarnir ættu til þeirra hluta, þá væru fjármunir raunverulega ekki til meiri og ekki hægt að lána út fé frá bönkunum. Eg hef heyrt þessa skoðun setta fram áður í öðru sambandi. Það var sagt hér árið 1944, að það væru ekki peningar til í Landsbankanum til þess að lána bæði þessum hæstv. ráðh. og öðrum til að kaupa togara fyrir, þó að til væru peningar í eigu landsmanna erlendis. Út frá hverju var þetta sagt? Eg efast ekki um, að það hafi verið sagt í góðri meiningu. Það var sagt út frá þeim hugmyndum, sem ganga út frá því, að peningar og seðlar séu einu fjármunirnir í landinu. En það, sem er að hjá þeim mönnum, sem hugsa þannig, er, að þeir vita ekki, hvað er afl þeirra hluta, sem gera skal, sem er vinnuaflið, tækin og það efni, sem við þurfum til þess að vinna úr. Og höfum við þetta til? Það er fyrsta spursmálið í þessu efni. Höfum við sem þjóðfélag þessa hluti til eða ekki? Hæstv. ráðh. man vel eftir því ástandi, sem var hér árin 1945 og 1946, að þá var yfirdrifið af sparifé og peningum hjá þjóðinni, sem ekki var hægt að nota. Af hverju? Af því að vinnuaflið og tækin og það, sem við gátum fengið af efni, var þá að fullu hagnýtt. Og af því að þetta þrennt er afl þeirra hluta, sem gera skal, þá eru peningar einskis virði, þegar ekki er hægt að setja í gang með þeim vinnuafli, tæki og efni. Peningar hafa ekkert gildi í sjálfa sér, einir út af fyrir sig, heldur eru þeir ávisun á verðmæti og nauðsynjar. Þegar við áttum 500 millj. kr. erlendis, þá sá ekki hæstv. viðskmrh., að neitt væri hægt að gera,

af því að það skorti íslenska peninga hér í umferð. Og þessi hæstv. ráðh. og Benjamín Eiríksson virðast ekki vera í vafa um, hvað við hefðum átt að gera árið 1944, nefnilega biða eftir peningum í umferð með framkvæmdir. M. ö. o., ef þeir menn, sem nú ráða lánsfjárstefnunni í þjóðfélaginu, hefðu ráðið þá, þá hefðu öll tækifæri gengið þeim úr greipum, sem við höfðum þá til að búa þjóðina undir framtíðina. Ísland er miklu ríkara nú en það var árið 1944 eða 1945, vegna þess að nú á það miklu meiri tæki en þá, sem nemur miklu meiru en öllum þeim peningum, sem þá voru til. Ísland hefur nú mikið af tækjum til að framleiða og mikla möguleika til þess að vinna úr sinni framleiðslu, til þess að geta gert hana verðmætari sem útflutningsvöru. Það er ekkert annað, sem stendur í veginum fyrir því, að framleiðslan verði margfölduð hjá okkur og öll okkar skip og frystihús geti starfað til að auka stórkostlega framleiðsluna, heldur en einokunin á lánsfénu og verzluninni. Athafnamönnum og bæjarfélögum er bannað að framleiða meira en nú er gert. Það er hindrað, að hægt sé að leggja upp í hraðfrystihúsin og þann veg framleiða meira en nú er gert. Það er ekkert nema bull hjá þessum hæstv. ráðh., að ekki sé hægt að framleiða meira nú en gert er. Eg skal segja hæstv. viðskmrh. það, að þó að hér væri gefið út meira af seðlum og settur meiri gangur á framleiðsluna, mundi það ekki þýða aukna verðbólgu, heldur mundi það þýða, ef vitur stjórn væri í landinu, að framleiðslan margfaldaðist, atvinnan mundi blómgastr landinu og útflutningurinn stórauðkast, vegna þess að við höfum tæki og vinnuafli, sem er óhagnýtt og getur skapað miklu meiri verðmæti en gert er nú. Það er ekki til neins að tala um pappírspeninga sem einhvern höfuðgrundvöll fjárhagskerfisins, meðan til eru í landinu hendur, sem geta unnið miklu meira að framleiðslunni en gert er, og til eru togarar og bátar til veiða og hraðfrystihús, sem geta unnið úr aflanum og gert hann verðmætari til útflutnings en gert er nú. Það er hægt að framleiða miklu meira hér en gert er nú. Hæstv. viðskmrh. veit, að hér ganga nú verkamenn atvinnulausir og frystihúsin og finustu önnur tæki standa að meira og minna leyti aðgerðalaus, og að það er hægt að flytja inn tvöfalt meira af sementi og timbri í íbúðarhúsabyggingar, svo framarlega sem ríkisstj. hefði ekki fyrirskipað að kaupa allt mögulegt annað, plastik og annað miður þarft dót, fyrir peningana, sem við höfum. Ef þeim peningum hefði verið ráðstafað af viti, hefði verið hægt að framleiða miklu meira til útflutnings og kaupa inn meira af nauðsynjum, byggingarefni og öðru. En þetta er ekki gert vegna hinnar hringlandi vitlausu fjármálapólitikur, sem rekin er í landinu. Og það er ekki í því sambandi til neins að reyna að afsaka sig með því, að það sé skortur á peningum hjá bönkunum. Þetta ólag er af því, að hæstv. ráðh. skilja ekki, hvað peningar eru. Peningarnir eru útgáfa þeirra lánsfjárstrauma í þjóðfélaginu, sem nauðsynlegir eru til þess að leysa spursmálið um að hagnýta til fulls

vinnuaflið og tækin í landinu, þar sem það er nóg til. Ef hæstv. ráðh. ætlar að halda áfram að miða lánsfjárstraumana í þjóðfélaginu við þá hugmynd, sem hann hefur gert, þá verður afleiðingin sú, að hægt verður að visu að þína fé í ríkissjóðinn og reyta það af fólkinu, en atvinnuvegirnir verða bara drepnir undir þessu fargi. Og þegar ríkisstjórnin tekur á sig ábyrgð á þeirri fjármálapólitík, sem nú er rekin í þessum efnum, þá er það eins og sagt væri við sterkan verkamann: Jú, þá mátt vinna — en bundið um leið utan um úlnið hans svo fast, að blóðstraumurinn stöðvaðist í líkama hans. Þannig er nú verið að stöðva blóðstrauminn í fjármálalífi þjóðarinnar og reyna að telja fólkinu trú um, að þetta sé það æskilegasta. — Ég skal segja hæstv. viðskmrh., af hverju hann og örfáir aðrir menn með honum vilja fara inn á svona pólitík. Hann sér mjög vel, hverjar afleiðingar verða af svona pólitík, nefnilega meiri eða minni stöðvun á atvinnurekstrinum. Ef ríkisstj. er það yfirleitt ljóst, að þetta verða afleiðingarnar, þá hlýtur hún að vilja fá fram þessar afleiðingar, og ef hún vill það, þá hlýtur það að vera til þess, að atvinnurekendur geti haldið kaupinu niðri. Og afleiðingin af þessari fjármálapólitík yrði líka hrun hjá einhverjum atvinnurekendum, og ef hæstv. ráðh. vilja hrun hjá smáatvinnurekendum og hjá sumum hinna stærri líka, þá getur ekki verið annað en að þeir, sem standa betur að vígi erlendis og gagnvart íslenskum bönkum líka, ætli sér að láta bjóða upp atvinnutæki þessara manna og fyrir-tækja, sem mundu gefast upp við atvinnureksturinn, og kaupa það upp á hagkvæmu verði fyrir þá, sem kaupa. Hæstv. ríkisstj. verður að horfast í augu við afleiðingar þessarar fjármálastefnu, sem hún hefur valið sér. Það er svo fjarri því, að það sé eðlileg og heilbrigð fjármálapólitík, að hún er bókstaflega að kyrkja þjóðfélagið.

Það er ekki undarlegt, að okkur lendi saman um þetta efni, mér og hæstv. viðskmrh. Það er nákvæmlega það sama og átti sér stað árið 1944. Okkur lenti saman um þetta þá. Hæstv. viðskmrh. fór í kringum það, að það væri ekki núv. ríkisstj. að kenna, hvernig komið væri í þessum málum; það væri búið að festa allt of mikið fé. Hann var svona að gefa í skyn, þó að ekki segði hann það berlega, að það væri nú búið að festa allt of mikið fé í togurum og húsum. Og það eru þessir hlutir, sem við verðum að gera upp í þessu efni. Það er verið að læða inn stefnu í fjármálalíf Íslendinga, sem, ef hún hefði verið framkvæmd 1944, hefði leitt til allsherjar fátæktar og eymdar í þjóðfélaginu. Og það, að þetta ástand hefur ekki skapazt, heldur er þjóðfélagið betur sett í dag en þá með atvinnumöguleika og fjöldi fólks hefur vinnu, er af því, að þá voru keypt tæki til framleiðslunnar. Svo getur hæstv. viðskmrh. bólsótazt út af of mikilli fjárfestingu, eins og honum sýnist. En það er af þeirri fjárfestingu, sem framkvæmd var þá, sem Ísland lifir nú. — Hitt er það, að það þarf nauðsynlega að gera þessa stefnu ríkisstj. í fjármálalífi þjóðarinnar upp. Það á ekki að eiga sér stað, að lætt sé yfir

okkur með embættismannavaldi þeirri idjótisku stefnu, sem átti að leiða yfir okkur árið 1944 og hefði verið gert, ef menn eins og hæstv. núv. viðskmrh. hefðu fengið að ráða. Hæstv. núv. viðskmrh. tókst ekki þá að hindra, að stórvirk framleiðslutæki væru keypt til landsins árið 1944, þó að hann virðist nú ætla að reyna að tryggja það, að þau að verulegu leyti stöðvist. Honum og hans líkum tókst ekki þá að hindra það, að togararnir færu út um landið, þó að hann og hans skoðanabræður berðust á móti stofnlánadeildinni eins og þeir gátu. En þeir virðast ætla að hindra það nú, með þeirri fjármálastefnu, sem þeir reka, að tækin geti gengið. Þeir virðast ætla nú að knýja fram lánsfjárekreppu, svo að eignarréttur viðkomandi aðila á framleiðslutækjunum verði þurrkaður út og þessi tæki fari yfir til nokkurra ráðamanna hér í Reykjavík. Hver verður afleiðingin af lánsfjárekreppunni? Hún er sú, að það eru haldin nauðungaruppböð á hverjum degi. (Forseti: Ég verð að biðja hv. þm. að gera hlé á ræðu sinni, ef svo stendur á máli hans, að það sé auðvelt.) — Ég skal verða við þeirri ósk. — [Frh.]

Umr. frestað.

Á 16. og 17. fundi í Nd., 22. og 23. okt., var till. tekin til frh. einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á síðari fundinum mælti

flm. (Einar Olgeirsson): Herra forseti. Að eins örfá orð, áður en ég held áfram ræðu minni. Ég óska, að hæstv. viðskmrh. sé hér viðstaddur, vegna þess að ég er að svara hans ræðu.

Forseti (JG): Viðskmrh. er hér einhvers staðar í húsinu, og getur þá annar ræðumaður tekið til máls, þar til hann kemur.

Lúðvík Jósefsson: Herra forseti. Þar sem ég þarf að minnast á atriði í sambandi við ræðu hæstv. viðskmrh. og ég æski þess, að hann sé viðstaddur, mun ég biða þangað til hann kemur.

flm. (Einar Olgeirsson): Ef hæstv. viðskmrh. getur ekki verið viðstaddur, þá er bezt að fresta umræðum.

Á 19. fundi í Nd., 29. okt., var fram haldið einni umr. um till.

flm. (Einar Olgeirsson) [frh.]: Herra forseti. Það voru tvö eða þrjú atriði, sem ég átti eftir að taka til athugunar í þeim umr., sem ég stóð í við hæstv. viðskmrh. Eitt atriðið, sem okkur greindi á um í umr., var um bátaútsvegsgjald-eyrinn, — hvort bátagjaldseyririnn, eins og hann er settur á, sé settur á samkvæmt 1. Hann var, eins og hv. þm. vita, settur á með reglugerð, sem birtist í Lögbirtingablaðinu 8. marz og gefin út af fjárhagsráði 7. marz 1951. Í upphafi þeirrar reglugerðar er ekki vísað í neina laga-gr., heldur er sagt, að þetta sé samkvæmt ósk

ríkisstj., þannig að fjárhagsráð reynir ekki að vísa til sérstakra l. í sambandi við sína reglugerð, heldur til óska ríkisstj. Ég hélt því fram, að þessi setning væri ólögleg, og hef skorað á hæstv. ráðh. að minnast á þær heimildir, sem hann telur þetta byggt á. Ég vil nú enn spyrja hæstv. ráðh.: Svo framarlega sem ríkisstj. hefur, að hans áliti, heimild til þess að gefa út reglugerð eins og þá, sem fjárhagsráð gaf út 7. marz, þar sem ávextir, grænmeti og ýmsar fleiri vörur voru settar á þennan lista, hefur þá ekki ríkisstj. jafnmikinn rétt, að hans áliti, til þess að gefa út reglugerð, þar sem allar vörur úr vefnaði væru settar á slíkan lista, eða allar vörur úr járn og stáli væru settar á slíkan lista? M. ö. o., ef fjárhagsráð hefur lagalega heimild til að gefa út reglugerð um þessa vöruflokka, hefur það þá ekki rétt til að gefa út reglugerð um allar vörur? Og hins vegar er með þessari reglugerð, í 4. kafla hennar, ákveðið, að settar skuli reglur, sem hækka leyfin í verði um 25—60%, eða leyfa einstökum mönnum að leggja 50—60% gjald á innflutninginn á ákveðnum vörutegundum. Hefur þá ekki ríkisstj. rétt til að láta fjárhagsráð setja 70 til 80 eða 100% gjald á slíkar vörutegundir og fleiri vörutegundir? Ef ríkisstj. hefur rétt til þess að gefa bátaútveginum þennan rétt, hefur hún þá ekki líka rétt til að gefa togaraeigendum hann? Og ef hún hefur rétt til að gefa hann sjávarútveginum, hefur hún þá ekki rétt til að gefa S. Í. S. og útflytjendum landbúnaðarafurða þennan rétt? M. ö. o., ef ríkisstj. lítur svo á, að hún hafi gert þetta samkvæmt heimild í fjárhagsráðsl., lítur ríkisstj. þá þannig á, að hún hafi rétt til, í fyrsta lagi að ákveða, að sérstakur listi skuli vera á hvaða innflutningsvörum sem henni þóknast, og hefur hún líka rétt til að ákveða, hvað háar prósentur hún álitur nauðsynlegt að leggja á útflutningsvörur bátaútvegsins, togaraeigenda eða bænda? — Ég álit rétt að taka þetta fram vegna þess, að svo framarlega sem ríkisstj. hefur þennan rétt, þá eru þar með allar aðgerðir, sem snerta alla lausn sjávarútvegsmála og allt, sem heitir gengisskráning, algerlega tekið úr höndum Alp. Auðvitað er það gengisfelling á ákveðnum vörutegundum, sem við framkvæmum með þessu, og ef þetta sama er framkvæmt á öllum vörutegundum, þá er það almenn gengislækkun. Ef þess vegna ríkisstj. stendur fast á því, að hún hafi lagaheimild til að gefa út reglugerðina frá 7. marz, þá stendur hún þar með fast á, að hún hafi rétt til að láta leggja á, einstökum mönnum til handa, hvaða prósentu sem vera skal á hvaða innflutning sem vera skal og til að greiða uppbætur á hvaða vöru sem vera skal. Hafi ríkisstj. þetta lagalega vald, þá er aðeins spursmál, hvaða verð hún notar sér til þess að framkvæma almenna gengislækkun. Það fer að verða undarlegt, og mér skilst, að það falli burt í gengisskráningararl., að Landsbankinn eigi að skrá þetta, ef hún á að geta breytt genginu eftir því, sem henni þóknast.

Ég held þess vegna, að báttagjaldeyririnn sé, eins og ég hef áður bent á, algerlega ólöglegur, og ég held, að hann sé glappaskot, sem Benjamín

Eiríksson hafi gert, og hann hafi nánast verið notaður til þess að reyna að fá alþjóðagjald-eyrissjóðinn til þess að loka augnum fyrir þessu, þó að það sé brot á þeim reglum, sem þeim sjóði eru settar. En þessi ráðunautur ríkisstj. hefur ekki gert sér ljóst, hvað hann er að gera.

Ég vonast til þess, að hæstv. ráðh. tilgreini nú í þessum umr., hvaða lagabókstafur það er í fjárhagsráðsl., sem hann vill styðja þetta við, því að hann verður að gá að því, að það er ekki þægileg aðstaða til þess að koma báttagjaldeyrinum til umr. hér, þegar vitað er, að ríkisstj. er að draga málið út úr þinginu.

Ég vil leyfa mér hér, með leyfi hæstv. forseta, að lesa upp svar hæstv. viðskmrh. við fsp., er þáv. þm. S.-Þ. bar fram í Ed. hinn 22. sept. 1944 um það, hvernig ráðstafa ætti þeim innstæðum, sem ríkið átti þá. Hæstv. viðskmrh., sem þá var bæði fjmrh. og viðskmrh., svaraði fsp. á eftirfarandi hátt, með leyfi hæstv. forseta:

„Fyrirspurn sú, sem hv. þm. S.-Þ. hefur sett hér fram: „Hvenær og með hverjum hætti hafa ríkissjóði áskotnast 580 millj. kr., án þess að þessarar fjárhæðar sé getið í skjölum Alþingis,“ — virtist mér í fyrstu nokkur gáta. Það hvarflaði að mér, hvort ég hefði framið stórkostleg embættisafgölp að leyna eða tapa þessari upphæð í völuðarhúsi ríkissjóðsins. En þó að þar sé leitað eftir henni með logandi ljósi, er hún ekki til staðar. Þess vegna er ekki um það að ræða, að þessu fé verði ráðstafað á þann hátt, sem spurt er eftir í síðari hluta fyrirspurnarinnar. En samkv. tilvitnun hv. þm. til útvarpsræðu fulltrúa Sósfl. svipar upphæðinni mjög til þess fjármagns, sem ríkið eða landsmenn eiga í erlendum innstæðum. Það fé er þó nokkuð ólíks eðlis. Það er ekki eign bankanna né ríkisins, heldur eign sjómanna, verkamanna, útgerðarmanna, bænda og fjölmargra fleiri landsmanna, og þessum eignum verður ekki ráðstafað án samþykkis eigenda, nema ríkisvaldið ætli að taka þær traustataki til að ráðstafa þeim á líkan hátt og gert virðist ráð fyrir í fyrirspurninni.“

Hæstv. núv. viðskmrh. hafði í september 1944 verið viðskmrh. í tvö ár, — hafði í tvö ár verið æðsti yfirmaður viðskiptaráðs og því haft aðalráðstöfunarrétt á þessum innstæðum, en þó dettur honum ekki í hug að nota þær, þegar till. kemur fram um slíkt. (Viðskmrh.: Hvar stendur þetta? Er þetta ekki einhver misskilningur hjá hv. 2. þm. Reykv.?) Nei, þetta fé var allt saman eign bankanna. En viðskmrh. áleit þá, að það næði ekki nokkurri átt að ráðstafa þessu fé meðan hann sat í ráðherrastól, — taldi það einberan kommúnistaáróður að verja því fé til nýtsamra framkvæmda. Hvernig væri komið fyrir þjóðinni sem heild nú, ef þá hefði verið farið að ráðum hæstv. viðskmrh.? En hæstv. viðskmrh. er ekki fyrr hættur að starfa sem ráðh. og farinn að vinna sem privatmaður að sínum eigin atvinnurekstri en hann skilur þetta. Hann tók þátt í því að kaupa togara, sem keyptur var fyrir atbeina l., sem hann var andvígur meðan hann var í ráðherrastól. Nú er verið að gera það sama og árið 1944. Það er

verið að loka lánsfjármarkaðinum. Eins og ég hef getið um áður, þá skrifaði hæstv. viðskmrh. bönkunum bréf í þann mund, sem gengið var fellt. Það er nauðsynlegt að fá að vita, hvað það var, sem hæstv. viðskmrh. lagði fyrir bankana. Það er opinbert leyndarmál, að í sambandi við mótvirðissjóð hafa Ameríkumenn sett skilyrði í sambandi við lánveitingar seðlabankans. Þegar það eru 200 millj. kr. í mótvirðissjóði, er lítill vandi fyrir bankana að auka útlán sín og fara þannig í kringum fyrirmælin frá U. S. A. Það er vitanlegt, að hugmyndir alþjóðabankans um starfsemi bankanna hér á landi hljóta að byggjast á upplýsingum frá Benjamín Eiríkssyni. Þegar hæstv. viðskmrh. viðurkennir, að hann hafi sett bönkunum fyrirmæli um útlánastarfsemi sína, gerir hann það þá sem viðskmrh., eða gerir hann það vegna þess, að hann hafi fengið um það fyrirmæli erlendis frá? Um þetta verðum við að fá upplýsingar. Hæstv. viðskmrh. verður annaðhvort að lesa þessi plögg upp hér í hv. Alþ. eða afhenda þau hv. fjhn. Ég vona svo, að þessi plögg verði lögð fram, svo að hv. alþm. geti kynnt sér þau.

Viðskmrh. (Björn Ólafsson): Herra forseti. Ég stend ekki upp hér vegna þess, að mér þyki það svo merkilegt, sem hv. 2. þm. Reykv. var að segja hér áðan, því að sannast að segja er flest það, sem þessi hv. þm. segir, ekki svara-vert. Hann tók það fram í útvarpsumr. hér um daginn, að ég hefði flúið úr d., þegar þetta mál var hér til umræðu síðast; ég hefði ekki treyst mér til að hlusta á hann. Ég skal segja þessum hv. þm. það, að það var ekki af hræðslu, sem ég hvarf á brott, heldur einfaldlega til að komast hjá þeim sálarkvölum að hlusta á hann, sérstaklega þegar hann talar um efnahagsmál. Ég býst við, að flestir hv. þm. kannist við það hljóð, sem kemur þegar verið er að skerpa sög, og finnist það ekkert þægilegt. Mér finnst alltaf, þegar 2. þm. Reykv. er að tala um efnahagsmál, eins og hvarf á brott, heldur einfaldlega til að eyrað á mér, og láti mér hver sem vill að forðast að hlusta á það.

Eitt af því, sem þessi hv. þm. leyfði sér að halda fram hér áðan, var það, að ég bannaði bönkunum að lána út fé. Sannleikurinn er sá, eins og ég hef sagt hér áður, að ég sendi þeim tilmæli um að hafa hemil á útlánastarfseminni. Hins vegar gat það komið til mála vegna hins mikla skorts á peningum að taka þetta mál fastari tökum, en það var ekki gert. Bankarnir hafa ekki meira fé, nema því aðeins að seðlabankinn yrði látinn gefa út og leysa þannig fjármálakerfið í sundur.

Það, sem 2. þm. Reykv. las hér áðan, sannaði alls ekki það, sem hann vildi sanna. Ríkisstj. átti ekki þessar 500 millj. kr., og því var ekki hægt að taka þær, nema þá traustataki. Þetta er því alveg út í loftið hjá hv. 2. þm. Reykv.

Ég ætla ekki að fara út í það við hv. þm. að deila við hann um, hvort ríkisstj. hafi haft lagaheimild til að koma á báttagjaldeyrinum. Það mál var rannsakað af lögfræðingum stj., og ég treysti þeim miklu betur en hv. 2. þm. Reykv.

Ég vil benda hv. 2. þm. Reykv. á það, að fjárhagsráð hefur heimild til að gefa þennan frilista út, og að það leggur ekkert gjald á hann. Hv. 2. þm. Reykv. er óhætt að lesa l. spjaldanna á milli, og ég veit, að hann mun hvergi rekast á lagagr., sem mælir þessu í mót.

Ég mun ekki taka framar þátt í þessum umr. við hv. 2. þm. Reykv., því að ég hef ekki þolinmæði til að hlusta tímunum saman á þennan þvætting hans.

Lúðvík Jósefsson: Herra forseti. Þegar þessi þáttill. var hér síðast til umræðu, ræddi hæstv. viðskmrh. um útlán bankanna og lánsfjárræppuna. Ég vil því beina nokkrum orðum til þessa hæstv. ráðh.

Hann gat þess, að sér væri ljóst, að við vaxandi erfiðleika væri að etja í lánsfjármálum okkar. Hann gat þess enn fremur, að þessi skortur á lánsfé næði ekki aðeins til íbúðarhúsabygginga, heldur herjaði hann nú á alla atvinnuvegi þjóðarinnar. Þetta er vissulega rétt hjá hæstv. ráðh. En þrátt fyrir það að lánsfjárskorturinn sé farinn að leika atvinnuvegina svona grátt, þá taldi hæstv. viðskmrh., að hér væri ríkjandi eðlilegur lánsfjármarkaður. Hann taldi, að ógerningur væri að auka útlán bankanna, og því ekki vöð á meira lánsfé. Hann hélt því fram, að lagt hefði verið út í meiri fjárfestingu en efni hefðu leyft. Hæstv. ráðh. gat þess, að útlán bankanna næmu nú 1288 millj. kr. og hefðu aukizt frá því, að gengið var fellt, um 370—380 millj. kr. Með þessu vildi hæstv. ráðh. sýna fram á, að útlán bankanna hefðu aukizt eðlilega. Hann lét í það skína, að innstæður hefðu ekki vaxið. En sannleikurinn er sá, að á sama tíma höfðu innstæðurnar hækkað um 450 millj. kr., svo að þær eru nú hærri en útlánin.

Hæstv. ráðh. hélt því fram, að notkun mótvirðissjóðs kæmi ekki útlánunum bankanna við. En mótvirðissjóður er í raun og veru hrein peningaeign íslenskra ríkisins og hefur því sama gildi og annað fé, sem í bankanum er, og hann getur því miðað útlán sín við hann. Þegar hæstv. viðskmrh. er að benda á það, að útlán bankanna hafi hækkað um 370 millj. kr., þá er það ekki nóg, því að þau hefðu getað verið hærri. Og svo er hins að gæta, að þessi hækkan á útlánunum svarar á engan hátt til gengislaekkunarinnar. Þegar borið er saman innstæður og útlán bankanna, kemur í ljós, að það hefur raunverulega verið dregið fé til bankanna og þannig aukið við lánsfjárræppuna. Þetta kemur í ljós, þegar athugað er, hvernig bankarnir lána út á hin einstöku verðmæti. Það er staðreynd, að það sé skortur á rekstrarfé í þeim atvinnugreinum, sem eru undirstaðan undir þjóðfélagsbúskapnum, enda þótt lánveitingar hafi aukizt um þessar 570 millj., eins og hæstv. viðskmrh. sagði hér áðan. Það er fjarri lagi, að það hafi nægt. Ég skal nefna eitt dæmi, sem ég hef rekizt á. Það er það fyrirbæri, að togararnir hafa siglt hér fram hjá landsteinunum og alla leið til Danmerkur með alla áhöfn og skipað fiskinum upp þar. Af þessu hefur leitt minnkandi vinnu hér á landi við verkun fisksins, og togararnir

hafa verið miklu lengur í hverri veiðiferð en annars hefði þurft, og kemur það fram í minna aflamagni. Nú er það líka vitað, að þessi afli er tekinn þar, pakkaður, metinn og fluttur til Ítalíu og Grikklands og væntanlega seldur fyrir sama verð. Hver er skýringin á þessu? Hún er sú, að dregið er svo úr lánveitingum út á framleiðsluvörur, að eigendurnir geta ekki legið með framleiðsluna. Útlánin eru svo litil, að það er ekki hægt. Fyrir gengislækkunina var það regla bankanna að lána kr. 1,60 út á hvert kg af saltfiski. Nú eftir gengislækkunina, þegar verðlag hefur ekki einungis hækkað um þau 74,5%, sem gengisbreytingunni nemur, heldur hefur einnig orðið talsverð verðhækkun að auki, hver eru þá útlán bankanna? Í dag lána bankarnir kr. 1,90 út á hvert kg. Það er augljóst af þessu, að útlánin hafa minnkað stórkostlega.

Þó er þetta enn þá meira áberandi, ef tekin er önnur grein fiskframleiðslunnar. Fyrir gengisbreytinguna lánuðu bankarnir 40 aura á kg til að fullverka saltfisk og breyta honum í útflutningshæfa vöru. Þetta var lágt, en í dag, eftir gengisbreytinguna, lána þeir nákvæmlega jafnmikið. Útkoman hefur orðið sú, að framleiðendur segja: Við höfum ekki svo mikið fé, að við getum lagt upp aflann hér, og neyðumst því til að fara með hann beina leið á erlendan markað. — Þetta er aðeins eitt dæmi. Mörg fleiri mætti nefna, sem öll ganga í sömu átt, og sum eru verri.

Það hefur verið stefna hæstv. ríkisstj. að draga úr útlánunum frá því, sem áður var, og því er haldið fram, að þetta sé mikilvæg stefna og til hagsbóta fyrir atvinnulífið í landinu. Reynslan hefur þó orðið sú, að kreppt hefur meira og meira að, og nú er svo komið, að þessi lánsfjárfestna dregur úr eðlilegri framleiðslu í landinu. Það eru ekki bara þeir, sem þurfa lán til íbúðabygginga, sem ekki fá lán; þessi stefna hefur orðið til þess að draga úr framleiðslunni og spilla möguleikunum á því að halda uppi fullri atvinnu í landinu.

Í sambandi við það, sem hæstv. viðskmrh. sagði um lánsfjárfestnuna, má nefna fleiri tölur, sem sýna, hvaða stefna er ríkjandi í þessum málum. Þannig er t. d. seðlaveltan fyrir og eftir gengisbreytinguna nálega hin sama. Fyrir gengisbreytinguna var seðlaveltan almennt 180 — 190 millj. kr. Um áramótin næst á undan var hún 184 millj. kr. Nú, þann 1. okt. s. l., var hún 200 millj. kr. Þegar einstakir mánuðir eru bornir saman, kemur hið sama í ljós. Það er því augljóst mál, að seðlaveltan er ekki í neinu samræmi við það, sem hún var fyrir gengisbreyt., enda hefur þetta skapað greiðsluþröng, sem allir virðast nú vera í. Það er óeðlilegt, að sama upphæð skuli vera í umferð nú og fyrir gengisbreytinguna. Fyrirtæki, sem fóru í bankann fyrir gengisbreyt. og þurfti 50 þús. kr. til launa-greiðslna og annarra útgjalda, þarf nú 100 þús. kr. fyrir hliðstæðan rekstur. Þetta er staðreynd, og allir viðurkenna það og kvarta undan greiðsluþröng og vöntun á rekstrarfé. En höfðinu hefur verið barið við steininn þrátt fyrir þetta og neitað um lán út á verðmæti, sem eru margföld að virði við lánin, sem farið er fram á.

Það er ljóst, þegar svo er komið, að óhjákvæmilegt er, að hæstv. ríkisstj. hugleiði það í fullri alvöru, hvort ekki sé eitthvað bogið við þessa stefnu. Er eðlilegt að lána jafnháa upphæð nú til að fullverka fisk til útflutnings og gert var fyrir gengisbreytinguna? Leggst ekki starfsemin niður eða dregst saman? Og er þetta heppilegt fyrir þjóðarþúskapinn? Þessum málum hefur verið stefnt í það mikil vandræði, að nú virðist svo, að almenningur hafi þrýst svo að hv. alpm., að þeir ætli nú að fara að krefjast aukinna útlána til íbúðabygginga. En þó að þetta sé nauðsynlegt vegna húsnæðisvandræðanna, er þó enn nauðsynlegra að veita lán til framleiðslunnar. Ef útlán til hennar eru of knöpp, dregur það úr eðlilegri framleiðslu og atvinnu í landinu. Það er því meiri ástæða til að auka útlán til framleiðslunnar en til beinnar fjárfestingar. Hér þarf að breyta um stefnu og auka útlánin, og það má auka þau talsvert mikið, svo að þau verði jafnmikil og fyrir gengisbreytinguna. Og það er ekki bara sjálfsagt, að þetta verði gert, heldur er líka réttmætt, að útlán verði aukin til beinna fjárfestinga og nauðsynlegra íbúðabygginga.

Eg sé, að hæstv. ríkisstj. þykist svo viss í sinni sök, að hún telur ekki nauðsynlegt að hlýða hér á umr., þó að þetta sé höfuðmál. Hún telur sína stefnu svo rétta, að hún hefur kosið að vera ekki við, og sá hæstv. ráðh., sem talaði um lánsfjárfestnuna, óskar ekki að ræða málið. Það má loka augunum um tíma, en útkoman verður hin sama. Þessi mál verður að leysa, og hæstv. ríkisstj. mun sjá áður en langt um liður, að hennar stefna var röng.

Flm. (Einar Olgeirsson): Herra forseti. Eg þarf ekki langan tíma til að afgreiða hæstv. viðskmrh. — Fyrst er það bréfið til bankanna. Það hefur hæstv. viðskmrh. enn ekki fengið til að leggja fram, en hann varð tvisaga um efni bréfsins. Fyrst sagði hann, að hann hefði sent bönkunum tilmæli um að hafa hemil á lána-starfsemi sinni, en rétt á eftir sagðist hann hafa sent bönkunum tilmæli um að hækka ekki mikið útlán frá því, sem áður var. Og svo sagði hann, að hann hefði ekki heimild til að fyrirskipa bönkunum neitt í þessum efnum, enda hefur hann það ekki sem islenzkur ráðh. En hann hliðraði sér hjá að nefna, að hann hefði verið þarna milligöngumaður fyrir ríkisstj., sem þegið hefur fé af erlendri ríkisstj. með skilyrðum varðandi fjármálaríf landsins.

En hæstv. ráðh. og hæstv. ríkisstj. hafa gert meira en þetta. Hann og hæstv. ríkisstj. hafa ráðið til sín ráðunaut gegn jafnvel hærri launum en ráðh. hafa sjálfir, og þessi ráðunautur hefur verið eins og sporhundur í bönkunum til að fylgjast með lánveitingum og klaga fyrir öðrum aðilum. Hæstv. ríkisstj. hefur þannig skipulagt njósnir í bönkunum og ráðið til sín sporhund á hæstu launum til þess að hindra, að lán séu veitt til byggingar íbúðarhúsa. — Það er skiljanlegt, að hæstv. ráðh. hefur valið þann kostinn að flýja burt úr d. En það skal hæstv. ráðh. vita, að hann kemst ekki undan; hann skal verða á flóttu allt þingið út.

Hæstv. ráðh. sagði, að bankarnir hefðu ekki peninga. En bankarnir hafa hindrað útflutning fyrir 100—200 millj. kr. með því að koma í veg fyrir, að aflinn væri lagður hér upp og verk-aður, og það samkv. fyrirmælum þessa hæstv. ráðh. Þetta hefur skapað atvinnuleysi í landinu, en hæstv. ráðh. hefur samt brjóst í sér til að lýsa því yfir, að ekkert atvinnuleysi sé.

Ég sagði í fyrstu framsöguræðu minni, að málum væri nú svo komið, að betra væri, ef hér væri privatbanki og lánsfrelsi út á við. Það eru fullir möguleikar á því að fá lánsfé erlendis út á framleiðsluna, ef sú afturhaldssama ríkisstj., sem nú situr, ætlar að banna bönkunum hér að lána út á hana. Og ég vil skora á hæstv. stj. að veita Íslendingum frelsi til að útvega sér erlent lánsfé.

Svona er þá ástandið í dag. Sú leppstjórn, sem hér situr að völdum, er svo ofurseld bandarísku fjármagni, að hún hindrar framleiðsluna og við búum við verri kjör en ef hér væri enginn ríkisbanki. Það er skiljanlegt, að hæstv. ríkisstj. vill ekki standa fyrir máli sínu.

Þá minntist hæstv. ráðh. á nýsköpunina. Það er með hann eins og Bourbonana, hann hefur ekkert lært og engu gleymt síðan hann hrökklaðist út úr stj. 1944. Þá skildi hann ekki, að rétt var að kaupa ný atvinnutæki til landsins; nú skilur hann ekki, að mögulegt sé að nota þessi tæki. Hann heldur, að ekki sé hægt að framleiða meira, af því að bankarnir geti ekki lánað.

Þá er það bátaútvegsgjaldeyririnn. Ég hef aldrei vitað ráðh. aumari. Hann sagðist hafa haft þar um ráð góðra lögfræðinga, og ég trúði því. Við í fjhn. vitum, hvers konar hráskmiði kemur frá þeim, og í dag höfum við þurft að leiðrétta hér hvert frv. af öðru. En hæstv. ráðh. ætti að muna, til hvaða lagagr. þeir hafa skirskotað. Nei, hann treystir sér ekki til að benda á þessa lagagr., en ég mun gefa honum tækifæri til að senda þessa lögfræðinga á fund fjhn. til þess að upplýsa þetta, fyrst hann stendur hér uppi sjálfur eins og skólastrákur á gati.

Síðan sagði hæstv. ráðh., að með þessu væri bara verið að gefa vörurnar frjálsar. En útvegsmönnum er ekki gefinn þessi gjaldeyrir frjáls, hann er bundinn við kaup á ákveðnum hlutum. Og um innflutninginn gildir skilorðsbundinn frilisti, svo að frjáls innflutningur þýðir, að öllum neytendasamtökum landsins og smákaupmönnum er bannað að flytja inn vörurnar nema með leyfi frá öðrum aðilum. Þetta er því einokunarlisti, og bannað er að kaupa vörurnar beint og frjálst inn í landið.

Svo klykkti hæstv. ráðh. út með því, að hvergi væri í reglugerðinni minnst á neitt gjald. Í 4. kafla reglugerðarinnar hljóðar 3. setningin svo, með leyfi hæstv. forseta:

„Þó skulu þau halda gildi sínu, ef innflytjendur skuldbinda sig til að skila b-skirteinum sínum innan níu mánaða frá tollafgreiðslu vörunnar og setja tollstjórum tryggingu, sem nemur 25% af fob-verðmæti pöntunarinnar, sé hún

flutt inn frá clearing-landi, en 50% af fob-verðmæti annars innflutnings.“

Það stendur því skýrum stöfum í reglugerðinni, hvaða gjald skuli leggja á, en þrátt fyrir það gefur hæstv. ráðh. hér yfirlýsingu um það, að í reglugerðinni sé ekki minnst á neitt gjald. Hæstv. ráðh. hefur þannig orðið sannur að því að fara með ósannindi og vita ekki, við hvað hann styðst í þessu máli. Hann hefur nú flúið út úr d., og ég spái því, að það sé undanfari þess, að hann flýi alveg út úr þingsölunum og treysti sér ekki að standa fyrir máli sínu.

Umr. frestað.

Á 20. fundi í Nd., 30. okt., var till. tekin til frh. einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 26. fundi í Nd., 12. nóv., var enn fram haldið einni umr. um till.

Forseti (SB): Lagt hefur verið til, að umr. verði frestað og málinu vísað til fjhn., og verður nú gengið til atkv. um þá till.

ATKVGR.

Till. um að vísa málinu til fjhn. felld með 25:4 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: JÁ, SG, AS, EOL.

nei: JóhH, JG, JPálm, JS, JörB, KS, PP, SÁ, SkG, StJSt, MJ, StgrSt, AE, ÁÁ, AB, BÓ, EmJ, EystJ, GG, GTh, GPg, HÁ, HelgJ, IngJ, SB.

6 þm. (JR, LJós, ÓTh, PO, ÁkJ, FJ) fjarstaddir.

Forseti (SB): Þar sem hv. dm. hafa felld að vísa till. til nefndar og enginn hefur kvatt sér hljóðs, er umr. lokið, og verður nú gengið til atkv. um till. sjálfa.

ATKVGR.

Tillgr. felld með 24:5 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: JÁ, SG, ÁkJ, AS, EOL.

nei: JG, JPálm, JS, JörB, KS, PP, SÁ, SkG, StJSt, MJ, StgrSt, AE, ÁÁ, AB, BÓ, EmJ, EystJ, GG, GTh, GPg, HÁ, HelgJ, IngJ, SB.

6 þm. (JR, LJós, ÓTh, PO, FJ, JóhH) fjarstaddir.

1 þm. gerði svofellda grein fyrir atkv.:

Einar Olgeirsson: Að visu hefur þetta mál upplýstst að nokkru leyti við umræðurnar hér í deildinni, þar sem hæstv. viðskmrh. hefur lýst sig og ríkisstj. sek um það atriði, sem ég vildi láta rannsaka. En ég vildi láta rannsaka nánar afskipti þessa starfsmanns ríkisstj. í sambandi við lánveitingar til íbúðabygginga og tel heppilegt, að skipuð verði nefnd í því skyni. Ég segi því já.

Till. þar með fallin.

Pingsályktunartillögur ekki útræddar.

1. Atvinnuleysistryggingar.

Á 2. fundi í Sp., 3. okt., var útbýtt:

Till. til þál. um atvinnuleysistryggingar [14. mál] (A. 14).

Á 5. fundi í Sp., 17. okt., var till. tekin til fyrri umr.

Flm. (Haraldur Guðmundsson): Herra forseti. Allir eru án efa sammála um það, að í raun og veru ætti að haga svo málum þjóðarinnar, að ekki þurfi á atvinnuleysistryggingum að halda, og skipa þeim málum svo, að atvinnuleysi væri ekki til, heldur jafnan séð svo um, að vinnufærir menn, sem vilja vinna, ættu þess kost að vinna að gagnlegum störfum. Ég minnst þess, að þegar almannatryggingal. voru undirbúin á sínum tíma, 1944—46, þá var gert ráð fyrir því, að í sambandi við almannatryggingarnar yrðu einnig sett önnur l. um atvinnustofnun ríkisins, sem átti að hafa með höndum að gera ráðstafanir, í fyrsta lagi til þess, að vinnuaflið hagnýttist sem best, og í öðru lagi til þess að koma í veg fyrir, að til atvinnuleysis komi. Og sem þrautaráð var þá gert ráð fyrir því, að ef allar ráðstafanir brygðust til að afstýra atvinnuleysi, væri heimilt að stofna til atvinnuleysistrygginga undir sérstökum kringumstæðum.

Þegar almannatryggingal. voru samþ., náðist ekki samkomulag um lagasetningu um atvinnustofnun ríkisins, enda var því yfirlýst af þeirri ríkisstj., sem þá fór með völd, og hefur verið yfirlýst af flestum ríkisstj., sem síðan hafa farið með völd, að það væri þeirra meginverkefni að koma í veg fyrir, að atvinnuleysi myndast, og sjá um, að landsmenn hefðu nægileg störf við gagnlega vinnu. Það skal líka játtað, að allt fram á síðasta ár var ekki neitt atvinnuleysi í landinu umfram það, sem eðlilegt verður að telja, þegar menn færast milli starfsgreina eða vinnustaða eða annað slíkt. En á s. l. vetri breyttist þetta stórkostlega. Þá var þegar komið mjög alvarlegt atvinnuleysi í ýmsum kaupstöðum og kaптúnum landsins. Tala atvinnulausra, sem skrásettir voru, var talsvert á annað þúsund manns, og skyldulið þeirra, sem átti afkomu sína undir þeim, var nálega 4000, þegar þessi skrásetning var gerð, en hún var ekki nálægt því að vera tæmandi, því að hún var aðeins frá nokkrum einstökum stöðum

á landinu. Nú fer vetur í hönd, og það er bersýnilegt, að í þessum efnum verður ástandið í vetur stórum erfiðara en það var síðasta vetur. Nú þegar er svo komið í tveimur stærri kaupstöðunum, Siglufirði og Ísafirði, að tugir og hundruð manna hafa leitað burt af þessum stöðum til atvinnu annars staðar með misjöfnu árangri, og þrátt fyrir það voru skrásettir heima fyrir 400 atvinnulausir menn á Siglufirði.

Ég vil fullyrða, því miður, að fram undan er á þessum vetri atvinnuleysi, ef ekki eru ráðstafanir gerðar, — mjög tilfinnanlegt í flestum stærri kaupstöðum landsins. Þegar svo er komið, er ekki til neins að reyna að friða vonda samvitzku með því að segja, að atvinnuleysistryggingar eigi að vera óþarfar. Það verður að gera ráðstafanir til að draga úr því böli, sem atvinnuleysið er, og hvort sem mönnum þykir það gott eða illt, þá er ekki til nema ein leið til að afnema atvinnuleysið í þjóðfélaginu, og þessi eina leið er að sjá atvinnulausum mönnum fyrir þannig löguðum styrkjum, að þeir geti lifað mannsæmandi lífi, þannig að heill og framtíð þeirra og skyldmenna þeirra sé ekki stefnt í voða. Það er með þetta fyrir augum, sem ég leyfi mér að flytja þáttill. á þskj. 14, og er hún að efni til á þá leið, að þegar verði skipuð nefnd til að semja frv. til l. um atvinnuleysistryggingar, og skal hún hraða störfum svo sem unnt er. Ég álit engan veginn útilokað, ef þetta mál fær afgreiðslu nú á fáum dögum, að unnt verði að leggja frv. um þetta fyrir Alp. svo snemma, að Alp. gæti afgr. það áður en það hættir störfum. Hins vegar, ef það ekki tekst, þá ætti að mega tryggja með þessu vandlega undirbúna löggjöf um þetta efni fyrir næsta Alp. svo snemma, að það gæti komið til framkvæmda áður en erfiðleikarnir hefjast næsta haust. Ég skal þó játta það, að ýmislegt þarf að taka til athugunar og vel að íhuga í sambandi við atvinnuleysistryggingarnar, ef þær eiga að koma að því haldi, sem til er ætlað. Þeir 4 aðilar, sem ætlað er til að tilnefni menn í þessa n., eru: Alþýðusamband Íslands, Vinnuveitendasamband Íslands, Samband íslenskra sveitarfélaga og Tryggingastofnun ríkisins. Þetta eru þeir aðilar, sem hafa aðstöðu til þess bæði að þekkja ástandið í þessum efnum og til þess að dæma um hin mismunandi sjónarmið, sem til greina koma við slíka lagasetningu. Því er lagt til í till., að n. verði skipuð með þeim hætti, sem þar grein-

ir. En fimmtí nm. skal skipaður af ríkisstj. án tilnefningar og sé hann form. n.

Það eru tvennar skoðanir uppi um það, á hvern hátt atvinnuleysistryggingunum væri best fyrir komið. Ýmsir telja best, að einstök verkalýðsfélög og stéttarfélög, styrkt af hinu opinbera, komi upp atvinnuleysistryggingum og hafi frjálsar hendur um notkun þeirra og hverjum reglum hlýtt skuli. Aðrir eru þeirrar skoðunar, að best sé að hafa eina miðstöð fyrir allt landið, er annist atvinnuleysistryggingarnar og annist þá helzt einnig vinnumiðlun og skrásetningu vinnuafis. Mig furðaði, vegna ástandsins í fyrra, hvernig ríkisstjórnin þá brást við tillögu Alþf. um atvinnustofnun ríkisins, og ekki nóg með það, að tillagan næði ekki fram að ganga, heldur voru einnig felld niður afskipti ríkisins af vinnumiðlun. Að gera slíkt, eins og ástand og horfur voru þá, tel ég með öllu óafsakanlegt. Ég álit, að sú stofnun, er hefur atvinnuleysistryggingarnar, eigi einnig að fara með vinnumiðlun, því að eina réttláta prófunin á því, hvort maður er atvinnulaus, er að bjóða honum vinnu. Ég vildi nú þegar gera grein fyrir þessum tvennum skoðunum, hverjir skuli hafa atvinnuleysistryggingarnar, vegna nefndar þeirrar, sem með málið á að gera. Annað atriði er svo, hvernig skipta skuli kostnaðinum á aðila. Eðlilegast er, að atvinnurekendur og verkalýðurinn að einhverju leyti annist kostnaðinn með styrk frá sveitarsjóðum og ríkissjóði. Það er að sjálfsögðu mál, sem þarf að athuga, hvernig þessum kostnaði verði skipt og hverjar tekjur náist inn.

Það hefur verið sagt við mig, að eðlilegast væri, að Tryggingastofnunin tæki að sér atvinnuleysistryggingarnar. Ég játa, að þetta er eðlilegt, en vil þó benda á tvö atriði, sem sjálf-sagt er að taka til greina. Áhættan við atvinnuleysistryggingarnar er allt önnur en við tryggingar vegna sjúkleika og slysa. Um þær er hægt að gera áætlun, en um atvinnuleysistryggingarnar ekki. Atvinnuleysið er að mjög verulegu leyti komið undir pólitísku ástandi í landinu, og getur stefna stj. á hverjum tíma ráðið miklu um það, hvort atvinnuleysi er í landinu eða ekki. Það liggur því í hlutarins eðli, að ómögulegt er að reikna út með nokkrum rökum, hver áhætta fylgir atvinnuleysistryggingum á hverjum tíma, og því algerlega undir tilviljun komið, hvort atvinnuleysistryggingarnar kæmu að nokkru haldi. Ég hygg því eðlilegast að fela þetta sérstakri stofnun. Eigi atvinnuleysistryggingar að koma að fullu haldi, verða þær að vera í nánu sambandi við vinnumiðlunina.

Skal ég svo ekki orðlengja þetta meira. Ég hygg, að allir hv. þm. geti verið mér sammála um, að sú hugmynd, að allt geti lagast í þjóðfélaginu af sjálfu sér, sé ekki veruleiki. Ástandið er þannig, að ekkert vit er í að segja við atvinnulausan mann: „Þú skalt finna mann, sem getur útvegað þér vinnu.“ Ég vænti þess, að hæstv. stj. og alþm. séu mér sammála um, að sjálf-sagt sé að samþykkja þessa tillögu og ráða hið bráðasta bót á þessu. — Ég legg til, að málinu verði vísað til hv. allshn., og vil

vænna þess, að hún hraði stórfum eins og hún sér sér fært.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 30 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 29 shlj. atkv.
og til allshn. með 33 shlj. atkv.

Nefndaráli frá meiri hl. allshn., á þskj. 691, var útbýtt 21. jan., og nefndaráli frá minni hl. n., á þskj. 725, var útbýtt 22. jan., en till. var ekki á dagskrá tekin framár.

2. Námslánaþjóður.

Á deildafundum 11. okt. var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um námslánaþjóð [48. mál] (A. 65).

Á 5. fundi í Sp., 17. okt., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 6. fundi í Sp., 24. okt., var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 8. fundi í Sp., 26. okt., var till. aftur tekin til einnar umr.

Film. (Gylfi Þ. Gíslason): Herra forseti. Á síðasta þingi flutti ég ásamt hv. 1. þm. Rang. (HelgJ) till. svipaða þessari um námslánaþjóð. Till. var vísað til hv. allshn., sem mælti með samþykkt hennar. Till. kom þó hvorki til umr. aftur né atkvgr., og þess vegna fluttum við hv. 1. þm. Rang. þessa till. í upphafi þings. Okkur var ekki kunnugt, að nú um nokkurt skeið hefur málið verið á döfinni hjá stúdentaráði, sem hefur unnið að málinu í sumar og nú þegar lagt það fyrir hæstv. ríkisstj., sem tók því vel. Um þetta var okkur flm. ekki kunnugt, og má segja, að ástæðulítið sé að samþ. okkar till. Það er engu síður ástæða til að óska þess, að till. verði vísað til hv. allshn. og hún ræði svo málið við hæstv. ríkisstj. Ég vona, að þessi hugmynd komist fram og ríkisstj. vilji taka málið til flutnings fyrir stúdentaráð. Þess er þó að geta, að till. stúdentaráðs á einungis við stúdenta, sem nema við Háskóla Íslands, en okkar till. nær einnig til íslenzkra stúdenta, er nema erlendis, en það kann að vera of umfangsmikið.

Ég vona, að ríkisstj. vilji sýna þessu máli skilning, en meginatriði þessa máls, er hér um ræðir, er það, að reynt verði að hverfa frá því, að stúdentum verði veittir árlegir styrkir, en fé í þess stað veitt í lánaþjóð. Athuganir stúdentaráðs hafa leitt í ljós, að ef þær 250 þús. kr., sem árlega eru veittar á fjárlögum, væru lagð-

ar í sjóðinn, þarf hann að taka 2.6 millj. kr. lán til þess að geta lánað 500 þús. kr. árlega. Ef sjóðurinn þarf ekki að byrja að borga lánið fyrr en eftir 10 ár, er gert ráð fyrir því, að hann hafi lokið greiðslunni á 25. eða 26. ári frá stofnun, þannig að sjóðurinn verður algerlega sjálfstæður á ca. 30 árum, og hætta þá styrkveitingar ríkissjóðs af sjálfu sér. Þetta tel ég mjög æskilegt.

Í frv. því, sem stúdentaráð hefur látið semja og ég hef hér hjá mér, er farið fram á það, að ríkið veiti árlega ½ millj. kr. í sjóðinn, og verður sjóðurinn þá orðinn algerlega sjálfstæður stofnun eftir 18–19 ár og þarf ekki að taka nema ½ millj. kr. lán. Ef ríkið því veitir 500 þús. kr. í styrk til stúdenta í stað 250 þús., sem nú er veitt, geta þessar greiðslur fallið niður eftir tæp 20 ár í stað 30 ára annars.

Meginhugsun þessa frv. stúdentaráðs er mjög heilbrigð. Það er mikill áhugi fyrir þessu máli hjá stúdentum, og hefur Árni Björnsson stud. jur., form. stúdentaráðs, lagt í þetta geysimikla vinnu. Ég legg því til, að n. s.ú., sem fær mál þetta til afgreiðslu, ræði það við ríkisstj. og óski þess, að hún leggi sem fyrst frv. um þetta mál fyrir þingið, og mun þá ekki standa á okkur flm. að leggja því lið. Ég tel enn fremur æskilegt, að Alþ. láti vilja sinn um þetta mál í ljós við ríkisstj.

Gísli Jónsson: Herra forseti. Út af þeim till., sem hér liggja fyrir, vil ég taka það fram, að stúdentar hafa verið hjá mér hér í morgun og afhent mér frv., er þeir hafa samið. Af því er ljóst, að ef frv. yrði samþ., yrði sjóðurinn sjálfstæður stofnun að 30 árum liðnum og ætti um 7 millj. kr. í varasjóði. — Fulltrúar þessir hafa sýnt, að það er þeim áhugamál, að frv. þeirra nái fram að ganga.

Mér þótti rétt að láta þetta koma fram við þessa umr. og er fús til þess að afhenda n. öll þau gögn, er ég hef í fórum mínum.

ATKVGR.

Till. vísað til allshn. með 26 shlj. atkv. og umr. frestað.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dagskrá tekin frammar.

3. Bifreiðavara hlutar.

Á deildafundum 12. okt. var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um innflutning bifreiðavara hluta [49. mál] (A. 70).

Á 5. fundi í Sp., 17. okt., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 6. og 9. fundi í Sp., 24. og 31. okt., var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 11. fundi í Sp., 2. nóv., var till. enn tekin til einnar umr.

Flm. (Ingólfur Jónsson): Herra forseti. Ég hef leyft mér að flytja þáltill. á þskj. 70 ásamt öðrum hv. þm., hv. 2. þm. Árn., sem hljóðar þannig: „Alþingi ályktar að fela ríkisstj. að hlutast til um, að innflutningur á varahlutum til bifreiða verði frjáls frá næstu áramótum að telja.“ — Eins og kunnugt er, hafa bifreiðavara hlutar verið settir á bátagjaldeyrisslistann, sem tók gildi á þessu ári, og hefur þetta orðið mjög tilfinnanlegt fyrir bílaeigendur og útgerðarmenn bifreiða eða þá, sem annast útgerð þeirra. Það er með öllu óskiljanlegt, að bifreiðavara hlutar skyldu vera teknir með á þennan lista. Allir, sem þekkja til þessara mála, vita, að bifreiðavara hlutar teljast til brýnna nauðsynja í okkar landi, sem hefur svo slæma vegi og hefur varla önnur samgöngutæki upp á að bjóða á landi. Eina afsökunin fyrir þessu er sú, að margir af hv. þm. hafi ekki að fullu gert sér ljóst, hvað kostar að gera út bifreiðar á þeim vegum, sem við verðum að notast við. Ég ætla þó, að eftir þá reynslu, sem fengið hefur af þessu í nær ár, eigi hv. þm. hægara með að gera sér þetta ljóst og séu fánlegir til að taka bifreiðavara hlutana út af listanum, svo framarlega sem hann eigi að vera í gildi á næsta ári. Nú ætla ég ekki að leggja neinn dóm á nauðsyn þess að halda honum áfram, en ekki þykir mér ótrúlegt, að sá háttur verði hafður á, sem nú er, þar sem ástandið hefur ekki breytzt til batnaðar fyrir útgerðina. En ef þessi háttur verður hafður á áfram, verður að taka þessar brýnu nauðsynjar út af listanum, því að það hefur áreiðanlega verið fyrir misgáning hjá hv. þm. að taka bifreiðavara hlutana með. Það var ákveðið með bátaúvegsslistanum, að á hann yrðu settar þær vörur, sem ekki teljast til brýnustu nauðsynja, eða þær, sem áður voru aðeins fánlegar á svörtum markaði eða með öllu ófánlegar, og er það réttlætanlegt að hafa þar þær vörur, sem fólk getur neitað sér um. En nú er óhætt að segja, að 90% af þeim bifreiðavara hlutum, sem fluttir eru til landsins, séu í vöru-bifreiðar og sérleyfisbifreiðar, en aðeins 10% í fólksbifreiðar, enda slít á þeim mun minna. Það er augljóst, að það er óréttlátt að skattleggja þannig vöru- og sérleyfisbifreiðarnar, auk þess sem það hefur geigvænleg áhrif á framleiðslukostnaðinn og líf fólksins að leggja þannig 60% skatt á bifreiðavara hlutana með þessu. Bifreiðar eru eina samgöngutækið, sem við notum á landi, og slít á þeim hér mun meira en í öðrum löndum, þar sem vegir eru betri. Hverjum dytti í hug erlendis, þar sem járnbrautir eru aðal-samgöngutækin á landi, að skattleggja vara-hluta til þeirra eða járnbrautarteina, líkt og við skattleggjum aðalsamgöngutæki okkar, eða að skattleggja olíu og vara hluta til strandferðaskipanna eða annarra flutningaskipa hér við land? Þetta er ekki gert, af því að augljóst er, að slíkt hefði svo alvarleg áhrif á dyrtíðina og

afkomu fólksins, að enginn hefur látið sér detta slíkt í hug. Þetta er þó ekki fráleitara en með bifreiðavarahlutana.

Ég kem þá að því aftur, sem ég sagði, að hv. þm. hefðu ekki gert sér ljóst, þegar listinn var settur, hve mikil áhrif þetta hefði á dýrtíðina og atvinnulífið í landinu. T. d. er ljóst, að mjólk er seld dýrar af því, að varahlutar til bifreiðanna, sem flytja hana, eru skattlagðir þannig, svo að framleiðslan öll hlýtur að hækka sem því nemur. Þetta ýtir undir dýrtíðina, svo að hún fer upp, en ekki niður. Allir bifreiðaeigendur krefjast þess, að varahlutarnir verði teknir út af listanum, og þær kröfur verða ekki þagðar í hel. Hitt er svo annað mál, hvort bátaveturinn þarf að fá annað í staðinn, vegna þess að hans hlutur megi ekki vera minni. Um það ætla ég ekkert að segja né dæma um það. En megi ekki rýra listann, má bæta á hann öðrum vörum, sem ekki eru eins nauðsynlegar. Má áreiðanlega finna margt, sem ekki er eins nauðsynlegt fyrir allan almenning og bifreiðavarahlutar. Bezt væri þó að þurfa ekki að bæta neinu á listann, en þó vil ég ekki leggja neinn dóm á það á þessu stigi málsins. Bifreiðaeigendur gera kröfu til þess, að bifreiðavarahlutarnir séu teknir út af listanum og innflutningur á þeim gefinn frjáls, og því til sönnunar leggja hér frammi áskoranir frá fjölmörgum samtökum bifreiðaeigenda. Vörubílstjórastjórnunin, Þróttur, bílstjórastjórnunin Hreyfill, félag sérleyfishafa og félag íslenskra bifreiðaeigenda skora á Alp. að samþ. þessa till., sem ég ber hér fram. Sérstök samþykkt er frá Þrótti, og er það skýr og ákveðin áskorun um að samþ. till. þessa, og sé ég ekki ástæðu til að lesa það hér. Mér þykir ekki ólíklegt, að fleiri bifreiðarstjórnunir eigi eftir að senda svipaðar áskoranir til Alp., en þetta er þó frá fjölmennustu samtökunum.

Sé ég svo ekki ástæðu til að fjölyrða meira um þetta mál að svo stöddu, en vænti þess, að hv. Alp. taki till. með þeim skilningi að afgreiða hana og samþykkja hið fyrsta. Veit ég, að hæstv. ríkisstj. mun taka henni með velvilja. — Vil ég svo vænta þess, að umr. verði frestað og till. vísað til allshn.

Einar Olgeirsson: Herra forseti. Hv. 2. þm. Rang. lýsti hér yfir í þeirri áðeilduræðu, sem hann hélt um, hvernig bátagjaldeyrislistinn væri samsettur, að sér væri óskiljanlegt, hvernig hlutir eins og bifreiðavarahlutar væru komnir inn á hann. Talaði hann um, að það hlýti að vera fyrir misgáning og af því að þm. hefðu ekki gert sér ljósa þýðingu þeirra og hina brýnu nauðsyn á innflutningi þeirra. Mig undrar, að hv. þm. skuli beina þessari aðdróttun til þm. Ég veit ekki til þess, að nokkur hv. alþm. hafi komið nærri því að setja þennan lista saman. Hafi einhver hv. þm. tekið þátt í því, væri æskilegt, að hann gæfi sig fram hér í þinginu. Bátalistinn var settur saman af hæstv. ríkisstj. og gefinn út af fjárhagsráði daginn sem Alp. var slitið, án þess að Alp. fengi nokkuð um hann að heyra. Hafi eitthvað verið um hann fjallað af hv. þm., hefur það þá verið í flokksherbergjunum og þá helzt í herbergi Sjálf-

stfl. Það er ráðh. þess flokks, sem ber ábyrgð á útgáfu listans, sem var gefinn út án þess, að til þess væri heimild í lögum, og án þess, að þeirrar heimildar væri aflað hjá Alp. Hv. 2. þm. Rang. hefur rétt að mæla, þegar hann talar um misgáning og þekkingarleysi í sambandi við þennan lista, en hann á ekki að beina því til þingsins, heldur ríkisstj. og þá fyrst og fremst ráðh. Sjálfstfl., sem ábyrgir eru fyrir að gefa út þennan lista. Það eru hæg heimatökin fyrir hv. þm. að segja sínum flokksbræðrum til syndanna, sem gefa út þennan lista, sem þverbrýtur öll lög, og standa svo eins og þvörur hér á Alp., þegar þeir eiga að verja gerðir sínar. Hv. þm. ætti að beina þessari aðdróttun til sinna ráðh. og láta okkur þm. frjálsta við ádeilu um slík efni.

Það er satt að segja orðið varhugavert með okkar stjórnarfar, þegar þm. eru farnir að deila á Alp. og þm. fyrir það, sem einungis er verk ríkisstj., og fyrir glappaskot og afbrot hennar. Og svo aum er hæstv. ríkisstj., að sá ráðh. Sjálfstfl., sem á að verja gerðir hennar, viðskmrh., flýr út úr d., af því að honum er þar ekki stætt.

Þessi till. er orðuð svo, að Alp. feli „ríkisstj. að hlutast til um...“ Alp. hefur allan rétt, en ríkisstj. engan til að hlutast til um þessi mál. Hv. þm. veit, að þessi 60% skattur er lagður á án nokkurs réttar. Hér er um hreinan þjófnað að ræða, því að ríkisstj. er ekki leyfilegt að leggja slíkan skatt á án lagaheimildar, ekki einu sinni til að afla ríkinu tekna, hvað þá heldur einstaklingum. Sökinni á því, að bifreiðavarahlutarnir villtust inn á þennan lista, vísa ég algerlega frá þm. Þessi réttmæta ádeila hv. þm. á heima hjá ríkisstj. Alp. hefur vald til að ráðstafa þessum hlutum, ef þm. vilja nota það vald, og þarf ekki annað en minna hæstv. ríkisstj. á stj. þm. til sönnunar, að ríkisstj. hefur ekkert vald án lagaheimildar frá Alp. til að gefa einokun á þessum tækjum. Svo leggur hv. þm. til, að innflutningur á þessari vöru verði gefinn frjáls. Hefur ekki hv. þm. hlustað á ræður ráðh. Sjálfstfl., þegar þeir tala um, að innflutningurinn sé frjáls, og kalla meira að segja bátalistann frilista, þó að ekki sé um annað en hreina einokun að ræða? Og hver setti bifreiðavarahlutana inn á þennan lista? Það var ríkisstj., sem gerði það án þess að ráðfæra sig við Alp. og rétt eftir að Alp. var slitið. Listinn var birtur í Lögbirtingablaðinu 8. marz, eftir að Alp. var slitið þann 7., og þannig forðazt að hafa nokkurt samráð við Alp. Það er því langeðlilegast, ef eitthvað á að samþ. í þessu máli, að tilkynna ríkisstj., að henni sé algerlega óheimilt að leggja sérstakan skatt á þessa vöru né nokkuð annað án heimildar frá Alp. Það þarf að koma eitthvað frá þessu þingi um þetta mál. Ég kann illa við, ef Alp. á að fara að skipa þann sess að vera aðeins ráðgjafarþing ríkisstj. og spyrja hana, hvort hún vilji gera svo vel að reyna þessa leið. Það er ekki að ófyrirsynju, þegar samtök þeirra, sem orðið hafa fyrir barðinu á lögbrötum hæstv. ríkisstj., krefjast þess, að lagafyrirmælin yrðu þannig, að þessi ólöglegi skattur og einokun

hyrfu af bifreiðavarahlutunum. En samt hefðu öll þessi samtök fyrir löngu átt að fara í mál við ríkisstj. vegna þessa. Hvað bifreiðavarahlutana snertir, er henni nú heimilt að innheimta 2% til fjárhagsráðs, en 60% skatturinn er með öllu ólöglegur og á sér hvergi stoð í l.

Það er því rétt að fagna því, að komin er fram till. um þetta mál hér. Það þarf að taka þetta mál fyrir í heild, og sérstaklega þurfa ráðh. Sjálfstfl. að gera grein fyrir, á hvaða lagaheimild þeir byggja vald sitt til þessa.

Ég stóð hér upp vegna þess, að ég vil ekki, að við þm. séum gerðir ábyrgir fyrir hlutum, sem við eigum enga sök á. Nögu er samt skellt á Alp., þó að það þurfi ekki líka að bera ábyrgð á misgáningi, þekkingarleysi, skeytingarleysi og lögbrotum ríkisstj., þegar ríkisstj. drýgir þau án þess að ræða hið minnsta um það við Alp.

Páll Zóphóníasson: Herra forseti. Síðasti ræðumaður tók mikið fram af því, sem ég ætlaði mér að segja. — Ég vildi benda flm. á það, að þm. áttu ekki þarna hlut að og að það var ekki fyrir okunnugleik þm., að þetta var sett inn á listann. Þegar verið var að ræða um innflutning á varahlutum til bifreiða, var gert ráð fyrir, að töluvert meira en helmingur allra bíla á landinu, eða um 60%, væru svo kallaðir lúxusbílar. Á þeirri forsendu voru varahlutarnir teknir með í fyrra. Hitt er svo annað mál, hvort sú forsenda er rétt, en 2. þm. Rang. mótmælti henni ekki í fyrra. — En það, sem ég vildi taka fram, er það, að þessi bátagjaldeyrir hefur a. m. k. að nokkru leyti misst marks, því að ekki nema litill hluti af verðhækkun varanna, sem eru fluttar inn fyrir hann, hefur lent hjá útgerðarmönnum og sjómönnum, eins og upphaflega var ætlað, heldur hefur mestur hlutinn lent hjá innflytjendum, þ. e. a. s. heildsölunum. Þeir hafa fengið þennan gjaldeyri á herra gengi og álagningin þar af leiðandi verið hærri. — Ég vil biðja n. þá, sem fær mál þetta til athugunar, að gæta þess, hvort ekki sé hægt að koma því svo fyrir, að hagnaðurinn af bátagjaldeyrinum lendi hjá þeim, sem eiga að fá hann, þ. e. a. s. sjómönnum og útgerðarmönnum, því að það er engin ástæða að láta þá, sem flytja vörurnar inn, fá mestan hagnaðinn. Jafnframt vil ég biðja n. að athuga, hvort ekki séu fleiri vörur en þessar, sem hægt væri að taka út af frílistanum. Þar ætti sem minnst að vera.

Flm. (Ingólfur Jónsson): Herra forseti. Hv. 2. þm. Reykv. talaði um lögbrot, en það er ekkert nýtt úr hans munni. Hvorugur okkar er lögfræðingur, en ég vil halda því fram, að það, sem gert hefur verið, sé í samræmi við gildandi lög. Hv. 2. þm. Reykv. er ekki svo kjarklaus, að hann hefði ekki hafið máls á því, ef svo hefði verið. Þetta mál er bezt að ræða rólega, en ekki með neinum ofstopa.

Hv. 2. þm. Reykv. sagði, að hæstv. viðskmrh. flýði alltaf úr d., þegar verið væri að ræða um viðskiptamál. Ég get fullvissað hv. 2. þm. Reykv. um það, að hæstv. viðskmrh. er ekki svo kjarklaus, að hann þori ekki að hlusta á þvætting hans um viðskiptamál. Hæstv. við-

skmrh. er nú sem stendur að halda ræðu á landsfundi sjálfstæðismanna og getur því ekki verið hér. Það er því alveg rangt, að hann hafi flúið úr d. (*EmJ:* Væri ekki nær fyrir hann að vera hér?) Ég man ekki betur en það hafi komið fyrir þennan hv. þm., meðan hann var ráðherra, að hann væri að halda ræðu annars staðar, meðan hann átti að vera hér. Ég býst við, að það hafi komið fyrir hjá flestum eða öllum hv. þm. Það er því barnaskapur að vera að segja, að hæstv. viðskmrh. þori ekki að vera hér. Við, sem þekkjum hann, vitum, að slíkt er fjarri lagi.

Mér kom það einkennilega fyrir sjónir, þegar hv. 1. þm. N-M. sagði hér áðan, að meiri hl. bifreiða í landinu væri lúxusbílar. Hv. þm. verður að athuga, að allir litlir bílar eru ekki lúxusbílar, heldur er fjöldinn af þeim leigubílar. Og þó að einstakir menn eigi bíl, þarf það alls ekki að vera lúxusvagn. Ég á sjálfur lítinn bíl og tel það engan lúxus fyrir mig. Það mun sanni nær, að um 90% af innfluttum varahlutum sé notað í vörubifreiðar og sérleyfisbifreiðar, m. ö. o. þær, sem eru í þungum og erfiðum flutningum, en um 10% fer til smærri bíla, og eru það ekki allt lúxusvagnar, eins og ég sagði áðan.

Þá vil ég koma að því, sem hv. 2. þm. Reykv. og hv. 1. þm. N-M. sögðu hér áðan, að ríkisstj. hefði gefið frílistann út án þess að ráðfæra sig við þingið og að ég hafi verið að ásaka þm. Ég held, að ég hafi farið varlega í það að ásaka þm., en hitt vil ég segja, að þetta hefði ekki verið gert, ef legið hefðu fyrir mótmæli frá meiri hl. þm. Þótt 2. þm. Reykv. undri sig á þessu nú, held ég, að hann hafi vitað í vor, hvað var að gerast, og hefði þá verið auðvelt fyrir hann að hreyfa mótmælum.

Það er ástæðulaust að vera að ræða meira um þessa þáttill. nú. Hún fer til n. og fær þar afgreiðslu. — Ég vona svo, að hv. 2. þm. Reykv. hjálpi til að fá innflutning varahluta í bifreiðar frjálsan, enda þótt eitthvað kunni að standa eftir, sem hann og hans flokksmenn eru óánægðir með.

Emil Jónsson: Herra forseti. Ég skal ekki fjölyrða um þessa þáttill., en mig langar til að fagna því, að fram skuli vera komin þáttill. frá hv. 2. þm. Rang., sem gengur í þá átt að draga úr þeim álögum, sem á almenning hafa verið lagðar. Ég mun því leggja til, að þessi þáttill. verði samþ. og varahlutar til bifreiða undanþegnir þeim skatti, sem á þá hefur verið lagður, — ja, það er víst a. m. k. óhætt að segja með vafasömum hætti, strax daginn eftir að Alp. lauk störfum s. l. vor.

Ég vil taka það fram, að á þessum lista eru ýmsar vörur, sem eðli sínu samkvæmt ættu að vera undanþegnar þessum skatti, og skal ég hér t. d. nefna ýmsar byggingarvörur. Það er þörf á því, að allt sé gert, sem hægt er, til þess að draga úr byggingarkostnaðinum, sem er að sliga þjóðfélagið, auk þess sem nær ómögulegt er að fá lán til byggingarframkvæmda. Ég vil lýsa því yfir, að ég mun bera fram vatill. við þessa þáttill., þar sem farið verður fram á, að

byggingarvörur verði einnig felldar niður, og vænti ég mér þá stuðnings hv. flm.

Einar Olgeirsson: Herra forseti. Hv. 2. þm. Rang. tók nú að beina ásökunum sínum í aðra átt. Nú viðurkenndi hann, að ekki væri um misgáning hjá þm. að ræða eða þeir hefðu ekki gert sér ljóst, hvað var að gerast. Nú tók hann að beina árásum sínum til sérstakra tegunda þm. og sagði, að ef legið hefðu fyrir mótmæli frá meiri hl. þm., hefði þetta ekki verið gert. Hann var að visu svo elskulegur að undanþiggja mig og sagði, að ríkisstj. hefði ekki leitað ráða hjá mér, en gaf það hins vegar í skyn, að hún hefði gert það hjá hv. 1. þm. N-M.

Hv. 2. þm. Rang. gaf þær upplýsingar, að eftir að ríkisstj. hefði ráðgætt við suma þm., og þá sennilega aðallega þm. Sjálfstfl., — því að eins og hæstv. atvnrh. (ÓTh) sagði á landsfundi sjálfstæðismanna núna um daginn, þá eru það aðallega þeir, sem hafa ráðið stjórnarforstunni, — þá eru varahlutar til bifreiða settir á bátagjaldeyrislistann. Hvaða hv. þm. eru það hér, sem hefðu fyrst og fremst átt að mótmæla? Er það ekki einmitt hv. 2. þm. Rang.? M. ö. o., það er misgáningur hjá hv. 2. þm. Rang., að hann skyldi ekki mótmæla í vor. Þá hefði ríkisstj. tvímælalaust tekið mótmæli hans til greina. Ég get vel skilið, að hv. 2. þm. Rang. vilji gera tilraun til að leiðrétta þá villu, sem hér hefur verið gerð, en ég verð að vísa því lögbroti, sem hér hefur verið framið, á hendur Sjálfstfl. Við höfum hér á Alp., án þess að vera spurðir ráða, gefið ráð. Ég stóð upp hér í vor til að lýsa því yfir, að ríkisstj. hefði ekki heimild til að gefa þennan lista út, án þess að leita áður álits Alp. Hefði 2. þm. Rang. viljað taka þetta til greina í vor, þá var búið að benda honum á það, svo að ég held, að það sitji sízt á honum að vera að kvarta núna. Alp. er ekki til að ráðfæra sig við, heldur til að taka ákvarðanir. En nú er sá háttur hafður á, að ríkisstj. gefur út reglugerðir og brbl., meira að segja strax og Alp. er slitið, sem síðan er stjórnað eftir og eru metnar meir en lög sett af Alp.

Ég skil það vel, að hv. 2. þm. Rang. vilji ekki frekar en hæstv. viðskmrh. ræða þessi mál, því að það verður ekki gert öðruvísi en fram komi, að ríkisstj. hafi framið lögbrot. 2. þm. Rang. sagði áðan, að við værum ekki lögfræðingar, en við erum löggjafar. Með allri virðingu fyrir lögfræðingum þá er það þeirra að túlka l., en ekki setja þau, þó að nú þyki það mestir lögfræðingar, sem geta snúið og teygð l. sem mest sér í vil.

Ég hef spurt hæstv. viðskmrh. í umr. hér á Alp., hvaða lög það væru, sem fælu í sér heimild fyrir frillistann. Hæstv. viðskmrh. hefur sagt, að það væru l. um fjárhagsráð. Ég hef lesið upp þá grein í téðum l., sem fjallar um innflutning, en hvorki í þeirri gr. né annarri gr. í l. eru nein ákvæði, sem leyfa þetta. Sú gr., sem hér kæmi helzt til mála, er 12. gr. í 2. kafla l., en hún tekur af öll tvímæli í þessa átt, því að í henni segir, að miða beri úthlutun leyfanna við það, að verzlunarkostnaður og gjaldeyriseyðsla verði sem minnst, og reyna beri, eftir því sem

unnt er, að láta þá sitja fyrir leyfunum, sem bezt og hagkvæmust innkaup gera og sýna fram á, að þeir selji vörur sínar ódýrast í landinu. M. ö. o., í l. þessum er boðað, að miða beri innflutningsleyfi við þá, sem geta selt ódýrast. En til hvers er bátagjaldeyririnn settur? Til þess að hægt sé að selja sem dýrast. Allar kaupmannaverzlanir og öll kaupfélög eru hindruð í því að flytja þessar vörur inn beint og á sem ódýrasta hátt. Hinn 8. marz í vor þverbraut því ríkisstj. l. um fjárhagsráð.

Hæstv. viðskmrh. hefur sagt: Ja, við í ríkisstj. höfum góða lögfræðinga. — Hins vegar hefur það komið fyrir hér í hv. Nd., að fundizt hefur ákvæði í l., sem brotið hefur í bága við önnur lög, og hefur það ekki fengizt leiðrétt. Við hér á Alp. vitum ekki, hverjir þessir lögfræðingar eru, og höfum ekki fengið að tala við þá.

Hv. 2. þm. Rang. sagði, að viðskmrh. væri ákaflega hugaður maður, og ég efast ekki um, að svo sé, en hann ætti bara að standa fyrir sínu máli hér á Alp. Það þarf ekki mikið hugrekki til þess að segja, að heimildin til frillistans standi í þessari og þessari lagagr. En það þarf hugrekki til þess að viðurkenna, að í landsl. sé ekki til nein heimild fyrir frillistann, og til þess brestur hæstv. viðskmrh. hugrekki.

Hv. 2. þm. Rang. sagði hér áðan, að óþarfi væri að ræða þetta mál frekar. En hann og hans flokkur kemst ekki hjá því, m. a. vegna þess, að þeim berast stöðugt mótmæli frá sínum eigin flokksmönnum.

Hv. 2. þm. Rang. spurði mig, hvers vegna ég hefði ekki fengið ákveðna menn til þess að höfða mál gegn ríkisstj., þar sem ég væri svo sannfærður um, að hér væri um lögbrot að ræða. Ég sagði útvegsmönnum og öðrum, að þetta væri lögbrot, og ég sagði það mönnum, sem hafa með kaupmannaverzlun og samvinnuverzlun að gera. En jafnvel hjá þeim mönnum úr Sjálfstfl., sem ég átti tal við, virtist hugrekkið ekki vera svo mikið til að fara í mál við ríkisstj., að þeir teldu sér það fært. Hvað þýðir að eiga í máli við ríkisstj. um svona mál? Það, að eiga í málaferlum árum saman. Og hvernig er að eiga við dómstólana, þegar við ríkisstj. er að eiga? Hvaða praktíska þýðingu hefði það haft fyrir menn að fara í mál út af þessu, þegar Alp. kæmi saman 1. okt. og dómur mundu ekki vera fallnir fyrir þann tíma? Það er enginn leikur að fara í mál við ríkisstj., og þeir menn mundu varla standa sérstaklega vel að vígi og vera litnir réttu auga af þeirri ríkisstj., sem veitir einokunargjaldeyrisleifyi og ræður öllum innflutningi. Það er ekki hlaupið að því fyrir menn að ná rétti sínum í þessu landi. Og hv. 2. þm. Rang. spyr, hvers vegna ekki sé höfðað mál gegn ríkisstj. út af þessu. Því valda miður skemmtilegar orsakir, en því miður sannar.

Hv. þm. sagði, að hann byggist við, að ég og fleiri, sem hefðum sömu skoðanir í þessum efnunum, mundum hjálpa til þess að fá þessar vörur frjálsar úr þeim viðjum, sem Sjálfstfl. hefði ólöglega hneppt þær í. Það má hv. flm. vita, að

ég — og sjálfsagt meiri hl. hv. þm. — mun hjálpa til þess að leysa þær úr viðjum. En það má vel vera, að meira þurfi en þáttill. til þess að fela ríkisstj. að gera þetta, því að það hefur komið fram í ræðu hæstv. viðskmrh., að lítið sé gert með slíkar þáttill. Ég er hræddur um, að það þurfi lög til þess að banna hæstv. ríkisstj., og þó sérstaklega ráðh. Sjálfstfl., að hafa annað eins og þetta í frammi.

Vona ég, að hv. þm. láti sér þetta að kenningu verða, a. m. k. þeir sem kenndir voru við misgáning í vor, og gangi þannig frá þessu máli, að ekki verði möguleiki á misgáningi hjá hæstv. ríkisstj. hér eftir.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 13. fundi í Sp., 8. nóv., var fram haldið einni umr. um till.

ATKVGR.

Till. vísað til allshn. með 27 shlj. atkv. og umr. frestað.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dag-skrá tekin frammar.

4. Mannréttindi og grundvallarfrjálsræði.

Á deildafundum 15. okt. var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um aðild Íslands að samningi Evrópuráðsins um verndun mannréttinda og grundvallarfrjálsræðis [54. mál] (A. 78).

Á 5. fundi í Sp., 17. okt., var till. tekin til fyrri umr.

Dómsmrh. (Bjarni Benediktsson): Herra forseti. Samningur sá, sem hér er lagt til að Ísland gerist endanlega aðili að, hefur verið gerður innan Evrópuráðsins og var undirritaður af öllum aðilum þeirra samtaka 4. nóv. s. l. Samningurinn er allangur, einar 66 gr., en aðalefni hans er það, að þar eru tiltekin viss mannréttindi og grundvallarfrjálsræði, sem samningsaðilar skuldbinda sig til að hlíta og sjá um að fylgt sé í löggjöf landa sinna, og um þetta eru aðallega fyrirmæli í 1. kafla samningsins. Í síðari köflunum eru svo ákvæði um það, hvernig að skuli fara, ef á móti þessum skuldbindingum er brotið, og er þá heimilt, eftir því sem nánar segir, með ýmsum fyrirvörum, sem ekki skulu raktir hér, að skjóta málum undir sérstaka n., sem til þess er sett að fara með slík mál, eða dómstól, sem í þessu skyni er stofnaður.

Um þau réttindi, sem hér eru talin, er það í stuttu máli að segja, að í öllu því, sem nokkru máli skiptir, þá eru þau réttindi nú þegar beinlínis veitt borgurunum berum orðum í íslenskri löggjöf og að nokkru leyti í sjálfri stj.skr., eða þá að það eru slík grundvallarréttindi, að þau

eru talin felast í meginreglum íslenskra laga, jafnvel þó að ekki sé berum orðum fram tekið. Þess vegna má segja, að 1. kafla þessa samnings sé hér á landi engin nýjung, því að þar eru talin upp þau réttindi, sem borgararnir þegar hafa notið og talin eru sjálfsagður þáttur í verndun íslenskra borgara gegn ofurvaldi ríkisvaldsins eða ásælni af annarra hálfu. Það mætti því spyrja um það, hvort ástæða væri til þess fyrir Ísland að gerast aðili að þessum samningi, úr því að hér á ekki að veita borgurunum neitt annað en þeir þegar hafa. En þó að borgararnir hafi nú þessi réttindi samkvæmt íslenskri löggjöf, þá er með þessum samningi tekin á sig alþjóðleg skuldbinding til þess að virða réttindin, meðan þessi samningur er í gildi, og ríkið undirgengst gagnvart öðrum samningsaðilum að fylgja þessum réttindum. Og ef Ísland gerist endanlega aðili að þessum samningi, þá verður landið ekki aðeins — eða ríkisvaldið — skuldbundið inn á við gagnvart sínum þegnum, heldur tekur það einnig á sig skuldbindingu gagnvart öðrum aðilum og öðrum réttarríkjum, sem eru aðilar að þessum samningi, til þess að halda þessum réttindum í heiðri og una þeim vissu viðurlögum, ef á móti þessum skuldbindingum verður brotið, þannig að ekki getur leikið á tveim tungum, að réttindin verða betur tryggð eftir en áður, ef Ísland gerist endanlega aðili að samningnum.

Spyrja mætti hins vegar, hvort það væri ekki óþarfi að veita þessa frekari réttarvernd, sem með þessu stendur til að veita. Því er þar til að svara, að þó að við Íslendingar, eða meginhluti landsfólksins hér, teljum þessi réttindi sjálfsögð, þá er því ekki að leyna, að bæði er uppi hér á landi og annars staðar öflug pólitísk hreyfing, sem hefur það fyrir meginkjarna í sinni stefnu að afneita þessum réttindum. Og þó að ekki séu líkur til þess, að þessi flokkur eða þessi hópur verði hér á landi svo öflugur, að hann geti náð þeim vilja sínum að svipta borgarana þessum réttindum, þá er þess að geta, að viðs vegar í öðrum löndum hefur þessum mönnum orðið svo mikið ágenzt, að þeir hafa komið vilja sínum fram og svipt fólkið þar þessum rétti. Þannig að jafnvel þau frumréttindi eins og að menn eigi að njóta réttaröryggis varðandi líf sitt gegn misþyrmingum og ósæmlegri meðferð; að þeir eigi að hafa tryggingu gegn því, að þeim sé haldið í þrældómi, þvingunar- eða þrælkunarvinnu; að menn eigi að hafa tryggingu fyrir persónulegu frelsi og öryggi; að það eigi að leiða mann fyrir dóm, ef hann er hafður fyrir sök; að hann eigi rétt á því að fá að vita, fyrir hvað hann er hafður fyrir sök og að sá dómur eigi endanlega að vera í heyranda hljóði; að maður hafi hugsana-, samvizku- og trúfrelsi; að maður eigi rétt á að láta í ljós hugsanir sínar; að menn megi safnast saman og mynda ýmiss konar félagsskap; að mönnum sé ekki mismunað í sambandi við þjóðfélagsstöðu sína og ýmislegt annað — allt eru þetta atriði, sem er afneitað af valdhöfum mikils hluta heimsins. Það er því engan veginn að ófyrirsynju, að þau ríki, sem eru meðlimir Evrópuráðsins, bindist samtökum til þess að

halda þessum réttindum í heiðri og standa á móti því, að réttur einstaklingsins sé frekar troðinn undir fótum af ósvifnum ofbeldisvaldhöfum en orðið er. Það er því vissulega gleðilegt tímanna tákn, að þjóðirnar bindast samtökum um það að gera slíkan samning og gera slíkar mannréttindaskrár sem hér um ræðir. Og þar sem meginþorri Íslendinga telur þau réttindi, sem hér um ræðir, vera sjálfsögð og þess vegna engar óeðlilegar skuldbindingar á okkur lagðar með því að undirgangast þennan samning, þá tel ég vist, að yfirgnæfandi meiri hluti þingheims verði ásáttur um að fallast á það, að Ísland verði endanlega þátttakandi í þessari samningsgerð. En eins og fram hefur komið, þá eru allir samningar gerðir innan Evrópuráðsins og hafa bæði verið þar til meðferðar og á fulltrúapönginu, og hafa íslensk fulltrúarnir, sem þessar stofnanir hafa setið, þegar gert nokkra grein fyrir þessu máli í alþjóðaráheyrn, og eins hefur ráðherranefndin og Evrópuráðið síðan fallið á samninginn.

Ég sé ekki á þessu stigi ástæðu til þess að fara fleiri orðum um þetta, en legg til, að málinu sé vísað til 2. umr. og utanrnm.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 27 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 28 shlj. atkv. og til utanrnm. með 29 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dag. skrá tekin frammar.

5. Æskulýðshöll í Reykjavík.

Á deildafundum 15. okt. var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um æskulýðshöll í Reykjavík [55. mál] (A. 79).

Á 5., 6., 9. og 11. fundi í Sp., 17., 24. og 31. okt., 2. nóv., var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 13. fundi í Sp., 8. nóv., var till. enn tekin til fyrri umr.

Flm. (Jónas Arnason): Herra forseti. Þann 15. okt. s. l. var haldinn almennur borgarafundur að tilhlutan Barnaverndarfélag Reykjavíkur, þar sem rætt var um unga fólkið í landinu og þann aðbúnað, sem það hlýtur af hálfu samfélagsins, sérstaklega með tilliti til þess ástands, sem skapaðist í landinu við komu hins ameríska herliðs. Frummælendur á þessum fundi voru tveir ungir menntamenn, þeir Emil Björnsson og Friðgeir Sveinsson. Drógu þeir upp mynd af þessu ástandi og þeim illu afleiðingum, sem það mundi valda menningu okkar og tungu, ef ekki yrði spornað við í tíma. Umræður á fundinum gengu mjög í þessa sömu stefnu, og í lok hans Alpt. 1951. D. (71. löggjafarþing).

voru samþ. nokkrar ályktanir, sem hv. þm. hafa haft tækifæri til að kynna sér, og þ. á m. var sú, sem ég leyfi mér að lesa nú upp, með leyfi hæstv. forseta:

„Almennur borgarafundur haldinn í Íðnó að tilhlutan Barnaverndarfélag Reykjavíkur 15. okt. 1951 skorar á Alþ. það, sem nú situr, að samþ. till. til þál., er fram er kominn um æskulýðshöll í Reykjavík. Fundurinn treystir alþm. til þess að líta á hina félagslegu nauðsyn málsins og minnst þess, að Reykjavíkurbær hefur heitið að greiða 50% af byggingarkostnaði æskulýðshallar og Bandalag æskulýðsfélaga Reykjavíkur 10% gegn því, að ríkið leggi fram 40%. Telur fundurinn, að æskulýðshöll eða heimili muni lyfta tómtundaiðkunum og skemmtanaliði æskufólksins á hærra stig og leysa úr sameiginlegum þörfum æskufólks í þeim efnum. Að auki álitur fundurinn, að halda eigi áfram á þeirri braut að koma upp smærri félagsheimilum í hinum ýmsu bæjarhverfum, er leysi hinar sérstöku þarfir hvers hverfis í félagslegu til-liti.“

Fundur þessi var ánægjulegur vottur um þá vakningu, sem nú hefur orðið vart meðal almennings í landinu um að skápa hjá æsku landsins heilbrigða þjóðarkennd og heilbrigti viðhorf til erlendu hermanna. Þessi vakning snýst til verndar tungu okkar og allri þjóðlegri menningu, siðferði og þjóðerni. Rætur hennar standa þvert í gegnum alla stjórnmálaflokka. Hún spyr ekki, hvort þú sért með eða á móti þeirri hernaðarsamvinnu, sem liggur til grundvallar þessu ástandi. Hún spyr aðeins, hvort þú viljir styðja íslenska menningu og íslenskt þjóðerni. Þetta er hreyfing íslensks fólks til verndar menningu sinni og þjóðerni, og það mætti kallast furðulegt öfugstreymi, ef Alþ. slægist ekki í för með fólkinu í landinu og léði þessari hreyfingu stuðning sinn. — Í grg. með till. hef ég reynt að gera Alþ. að nokkru grein fyrir því, hvar hættan er mest í máli þessu. Sökum skorts á hollum skemmtunum og proskandi tómtundaliði stendur æskan óvarin gegn mið-ur hollum áhrifum sjöppulífs og lauslætislífn-aðar, einkum í sambandi við hermennina, sem dveljast hér í landinu, en hverjar afleiðingar slíkt getur haft fyrir þjóðina, sjá allir, ekki sít þegar þess er gætt, að í Reykjavík og Hafnarfirði dvelst um helmingur alls unga fólksins í landinu, a. m. k. mikinn hluta úr árinu.

Hugmyndin um æskulýðshöll er orðin gömul, og mun ég ekki rekja sögu hennar hér. Barátta hefur verið háð lengi fyrir þessu máli, en hún eflidist mjög 1947, er Bandalag æskulýðsfélaga í Reykjavík var stofnað. Stofnun þess var fyrir forgöngu Bræðralags, kristilegs félags stúdenta, og biskups. Síðan hefur málið verið í höndum þessa félagsskapar, og nú hefur verið sett n. til að samræma sjónarmið varðandi skipulag og starfsemi æskulýðshallarinnar. Það er svo gert ráð fyrir, að framkvæmd málsins verði í höndum bandalagsins.

Varðandi byggingarkostnað hallarinnar er gengið út frá því, að Reykjavíkurbær leggi til 50% hans, ríkið 40% og Bandalag æskulýðsfélaganna í Reykjavík 10%. Reykjavíkurbær

hefur þegar tjáð sig fúsan til að leggja sinn skerf fram. Um skerf ríkisins hefur enn engu verið lofað, en ýmsir þm. hafa þó tekið líklega í þetta mál, og fyrir fáum árum fluttu tveir hv. þm. frv. til l. um æskulýðshöll í Reykjavík og var það frv. samþ. í annarri d. Er gott til þess að vita, hversu menn hafa getað sameinast um þessa fögru hugsjón. Eftir fengna reynslu er því ekki ástæða til að óttast um afdrif þessa máls hér á Alþ. og þá framkvæmd þess í heild.

Skal ég svo ekki orðlengja þetta frekar. Ég vil aðeins undirstrika það, að fólkið í landinu á heimtingu á, að Alþ. standi við hlið þess í baráttunni fyrir eflingu þjóðarkenndar og menningarþroska æskulýðsins í landinu, en um gildi þessa fyrir þjóðina í heild munu ekki skiptar skoðanir. — Ég legg svo til, að till. verði að lokinni umr. vísað til 2. umr. og allshn.

Gylfi P. Gíslason: Herra forseti. Ég vil aðeins með örfáum orðum mæla með samþykkt þessarar till., sem hér er til umr. Ég skal ekki halda langa ræðu um málið, en vil þó láta í ljós þá skoðun mína, að hér sé um að ræða hið mesta nauðsynjamál. Sannleikurinn er áreiðanlega sá, að unglingar borgarinnar séu í hinum mesta vanda með það, hvernig þeir eigi að verja tómstundum sínum. Allir gera sér ljóst, hver nauðsyn er á, að vinnu- og skólatíma sé vel varið. En það er engu síður nauðsynlegt fyrir eflingu manngildis og menningarþroska, að tómstundunum sé vel varið. Bygging æskulýðshallar hér í Reykjavík er einmitt ein af þeim framkvæmdum, sem gæti orðið til mikils gagns á þessu sviði. Þess vegna vildi ég nú mæla eindregið með þessu máli.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 14. fundi í Sp., 14. nóv., var fram haldið fyrri umr. um till.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 27 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 30 shlj. atkv. og til fjvn. með 34 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dagskrá tekin frammar.

6. Fræðslulöggjöfin.

Á 5. fundi í Sp., 17. okt., var útbýtt:

Till. til þál. um undirbúning breytinga á fræðslulöggjöfinni [58. mál] (A. 83).

Á 6. fundi í Sp., 24. okt., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 9. fundi í Sp., 31. okt., var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 11. fundi í Sp., 2. nóv., var till. aftur tekin til einnar umr.

Flm. (Skúli Guðmundsson): Herra forseti. Sá er tilgangur okkar, sem flytjum þessa þáttill., að fá undirbúnaðar breytingar á fræðslulöggjöfinni, sem geri hana frjálsgri en hún nú er. — Samkvæmt lögum eru börn og unglingar nú skólaskyld frá því þau eru 7 ára gömul og til 15 ára aldurs. Skólatíminn er í l. ákveðinn 7—9 mánuðir ár hvert. Við teljum, að námsskyldu í unglingaskólum eigi að nema úr l. og einnig að stytta skyldunámstímann í barnaskólum, en þó verði ekki dregið úr kröfum þeim, sem gerðar eru um þekkingu nemendanna við barnapróf. — Við bendum einnig á það í till., að setja þarf í lög ákvæði, sem gera mönnum mögulegt að ljúka prófum í bóklegum og verklegum greinum, ef þeir hafa þá þekkingu eða kunnáttu, sem til þess þarf, þótt þeir hafi ekki numið í skólum.

Það er álit margra, að skyldunámstíminn sé nú allt of langur og þvingandi fyrir margt ungt fólk. Einn gamall og reyndur skólastjóri hefur látið svo um mælt í bréfi til mín, að margt ungmennti komi ofþjakað á líkama og sál frá námi eftir þessa löngu skólavist. Ég geri ráð fyrir, að allir séu sammála um það, að allir, sem hafa áhuga fyrir skólanámi og námshæfileika, eigi að geta notið slíkrar fræðslu. En ég álit mjög varhugavert að þvinga ungt fólk til skólasetu og hindra það árum saman frá öðrum viðfangsefnum, sem það hefur meiri löngun og hæfileika til.

Til þess að fá fram þær breyt. á fræðslul., sem við flm. teljum þörf á, þarf að breyta nokkrum l., því að ákvæðin um þau efni eru í fleiri lagabálkum. Við tókum því þann kostinn að bera fram þessa þáttill., þar sem hæstv. ríkisstj. væri falið að undirbúa breyt. á fræðslul. Við vildum ekki leggja vinnu í það að búa til nokkur frv. um breyt. á fræðslulöggjöfinni að svo stöddu. Töldum heppilegra að fá úr því skorið með flutningi slíkrar till., hvort þingvilji væri fyrir því að gera fræðslul. frjálsgri en nú er. Ef sá þingvilji væri fyrir hendi, þá töldum við heppilegast, að hæstv. ríkisstj. væri falið að undirbúa þær breytingar fyrir næsta þing.

Sé ég ekki ástæðu til að hafa um þetta fleiri orð nú í upphafi. Legg ég til, að umr. um till. verði frestað og henni vísað til hv. allshn. Vænti ég góðrar afgreiðslu málsins í þessari nefnd.

Brynjólfur Bjarnason: Herra forseti. Ég vil ekki láta þessa till. fara til n. án þess að segja nokkur orð, því að mér finnst hún að ýmsu leyti ærið furðuleg. Ég held, að næstum allir skólamenn og þeir, sem nokkuð hafa fylgt með fræðslumálum, séu sammála um það, að fræðslul. frá 1946 hafi verið mikil endurbót, og reynslan hefur einnig staðfest það, að svo miklu leyti sem reynsla af þeim l. er enn þá fengin.

Það er mjög fjarri því, að lög þessi hafi komið til fullra framkvæmda enn, og þess vegna er langt frá því, að af þeim sé fengin full reynsla. Það er t. d. fyrst á þessu skólaári, að kennsla í verknámsdeild kemur til framkvæmda, svo að nokkru nemi. En þær staðbundnu tilraunir, sem hafa verið gerðar í þessum efnunum, t. d. á Akureyri, hafa gefið mjög góða raun, þó að enn sé við vanefni að búa.

Þessi till., sem hér er til umr., er í raun og veru till. um að afnema skólakerfið frá 1946, áður en það er komið til framkvæmda. Fyrsti tölul. er ekki aðeins till. um að stytta skóla-skylduna frá því, sem hún er, heldur er það till. um styttingu á skólaskyldunni frá því, sem hún var fyrir 1946, því að nú skal skólaskylda í unglingaskólum numin úr 1. og þar með stytta um eitt ár frá því, sem hún var fyrir 1946. Þar að auki skal stytta skólatíma í barnaskólum verulega. Það virðist því tilgangur flm. að stytta skólaskylduna frá því, sem hún var fyrir 1946. Flestir skólamenn litu svo á 1946, að það bæri þjóðfélagslega nauðsyn til þess að lengja skólaskylduna.

Hv. flm. talaði um það, að börn kæmu þjök-uð frá námi eftir hina löngu skólavist, og ber þar fyrir sig ummæli skólamanns. Ég vil segja flm., að ef svo er, og þess eru sjálfsagt dæmi, þá er það ekki skólaskyldunni að kenna, heldur skólunum, sjálfri fræðslunni, okkur hefur þá mistekizt um sjálfa fræðsluna. — En furðulegt er að tala um, að skólarnir dragi unglingana frá framleiðslustörfum, þegar hundruð og jafnvel þúsundir unglinga ganga atvinnulausir, þegar þeir koma úr skólunum. Þetta er ekki af því, að skólarnir hafi veitt þeim fræðslu, sem hafi orðið til þess, að þeir vilji ekki vinna, heldur af því, að þeir fá ekki vinnu. Sannleikurinn er sá, að megintilgangur núverandi fræðslulöggjafar er að gera íslenska æsku hæfa til þess að stunda ýmiss konar framleiðslustörf og hin margvíslegu störf, sem menn þurfa að rækja í okkar þjóðfélagi og krefjast nú öll miklu meiri undirstöðuþekkingar en nokkru sinni fyrr. Það var einmitt eitt af meginsjónarmiðum þeirra manna, sem stóðu að núverandi fræðslulöggjöf, að sníða skólakerfið eftir núverandi þjóðfélagsháttum og skapa grundvöll undir það, að verklegum störfum yrði margfalt meiri sómi sýndur en áður. En þetta er allt á byrjunarstigi, og allir vita, að til þess að árangur náist, þarf langa þróun. Það er fásinna að láta sér detta í hug að kasta skólakerfinu fyrir borð, áður en reynsla er fengin og meðan allt bendir til, að stefnt sé í rétta átt, þ. e. a. s., að svo miklu leyti sem stefnt er í þá átt, sem fyrir mönnum vakti, þegar þessi lög voru sett 1946. Hitt er annað mál, að breyta þarf skólalöggjöfinni jafnskjótt og reynslan leiðir í ljós, að breyting sé nauðsynleg. Það er vissulega margt, sem nú þegar stendur til bóta, þó að þeir miklu vankantar, sem nú eru á öllum okkar skólamálum, séu ekki fyrst og fremst lagaatriði, heldur framkvæmdaratriði.

Ég hef nú aðallega minnst á 1. tölul. till. Öðru máli gegnir um 2. tölul., enda þótt hann standi að hálfu í sambandi við 1. lið till. Tel ég

alveg sjálfsagt að athuga þá till. vandlega, og út frá því sjónarmiði hef ég ekkert á móti því, að till. fari til n. og verði athuguð þar.

Í grg. þessa frv. kemur fram gagnrýni á iðnfræðsluna, og tel ég þetta í aðalatriðum alveg rétt, en það kemur löggjöfinni frá 1946 ekkert við, heldur er það í andstöðu við allan anda hennar. Hefði það verið þarft verk, ef hv. flm. hefðu borið fram raunhæfar till. til breytinga og umbóta á iðnfræðslunni heldur en á fræðslulöggjöfinni frá 1946, en það er einmitt mun auðveldara að koma skynsamlegri skipun en nú er á þau mál.

Gylfi Þ. Gíslason: Herra forseti. Mig langar til þess að taka fram þegar við þessa umr., að ég er andvígur þeirri stefnu, sem er mörkuð í fyrri hluta þessarar þáttill., þ. e. að skólaskylda í unglingaskólum skuli numin úr 1. og skyldunámstími í barnaskólum stytur. Ég tek undir þau ummæli hv. 1. landsk. þm., að það er stórt spor aftur á bak, ef gera á ráðstafanir til þess að stytta mjög verulega skólaskyldu barna og unglinga. Það hefur verið stefnan í öllum ná-lægum menningarlöndum að lengja fremur skólaskylduna en stytta hana. Ýmsar merkar menningarþjóðir hafa lengri skólaskyldu en við. Annað mál er það, að ýmsir gallar á fræðslulöggjöfinni frá 1946 hafa komið í ljós, og er ég alls ekki á móti því, að á henni fari fram endurskoðun. Þó held ég, að það séu ekki fyrst og fremst 1. sjálf, sem þurfi að bæta, heldur ýmsar framkvæmdir á sviði sjálfra fræðslumálanna. L. eru í sjálfu sér ekki annað en mjög ófullkominn rammi, sem síðan verður að fylla út í með kennslu og starfi. E. t. v. mætti stuðla að endurbótum þessum með breyt. á löggjöfinni, en fyrst og fremst þarf að taka til breyttra skipulagshátta á þessu sviði. Ef till. þessi væri um, að endurskoða ætti fræðslul., gæti ég fylgt henni, en hún gengur lengra. Í henni er lagt til, að hæstv. ríkisstj. sé falið að gera tilteknar ráðstafanir, m. a. að stytta skólaskylduna. Þetta get ég ekki samþ. og lýsi því yfir andstöðu minni þegar á þessu stigi málsins.

Flm. (Skúli Guðmundsson): Herra forseti. Hv. 1. landsk. þm. (BrB) var kennslumálaráðh. á þeim árum, er þessi löggjöf var sett, og er því ekkert undarlegt, þó að hann segi hér nokkur orð um þá till., sem hér er fram borin. En eitt var það í ræðu hv. þm., sem ég álit, að sé byggt á misskilningi á þessari till., og það alveg furðulegum misskilningi. Hv. 1. landsk. þm. sagði, að till. væri í raun og veru um afnám skólakerfisins frá 1946. Þetta er vitanlega fjarri því rétta. Það er á engan hátt haggð við því skólakerfi, sem þá var sett. Við gerum hér ekki till. um að leggja niður neina skóla, sem nú starfa, né að breytt verði fyrirkomulagi. Það getur hver skóli tekið við af öðrum eftir sem áður. Við förum aðeins fram á, að lög þessi verði gerð frjálslægri en þau nú eru. Við leggjum það ekki heldur til, að skólaskylda í barnaskólum sé afnumin, þó að skólaskyldutíminn verði stytur. — Það kemur einnig fram í okkar till., að við teljum, að ekki eigi að gera minni kröfur

um þekkingu barna við barnapróf en gert hefur verið. Við gerum ekki till. um að fækka skólum, og skólar eiga að vera til fyrir þá, sem vilja þar nema og fá fræðslu, bæði bóklega og verklega menntun. Hins vegar fæ ég ekki séð, hvað er unnið við það að þvinga menn til skólavistar.

Brynjólfur Bjarnason: Herra forseti. Ég þarf nú ekki að bæta neinu verulegu við það, sem ég hef þegar sagt. Ef hv. flm. athugar sína till. nokkru nánar en hann hefur gert, mun hann komast að raun um, að hún raskar öllu kerfinu frá 1946. Ef skólaskylda í unglingaskólum er numin úr l., raskast kerfið, sem einmitt er byggt á þessari skyldu.

Hv. flm. sagði, að hann vildi, að skólakerfið væri frjálst fyrir þá, sem nema vilja og í skóla vilja ganga, en hann sagðist vera andvígur skólaskyldunni. Ég veit ekki, hvort hann vill nema úr l. skólaskyldu barna og unglinga. Hér um ræðir skólaskyldu til 15 ára aldurs. Nú er spurningin sú, hvort börnin og foreldrar þeirra séu fær um að ákveða, hvort börn innan 15 ára aldurs skuli njóta fræðslu og hvort það sé nauðsynlegt fyrir þjóðfélagið, að þau njóti fræðslu til 15 ára aldurs. Ef hv. flm. á við, að hann sé andvígur skólaskyldu barna og unglinga yfirleitt, þá er hann furðulegt fyrirbrigði aftan úr fortíðinni. Virðist það vera stefna hv. þm. að afnema skólaskylduna nokkurn tíma af þessu tímabili til 15 ára aldurs. Ég fæ ekki séð annað en að rökrétt framhald af því væri, að afnema skuli alla skólaskyldu, því að ef ekki er skólaskylda til 15 ára aldurs, þá eru það auðvitað foreldrar unglinganna, sem ákveða, hvort þeir gangi í skóla eða ekki, og mundu þar að visu einnig koma til greina óskir unglinganna sjálfra. En ég hygg, að fáir skólamenn liti svo á, að börn innan 15 ára aldurs séu fær um að ákveða um það, hvort þau purfi á fræðslu að halda eða ekki.

Hannibal Valdimarsson: Herra forseti. Mér skilst, að megintilgangur hv. flm. með þessari till. sé að stytta eða afnema skólaskylduna á framhalds- og unglingastigi og stytta a. m. k. um eitt ár skólaskylduna á barnafræðslustigi og stytta skólaárið í barnaskólum um einn mánuð eða svo á ári. Þetta þrennt skilst mér, að endurskoðunin eigi að styðjast við.

Hv. flm. talaði um, að það væri nauðsynlegt að létta af þeirri þvingun, sem fylgdi skólaskyldunni. Vitanlega yrði henni ekki aflétt, þó að þessar breytingar yrðu gerðar. Skólaskyldan var lögleidd hér á landi 1908 og var frá 10—14 ára aldurs. Átti hún að tryggja öllum íslenskum þegnum lágmarksþekkingu, sem allir, ríkir jafnt sem snauðir, áttu að öðlast. Svo hafa breyt. verið gerðar, eftir því sem kröfurnar hafa aukizt, og þær hafa gengið í þá átt að lengja skólaskylduna, en ekki stytta. Með l. frá 1926 var hún færð úr 10 ára aldri niður í 8 ára aldur og heimilað að færa hana niður í 7 ára aldur, og gerðu það nokkur bæjarfélög.

Með l. frá 1946 gerðist það, að skólaskylda barnaskólastigsins var stýtt um eitt ár, en

jafnframt var hún látin ná til tveggja ára unglingastigsins. Skólavistin lengdist þannig um einn vetur. Í stað þess, að börnin voru áður 7 ár í barnaskóla, eru þau nú 6 ár þar, en síðan tekur við tveggja ára unglingastig. Þetta er bein afleiðing af því, að 1946 var talið, að skólaskyldan, eins og hún var þá, tryggði ekki þá lágmarkskunnáttu, sem krefjast yrði. En reynslan af skólaskyldunni frá 7 til 15 ára er stutt og í molum. Það var heimilað að byrja í febr. 1946 og átti að koma henni í framkvæmd á árunum 1946—53. Framkvæmdir hafa þó orðið seinni. Það voru bara tveir skólar, sem hófu framkvæmdir strax, Gagnfræðaskóli Ísafjarðar og Gagnfræðaskóli Akureyrar. Þessir skólar eru fjögurra ára skólar, og nemendur, sem notið hafa þar náms, eru því nú rétt komnir upp. Fyrsti árgangurinn yfirgaf skólann á s. l. vori. Í öllum öðrum skólum eru nemendur á leiðinni, og enginn árgangur hefur verið útskrifaður. Í mörgum kaupstöðum hefur þetta ekki verið framkvæmt enn, ég held t. d., að það hafi ekki verið gert í Vestmannaeyjum, nema það sé nú gert í fyrsta sinn í vetur. Og nú í haust er hér verið að gera fyrstu tilraunirnar með verknám, og eru það á annað hundrað nemendur, sem fara í þetta verklega nám.

Ég held því, að það sé of fljótt að hrófla við þessu nú. Þó að okkur sé öllum illa við þvingun, er þörf á einhverri skólaskyldu, um það eru væntanlega allir sammála, þótt deila megi um, hve löng hún skuli vera. En ef það er allvar, að verkmennta eigi æskulýðinn, tel ég, að það eigi að fara fram á skyldutímanum. Ef afnema á námsskyldu í unglingaskólunum, yrði því verknámið að fara fram í efstu bekkjum barnaskólanna.

Ég hef fengið nokkra reynslu í þessum málum við minn skóla frá því 1947. Það var að visu svo, að flestallir voru í gagnfræðaskólanum meðan það var frjálst; þeir, sem ekki voru þar, voru innan við 10%, en nú eru þeir líka með. Nemendur geta valið milli verknámsdeildar og bóknámsdeildar. Árgangarnir eru flestir í þremur deildum, og reynslan hefur orðið sú, að tvær þeirra eru verknámsdeildir, en ein bóknámsdeild. Það er því þannig nú, að $\frac{2}{3}$ fara í verknámsdeild, en $\frac{1}{3}$ í bóknámsdeild. — Ég held, að það sé rétt að biða, þangað til frekari reynsla er fengin í þessum efnum frá fleiri stöðum.

Það má vera, að annað gildi um sveitirnar, þar sem æskulýðurinn fær tækifæri til verknáms utan skólanna. Þar þarf ekki heldur að vernda unglingana frá iðjuleysi, og er ekki svo ástætt, að unglingarnir eigi flesta vetur ekki kost á neinum störfum. Ef til vill væri það rétt, að um þetta væru tvenn lög, ein lög fyrir þéttbýlið og önnur fyrir sveitir. Ég held þó, að það sé fljótræði að endurskoða fræðslul. nú og afnema námsskylduna í unglingaskólunum. Enn hefur þetta ekki verið reynt að fullu nema á tveimur stöðum. Alls staðar annars staðar er ekki byrjað að framkvæma l. eða það hefur aðeins verið gert í eitt eða tvö ár.

Skólaskyldunni er nú lokið með unglingastiginu, og var ætlunin, að hægt væri að byggja

á því í öllum framhaldsskólum, sjómannaskólunum, iðnskólunum o. s. frv. Þessir skólar þyrftu þá ekki að eiga von á því, að nemendurnir væru mismunandi undir námið búnir, einn hefði t. d. gagnfræðapróf, annar unglingapróf, þriðji barnaskólapróf og sá fjórði farskólapróf, en það mundi hafa í för með sér, að taka þyrfti upp þráðinn, svo að þeir, sem verst væru undirbúnir, gætu haft full not af kennslunni. Ef skólaskyldan í unglingaskólunum verður afnumin, kemur tvíverknaðurinn upp aftur. Það yrði þá að byrja á að kenna almennar námsgreinar þar, sem farskólunum sleppti. Skipulagsbreyt. sú, er l. hafa í för með sér fyrir framhaldsskólana, er enn ekki komin til framkvæmda, en þegar það verður, er auðséð, að kippa má út námsgreinum, sem nú eru kenndar vegna þess, hve nemendurnir eru mismunandi undirbúnir, þegar þeir koma í skólana. Þó að ekki væri annað en þetta, tel ég það umhugsunarefni, hvort rétt sé að afnema skólaskylduna til 15 ára aldurs.

Min skoðun er annars sú, að skólarnir eigi ekki að starfa lengur en $7\frac{1}{2}$ mánuð á ári. Ég álit, að lífið veiti betri upplýsingu en skólarnir, ef unglingarnir hafa tækifæri til þess að taka þátt í lífrænu starfi. Sumarið á að vera starfstími, og ef skólarnir starfa í 9 mánuði, er atvinnulífið komið í gang áður en skólatíminn er á enda, og því er ekki lokið þegar skólinn tekur til starfa á ný. Með því móti verða unglingarnir af vor- eða sumarvinnu, og sá síðasti hálfí mánuður, sem því veldur, er dýrt keyptur að minni álit.

En ég er ekki trúður á, að kennslan í barnaskólunum geti fullnægt sömu kröfum, ef skólaskyldan er stýtt um eitt ár. Það yrði að minnka námsefnið og slaka á kröfunum. Sú er líka reynslan nú, að minni kröfur eru gerðar t. d. í íslenzku og reikningi en áður, þegar skólaskyldan var frá 7—14 ára aldurs.

Mér er ljóst, að l. frá 1946 hljóta að koma til endurskoðunar, þegar nægileg reynsla hefur fengist. En þar sem l. hafa ekki enn komið til framkvæmda víðast hvar á landinu, held ég, að ekki sé hægt að mynda sér skoðun um, hvaða breyt. er þörf. Á meðan svo er, tel ég ekki rétt að breyta l. og stíga spor aftur fyrir það, sem ákveðið var í skólalöggjöfinni frá 1907.

Hvað sem menn segja um skólaskylduna, verður því ekki neitað, að það er nokkuð algengt með unglinga, að þótt þeir hafi ekki námslöngun á unglingsárunum, komi hún síðar, og þá getur þörfin verið brýn. En þá getur það verið orðið of seint að afla sér undirbúningsmenntunar. Skólaskyldunni fylgir sá kostur, að menn eru skyldaðir til að nota þjóðfélagsleg réttindi, sem ekki væru notuð, ef byggt væri á frjálsum vilja. Við þekkjum allir mörg dæmi um það, að fullorðnir menn segja: Ég vildi bara, að ég hefði farið í skóla. Það kemur mér nú í koll, að ég gerði það ekki. — Unglingarnir eru því betur settir, ef þeir eru skólaskyldir til 15 ára aldurs, og það er betra fyrir þá, sem fátækir eru og yrðu að neita sér um skólagöngu, ef hún væri ekki skylda, því að þá yrði reynt að nota vinnuafli þeirra til að hjálpa til

áð framfleyta fjölskyldunni, þó að ekki sé mikil stöð í því að vetrinum í atvinnulausum kaupstöðum.

Ég býst við, að við fáum aldrei skólalöggjöf, sem allir verða sammála um, og hygg, að við fáum hana ekki, þó að endurskoðun fari fram. Ég er því andvígur því, að endurskoðun fari fram, fyrr en núverandi lög hafa komið til framkvæmda sem víðast. Það er rétt að láta reynsluna skera úr um það, hvað vel gefst og hvað illa, og breyta síðan löggjöfinni með hliðsjón af því, ef þurfa þykir.

Film. (Skúli Guðmundsson): Herra forseti. Hv. 1. landsk. hefur nú horfið frá því, sem hann sagði fyrst, að með till. væri verið að afnema skólaskylduna. Hann segir nú, að með till. sé gildandi fræðslulöggjöf raskað. Ef hann athugar þetta nánar, spái ég því, að hann sjái, að þetta er ekki heldur rétt. Skólarnir eru til og taka við hver af öðrum eins og áður, þó að skyldunám í unglingaskólum verði numið úr lögum.

Hv. þm. spurði, hvort svo bæri að skilja þetta, að ég væri andvígur skólaskyldu barna. Í till. er ekki lagt til, að skólaskyldan verði afnumin, eins og glöggst kemur fram. Við teljum, að ekki sé hægt að tryggja lágmarksfræðslu án skólaskyldu, en teljum heppilegt að stytta skólaskyldutímann. Það er ekki víkið að því, með hvaða hætti hann skuli stytur, en það er hægt með tvennu móti: með því að fækka árum og með því að stytta námstímann ár hvert.

Hv. 6. landsk. (HV) virtist bera kviðboga fyrir því, að þetta mundi leiða af sér, að í framhaldsskólum og sérskólum yrði að byrja að kenna nemendunum það, sem þeir hefðu átt að vera búnir að nema áður. En þetta vakir ekki fyrir okkur. Að sjálfsögðu yrðu gerðar sömu kröfur t. d. í stýrimannaskólanum og nú. Og ég sé ekki, að það skipti máli fyrir stýrimannaskólann, hvort þessi þekking er fengin með skyldunámi eða ekki. Skólinn getur gert þessar lágmarkskröfur. — Annars tók hv. 6. landsk. till. að ýmsu leyti vinsamlega og virtist vera okkur film. sammála um, að skólatími barnaskólanna væri nú lengri en heppilegt gæti talizt. Hann óttast þó, — og vel getur verið, að það sé rétt, — að einhverjir, sem nú eru í unglingaskólunum, verði þar ekki, ef skólaskyldan er afnumin, og að námslöngun kunni að vakna hjá þeim síðar. Ég held þó, að takmarkaður árangur verði af námi þeirra unglinga, sem sitja í skóla vetur eftir vetur gegn vilja sínum. Ég held, að það sé eins heppilegt fyrir þá að sinna öðrum verkefnum. Ég held, að reynslan hafi sýnt það nægilega, að vafasamur árangur sé af því að þvinga unglinga til skólavistar. Og ég held, að komið hafi í ljós við barnaskólana, að þekking þeirra, sem eru þar 8—9 mánuði ár hvert, er ekki hlutfallslega meiri en hinna, sem eru þar jafnmargar vikur.

Ég sé svo ekki ástæðu til að ræða frekar um málið á þessu stigi. Þetta er yfirgripsmikið mál, og ég tel það svo mikilsvert, að athuga þurfi það vel. Ég vænti þess, að n., sem um það fjallar, geri það.

Asmundur Sigurðsson: Herra forseti. Það voru aðeins örfá orð, sem ég vildi segja, áður en málið fer til n.

Samkvæmt fræðslulöggjöfinni frá 1946 eru börn og unglingar skólaskyld frá 7 til 15 ára aldurs. Í þessari till. er hins vegar gert ráð fyrir því, að skólaskyldan frá 13 til 15 ára aldurs verði felld niður, eða einmitt á tími, þegar unglingarnir eru búnir að fá mestan þroska til þess að stunda námið. Þegar skólalöggjöf var fyrst lögleidd hér á landi, fyrir 40–50 árum, var ákveðið, að skólaskylda skyldi ná frá 10 til 14 ára aldurs, — það þótti hæfilegt þá, fyrir nærri 50 árum, að börn og unglingar væru skólaskyld til 14 ára aldurs. Nú gera flm. ráð fyrir því í till. sinni, að svo langt sé gengið aftur á bak, að skólaskyldan verði færð um heilt ár niður fyrir það, sem þótti hæfilegt 1907. Ég verð að segja, að flm. hafi ekki verið búnir að gera sér ljóst, að það væri þetta, sem þeir voru að leggja til, — að þeir hafi ekki verið búnir að kynna sér svo þessa löggjöf, að þeir séu búnir að átta sig á þessu atriði, því að þá hefðu þeir tæplega lagt fyrir Alþ. að færa skólalögdina niður um heilt ár ofan frá, frá því sem var 1907. — Nú kunna hv. flm. að ætla að verja sig með því, að búið sé að færa skólaskylduna svo langt niður fyrir, frá því sem var, þar sem hún er nú komin niður í 7 ár, en þá vil ég benda á annað, sem sé það, að þau spor, sem stigin hafa verið í þá átt að færa aldurinn niður, hafa komið smátt og smátt vegna þess, að með breyttum þjóðfélagsháttum hefur reynslan orðið sú, að heimilín gátu ekki annast þá undirbúningskennslu, sem þau töldust geta annast, fyrst þegar skólalöggjöf var lögleidd hér á landi árið 1907. Og með bættri þekkingu í skólamálu hefur komið í ljós, að það þarf sérmenntaða menn til þess að annast þá undirbúningskennslu, sem talið var, að heimilín sjálf gætu annast, fyrst þegar skólalöggjöf var lögleidd hér á landi 1908. — Og það þýðir þess vegna ekki að neita því, að þessi till. fer fram á, að stigið sé spor aftur á bak frá því, þegar skólalöggjöf var fyrst lögleidd hér á landi árið 1908.

Hannibal Valdinursson: Herra forseti. Það er alveg rétt, sem hv. 5. landsk. (ÁS) tók fram, að verið væri með þessari till. að skerða skólaskylduna um eitt ár ofan frá. Hvaða ástæður lágu til þess, að breyting var gerð á skólaskyldu-aldurinum úr 10 árum í 8 ára aldur? Var það gert til þess að auka þvingun? Nei, það kom í ljós, að með því að binda skólaskylduna við 10 ára aldur varð reynslan sú í kaupstöðum og sveitum, að kannske meira en helmingur af börnunum var ólæs, og það, að þau voru ólæs, stóð þeim fyrir þrifum um allt annað nám, um notkun allra kennslubóka í skólanum. Þess vegna þótti þegar nauðsynlegt að færa skólaskylduna, fyrst niður í 8 ára aldur, en síðan var kaupstöðum heimilað að færa hana niður í 7 ára aldur, og hefur sú heimild síðan verið notuð, og loks þótti í þriðja lagi nauðsynlegt, með tilliti til undirbúningskennslu og byrjunar í reikningskennslu, að hafa öll börn skólaskyld frá 7 ára aldri.

Hver er svo ástæðan til þess, að mjög margir vilja skólaskyldu til 15 ára aldurs? Ástæðan til þess er sú, að þjóðfélagsaðstæður eru þannig, að unglingar ganga þúsundum saman íðjulausir að vetrinum, hafa ekkert fyrir stafni, þar sem þjóðfélagið sér þeim ekki fyrir neinu til þess að uppalast við. Það er þess vegna gott, ef þeir nota tímann til þess að læra, og þess vegna var gert ráð fyrir því í nýju skólalöggjöfinni, að þessi skólaskylduvaldur yrði að hálfu leyti notaður til verklegrar kennslu, það er til-ætluðin með honum. Meðan meginþorri þjóðarinnar bjó í sveit, ólst hvert barn upp við hliðina á starfinu sjálfu, en í kaupstöðum, þar sem börnin alast ekki upp við hliðina á starfinu, þar eð vinna föðurins er að jafnaði utan heimilisins, alast þau upp „ísóleruð“ út af fyrir sig og fá þar af leiðandi ekki aðstöðu til að taka þátt í starfinu frá blautu barnsbeini. Þeir þekkja því ekki atvinnuhætti, kunna ekki neitt til starfa, unglingar kaupstaðanna, og það vakti fyrst og fremst fyrir þeim, sem beittu sér fyrir skólaskyldu upp á við, að sá tími yrði að verulegu leyti notaður til verklegs náms. Enn er komin litil reynsla í þessum efnum, en sú litla reynsla sýnir, að meginþorri unglinga æskir eftir þessari kennslu og stundar hana með gleði. Komið bara í eldhús skólahúsanna, þar sem verið er að kenna matreiðslu, komið í smíðastofurnar og komið í stofurnar, þar sem verið er að kenna að setja upp net, og þið munuð sjá, að alls staðar er gengið með gleði og fögnuði að starfi. Þið ættuð bara að sjá, þegar piltarnir sitja fyrir smíðakennurunum, er þeir eru á leið í skólann, til þess að reyna að tryggja sér að komast að smíðastofunni fyrir utan þann tíma, sem sérstaklega er ætlaður þeim til smíðanámsins. Og þetta vilja menn nema burt.

Þá viðurkenndi hv. flm. í ræðu sinni, að þetta mundi valda röskun á skólakerfinu. (SkG: Það sagði ég ekki.) En það er staðreynd, að þannig mundi fara. Hann sagði: „Hver skólinn tekur þá við af öðrum.“ Það er einmitt það, sem mundi raskast. Nú er hægt að byggja á því, að allir standi á því þekkingarstigi, sem krafist er sem lágmarks við unglingapróf. Nú kæmist kannske helmingur allra unglinga í framhaldsskóla, án þess að hafa fengið nokkra fræðslu að afloknu barnaskólaprófi. Hvernig ættu þá framhaldsskólar, þar sem nemendurnir standa á svo mismunandi þekkingarstigi, að geta tekið við beint þar sem gagnfræðastiginu sleppir? Nú er búið að gera það að skilyrði fyrir prófi í marga sérskóla, að unglingarnir hafi gagnfræðapróf. Þetta yrði því beinlínis til þess að útiloka helming af unglingum landsins frá þeim möguleika að komast í sérskóla, t. d. stýrimannaskóla. Í þessu mundi einmitt birtast höfuðókostur þess að afnema skólaskyldu á unglingsárunum. Það væri allt að því glæpur að ætla sér að gera kröfu um gagnfræðapróf sem inntökuskilyrði í ýmsa sérskóla, sem miða að framgangi atvinnulífsins, ef ekki er nema í einstöku skólum séð fyrir slíkri fræðslu. Og ef það yrði svo, eftir að fræðsluráð væru sett að völdum, að ekki nema helmingur af æskulýð landsins færi í unglingaskóla að afloknu barnaskólaprófi, yrði afleið-

ingin sú, að framhaldsskólarnir yrðu þegar í byrjun að taka upp kennslu í hinum almennu námsgreinum, t. d. í landafræði, náttúrufræði o. s. frv., á því þekkingarstigi, þar sem barnaskólaprófi sleppir. Þeir, sem hafa svo farið í gegnum gagnfræðaskóla, yrðu svo að stagla allt upp aftur vegna hinna, sem ekki hafa notið þessarar kennslu. Það gæti þess vegna ekki hver skólinn tekið við af öðrum, þar sem unglingarnir stæðu á svo mismunandi þekkingarstigi. Þetta skref, unglingastigið, væri ekki lengur til, og þá væri annaðhvort að byrja á tvi-verknaði í þessu eða byrja aftur þar, sem þeir standa, sem hafa versta aðstöðu. — Ég er alveg sannfærður um það, að ef jafngreindur maður og hv. þm. V-Húnv. ihugar þetta, skilur hann, að margs konar glundroða mundi leiða af þessari breyt. og margs konar mannréttindaskerðingu af því að fella niður skólaskyldu að því er snertir unglingastigið. Ég held, að það sé því sjálfsagt að visa þessari till. til nefndar, því að ég er sannfærður um, að lengri tíma þarf hv. þm. V-Húnv. ekki til þess að sannfæra um, að till. er ekki tímabær og vafasamt, hvort hún sé þjóðholl.

Páll Þorsteinsson: Það hafa nú þegar orðið nokkrar umræður um þessa till., og er það ekki óeðlilegt, því að málefni það, sem hún fjallar um, er vissulega mikils virði. Ég hafði ekki ætlað mér að taka þátt í þessum umr., og mun ekki lengja þær að miklum mun, en tel þó eðlilegt, út af því sem fram hefur komið í umr., að segja örfá orð.

Hv. þm. V-Húnv., 1. flm. till., hefur skýrt svo skilmerkilega, hvað í henni felst, að ég tel ekki ástæðu til að bæta þar neinu við. — Hér hafa komið fram raddir um það, að með þessari till. væri stefnt að því að stíga stórt skref aftur á bak um fræðslu barna, jafnvel skref aftur fyrir það, sem stigið var 1907, en ekki 1908, eins og haldið hefur verið hér fram. En í till. segir: „en þó sé skylt að veita börnum þá lágmarksfræðslu, sem nú er krafist við barnapróf...“ Mér skilst, að þetta sýni ótvírætt, að það vaki fyrir flm., að öllum sé leyft það nám, sem nú er kennt í barnaskólum.

Þá segir í till.: „Námsskylda í unglingaskólum sé numin úr lögum og árlegur skyldunámstími í barnaskólum stytur verulega...“ Já, mér finnst ástæða til að staldra við þetta og gera sér grein fyrir því, hver námstíminn er nú samkv. l. Ég viðurkenni það, sem fram kom hjá hv. 1. landsk. (BrB), að l. eru að ýmsu leyti frjálst, í rúmum ramma utan um framkvæmdina, og að því leyti sem skyldunámi ýmsu viðvikur, þá eru rúm ákvæði í l. Barnaskólarnir eiga að starfa 7 til 9 mánuði á ári, en þó er gert ráð fyrir því í l. og framkvæmdin er mjög víða sú úti um sveitirnar að skipta þessum 7 mánaða námstíma í heimavistarskólunum í tvennt, þannig að skólarnir taka tvær deildir og hvor deild situr aðeins í skólunum í 3½ mánuð yfir veturinn. Samt eiga þessi börn að ganga undir sömu kröfur til barnaskólaprófs og hin, sem eiga að sitja í skólanum í 9 mánuði hvern vetur. Mér er ekki kunnugt um annað en að fram-

kvæmd l. hafi verið á þennan veg, og þegar þetta er athugað, hlýtur að vakna þessi spurning: Hvað veldur því, að hægt er að ná sama eða mjög svipuðum árangri með deild skólanemenda, sem situr í skólanum í 3½ mánuð, og aðrar deildir, sem sitja í skólanum í 9 mánuði? Mér finnst, að þetta sé athyglisvert og ekki að ófyrirsynju, að hv. þm. athugi það mál vandlega. Þess vegna tel ég það ekki illa farið í sjálfu sér, að svona till. komi fram og henni verði vísað til nefndar og málið athugað vandlega.

Hv. 6. landsk. (HV) hefur bent á, að það séu þjóðfélagslegar aðstæður, sem þessu valdi. Ég er honum sammála um það, en það er athyglisvert mál, hvort ekki er hægt að jafna þær þjóðfélagslegu aðstæður á annan hátt en krefjast 9 mánaða skólasetu á hverjum vetri. Og mér skildist hv. 6. landsk., sem hefur allmikla reynslu í þessum efnum, vera þeirrar skoðunar, að það sé fulllangt gengið að heimta 9 mánaða árlega skólasetu. (HV: Það er óviða nema 8 mánuðir og svo smábarnaskóli.)

Þá hefur komið fram í umr., að með þessari till. væri verið að raska mjög því skólakerfi, sem nú ríkir, og hefur verið fært fram því til stuðnings, að gert væri ráð fyrir, að unglingaprófi væri lokið áður en nemendur kæmu í framhaldsskóla ýmsa, t. d. sjómannaskólann o. s. frv. Mér finnst, að fullmikið hafi verið úr þessu gert í umr., með tilliti til þess, að skólakerfið er þannig byggt upp, að það er landsprófið, sem fyrst og fremst veitir réttindi inn í skólana, en til þess að ná miðskólaprófi er ekki nægilegt að ljúka skyldunámi við unglingaskóla, heldur þarf þar til viðbótar að koma frjálst nám á gagnfræðastigi, og þó að námið yrði frjálst svölitið lengri tíma en nú er til þess að ná miðskólaprófi, fæ ég ekki séð, að af því þyrfti að leiða stórfellda röskun á kerfinu út af fyrir sig.

Hv. 6. landsk. hefur lýst þeirri reynslu, sem hann hefur fengið sem skólamaður af verknaði í gagnfræðaskólunum. Ég rengi á engan hátt, að hann hafi skýrt rétt frá þeirri reynslu, og það er vissulega mikilsvert, að unglingar, sem eru á þessum aldri, geti átt þess kost að iðka verknám. En mér finnst rétt að láta koma fram í þessum umr., sem bæði mér og öðrum var ljóst, sem sæti áttu hér á þingi 1946, þegar nýja skólalöggjöfin var sett, að það þarf geysimikið átak til þess að búa skólana þannig úr garði, að þeim sé almennt gert mögulegt að veita kennslu í verknámi eins og l. gera ráð fyrir. Það þarf miklu meira húsrými til verknáms en bóknáms, og auk þess er verknámi samfara miklu meiri kostnaður við kennslutæki og ekki hægt að hafa bekkina jafnstóra við verknáms- eins og við bóknámsdeildir. Það er þess vegna auðséð, að enn um skeið hljóta ástæðurnar að verða þær, að allvíða skorti aðstöðu til þess að kenna þetta verknám að því marki, sem l. í sjálfu sér ætlast til. Meðan svo er, væri því rétt að taka til athugunar, hvort ekki væri heppilegt að leggja þetta um skylduna meira á vald fræðsluráðanna í héruðunum en nú er gert. Það eru n., sem samkv. fræðslu-

löggjöfinni eru kosnar heima í héraðunum, sem eiga að hafa yfirumsjón með öllum skólastörfum í hverju héraði um sig, og hafa því allra bezta aðstöðu til að meta, hvernig aðstaðan er á hverjum stað og hvað eðlilegt er að ganga langt í kröfum um skylduna, á meðan þjóðfélagið hefur ekki aðstöðu til að búa skólana svo út sem þarf að vera, til þess að þetta verknám geti tekizt vel.

Þessum aths. vildi ég hreyfa, en sé, að tíminn er á þrotum; ég hef ekki ætlað mér að tefja umr., og mun því ekki tala lengra mál að sinni.

Ásmundur Sigurðsson: Herra forseti. Það eru aðeins örfá orð út af orðum, sem féllu hjá síðasta ræðumanni, hv. þm. A-Sk. Hann vildi benda á það, sem að vissu leyti er rétt, að það er ekki samræmi í skólatíma þeim, sem er ætlaður börnum á þessu landi. Eins og nú standa sakir, þá fer þetta eftir því, hvar á landinu það er. Benti hann á, að sums staðar væri skólatíminn ekki nema 3½ mánuður, en annars staðar væri hann 9 mánuðir. Þetta er misskilningur. Þar, sem um 3½ mánuð er að ræða, þá er það vegna aðstaðna, og er ekki rétt að miða það við 9 mánaða skólatíma í Rvík, því að 9 mánaða skólatími í Rvík skiptist á börn á ýmsum aldri. Það er svo að segja ekkert barn í Rvík, sem á að vera 9 mánuði í skóla. — En hitt vil ég undirstrika, að það hefur ekki verið hrakið hér, að stefnt sé aftur á bak með till. þessari, ef fyrri hluti hennar verður samþ., því að hér er gert ráð fyrir, að barnaskólanámi ljúki einu ári fyrr en gert var ráð fyrir í löggjöfinni, sem sett var fyrir 44 árum, og virðist flm. ekki búinn að gera sér ljóst, að það er þó ekki eftir till. hægt að gera ráð fyrir, að minni þekkingar sé krafizt til barnaprófs en var fyrir 1946. Eins og upplýst var af 6. landsk. í umr. áðan, þá var einmitt dregið úr námsskyldu til barnaprófs, þegar fræðslul. voru samþ. 1946, vegna þess að aldurinn var færður niður um eitt ár. Og nú er gert ráð fyrir í till. að lögfesta þessar niðurfærðu námskröfur, sem lögfestar voru til barnaprófs 1946, en aftur á móti var þá lögfest námskylda í unglingadeild, sem átti að bæta upp niðurfærsluna.

Enn fremur vildi ég segja út af því, sem hv. þm. sló fram till. um að leggja ákvörðun um skólaskyldu í unglingaskólum á vald fræðsluráðs, að það er atriði, sem verður að athuga í þn., sem fær málið til athugunar. En ég verð að segja, að það er mjög hæpin tilhögun að ætla sér að láta áhugamenn í héraðum ákveða um skólaskyldu, þar sem sums staðar eru áhugamenn um námsskyldu, en á öðrum stöðum eru fræðsluráðin skipuð minni áhugamönnum í þessum efnum og sums staðar áhugalausum mönnum um þessi efni, því að með allri virðingu fyrir fræðsluráðamönnum úti á landi, þá eru þeir menn misjafnir eins og aðrir.

Hannibal Valdimarsson: Herra forseti. Það er aðeins eitt orð í ræðu hv. þm. A-Sk., sem ég ætla að víkja að. — Hann sagði á þá leið, að það þyrfti geysimikið átak til að hægt væri að

framkvæma það skólakerfi, sem lög mæla fyrir um, í skólum landsins. Ég spyr hann því: Er tilætlunin með till. að komast hjá því átaki, og ef svo er, er það þá tilætlunin að komast hjá að veita ytri aðstöðu til verklegs náms? (SkG: Vill hv. þm. lesa grg.?) — Ég hef lesið hana.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 13. fundi í Sp., 8. nóv., var fram haldið einni umr. um till.

ATKVGR.

Till. vísað til allshn. með 26 shlj. atkv. og umr. frestað.

Á 35. og 36. fundi í Sp., 23. jan., var till. tekin til frh. einnar umr. (A. 83, n. 611 og 620).

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið framar.

7. Gjaldskrá landssímans.

Á deildafundum 18. okt. var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um breyt. á gjaldskrá landssímans [63. mál] (A. 89).

Á 6. fundi í Sp., 24. okt., var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 13. fundi í Sp., 8. nóv., var till. aftur tekin til fyrri umr.

Flm. (Gylfi P. Gíslason): Herra forseti. Í till. þessari er farið fram á það, að ríkisstj. geri ráðstafanir til þess, að gjaldskrá landssímans verði breytt þannig, að ekki verði innheimt fjarlægðargjald af símanotendum í þéttbýlustu byggðahverfunum í nágrenni Reykjavíkur.

Till. samhljóða þessari fluttum við hv. 4. þm. Reykv. seint á síðasta þingi, en tími vannst ekki til að afgreiða hana.

Í nágrenni Reykjavíkur eru ýmis þéttbýl byggðahverfi, fyrst og fremst í Kópavogi og fyrir ofan Elliðaár. Notendur síma á þessum stöðum verða að greiða nokkurt aukagjald vegna símaafnotanna, auk þess sem þeir greiða nokkru herra stofngjald en aðrir símanotendur, sem bæjarsímakerfið nota. Veldur þetta því, að notkun síma í þessum hverfum verður óeðlilega dýr. En segja má með miklum rétti, að fáir hafi meiri þörf síma en þeir, sem búa í úthverfum þessum. Slíkt fjarlægðargjald var áður innheimt á nokkru stærra svæði en nú er gert í nágrenni og útjöðrum Reykjavíkur, en því hefur verið hætt. Fjarlægðargjaldið var áður innheimt í nágrenni Hafnarfjarðar, en því hefur einnig verið hætt. Það hefur verið stefnan á undanförunum árum að verðjafna nokkuð kostnað við símanotkun, og okkur flm. þessarar þá till. virðist tími til þess kominn að gera þessa verðjöfnun fullkomna í Reykjavík og nánasta nágrenni hennar og afnema þannig fjarlægð-

argjöld af símanotum í þessum þéttbýlustu byggðahverfum í nágrenni Reykjavíkur.

Fleiri orð sé ég ekki ástæðu til að hafa um þessa þáttill., en leyfi mér að óska þess, að henni verði vísað til hv. allshn.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 14. fundi í Sp., 14. nóv., var fram haldið fyrri umr. um till.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 30 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 32 shlj. atkv. og til fjvn. með 30 shlj. atkv.

Nefndarálit frá fjvn., á þskj. 609, var útbýtt 16. jan., en till. var ekki á dagskrá tekin frammar.

8. Brúarstæði yfir Ölfusá hjá Öseyrarnesi.

Á deildafundum 19. okt. var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um rannsókn á brúarstæði yfir Ölfusá hjá Öseyrarnesi [68. mál] (A. 94).

Á 6. fundi í Sp., 24. okt., var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 13. fundi í Sp., 8. nóv., var till. aftur tekin til fyrri umr.

Flm. (Sigurður Ó. Ólafsson): Herra forseti. Eg hef leyft mér að flytja þáttill. á þskj. 94, sem er um það, að rannsakað verði brúarstæði yfir Ölfusá hjá Öseyrarnesi. Til þess að gera það ljóst — því að þarna er um sérstakt nýmæli að ræða — hvaða þýðingu brú yfir Ölfusá á þessum stað hefur fyrir héruðin þarna fyrir austan, sjávarþorpin á suðurströndinni, þá er nauðsynlegt að fara nokkrum orðum um þau og þróun hafnargerðar og útgerðar og slíkra framkvæmda á þessum stöðum.

Það kannast allir við hafnleysið á suðurströnd landsins, þannig að segja má, að frá Höfn í Hornafirði og til Reykjaness sé ekki um nein- ar hafnir að ræða. Þar brotnar alda úthafsins að austanverðu, á söndunum, alveg að landi, og á milli Þjórsár og Ölfusár á skerjagarðinum, sem er nokkuð frá landi, og má segja, að þetta sé ein brimstrandlengja, þegar þannig er í sjó, að ekki eru sérstakar landáttir, sem eru þær einu áttir, sem má segja að gefi færi á að sækja sjó á þessu svæði. Þarna hefur verið töluvert mikil útgerð í þessum þorpum, einmitt á Eyrarbakka, Stokkseyri og Þorlákshöfn. Og á tíma róðrarbátanna var mest útgerð í Þorlákshöfn. Þar gengu þá til fiskjar milli 30 og 40 skip. Eftir að mótorbátarnir tóku við, fækkaði róðrarskipum á öllum þessum stöðum og loks hurfu þau alveg, og var þá um tíma engin útgerð í Þorlákshöfn. En þannig hagar til á Eyrarbakka og Stokkseyri, að innan við brimgarðinn eru

Alpt. 1951. D. (71. löggjafarþing).

lón, þar sem legið geta mótorbátar á nokkuð öruggum stað, þó að hafátt sé og vont í sjó. En í Þorlákshöfn hagar þannig til, að ekki var um það að ræða að láta skip liggja þar fyrir utan, heldur varð að setja þau upp að kvöldi eða eftir endaðan róður. — Nú á seinni árum hafa hafizt töluvert miklar hafnarbætur í Þorlákshöfn, og hefur það einkum orðið síðan Arnes- og Rangárvallasýsla eignuðust Þorlákshöfn. Sýslufélögin hófust handa um hafnarbætur þarna, sem er bryggjagerð, sem ekki er nú nálægt því að vera sú hafnargerð, sem einu sinni var fyrirhuguð með ákveðinni teikningu, en hún var hugsuð þannig, að þar væri hafnar- garður, sem brimið átti að mæða á, en fyrir innan þann garð átti að vera bryggja. Er þar byrjað á bryggju, og eru komnir af henni 110—120 metrar. En það hagar svo til í Þorlákshöfn, að nesið skýlir henni fyrir sunnanátt og vestanátt, en landið fyrir norðanátt. Er þess vegna víkin aðeins opin að austan, og er bryggjan skjól fyrir þeirri átt.

Undanfarin ár hefur verið nokkur útgerð í Þorlákshöfn, og hafa verið gerðir þar út fimm litlir mótorbátar. Þessi útgerð hefur gengið ágætlega hvað aflabrógð snertir. Síðastliðinn vetur höfðu hásetar í hlut á 22 tonna bátum þetta frá 12—20 þús. kr., og er álitð, að það sé ekki alls staðar betra en það, en á hinn bóginn er þar ekki pláss fyrir fleiri báta.

Þegar aflabrógð eru af fiski, er mjög hægt að sækja á Selvogsbanka, og eiga engir styttri leið að fara en bátar frá Þorlákshöfn. Og það kemur fyrir, að fiskur gengur svo nærri landi, að ekki er nema 5—10 mínútna stim á miðin, en venjulega stendur það ekki lengi, en þá er þess að gæta, að ekki er styttra á fjarlægari mið annars staðar frá. Það þykir ef til vill undarlegt, að á aflabæztu mið Vestmannaeyinga eiga bátar frá Þorlákshöfn styttra að sækja. Allt stuðlar þetta að því, að þaðan er hægari sjósókn en frá flestum stöðum öðrum sunnanlands. Þá má minna á það, að höfn í Þorlákshöfn hefur í för með sér aukið öryggi fyrir vertíðarbatá frá bæði Eyrarbakka og Stokkseyri. Þar er svo brimasamt, að oft er það, þó að bátar rói þaðan í góðu veðri að morgni, að þá er komið svo mikið brim að kvöldi, að ekki er viðlit að lenda þar. Þessi óvissa með landtöku hefur haft það í för með sér, að lítið fjör hefur verið í útgerð þar á undanfórnum árum. Þetta er nú að breytast þannig, að þótt bátar rói þaðan að morgni, geta þeir lent í Þorlákshöfn að kvöldi og skipað þar upp afla sínum og róði þaðan daginn eftir, enda eru dæmi þess, að svo gekk til á síðustu vertíð. Þetta sýnir, að hafnargerð í Þorlákshöfn leysir hafnarvandræði þessara tveggja staða, sem ávallt hefur verið rætt um að þyrfti að bæta, en um stórfelldar framkvæmdir mun nú ekki verða að ræða, úr því að höfn er komin í Þorlákshöfn.

Landsamgöngurnar eru nú þannig milli þessara staða, að vegur liggur frá Þorlákshöfn á Suðurlandsbraut hjá Hlíðarenda í Ölfusi, að Selfossi og þaðan til Stokkseyrar og Eyrarbakka. Þá er leiðin til Eyrarbakka og Stokkseyrar um 50 km.

Nú þurftu útgerðarmenn á þessum stöðum að fara þessa leið á síðastliðinni vertið með allt, sem bátar þeirra þurftu með. Enn fremur var farið þessa leið með öll bein og úrgang frá þessum stöðum til Þorlákshafnar, því að beinamjölsværksmiðjan þar keypti öll bein þaðan. Ef það kom nú fyrir, að bátur varð að halda til þarna, varð hann að láta flytja afla sinn á bilum og fékk bjóðin beitt send á bilum að heiman alla þessa leið. Þetta er auðvitað miklum erfiðleikum bundið, þar sem um svo langa leið er að ræða.

Nú lá gamla þjóðleiðin ekki þessa leið, heldur eftir ströndinni og þar sem nú er hugsað, að þessi brú komi. Þessi leið væri ekki nema 16 km, ef brú væri þarna á ánni, og væri þá breytt samgöngunum milli Eyrarbakka og Þorlákshafnar á þá leið, að hún væri 16 km í stað 50 nú. Þá mundi og leiðin milli Stokkseyrar og Þorlákshafnar styttest úr 50 km, eins og hún er nú, í 21—22 km.

Nú er því ekki að leyna, að við hafnarbætur í Þorlákshöfn eru bundnar vonir allra Sunnlendinga um bætta aðstöðu til flutninga. Eins og nú hagar, eru vörurnar teknar hér í Reykjavík og fluttar á bilum austur yfir Hellisheiði. Ef hins vegar skip gætu lagzt að bryggju í Þorlákshöfn, mundi þessi vandi mikið leystur og þar gætu í góðu veðri lagzt að bryggju allt að 1000 tonna skip, ef bryggjan væri lengd um 60 metra, sem er næsti áfanginn. Er þar um að ræða skip á stærð við Fossana, og þegar svo væri komið, er ekki vafi, að vörur mundu að miklu eða öllu leyti verða teknar þar upp.

Þá má benda á fjárhagslega hlið málsins til að sýna, að brú á Ölfusá hjá Óseyrarnesi kostar ekki meira en allar þær tugþúsundir, sem fara í allan þann kostnað, sem nú þarf til þeirra bíla, sem flytja alla þessa leið, þ. e. það, sem til þeirra þarf bæði í benzíni, varahlutum o. fl. Það þýrfti ekki að liða langur tími til þess, að þessi brú borgaði þann kostnað.

Ég þykist nú hafa sýnt fram á, hvaða þýðingu brú hefur á þessum stað, og ætla ég ekki að hafa fleiri orð um það að sinni. — Leyfi ég mér svo að leggja til, að þessari þáttill. verði vísað til hv. fjvn.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 14. fundi í Sp., 14. nóv., var fram haldið fyrri umr. um till.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 30 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 28 shlj. atkv. og til fjvn. með 28 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dagskrá tekin frammar.

9. Veðdeild Landsbankans.

Á deildafundum 19. okt. var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um lánstarfsemi veðdeildar Landsbankans [69. mál] (A. 95).

Á 6. fundi í Sp., 24. okt., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 13., 14., 16. og 18. fundi í Sp., 8., 14., 21. og 28. nóv., var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 30. fundi í Sp., 9. jan., var till. enn tekin til fyrri umr.

Haraldur Guðmundsson: Það er nú alllangt síðan þessi þáttill. var lögð fram hér, en allt um það er óbreytt nauðsynin á því, að þær ráðstafanir, sem till. mælir fyrir um, verði gerðar, en samkv. henni er svo til ætlast, að hv. Alp. leggi fyrir ríkisstj. að hlutast til um það, að útlána-reglum veðdeildar Landsbanka Íslands verði þegar á þessu ári, sem nú er byrjað, breytt þannig, að veðdeildin nái með starfsemi sinni þeim tilgangi, sem í upphafi var til ætlast, þegar veðdeildin fyrst var stofnuð. Í l. um veðdeildina, sem stofnuð var árið 1900, var svo fyrir mælt, að hlutverk hennar skyldi vera það að veita lán um langt árabíl með vægum kjörum gegn veði í fasteignum til þess að auðvelda húsaþýðingum og aðra slíka mannvirkjagerð. Starfsemi veðdeildarinnar síðan hefur áreiðanlega verið miklum mun minni, verð ég að segja, sérstaklega hin síðari ár, en forgöngumenn þessarar lagasetningar hafa búist við. Fyrstu 14 árin, eða fram að fyrri heimsstyrjöld, hafði veðdeildin gefið út samtals 3 flokka, að upphæð samtals 11 millj. kr. Síðan hefur orðið fullkomið hlé á starfi veðdeildarinnar til 1926, en frá þeim tíma og til 1936 eru gefin út og seld að mestu veðdeildarbréf fyrir um 46 millj. kr. Árið 1941 er veitt heimild til að gefa út veðdeildarbréf í 3 flokkum, 13.—15. flokki, samtals um 18 millj. kr. Og loks árið 1945 er veðdeildinni heimilað að gefa út viðbótarflokk fyrir samtals allt að 30 millj. kr., og ætla ég, að nú sé 17. flokkur í gangi. — Fram til ársins 1936 hefur þannig veðdeildin gefið út bréf að upphæð nokkuð yfir 50 millj. kr. — 11 millj. í byrjun — og veitt tilsvareandi lán. En frá þeim tíma, hin næstu 10—12 ár, hafa verið gefin út og seld bréf að upphæð um 18 millj. kr. Þegar litið er til þeirra geysilegu verðlagsbreytinga, sem orðið hafa á þessu tímabili, er augljóst, að frá 1936—37 má heita, að veðdeildin hafi minnk- að starfsemi sína með hverju ári og stórkostlega að öllu samanlögðu. Er ekki langt að leita ástæðunnar fyrir því, en hennar er að leita í þeim lánskjörum, sem veðdeildin veitir, og sérstaklega í þeim reglum, sem settar eru um lánveitingar út á fasteignir. Ég minnst þess, að fyrir nokkrum árum var samþ. hér á Alp. till., sem ég var riðinn við, um að ríkisstj. hlutaðist til um, að veðdeildin hækkaði lánsupphæðirnar

upp í 75% af matsverði fasteigna, en hún lánaði áður 50%. Þetta var síðan tekið inn í l. frá 1945, en breytti engu í framkvæmd, því að þeim reglum, sem veðdeildin hafði farið eftir til þess tíma, var breytt þannig, að 75% eftir nýju reglunum veittu ekki hærri upphæð en 50% eftir þeim gömlu.

Það er augljóst, að Alþ. hefur a. m. k. öðru hverju verið fullljós nauðsynin á því að koma hér upp lánsstofnun, sem gæti veitt fasteignaveðslán með samilegum kjörum og til langs tíma. Fyrir utan þær sífelldu breytingar og ný lög um flokka veðdeildarbréfa, sem ég hef áður nefnt, voru á árinu 1931 eða 1932 samþ. l. um Ríkisveðbanka Íslands. Átti hann að hafa það hlutverk að kaupa skuldabréf gegn l. veðrétti. Þannig átti að styðja veðlán, með því að kaupa þessi bréf gegn l. veðrétti. Þessi bréf mátti síðan selja bæði á innlendum og erlendum markaði. Þessi lög hafa ekki komið til framkvæmda, og hefur því ekki verið í annað hús að venda en til veðdeildarinnar.

Eftir upplýsingum um veðdeildina mun láta nærri að hún láni $\frac{1}{13}$ — $\frac{1}{12}$ af kostnaðarverði, ef um hús er að ræða. Það er nú augljóst, að svo lágar upphæðir koma þeim mönnum, sem í þær framkvæmdir ráðast, að litlu haldi. Það er auðséð, að þeir þurfa margfalt meira til þess að geta risið undir þeim kostnaði. En með þessu er ekki öll sagan sögð. Veðdeildin greiðir þeim ekki í peningum, heldur í bréfum. Þessi bréf verður lántakandi síðan að gera sér að peningum, og er venjulega leiðin sú, að hann verður að leita til einstaklinga og sæta þeim kjörum, sem hann fær skást á þeim svarta markaði. Og eftir því sem mér er sagt, verður þorri manna að selja þau með afföllum, stundum 25% eða meira. Það er því ekki nóg, að lánin nemi aðeins $\frac{1}{12}$ byggingarkostnaðar, heldur verða einnig þeir, sem þau fá, fyrir miklum skakkaföllum vegna affallanna við að breyta þeim í peninga, því að enginn af þeim, sem hann þarf að skipta við, vill taka þau sem fulla greiðslu.

Í lögum um veðdeildina var ákvæði um, að þessi lán mætti greiða í bankavaxtabréfum, en lánþegi átti kröfu á, að bankinn breytti þessum bréfum í peninga fyrir hann endurgjaldslaust. Sennilega hefur þessi grein verið felld niður síðan, en augljóst hefur forgöngumönnunum að stofnun veðdeildarinnar verið, að ekki var nema litill greiði gerður með láninu, nema maðurinn gæti fengið peninga. Síðan hefur þessu verið breytt þannig, að lántakandinn skyldi sætta sig við að fá þessi lán í bréfum, sem alveg var undir hælenn lagt, hvort hægt var að selja eða ekki.

Hér á landi hafa byggingarmálin verið þau mál, sem flestar till. hafa komið fram um. Það er vegna þess, að þar er ástandið svo alvarlegt, að óhjákvæmilegt er að koma með úrbætur, og skal ég ekki gera lítið úr neinu því, sem þar hefur verið gert. En það er nokkuð einkennið að leggja alla áherzlu á að koma fram með ýmiss konar nýjar till., en láta ógert að láta þá stofnun, sem átti að vera til þess að veita mönnum lán í þessu skyni og safnað hefur sjóðum, vera þannig úr garði gerða, að lán hennar koma

mönnum að litlu eða engu haldi. Það er engin hættu fólgin í því að hækka lán veðdeildarinnar, og má í því sambandi geta þess, að höfuðáherzluna verður að leggja á, hvort ekki er hægt að gera þeim mönnum, sem þessi lán taka, kleift að breyta þeim í peninga án þess að verða fyrir þeim ósanngjörnu afföllum, sem þeir hafa orðið fyrir hingað til.

Ég vona, að þm. sjái nauðsyn þess að breyta svo starfsháttum veðdeildarinnar og vinna á þann hátt að því, að þeir menn, sem í byggingar leggja, geti fengið eins mikil lán og getan leyfir hverju sinni.

Ég tel, að þessi till. sé svo sjálfsögð, að óþarfi sé að vísa henni til nefndar, en annars tel ég, að eftir eðli málsins eigi hún að fara til allshn.

ATKVGR.

Till. vísað til allshn. með 28 shlj. atkv. og umr. frestað.

Á 34. fundi í Sp., 17. jan., var till. tekin til frh. einnar umr. (A. 95, n. 614, 629).

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið fram.

10. Verðlagsuppbót á lífeyri opinberra starfsmanna.

Á 8. fundi í Sp., 26. okt., var útbýtt:

Till. til þál. um greiðslu verðlagsuppbótar á lífeyri starfsmanna ríkisins [79. mál] (A. 127).

Á 9. fundi í Sp., 31. okt., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 13. fundi í Sp., 8. nóv., var till. tekin til einnar umr. (A. 127, 131).

Flm. (Rannveig Þorsteinsdóttir): Herra forseti. Till. sú, sem borin er fram á þskj. 127, er um greiðslu uppbótar á lífeyri starfsmanna ríkisins.

Það háttar svo til, að laun starfsmanna ríkisins og lífeyrir og bætur, sem greiddar eru samkvæmt lögum um almannatryggingar, er greitt með fullri vísitöluuppbót, en þeir, sem taka lífeyri úr lífeyrissjóði starfsmanna ríkisins, hafa orðið útundan með þessar uppbætur. Nú er ósanngirni, að það fólk, sem tekur laun sín úr þessum sjóði, fái ekki þarna hina sömu uppbót, ekki sízt þar sem laun þessa fólks eru nú orðin óeðlilega lág. Nú vill svo illa til, að af vangá hefur þetta aðeins verið miðað við lífeyrissjóð starfsmanna ríkisins, en þar koma auðvitað aðrir hliðstæðir sjóðir til. Hv. 4. þm. Reykv. hefur hins vegar flutt brtt. við þessa till. og telur þar upp þá sjóði, sem hér er um að ræða. Þetta er alveg rétt hjá honum, og var þessi líka

meining okkar, þó að þeir féllu niður af vangá. Ég þakka honum þessa ábendingu, og er ekki síður ástæða til að taka þetta mál til athugunar, þar sem svo margir eru í sama flokki.

Það hefur verið gert ráð fyrir einni umr. um þetta mál, en ég held, að það eigi vel heima í hv. fjvn., og geri það að till. minni, að því verði vísað til hennar.

Haraldur Guðmundsson: Herra forseti. Það er rétt, sem hv. flm. sagði, að það er óhæfilegt misræmi, sem gætir í greiðslu eftirlauna. Uppbætur eru greiddar á öll laun í landinu og yfirleitt einnig á eftirlaun samkvæmt þar að lútandi grein í fjárlögum. Flest af því fólki, sem við eftirlaun býr, á við þröngan fjárhag að stríða, og því er ómögulegt að mæta vaxandi dýrtíð, ef ekki eru greiddar uppbætur á laun þess.

Brtt. á þskj. 131 leggur í fyrsta lagi til, að ákvæði hennar nái ekki aðeins til lífeyrissjóðs starfsmanna ríkisins, heldur einnig til allra lífeyrissjóða opinberra starfsmanna, og breytist þá fyrirsögn hjá flm., þó að það lenti í undan-dreitti af vangá.

Það þarf ekki að hafa mörg orð um þessa till. Ég vil aðeins vekja athygli forseta á því, að tillgr. felur ríkisstj. að greiða þessar uppbætur. Það er engin leið önnur til þess en að hún greiði þetta sjálf, því að lífeyrissjóður getur þetta ekki og honum er það ekki skylt, hann meira að segja má það ekki lögum samkvæmt.

Það er því engin leið önnur en að ríkisstj. geri þetta. Ég vil vekja athygli forseta á þessu, því að þetta mun, ef samþykkt verður, leiða til smávægis útgjalda fyrir ríkissjóð, sem þó eru smávægileg, ef t. d. er litið á heildarupphæð fjárlaganna.

Það má gera ráð fyrir, að ef uppbæturnar verða greiddar frá því í maí 1950, þá muni heildarupphæðin nema 50—100 þús., miðað við vísitöluna 8%, og fyrir árið 1951 má gera ráð fyrir 390 þús., miðað við vísitöluna 31; því mun vera um 490 þús. kr. að ræða, frá því að gengisbreytingin var gerð og til loka þessa árs.

Ég sé ekki betur en óhjákvæmilegt sé að gera þarna ráð fyrir fjárveitingu, ef þetta verður samþykkt, og sé það ríkisstj. nægileg heimild til að greiða þetta.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 14. fundi í Sp., 14. nóv., var fram haldið einni umr. um till.

ATKVGR.

Till. vísað til fjvn. með 27 shlj. atkv. og umr. frestað.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dagskrá tekin frammar.

11. Drykkjumannahjálp.

Á deildafundum 30. okt. var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um ráðstafanir til hjálpar of-drykkjumönnum [82. mál] (A. 136).

Á 13. og 14. fundi í Sp., 8. og 14. nóv., var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 16. fundi í Sp., 21. nóv., var till. enn tekin til fyrri umr.

Flm. (Jónas Arnason): Herra forseti. Það hefur eflaust komið mörgum á óvart að fréttar það, sem stendur í grg. till., að í Reykjavík er hópur manna, sem hvergi eiga höfði sínu að halla, manna, sem bókstaflega hafa orðið að þola útlegð hér í miðri höfuðborg menningar-ríkisins Íslands. Fullyrða jafnvel kunnugir, að þessi hópur fari stöðugt stækkandi, og verður þá mál þetta allt ekki síður athugandi, þegar þess er gætt, að nú eru liðin 2½ ár síðan samþ. voru lög um, að hið opinbera hjálpaði þessum mönnum og bjargaði þeim úr útlegðinni. Lög þessi voru samþykkt í maí 1949 og staðfest af forseta 25. maí 1949 og heita lög um meðferð ölvæðra manna og drykkjusjúkra. Segir svo í 1. gr. þessara laga, með leyfi hæstv. forseta:

„Geðveikrahælið á Kleppi hefur með höndum yfirumsjón með gæzlu drykkjusjúkra manna þeim til umönnunar og lækningar samkvæmt ákvæðum laga þessara.

Á kostnað ríkisins skal reisa og reka í sambandi við geðveikrahælið og í hæfilegri nálægð þess gæzlustarhæli fyrir drykkjusjúka menn, er fyrst og fremst sé miðað við þarfir þeirra sjúklinga, sem ætla má, að eigi sér sæmilegar batahorfur.

Nú vilja sveitarfélög, eitt eða fleiri saman, reisa og reka á sinn kostnað gæzlustarhæli fyrir drykkjusjúka menn, er fyrst og fremst sé miðað við þarfir þeirra sjúklinga, sem ætla má, að þarfnist vistar og umönnunar í slíku hæli í langan tíma, og fer þá um þær framkvæmdir og ríkissjóðsstyrk til þeirra eftir lögum nr. 30 19. júní 1933, um sjúkrahús o. fl., og síðari breytingum á þeim lögum.

Eftir athugun sjúklinganna á geðveikrahælinu á Kleppi, að svo miklu leyti sem því verður við komið, skal þeim ráðstafað í gæzlust á þeim hælum, sem fyrir hendi eru, og skipt á hælun eftir því, hvers eðlis drykkjusjúki þeirra er og hversu þeir eiga saman. Á sama hátt ráðstafa geðveikrahælið sjúklingum þessum þeim til viðréttingar í gæzlust á völdum einkaheimilum, eftir því sem á hverjum tíma telst henta. Læknar geðveikrahælisins hafa á hendi lækni-seftirlit með sjúklingum, sem ráðstafað hefur verið í gæzlust samkvæmt ákvæðum þessarar greinar. Sérstakt eftirlit skal haft með aðbúnaði, atlæti, liðan og framferði sjúklinga, sem ráðstafað hefur verið í gæzlust á einkaheimilum, og ræður geðveikrahælið til þess eftirlitsstarfs ármenn eða árkonur eftir þörfum.“

Þarna er sem sagt kveðið svo á um of-drykkjumenn, — en stór hluti þeirra eru hinir

heimilislausu útlagar hér í Reykjavík, — að þeim skuli hjálpað á visindalegan hátt og með raunhæfum aðgerðum. Þeir skulu stundaðir af læknum, á meðan þeir dveljast á hælum, og eftir að þeir eru farnir þaðan, eiga þeir að njóta leiðbeiningar.

Um meðferð ölvaðra manna segir svo í lögum þessum, með leyfi hæstv. forseta: „Þá, sem teknir eru höndum sakir ölvunar og eigi er unnt að sleppa þegar úr haldi, skal lögreglan að fengnu læknisvottorði flytja í þar til gert sjúkrahús eða sjúkrahúsdeild, ef fyrir hendi er, en annars í venjulegt sjúkrahús, sem hefur tök á að veita viðtöku slíku sjúklingum.

Nú er ekki vól á sjúkrahúsi eða rúmi í sjúkrahúsi í þessu skyni, og skal þá láta hlutaðeigandi sjúklinga sæta læknismeðferð, eftir því sem við verður komið.“

Í 2. gr. laganna segir svo:

„Ölvaða menn, sem sæta meðferð samkv. ákvæðum 1. gr., skal hafa í gæzlu, unz af þeim er runnið, og allt að tveimur sólarhringum til læknisrannsóknar, eftir því sem ástæða þykir til samkvæmt ákvæðum 3. greinar.“

3. gr. er svo hljóðandi:

„Læknir, sem stundar ölvaða menn samkvæmt ákvæðum 1. og 2. gr., skal sjá um, að hlutaðeigandi sjúklingum sé látin í té viðeigandi aðhlynning, en auk þess gerir hann sér far um að kynna sér líkamlegt og andlegt ásigkomulag þeirra, svo og allar aðstæður með tiliti til drykkjuhneigðar þeirra og drykkjuskapar. Komist hann að raun um, að um drykkjusýki eða yfirvofandi drykkjusýki sé að ræða, tilkynnir hann hlutaðeiganda sjálfum eða aðstandendum hans, eftir því sem við á, niðurstöður sínar og er til ráðuneytis um, hvernig við skuli bregðast.“

Þarna er gert ráð fyrir, að þegar menn eru handteknir vegna ölvunar, þá skuli þeir sæta sérstakri meðferð. Hinn ölvaði skal fluttur á sjúkrahús, ef unnt er, en að öðrum kosti skal læknir úrskurða, hvað við hann skuli gert. Ef ástæða þykir til, skal læknir einnig rannsaka, hvort drykkjuskapur viðkomanda sé kominn á það stig, að um ofdrykkju sé að ræða, og gerir læknir þá þær ráðstafanir, sem í l. segir. Með þessu er stefnt að því, að hægt sé að hjálpa mönnunum strax.

Hv. alþm. er vafalaust kunnugt, að raunhæfar aðgerðir samkv. l. þessum hafa engar orðið. Það kom fram í ræðu hæstv. forsrh. hér í Sp. fyrir um hálfum mánuði, og það kemur einnig fram í grg. okkar hv. 5. landsk. með þessu frv. Ölvuðum mönnum er fleygt í kjallarann án nokkurrar lækisathugunar, og drykkjusjúkir menn ráfa um götur höfuðstaðarins og eiga hvergi höfði sínu að halla, útlægir úr mannlegum félagsskap. Við umr., sem urðu um þetta mál hér í Sp. um daginn, skaut hv. þm. V-Húnv. fram þeirri fyrirspurn, hversu lengi ætti að láta drykkjusjúka menn gista í kjallarunum. Það var sannarlega ekki að ófyrirsynju, að hv. þm. V-Húnv. gerði þessa athugasemd. Það er blátt áfram ógeðslegt og óforsvaranlegt að láta þá dvelja þar eina nótt við þann aðbúnað, sem þar er, hvað þá margar.

Í þessu sambandi vil ég nefna hér eitt dæmi, sem sýnir vel, við hvaða kjör þessir útlagar hér í höfuðstaðnum eiga að búa. Eins og tekið er fram í grg. með þáttill. þessari, þá er alltaf verið að sekta þessa menn fyrir brot á áfengislögunum. Þessar sektir eru látnar safnast saman, þangað til þær hafa náð ákveðinni upphæð, en þá fá þeir sérstakan dóm fyrir þær allar í einu lagi og eru látnir afplána þær í tukthúsinu við Skólavörðustig. Nú er það föst venja þessara manna, að þegar liða tekur að jólum, sækjast þeir eftir því að fá að sitja inni um jólin. Jólin eru, ef svo má að orði komast, „sentimental“ tími, tilfinningar manna eru næmari þá en endranær. Og svo bág eru sem sagt kjör þessara manna, að heitasta ósk þeirra er, að þjóðfélagið leyfi þeim að njóta aðhlynningar tukthússins einmitt meðan stendur á þessari miklu hátíð, þessari frelsis- og fagnadaráhátíð hins kristna heims.

Ég hygg, að þegar hv. alþm. hafa athugað allar aðstæður, þá sjái þeir, að hér þarf strax að hefjast handa, enda hefur hv. Alþ. áður sýnt vilja sinn í þessu efni, þar sem eru lögín um meðferð ölvaðra manna og drykkjusjúkra, er samþ. voru 17. maí 1949. Hæstv. ríkisstj. hefur láðst að framfylgja þessum l. og þvo af þjóðinni þann smánarblett, sem ríkt hefur hér í sambandi við meðferð drykkjusjúkra manna.

Ég legg til, að er fyrri umr. lýkur, verði málinu vísað til allshn.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 18. fundi í Sp., 28. nóv., var fram haldið fyrri umr. um till.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 28 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 30 shlj. atkv. og til fjvn. með 33 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dagskrá tekin fram.

12. Leturborð ritvéla.

Á deildafundum 1. nóv. var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um samræmingu á leturborðum ritvéla [89. mál] (A. 148).

Á 13. fundi í Sp., 8. nóv., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 14. fundi í Sp., 14. nóv., var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 16. fundi í Sp., 21. nóv., var till. aftur tekin til einnar umr.

Flm. (Jónas Árnason): Herra forseti. Þetta mál var flutt sem frv. í Nd. í fyrra og var vísað til nefndar, en fékkst þar ekki afgreitt. Ekki veit ég, hvað valdið hefur, en varla hefur n. fundizt, að hér væri um slíkt stórmál að ræða, að ekki væri hægt að afgreiða það á einu þingi. Hitt er líklegra, að henni hafi fundizt það þess konar smámál, sem maður getur ekki verið að hugsa mikið um og gleymir síðan. En vélritunarsútlur og aðrir, sem hafa atvinnu við vélritun, geta fullvissað hv. alþm. um, að svo er ekki. Ósamræmið veldur ótrúlega miklum erfiðleikum, ekki sízt fyrir þá, sem kunna hina svonefndu blindskrift, en bitnar ekki nærri eins hart á okkur skussunum, sem þikkuð með einum fingri.

Í þetta sinn fylgir málinu bréf frá Elis Ó. Guðmundssyni, og mega hv. alþm. trúa orðum hans, því að fáir menn hafa meiri reynslu í þessum málum en hann sakir margra ára kennslu í vélritun. Eg vil vekja athygli á því, að Elis hefur það eftir innflytjendum ritvéla, að þeir fagni þessari till. Hér vantar því ekkert nema að hafizt sé handa. Eðlilegast væri, að ráðh. hefði forgöngu í málinu og kallaði fyrir sig alla þá, er flytja inn ritvélar, og legði fyrir þá að samræma innflutninginn. — Eg mun nú ekki fara um þetta fleiri orðum, en ef hæstv. forseta þykir ástæða til að fresta umr., vil ég leggja til, að málinu verði vísað til allshn.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 18. fundi í Sp., 28. nóv., var fram haldið einni umr. um till.

ATKVGR.

Till. vísað til allshn. með 27 shlj. atkv. og umr. frestað.

Nefndarálitni frá allshn., á þskj. 688, var útbýtt 21. jan., en till. var ekki á dagskrá tekin frammar.

13. Ræðuritun á Alþingi.

Á deildafundum 9. og 12. nóv. var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um ræðuritun á Alþingi [103. mál] (A. 195).

Á 18. fundi í Sp., 28. nóv., var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 30. fundi í Sp., 9. jan., var till. aftur tekin til fyrri umr.

Flm. (Rannveig Þorsteinsdóttir): Herra forseti. Eg hef flutt hér á þskj. 195 ásamt 3 öðrum þm. till. til þál. um ræðuritun á Alp. Þess er óskað samkv. þessari till., að Alp. álykti að skora á forseta Alp. og ríkisstj. að gera ráð-

stafanir til að koma ræðuritun á Alp. í viðunandi horf, svo sem þar segir, en það hefur löngum verið viðurkennt og raunar verið kannske minna um það rætt opinberlega en efni standa til, að ræðuritun á Alp. hafi ekki verið og sé ekki í svo góðu lagi sem vera skyldi, og talin helzta ástæðan, að ekki hafi verið gert að ófrávikjanlegu skilyrði til þess að öðlast þetta starf, að um hraðritara sé að ræða. Hefur raunar mjög lítið verið að því gert af þingsins hálfu að ýta undir, að til þessa starfs veldust hraðritarar öðrum fremur. Lengi vel var mjög mikil og áberandi ótrú á því í þinginu, að hraðritarar gætu unnið þetta starf jafnvel og því síður betur en aðrir ritarar. Eg held, að sú ótrú sé fyrir löngu horfin, en samt hefur haldizt við það gamla lag, að ekki hefur verið lagt svo mikið upp úr, að það hefði úrslitabýðingu um það, hvernig maður reyndist til þessa starfa, að hann væri góður hraðritari. Úr því að Alp. hefur þá stefnu að vilja geyma sem heimild til síðari tíma þær ræður, sem fluttar eru á Alp., þá liggur í augum uppi, að til þess er nauðsynlegt að hafa þá beztu tækni, sem völ er á, og ég fullyrði, að sú bezta tækni, sem við a. m. k. þekkjum og völ er á í sambandi við þetta starf, sé fullkomin hraðritun. — Það hafa að visu komið fram hér á þingi till. um annað form á þessu. Þær hafa ekki orðið útræddar, enda líka kannske ekki heldur neinn grundvöllur fyrir því, að hægt væri að taka slíkt upp, bara vegna tæknilegra vandkvæða. Eg veit til þess, að a. m. k. á hinum stóru alþjóðaþingum, sem haldin eru, þar sem tækni öll er framar okkar tækni, eru aðeins hraðritarar, en það mun vera óþekkt, að þar séu notaðir langhandarræðuritara. Eg vil svo geta þess, að í sumum hinum stóru nefndum, t. d. Evrópuþinginu, þar sem maður gat vel fylgt með því, sem fram fór, þar er notuð hraðritun, — að visu á vélar, sem nú eru að komast í notkun, en hraðritun þó, en ekki vélræn upptaka og því síður langhönd.

Eg mun svo ekki hafa um þetta fleiri orð, till. útskýrir sig sjálf og grg., sem henni fylgir. — Eg býst við, að eðlilegt þyki, þó að langt sé liðið á þingið, að þessi till. fari til n., og ef það verður ofan á, ætti hún helzt heima hjá allshn., og geri ég það að till. minni, að henni verði vísað þangað.

Jón Pálmason: Herra forseti. Svo sem alþm. er kunnugt, þá hefur nokkrum sinnum komið til mála hér á þingi undanfarin ár að breyta um aðferð varðandi upptöku á þingræðum á þann hátt að taka þær allar upp á stálþráð. Forsetar þingsins hafa látið nokkuð athuga það mál undanfarið, og þær athuganir hafa leitt í ljós, að þetta væri mjög dýrt og til mikilla muna dýrara en að hafa það fyrirkomulag, sem nú er. Þess vegna hefur ekki verið að þessu ráði horfið, en að sjálfsögðu er það skylt og sjálfsagt, að þeir haldi áfram að fylgjast með þeirri tækni, sem á þessu sviði er um að ræða, — hversu miklu það kann að muna, miðað við það ástand, sem nú er.

Varðandi þessa till. er það að segja, að hún

fer fram á það, að hér í þinginu séu ekki teknir sem skrifarar aðrir en æfðir hraðritarar. Nú er það kunnugt mál, að við höfum á mjög mörgum undanförunum árum haft hér töluvert marga æfða hraðritara, sem taka ræðurnar mjög þrýðilega upp, og þarf áreiðanlega ekki neitt út á það atriði að setja. Hins vegar hefur það verið svo og það lengi, að ekki hafa fengizt nægilega margir æfðir hraðritarar til þess að það dygði alveg til að fullnægja því verki, sem hér er um að ræða, og þess vegna höfum við valið úr öðrum mönnum, sem kostur hefur verið á, því að jafnan undanfarið hafa sótt um þetta starf miklu fleiri en þurft hefur að taka til innanþingskrifta. Nú hygg ég að megi fullyrða, að það sé a. m. k. engin afturför á þessu sviði frá því, sem verið hefur á Alp. frá öndverðu. Ég held, að það sé miklu fremur um framför að ræða frá því, sem áður var, nema vera kynni að því leyti, að þm. gerðu minna að því að lesa yfir handrit þingskrifara. En þrátt fyrir það hefur nú komið í ljós, að margir gallar hafa verið á upptöku á þingræðum, og því var það, að forsetar þingsins tóku þá ákvörðun á síðasta þingi að láta hafa nákvæmara eftirlit með þessu starfi en gert hafði verið áður, og var yfirskrifaranum, Ólafi Tryggvasyni, falið það verk. Nú, það kann að vera, að hv. flm. þessarar till. telji þetta vera ófullnægjandi, og má að sjálfsögðu um það deila, en ég vil taka fram, til upplýsingar fyrir hv. þm., að þessa till., eins og hún er lögð hér fyrir, er ekki hægt að framkvæma á annan hátt en þann að ráða fasta menn og setja þá á föst, ákveðin laun, því að ég hef ekki trú á því, að hægt sé að fá að jafnaði nægilega marga æfða hraðritara til þess að hafa þetta starf á hendi, án þess að þeir hafi til muna herra kaup en þingskrifarar hafa haft hingað til. Menn verða því að gera sér grein fyrir því í sambandi við þessa till., að ef þeir óska þess, að hér sé farið inn á þá braut, að eingöngu séu notaðir æfðir hraðritarar til innanþingskrifta, mundi það hafa í för með sér mjög verulega aukinn kostnað við þinghaldið.

Annars er það náttúrlega talsvert álitamál og skiptar skoðanir um það, hve veigamikla þýðingu það hefur í sjálfu sér að skrifa upp og gefa út allar ræður, sem haldnar eru hér á Alp. En á meðan ekki er nein viðleitni höfð í þá átt að spara á öðrum sviðum, þá hefur ekki þótt koma til mála að taka upp þann sparnað, sem vel er hugsanlegur, að prenta aðeins þingskjöl og atkvæðagreiðslur o. s. frv., sem vel mætti gera, og láta ræðurnar í aðalatriðum eiga sig. Þetta mundi hafa í för með sér, að skrifuð yrðu lengri nál. en nú er gert, og einnig, að allar aðalræðurnar, sem fluttar eru hér í þinginu, yrðu birtar í blöðunum, sem gæti líka haft í för með sér mjög verulegan sparnað við þinghaldið.

Ég skal ekki fara út í þetta nánar, en að svo miklu leyti sem allshn., sem vafalaust fær þessa till. til athugunar, vill fá um það upplýsingar eða viðtöl við okkur forsetana, teljum við okkur að sjálfsögðu skylt að veita allar þær upplýsingar, sem við getum í té látið varðandi þetta mál.

Þorsteinn Þorsteinsson: Herra forseti. Við hv. 1. þm. N-M. (PZ) höfum í nokkur ár flutt till. um að bæta úr því, sem okkur hefur virzt ábótavant, og færa til lækkaðs kostnaðar við þingskriftir og framkvæma þær í öðru formi, en það hefur — með allri virðingu fyrir hæstv. forsetum Alp. — verið mesti hægagangur á framkvæmdum í þessum efnunum. Nú vildi ég, áður en þetta mál fer til n., aðeins hreyfa þessu, hvort ekki væri kostur á því, þar sem þingið á hér sjálft upptökutæki, að láta nú í byrjun næsta þings reyna að taka þingræðurnar upp á plastþráð og láta vinna úr þeim jafnóðum, taka t. d. fyrir vikutíma í byrjun þingsins og láta vinna úr þeim rækilega, jafnframt því sem skrifað væri eins og venjulega, og sjá, hvor aðferðin dygði betur. Þessu þyrfti ekki að vera samfara mikill kostnaður, það þyrfti aðeins að leggja fram þráðinn og hafa einn mann til þess að sjá um upptökuna, og þá fyrst sést, hvaða kostnaður fylgir þessu. Þetta yrði svo sennilega vélritað á eftir, eftir ráðstöfunum hæstv. forseta. Ég held, að þá komi í ljós, hvor aðferðin er öruggari og hvor ódýrari.

Hv. flm. þessarar till. minntist á það, — ég hef því miður kannske ekki heyrt það nákvæmlega, mér heyrðist hún í óskörulegra lagi flytja sína ræðu, — mér heyrðist hún minnst á það, að farið væri að nota hraðritunarvélur úti í löndum. Það er þá nýtt fyrirbrigði, — ég hef ekki heyrt getið um það, — en það er kannske það allra bezta, sem nú gæti verið í uppsiglingu, og um þetta ætti hv. n., sem málið fer til, að afla upplýsinga hjá þm., sem hefur séð þetta og athugað það vel.

Þessu vil ég beina til hv. n., sem kann að fá málið til meðferðar, og tel, að við svo búið megi ekki standa um ræðuritunina eins og verið hefur hingað til og að það verði að kippa þessu í lag. En hitt get ég tekið undir með hv. þm. A-Húnv., að það er vafasamt að fara nú að hætta við hina eldri þingskrifara, sem hafa reynzt traustir, þó að ekki séu hraðritarar. Ég held að minnsta kosti, að gera ætti tilraun til að prófa, hvort það verði ekki véltæknin, sem sigrar, áður en farið er að ráða árslaunaða hraðritara sem skrifara við þingið.

Jóhann Hafstein: Eins og hv. síðasti ræðumaður sagði, hefur hann ásamt öðrum þm. flutt till. um það á undanförunum þingum, að þingræður væru teknar upp á vélrænan hátt. Nú er þessi till., sem hér liggur fyrir, fólgin í því að hafa aðeins æfða hraðritara við þingskriftirnar. — Ég hef sjálfur nokkrum sinnum flutt till. þess efnis, að stefnt verði að því að koma á betri upptöku á ræðum alþm., bæði í formi brtt. og á annan hátt, og ég er þeirrar skoðunar, að þetta hljóti að vera það, sem koma skal og hefði átt að vera búið að koma hér á Alp.

Hv. þm. A-Húnv. sagði í ræðu sinni áðan, að hér hefðu unnið góðir og öruggir hraðritarar. Ég er hv. þm. ekki fyllilega sammála í þessu atriði, því að af þeirri reynslu, sem ég hef haft í þessu máli, þá vil ég algerlega frábiðja mig

því að standa reikningsskil á mínum ræðum eins og þingritarar hafa látið þær frá sér, hvort sem hraðritari eða langhandarritari hefur átt í hlut, og mér fyndist ekki nema viðeigandi, að þingmenn gæfu allir yfirlýsingu um það, að ekkert væri að marka það, sem í þingtiðindunum stæði. Ég hef oft lesið ræður minar, sem hraðritari hefur tekið upp, og eru þær fráleitt góðar. Það geta að sjálfsögðu komið fyrir þau mál, sem hraðritari tekur vel upp, en hins vegar kemur það engu að síður oft fyrir, að upptaka hinna beztu hraðritara er alveg óviðunandi. Ég skal svo engan dóm kveða upp um það, hvort um framför eða afturför hefur verið að ræða í frágangi þessa starfs. Það er hins vegar augljóst, að eftir því sem þingin hafa orðið lengri og þingmenn meira bundnir við ýmis önnur störf milli þess að þeir gegna sínu starfi á þingi, þá hefur minnkað mikið, að þingmenn læsu yfir ræður sínar, og það mun enn fara í vöxt, að þeir leiða það hjá sér. Ég segi fyrir mig, að ég hef gefizt upp á því, vegna þess að mér hefur fundizt meira verk oft og tíðum að umsemja eða leiðrétta ræðu eftir þingritara en að undirbúa sig undir að flytja hana. Ég held hins vegar varðandi stálþráðinn og plastþráðinn, að þar hafi menn verið á rangri braut, því að það mun ekki ætlunin, að upptaka af þessum þráðum verði framkvæmd af vélriturum, heldur yrði að nota önnur tæki eða ráð fyrst sem millistig eða þá láta þræðina ganga aftur á bak og áfram í sífellu, sem gæti kannske orðið nokkuð erfitt. Mér finnst eðlilegast, að notaður yrði diktafónn, sem tæki ræðurnar niður á spólur, sem eru miðaðar við það, að af þeim sé hægt að vélrita ræðurnar. Og mín skoðun er sú, að ef þessi aðferð yrði höfð, ættu allar ræður, sem fluttar væru t. d. á milli kl. 1 og 4 á daginn, þ. e. ef fundir stæðu ekki langt fram á kvöld, að geta legið fyrir vélritaðar og orðréttar næsta morgun. Og það er áreiðanlega minni vandi að fá góða menn í að vélrita slíkar ræður upp heldur en að auka og bæta starfskraftana með hraðriturum. — Ég skal ekkert um það segja, því að mér er ekki kunnugt um það, hvort vélahraðritun er betri eða öruggari en önnur hraðritun, en um það ætti að vera til einhver reynsla hér, þar sem hún hefur verið reynd hér á þinginu. En enda þótt svo væri, að vélahraðritun væri betri en venjuleg hraðritun, þá ætti hún aldrei að geta verið betri né fullkomnari en upptaka með diktafóni, þar sem hvert orð væri tekið upp eins og það er sagt og síðan vélritað eftir því tæki.

Varðandi fyrirkomulag þessarar aðferðar er það að segja, að sá, sem talaði, þyrfti að tala í mikrófón, hvort sem það yrði þá haft þannig, að aðeins einum mikrófón yrði komið fyrir og þingmenn færu allir á einn og sama stað til að flytja sínar ræður, t. d. ef þeir töluðu lengur en í fimm mínútur, og væri þá máskæ hægt að samræma vélræna upptöku og skrifaraupptöku, að skrifarar tækju upp allar ræður, sem væru styttri en fimm mínútur, svo að miðað sé við einhvern tíma, en þingmenn flyttu lengri ræður í mikrófóninn, eða þá komið væri fyrir lausum

mikrófónum, nokkrum í hverri deild, sem gætu leikið hér á milli á þingmannaborðunum, og álit ég þetta síðara vel geta komið til mála. Væri mjög fróðlegt og æskilegt, ef hv. nefnd, sem fær þetta mál til athugunar, vildi láta rannsaka, hvort ekki væri unnt að fara þessa leið.

Í sambandi við till. hv. 11. landsk. um að gera tilraun til að taka ræðurnar upp á plastþráð, vil ég minna á það, að hér er einnig til diktafónn með fleiri en einni spólu, þannig að ekkert þyrfti að falla úr ræðunum, ef gerð yrði tilraun með að taka upp ræður með honum, auk þess sem vandalaust yrði að fá lánað tæki til reynslu í þessu efni.

Ég vil að lokum segja það, að mér virðist harla einkennilegt, að þetta mál skuli hafa verið ár eftir ár til meðferðar hér í þinginu, án þess að komizt hafi verið nokkuð lengra á leiðis. Að visu hefur hv. þm. A-Húnv. frætt okkur um það, að forsetar þingsins hafi málið til meðferðar og gert eitt og annað í því, þótt að visu hafi ekki verið hægt að ráða mikið af ræðu hans, og ég tel mig ekki hafa getað séð af ræðu hans, að réttast sé að taka upp hraðritun eingöngu, fyrr en þá úr því hefur verið skorið örugglega, að aðrar leiðir til úrbóta í þessu efni séu útilokaðar.

Varðandi kostnaðinn við vélræna upptöku má benda á það, að með þessum hætti mætti máskæ spara sér mikinn prentunarkostnað á ræðunum, því að ef þskj. öll og atkvgr. væru prentaðar, væri spurningin, hvort ekki væri nóg, að ræðurnar lægju frammi í fjölritunarformi, t. d. um hundrað eintök af hverri ræðu, og þyrftu þær þá ekki að fara lengra en á skjalasafnið. Um leið og ræðurnar væru vélritaðar, mætti nota stensla eða plötur, eins og notaðar eru við ljósprentun, til að fá fleiri eintök af ræðunum. Ég álit líka, að það geti vel komið til greina að breyta útgáfu alþingistiðinda, t. d. með því að gefa þau út í vélrituðu eða ljósprentuðu formi, og væri spurningin, hversu mikinn sparnað mætti fá með því. Og varðandi ræðuritunina sjálfa ætti a. m. k. að vera hægt að koma henni í það horf, að ræðurnar gætu legið fyrir innan mjög skamms tíma eins og þær koma frá þingmönnum, og ættu þingmenn þess þá kost að lesa ræðurnar yfir, færa þær til betra máls og leiðrétta skekkjur, án þess þó að gera efnisbreytingar. En mér finnst, úr því að þessu máli er enn hreyft hér á Alp., að þá ætti nefnd sú, sem fær það til athugunar, að gera gangskör að því, að komizt yrði eitt-hvað lengra áleiðis en hingað til hefur verið farið í þessu máli.

Páll Zóphóníasson: Herra forseti. Það var ekki vonum fyrr, að hæstv. forsetar vöknudu til meðvitundar um það, að rétt væri að hafa eitthvert eftirlit með ræðuskriftunum, og gerðu ráðstafanir til þess, að haft yrði eftirlit með því, að ræður týndust ekki, eins og einatt hefur komið fyrir á undanförunum þingum, — að það þyrftu ekki að vera eyður í ræður og ræðuparta, og hafi þeir þökk fyrir það. Hins vegar get ég ekki þakkað þeim fyrir það, að þeir hafi

tekið þetta mál til þeirrar afgreiðslu, sem gagn væri að. Þótt hæstv. forseti Sp. hafi gefið þær upplýsingar hér áðan, að þeir hefðu rannsakað þetta mál nokkuð og komið að þeirri niðurstöðu, að vélræn upptaka væri ýmsum örðugleikum háð, hún mundi verða dýr o. s. frv., þá legg ég ekki mikið upp úr því, þegar ekki liggja fyrir nánari upplýsingar um þessa rannsókn. Hefur verið rannsakað ýtarlega, hvað hinar ýmsu leiðir vélrænnar upptöku mundu kosta, hvernig hægt yrði að koma slíkum tækjum fyrir í þingsölunum og hvort heppilegast yrði að nota diktafón, stálþráð eða plastþráð? Eftir þessu hef ég spurt oftast en einu sinni, en alltaf fengið sama svarið, þetta væri allt of dýrt og það þyrfti að spara, — svar, sem íhaldssemin hefur alltaf á takt einunum, — og því stendur allt í sama stað. Því legg ég ekki mikið upp úr upplýsingum hæstv. forseta. Og það væri mjög æskilegt, að alpm. ættu kost á að sjá þennan samanburð á kostnaðinum, sem hæstv. forsetar segjast hafa gert. Því má ekki vélrita þennan samanburð upp og lofa okkur að sjá, á hverju hann er byggður og hvernig hann lítur út? Það er mála sannast, að á þessu máli hefur verið dæmalaust sleifarlag. Og ef menn eru hræddir við nýbreytnina eða kostnaðinn, að hann mundi verða of mikill, því þá ekki að reyna að rannsaka þetta raunhæft með því að hafa hér upptökutæki í 2—3 vikur, tæki, sem þingið á, og athuga þannig, hvað það kostar, og yrði þá séð, hvort rannsókn hæstv. forseta stæðist próf-raunina?

Ég held, að það sé mjög vafasamt að samþ. þessa till., sem hér liggur fyrir, í fyrsta lagi vegna þess, að ræður eftir hraðritarana eru engu betri en eftir aðra skrifara. Min reynsla er sú, að hraðritararnir séu engu betri. Hæfni þingskrifara fer ekki fyrst og fremst eftir því, hvort hann er hraðritari eða ekki, heldur fer hún eftir því, hve fær hann er að rita, fljótur að hugsa og vel að sér í því máli, sem hann á að skrifa um. Það getur eins komið fyrir hraðritara og aðra rita að skella jörð á Vestfjörðum austur í Skagafjörð. Það hefur oft komið fyrir, að hraðritarar hafi farið skakkt með tölur og staðsetningu, eins og hinir. Þar að auki eru hraðritarar svo fáir hér á landi, að þeir geta haft eins konar diktatur í þessu máli og sett upp það kaup, sem þeir vilja. Ef maður les gömul þingtiðindi, finnur maður beztu ræðurnar einmitt eftir þá menn, sem ekki kunnu hraðritun, og það langbeztu, svo að þessi till. getur aldrei orðið til bóta í þessu máli, enda sofnæði allshn. frá slíkri till. í fyrri og gerir það sennilegast nú líka.

Ég veit ekki, hvað það er, en það er eins og menn séu hræddir við að gera nokkuð í þessu máli, hræddir við að taka upp nýjung, eða hvað? Ekki getur verið, að menn séu hræddir við að styggja kannske einhverja skrifara með breytingunni. Ég veit ekki, hvað það er. En það er enginn vafi á því, að með því að taka upp vélræna upptöku á þingræðunum væri stórt spor stigið fram á við. Ég mistala mig allra manna oftast, — ég veit það, — en við því er ekkert að segja. Það mundi þá koma fram í mínum Alþt. 1961. D. (71. löggjafarþing).

ræðum á plötunum og væri þar sem sýnishorn af því, hvernig ég hef mistalað mig. En hinu vil ég mótmæla, að ekki skuli vera gert eitt-hvað til að koma í veg fyrir, að ræðupartar tynist eða brenglist allir í meðförum skrifara.

Stefán Jóh. Stefánsson: Herra forseti. Mér virðist það ekki að ófyrirsynju, að því sé hreyft hér á þingi, að rétt sé að gera tilraun til að betrumbæta þingskriftirnar og opna betur fyrir þjóðinni dyr Alþingis og gefa henni betri kost á skjótum og öruggum fregnum af meðferð mála hér, eins og oft áður hefur komið fram. Það eru aðallega tvær hliðar á þessu máli. Annars vegar það, hvað hægt er að gera til þess að ná sem best og gleggst niður þingræðum, og hins vegar það, hvað gera má til að betrumbæta útgáfu þingtiðinda. Nú hefur komið fram till. um það, hvernig hagkvæmast sé að taka upp ræður þingmanna sem réttastar. Ég get engan dóm á það lagt, hvort hagkvæmara yrði að hafa vélrænan hátt á því starfi — og þá hvort stálþráður eða diktafónn yrði heppilegri — eða þá að við þingskriftir yrðu eingöngu hafðir góðir hraðritarar. Ég get ekkert fullyrt um, hvor aðferðin mundi reynast betur. Þó get ég ályktað nokkuð í þessu efni út frá þeirri reynslu, sem ég hef í þessu máli í sambandi við alþjóðþing og þjóðþing annarra ríkja, en þar er aðallega horfið að því ráði að nota hraðritara eingöngu, a. m. k. þar, sem ég þekki til. Ég hygg, að á þjóðþingum nágrannalandanna séu eingöngu notaðir hraðritarar við þessi störf, og sömuleiðis hygg ég, að hraðritarar séu notaðir á flestum alþjóðaráðstefnum, og er þá aukaatriði, hvort notaðir eru blýantar við hraðritunina eða þar til gerðar vélar, sem víða hafa verið reyndar, m. a. hér á Alþ. Og ég hygg, að þessi starfsháttur hafi gefið sémilega. Það er að sjálf-sögðu með hraðritun eins og önnur störf, að þau eru undir því komin, hversu samvirkusamir og leiknir í sínu starfi þeir menn eru, sem hafa þau með höndum, og hygg ég, að góðir, leiknir og samvirkusamir hraðritarar séu æskilegasti hátturinn til að taka niður ræður manna. Ég hef kynnt hraðritun lítilla í mínu starfi, og ég hef kynnt svo ágætum hraðriturum, að ég er alveg óhræddur við að láta þá taka niður mínar ræður. Þeir hafa skilað þeim í mjög góðu lagi, hvergi sleppt úr efni, en sniðið af þeim vankantana, sem oft koma fyrir í ræðum manna, sem tala blaðalaust. Og ég hygg, að hér á Íslandi mundi vera hægt að fá nægilega marga góða hraðritara.

Ég sagði áðan, að ég gæti ekki af persónulegri reynslu dæmt um það, hvort heppilegra yrði að taka upp hraðritun á ræðunum eingöngu eða vélræna upptöku. En það ætti að vera hægt að komast að niðurstöðu um það atriði með ýtarlegri rannsókn og umsögnum dómbærra manna. Ég hef líka þá trú á hæfni ungra Íslendinga, að það ætti að vera auðvelt að fá nóga góða hraðritara til þess að starfa við Alþ. Ef starfið yrði sémilega vel launað, þætti mér ekki ósennilegt, að hægt yrði að velja úr allstórum hóp góðra hraðritara. Mig undrar oft mjög, — og segi ég þetta hér svona innan sviga, —

hraðritun er lítið notuð við skrifstofustörf hér á landi, t. d. á opinberum skrifstofum. Þetta tíðkast mjög erlendis og gefst vel. En það er allt of lítið um slíkt hér. Ef hnigið yrði nú hins vegar að því að auka hraðritunarnotkun á þessu sviði, mundu án efa miklu fleiri leggja í að læra hraðritun. Ég veit ekki, hvort hraðritun er skyldunám við verzlunarskólann, en menn geta a. m. k. fengið tilsögn í henni þar, en að sjálf-sögðu væri eðlilegast að koma á fastri kennslu í þessari grein. Það er með hraðritara eins og alla aðra starfsmenn, að þeir eru góðir, þegar þeir eru góðir, og ég efast ekki um, að það yrði hægt að fá nóga góða hraðritara til þess að starfa við Alp., ef þeim yrðu veitt sæmlega góð starfsskilyrði. En þetta er aðeins önnur hlið þessa máls, sem ég vildi minnst á.

Hin hliðin, sem ég hef oft minnst á í sam-bandinu við þetta mál, snýr að því, hvað hægt er að gera til að koma út alþingistiðindum fljótar, svo að umræður á þingi gætu náð til alþjóðar; hvort ekki sé hægt að koma á þeim hætti, að ræður þingmanna kæmu út einu dægri eða svo eftir að þær voru haldnar. Það er alveg nauð-synlegt að gera tilraun til að bæta úr þessu at-riði málsins hér á Alp. Það er nauðsynlegt fyrir alþm. sjálfa, ef við viljum t. d. vita, hvað ákveð-inn alþm. hefur sagt í umr. um ákveðið mál fyr-ir örfáum dögum, en eins og nú er, er það alveg undir hælinn lagt, ef við förum inn í lestrar-sal til að fletta upp á slíku, hvort viðkomandi ræða er komin inn. Ef hins vegar þessi háttur yrði hafður á, þyrftum við ekki annað en fletta upp í umr. þessa dags og sjá, hvað viðkomandi þm. hefur sagt, og gætum svo vitnað til þeirra orða, ef við viljum mótmæla hans málflutningi eða finna stuðning í orðum hans. Svo er þessi háttur nauðsynlegur vegna alls almennings í landinu, sem á að eiga þess kost að vita fljótt og rétt, hvað sagt er í umræðum hér á Alp.

Ég hef áður látið þá skoðun mína í ljós, að frásagnir blaðanna um ræður á Alp., — og und-anskil ég þar ekkert blað, — eru forsmán ein. Þar er aldrei gerð tilraun til að segja samviku-samlega og satt frá umræðum á Alp. Það er sagt, að þessi og þessi þm. hafi sagt þetta og hitt, og síðan er hiklaust lagður dómur á þau ummæli, án þess að nokkur tilraun sé gerð til að skýra satt og rétt frá öllum hliðum málsins. Þetta er vægast sagt fráleitur fréttaburður, og er ekkert blaðanna undanskilið. En einmitt vegna þess, hve íslenzku blöðin standa þarna á lægra stigi en blöð allra annarra landa, þar sem ég þekki til, þar sem blöðin reyna að kapp-kosta að fara rétt með í þessu efni og draga ekki undan viðhorf andstæðinganna, þá er enn þá ríkari ástæða til að gefa út þingtiðindi svo fljótt sem kostur er, helst eftir einn til tvo daga frá því, er ræðurnar voru haldnar, eða a. m. k. ekki sjaldnar en vikulega. Og það er ekki búið að sannfæra mig um, að þetta sé ekki hægt. Það er hægt með góðum vilja og skilningi að gefa út ræður alþingismanna vikulega þann tíma, sem Alþingi stendur yfir. Ég er viss um, að það væri hægt að selja mikið af því riti, og fjöldi manns mundi gerast áskrifendur að þessu riti. Áhugamenn um stjórnmál ættu þess þá kost að

fá rit þetta með ræðum þingmanna sent út um allt land, þegar búið er að prenta það hér í Reykjavík.

Við þá till., sem hér liggur fyrir, flyt ég við-aukatill., en ég sé ekki ástæðu til þess að breyta sjálfri till., þótt ég vilji láta taka vélræna upp-töku á þingræðum til athugunar. En viðauka-till. mín er um það að hraða útkomu þingtið-inda, þannig að þau gætu komið út einu sinni í viku, meðan Alp. stendur. Ég vil skjóta þessu til n. þeirrar, sem fjallar um málið, að hún at-hugi þessa hlið málsins einnig. En til þess að hægt sé að framkvæma þetta, þarf að gera miklar umbætur á þingskriftunum yfirleitt. En við, sem höfum trú á þingræði, þar sem öll þjóð-in á kost á að vita, hvað fer fram á opnum fund-um Alþingis, og viljum, að það sé meira en nafnið eitt, vitum, að það þarf að gefa út þing-tiðindin — eða a. m. k. umræðupart þeirra — rétt eftir að ræðurnar eru haldnar. Og því skyldu Íslendingar ekki geta framkvæmt þetta eins og aðrar þjóðir, og hvers vegna skyldi það verða miklu dýrara en nú er? Það er enginn búinn að sannfæra mig um, að það sé ekki hægt að leggja í þetta eða að það sé svo dýrt, að ekki sé hægt að gera það þess vegna. Ég vil þess vegna skjóta því til þeirrar n., sem um þetta mál á að fjalla, og beina því til hæstv. forseta, að þeir athugi þetta gaumgæfilega. Það er mik-ið undir því komið, að okkur hér á Alp. takist að gera einhverjar umbætur í þessu efni.

Ég hef lesið það einhvers staðar eftir kunn-ugum manni, að þingmenn okkar Íslendinga haldi eins góðar ræður og almennt tíðkast á er-lendum þingum og að við þyrftum ekki að skammast okkar fyrir það, að þjóðin kynnist ræðum þeim, sem fulltrúar hennar halda þar. Þetta styrkir okkur og verður okkur alþingis-mönnum aðhald til þess að vanda ræður okkar, ef þær eru teknar upp fljótt og vel og gefnar út minnst einu sinni í viku. Vona ég, að hv. alþm. skilji nauðsyn þessa máls.

Jón Pálmason: Herra forseti. Ég skal ekki stofna til neinnar þrætu, því að þetta mál fer til n. og verður þar athugað, hvort hægt er að komast að sameiginlegri niðurstöðu um af-greiðslu þessa máls. Þó eru það tvö atriði, sem ég vil segja nokkuð um.

Það hafa fleiri en einn hv. þm. látið í ljós, að það væri undarlegt, að þetta mál væri hér til umræðu þing eftir þing. En þetta er ekkert und-arlegt, því að það hefur ekki tekizt að ganga frá því hér og það af því — sem komið hefur fram hér í umr. — að þingmenn eru mjög á öndverðum skoðunum í þessu máli, svo að ekki hefur fengizt nein niðurstaða um að gera á-kveðnar breytingar. Hér hafa komið fram menn, sem telja ekki annað viðunandi en vél-ræna upptöku á ræðum alþingismanna, en að-ir vilja ekki fara út á þá leið og vilja heldur hafa æfða hraðritara. Það er því ekki undar-legt, þó að þetta mál sé rætt á mörgum þingum.

Einu vil ég mótmæla, sem hér hefur komið fram hjá hv. 5. þm. Reykv. og 1. þm. N-M., að þeir vilja setja alla þingskrifara undir sama númer og telja allt ómögulegt, sem frá þeim

Ræðuritun á Alþingi. — Vegarstæði milli Ólafsfj. og Dalvíkur. — Eftirlitsbátur fyrir Norðurlandi.

kemur. Þessu vil ég mótmæla, því að við höfum haft hér ágæta þingskrifara, bæði hraðritara og aðra, og það má ekki sýna þeim það ranglæti að telja þá alla ómögulega, þó að hér hafi verið innan um einhverjir þeir menn, sem ekki hafa unnið sitt verk eins og vera ber. Ég vil mótmæla því, að þetta ranglæti sé sýnt, og ég segi ekki, að það sé víst, að allir hraðritarar séu góðir og allir hinir slæmir, því að þetta fer mikið eftir greind manna og því, á hve samvirkusamlegan hátt þeir vinna sitt verk.

Það er síður en svo, að ég vilji draga úr því, að þetta mál sé gaumgæfilega athugað í n., og ég skal vinna með henni eins og tækifæri gefast til. En varðandi þá reynslu, sem fengin er af því að taka þingræður upp á vélrænan hátt, þá hefur enginn forsetanna upplýsingar um það, heldur er það skrifstofa Alþingis, sem hefur látið gera það, og þar getur allshn., sem fær mál þetta til meðferðar, fengið þær upplýsingar, sem fyrir liggja í því efni.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 28 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 29 shlj. atkv. og til allshn. með 29 shlj. atkv.

Nefndarálit frá allshn., á þskj. 690, var útbýtt 21. jan., og brtt. barst á þskj. 563, en till. var ekki á dagskrá tekin framar.

14. Vegarstæði milli Ólafsfjarðar og Dalvíkur.

Á deildafundum 12. nóv. var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um rannsókn á vegarstæði milli Ólafsfjarðar og Dalvíkur [104. mál] (A. 196).

Á 30. fundi í Sp., 9. jan., var till. tekin til fyrri umr.

Flm. (Magnús Jónsson): Herra forseti. Ég hef, ásamt tveim öðrum hv. þm., leyft mér að bera fram á þskj. 196 till. til þál. um að fela ríkisstj. að láta fram fara svo fljótt sem auðið er nákvæma rannsókn á því, hvar hagkvæmast sé að leggja akveg milli Ólafsfjarðar og Dalvíkur. Vegasamband milli Ólafsfjarðar og Þjóðvegakerfis landsins er um Lágheiði, og má þaðan komast til Skagafjarðar og þaðan til Akureyrar. Samband þetta er að vísu nokkur bót, en það getur ekki fullnægt þörfum Ólafsfjarðar, vegna þess að þörfin er langmest fyrir vegasamband við Akureyri og sveitirnar fyrir botni Eyjafjarðar gegnum Dalvík. Það hefur verið athugað með vegalagningu milli Ólafsfjarðar og vegakerfis Eyjafjarðar, en á þeirri leið eru ýmsir örðugleikar, því að það er yfir fjöll að fara, og það hefur einnig komið til athugunar nú, að

hugsanlegt sé að leggja veg fyrir Ólafsfjarðarmúla. Það hefur þótt ófýsilegt vegarstæði, þar sem þarna eru miklir klettur, en slíkar leiðir er nú farið að sprengja, eins og t. d. leiðina milli Bolungavíkur og Ísafjarðar.

Tilætlun okkar með þessari þáttill. er sú, að láatin verði fara fram athugun á því, hvort ekki séu tök á því að leggja þennan veg fyrir Múlan eða þá annars staðar. En þarna hefur verið farið yfir á jeppa, en þó má vera, að þarna sé örðugt að leggja veg fyrir bifreiðar almennt. Þetta er aðalleiðin, sem til greina kemur, og mikilvægt að athuga, hvaða leið er tiltækilegust, því að það eru allar líkur til þess, að þarna séu möguleikar á að leggja veginn, og þörfin er þarna brýn hjá þessum stöðum, sem mestan tíma ársins hafa ekki aðra leið opna með flutninga sína til og frá en sjóinn, en þörfin á að hafa flutningasamband við Akureyri og aðrar sveitir Eyjafjarðar er mikil. Ólafsfirðingar eru ekki sjálfum sér nægir með mjólkurframleiðslu, og svo mun um fleiri kaupstaði og kaupstún þar um slóðir, svo sem Siglufjörð. En vegur þarna mundi mjög stytta flutningaleiðina til Siglufjarðar.

Ég vil vænta þess, að hv. alþm. taki þessari till. vel og sú n., sem fær þetta mál til athugunar, og ég legg til, að hún fari til fjvn., þar sem má vera, að einhver kostnaður verði af því að láta þessa athugun fara fram. Ég geri ráð fyrir, að vegamálastjóri láti þessa athugun á vegarstæðinu fara fram, og ætti það ekki að hafa mikinn aukakostnað í för með sér.

Ég mæli svo með því, að till. fari til fjvn. til frekari athugunar, því að það eiga víst að vera tvær umr. um hana.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 32. fundi í Sp., 16. jan., var fram haldið fyrri umr. um till.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 26 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 27 shlj. atkv. og til fjvn. með 27 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dagskrá tekin framar.

15. Eftirlitsbátur fyrir Norðurlandi.

Á deildafundum 12. nóv. var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um eftirlitsbát fyrir Norðurlandi [105. mál] (A. 197).

Á 23. fundi í Sp., 12. des., var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 30. fundi í Sp., 9. jan., var till. aftur tekin til fyrri umr.

Flm. (Áki Jakobsson): Herra forseti. Ég flyt þessa þáttill. ásamt þremur öðrum þm., og gengur hún út á það, að ríkisstj. sé heimilað að gera út eftirlitsbát fyrir Norðurlandi fyrir haust- og vetrarmánuðina, sem jafnframt landhelgisgæzlunni annast eftirlits- og björgunarstörf fyrir fiskibáta.

Ég skal ekki fjölyrða mikið um þessa till. Það hefur verið mikið rætt um þetta mál á Norðurlandi, bæði af slysavarnardeildunum þar og ýmsum öðrum aðilum, sem áhuga hafa á málinu. Stafar það af því, að alltaf er nokkuð mikið sóttur sjór á þessum slóðum haust og fyrri hluta vetrar, og er þá stundum gott fiskirí. Þetta er mikið stundað af litlum bátum, og það segir sig sjálf, að ef eitthvað ber út af með veður, sem oft getur orðið, ekki sízt að vetri til, þá er full þörf fyrir skip, sem geti veitt þessum bátum aðstoð, ef á þarf að halda.

Slysavarnafélagið hefur athugað þetta mál, m. a. í samráði við slysavarnardeildina á Siglufirði, og er það almenn skoðun, að þarna geti verið mannslíf í hættu, ef ekki er skip, sem getur aðstoðað þá báta, sem hlekkist á, að landi. Það hefur að vísu ekki orðið neinn báts-tapi á þessum vetri, en þetta er engu að síður mál, sem ekki má láta aðgerðalaust, og má ekki dragast að setja varðbát til að annast þetta starf, sem um er að ræða.

Við, sem þessa till. flytjum, töldum, að ekki þyrfti nánari ákvörðun, en ef þessi till. yrði samþykkt, þá annaðist ríkisstj. útgerð bátsins á þann hátt, sem haganlegastur yrði og sem minnstur tilkostnaður fyrir ríkið, og yrði útgerðarkostnaður jafnan greiddur úr ríkissjóði.

Ég legg til, að þessari till. verði að lokinni umr. vísað til hv. fjvn., og vænti þess, að nefndin afgr. hana sem fyrst, svo að hún geti hlotið afgreiðslu á þessu þingi.

Dómsmrh. (Bjarni Benediktsson): Herra forseti. Það var leitað til dómsmrn. á síðasta hausti um fé til aukinnar gæzlu fyrir Norðurlandi til þess að koma í veg fyrir slysfarir. Ég lét þá þegar rannsaka þetta mál, og kom í ljós, að ef ekki átti að draga úr landhelgisgæzlunni annars staðar, þá var ekki hægt að verða við þessum óskum nema með því að leigja til þess nýjan bát. Ég sagði þá fulltrúa Slysavarnafélagsins og öðrum áhugamönnum á Norðurlandi, hvernig í málunum lá. Ég sagði þeim, að við hefðum ekki ráð á aukinni gæzlu, nema svo framarlega að til þess fengist aukin fjárveiting, en annars ekki. Og ég taldi rétt og í samræmi við siðar fram komna till. frá hv. þm. Snæf. um aukna gæzlu á Breiðafirði, að þeir beittu sér fyrir því, að þessarar fjárveitingar yrði aflað.

Nú hefur þetta dregið, svo að ég geri ráð fyrir, að þó að þessar till. verði samþ. nú á þessu þingi, þá geti þær að litlu gagni komið á þessum vetri. Þetta gildir og um þá till., sem hér er siðar á dagskrá, frá hv. þm. Snæf., um aukna landhelgisgæzlu á Breiðafirði og sunnan Snæfellsness. Tel ég því eðlilegast, að þessari till. verði ásamt till. hv. þm. Snæf., sem er síðasta mál á dagskrá, vísað til hv. fjvn. og hún at-

hugi, að hve miklu leyti hægt er að verða við þeim óskum, sem hér eru fram bornar, innan þeirra fjárveitinga, sem nú eru veittar á fjárl., og ætla ég, að það sé hægt, a. m. k. að verulegu leyti. Getur n. haft um það samráð við viðkomandi aðila, þ. e. rn. og Skipaútgerðina, ef ástæða þykir til. — En hins vegar verður að hafa í huga, að það er auðvitað út í bláinn að óska eftir, að gæzlan sé aukin, nema annaðhvort sé jafnframt séð fyrir fé til þeirrar auknu gæzlu eða þá bent á, hvar eigi að minnka gæzluna, þar sem hún hefur verið fram á þessu. Ríkisstj. getur að sjálfsögðu ekki tekið að sér að sjá um meiri gæzlu en fé er veitt til, og þess vegna verða þm., ef þeir hafa áhuga fyrir að auka gæzluna, hvort heldur er í þessum tilfellum eða öðrum, að fara þá leið fyrst og fremst að afla fjárveitingarheimildar hjá Alþ. til þeirra ráðstafana. En með tilliti til þess, sem ég hef sagt, get ég fallið á, að málið fari til siðari umr. og fjvn.

Fjmrh. (Eysteinn Jónsson): Ég vil aðeins bæta því við þær upplýsingar, sem komið hafa fram, að þegar fjárlfrv. var undirbúið, var sett í það fjárveiting til landhelgismála í samræmi við till. þá, sem stjórn landhelgismálanna gerði, þ. e. Skipaútgerðin og dómsmrn. Nam sú fjárveiting 9 millj. og 259 þús. kr. og var sú fjárhæð, sem forráðamenn þessara mála töldu að þyrfti til þess að halda úti varðskipunum að viðbættu einu leiguskipi við Faxaflóa. Var gæzlan þá fyrirhuguð þannig, að Ægir væri við Vestmannaeyjar, Sæbjörg og leiguskipið í Faxaflóa, eins og verið hefur, Öðinn við Austurland aðallega og svo María Júlía við Vesturland að mestu, en nýja varðskipið Þór ekki staðbundið á sérstökum slóðum, heldur færi umhverfis landið, og þá ráðgert, að gæzlan yrði miklum mun meiri en nokkru sinni fyrr, þar sem varðskipinu Þór var alveg bætt við, því að undanfarið hafði hitt verið látið nægja, án þess að sérstakt varðskip væri á hreyfingu á milli svæða. Þetta var ráðgert að kostaði 9 millj. og 259 þús., en nú hefur, eins og hæstv. dómsmrh. upplýsti, sú breyt. verið gerð við 3. umr. fjárl. að hækka þessa upphæð um 440 þús. kr., og er það gert með tilliti til þess, að hægt sé að taka að einhverju leyti tillit til þeirra óska, sem fram hafa komið um gæzlu umfram það, sem var í áætlun þeirri, sem áður lá fyrir. Mér sýnist hins vegar, að það verði að taka þessi mál í heild og að ekki sé hægt að fá neina endanlega lausn nú eða viðbótarframlag umfram það, sem bætt var við, þegar 3. umr. fjárl. fór fram.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 27 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til siðari umr. með 28 shlj. atkv. og til fjvn. með 30 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dagskrá tekin fram.

16. Fiskveiðaaðstaða íslenskra skipa við Grænland.

Á deildafundum 20. nóv. var útbýtt frá Sp.:
Till. til þál. um fiskveiðaaðstöðu íslenskra skipa við Grænland [116. mál] (A. 228).

Á 23. fundi í Sp., 12. des., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.
Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Till. var ekki á dagskrá tekin framar.

17. Landtökuviti á Norðausturlandi.

Á deildafundum 22. nóv. var útbýtt frá Sp.:
Till. til þál. um landtökuvita á Norðausturlandi [124. mál] (A. 244).

Á 30. fundi í Sp., 9. jan., var till. tekin til fyrri umr.

Fln. (Steingrímur Aðalsteinsson): Herra forseti. Þáttill. sú, sem ég hef leyft mér að flytja á þskj. 244, fjallar um það að fela hæstv. ríkisstj. að hlutast til um, að hið bráðasta verði reistur öflugur landtökuviti á Norðausturlandi, á þeim stað, sem kunnáttumenn telja bezt til þess fallinn.

Það er kunnara en frá þurfi að segja, hversu siglingar allar eru erfiðar hér við land við þessa löngu og vogskornu strönd og við þau veðurskilyrði, sem við á þessari norðlægu breiddargráðu eignum við að búa, og því er mönnum ljós nauðsyn þess, að gert sé allt, sem hægt er, til þess að auðvelda þessar siglingar, bæði verzlunarflotanum og öðrum skipum, sem hér þurfa að taka land á hvaða árstíma sem er og í hvaða veðri sem er, og ekki hvað sízt hinum stóra veiðiskipaflota, sem við Íslendingar eignum og stundar veiðar hér á ýmsum tímum ársins.

Það ber að viðurkenna og þakka, að ýmislegt hefur verið gert hér til þess að auðvelda sjófarendum störf sín og siglingar á þessum svæðum með því vitakerfi, sem komið hefur verið hér upp við strendur landsins. En betur má, ef duga skal, og ýmislegt þarf hér enn að gera til þess að auðvelda siglingar og létta sjómönnum hin erfiðu störf sín, og það þarf að bæta möguleika þeirra á því að ná hér landi í slæmum veðrum, eins og við höfum nærtæk dæmi um nú síðustu dagana.

Það er nú svo, að auk þess, sem gert hefur verið í vitamálum og ég áður nefndi, þá hefur verið lagt nokkurt kapp á það undanfarið að búa skipin ýmsum sjálfsögðum öryggistækjum. Auk venjulegra siglingatækja mun það vera nokkuð algeng regla, að skip, sem smíðuð eru hér eða keypt hingað, séu búin dýptarmælum og miðunartækjum. En til þess að þessi miðunartæki komi bátum og skipum að notum, þá

þurfa að vera samsvarandi tæki í landi, radiovitar, sem skipin geta náð til með þessum tækjum sínum og ákveðið stöðu sína hverju sinni. Á þessu er tilfinnanlegur skortur, því að eftir því sem mér er kunnugt, þá hafa slíkir radiovitar ekki verið reistir nema við Suðvesturlandið, við Reykjanes og Faxaflóa, og er það gott, það sem það nær. En það kemur ekki að notum þeim bátum og skipum, sem stunda siglingar og fiskveiðar við aðra landshluta, en eins og kunnugt er, þá eru mörg skip, sem þurfa að leita lands svo að segja alls staðar umhverfis landið, bæði flutningaskip og ekki síður hinn stóri floti fiskveiðiskipa, sem við nú höfum. Og á seinni árum hefur þörfin fyrir slíka vita annars staðar en hér á Suðvesturlandi farið mjög í vöxt, eftir því sem veiðiskipunum hefur fjölgað og vegna þess að togaraútgerð hefur risið upp víða annars staðar en hér á Suðvesturlandi og þar sem skip þessi þurfa að leggja úr höfn og leita til hafnar viðs vegar á landinu. Ég vil undirstrika það, að vegna þess, hve sildin hefur á undanförunum árum legið djúpt út frá Norður- og Austurlandinu, þá er vegna sildveiðanna mikil þörf á því að fá betri landtökuskilyrði á þeim slóðum, meðan á sildveiðunum stendur, en þarna við Norðausturland hafa sildveiðiskipin aðallega stundað veiðar sínar á undanförunum árum. Það gefur að skilja, að fyrir skip, sem eru að leita sildar langt undan landi og eru búin að sigla sitt á hvað án þess að hafa nokkra landsýn og þurfa síðan að leita lands, e. t. v. í svartapöku, sem þarna er mjög tíð, og í misjöfnu veðri, — að þá getur verið torvelt fyrir þau að ákveða stöðu sína, enda þess mörg dæmi, að menn hafi þá átt erfitt með að átta sig á því, hvar skip þeirra voru stödd, og af þeim ástæðum átt í erfiðleikum með að ná landi þar, sem þeim hentaði bezt. Úr þessu mundi verða mjög mikið bætt, ef reistur væri radioviti á Norðausturlandi. Ég vil ekki tilgreina eða ákveða neinn stað í því sambandi, heldur leggja það undir dóm sérfróðra manna, sem ríkisstj. tilnefndi. Þetta mundi verða mjög til bóta fyrir sildveiðiflotann og önnur þau skip, sem þarna þyrftu að leita lands.

Þótt ég hafi að sjálfsögðu talað sérstaklega um veiðiskipin í þessu sambandi, þá eru siglingar bæði kaupskipa og flutningaskipa tíðar utanlands frá til Norður- og Austurlandsins og því mikil þörf vita þarna fyrir slíkar siglingar.

Ég tek það fram, að þótt ég miði hér við það, að reistur sé slíkur viti á Norðausturlandi, þá þarf einnig slíkan vita á Vesturlandi fyrir togaraflotann, sem veiðar stundar á Halanum, en það munu þó vera fleiri skip, sem gagn hefðu af vita, sem reistur væri á Norðausturlandi.

Þetta mun kosta nokkurt fé, og tekur nokkurn tíma að koma upp slíku vitakerfi, en það er nokkur ávinningur, ef stigið yrði eitt skref til viðbótar í þá átt, svo sem hér er gert ráð fyrir, með því að reisa slíkan vita á Norðausturlandi.

Ég vænti því þess, að þessari till. verði vel tekið, og vil leyfa mér að leggja til, að að lokinni þessari umr. verði till. vísað til allshn., en ég tel ekki þörf á því, að hún fari til fjvn. Þó að það að sjálfsögðu kosti mikið fé að reisa

Landtökuviti. — Útvarpsrekstur á Keflavíkurflugvelli. — Landhelgisgæzla.

vitann, þá er ekki gert ráð fyrir því, að framkvæmdir verði hafnar á þessu fjárhagsári, heldur að ríkisstj. og vitamálastjóri sjái svo um, að á þessu ári verði hafinn undirbúningur að framkvæmdum, sem svo gætu hafizt 1953, og þá hægt að taka upp fjárveitingu til framkvæmdanna á fjárlögum næsta árs. Þess vegna sé ég ekki ástæðu til þess, að fjvn. fjalli um þessa till. á þessu stigi, og legg ég til, að till. verði vísað til hv. allshn.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 32. fundi í Sp., 16. jan., var fram haldið fyrri umr. um till.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 28 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 29 shlj. atkv. og til allshn. með 27 shlj. atkv.

Emil Jónsson: Herra forseti. Þar sem nú er komið að fundarlokum, skal ég ekki vera margmáll um þessa till., en mig langar þó að láta í ljós ánægju mína yfir því, að áhugi hv. þm. er vakandi til þess að bæta vitakerfi landsins, því að í því eru víða eyður.

Ég vildi ekki láta hjá líða við þessa umr. að gefa nokkrar upplýsingar í þessu sambandi, sem gætu verið til athugunar fyrir þá n., sem fær málið til meðferðar milli umræðna.

Meginefni þessarar þáttill. er það, að nú verði reistur á Norðausturlandi radioviti til þess að leiðbeina skipum, sem koma erlendis frá upp að strönd Norðausturlandsins. Nú á síðastliðnu ári, 1951, var ákveðið að reisa slíkan vita, sem gæti innt það hlutverk af hendi, sem virðist vaka fyrir hv. flm. till. — Eins og kunnugt er, þá er gangur málsins sá, að Alþ. veitir fé til þeirra staða, þar sem byggja á, en vitamálanefnd gerir till. um, hvar vitar skuli byggðir. Nefnd þessi er skipuð forseta Fiskifélags Íslands, fiskimálástjóra, skólastjóra stýrimannaskólans og vitamálastjóra. Á síðasta ári, í janúarmánuði, gerði n. till. til ríkisstj., að á árinu 1951 yrði reistur viti á Dalatanga. Hann komst þó ekki upp, en efni var pantað til hans, sem þurfti. Það mun hafa komið til landsins í desember síðastl., og er því vitinn tilbúinn til uppsetningar á þessu ári.

Að öðru leyti vildi ég aðeins leyfa mér að leiðrétta það, sem hv. þm. (StgrA) sagði, að aðeins séu radiovitar á Suðurlandi, eins og kemur fram í grg., sem fylgir þáttill., en þar segir, með leyfi hæstv. forseta: „Aðeins á Suðvesturlandi er vel séð fyrir þessum hlutum, svo að jafnvel mætti kalla ofrausn, því að þar eru þrír öflugir radiovitar hlið við hlið, einn á Reykjanesi, annar á Álftanesi og hinn þriðji á Seltjarnarnesi.“ Þetta er nú ekki að öllu leyti rétt. Radiovitar eru á Reykjanesi og Seltjarnarnesi, en Álftanesvitinn var lagður niður, er Seltjarnarnesvitinn tók til starfa. En það eru fleiri vitar starfræktir úti um landið. Það eru radiostefnuvitar starfræktir í Vestmannaeyjum, á Patreksfirði, Vestra-Horni, Kálfshamarsvík, Horni og Sauðanesi við Siglufjörð. Það er því einkum á Austurlandi, sem úrbóta er þörf. Nú er efni komið til landsins í vita á Dalatanga, en þar hefur verið gert ráð fyrir, að reistur verði viti, eins og ég gat um. Um þetta allt hefði hv. flm. getað fengið upplýsingar hjá vitamálastjórninni. Það er mjög æskilegt, sem hv. þm. talar um, en bygging stefnuvita er undirbúin á Dalatanga og annars á Sléttu við Raufarhöfn.

Ég vildi láta þetta koma hér fram í umr. um þetta mál. Að öðru leyti mun að sjálfsögðu fjalla um þetta nefnd sérfróðra manna.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dagskrá tekin frammar.

18. Útvarpsrekstur á Keflavíkurflugvelli.

Á deildafundum 22. nóv. var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um stöðvun útvarpsrekstrar á Keflavíkurflugvelli [125. mál] (A. 245).

Till. var aldrei tekin á dagskrá.

19. Landhelgisgæzla á Breiðafirði og sunnan við Snæfellsnes.

Á 20. fundi í Sp., 30. nóv., var útbýtt:

Till. til þál. um landhelgisgæzlu á Breiðafirði og sunnan við Snæfellsnes [137. mál] (A. 302).

Á 23. fundi í Sp., 12. des., var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 30. fundi í Sp., 9. jan., var till. aftur tekin til fyrri umr.

Flm. (Sigurður Ágústsson): Herra forseti. Ég hef flutt hér till. til þál. á þskj. 302, um landhelgisgæzlu á Breiðafirði og sunnan við Snæfellsnes. Samhljóða till. flutti ég á síðasta þingi, og var henni vísað til hv. fjvn., sem tók mjög vel á henni, og var hún samþ. samhljóða hér í Sp., eins og hv. þm. er kunnugt.

Ég hafði vænt þess, eftir samtali við Pálma Loftsson, sem hefur þessi mál með höndum, að í till. hans nú fyrir næsta ár væri gert ráð fyrir sams konar gæzlu við Breiðafjörð og hann lét framkvæma á vetrarvertíðinni 1951, sem sé, að hann leigði skip til að annast gæzluna, eins og fjvn. hafði lagt til í sínum till. Þetta hefur nú samt sem áður Pálmi Loftsson látið ógert, því miður, og hef ég þó bæði skriflega og munnlega lagt mjög hart að honum, að þessari ósk yrði sinnt. Bæði útgerðarmenn og sjómenn á útgerðarstöðum við Breiðafjörð hafa mörg undanfarin ár látið óskir sínar í ljós um gæzlu á Breiðafirði og sunnan við Snæfellsnes, og það er fyrst á síðustu vetrarvertíð, að þar hefur

farið fram samíleg landhelgisgæzla. Öll undanfarin ár hefur þetta verið í mestu molum og bæði útvegsmenn og sjómenn eðlilega mjög óánægðir með þá ófullkomnu landhelgisgæzlu, sem þar hefur verið höfð með höndum, og hefur það aðeins verið endrum og eins, þegar mest hefur verið af skipum í landhelgi, að varðskip hafa verið send öðru hverju til Breiðafjarðar til þess að koma þeim burt úr landhelgi. Það segir sig sjálft, að svona má þetta ekki ganga áfram, og hefði ég vænt þess, að ekki hefði þurft að samþ. slíka þáttill. ár eftir ár, heldur að hægt hefði verið að láta vilja þingsins koma fram í eitt skipti fyrir öll, eins og hann kom fram í fyrra, en það virðist ekki vera hægt, og þess vegna hef ég orðið að flytja þessa þáttill. á ný.

Eins og ég tek fram í þessari till. minni, þá leggja útvegsmenn og sjómenn á það áherzlu, að þessi gæzla verði höfð um vetrarvertíðina, sem er aðalvertíð ársins við Breiðafjörð. — Ég vænti þess, að að lokinni þessari umr. verði till. vísað til 2. umr. og hv. fjvn.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 26 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 29 shlj. atkv. og til fjvn. með 28 shlj. atkv.

Á 32. fundi í Sp., 16. jan., utan dagskrár, mælti

Sigurður Ágústsson: Herra forseti. Ég sakna þess, að till. til þál. á þskj. 302, sem ég hef flutt hér í Sp., hefur ekki verið tekin hér á dagskrá. Henni var fyrir nokkru vísað til hv. fjvn., og hafði ég búið við, að álit hv. fjvn. lægi nú fyrir og að till. yrði hér til meðferðar í dag. — Hér er um mjög aðkallandi mál að ræða, og mér berast daglega kvartanir að vestan yfir óvenjulegum ágangi togara á línuveiðibáta. Hafa bátar frá Stykkishólmi og Ólafsvík orðið fyrir miklu veiðarfæratjóni vegna yfirgangs togara. Þeir eru á sömu slóðum og fiskibátarnir leggja sínar, og hefur þetta haft mikil og slæm eftirköst nú þegar, og má búast við enn verri afkomu hjá bátunum, eftir því sem fleiri togarar koma á þessi mið til þess að toga þar.

Ég væri þakklátur hæstv. forseta, ef hann vildi greina ástæðuna fyrir því, að ekki hefur þegar fengið álit hv. fjvn. í þessu efni.

Forseti (JPálm): Út af þessari aths. skal ég taka fram, að ég gat auðvitað ekki tekið þessa till. á dagskrá, þar sem ekki var væntanlegt nál. fyrir fundinn. En nú mun hv. form. fjvn. gefa skýringu á þessu.

Gísli Jónsson: Út af þessari fsp. hv. þm. Snæf. vil ég leyfa mér að lesa eftirfarandi bókun upp úr gerðabók fjvn., með leyfi hæstv. forseta:

„55. fundur fjvn. var haldinn á venjulegum stað fimmtudaginn 10. jan. 1952, kl. 9 f. h. — Allir nefndarmenn voru mættir nema Halldór Ásgrímsson. Þá mætti einnig á fundinum, samkvæmt beiðni n. Pálmi Loftsson, forstjóri Skipautgerðar ríkisins.

Þetta gerðist:

1. Nefndin ræddi við Pálma Loftsson, forstjóra Skipautgerðar ríkisins, um fram komna till. til þál. á þskj. 302, 137. mál, um landhelgisgæzlu á Breiðafirði og sunnan við Snæfellsnes, og þáttill. á þskj. 197, 105. mál, um eftirlitsbát fyrir Norðurlandi. Enn fremur ræddi n. við forstjórann um óskir þingmanna Árnesinga, en þeir voru mættir á fundi n., þar sem þeir fara fram á, að settur verði sérstakur bátur til landhelgisgæzlu yfir vetrarmánuðina á svæðinu frá Þjórsárós um að Reykjanesi.

Upplýsti forstjóri Skipautgerðar ríkisins, að ef framkvæma ætti allar þessar óskir til hlítar, mundi þurfa 1.2 millj. kr. hærra framlag til landhelgisgæzlunnar en hann hefði lagt til við ríkisstj., þegar fjárlfrv. var samið, því að nauðsyn bæri til að leigja 100 smálesta bát allt árið til viðbótar þeim skipakosti, sem fyrir er.

Að gefnum þessum upplýsingum véku fyrr nefndir aðilar af fundi.

N. var sammála um að afgreiða ekki fyrr nefndar till. til 2. umr., en vill upplýsa eftirfarandi:

Við afgreiðslu fjárl. var framlag til landhelgisgæzlu hækkað úr 9259 þús. kr. í 9760 þús. kr., eða um 441 þús. kr., með tilliti til þess, að unnt væri að auka landhelgisgæzluna, eftirlit með veiðarfærum og björgunarstörf frá því, sem gert hafði verið ráð fyrir, þegar fjárl. voru samin, á þeim stöðum, sem þörfin er mest á hverjum tíma, meðal annars fyrir Norðurlandi og á svæðinu frá Látrabjargi og austur fyrir Grindavíkursjó.

Vill n. hér með beina því til ríkisstj., að landhelgisgæzlunni verði hagað þannig, að uppfylltar verði, eftir því sem unnt er, þær áskoranir, sem felast í fyrr nefndum till. til þál., og óskir þeirra þm., sem rætt hafa þessi mál við fjvn., eins og að framan greinir.“

Þessi fundargerð hefur verið send hæstv. ráðh., og vænti ég, að hann taki á móti þessari ósk n. og framkvæmi hana eins og getið er um í bókuninni.

Dómsmrh. (Bjarni Benediktsson): Herra forseti. Vegna þeirrar till., sem hér er til umr., svo og óska annarra hv. þm. í svipaða átt, sé ég ekki annað en nauðsynlegt sé að fá úr því skorið, hvort það er vilji Alþ. að auka nú landhelgisgæzluna enn meira frá því, sem gert er ráð fyrir í fjárlögum. Þegar fjvn. eftir tilmælum ríkisstj. hækkaði framlagið til landhelgisgæzlunnar nokkuð, þá var miðað við það, að eitthvert tillit yrði þá hægt að taka til fram kominna óska um þetta efni, bæði frá Norðlendingum, Snæfellingum og Árnesingum, svo og að hægt yrði að verða að verulegu leyti við óskum hæstv. sjúvmrh. um aukna gæzlu í Faxaflóa og við Reykjanes. En ef það er svo, að þessi aukning landhelgisgæzlunnar eða það að verða við óskum Norðlendinga, Snæfellinga og Árnesinga í þessu efni kostar 1.2 millj. kr., en viðbótarframlagið á fjárlögum nam aðeins rúmum 400 þús. kr., þá vantar um 800 þús. kr. til þess, að hægt verði að verða við óskum, sem fram eru komnar frá þessum þingmönnum,

auk þess sem vantar þá fé til að verða við óskum frá sjútmrhl. um aukna landhelgisgæzlu á Faxaflóa og við Reykjanes. Ef það er því eindreginn vilji Alp., að orðið verði við öllum þessum till., þá verður að líta á það, að til þess vantar enn 1—2 millj. kr. framlag til landhelgisgæzlunnar, og menn verða að horfast í augu við það, að það verður að sjá fyrir aukinni fjárveitingu til þessara hluta, ef menn ætlast til, að landhelgisgæzlan verði þannig aukin, þar sem það hefur ekki farið dult, hvað veitt er í fjárlögum í þessu skyni. Ríkisstj. getur að sjálfsgöðu ekki látið auka gæzluna nema fjárveiting til þessa sé fyrir hendi. Menn vita, að það er nógu erfitt að láta framkvæmdir standast, sem fé er veitt til fyrir fram, svo að það er auðséð, hvernig fer með framkvæmdir, sem ekkert fé er veitt til. — Ég vildi aðeins láta þetta koma í ljós hér að gefnu tilefni eða vegna þeirra óska, sem hér eru fram komnar.

Gísli Jónsson: Herra forseti. Út af þeim umr., sem hér hafa farið fram, þykir mér rétt að láta það koma fram, að fjvn. ætlast ekki til, að til þessa starfs verði veitt meira fé en þegar hefur verið ákveðið í fjárlögum. Hins vegar vil ég benda hæstv. ráðh. á, að þótt eigi verði orðið við óskum sjútmrhl. að öllu leyti, þá hefur nú verið bætt við nýju gæzluskipi í varðskipaflotann, og er búzt við, að það muni einkum annast gæzlu á Faxaflóa, svo að það mun að sjálfsögðu bæta eitthvað úr í þessu efni. En það getur hins vegar ekki verið í verkahring fjvn. að ákveða í fjárlögum hverju sinni, hvernig eigi að haga landhelgisgæzlunni almennt, og því kaus nefndin að afgreiða málið á þennan veg, en fara ekki út í að úthluta fé eftir einstökum till. Það er á valdi ríkisstj. hverju sinni að kveða á um það, hvernig haga skuli landhelgisgæzlunni í framkvæmdinni.

Fjmrh. (Eysteinn Jónsson): Í sambandi við þetta mál vil ég leyfa mér að benda á það, að nú er nýbúið að samþ. fjárlög og ætla þar ákveðna fjárupphæð til landhelgisgæzlunnar og sú fjárupphæð var ákveðin eftir allýtarlegar umræður á milli fjvn. og ríkisstj. Þá var og kunnugt um þessar till., sem komið hafa fram um aukna landhelgisgæzlu, enda var niðurstaðan sú, að fjvn. og ríkisstj. töldu rétt að auka allverulega við landhelgisgæzluna. Þegar fjárlögin voru rædd, komu ekki fram neinar brtt. frá neinum hv. þm. um frekari aukningu á framlaginu til landhelgisgæzlunnar, og mér finnst því ekki koma til mála, að þingið fari nú, nokkrum dögum eftir að gengið hefur verið frá fjárlögum, að bæta við einstaka liði á þeim. Það væri alveg ný starfsaðferð, og slík afgreiðsla væri ekkert annað en viðundur. Þess vegna tel ég, að ekki sé um neitt annað að gera en að reyna að fá sem mest út úr þeirri upphæð, sem nú er á fjárlögum til þessara nota, og halda sig innan þess ramma, sem þar er ákveðinn. Það þýðir það að sjálfsgöðu, að ekki verður unnt að verða við öllum þeim óskum, sem fram koma í þessum efnunum, eins og hæstv. dómsmrhl. benti réttilega á. Ég vil einnig benda

á, að við höfum nú til landhelgisgæzlunnar sama flota og í fyrra að viðbættu þessu nýja varðskipi, og það hlýtur, eins og hv. þm. Barð. benti á, að leysa einhverja þörf, að hafa til viðbótar þetta vandaða skip. Það hlýtur því að vera hægt að koma nokkuð til móts við þessar óskir um aukna landhelgisgæzlu án þess að fara nú að veita aukna fjárhæð í því skyni.

Forseti (JPálm): Ég vildi nú mjög mælast til þess, að menn færu ekki að hefja hér miklar umr. um þetta mál utan dagskrár.

Sigurður Ágústsson: Herra forseti. Ég get ekki sagt annað en ég undrast stórlega afstöðu hæstv. ráðh. í þessu máli, og virðist svo vera, sem ekki fari saman vilji þeirra í þessu efni og skoðun hv. Alp. Á síðasta þingi var samþ. þál. um landhelgisgæzluna á Breiðafirði og við Snæfellsnes, þar sem lögð var áherzla á, að þessi svæði fengju nauðsynlega gæzlu, og mælti hv. fjvn. með þeirri till. Henni var þó ekki framfylgt betur en það, að gæzluskip voru aðeins höfð tvo mánuði á þessum slóðum. En ég álit, að með þessari samþykkt hafi Alp. kveðið upp dóm um það, að það væri þörf á landhelgisgæzlu við Snæfellsnes og á Breiðafirði. Þess vegna var það, að ég skrifaði bréf til Pálma Loftssonar, þar sem ég skoraði á hann að taka upp í sína áætlun til fjmrh. kostnað við skipagæzlu við Snæfellsnes og á Breiðafirði. Ég fæ því ekki skilið, að sú mótsþyrna, sem kemur hér fram við þessa till., sé runnin frá Pálma Loftssyni, og Alp. hefur þegar sýnt vilja sinn í þessu máli.

Ég geri ekki mikið með það, sem hæstv. fjmrh. sagði, að það færi ekki vel á því að ræða þetta mál nú, eftir að fjárlög hefðu verið samþ. Ég sé ekki annað en hæstv. ríkisstj. komi sjálf fram með þáttill. nú rétt þegar þingi er að ljúka og fjárlög hafa verið afgreidd, um heimild til að verja fé, eða 1½ millj. kr., til byggingar hraðfrystihúss á Siglufirði, svo að ég tel, að ekki sé hægt að ásaka okkur þm. fyrir það, þótt við komum nú fram með till. sem þessa og komum þannig á framfæri óskum frá okkar kjósendum. Þessu máli til áréttingar vil ég nefna það, að mér hefur borizt bréf frá 72 sjómönnum í Grundarfirði, þar sem þeir leggja áherzlu á, að þessum óskum um landhelgisgæzlu við Snæfellsnes og á Breiðafirði verði fullnægt.

Dómsmrhl. (Bjarni Benediktsson): Herra forseti. Það er hinn mesti misskilningur hjá hv. þm. Snæf. að tala hér um mótsþyrnu eða andúð gegn landhelgisgæzlu við Snæfellsnes og á Breiðafirði. Það, sem menn verða að gera sér grein fyrir í þessu máli, er, að sú fjárveiting, sem ætluð er í fjárlögum til landhelgisgæzlu, er byggð á þeim forsendum, sem hv. alþm. hafa átt kost á að kynna sér og hafa kynnt sér, ef þeir hafa haft áhuga fyrir landhelgismálum. Þess vegna er það ljóst, að þeir, sem vilja breyta þeim ráðagerðum, sem í fjárlagafrv. var gengið út frá, verða annaðhvort að leggja til, að dregið verði úr landhelgisgæzlunni á öðrum stöðum,

svo að hægt verði að auka hana þar, sem þeir óska, eða þá þeir verða að útvega fé til aukinnar landhelgisgæzlu á þeim stöðum, sem þeir hafa áhuga fyrir. Þetta er það, sem ég hef sagt við alla þá þingmenn, sem hafa snúið sér til mín um þetta mál, að auðvitað vildi ég helst hafa landhelgisgæzluna sem bezt, en fjárveitingin væri takmörkuð og ef þeir vildu auka hana fram yfir það, sem fjárveitingin leyfði, þá yrðu þeir sjálfir að útvega fé til þess. Og ég vildi því segja við minn ágæta vin, hv. þm. Snæf., að auðvitað hefði verið eðlilegast, að hann hefði beitt sér fyrir hærri fjárveitingu við setningu fjárlaganna í þessu skyni, ef hann telur, að hagsmunum sinna kjósenda sé ekki nógu vel fyrir séð. Auk þess veit hv. þm. það, að fjárveitingin til landhelgisgæzlunnar var nú hækkuð m. a. með þetta fyrir augum, að hægt yrði að sinna að einhverju því, sem felst í till. hans. Það þýðir því ekki að láta í það skina, að það eigi að svipta Snæfellinga einhverjum hlunnindum, því að ef hann skoðaði þál. þá, sem samþ. var í fyrra um þetta efni, bindandi um alla framtíð, þá væri hann ekki að koma með þessa till. nú. Og honum er kunnugt um það, að búið er að ákveða í stórum dráttum, hvar gæzluskipin skuli starfa, en ef það á að auka skipakostinn og gæzlustarfið, þá verður að hafa komið fram um það vilji Alþ.

Stefán Jóh. Stefánsson: Herra forseti. Ég skal ekki lengja umr. mikið um þetta mál, en vil láta í ljós undrun mína yfir því, hvernig hæstv. ráðh. ætla að snúast í þessu máli. Hingað til hefur það verið siður, ef bornar hafa verið fram till. á Alþ. um fjárveitingu, eftir að fjárlög hafa verið samþ., að þá hefur meiri hl. alþm. ráðið því, hvort þær hafa verið samþ. eða ekki, og hefur þá ríkisstj. orðið að taka við þeim á hverjum tíma eða þá tilkynna, að hún treysti sér ekki til að framkvæma þær, og leggja þá fyrir lausnarbeiðni sína. Það er gert ráð fyrir því í 24. gr. fjárlaganna, að fjárlögin geti tekið breyt., ef ákvörðun er tekin um það með lögum og samþykkt Alþ. er fyrir því. Ef meiri hl. alþm. óskar þess nú, að orðið verði við óskum um aukna landhelgisgæzlu fyrir Norðurlandi og við Snæfellsnes og á Breiðafirði, sé ég ekki annað en ríkisstj. verði að framkvæma þann vilja Alþ. eða þá leggja fyrir afsögn að öðrum kosti. Ég álit ómögulegt að segja við þingmenn, að þeir megi ekki koma fram með till. um auknar fjárveitingar, eftir að fjárlög hafa verið samþ. Það má benda á fjölmörg dæmi þess, að slíkar till. hafa komið fram, auk þess sem má benda á það, eins og hv. þm. Snæf. gerði, að nú hafa þeir Steingrímur Steinþórsson og Ólafur Thors, sem eru forsætisráðherra og atvinnumálaráðherra í núverandi stjórn, lagt fram till. á þskj. 623, þar sem lagt er til, að varið verði úr ríkissjóði á þessu ári 1.5 millj. kr. til ákveðinna framkvæmda, og þessi till. kom fram eftir að fjárlög voru samþ. Ég álit því, að alþm. hafi fulla heimild til að bera fram slíkar till. eins og hv. þm. Snæf. hefur gert og að Alþ. verði að kveða á um það, hvort rétt sé að verða við þessum óskum um aukna landhelgisgæzlu fyrir Norður-Alþt. 1951. D. (71. löggjafarþing).

landi og við Snæfellsnes og á Breiðafirði, og ríkisstj. verði að taka á móti slíkum till. og framkvæma þær eða þá að segja af sér að öðrum kosti.

Fjmrh. (Eysteinn Jónsson): Ég hef sjaldan heyrt hv. 8. landsk. vera svo hátiðlegan í máli sínu sem í síðustu ræðu sinni, og mér finnst satt að segja, að hann þurfi ekkert að vera hissa á því, þótt stjórnin hiki við að styðja að samþykkt fjárveitinga nú eftir að fjárlögin hafa verið afgreidd. Það hefur alltaf verið svo, að Alþ. hefur verið varað við að fara inn á þessa braut, og það, sem hér hefur gerzt, er ekkert annað en það, að ég hef eindregið varað við því, að farið sé inn á slíka braut, vegna þess að það er vandséð, hvar þá verður hægt að stöðva sig. Stjórnin getur vitanlega ekki lagt neitt bann við slíku, en það hefur augljóslega komið fram, að hv. fjvn. er stjórninni sammála um þetta mál, og er þá sýnilegt, að ekki mun hægt að ætlast til þess, að veitt verði meira fé í billi til landhelgisgæzlunnar. — Ég vil svo minna á það að gefnu tilefni, að það er ekki einungis, að fyrirhugað sé að hafa landhelgisgæzluna jafnmikla og á síðasta ári, heldur er ætlað að bæta við einu vönduðu skipi í gæzlufлотann, auk þess sem fjárveitingin til landhelgisgæzlunnar var hækkuð um 450 þús. kr. frá því á síðasta ári. Þetta er svo mikil aukning á landhelgisgæzlunni, að slík aukning hefur aldrei komið til mála fyrr. Ég gæti trúað því, að með þessum skipakosti verði unnt að láta nýja Þór vera lausan á vetrarvertíðinni, en áður hefur ekkert skip verið laust á vetrarvertíð, og verði hann þá hafður hér við Suðvesturlandið.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dagskrá tekin framar.

20. Bátagjaldeyrisskipulagið.

Á deildafundum 4. jan. var útbýtt frá Sp.:
Till. til þál. um bátagjaldeyrisskipulagið [154. mál] (A. 536).

Á 32. fundi í Sp., 16. jan., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.
Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Till. var ekki á dagskrá tekin framar.

21. Bátasmið innanlands.

Á deildafundum 11. jan. var útbýtt frá Sp.:
Till. til þál. um smíði 10 fiskibáta innanlands
 [163. mál] (A. 578).

Á 32. og 33. fundi í Sp., 16. jan., var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið fram.

22. Þjóðjarðasala og kirkjujarða.

Á deildafundum 14. jan. var útbýtt frá Sp.:
Till. til þál. um sölu þjóð- og kirkjujarða [164. mál] (A. 588).

Á 32. fundi í Sp., 16. jan., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 34. fundi í Sp., 17. jan., var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið fram.

23. Atvinnuleysi.

Á 32. fundi í Sp., 16. jan., var útbýtt:
Till. til þál. um ráðstafanir til að draga úr atvinnuleysi [172. mál] (A. 613).

Á 34. fundi í Sp., 17. jan., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 35. og 36. fundi í Sp., 23. jan., var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið fram.

24. Búfjárslúkdómar.

Á deildafundum 17. jan. var útbýtt frá Sp.:
Till. til þál. um sérfræðilega aðstoð vegna búfjárslúkdóma [178. mál] (A. 638).

Till. var aldrei tekin á dagskrá.

Fyrirspurnir.

1. Mæðiveikivarnir.

Á deildafundum 10. okt. var útbýtt frá Sp.:
Fsp. til landbrh. um mæðiveikivarnir [46. mál] (A. 62).

Á 4. fundi í Sp., 11. okt., var fsp. tekin til meðferðar, hvort leyfð skyldi.
Fsp. leyfð með 27 shlj. atkv.

Á 5. og 6. fundi í Sp., 17. og 24. okt., var fsp. tekin til umræðu.

Forseti tók málið af dagskrá.
Á 13. fundi í Sp., 8. nóv., var fsp. enn tekin til umræðu.

Fyrirspyrjandi (Sigurður Bjarnason): Herra forseti. Það er ekki ofmælt, að mikinn óhug hafi sett að bændastéttinni, og raunar þjóðinni í heild, er þau tíðindi spurðust í lok september s. l., að mæðiveiki hefði orðið vart á svæðinu milli varnargirðinganna í Bitru- og Steingrímsfirði. Á þessu svæði höfðu farið fram fjárskipti árið 1947. Það sama haust hafði allt fé verið skorið þar niður. Er þetta í fyrsta skipti, sem mæðiveiki hefur komið upp að nýju á svæði, sem skipulögð fjárskipti hafa áður farið fram á. Hitt er þó e. t. v. enn þá alvarlegra, að af svæðinu milli Bitru- og Steingrímsfjarðar hefur undanfarin tvö ár verið flutt fé í fjárskiptum til annarra landshluta. Og á s. l. hausti hafði fé einnig verið selt þaðan.

Þegar litið er á það gífurlega tjón, sem sauðfjársjúkdómarnir hafa valdið allt frá árinu 1934, er hinnar svokölluðu mæðiveiki varð fyrst vart, sætir það engri furðu, þó að nú sé reynt að skyggjast um eftir nýjum leiðum í baráttunni við þá, þegar það úrræði, sem mest traust hefur verið sett á, fjárskiptin, hefur orðið fyrir alvarlegu áfalli. Samtals hefur hinn beini kostnaður ríkisins vegna sauðfjárveikivarna nú orðið 40—50 millj. kr. En þar við bætist hið gífurlega tjón, sem pestirnar hafa valdið bændum landsins.

Ég tel ekki ástæðu til þess að hefja hér umræður um ýmis herfileg mistök, sem orðið hafa í framkvæmd sauðfjárveikivarnanna. Með slíku yrði sennilega ekki miklu um þokað til umbóta. En það er gersamlega óumflýjanlegt að taka þessi mál fastari tökum en gert hefur verið, og þá hlýtur fyrst og fremst að verða byggt á sér-

fræðilegri þekkingu vísindamanna á sviði heilbrigðisvísindanna. Það er á grundvelli þessa á-lits, sem ég hef ásamt hv. 2. þm. Rang. beint þeirri fyrirspurn, sem hér liggur fyrir, til hæstv. landbrh. Við teljum, að allra ráða beri að freista til þess að fá sérfræðilega aðstoð í baráttunni við sauðfjárpestirnar. Liggur þá næst að leita hennar hjá þeim samtökum, sem hér um ræðir. Vænti ég, að hæstv. ráðh. gefi sem gleggstar upplýsingar um afstöðu sína og ráðagerðir og hæstv. ríkisstj. í þessu mikla vandamáli.

Landbrh. (Hermann Jónasson): Herra forseti. Það verður aldrei of djúpt tekið í árinna með það, að sú veiki, sem hefur átt sér stað í sauðfé landsmanna, er eitt af alvarlegustu viðfangsefnum landbúnaðarins, og þessi veiki er einn ægilegasti vágsturinn, sem sótt hefur okkur heim. Það hafa komið til mála ýmsar aðgerðir til úrbóta í þessu máli, m. a. að fá hingað erlenda sérfræðinga, sem hefur þó ekki orðið úr, enda hefur þetta mál verið á byrjunarstigi hjá okkur og við reynt að vinna sjálfir bug á veikinni.

Viðkomandi því atriði, sem hv. þm. N-Isf. drap á, að mistök hefðu átt sér stað við mæðiveikivarnirnar, er það að segja, að í máli sem þessu er ekki óeðlilegt, að slík mistök komi fyrir. Eins og Alp. er kunnugt, var valin sú leið í þessu máli að láta menn úr bændastéttinni fara með þessi mál, og mátti búast við, að þeir væru einna best kunnugir í þessum efnum og hefðu mestan áhuga á að gera allt, sem unnt væri í þessari baráttu. Sér við hlið höfðu þeir svo færustu sérfræðinga á þessu sviði, sem þjóðin hefur átt vól á.

Viðkomandi fyrirspurninni sjálfri er það að segja, að eins og ég sagði áðan, hefur ekki verið leitað til erlendra sérfræðinga í þessu efni. Fjvn. Alp. hefur sýnt mikinn áhuga á þessu máli og hefur fyrir allöngu síðan ritað bréf til þeirrar stofnunar, sem mest hefur með þessi mál að gera, tilraunastöðvarinnar á Keldum, þar sem n. beiðist umsagnar um þá fram komna till. til þál. um sérfræðilega aðstoð vegna sauðfjársjúkdómanna. Svarbréfið er dags. 6. maí 1950, og hefur n. ekki þótt ástæða til að gera meira í málinu. — Ég sé ekki ástæðu til að lesa þetta bréf upp hér, en get þess, að það kemur fram í því það sjónarmið, að ólíklegt sé, að vænlegt sé til árangurs að fá erlendan sérfræðing í þessum málum.

Ég sný mér þá að spurningunni. — Að sjálf-

sögðu er hv. Alp. ljóst, að ríkisstj. hefur ekki sérfræðipokkingu í þessum málum, og hef ég því snúið mér til sauðfjársjúkdóman. og óskað eftir umsögn hennar um málið. Eg hef mótttekið svar, sem hljóðar þannig, með leyfi hæstv. forseta (ég sleppi hér almennum inngangsorðum): „Með tilliti til þess, að nú hefur mæðiveiki komið upp á fjárskiptasvæði, telur n. fyllstu ástæðu til, að leitað verði allra úrræða, sem líkleg þykja til að bæta úr þeim vandræðum, sem af því leiðir, ef ekki tekst að útrýma mæðiveikinni með fjárskiptum. Mesta þýðingu hefur að fá varnar- eða lækningalyf við veikinni, en þó að svo væri ekki, gæti verið mikils virði að fá meiri vitneskju en nú er fyrir hendi um smitunar- og útbreiðslumöguleika veikinnar. Matvæla- og landbúnaðarstofnun Sameinuðu þjóðanna (FAO) mun láta búfjársjúkdóma til sín taka og hafa í þjónustu sinni sérfræðinga á því sviði. Þótt n. sé ókunnugt um, á hvern hátt eða í hvaða formi helzt væri að vænta aðstoðar Sameinuðu þjóðanna í þessu efni, er hún því eindregið meðmælt, að leitað verði eftir, hvort stofnunin vildi á einn eða annan hátt sinna þessu verkefni.“

Jafnframt hef ég ritað bréf til tilraunastöðvar háskólans og mótttekið svo hljóðandi bréf, með leyfi hæstv. forseta (það eru fyrst almenn inngangsorð, sem ég sleppi):

„Heilbrigðisstofnun Sameinuðu þjóðanna mun einungis fást við sjúkdóma í mannfólki. Það er því naumast ástæða til að fara frekar út í þá uppástungu. Til mála kæmi hins vegar að leita upplýsinga hjá landbúnaðarstofnuninni, ef það þætti líklegt til árangurs. Út af þessu leyfi ég mér að taka fram: Á Alp. 1949—1950 var borin fram till. til þál. um svipað efni (nr. 562 í Sp.). Samkvæmt beiðni fjvn. Alp. lét tilraunastöðin þá í ljós álit sitt á því máli í bréfi frá 6. maí 1950. Eg leyfi mér hér með að senda yður afrit af því bréfi, þar eð í því koma fram grundvallarsjónarmið okkar um þetta efni. Til áréttingar því, sem þar er sagt, og til fyllri skýringar á sjónarmiði okkar leyfi ég mér að taka nú fram eftirfarandi: Meðan eðli og útbreiðsluhættir mæðiveikinnar eru ekki þekktir betur en enn er, er erfitt að gefa öruggar „epidemiologiskar“ leiðbeiningar um sóttvarnaráðstafanir. Þurramæði er ekki þekkt erlendis, a. m. k. ekki í neitt líku formi og hér. Erlendur sérfræðingur, sem ekki hefði neina þekkingu á staðháttum hér á landi og ekki heldur af eigin raun þekkingu á mæðiveiki, mundi naumast verða sérlega gagnlegur við að leggja á ráðin um varnaráðstafanir. Verkefni hans hlyti að verða að tina saman upplýsingar um sjúkdóm þennan hjá þeim, sem eru kunnugastir honum hér á landi, og skrifa svo skýrslu á grundvelli þeirra. Ekki er líklegt, að sú skýrsla innihéldi mikið af gagnlegum nýmælum. Guðmundur Gíslason lækni, sem nú er ráðunautur sauðfjársjúkdómanefndar, er öllum mönnum kunnugri útbreiðsluháttum og heggun mæðiveikinnar frá upphafi, auk þess sem hann hefur nákvæma þekkingu á öllum aðstæðum við íslenskan fjárbúskap. Ættu að vera hæg heimatökin með að leita ráðuneytis hans um þær sóttvarnaráðstafanir, sem

gerðar eru á hverjum tíma. Þótt líkurnar fyrir útrýmingu mæðiveiki með niðurskurði, eins og nú er tíðkað, virðist ekki vera miklar, ætti þó að mega auka þær eitthvað með því að fylgja svo sem kostur er ráðuneyti þess mannsins, sem langkunnugastur er útbreiðslu pestarinnar. Væntanlega hefur einhver slík „epidemiologisk“ ráðleggingarstarfsemi vakað fyrir flm. till. Ef til vill hefur þó einnig vakað fyrir þeim að fá til starfa hér á landi erlenda sérfræðinga til að vinna að meinafræðilegum rannsóknum á mæðiveikinni. Það væri að sjálfsögðu mjög æskilegt að geta aukið starfsemi við rannsókn á eðli mæðiveikinnar. Væntanlega væri hentugast að undirbúa til þess starfs íslenskan mann eða menn, en hitt kæmi þó einnig til mála, að fá til slíks útlendinga, sem hefðu góðan undirbúning og æfingu, og er ég að sjálfsögðu reiðubúinn til samstarfs um slíkt. Slíka menn yrði væntanlega að ráða til nokkurra ára dvalar. Vandinn yrði þá að fá til slíks starfs mann eða menn, sem hefðu sýnt getu sína við þvílíka vinnu, en slíkir menn munu því miður ekki liggja á lausu. Við höfum nokkuð athugað möguleikana á þvílíkri heimsókn með bréfaskiptum við erlenda starfsbræður, en niðurstaðan af því hefur ekki orðið sú, að við getum lagt fram till. til framkvæmda. Okkur sýnist þess vegna, að naumast sé tiltækilegt að svo stöddu að fá viðbótarstarfskrafta erlendis frá til slíkra rannsókna og alls ekki nema fyrir fram væri undirbúið óformlega, að úrvalsmáður fengist til. Þar við bætist, að vafasamt er, hvort hægt verður að halda áfram tilraunum með mæðiveiki hér á landi fyrst um sinn vegna sóttvarnaráðstafana.

Af ofangreindum ástæðum er það álit okkar, að naumast sé sigurvænlegt að leita hjálpar hjá landbúnaðarstofnun Sameinuðu þjóðanna í umræddu skyni.“

Það verður vitanlega farið að verulegu leyti að ráðum þessara sérfræðinga í þessu efni. Þó er að sjálfsögðu hvorki ríkisstj. né Alp. bundið við að fara eftir þessum till., og á þessu stigi málsins tel ég rétt, eftir að veikin hefur komið upp á svæði, sem henni átti að hafa verið útrýmt á, að teknar verði upp umr. við þá aðila, sem hér eiga hlut að máli, en það er bæði tilraunastöðin á Keldum og sauðfjársjúkdómanefnd, um það, hvort líkur séu til, að útvegum erlendra sérfræðinga verði líkleg til að bera árangur.

Ingólfur Jónsson: Herra forseti. Ég vil þakka hæstv. landbrh. fyrir greið svör. Mér heyrðist á honum, að hann væri þeirrar skoðunar, að það væri ekki vanþörf á að leitast fyrir um möguleikana á því að fá hingað erlenda sérfræðinga til aðstoðar í þessum málum. Það var eðlilegt, að menn væru orðnir nokkuð bjartsýnir um möguleikana á útrýmingu mæðiveikinnar hér á landi. Fjárskipti höfðu farið fram á nokkrum svæðum án þess að veikin hefði komið fram aftur á þeim svæðum, þangað til í haust, að hennar varð vart í Hólmavík, þar sem farið höfðu fram fjárskipti fyrir nokkrum árum. Vonbrigði manna urðu mikil, sem vænta mátti, að leið þessi til útrýmingar veikinni skyldi bregð-

ast. Menn fóru að hugsa sem svo: Er þá enginn möguleiki á að losna við þennan vágest? — Þegar sú leið, sem vænlegust þótti til að útrýma pestinni, brást. — Og þegar svo var komið, þótti ástæða til að leita nýrra úrræða í baráttunni gegn pestinni. Það er ekki vegna þess, að við gerum lítið úr okkar vísindamönnum, að við viljum nú leita eftir aðstoð erlendra sérfræðinga til að gera tilraun til að útrýma veikinni. En ég tel, að það hafi ekki verið unnið að vörnum gegn veikinni svo sem nauðsynlegt hefði verið, og fyrir því er aðeins hægt að færa fram eina afsökun, sem sé þá, að menn gerðu sér alltaf von um, að pestinni yrði útrýmt með niðurskurði. Þeir, sem skáru niður á s. l. hausti, eru nú í vafa um, hvort þeir muni fá ósýkt fé, og mér er kunnugt um það, að margir bændur lögðu í fjárskiptin með hangandi hendi.

Það má segja, að það sé ekki til neins að sakast um það, sem orðið er í þessum efnum. Hitt getum við verið sammála um, að sú varfærni í þessum efnum eins og nauðsynlegt hefði verið að hafa var ekki sýnd. Það hefur t. d. ekki verið gætt nóg öryggisráðstafana á síðasta hausti, þegar það var leyft, að þeir, sem skáru niður, fengju líflömb í sömu vikunni og skorið hafði verið niður. Og þetta gerðist á Mýrunum, þar sem hraun og skógur og afréttir eru beint niður undan og þess vegna engar líkur til, að smalað hafi verið sauðlaust, áður en nýja féð kom. Þetta gefur tilefni til þess að halda, að víðar en á Hólmavík sé ástæða til að óttast um, að ekki sé um heilbrigðan stofn að ræða. — Það þýðir ekki að sakast um það, sem orðið er. Það verður eftirléiðis að taka á þessu máli fastari tókum en gert hefur verið. Það verður haldið áfram með niðurskurð það sem eftir er, í trausti þess, að það heppnist að fá heilbrigðan stofn. En það verður líka að hefjast handa um að gera tilraunir með að fá útlenda sérfræðinga til þess að vinna að því með okkar innlendu sérfræðingum að reyna að finna leið til að útrýma veikinni, ef niðurskurður skyldi ekki nægja.

Fyrirspyrjandi (Sigurður Bjarnason): Herra forseti. Af upplýsingum hæstv. landbrh. kemur fyrst og fremst tvennt í ljós. Í fyrsta lagi, að sauðfjárveikivarnar er því hlynnt, að freistað verði að fá erlenda sérfræðinga til aðstoðar í baráttunni gegn sauðfjársjúkdómum. Í öðru lagi það, að tilraunastöðin á Keldum lætur í ljós vantrú á árangur af slíku úrræði. Eg vildi þá leyfa mér að spyrja, þó að ég ætlist ekki til, að hæstv. ráðh. svari því: Hvað vill tilraunastöðin á Keldum þá? Hún viðurkennir, eins og allir menn hljóta að gera, að við Íslendingar stöndum uppi gersamlega ráðalausir í þessum málum. Það verðum við að viðurkenna fyrir okkur sjálfum nú, eftir að við höfum beðið þennan hnekki, að veikinnar hefur orðið á ný vart á svæði, þar sem fjárskipti höfðu farið fram, en á fjárskiptunum hafi menn helzt byggt nokkrar vonir á undanförunum árum.

Eg skal ekki ræða neitt þá vantrú tilraunastöðvarinnar á Keldum á því, að reynt verði að fá erlenda sérfræðilega aðstoð í baráttunni gegn þessum voða, sem landbúnaðinum og þjóðinni í

heild stendur af sauðfjársjúkdómum. En ég vil aðeins undirstrika það, sem ég sagði hér í minni fyrri ræðu, að ég tel sjálfsagt og að brýna nauðsyn beri til, að leitað verði sérfræðilegrar aðstoðar erlendis frá. Og sem betur fer, þá heyrðist mér á hæstv. landbrh., að hann væri þeirrar skoðunar, að sjálfsagt væri að reyna það. Eg tel ekki, að vænta þurfi þess, að skjótur árangur náist af þessu. En atvinnuvegur og þjóð, sem stendur gersamlega ráðþrota gegn sjúkdómi eins og mæðiveikinni, hefur ekki efni á eða leyfi til að freista ekki fleiri úrræða en þeirra, sem við höfum sjálfir enn yfir að ráða, þ. e. a. s., starf okkar ósérfróðu sauðfjársjúkdóman., þó að hún njóti aðstoðar innlendra sérfróðra manna. Á þetta vil ég leggja áherzlu, og ég vænti, að hæstv. landbrh., sem hefur fullan skilning á þessu máli, freisti þess a. m. k., að erlendrar sérfræðilegrar aðstoðar verði aflað í baráttunni gegn sauðfjársjúkdómum.

Eg vil að lokum segja það, að ég tel mikla nauðsyn bera til þess, að sauðfjárveikivarnirnar á Vestfjörðum, sem hafa verið uppeldisstöð fyrir landið í þessum sauðfjárskiptum, sem gerð hafa verið, verði efldar mjög. Eg hef rökstudda ástæðu til að ætla, að girðingin milli Berufjarðar og Steingrímsfjarðar sé ekki í góðu lagi. Sú girðing er tvöföld, og mér er næst að halda, að síðan sauðfjárskiptin fóru fram á svæðinu milli þeirrar girðingar og Bitrunnar, hafi eitthvað verið linað á eftirliti við þessa girðingu. Og mér er kunnugt um, að girðingin milli Ísa-fjarðar og Kollafjarðar, sem er einföld, er alls ekki svo, að treysta megí henni, en fyrir vestan þá girðingu er eina svæðið á landinu, sem gersamlega er ósýkt af sauðfjársjúkdómum. Það er þess vegna ekki smávægilegt atriði, að þessar girðingar verði hafðar eins traustar og frekast er unnt.

Á þetta vildi ég leggja áherzlu við hæstv. landbrh. Og það er ekki aðeins mál Vestfirðinga, að þessar girðingar verði sem traustastar, heldur allra bænda á landinu, sem hafa getað horft til þessa svæðis sem eina ósýkta svæðisins á landinu og gert sér vonir um að fá þaðan ósýkt fé.

Gísli Jónsson: Herra forseti. Eg vil undirstrika það, sem hv. þm. N-Ísf. minntist á nú í sinni seinni ræðu. En ég vildi mega leyfa mér að gera fyrirspurn til hæstv. landbrh., sem ég vænti, að hann svari hér í sambandi við þetta mikla vandamál: Hvaða ráðstafanir hefur ríkisstj. gert til þess að tryggja, að mæðiveikin berist ekki til Vestfjarða frá hinu sýkta svæði, svo að tryggt sé, að Vestfirðir verði hér eftir sem hingað til sauðfjáruppeldisstöð fyrir landið, meðan fjárskiptin hafa ekki farið fram um land allt? — Þetta er nákvæmlega það sama, sem hv. þm. N-Ísf. kom inn á í sinni ræðu. Og þetta er það, sem fólk spyr fyrst um, fremur en hvort unnt sé að lækna veikina. Hefur ríkisstj. látið fara fram réttarrannsókn á því, hverjir eigi sök á útbreiðslu sauðfjársjúkdómsins í Strandasýslu, og ef svo er ekki, er þess að vænta, að svo verði gert og aðilar verði látnir sæta ábyrgð eftir þeirri rannsókn? Og í þriðja lagi: Þykir ríkis-

stj. ekki ástæða til að skipta um forstöðu fyrir þessum málum? — Þetta er kjarni málsins. Hvað hefur ríkisstj. gert til þess að forða því, að veikin berist í héruðin, sem aldrei hafa sýkt? Hafa þeir, sem brotið hafa reglur í þessum málum, verið látnir sæta ábyrgð gerða sinna, og er ekki ástæða til að skipta um forráðamenn þessara mála? Þetta fé, sem veikin hefur komið upp í á Hólmavík, hefur verið rekið á fjöll með öðru fé, svo að það er ekki ástæðulaust, þó að menn spyrji um þetta, sem ég gerði.

Ég vænti, að hæstv. ráðh. svari þessu hér, annars verð ég að bera fram fsp. um þetta siðar.

Landbrh. (Hermann Jónasson): Herra forseti. Það er eitt, sem ég get sagt í sambandi við þær fsp., sem hér hafa komið fram. Það var að minni tilhlutun, þegar ég fór með þessi mál áður, að gerð var sú ráðstöfun, sem ég vakti athygli á hér áðan, að eftir að unnið hafði verið á ýmsan hátt að útrýmingu veikinnar og unnið hafði verið að því að athuga, hvernig smitun hefði átt sér stað, var fenginn til þess erlendur sérfræðingur, — ég hygg mesti sérfræðingur, sem til var í þessu efni í öllu Bretaveldi, — og dvaldist hann hér, og skilaði það því miður engum árangri. Síðan hafa ýmsir innlendir menn fengið við þetta. Það er löng saga, sem ég ætla ekki að rekja. En eftir að byrjað var á því að hefta útbreiðslu veikinnar, var bersýnilegt, að um bara eitt ráð var að ræða. Í stóli landbrh. var þá maður, sem ekki hafði mikinn kunnugleika á málinu, en bændum var sjálfum gefinn kostur á að velja 5 manna n. til þess að stjórna þessum málum. Í n. eru nokkrir úr hópi alpm., og það hefur aldrei síðan ég kom í starf landbrh. nú, svo að ég muni til, verið neitt látið ógert í þessu máli, sem þessir menn hafa imprað á. Og stundum, ef mér hefur þótt þurfa frekari aðgerða, þá hef ég rekið eftir því. Vitanlega ætti að vera og er sú mesta trygging, sem við getum fengið í þessu efni í landi, þar sem lifir þjóð, sem er ekki allt of fús til að hlýða lagaboðum, að mér finnst, — það er ekki hægt að fá betri tryggingu fyrir því, að þetta sé sæmilega framkvæmt, heldur en að valdir séu til þess menn, sem eiga um ráðstafanir gegn veikinni hagsmuna sinna að gæta meira en nokkrir aðrir. Vitanlega eru ýmis mistök, sem hafa átt sér stað. En það er ekki vafi á því, að í hverjum hópi annarra manna, sem átt hefðu að framkvæma þetta, hefðu mistökin orðið meiri. Það er ekki þægilegt að eiga við vinnubrögð í þessum málum, þar sem vírusinn, sem smituninni veldur, er alls ekki þekktur og ekki vitað, hvernig smitunin fer fram. Meðan svo er, er ekki þægilegt að fást við varnir og því síður þá við lækningu á veikinni.

En viðkomandi þeirri fyrirspurn til viðbótar frá hv. þm. Barð. get ég svarað því, að það hafa verið gerðar samþykktir um það í sauðfjársjúkdóman. að endurbyggja báðar girðingarnar á Vestfjörðum, gera þær tvöfaldar báðar, þannig að það verður vitanlega framkvæmt áður en fé verður sleppt úr húsi í vor. Báðar girðingarnar verða endurbyggðar og tvöfaldaðar, bæði

frá Steingrímsfirði í Berufjörð og eins frá Kollafirði í Ísafjörð.

Viðkomandi réttarrannsókn út af þessu máli er það að segja, að málið hefur verið á því stigi, eins og hv. þm. er kunnugt, að hver maðurinn eftir annan hefur farið þangað vestur til þess að rannsaka, með hverjum hætti veikin hefur komið upp á Hólmavík, en um það liggja ekki fyrir enn, svo að ég viti til, neinar sannanir, hvernig veikin hefur komið þarna upp að nýju. Það er talið líklegast, án þess að ég viti til þess, að fyrir því liggi ótvíræðar sannanir, að sá maður, sem átti það fé, sem veiktist, hafi hirt refi og gefið þeim lungu úr mæðiveiku fé, og að þannig sé hætta á því, að veikin hafi borizt til þeirra kinda, sem smituðust þarna á Hólmavík. Ef það hefði komið fram við þær tvær ferðir eða þrjár, sem sauðfjársjúkdóman. hefur látið fara til þess að rannsaka þetta mál, og ef vitneskja um það er í hennar höndum, að líkur séu fyrir því, að einhver brot hafi verið framín í sambandi við þetta mál, þá stendur sjálfsgætt ekki á mér, ef mér berast skýrslur eða kærur um það atriði, að láta fara fram réttarrannsókn í málinu. En ég tel það hins vegar ekki rétta leið, eins og fyrirkomulagi þessara mála er nú háttað á þessu stigi, að landbrh. taki það upp hjá sjálfum sér að láta fara fram rannsókn á þessu máli, meðan sauðfjársjúkdóman. lætur ekkert frá sér heyra þar um.

Gísli Jónsson: Herra forseti. Ég vil þakka hæstv. landbrh. fyrir þessi svör í sambandi við mína fyrirspurn. Mér þykir vænt um að heyra, að hann hefur gert ráð fyrir, að tvöfaldaðar verði þessar girðingar á Vesturlandi, sem sýnir náttúrlega, að sauðfjársjúkdóman. hefur treyst allt of mikið á fjárskiptin, án þess að gera sjálfsgætt ráðstafanir til þess að halda þessum girðingum við, eins og var áður en skipt var um fé. Sýnir það of mikla bjartsýni eða of mikla vanrækslu hjá n., sem fór með svona stórt mál fyrir þjóðina, enda lutu orð hæstv. ráðh. að því, að honum fyndist forráðamenn þessara mála ekki hafa sýnt áhuga um þetta, eins og vænta hefði mátt, þar sem hann sagði, að ekki stæði á honum að framkvæma það, sem þeir impruðu á í n., og hann þyrfti að impra á ýmsu í þessum málum. Og þá finnst mér, að ráðh. ætti að taka þetta til athugunar, hvort ekki væri hægt að finna aðra betri 5 bændur á landinu í þessa n. heldur en þessa, úr því að svo er komið sem komið er, hvort það er fyrir áhuga-leysi hjá n. eða slysn. Það má einskis láta ófreistað til þess að bæta hér úr. Það er um svo mikið mál að ræða.

Landbrh. (Hermann Jónasson): Herra forseti. Ég vil ekki láta ómótmælt þessari túlkun hv. þm. Barð. á orðum mínum. Ég sagði, að ég efadist um, að framkvæmdin hefði farið betur úr hendi hjá nokkrum öðrum í þessu efni en hjá þessum mönnum, sem eru í sauðfjársjúkdóman. Og þegar ég sagði, að ekkert hefði verið látið ógert, sem n. óskaði eftir, en hins vegar hafði þau ummæli, að ég að sjálfsgæðu vekti athygli á því við n., sem ég teldi að þyrfti að

gera, þá leiðir þetta af mínu starfi. — Ég sé ekki ástæðu til að ræða það mikið, en þessi túlkun hv. þm. er ekki samhljóða því, sem ég vakti athygli á.

2. Raforkusjóður.

Á 6. fundi í Sp., 24. okt., var útbýtt:

Fsp. til fjmrh. um greiðslu til raforkusjóðs [176. mál, 1] (A. 115).

Á 7. fundi í Sp., s. d., var fsp. tekin til meðferðar, hvort leyfð skyldi.

Fsp. leyfð með 29 shlj. atkv.

Á 9. fundi í Sp., 31. okt., var fsp. tekin til umræðu.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 13. fundi í Sp., 8. nóv., var fsp. aftur tekin til umræðu.

Fyrirspyrjandi (Ingólfur Jónsson): Herra forseti. Ég hef leyft mér að bera hér fram fsp. til hæstv. fjmrh. um það, hvenær ríkisstj. hyggst greiða raforkusjóði skuld frá 1946, að upphæð 1½ millj. kr. Ég spyr ekki, hvort ríkisstj. ætli að greiða þessa skuld, heldur hvenær hún hyggst greiða hana. Það er nú svo, að það er dálítið langt um liðið síðan greiða átti skuldina, og raforkumálaskrifstofan hefur reiknað með þessu fé nú á hverju ári. Og þegar spurt hefur verið um þetta hjá hæstv. ráðh., sem með þetta hafa farið, hafa þeir ekki neitað að greiða þetta og ekki heldur játað, heldur færzt svona undan, þannig að ekki hefur orðið úr greiðslu.

Þannig er þessu máli háttað, að eins og kunnugt er, þá var á árinu 1942, þegar raforkusjóður var stofnaður, samþ. að greiða til raforkusjóðs ½ millj. kr. En 1946, þegar raforkul. voru sett, var þetta hækkað í 2 millj. kr. Þess vegna var talið, að fyrir árið 1946 bæri að greiða 2 millj. kr. til sjóðsins, enda þótt ekki væri í fjárl. þess árs, sem samþ. voru í des. 1945, nema ½ millj. kr. Raforkul. voru samþ. 2. apríl 1946, og þau l. upphefja þá með samþykkt þeirra þennan lið á fjárl., sem áður gildi fyrir raforkusjóð, eða ½ millj. kr., og það er ekki deiluefni milli lögfræðinga. Hitt er álitamál, hvort ríkissjóði beri að greiða fullar 2 millj. kr. í raforkusjóð fyrir árið 1946, þar sem ¼ hlutinn af árinu var liðinn, þegar raforkul. voru sett. Það getur því verið deiluatríði, hvort ríkissjóði ber að greiða til raforkusjóðs fyrir þann ¼ hluta úr árinu 1946 og þá 2 millj. kr., og þar með fyrir allt árið, eða aðeins fyrir 9 mánuði ársins eftir að l. tóku gildi. Nú hafa aðeins verið greiddar 500 þús. kr. í sjóðinn fyrir það ár, eins og var á fjárl., og má því deila um, hvort nú er vangreidd 1 millj. eða 1½ millj. kr. Og það er náttúrlega ekki um annað að ræða en að fá laga-skýringar á því hjá mönnum, sem sérstaklega

geta úr því skorið, hvort þetta er 1 millj. eða 1½ millj. Ýmsir lögfræðingar hafa talið, að það bæri að greiða 2 millj. kr. fyrir þetta ár, vegna þess að raforkusjóðsl. næmu úr gildi þann lið fjárl., sem var um raforkusjóð. Aðrir telja þetta álitamál. Hitt orkar ekki tvímælis, að 500 þús. kr. er of lítið. Ríkissjóður er nú í laga-legri skuld við raforkusjóð um 1 millj. kr. eða 1½ millj. kr., og það, sem spurt er nú um, er þetta: Hvenær hyggst ríkisstj. greiða þessa skuld? Ég álit, að þessi skuld sé svo gömul, að ekki sé ástæða til að draga þetta lengur, og ég vænti þess, að hæstv. ráðh. lýsi því nú hér yfir á fundinum, ekki aðeins, að hann ætli að greiða þetta, heldur hvenær hann hyggst láta þessa greiðslu fram fara. Það er kunnugt, og hæstv. fjmrh. veit það manna best, hvernig fjárreiðurnar eru nú í raforkusjóðnum. Fjármagn raforkusjóðs hefur verið allt of lítið undanfarið, og þær framkvæmdir, sem eru á döfinni nú og áttu að ljúkast fyrir næstu áramót, eru nú alveg að stöðvast vegna fjárskorts. Þess vegna væri mikils vert, ef hæstv. ráðh. treysti sér til að lýsa því yfir, að þessi skuld yrði greidd fyrir næstu áramót.

Fjmrh. (Eysteinn Jónsson): Hv. fyrirspyrjandi álitur, að vanskil séu á greiðslum til raforkusjóðs frá 1946 og vill, að raforkusjóði sé greitt þetta fé. Ég vil fara eftir því, hvort fé er veitt á fjárl. fyrir þessari fjárhæð.

Fyrirspyrjandi (Ingólfur Jónsson): Þetta svar hæstv. ráðh. er stutt, en ákveðið. En nú veit hæstv. ráðh., að svona svar er ekki hægt að setta sig við, m. a. vegna þess, að það er tvímælalaust, að ríkissjóði ber að greiða meira fé 1946 en hefur verið gert, og það er tvímælalaust, að lög frá Alp. eins og raforkul. upphefja þann þátt fjárl., sem snertir þennan lið, raforkuna. Þetta veit ég að hæstv. ráðh. hefur leitað sér upplýsinga um, þó að hann sé ekki lögfræðingur. Ég treysti því þá, að hann sé svo sanngjarn að viðurkenna, að ríkissjóði ber að greiða þetta. Hins vegar gæti ég sætt mig við það, að þessi skuld yrði greidd snemma á næsta ári, og ef hæstv. ráðh. fyndist það eðlilegra eða betra að taka þessa upphæð á fjárl., til þess að ekki þurfi að taka hana á fjáráukal, þá er ekki nema sjálfsagt að samþ. það, ef hæstv. ráðh. vill beita sér fyrir því, að þessi upphæð verði tekin á næstu fjárl. alveg aukalega fram yfir það, sem gert hefur verið ráð fyrir að yrði á fjárl. fyrir næsta ár. Það er ekki nema sjálfsagt að koma þannig á móti hæstv. ráðh. og gera samkomulag í þessum efnum. En það, sem vantar í svarið hjá hæstv. ráðh., er þetta: Vill hann beita sér fyrir því, að þessi upphæð, hvort sem er 1 eða 1½ millj., verði sett inn á næstu fjárl. fram yfir það, sem annars yrði sett í fjárl. fyrir næsta ár? Ef hann vill gera það, þá vil ég setta mig við þá afgreiðslu málsins.

3. Jöfnunarverð á olíum og benzíni.

Á 6. fundi í Sp., 24. okt., var útbýtt:

Fsp. til ríkisstj. varðandi olíu- og benzinverð 176. mál, 21 (A. 115).

Á 7. fundi í Sp., s. d., var fsp. tekin til meðferðar, hvort leyfð skyldi.

Fsp. leyfð með 29 shlj. atkv.

Á 9. fundi í Sp., 31. okt., var fsp. tekin til umræðu.

Fyrirspyrjandi (Sigurður Ágústsson): Herra forseti. Eins og hv. þm. mun kunnugt, er verð á olíu og benzíni mismunandi á hinum ýmsu stöðum á landinu. Í Reykjavík, Hafnarfirði og Hvalfirði hefur verðið jafnan verið lægst, en farið hækkandi úti á landi. Þó að öll oliufélögin hafi keppt um að staðsetja oliugeyma á stöðum í nánd við Reykjavík, þá er engin sanngirni í því, að verðið sé hærra úti á landi. Þetta er mjög óheppilegt fyrirkomulag. Rekstur allra þeirra fyrirtækja úti á landi, sem nota olíu og benzin til rekstrar, er því mun dýrari en samskonar fyrirtækja í Reykjavík og Hafnarfirði. Ég vil benda á, að víða í Evrópu er benzín selt við sama verði hvar sem er í sama landinu, hvort sem það er í hafnarborg eða 400–500 km inni í landi. — Oliuflutninga í kringum landið annast oliuflutningaskipin Þyrill og Skeljungur.

Það virðist þörf að athuga nánar verðlagningu hjá oliufélögunum. Verðgæzlustjóri upplýsti í bréfi, að hámarksverð á gasolíu 1950 væri 653 kr. til báta og til húsa 671 kr. smálestin. Þá upplýsir forstjóri Innkaupastofnunar ríkisins, að hann hafi gert samning við oliufélögin 3. apríl 1950 um lægra kaupverð á olíum, eða 120 kr. lægra tonnið. Hvernig má það vera, að hægt sé að setja svona miklu lægra verð á olíu en verðgæzlustjóri er búinn að samþ.? Það er tæplega hægt að gera ráð fyrir, að oliufélögin geri þennan samning án þess að hagnast á söluinni. Í ljósi þessara staðreynda er þörf að athuga þetta nánar.

Á síðasta þingi flutti ég þáttill. um jöfnunarverð á olíum og benzíni, og var hún samþ. hér á Alþ. Þar sem ekkert hefur heyrzt frá hæstv. ríkisstj. um þetta, leyfi ég mér að bera fram eftirfarandi fsp.: 1. Hefur ríkisstj. látið athuga verðlagningu á olíu og benzíni, sbr. þál., er samþ. var á Alþ. 28. febr. s. l.? Hvað liður framkvæmdum til að koma á jöfnunarverði á þessum vörutegundum, eins og sama þál. kvað á um? 3. Má vænta þess, að ríkisstj. leiði þetta mál til lykta fyrir næstkomandi áramót, með þeim árangri, að olíu og benzín verði seld á sama verði á öllum stöðum á landinu, þar sem oliuflutningaskip hafa aðstöðu til að geta losað á birgðageyma oliufélaga eða olíusamlaga?

Viðskmrh. (Björn Ólafsson): Herra forseti. Þál. sú, sem hv. þm. Snæf. vék að og var samþ. á Alþ. 28. febr. s. l., var á þá leið, að ríkisstj. var falið að athuga verðlagningu á olíum og

benzíni með það fyrir augum að athuga álagningu og jöfnunarverð á hinum ýmsu stöðum á landinu. Fjárhagsráði var falið að gera þær athuganir, sem voru nauðsynlegar í þessu sambandi, vegna þess að það er sá aðili, sem um þessi mál fjallar. Þar var rætt um það, hvort gera skyldi nýja rannsókn á reikningum oliufélaganna, en frá því var fallið vegna þess, hve það var mikið verk. Hins vegar lá fyrir síðasta rannsókn, sem gerð var til að finna verðlagsgrundvöll fyrir þessa vöru.

Í ársbyrjun 1949 lét verðlagsstjóri gera rannsókn á rekstri félaganna. Þessi rannsókn var gerð af löggiltum endurskoðendum, sem skiluðu grg. í málinu í janúar 1949. Þegar ákveðið var hámarksverð á benzíni og olíum 1950, var þetta lagt til grundvallar. Rekstrarreikningar félaganna sýna hagkvæman rekstur. Grundvöllur verðlagsins er byggður á því, að fundinn er hinn raunverulegi dreifingarkostnaður félaganna og kostnaði við hverja vörutegund bætt við innkaupsverð og flutningskostnað. Í dreifingarkostnaðinum er meðtalinn allur kostnaður, sem félögin hafa af því að selja vöruna um allt land. Á þessu stigi verðlagsins er raunverulega reiknað sama verð á vörunni um allt land. Frá þessu er síðan dreginn sá tekjuauki, sem stafar af hærri verði úti á landi. Í dreifingarkostnaðinum er innifalinn 4% álagning á kostnað vörunnar eins og hann var fyrir gengisbreyt. Fullyrt er, að sá mismunur, sem er á verði vörunnar á hinum ýmsu stöðum, sé miklu minni en mismunurinn á flutningskostnaði milli staða. Hve þessi verðjöfnun er mikil, telur fjárhagsráð, að ekki sé hægt að segja um nema með ýtarlegri rannsókn á rekstri oliufélaganna.

Það er áætlað, að verði verðjöfnun framkvæmd, mundi verðið hækka í Reykjavík á benzíni um 3.7 aura tonnið, hráolíu 2.9 aura tonnið og á steinolíu 52.3 aura tonnið. Þessar tölur eru miðaðar við síðustu endurskoðun á skýrslum félaganna, og getur þetta breytt eftir breyttu árferði. Það, sem hér liggur fyrir, bendir ótvírætt til, að hægt sé að framkvæma jöfnunarverð á þessum vörum um allt land. Að sjálfsögðu verður verðhækkun á þessum vörum á þeim stöðum, sem nú greiða lægst verð. Þetta yrði að sjálfsögðu kostnaðarauki við útgerð og bifreiðaakstur á þeim stöðum. Ég hef ekki talið ástæðu til, skv. þáttill., að bera undir ríkisstj., hvort hún telji ástæðu til að taka sérstaka afstöðu til málsins. — Ég hygg að þessar upplýsingar svari að verulegu leyti þeirri fyrirspurn, sem fyrir liggur.

Fyrirspyrjandi (Sigurður Ágústsson): Herra forseti. Ég þakka hæstv. viðskmrh. fyrir svör hans, en ég verð að segja, að þau eru hvergi nærri tæmandi. Það voru mér sérstök vonbrigði, að hann skyldi ekki geta lýst því yfir hér í Sp., að farið hafi verið eftir óskum Alþ. um jöfnunarverð á þessum vörum. Vilji Alþ. kom skýrt í ljós í þessu máli, og er sannarlega orðið tímabært að gera eitthvað til að koma þessu á. — Í þessu sambandi má benda á, að s. l. 20 ár hafa allar þungavörur, sem fluttar hafa verið til landsins á vegum Eimskipafélags Íslands, verið

fluttar til allra staða á landinu á sama flutningsgjaldi og til Reykjavíkur. Það er undarlegt, ef ekki er hægt að haga þessu eins með olíur og benzín. Það er ekki rétt að láta það vera áfram óhagstæðara að reka fyrirtæki úti á landi vegna þess, að byggðar eru olíustöðvar í nánd við Reykjavík.

Ég vona, að ríkisstj. taki þetta til athugunar og sjái sér fært að koma á jöfnunarverði á olíum og benzíni.

Viðskmrh. (Björn Ólafsson): Herra forseti. Flutningi á venjulegum verzlunarvarningi verður ekki jafnað saman við flutning á benzíni og olíum til dreifingar út um landið. Ég vil benda hv. þm. á, að þótt slíkri verðjöfnun verði komið á, hindrar það engan í að kaupa olíu beint frá útlöndum. Hér er frjálfs verzlun, og það má hver panta það, sem hann vill. Mönnum hefur ekki þótt borga sig að flytja olíu í smáslöttum til landsins og fá hana ekki keypta við sama verði og þessi félög fá með því að kaupa hana í stórum förmum. Þetta vandamál, sem hér er rætt, sprettur af því, að allt benzín er flutt til landsins í svo stórum förmum, að það er hvergi hægt að losa þá utan Reykjavíkur. Svo verður að taka það úr tönkum hér og flytja það til smástaða utan Reykjavíkur. — Ég skal ekki deila um þessa hlið málsins, en bendi á, að ég hef ekki skoðað þessa þátt. Þannig, að þetta væru fyrirmæli til ríkisstj. um að koma þessu á, heldur farið fram á ýtarlega athugun. Ég tel, að fyrst og fremst þurfi að fá upplýsingar frá þeim, sem bezt þekkja, hvort þetta sé framkvæmanlegt. Hitt er annað mál, að þetta mundi eflaust vekja óánægju hjá þeim, sem þurfa að kaupa benzín og olíur á hlutfallslega hærra verði en verið hefur.

Gísli Jónsson: Herra forseti. Ég vil taka undir það með hv. þm. Snæf., að svör hæstv. viðskmrh. voru ekki tæmandi. Á síðasta Alp. urðu miklar umr. um það, að athuga þyrfti álagningu olíufélaganna og stórkostlegan undandrát í sambandi við verðfellingu krónunnar og hvernig eitt fyrirtæki gæti selt olíu á 120 kr. ódýrara tonnið. Svar við þessu kom ekki fram í ræðu hæstv. ráðh. Ef hæstv. ráðh. telur sér ekki skylt að rannsaka þetta, veit ég, að hann gegnir ekki skyldu sinni í embætti. Fáir ég ekki betri upplýsingar um þetta, geri ég tilraun til, að till. verði þannig orðuð, að ekki leiki vafi á, hvað athuga eigi í þessu máli, og hæstv. ráðh. skjóti sér ekki undan að svara í skjóli þess, að orðalagið sé ekki nógu skýrt. Ég vil segja, að það sé ófyrirgefanlegt, ef hann gefur ekki allar upplýsingar um þessa álagningu, sem hægt er.

Lúðvík Jósefsson: Herra forseti. Ég er sam-mála síðasta ræðumanni, að ég tel svör hæstv. ráðh. ónóg. Það er alveg sérstakur skilningur hjá hæstv. ráðh., að hann hafi verið beðinn um upplýsingar um verð á olíum. Það var lagt fyrir ríkisstj. að koma á ákveðnu jöfnunarverði á olíum og benzíni, en hæstv. ráðh. telur það vist fyrir utan sinn verkahring. Nál. ber greinilega með sér, að meining meiri hl. þm. er sú, Alþt. 1951. D. (71. löggjafarþing).

að hér sé komið á ákveðnu jöfnunarverði. Mér skilst, að ráðh. telji þetta fyrir utan sinn verkahring og vilji færa rök fyrir því, að eðlilegt sé, að annað verð sé á þessum vörum úti á landi en í Reykjavík, vegna þess að hingað sé flutt aðalmagn af þessari vöru. Á s. l. Alp. var það upplýst, að fyrir lægju tölur, sem sýndu, að meiri hluti olíunnar væri fluttur út á land. Það er vitanlega hagkvæmara að flytja olíu inn í stórum förmum, og er fragtin vitanlega lægri af olíunni, sem er skipað hér á land, en þeirri, sem er dreift héðan um landið, af því að henni er allri skipað á land hér. Það var tvímælalaust vilji Alp., að komið verði á jöfnunarverði á olíur. — Hæstv. viðskmrh. gat ekki um eina tegund af olíu, svörtu, þykku olíuna, sem togaraflotinn notar, en það er miklu meiri verðmis-munur á henni en á öðrum tegundum olíu.

Annars verð ég að segja það, að hafi hæstv. viðskmrh. ekki skilið þáttill. sem beina yfirlýsingu um vilja Alp., þá sé óhjákvæmilegt fyrir þingið að gera þetta skýrara, og verði þá að leggja svo fyrir með l., að koma skuli jöfnunarverði á olíur.

Vilhjálmur Hjálmarsson: Ég vil láta í ljós mikil vonbrigði yfir því, að hæstv. viðskmrh. hefur ekki skilið þáttill. sem vilja Alp. fyrir því að setja jöfnunarverð á olíur um land allt. Skattur sá, er landsbyggðin greiðir nú til höfuðstaðarins í gegnum verzlunina, er sannarlega svo hár, að full þörf er leiðréttingar á einhverjum sviðum.

Mér er ljóst, að ýmsir annmarkar eru á framkvæmd þessa máls, m. a. vegna þess, að olíuverzlunin er ekki öll á einni hendi. Þeir erfiðleikar ættu þó ekki að vera óyfirlýganlegir, enda kom það beint fram í ræðu hæstv. viðskmrh.

Ég vil mjög taka undir það með þeim hv. þm., sem hér hafa talað, að ég tel afstöðu hæstv. ráðh. furðulega. Mér sýnist þál. frá í fyrra alveg ótvíræð. Og ég tel fráleitt, að hæstv. ráðh. sniðgangi slíkar þál. svo gersamlega sem hér hefur verið gert.

Hæstv. ráðh. sagði, að þrátt fyrir ýmsa annmarka á því að koma jöfnunarverði á, þá væri það mögulegt. Og því á líka hæstv. ráðh. að gera það.

Annars stóð ég upp til þess að biðja hæstv. viðskmrh. að gefa alveg ákveðna yfirlýsingu um það, hvort hann skilur þáttill. frá síðasta þingi sem beina viljayfirlýsingu Alp. eða ekki.

Viðskmrh. (Björn Ólafsson): Ég vil endurtaka það, sem ég sagði áðan, að ég skil ekki þáttill. sem beina og ótvíræða fyrirskipun frá Alp. um, að það ætti að koma jöfnunarverði á olíuna, heldur nánast svo, að rannsaka skuli, hvort hægt væri að koma þessu fyrirkomulagi við. Ef það væri eindreginn vilji Alp. að koma þessu jöfnunarverði á, yrði það að koma fram á skýrari hátt.

Gísli Jónsson: Herra forseti. Ég vil benda hæstv. viðskmrh. á, að það kom fram í upplýsingum hans, að nokkuð hefði þegar verið gert

í því að jafna oliuverðið. Hann gaf að visu ekki upp, hve mikill — ef einhver væri — hluti dreifingarkostnaðarins er innifalinn í því verði, sem ollan var seld á í Reykjavík. Hann hefur með þessu stigið sporið til hálf. Hins vegar er ekkert upplýst, hvers vegna oliufélögin geta selt olíuna 120 kr. ódýrara til ríkis en til einstaklinga. — Ég vil einnig benda á, að ríkið hefur fengið yfir 1 millj. kr. í tekjur á ári af oliuskipti, sem það á, og notað í eyðslufé.

Ég vil því eindregið mælast til þess, að hæstv. viðskmrh. snúi sér af meiri alvöru að því að framkvæma vilja Alp. í þessu máli og stigi það skref til fulls, sem hann hefur þegar stigið til hálf.

Viðskmrh. (Björn Ólafsson): Herra forseti. Mér þykir fullmikill hiti kominn í hv. þm. Barð. í þessum umr. Þótt ég svari hér fsp. í þinginu, er ég alls ekki fyrir neinum rétti hjá honum.

Ég vil enn fremur benda honum og öðrum hv. þm. á, að ég á engan þátt í verzlun með olíurnar. Og þótt ég hafi upplýst, að það hafi verið gerð nokkur verðjöfnun á olíum (HV: Það sýnir, að hægt er að jafna oliuverðið til fulls.), þá hef ég ekki látið uppi neitt álít á því, hvort ég sé með eða móti jöfnunarverði. Ég hef aðeins verið að gefa upplýsingar um ástandið í þessum málum eins og það er, en stj. hefur enga yfirlýsingu gefið um afstöðu sína með eða móti jöfnunarverði á olíum.

Það mætti æra óstöðugan að svara öllum smáatriðum, sem hægt er að spyrja um svona mál. Ég vil aðeins benda á, að kostnaðurinn við að koma olíum út á land er geysimikill, og ef olíurnar væru seldar hér, minnkaði dreifingarkostnaður stórkostlega. Samkvæmt þeim upplýsingum, sem ég hef fengið frá oliufélögnum, kemur fram, að heildarkostnaður er kr. 204,03, og er þá kominn inn í þá tölu allur dreifingarkostnaður, sem er 33.06 kr. hærri úti á landi. — Þetta eru tölur, sem sýna, hvernig verðhlutfallið er úti á landi og hér í Reykjavík. Annars tel ég ekki, að málið verði miklu ljósara, þótt ég fari að þylja hér langan lista af tölum.

4. Drykkjumannahæli.

Á 6. fundi í Sp., 24. okt., var útbýtt:

Fsp. til heilbr.- og félmrh. um drykkjumannahæli [76. mál, 3] (A. 115).

Á 7. fundi í Sp., s. d., var fsp. tekin til meðferðar, hvort leyfð skyldi.

Fsp. leyfð með 29 shlj. atkv.

Á 9. fundi í Sp., 31. okt., var fsp. tekin til umræðu.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 13. fundi í Sp., 8. nóv., var fsp. aftur tekin til umræðu.

Fyrirspyrjandi (Gísli Jónsson): Herra forseti. Eins og kunnugt er, hófust templarar handa um að koma upp vísi að drykkjumannahæli í Kumb-aravogi. Ríkissjóður yfirtók þetta verkefni og kom á stofn drykkjumannahæli í Kaldaðarnesi. Nú hefur það hæli verið lagt niður og eignin afhent fyrir lítið gjald. Eftir að þetta skeði, var breytt l. um drykkjusjúka menn og drykkjumannahæli og ákveðið, að ríkissjóður skyldi leggja til 750 þús. kr. á ári af ágóða vínverzlunarinnar til þess að koma þessari stofnun upp og bæta úr þessum málum. Þá var ekki farið að ráðum þeirra manna, sem höfðu ekki trú á því fyrirkomulagi, sem markað er í l., heldur eftir ráðum annarra aðila og keypt jörðin Úlfarsá til þess að gera þar tilraun, sem þeir, sem bezt þóttu hafa vit á málinu, álitu að mundi gefa beztan árangur. Út af því hef ég leyft mér að spyrja hæstv. ráðh.: 1. Hvað margir drykkjusjúklingar hafa dvalist á Úlfarsá á þessu ári, hve löng hefur dvöl hvers sjúklings verið, og hver er árangurinn? 2. Er fyrirhugað að auka starfrækslu hælisingis, og ef svo er, þá á hvern hátt? 3. Hver er orðinn stofnkostnaður hælisingis frá upphafi, og af hvaða fé er hann greiddur? 4. Hver er rekstrarkostnaður hælisingis orðinn til 1. okt. þ. á.? 5. Hvaða ráðstafanir hugsar ríkisstj. sér að gera til bjargar þeim ofdrykkjumönnum, sem enn ráfa hér um og dveljast um nætur í kjallara lögreglunnar eða undir berum himni, hvernig sem viðrar?

Mér er kunnugt um, að áhyggjur fyrir þessum hópi manna eru mestar hjá þeim mönnum, sem hugsa um þessi mál, og það er alvarleg krafa, að aðrar og meiri aðgerðir séu gerðar í sambandi við þessi mál og úrbætur en sýnilega hefur orðið þrátt fyrir hina nýju löggjöf. Ég vænti þess, að það komi fram í svari hæstv. ráðh., að undirbúningur sé hafinn undir það, að svo verði.

Forsrh. (Steingrímur Steinþórsson): Herra forseti. Ég vil út af þessari fsp. hv. þm. Barð. gefa þessar upplýsingar: Jörðina Úlfarsá fékk rn. til umráða seint á árinu 1949 og greiddi kaupverð hennar til búnaðardeildar atvinnudeildar háskólans, sem þá var talin eigandi hennar, sem nam 210 þús. kr., eins og jörðin var þá. Þá var hafizt handa um húsabætur þar með það fyrir augum, að hægt væri að setja þar upp smáhæli fyrir drykkjusjúklinga. Það var unnið að þessari húsagerð og breytingum á húsum og viðaukum árið 1950, og mátti telja, að því væri lokið í árslok 1950. Til þess hafði alls verið varið 171252 kr., svo að stofnkostnaður hælisingis frá upphafi, kaup á jörðinni og þær byggingar, sem settar voru upp, hefur verið alls 381252 kr. Fyrir þetta hefur verið greitt af eignahreyfingalið 20. gr. utan fjárl.

Ég vil taka það fram, að þessar ráðstafanir allar voru gerðar áður en ég tók við heilbrmrn., þó að það væri mitt verkefni að sjá um framkvæmdina eins og búið var að leggja grunninn að henni. — Í þessu sambandi vil ég geta þess, að það hefur komið í ljós, að fleira þarf að gera þarna en gert var í fyrstu. T. d. hefur komið í ljós, að þar er ekki nægilegt neyzlu-

vatn, og t. d. var það svo í sumar, að leita varð sérstakra ráðstafana til þess að ná í vatn. Nú er verið að athuga, hvernig hægt sé að bæta úr þessu, því að ómögulegt er að hafa þar hóp manna öðruvísi en að búið sé að tryggja slíkt. Þetta kom ekki fram fyrr en í hinum miklu þurrkum í sumar, en að þessu er verið að vinna.

Það eru engir drykkjusjúklingar til dvalar á Úlfarsá enn, eins og ég geri ráð fyrir, að hv. þm. sé kunnugt, og þar af leiðandi er ekki um neinn rekstrarkostnað að ræða. Það var tekið það ráð í vor, að manni var leigð jörðin til þess að nytja hana í bili með því skilyrði, að hann yrði fyrirvaralaust að hverfa af henni hvenær sem væri. Þetta var gert vegna þess, að sérfræðingar rn. í heilbrigðismálum lögðu á móti því í vor, þegar rn. var að afla sér upplýsinga hjá þeim um það, hvort þeir vildu láta starfrækja þetta hæli, að þarna væri sett upp sjálfstæð, ríkisrekin stofnun með forstjóra og starfsfólki. (*Ljóh*: Hverjir eru þeir sérfræðingar?) Yfirmaður þeirra mála er landlæknirinn. En þeir lögðu til, að jörðin yrði leigð völdum ábúanda með þeim skilyrðum, að hann tæki að sér sérstaklega þá vistmenn, sem hægt væri að taka á hælið, sem eru í mesta lagi 10, fyrir ákveðið umsamið daggjald, sem að einhverju leyti yrði miðað við dvalarkostnað á sjúkrahúsum. — Þetta voru þær till., sem landlæknir lagði til varðandi rekstur hælisisins. Rn. féllst á, að það væri rétt að reyna þetta, ef unnt væri, og af þeim ástæðum var hælið ekki tekið til rekstrar í vor og enn hefur ekki heppnast að fá mann, sem vildi taka jörðina og búa á henni með þeirri kvöð, sem því fylgir að taka við þessum vistmönnum og sjá um þá, að sjálfsögðu undir eftirliti heilbrigðisstjórnarinnar, sem gert er ráð fyrir í l. að sé yfirlæknirinn og læknarnir á Kleppi, því að það liggur í hlutarins eðli, að ekki er til neins að reyna þetta á þessum grundvelli nema með völdum manni og völdum hjónum, því að það veltur ekki minna á húsmóðurinni á slíku heimili, ef slík tilraun ætti að takast samlega. Það hefur sem sagt ekki enn þá tekizt að fá slíkan mann, og heppnist ekki þessi leið, sem lögð er sérstaklega til af sérfróðum mönnum, þá mun rn. fara aðra leið í þessum efnum og láta reka hælið sem deild frá Kleppsspítalanum með einhvers konar fráhlaupi starfsfólkins þar. Og þetta mundi verða sett í gang nú á þessum vetri eða næsta vor, eftir því sem ástæður eru fyrir hendi.

Ég held þá, að ég hafi svarað 4 fyrstu liðum fsp., en svo er 5. liðurinn, sem ég vil fara örfáum orðum um. Í l. þeim, sem hv. fyrirspyrjandi vitnar til, sem eru l. frá 1949 um meðferð ölvæðra manna og drykkjusjúkra, er gert ráð fyrir þrenns konar sjúkrahúsum eða hælum fyrir menn, sem eru ofdrykkjumenn. Í fyrsta lagi hæli reknu af ríkinu, þar sem gert er ráð fyrir að séu sérstaklega menn með góðar batahorfur að ráði sérfróðra manna, og mundi það þá vera svipað hæli og reiknað er með hvað Úlfarsá snertir. Í öðru lagi er gert ráð fyrir sjúkrahúsi eða deild við sjúkrahús, sem sveitarfélög kæmu upp, þar sem ástæða sé til, að ríkið veiti styrk samkv. ákvæðum l. um sjúkrahús, nr. 30 frá

1933. Og í þriðja lagi er gert ráð fyrir gæzluvistarhæli fyrir drykkjusjúka menn, sem hafa minni batahorfur en þeir, sem ætlað er að búa við hin ríkisreknu hæli. Með öðrum orðum, það er gert ráð fyrir, að þessir sjúklingar séu flokkaðir af sérfróðum mönnum og skipt niður á hæli, þar sem þetta kerfi er komið upp, eftir því sem talið er heppilegt, og eins er gert ráð fyrir, að þessi hæli séu rekin af sveitaheimilum með styrk frá ríkinu. Ég hef ekkert legið á því, að þau sveitarfélög, sem vildu leggja í slíka hælisstofnun, ættu að fá viss fjárframlög frá rn. samkv. þeim l., sem hér um ræðir, og það fé er til, því að nú er til tveggja ára framlag samkv. l. um meðferð ölvæðra manna og drykkjusjúkra, 750 þús. kr. á ári, fyrsta framlag frá 1950, og þetta er annað árið. Það er gert ráð fyrir, að sveitarfélög hafi frumkvæðið hvað snertir þessar hælisstofnanir.

Ég held, að hv. fyrirspyrjandi hafi spurt um það í einhverjum þessum lið, hvort hugsað væri að stækka hælið á Úlfarsá frá því, sem nú er. Ég vil geta þess, að engar ráðagerðir eru um það að svo stöddu, og ég hygg, að það sé ekki rétt að leggja í að stækka þetta hæli, heldur eigi að reyna, hvernig gengur með rekstur hælisisins, og ég held, að það eigi þá heldur að nota það fé, sem ríkið hefur til umráða, til annars hælisis. Svo tel ég, þó að ég vilji ekki telja mig hafa mikla þekkingu á þessum málum, eins heppilegt að byggja í smáum stíl hvað þessi hæli snertir, sérstaklega ef unnt er að koma því fyrir á þann hátt, sem hugmyndin er, að reyna að koma þessum mönnum fyrir sem vistmönnum hjá einhverjum góðum forráðamanni, sem sinnti jörðinni samtímis. Hitt er annað mál, að ef þetta er rekið sem ríkisrekið hæli með svo fáum sjúklingum sem hér um ræðir, þá má segja, að þetta mundi verða of dýrt, nema hælið væri stærra.

Að svo stöddu sé ég ekki ástæðu til að segja fleira um þetta.

Fyrirspyrjandi (Gísli Jónsson): Ég vil leyfa mér að þakka hæstv. ráðh. fyrir mjög greinargóð svör í þessu máli. Það er komið hér í ljós allt, sem við spáðum um þessi mál, sem vorum á móti löggjöfinni, og alveg sérstaklega í sambandi við gæzluvistarhælin. Við spáðum því, að bæjar- og sveitarstjórnirnar mundu aldrei ráðast í að koma þessum hælum upp með 60% greiðslum frá sér og 40% frá ríkinu. Ég álit, að það hefði átt að byggja þessi hæli fyrir það fé, sem nú er lagt til hliðar og til mun vera í sjóði, 1½ millj. kr., og mér fyndist, að næsta sporið ætti að vera, að l. verði breytt á þessu þingi þannig, að þetta fé verði notað til þess að hefjast handa um að byggja hæli yfir þessa sérstöku menn.

Hvað svo liður þeim tilraunum, sem verið er að gera á Úlfarsá, þá hafa spádómar okkar þar einnig rætt, og þær till., sem sérfræðingarnir gerðu á Úlfarsá, eru ekki byggðar á raunverulegri reynslu eða þess að vænta, að sá árangur verði, sem þeir vonast eftir.

Mér þykir rétt að láta það koma fram í sambandi við þetta, að við nm. í fjvn. áttum tal við

fangavörðinn á Litla-Hrauni, þar sem nú munu vera um 30 fangar, og fullyrti hann við okkur, að a. m. k. helmingurinn af öllum þeim fjölda, sem þar er, væru beinlínis menn, sem ættu að vera á drykkjumannahæli, en alls ekki í fanga-húsi eins og þar er og torvelda mjög þá starfsemi, sem þar er rekin. Væri til athugunar, þegar þessi mál eru tekin fyrir á Alþ., að sameina í flokk þá menn, sem eiga þar ekki heima, og byggja yfir þá, sem hér ráfa á götunni, samtímis því sem byggt er yfir þann fjölda, sem þar er, en ætti að vera í sjúkrahúsi.

Ég vil svo endurtaka þakklæti mitt til hæstv. ráðh. fyrir svör hans, því að það er þegar upplýst allt, sem ég óskaði sérstaklega í sambandi við fyrirspurnina.

Gunnar Thoroddsen: Herra forseti. Það er vissulega ekki að ófyrirsynju, að hv. þm. Barð. bar fram fsp. um þetta mál, því að sannast sagna hefur framkvæmdin samkv. 1. frá 1949 um meðferð ölvaðra manna og drykkjusjúkra farið mjög í handaskolum, svo að vægt sé til orða tekið. Eins og hæstv. forsrh. tók fram, gera 1. ráð fyrir þrenns konar stofnunum. Í fyrsta lagi stendur í 8. gr.:

„Á kostnað ríkisins skal reisa og reka í sambandi við geðveikrahælið og í hæfilegri nálægð þess gæzluvistarhæli fyrir drykkjusjúka menn, er fyrst og fremst sé miðað við þarfir þeirra sjúklinga, sem ætla má, að eigi sér sæmilegar batahorfur.“

Varðandi drykkjumannahæli, þá hefur það mál mjög farið á annan veg undanfarin ár en æskilegt hefði verið. Fyrst var reynt í Kumburavogi, síðan í Kaldabarnesi, og mistókst á báðum stöðunum. Nú er von um að koma upp slíku hæli á Úlfarsá. En þegar jörðin var keypt og húsabótum lokið, þá er látið liða upp undir heilt ár án þess að hælið taki til starfa, því að hæstv. ráðh. upplýsir, að um síðustu áramót hafi húsabótum þar verið lokið. Ástæðan, sem hæstv. ráðh. færir fram fyrir því, að hælið er ekki tekið til starfa, þetta hæli, sem ríkið samkv. 1. skal reisa og reka, er sú, að sérfræðingar heilbrunn., þ. e. landlæknir, hafa lagt á móti því, að þarna væri sett upp sjálfstæð ríkisstofnun. Ég verð að segja, að mér finnst þetta óskiljanlegt. Landlæknir hefur sjálfur samið þessi 1. að mestu leyti, og þar segir hann beinlínis, að ríkið skuli reisa og reka þetta hæli. Þegar það er fullbúið, leggjur hann eindregið til, að ríkið reki ekki hælið sem sjálfstæða stofnun. Það er erfitt að fóta sig á því, hvað hér liggur á bak við, og mér virðist, að ríkið hafi ekki gætt sinnar skyldu í þessum efnum.

Önnur tegund hæla er, eins og hæstv. ráðh. gat um, gæzluhæli fyrir drykkjusjúklinga, sem ættu að fá þar vist í langan tíma. Það er engin fyrirskipun í 1. um að reisa slík hæli, en ef einstök sveitarfélög óska þess, þá þarf leyfi ráðh. til þess að fá styrk til þess, % stofnkostnaðar. Reykjavíkurbær hefur undanfarin ár undirbúið að koma upp slíku hæli, og munu vera orðin 3 ár síðan ég kvaddi til ráðuneytis ýmsa menn, sem mestan kunnugleik hafa í þessum málum, sakadómara, lögreglustjóra, stórtempl-

ar, formann áfengisvarnanefndar kvenna og fleiri aðila, til þess að gera till. um fyrirkomulag og staðarval. Eftir langa athugun komust allir þessir aðilar og bæjarráð Reykjavíkur og bæjarstjórn einróma að þeirri niðurstöðu að stofnsetja hælið allanzt frá Reykjavík, og virtist lítil fyrirstaða verða úr þessu, þar sem þessir aðilar höfðu að lokum allir orðið sammála. Ég átti tal um þetta við hæstv. ráðh. og skrifaði rn. um málið í fyrra með bréfi 25. okt. 1950, þar sem ég skýrði frá þessu og óskaði eftir leyfi rn. til þess að stofnsetja þetta hæli fyrir þessa krónisku drykkjumenn eða róna, eins og þeir eru kallaðir á venjulegu máli, og þar með að fá styrk til þess. Eftir að þetta bréf var sent, var haldinn fundur með þessum sérfræðingum hæstv. ráðh. og með þeim afleiðingum, að þó að nú sé komið ár síðan, hefur bæjarstjórnin ekki fengið leyfi til þess að stofnsetja þetta hæli. Ég veit vel af viðtölum mínum við hæstv. ráðh., að hann er allur af vilja gerður og skilur nauðsyn þessa máls, en því miður, — og það er að minnu viti hans eina sök, — hefur hann látið þessa sérfræðinga ráða um of gerðum sínum í þessu máli, og kemur það fram í því, að Úlfarsá hefur ekki tekið til starfa og Reykjavíkurbær hefur ekki verið leyft að reisa þetta gæzluvistarhæli, sem fullkomið samkomulag er um í bæjarstjórn að setja á stofn og þar sem bærinn hefur forgöngu um að greiða % stofnkostnaðar og rekstrarkostnaðar. Mér þykir þetta miður farið, að svo skuli vera. En ég verð að segja það hér, sem er flestum þm. kunnugt, að það er alls staðar sama eyðimörkin, þar sem andi núverandi landlæknis svífur yfir vötnunum.

Þriðja tegund hæla, sem 1. gera ráð fyrir, er sú, sem langmestum ágreiningi veldur og um ræðir í I. kafla, og það er að byggja sérstaka sjúkradeild á Kleppi og flytja þangað alla, er úr umferð eru teknir, til rannsóknar, hvort sem þeir eru drykkjumenn eða hafa aldrei áður lent í höndum lögreglunnar. Um þetta er ákaflega mikill ágreiningur, hvort það sé nauðsynlegt. Læknar hafa látið í ljós þá skoðun, að gæzluvistarhæli fyrir róna og klínikhæli fyrir drykkjusjúklinga og spítalabygging sé allt meira aðkallandi en viðbótarbygging við Klepp. Ég skal ekki fella neinn dóm um, hver er heppilegasta lausnin á þessu í framtíðinni, en það er álit lækna, að þetta sé minnst aðkallandi. — Ég vildi láta þetta koma fram vegna þess, að vel mátti misskilja orð hæstv. ráðh.

Forsrh. (Steingrímur Steinþórsson): Herra forseti. Það voru aðeins örfá orð vegna ummæla hv. 7. þm. Reykv. Hann sagði, að það hefði verið eitthvað í ummælum mínum þannig, að mætti misskilja það. Ég tók fram, að rn. væri reiðubúið að leggja fram fé til sveitarfélaganna, og þá fyrst og fremst til Reykjavíkurbæjar, til þeirra hæla, sem hér er rætt um og samkv. 1. sveitarfélögin eiga að standa að að reisa. En úr því að hv. 7. þm. Reykv. fór að rifja upp um það hæli, sem hann kallar rónahæli, sem mér finnst nú varla þinghæft orð, vil ég leyfa mér að taka fram, að svo er komið að orði í 1., með leyfi hæstv. forseta:

„Geðveikrahælið á Kleppi hefur með höndum yfirumsjón með gæzlu drykkjusjúkra manna þeim til umönnunar og lækningar samkv. ákvæðum laga þessara.“ — Og svo segir, að þau sveitarfélög, er koma upp hælum fyrir drykkjusjúka menn, eigi að fá til þess styrk úr ríkissjóði. — Það, sem ber á milli hjá bæjarstjórn Reykjavíkur og landlækni, er aðeins það, hvar hælið skuli reist.

Ég kunni illa við ummæli hv. 7. þm. Reykv. um landlækni, að allt væri eyðimörk, er hann kæmi nærri, því að hann er mætur embættismaður og samvizkusamur og grandvar í sínu embætti. Ég tel ekki sæmandi að hafa slík orð um mætan embættismann ríkisins hér á Alp. (JóhH: Ef það er rétt og viðeigandi.) Það er ekki rétt og viðeigandi, og embættismenn eiga rétt á sér ekki síður en aðrir menn. Það er ekki einungis landlæknir, heldur einnig yfirmaðurinn á Kleppi, sem telur fjarri lagi að ætla að reisa hælið svo langt frá Reykjavík. Vitanlega verður að komast að samkomulagi um þetta, en ég verð að taka tillit til þess, sem sérfræðingar segja um þetta. (HV: Hvar átti þetta hæli að vera?) Ég held, að það sé best, að hv. 7. þm. Reykv. svari því. — Mér finnst málið vera á því stigi, að það verði að reyna að ná samkomulagi. Ég vil mega vænta þess, að hv. 7. þm. Reykv., borgarstjórnin í Reykjavík, taki málið upp að nýju og reyni að ná samkomulagi um, hvar hælið skuli reist. — Það var aðallega þetta, sem ég sá ástæðu til að taka fram.

Hv. þm. Barð., fyrirspyrjandi, lét orð falla um það, að sennilega þyrfti að breyta löggjöfinni að einhverju leyti, og getur það vel verið. Ef á að safna saman á næstu árum fjárfúlgum, sem ekki eru notaðar, tel ég betra að breyta löggjöfinni, svo að hægt sé að hefja framkvæmdir í þágu þessa máls, sem allir eru sammála um að sé mjög nauðsynlegt. Ég skal ekki neita því, að undirbúningurinn hefur dregið, og kannske óþarflega lengi, eins og hv. 7. þm. Reykv. sagði, en það er ekki eingöngu rn. að kenna, því að ekki hefur verið sýndur fullur samkomulagsvilji af hálfu stjórnar Reykjavíkurbæjar. Ef erfitt er að komast að samkomulagi, hljóta oftast tveir að eiga þar sök á. Vona ég, að úr þessu greiðist, en treysti mér hins vegar ekki til að leggjast gegn álit og till. sérfræðinga í þessu máli.

Gunnar Thoroddsen: Herra forseti. Ég þarf raunar engu við að bæta. Hæstv. ráðh. telur varla sæmandi að gagnrýna fjarstaddan embættismann. Ég er honum ekki sammála um það, að hér sé ekki heimilt að gagnrýna störf embættismanna. Það voru aðeins tvö atriði, sem ég gagnrýndi, þ. e. að hælið á Úlfarsá skuli ekki vera tekið í notkun og að hann skyldi koma í veg fyrir, að Reykjavíkurbær fengi að reisa þar hæli. Mér finnst ástæða til að nefna landlækni, því að hæstv. ráðh. sagði hann vera ráðunaut í þessum málum.

Ég vil að lokum andmæla því, sem hæstv. ráðh. sagði, að það hefði ekki verið sýndur fullur vilji til samkomulags af hálfu stjórnar

Reykjavíkurbæjar. Þetta eru ómakleg ummæli, því að fyrir mína forgöngu voru fengnir fróðir menn til að ná samkomulagi. Þegar samkomulagi var náð, átti ég munnlegar viðræður við hæstv. ráðh. og mæltist eindregið til þess við hann að láta ekki ágreining um staðarval teyja fyrir málinu. Lét hann ráðunauta sína hafa úrslitaatkvæði um málið. Þegar bæjarstjórnin var búin að fara fram á stofnun hælis og benda á stað, sem var hafnað, stæði næst honum að benda á annan stað. Við erum reiðubúnir að taka upp viðræður um nýjan stað. Þeir staðir, sem landlæknir hefur bent á, — sérstaklega einn staður, — hafa ekki fengið neinn byr hjá neinum þessara manna, vegna þess að hann er of nálægt Reykjavík. Flestir eru þeirrar skoðunar, að hælin eigi að vera í nokkurri fjarlægð frá Reykjavík, en ekki við bæjardyrnar eða innsiglinguna til Reykjavíkur.

Skúli Guðmundsson: Herra forseti. Í síðasta tölulíð þessarar fsp. er minnst á kjallara lög-reglustöðvarinnar. Ég geri ráð fyrir, að þar sé átt við fangahúsið við Pósthússtræti. Mér þykir ástæða til að minnst á það í sambandi við þetta mál. Bæði ég og fleiri hafa heyrt ómunnlegar lýsingar á því húsnæði, sem þar er notað sem fangageymsla, og er þannig látið af því, að varla getur talizt sæmandi af því opinbera að nota það sem fangageymslu, þó að ekki sé nema stuttan tíma í senn. Mér fyndist ástæða til að beina þeirri fsp. til hæstv. ríkisstj., hvort ráðstafanir hafi verið gerðar til að fá viðunandi húsnæði til þessara nota. Þessi fsp. er stíluð til félmrh., en þetta mundi sennilega frekar heyra undir dómsmrh. Ef til vill væri þinglegra að beina um þetta sérstakri fsp. til hæstv. dómsmrh., en þó vildi ég hreyfa þessu máli í sambandi við þessar umr.

Lárus Jóhannesson: Herra forseti. Í fjárlfrv. er gert ráð fyrir, að brúttótekjur af áfengis-sölunni næsta ár verði um 60 millj. kr. Sem betur fer er það svo, að allur þorri þeirra manna, sem neyta áfengis, hefur ekki verulegan skaða af því. En talið er, að 2—3% af þeim, sem neyta þess, séu sjúkir af eins konar of-næmissjúkdómi, sem þeir ráða ekki við. Nú er þjóðfélaginu auðvitað skylt að sjá fyrir sínum sjúklingum á sem beztan hátt. En mér finnst þessi skylda enn þá ríkari hvað snertir þessa sjúklinga, af því að þjóðfélagið gerir sér sjúkdóm þeirra að tekjulind. Hins vegar hefur það viðgengizt lengi, að þessum sjúklingum er ekki sinnt sem vera ber. Kann það að vera sumpart af því, að menn hafi ekki gert sér ljóst, að hér væri um sjúkdóm að ræða. En það er skoðun mín, að úr því að þetta er viðurkennt og staðfest, eigi ekki að renna eyrir í ríkissjóð til eyðsluþarfa, fyrr en þessum sjúklingum hefur verið séð farborða. Við vitum og höfum heyrt í þeim umr., sem hér hafa farið fram, að þetta mál hefur farið í handaskolum, sérstaklega fyrir afskipti landlæknis, og álit ég að megi kritisera hann hér á Alp. Eitt stærsta og ódýrasta skrefið, sem hægt væri að taka í heilbrigðismálum hér, væri að skipta um landlækni. — Í

Drykkjumannahæli. — Uppeldisheimili handa vangæfum börnum og unglingum.

sambandi við umr. um áfengismálin hefur einnig verið bent á annan mann, sem fer með stjórn þeirra, geðveikralækninn á Kleppi. Um þann mann hef ég ekki annað en allt gott að segja, og er hann bæði ágætur maður og læknir, eftir því sem ég bezt þekki til. En stjórn þessara mála á ekki að vera nein aukageta fyrir menn, sem nóg annað hafa að starfa, heldur á að fá það í hendur sérfróðum manni, sem ekki hefur öðrum störfum að sinna, ef hægt á að vera að bjarga mörgum ungum mönnum frá að verða ofdrykkjunnir að bráð. Ég álit, að sómi ríkisins liggi við, að séð verði fyrir lækningu á þeim mönnum, sem hægt er að lækna þegar í stað, og ekki beitt neinum vettlingatökum.

5.—6. Uppeldisheimili handa vangæfum börnum og unglingum.

Á 9. fundi í Sp., 31. okt., var útbýtt:

Fsp. til ríkisstj. um uppeldisheimili handa vangæfum börnum og unglingum [88. mál, 1—2] (A. 146).

Á 10. fundi í Sp., 1. nóv., voru fsp. teknar til meðferðar, hvort leyfðar skyldu.

Fsp. leyfðar með 27 shlj. atkv.

Á 13. fundi í Sp., 8. nóv., voru fsp. teknar til umræðu.

Fyrirspyrjandi (Rannveig Þorsteinsdóttir): Herra forseti. Það var á síðasta þingi, að samþ. var þáttill. frá okkur þrem konum, sem þá áttum sæti á Alp., um að fela ríkisstj. að stofnsetja og starfrækja uppeldisheimili handa vangæfum börnum og unglingum samkv. 37. gr. laga um það efni. Þessi tillaga var fram borin og áreiðanlega samþ. vegna þess, að Alp. sá, hve brýn nauðsyn væri að reyna svo fljótt sem unnt væri að hefjast handa um stofnun og rekstur slíks heimilis. Það hefur komið fram á síðari árum, með þeim þjóðfélagsbreytingum, sem orðið hafa, að ekki er hægt að koma öllum þeim börnum, sem leiðzt hafa á glapstigu, til vistar á sveitaheimilum, og liggur þá ekki annað fyrir en að koma sem allra fyrst upp uppeldisheimili fyrir þau, svo sem lögin frá 1937 gera ráð fyrir.

Við það, sem fram kom við umræður um till. hér í fyrra, vildi ég, með leyfi hæstv. forseta, leyfa mér að bæta nokkrum nýjum upplýsingum úr skýrslu barnaverndarnefndar Reykjavíkur 1950. Nefndin útvegaði á því ári um 200 börnum og unglingum dvalarstaði, annaðhvort á barnaheimilum eða einkaheimilum hér í bæ eða í sveit. Eru ýmsar ástæður til þessa tilgreindar í skýrslunni. Síðan segir í skýrslunni: „Nefndin hefur aldrei haft með svo mörg mál að gera sem nú, eða ½ fleiri en síðastliðið ár.

Aukning þessi virðist stafa af ýmsum ástæðum. Þær helstu eru þessar: Drykkjuskapur unglinga fer mikið í vöxt nú síðari árin, og er það ekki óalgengt, að unglingar þessir fari að drekka um 14 ára aldur, bæði piltar og stúlkur. Af þessu leiðir alls konar óreglu, lauslæti, flæking, þjófnað og margs konar skemmdarverk. Einnig virðist drykkjuskapur foreldra fara nokkuð í vöxt nú frá ári til árs og þó einkum hjá kvenfólki, því að alltaf eru að verða meiri og meiri brögð að því, að nefndin hafi þurft að taka börn af heimilum vegna drykkjuskapar foreldra. Þá er nokkur aukning vegna slæms húsnæðis, heilsuleysis og þar af leiðandi fátæktar.

Nefndin reynir að fjarlægja þessi börn úr umhverfi sínu með því að koma þeim fyrir í sveit. Stundum lánast það vel, en oftast illa. Unglingarnir tolla ekki í hinu nýja umhverfi sínu, enda er sjaldnast aðstaða til að halda þeim kyrrum. Þeir koma svo í bæinn á ný í sitt gamla umhverfi og taka til við sömu iðju og fyrr. En mörgum þessara unglinga er alls ekki hægt að koma í burtu, bæði vegna þess, að færri og færri heimili fást til að taka þá, og svo neita foreldrar oft að láta þá frá sér.“

Þetta er úr skýrslu um störf barnaverndarnefndar Reykjavíkur 1950. — Þetta sýnir, að það er sízt minni ástæða en áður til að hefjast handa um stofnun uppeldisheimila skv. 1. nr. 29 1947. Þessi fyrirspurn er fram borin af þeim ástæðum.

Viðskmrh. (Björn Ólafsson): Herra forseti. Ég vildi spyrja hæstv. forseta, hvort ekki væri rétt, að hv. 3. landsk. (GP) hæfi sitt mál, þar sem mitt svar er við báðum þessum fyrirspurnum.

Fyrirspyrjandi (Gylfi Þ. Gíslason): Herra forseti. Ég get látið mér nægja örfá orð, því að fyrirspurnin skýrir sig sjálf. Á síðasta Alp. mun hafa verið samþ. með samhljóða atkv. þál. um heimild handa ríkisstj. til að reisa uppeldisheimili handa vangæfum börnum og unglingum, á þá leið, að Alp. ályktaði að fela ríkisstj. að hefjast nú þegar handa um undirbúning slíkrar stofnunar samkv. ákveðinni grein laga nr. 29 1947 og taka upp í fjárlög nauðsynlega fjárhæð í þessu skyni. Þar sem liggur fyrir þál. frá síðasta þingi um þetta mál, er það ekki að ófyrirsynju, að þessi fyrirspurn er borin fram.

Viðskmrh. (Björn Ólafsson): Herra forseti. Ég geri ráð fyrir, að báðir hv. fyrirspyrjendur eigi við framkvæmd laga frá 1947, en í 37. gr. þeirra laga segir svo:

„Ríkisstj. er skylt, eftir því sem fé er veitt til þess í fjárlögum, að setja á stofn og reka hæli, þar sem vistuð skuli börn og ungmenni, sem framið hafa lögbrot eða eru á annan hátt á glapstigum. Skulu hæli þessi vera a. m. k. tvö, annað handa stúlkum, en hitt handa piltum.“

Hinn 4. nóv. 1949 skipaði þáv. menntmrh. nefnd fimm manna undir forustu dr. Matthíasar Jónassonar til þess að gera tillögur um ráðstafanir til hjálpar og viðreisnar börnum og unglingum á glapstigum. Var nefndarskipun

þessi gerð með skirskotun til ályktana og til-lagna uppeldismálaþings sambands íslenskra barnakennara og barnaverndarráðs Íslands, er háð var dagana 24.—27. júní 1949. — Nefndin skilaði álit 9. jan. 1950. Leggur hún til: 1. Að stofnað verði upptökuheimili og rannsóknar-stöð, sem veitt geti viðtöku börnum og ung-lingum, sem vegna lögbrota eða annars misferlis þarf að taka af heimilum þeirra um lengri eða skemmri tíma. — Þessi stofnun er talin þurfa að rúma 8—10 vistmenn, pílta og stúlkur. 2. Að stofnað verði uppeldisheimili handa drengjum allt að 15 ára gömlum, er framið hafa lögbrot eða annað misferli. Þetta heimili er talið þurfa að rúma a. m. k. 25—30 drengi. 3. Að stofnað verði uppeldisheimili fyrir pílta á aldrinum 15—20 ára, sem framið hafa lögbrot eða valda á annan hátt vandræðum með hegðun sinni. Stærð þessa heimilis miðist við vistun 15—20 unglunga fyrst um sinn. 4. Að stofnað verði uppeldisheimili handa unglingsstúlkum fram til tvitugsaldurs, er þarfnast sérstaks uppeldis vegna lauslætis og annars misferlis. Þetta heimili þarf að geta tekið við 12—15 stúlkum.“

Skrifstofa húsameistara ríkisins gerði uppdrætti að hælum þessum og áætlun um kostnað við byggingu þeirra. Er byggingarkostnaður áætlaður um 5.8 millj. kr. Teikningar og kostnaðaráætlun voru hinn 26. okt. s. l. sendar fjvn. til athugunar.

Í þessu sambandi má geta þess, að árið 1945 keypti ríkissjóður fyrir atbeina menntmrn. hús við Elliðavatn, og hefur þar síðan verið rekið bráðabirgðaheimili fyrir börn og unglunga. Samkv. upplýsingum stjórnenda heimilisins hefur aðsókn í seinni tíð verið lítil, og rekstrarhalli þessarar stofnunar er í fjárlfrv. því, er lagt er fyrir þetta þing, áætlaður 100 þús. kr. Hér er að vísu um að ræða litla stofnun og ófullkomna, en það verður að gera sér ljóst, að rekstrarkostnaður þeirra barnaheimila, sem talið er samkvæmt framansögðu nauðsynlegt að byggja, verður mjög mikill. Það er því ekki aðeins um að ræða þessar 5.8 millj. kr., sem framkvæmdin kostar, heldur einnig mikið fé til rekstrar þessara hæla.

Allir eru á einu máli um nauðsyn þess að vernda börn og unglunga, sem lenda á glapstígum, og leiða þau til lífsins aftur, en vandinn er sá að sameina það fjárhagsgetunni. Þetta heyrir undir mitt ráðuneyti, vegna þess að barnaverndarráð gerir það. Barnaverndarráð hefur margoft talað við mig, og eftir því, sem það hefur skýrt mér frá, get ég sagt það, að hér er um að ræða knýjandi þjóðfélagsvandamál, sem krefst úrlausnar sem allra fyrst. Tveir af nefndarmönnum, þeir Þorkell Kristjánsson og Magnús Sigurðsson, ferðuðust um nokkurn hluta landsins, einkum Breiðafjörð, með það fyrir augum að leita að heppilegum stað, þar sem hægt væri að reisa hæli án mikils kostnaðar fyrir ríkissjóð. Við þessa rannsókn kom í ljós, að við mikla erfiðleika var að etja sökum mikils kostnaðar. Þeir komust að þeirri niðurstöðu, að jörðin Breiðavík væri ekki til-tækileg.

Ég er ekki viss um, að sú stefna sé rétt að

fara að koma upp hæli af vanefnum á afskekkt-um stað, eins og t. d. Breiðafjarðareyjum. Ég ber kviðboga fyrir því, ef svo á að gera, að hæl-ið komi ekki að notum og verði aðeins til þess að tefja málið. Ég tel því mjög nauðsynlegt málefnisins vegna — ég segi málefnisins, að hraða ekki framkvæmdum um of, því að það mundi aðeins vera málinu til tjóns, vegna þess að það væri ekki rétt byggt upp í fyrstu. Þess vegna er ekki aðalatriðið að hrófa einhverju upp, heldur að byggja frá grunni á réttan hátt, fá einhvern traustan grundvöll, sem hægt sé að byggja á.

Þegar litið er á fjárhagshlið þessa máls, verður að gæta þess, hversu vanefnum búin þjóð sem Íslendingar er í því að halda uppi öllum þeim stofnunum og hælum, sem nauðsynlegt er að hafa til þess að geta talizt menningar-þjóð.

Ég verð að segja það, að ég hafði ekki gert mér ljóst, hversu knýjandi nauðsyn var hér á ferðum, fyrr en ég hafði haft tal af barna-verndarráði, svo að ég býst við því, að það séu margir þingmenn, sem ekki skilja, hvaða voði er hér á ferðum, en framkvæmd þessa máls er undir því komin, hvort Alþingi sæi sér fært að reisa þau hæli, sem með þarf. Eftir því, sem þeir menn, sem mest hafa með þetta mál að gera, segja, telja þeir knýjandi nauðsyn á einu hæli nú þegar. Sá maður, sem kunnugastur er þessum málum, hefur tjáð mér, að með einu hæli yrði hægt að bjarga fjölda barna og ung-linga frá glötun og gera þau að nýtum þjóðfélagsþegnum.

Fyrirspyrjandi (Gylfi P. Gíslason): Herra forseti. Ég vil þakka hæstv. menntmrh. fyrir á-gætt svör, og mér þykir vænt um þann mikla skilning, sem hann hefur á þessu máli. Ég er enn fremur sammála honum um, að í upphafi þarf vel til þessa að vanda eins og alls, sem lengi á að standa.

Fyrirspyrjandi (Rannveig Þorsteinsdóttir): Herra forseti. Ég vil enn fremur þakka hæstv. ráðh. hans góðu svör og þann áhuga, sem hann sýnir fyrir því að hrinda þessu máli í framkvæmd og koma því í örugga höfn.

7. Launalög og réttindi og skyldur opinberra starfsmanna.

Á 9. fundi í Sp., 31. okt., var útbýtt:

Fsp. til ríkisstj. um launalög og löggjöf um réttindi og skyldur opinberra starfsmanna [88. mál, 3] (A. 146).

Á 10. fundi í Sp., 1. nóv., var fsp. tekin til meðferðar, hvort leyfð skyldi.

Fsp. leyfð með 27 shlj. atkv.

Á 13. fundi í Sp., 8. nóv., var fsp. tekin til umræðu.

Fyrirspyrjandi (Gylfi Þ. Gíslason): Herra forseti. Það er kunnugt, að opinberir starfsmenn fá nú greiddan nokkurn hluta launa sinna samkvæmt þál., þ. e. a. s. opinberir starfsmenn fá ekki greidd öll laun sín samkvæmt skýlausu ákvæði launalaganna. Þetta hefur í för með sér öryggisleysi fyrir þessa stóru stétt landsmanna. Þess vegna hefur staðið lengi til undanfarið að setja ný launal., þó að það hafi ekki verið gert enn. Hér er spurt um, hvers megi vænta af hálfu hæstv. ríkisstj. í þessu efni á þessu þingi.

Ég vil, fyrst þetta mál ber á góma, beina til hæstv. fjmrh. annarri fyrirspurn, náskyldri þessari: Á döfinni munu vera ýmis vafaatriði varðandi launagreiðslur, hversu háar launagreiðslur til ýmissa hópa starfsmanna skuli vera, t. d. til stundakennara í gagnfræðaskólum og unglingaskólum. Mér hefur verið tjáð, að uppi sé nokkur deila milli Bandalags opinberra starfsmanna og hinnar opinberu starfslaunaneindar. En þessir menn, sem ég nefndi, hafa ekki fengið eins mikla uppbót á sin tímalaun og fastir kennarar hafa fengið. Ég vildi einnig fá að vita frá hæstv. ráðherra, hvort niðurstaða sé væntanleg í þessu máli.

Fjmrh. (Eysteinn Jónsson): Herra forseti. Út af þessari fyrirspurn frá hv. þm. vil ég taka það fram, að ákvörðun hefur ekki verið tekin um það, hvort frv. um þetta verði flutt af hálfu ríkisstj. — Varðandi hitt atriðið, sem hv. þm. minntist á og er ekki í fyrirspurninni, viðkomandi deilu, sem var á milli kennara um greiðslu á uppbót, verð ég að segja, að mér er ekki kunnugt um þessa deilu og til rn. mun ekki hafa komið annað en ein till. frá menntmrn. um það, hvernig þessum greiðslum skyldi hagn. og var sú till. samþ. af fjmrn. Ég vænti, að þessir aðilar hafi haft viðræður um þetta við menntmrn., sem ekki enn hafi komið til kasta fjmrn.

Fyrirspyrjandi (Gylfi Þ. Gíslason): Herra forseti. Ég þakka hæstv. ráðherra fyrir þessi svör. Mér eru það að visu vonbrigði, að stjórnin skuli ekki enn hafa tekið ákvörðun um að leggja fram frv. um ný launal., og læt í ljós eindregna ósk mína um, að hæstv. ríkisstj. beri fram á þessu þingi frv. til nýrra launal., sem séu í samræmi við óskir opinberra starfsmanna um þetta efni.

8. Stóreignaskattur (fsp. HG).

Á deildafundum 7. nóv. var útbýtt frá Sp.:

Fsp. til fjmrh. um stóreignaskatt [98. mál, 1] (A. 178).

Á 13. fundi í Sp., 8. nóv., var fsp. tekin til meðferðar, hvort leyfð skyldi.

Fsp. leyfð með 27 shlj. atkv.

Á 14. fundi í Sp., 14. nóv., var fsp. tekin til umræðu.

Fyrirspyrjandi (Haraldur Guðmundsson): Herra forseti. Þegar lögin um gengislækkun, launabreytingar o. fl. voru afgreidd á Alþingi árið 1950, þá var í þeim ákvæði um, að sérstakur stóreignaskattur skyldi á lagður. Ástæðan til þessa var sú, að það þótti sýnt og var víðurkennt af öllum, að sparifjáreigendur og aðrir þeir, sem lausa peninga áttu, og launastéttir yfirleitt mundu bíða halla af gengisbreytingunni og það jafnvel þótt greiddar yrðu uppbætur á launin samkvæmt ákvæði gengisbreytingarl. Hins vegar þótti einnig sýnt, að verðhækkun mundi verða á fasteignum, og því var talið eðlilegt, að metin yrðu nokkuð jöfnuð með því, að sérstakur stóreignaskattur yrði lagður á stóreignir manna og sérstaklega með tilliti til verðgildis eignanna. Um þennan skatt hefur verið furðu hljótt að öðru leyti en því, að nú er búið að auglýsa, að gjalddagi á skattinum muni vera 15. nóvember, sem er á morgun.

Ég vil leyfa mér að spyrja hæstv. ráðh., hversu miklu skatturinn nemur í heild á öllu landinu, hve mikið af skattinum kemur hér í Reykjavík og hvort ekki verði lögð fram skrá yfir þessa skattálagningu eins og skrá er lögð fram yfir tekju- og eignarskattinn.

Þegar áður nefnd lög voru sett árið 1950, var svo ráð fyrir gert, að hækkun á framfærslukostnaði af völdum gengisbreyt. mundi ekki nema meiru en 11—13%. Reynslan sýnir okkur nú, að hækkunin er orðin á vísitölunni hvorki meira né minna en 51%. Hafi þótt ástæða til að jafna metin, eins og ég áður sagði, með tilliti til þeirrar hækkunar á framfærslukostnaði, sem gert var ráð fyrir, þegar l. voru samþ., þá er augljóst, hve miklu ríkari ástæða er til þess nú af þessum ástæðum og vegna verðhækkunar á fasteignum síðan gengisbreyt. var gert heldur en ráð var fyrir gert.

3. lið fsp. þarf ekki að svara, af því að auglýsing hefur komið um það síðan fsp. var lögð fram. En hæstv. ráðh. getur gefið svör við því, sem í 4. lið felst, hvort lögð verði fram skrá yfir greiðslu þessa skatts, þannig að gjaldendur geti borið sig saman við aðra gjaldendur, eins og tíðkast um tekju- og eignarskattinn.

Fjmrh. (Eysteinn Jónsson): Herra forseti. Að loknum úrskurði skattstjóra, sem hefur haft þetta með höndum, nemur stóreignaskatturinn 49 millj. 142 þús. kr. Í Reykjavík nemur skatturinn 42 millj. 535 þús. kr., og eru greiddar alls 1 millj. 11 þús. kr. Gjaldagi á skattinum hefur verið ákveðinn 15. nóv. þetta ár, þ. e. a. s. þeim 10%, sem eiga að greiðast í peningum. Þá eru síðustu forvöð að inna greiðslu þeirra fjárhæða af höndum án þess að þurfa að greiða dráttarvexti eða annan slíkan kostnað. Menn eiga að skila veði fyrir skattinum fyrir 1. des. n. k., eins og auglýst hefur verið.

Það hefur ekki verið fyrirhugað að leggja fram skrá yfir skattgjaldendur, enda ekki gert ráð fyrir því í l.

Gjaldendum hefur verið tilkynnt hverjum um sig, hvað þeir eigi að greiða.

Fyrirspyrjandi (Haraldur Guðmundsson): Herra forseti. Skyld er að þakka hæstv. ráðh. fyrir þær upplýsingar, sem hann veitir.

Ég vil leyfa mér að endurtaka tölurnar, þannig að ekki verði rangt með farið. Heildartölur skattsins upplýsir ráðh. að verði 49,1 millj. kr. Þar af 42,5 millj. kr. í Reykjavík, og koma þá á alla landsbúa utan Reykjavíkur um 6,6 millj. kr. Hins vegar hefur hæstv. ráðh. ekki upplýst, enda ekki um það spurt og sennilega ekki á hans færi að upplýsa, hve miklu viðaukaskatturinn samkvæmt eldri l. frá 1947, sem felld voru úr gildi með gengisbreytingarl., mundi hafa numið. Ef hæstv. ráðh. hefði þær tölur, væri fróðlegt að vita þetta.

Ég vil taka fram aftur það, sem ég drap á í fyrri ræðu minni, að þegar þessi skattur var á lagður og lagasetningin ákveðin, þá var svo ráð fyrir gert, að verðhækkun vegna gengisbreyt. yrði aðeins 11—13%. Nú er, eins og áður er sagt, sýnt, að fram til þessa tíma hefur hækkunin orðið ferföld á við þetta. Það hefur þyngt tilsvarendi þær álögur, sem lögin hafa lagt á sparifjáreigendur og launþega, en að sama skapi aukið verðmæti eigna þeirra, sem fasteignum og öðrum verðmætum eiga yfir að ráða.

Ég vildi mega mælast til þess við hæstv. ráðh., að hann vildi sjá um, að skrá yfir allan skattinn verði lögð fram. Ég fæ ekki séð, hvers vegna aðrar reglur eigi að gilda um skrá yfir þennan skatt en skrá yfir tekju- og eignarskattinn.

9. Dilkakjöt.

Á deildafundum 7. nóv. var útbýtt frá Sp.:
Fsp. til landbrh. um útflutning og verðlag á dilkakjöti [98. mál, 2] (A. 178).

Á 13. fundi í Sp., 8. nóv., var fsp. tekin til meðferðar, hvort leyfð skyldi.
Fsp. leyfð með 27 shlj. atkv.

Á 14. fundi í Sp., 14. nóv., var fsp. tekin til umræðu.

Fyrirspyrjandi (Haraldur Guðmundsson): Herra forseti. Eins og hv. þm. öllum er kunnugt, þá er nú svo komið, að nú í miðjum nóvembermánuði eru kjötverðir þegar farnar að skammta kjöt til sinna viðskiptamanna. Blöðin skýra frá því, að á þessu hausti sé þegar búið að selja 700 tonn af dilkakjöti til Bandaríkjanna allt fram á síðustu daga. Ég ætla, að þangað til í dag hafi þessar upplýsingar legið fyrir um, hvað fyrir þetta kjöt væri greitt, heldur að verðið væri gott og sennilega heldur herra verð en verðið hér innanlands. Ég sé aftur, að í Tímanum er farið nánar út í þetta.

Alpt. 1951. D. (71. löggjafarþing).

Það er spurt í þessari fyrirspurn um það, hversu miklar birgðir af dilkakjöti og öðru kjöti séu nú til í landinu, í öðru lagi, hvert er fob-verð fyrir það kjöt, sem selt hefur verið og selt er til Ameríku, og í þriðja lagi, hvert verður nettóverð til framleiðenda fyrir það kjöt, sem selt hefur verið til Ameríku. Í því sambandi er rétt að geta þess, að sérstaklega mun vera valið það bezta úr kjötinu fyrir amerískan markað. Í fjórða lagi er spurt um, hvaða nettóverð er áætlað að framleiðendur fái fyrir dilkakjöt, sem selt er innanlands samkv. verðlagsákvörðun framleiðsluráðs landbúnaðarins á þessu hausti, og í fimmta lagi, hvert er verð á liflömum vegna fjárskipta, miðað við kg í lifandi þunga, og hvernig þetta svari til kjötverðs, sem ég vænti, að hægt verði að upplýsa um leið.

Það er augljóst mál, að með þeirri sölu, sem nú þegar hefur verið ákveðin til Bandaríkjanna, hafa verið gerðar ráðstafanir, sem leiða til þess, að óhjákvæmilegt verður að skera verulega niður kjötneyzlu í landinu. Sauðfjárstofn landsmanna hefur gengið saman vegna mæðiveikinnar og kjötframleiðslan minnkað ár frá ári, og á undanförunum árum hefur ekki veitt af þeirri framleiðslu fyrir landsmenn sjálfa. Ég skal játa það og get sagt það strax, að mér finnst ástæða til þess, ef líkur eru fyrir góðum markaði í Bandaríkjunum, að selja nokkurt kjöt á þann markað til þess að halda þeim markaði opnum. En hvort það er 100 tonnum meira eða minna á ári, skiptir engu máli fyrir kjötsöluna til Bandaríkjanna, en hitt mættu forráðamenn landbúnaðarins muna, að sá markaður, sem landbúnaðurinn hefur unnið sig upp á, ef svo mætti segja, er innanlandsmarkaðurinn, þ. e. a. s., það er almenningur í kaupstöðum og kaup-túnum landsins, sem hefur keypt kjötið. Svo mun verða enn um langan aldur, ef svipað horfir um okkar atvinnuvegi og gert hefur á undanförunum árum.

Ég vænti, að hæstv. ráðh. geti svarað þessum fyrirspurnum svo skýrt og skilmerkilega, að fyrir liggi áreiðanlegar upplýsingar um hvert einstakt atriði þeirra, sem um er spurt.

Landbrh. (Hermann Jónasson): Herra forseti. Viðkomandi fyrstu fyrirspurninni um birgðir af dilkakjöti er það að segja, að samkvæmt áætlun um það atriði, sem fer áreiðanlega mjög nærri lagi, — en nákvæmar skýrslur eru ekki komnar um það, — þá eru birgðirnar um 4 þús. tonn, en í fyrra 3940 tonn. Það verður því eitt-hvað um 60 tonnum meira, sem fellur til af kjöti nú en í fyrra. Það hafa verið seldar af þessu 600—700 smálestir, og birgðirnar eru nú 3300—3400 smálestir af dilkakjöti og geldfjáarkjöti. Þegar búið er að flytja út af þessu kjöti það, sem áður er talað um, þá dragast þar frá 500—700 tonn. Til samanburðar má geta þess, að þegar maður ber saman kjötbirgðirnar nú, miðað við það, sem var farið eftir í fyrra, þá verða birgðirnar nú 2750 smálestir, en 2673 smálestir í fyrra. Nú var það svo á síðasta ári, að kjötbirgðirnar náðu nokkurn veginn saman með því að fara frekar sparlega með kjötið, þegar kom fram á vorið og sumarið, en ekki hafði

verið ástæða til þess að draga úr kjötneyzlunni fyrir.

Viðkomandi fyrirspurn nr. 2, hvert fob-verð sé á dilkakjöti, sem selt er til Bandaríkjanna, er því að svara, að það er 14,95 kr. fyrir hvert kg.

Og í þriðja lagi er spurt: Hvert verður nettó-verð til framleiðenda á því kjöti, sem selt hefur verið til Bandaríkjanna? Það er gert ráð fyrir, að bændur fái 13 kr. fyrir hvert kg, og kemur það til af því, að geymslukostnaðurinn verður stórum minni.

Í fjórða lagi er spurt: Hvaða nettóverð er áætlað að framleiðendur fái fyrir dilkakjöt, sem selt er innanlands samkv. verðlagsákvörðun framleiðsluráðs landbúnaðarins á þessu hausti? Það er gert ráð fyrir, eftir því sem reiknað var út við verðlagningu, að það verði um 11 kr. að meðaltali af dilkakjöti og geldfjárkjöti.

Viðkomandi fimmtu fyrirspurninni: Hvað er greitt fyrir líflömb vegna fjárskipta á þessu hausti, miðað við kíló í lifandi þunga? — er því til að svara, að það verð er ákveðið þannig, að á hverju hausti er gert áætlunarverð á þessu, jafnhliða því sem kjötið er verðlagt, og áætlunin er nú 6 kr. í lifandi þunga. En eftir að greinilega kemur í ljós, hvað verðið verður fyrir kjötið á því ári, sem lömbin eru seld, eru greiddar uppbætur í samræmi við það, og verður það gert nú eins og endranær.

Fyrirspyrjandi (Haraldur Guðmundsson): Herra forseti. Eg vil þakka hæstv. ráðh. fyrir upplýsingar hans. Eg er þó ekki alveg viss um, að ég hafi tekið rétt eftir um kjötbirgðirnar, og vildi leyfa mér að endurtaka þær tölur, eins og ég hef skrifað þær hjá mér, og vænti, að ef þær eru ekki rétt skrifaðar niður, verði það leiðrétt. — Til hefur fallið samkvæmt slátrunarskýrslum í haust um 4 þús. tonn af dilkakjöti. Af því er nú búið að selja til Bandaríkjanna 700 tonn, og eru þá eftir 3300 tonn. Og þá skilst mér, að um 550 tonn sé talið að sé nú búið að selja og éta hér innanlands, þannig að birgðirnar af þessu keti í landinu séu nú 2750 tonn. Og ég skildi það svo, að það væri allt kindakjöt, bæði dilkakjöt og annað kindakjöt. Það er alveg augljóst, að sé þetta rétt skilið hjá mér, að birgðirnar séu 2700—2800 tonn, þá er stórum minna til af kjöti til neyzlu í landinu — þótt ekkert væri flutt út úr landinu — heldur en í fyrra, því að kjötneyzlan mun hafa verið 60—70 kg. á mann á ári.

Eg vil þá í sambandi við það, sem hæstv. ráðh. sagði, og í sambandi við þá fréttatilkynningu, sem var í útvarpinu frá S. Í. S., þar sem frá því er skýrt, að S. Í. S. hafi farið fram á það við ríkisstj. að fá frekara leyfi til útflutnings á kjöti en þegar hefur verið flutt út og biður nú eftir svári ríkisstj. við þeim till. — ég vil því spyrja hæstv. ráðh., hvort hann telji, að til mála geti komið að selja meira af þessu kjöti út úr landinu en þegar hefur verið gert, og í öðru lagi, ef þessi skilningur minn á þessum birgðum, sem eru í landinu, er réttur, að þær séu um 2750 tonn, hvort ríkisstj. hugsi sér að skammta kjötið eða láta arka að auðnu um það,

hjá hverjum það lendir. Það tjáir ekki að sakast um það, sem orðið er. Það ber að mæta þeim erfiðleikum, sem verða af þeim ráðstöfunum ríkisstjórnarinnar, sem hún hefur gert í þessu efni.

Hæstv. ráðh. upplýsti, að fob-verð á kjöti, sem selt var til Ameríku og valið úr dilkakjötinu innanlands, — því að það er vitað, að það er bezta kjöt, sem uppfyllir það skilyrði, sem sett var þar vestra, — sé 14,95 kr. fyrir kg. En þar af telur hæstv. ráðh. að 13 kr. geti bændur sjálfir fengið heim, þannig að kostnaðurinn við þetta kjöt verði ekki meiri en 1,95 kr. á hvert kg. Hæstv. ráðh. sagði, að þetta væri áætlunarpuppæð, en gæti þó ekki skeikað sem nokkru næmi frá þessum tölum.

Þá telur hæstv. ráðh., að áætlað sé, að fyrir kjötið, sem selt er innanlands frá haustinu í haust, muni eftir verðlagsákvörðun framleiðsluráðs landbúnaðarins nettóverðið heim til bændanna verða 11 kr. á kg eða því sem næst, eða 2 kr. lægra en hann áætlaði að verðið yrði fyrir kjötið, sem flutt er til Ameríku. Nú er mér tjáð, að verðið á ódýrasta kjötinu í búðum hér, súpukjötinu, sé kr. 15.50 kg, en í afturpörtum nokkuð yfir 17 kr. kg. Og í viðbót við það útsöluverð er greitt úr ríkissjóði er svarar 1 kr. á smásöluverð, búðarverð. Mætti því, ef þetta er tekið með, hækka smásöluverðið samkvæmt því um þessa 1 kr. Má því áætla, að útsöluverð fyrir kjötið verði rétt líðlega 17 kr. fyrir hvert kg, en 6 kr. af því áætla þó hæstv. ráðh. að minnsta kosti að fari í kostnað, áður en bændur fá sinn hlut heim. Eg man ekki nákvæmlega, hvernig hlutföllin í þessu hafa verið undanfarið. En ég ætla þó, að þetta hlutfall sé heldur hagstæðara bændum en það hefur verið undanfarið. En þótt svo sé, þá verð ég að segja, að það er fullkomið athugunarefni, hvort ekki er hægt að gera einhverjar þær ráðstafanir í sambandi við kjötsöluna innanlands, sem lækja þennan kostnað, sem eftir upplýsingum hæstv. ráðh. er að minnsta kosti 6 kr. á hvert kg við það að útvega neytendum kjötið frá framleiðendunum, meðan verðið til bændanna er 11 kr. Það er hvorki meira né minna en 6000 kr. á hvert tonn af kjöti í landinu, sem kostar að skila því frá bændum til manna, sem kaupa það við búðarborðið, og er þar þó ekki tekið tillit til þess, að hér er miðað við fyrsta flokks kjöt, en vitað er, að kaupendur fá engan greinarmun gerðan eftir því, hvort það er 1., 2. eða 3. flokks. En bændur fá sitt verð heim með stranglega ákveðnum greinarmun á kjötinu eftir flokkum, sem eru greiddir mismunandi háu verði til bændanna. Jafnvel þótt rétt væri, að fyrir þetta kjöt, sem fer til Ameríku, fái 2 krónum meira en fyrir það kjöt, sem selt er innanlands, þegar búið er að velja úr skásta kjötið fyrir Ameríku-markað, þá er fullkomið athugunarefni, hvort raunverulega gefst meira fyrir kjötið með þessum hætti en með því að selja það innanlands, því að það, sem leggst á á innanlandsmarkaðnum, eru tekjur landsmanna hér, þ. e. 6 kr. á kg, og mætti telja, að bændur gætu fengið meira. Auk þess er þess að gæta, að kjötið, sem selt er til Ameríku, er valið og er bezta kjötið,

það, sem bezt hentar fyrir markaðinn í Ameríku, og verður þá því verðminna það, sem eftir er.

Ég verð að segja, með tilliti til þess ástands, sem er um matvælaöflun, að mig furðar á því, að hæstv. ríkisstj. skuli leyfa að flytja meira út en í tilraunaskyni og til þess að opna möguleika fyrir frambúðarsölu, — mig furðar á því, að hún skuli leyfa að flytja það mikið út, að það hafi veruleg áhrif á kjötbirgðirnar í landinu. Það er sagt, að það sé farið að sjást vegna hinnar frjálsu verzlunar innflutt niðursoðið kjöt, lax o. fl. góðgæti í búðunum. Það er ekki óskemmtileg ráðsmennska hjá hæstv. ríkisstj. að flytja kjötið út og selja það fyrir sama verð og það er selt innanlands, hér um bil, en flytja svo inn fyrir peningana lax og niðursoðið kjöt frá Ameríku.

Landbrh. (Hermann Jónasson): Herra forseti. Það er rétt, að ég lesi upp tölur á ný, til þess að ekki fari á milli mála um það, m. a. frá framleiðsluráði landbúnaðarins.

Áætlað kindakjöt, sem til fellur í sláturtiðinni, er 4000 tonn, en var í fyrra 3940 tonn. Kindakjöt nú í haust mun því verða um 60 tonnum meira en það var 1950. Af þessu kjötmagni munu 600—700 tonn vera ærkjöt, en 3300—3400 tonn dilkakjöt, eftir því sem næst verður komizt. Af þessu kjötmagni hafa verið flutt til Bandaríkjanna 500 tonn og verða sennilega flutt alls 700 tonn. — Kjötsalan frá 15. sept. til 1. nóv. hefur verið 750 tonn. Kindakjötsbirgðirnar 1. nóv. s. l. eru því samkv. þessu 2750 tonn, en frá þessu má draga rýrnun 40—50 tonn. Kjötbirgðirnar í fyrra voru talðar 2673 tonn. Af öðru kjöti er talið að sé 112—115 tonnum meiri birgðir í landinu nú en var í fyrra. Það liggur því fyrir, eftir því sem upplýst er frá framleiðsluráðinu, að birgðir af kjöti eru sízt minni nú en þær voru í fyrra, og þá var það þannig, að það þurfti ekki að skammta kjöt allan veturinn. Það var fyrst þegar kom fram á vorið, þegar birgðirnar fóru að minnka, að minna var um kjöt, — þá var ekki beint hörgull á kjöti, en það var minna um kjöt heldur en venjulega á sama tíma. Og það er sannast sagna hvað snertir geymslu á frosnu kjöti, þegar kemur fram á sumarið, að það er vafamál, hvort það er ákjósanlegri matvara en aðrar matvörur. Ég sé þess vegna ekki — eftir þessum upplýsingum framleiðsluráðs — annað en það liggi ljóst fyrir, að ástandið í þessum málum er ekki lakara en það var í fyrra, og mönnum er kunnugt, hvernig þetta reyndist þá.

Viðkomandi því, hvort ég teldi rétt að selja meira af kjöti til Ameríku, þá vil ég svara því þannig, að ég geri ráð fyrir, að ríkisstj. ráðgisti við framleiðsluráð um það atriði, og það er vitað mál, að framleiðsluráð landbúnaðarins hefur einatt haft mjög mikinn áhuga fyrir því, að kjötbirgðir séu nægar í landinu, — sá markaður, sem það fyrst og fremst vill að bændur fullnægi, er innanlandspörfin.

Að það sé valið dilkakjöt og 1. flokks dilkakjöt, sem selt er til Bandaríkjanna, þá er því til að svara, að mikill meiri hluti af því dilkakjöti,

sem framleitt er hér á landi, er 1. flokks dilkakjöt. — Ég heyri, að hv. 2. þm. N-M. upplýsir, að ekki sé aðeins selt 1. flokks kjöt, heldur einnig 2. flokks kjöt, svo að þessar upplýsingar hv. fyrirspyrjanda eru ekki réttar.

Viðkomandi kostnaðinum við dreifinguna á kjötinu, þeim hluta, sem kjötbúðirnar og starfsfólkið tekur til sín við dreifinguna, þá er það atriði, sem landbrn. fengist til að hafa samvinnu um að lækka, ef unnt er, og ætla ég ekki að vekja umr. um það, en vitað mál er, að bændur standa í stöðugu stríði við kjötbúðirnar út af því, hvað kostnaðurinn er talinn mikill við dreifinguna. Starfskraftar þeir, sem um dreifinguna sjá, eru vitanlega dýrir, en það er áreiðanlega ekki hægt að færa þann kostnaðarlið á reikning annarra en þeirra, sem um dreifinguna sjá, hvort sem sá kostnaður er réttmætur eða ekki.

Viðkomandi vörum, sem hér séu seldar vegna þess, að það sé orðinn kjötskortur, þá held ég, að það hafi ekki við mikið að styðjast, því að svo mikið er víst, að enn þá er enginn kjötskortur og lítur ekki út fyrir að verði frekar en s. l. ár.

Gylfi Þ. Gíslason: Herra forseti. Hér er um athyglisvert mál að ræða, og mig langar til þess að koma með tvær fyrirspurnir í viðbót til hæstv. landbrh. Í fyrsta lagi: Hvers konar kjöt er þetta, sem flutt er út, hve mikið er 1. flokks og hve mikið 2. flokks? Það liggur í augum uppi, að sé fob-verðið kr. 14.95, miðað við meðalverð, þá veit maður ekkert um verðið, nema vitað sé, hve mikið er 1. flokks og hve mikið 2. flokks. M. ö. o., til þess að geta gert samanburð á útflutningsverði og innanlandsverði þarf að vita nákvæmlega, hvers konar kjöt er um að ræða, en þetta liggur alls ekki fyrir í þeim upplýsingum, sem um þetta voru birtar í morgun. Þetta þarf að liggja glöggst fyrir, til þess að um það verði dæmt, hvort útflutningsverðið er hagstæðara en innanlandsverðið eða ekki. Um þetta vildi ég leyfa mér að óska nákvæmra upplýsinga. Í öðru lagi: Hvaða áhrif er gert ráð fyrir að þessi hækkun, ef um hækkun er að ræða, hafi á innanlandsverðið? Ef kjöt verður flutt út, — úrvalið úr kjötframleiðslunni, eins og mér skilst að eigi sér stað, — er þá meiningin að selja afgangskjötið áfram á sama verði, — á innanlandsverðið að vera hlutfallslega hið sama, þó að úrvalið úr kjötframleiðslunni sé selt úr landi við hækkðu verði? Þetta er mikilvægt atriði, sem nauðsynlegt er að fá upplýst. — Enn fremur í sambandi við þetta: Ef fluttur er út hluti af kjötinu fyrir hækkandi útflutningsverð, er þá ekki gert ráð fyrir, að það hafi áhrif á innanlandsverðið, vegna þess að tekjur bænda vegna útflutningsins verða meiri en ella? Hæstv. landbrh. upplýsti, að hann gerði ráð fyrir, að bændur fengju 13 kr. fyrir útflutningskjötið, en áætlað að meðalverð í innanlandssölu væri 11 kr. Samkvæmt gildandi l. um verðlagningu landbúnaðararufurða er gert ráð fyrir því, að bændur hafi ákveðnar tekjur, þ. e. að ákveðið hlutfall sé milli tekna þeirra og annarra launastétta. Ef

þeirri reglu er fylgt út í æsar, þá á hagnaður, sem verður vegna hækkaðs útflutningsverðs, að koma neytendum innanlands til góða, enda hefur það átt sér stað á ýmsum öðrum sviðum, þegar um hækkað útflutningsverð hefur verið að ræða. Mér er forvitni á að vita, hvaða ráðagerðir eru uppi um áhrif þessa aukna útflutningsverðs á innanlandsverðið að þessu leyti.

Landbrh. (Hermann Jónasson): Því er þannig háttað með þennan útflutning, að það er ekki ríkisstj., sem flytur þetta út, það er venjuleg verzlun með afurðir þær, sem framleiddar eru í þessu landi. En þó að þetta sé ekki sérstaklega verk ríkisstj., annað en að leyfa útflutning á vörinni, þá fór ég fram á, að þessar upplýsingar væru gefnar.

Um það atriði, hvað mikið sé 1. flokks og hvað mikið 2. flokks kjöt, er það að segja, að þær upplýsingar get ég ekki gefið á þessu stigi. Um hitt atriðið, að þetta sé úrval, er það að segja, að það er upplýst, að þetta er 1. og 2. flokkur, og þegar um 1. flokk er að ræða, þá er ekki um sérstakt úrval að ræða innan þess flokks. Það er eðlilega kvartað undan því, án þess að ástæða sé til þess að fara í umr. um það mál, að neytendurnir hafi ekki aðstöðu til þess að fylgjast með því, hvenær seldur er 1. flokkur af kjöti í búðunum og hvenær 2. flokkur, og um það hafa farið fram athuganir, sem ekki er ástæða til að draga inn í þessar umr. En það er alveg sérstök aðferð við að stimpla kjötið, þannig að stimpillinn sést á hverjum einasta bita, þó að kjötið sé tekið í sundur, en það er vitanlega atriði, sem nú er til athugunar. En af hendi framleiðenda er kjötið selt alltaf sem 1. flokks eða 2. flokks kjöt, þannig að af hendi framleiðenda er hér ekki neitt óhreint mjöl í pökunum. Þeir selja 1. flokks kjöt til neytenda þannig flokkað eins og þeir selja 1. flokks kjöt til Bandaríkjanna, — þar er um alveg sams konar úrval að ræða, — og 2. flokkur er stimplaður sem 2. flokks kjöt og selt sem 2. flokkur. Það er því ekki verið að velja neitt sérstaklega úr, eins og látið er skína í hér. Og það er leitt, að það skuli koma fram, því að það er langt frá því, að það sé verið að velja aðra tegund af kjöti handa landsmönnum en til þess að flytja út. Það er látið í það skína, að það sé valið úr kjötinu til að selja til útlanda og síðan sé afgangurinn seldur hér, en það er alls ekki tilfellið, og þau ummæli eru óverðskulduð og leitt, að þau skuli koma fram.

Viðkomandi verðlagningu framleiðsluráðs, hvernig það reiknar út kjötverðið með tilliti til þess verðs, sem við fáum fyrir kjötið, sem flutt er til Bandaríkjanna, þá hef ég ekki leitað mér upplýsinga um það, en að sjálfsögðu getur hv. þm. fengið það upplýst með því að biða eftir svörum við fyrirspurn eða með því að hringja til framleiðsluráðs. Það er að vísu ekkert óeðlilegt, þó að menn vilji fylgjast með þessum atriðum, en satt að segja er ég dálítið undrandi yfir þeim úlfabyt, sem er gerður út af þessu kjöti. Það er vitað, að ef okkur tekst að yfirstiga að verulegu leyti þá sjúkdóma, sem nú eru í sauðfjárstofninum, þá eykst kjötrám-

leiðslan svo stórkostlega á næstu árum, að það er svo langt frá því, að það geti komið til mála, að alls kjötsins verði neytt innanlands; þess vegna er hrein vá fyrir dyrum fyrir þessa framleiðslu, ef við getum ekki selt kjötið út. Einn af þeim fáu atvinnuvegum, sem bera sig mjög vel, er sauðfjárbúskapurinn með því verði, sem fæst á frjálsum markaði fyrir vöruna. Og þegar ekki er þrengt meira að þjóðinni en í fyrra og þegar þess er gætt, að við borðum 40% meira af kjöti undanfarin ár en allar nálægar þjóðir, þá er ekki til mikils mælt að fá að halda þessum markaði, því að þetta er ekki stórt magn, og einu óþægindin eru þessi útflutningur. Ég hygg, að flestar aðrar þjóðir leggi meira að sér um útflutning á þeim vörum, sem eru góðar markaðsvörur til útflutnings. Það þarf ekki annað en að líta til nálægra þjóða, þar sem mönnum er neitað um vöruna innanlands til þess að geta flutt hana út og dregið saman, þannig að varan er skömmtuð. Það mætti minna á, að jafnaðarmenn í Danmörku eru ekki að hika við að setja á oddinn að skammta smjör til þess að geta flutt það út, — það var eitt af þeim stóru ágreiningsefnum, sem urðu í seinustu stjórn jafnaðarmanna í Danmörku. Ég get ekki álit- ið, að þjóðin hafi mjög mikið fundið til kjötskorts í fyrra, og birgðirnar eru meiri nú en í fyrra, og þetta er sá atvinnuvegur, sem ber sig verulega vel.

Ég ætla ekki að orðlengja um þetta frekar, en það sýnist, að það megi deila á ríkisstj. fyrir flest, ef þetta á að vera eitt helzta ádeiluefnið.

Fyrirspyrjandi (Haraldur Guðmundsson): Hæstv. ráðh. svaraði því til, að hann teldi ekki ástæðu til, eins og nú horfir, að gera neinara ráðstafanir til að skammta kjötbirgðirnar, og í öðru lagi, að ríkisstj. mundi taka til athugunar, hvort leyft yrði að selja meira úr landi, en það væri óákveðið, hvort það yrði leyft eða ekki. Ég vil mjög beina því til hæstv. ráðh., að hann leggi sitt lóð á vogarskálina um það, að ekki verði leyfður meiri útflutningur en þegar hefur verið leyfður, og jafnframt, að hann taki til athugunar, hvort ekki sé betra að skammta kjötið nú þegar heldur en að láta menn hamstra, svo að aðrir geti ekki fengið neitt.

Hugleiðingar hæstv. ráðh. voru að mörgu leyti athyglisverðar. Hann fullyrðir, að með því verði, sem nú fáist fyrir kjötið, þá verði sauðfjárbúskapur mjög arðbær atvinnuvegur. Það er gott að heyra. En hæpið er að áætla útflutningsverðið langt fram í tímann eins og það hefur verið þessi tvö haust, sem flutt hefur verið út, því að markaðurinn hefur fyrst og fremst verið hér í landinu. En það mætti þá kannske vænta þess, ef sauðfjárbúskapurinn er svona álitlegur atvinnuvegur, að það mætti léttast af þeim 37 milljónum, sem beint eru ætlaðar til landbúnaðarins á ári hverju. Ég vil vona, að það sýni sig, að hæstv. ráðh. taki afleiðingunum af þessum upplýsingum, sem hann veitir hér, og hagi fjárveitingum í samræmi við það.

Ég sagði í upphafi máls míns, að ég álti sjálf-sagt að flytja lítið, takmarkað magn til Banda-

rikkjanna til að halda opnum möguleikum um útflutning, en með þeim niðurskurði, sem nú hefur verið framkvæmdur og verður framkvæmdur á næstu árum, þá skiptir útflutningur til Bandaríkjanna engu máli. Með þeim stórfellda niðurskurði, sem verið hefur á sauðfé, er þess ekki að vænta á næstunni, nema það eigi að flytja allt kjöt út.

Hæstv. ráðh. svaraði ekki fyrirspurn hv. 3. landsk., sem skiptir meginmáli í þessu sambandi, en hún er sú, hvort ekki verði tekið tillit til þess við ákvörðun verðlags á kjöti innanlands, að herra verð fæst — samkvæmt upplýsingum hæstv. ráðh. — fyrir það kjöt, sem út er flutt, því að í þeim útreikningi, sem lagður er til grundvallar við ákvörðun verðlagsins, er reiknað með ákveðnu verði á kjöti, hvort sem það er selt innanlands eða flutt út. Séu því tekjur bóndans miðaðar við verðlagið innanlands, þá liggur í hlutarins eðli, að ef eitthvað er flutt út fyrir herra verð, þá á að lækka sá hluti, sem seldur er innanlands. — Ég vildi mega vænta þess, að hæstv. ráðh. skyti sér ekki undan því að svara svo sjálfsgæðri spurningu sem hér um ræðir.

Hæstv. ráðh. segir, að hér sé ekki um úrval að ræða. Ég verð að segja, að ég hef þá misskilið tilkynninguna frá útflytjandanum, því að ég man ekki betur en sagt sé, að strangar kröfur séu gerðar til gæða kjötsins, bæði um lögun og stærð og þyngd, sem þar skipti mestu máli, og alveg ákveðin skilyrði sett um það. Af hverju? Af því að þeir líta svo á, að innflutningur bezta kjötsins henti bezt til sölu og neyzlu í sínu landi. Að kalla þetta óverðskulduð ummæli til útflytjenda nær ekki nokkurri átt. Þetta var ekki sagt í því tilefni, heldur var ég aðeins að sýna fram á, hverjar kröfur væru gerðar til að leyfi fengist til að selja kjötið.

Landbrh. (Hermann Jónasson): Það var aðeins í tilefni af því, að hv. þm. hafði eftir mér, að gróði væri á þessari framleiðslu. Ég sagði, að þetta væri einn af þeim fáu atvinnuvegum, sem bæru sig, en það er ekki sama og að segja, að það sé gróði á þessum atvinnuvegi. Við vitum, hvernig það er með bátaflokkann og iðnaðinn. Það var ástæðulaust að túlka þessi ummæli þannig.

Gylfi Þ. Gíslason: Herra forseti. Það eru aðeins örfá orð til þess að láta í ljós vonbrigði yfir að hafa ekki fengið glögg svör við þeim spurningum, sem ég beindi til hæstv. ráðh. En ég vil ítreka, að það verði upplýst, að hve miklu leyti útflutningsverðið til Bandaríkjanna er raunverulega herra en innanlandsverðið á samþæflegu kjöti, en um það verður ekki vitað meðan ekki liggja fyrir upplýsingar um það, hvert er hlutfallið milli 1. og 2. flokks í því, sem fer til Bandaríkjanna. Í öðru lagi liggur ekki fyrir, hvaða áhrif þetta útflutningsverð, ef það er herra en innanlandsverðið, hefur á kjötverð innanlands. En það er ljóst, að það hlýtur að eiga að hafa einhver áhrif af tvennum ástæðum. Ef það er betra kjöt, sem út er flutt, þá á verðið innanlands að lækka. Ef verðið á útflutta kjötinu er herra en meðalinnan-

landsverð, þá á innanlandsverðið líka að lækka. Þetta eru staðreyndir, sem skýrar upplýsingar þurfa að fást um, og ég mun, þó að síðar verði, gera ráðstafanir til að fá ótvíræðar upplýsingar um þessi atriði.

10. Kristfjárfjarðir o. fl.

Á 14. fundi í Sp., 14. nóv., var útbýtt:

Fsp. til ríkisstj. um framkvæmd þál. um kristfjárfjarðir o. fl. [113. mál, 1] (A. 214).

Á 15. fundi í Sp., 15. nóv., var fsp. tekin til meðferðar, hvort leyfð skyldi.

Fsp. leyfð með 27 shlj. atkv.

Á 16. fundi í Sp., 21. nóv., var fsp. tekin til umræðu.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 18. fundi í Sp., 28. nóv., var fsp. aftur tekin til umræðu.

Fyrirspyrjandi (Sigurður Ágústsson): Herra forseti. Á þskj. 214 hef ég leyft mér að bera fram fyrirspurn um, hvað liði framkvæmd þál. um kristfjárfjarðir. Með þál. 19. apríl 1950 fól Alþ. ríkisstj. athugun á þessum málum. Það, sem einkum vakti fyrir mér með þessari fyrirspurn, er það, að tvær kristfjárfjarðir í Snæfellsnessýslu, Innri-Drápuhlíð og Efri-Hlíð, hafa lagzt í eyði, sökum þess að bæjarhúsin voru komin að falli. Engin leið var fyrir ábúendurnar að endurbyggja þær, vegna þess að þeir gátu ekki fengið lán út á þær, og lögðust þær því í eyði, þótt þær lægju vel við samgöngum og mörkuðum. Þegar kristfjárfjarðir fara þannig í eyði, eins og Innri-Drápuhlíð og Efri-Hlíð, geta þær ekki lengur framkvæmt það hlutverk, sem þeim er ætlað, en það er, að afgjöld þeirra renni til styrktar fátæklingum. Einfaldasta leiðin til úrbóta á þessu er sú, að þessar jarðir séu seldar og söluandvirðinu varið til að stofna sjóð, er hafi sama hlutverk með höndum og jarðarafgjaldinu var ætlað áður. Á þann hátt væri vilji gefandans virtur, og tel ég þetta einfaldasta leið til þess að fullnægja vilja gefandans. — Fyrir fáum dögum hefur hæstv. ríkisstj. lagt fram í Ed. frv. til laga um viðauka við lög nr. 111 9. okt. 1941, um eftirlit með opinberum sjóðum, á þskj. 230. Ef þetta frv. verður lögfest á þessu þingi, virðist hægt að leysa vandkvæði þau, sem nú eiga sér stað í sambandi við kristfjárfjarðir, og gera nauðsynlegar breyt. á skipulagsskrá þeirra. Þetta frv. hæstv. ríkisstj. var lagt fram eftir að ég hafði lagt fram þessa fyrirspurn, sem hér liggur fyrir til umr. En ég sé, að það muni geta leyst þau vandkvæði, sem ég hef rætt hér um, ef lögfest verður.

Forsrh. (Steingrímur Steinþórsson): Herra forseti. Ég skal út af fyrirspurn hv. þm. Snæf. gefa þessar upplýsingar: Eins og hv. fyrirspyrj.

andi tók fram, var samþ. þál. viðkomandi kristfjárjörðum 19. apríl 1950, og var hún send félmrn. skömmu síðar. Ráðuneytið lét þá fram fara athugun á því, hvort unnt mundi að gera fullnægjandi skýrslur um eignir þessar eftir þeim gögnum, sem aðgengileg og tiltæk voru hér í Reykjavík og hjá embættismönnum ríkisins yfirleitt. Sú athugun leiddi í ljós, að ekki mundi vera unnt á þann hátt einan að fá fullnægjandi upplýsingar um þessar jarðir og að eðlilegast og best mundi vera að safna upplýsingum um jarðirnar hjá oddvitum og bæjarstjórum í öllum hreppum og kaupstöðum landsins. Félmrn. ritaði þá öllum bæjarstjórum og oddvitum á landinu bréf, þar sem spurt var um það, hvort kristfjárjarðir eða sambærilegar eignir væru í héraðum þeirra, og beðið var um að senda svör fyrir 1. maí þ. á. Og það var beðið um, að send væru svör, hvort sem slíkar jarðir væru til í viðkomandi sveitum eða ekki, og ef þær væru þar, þá svör um, hvers virði þær væru, og upplýsingar um það, hvar finna mætti skýrslur um það, hvernig þær væru komnar í þá eigu eða fyrirætlun, sem þær væru í. — 1. október höfðu borizt svör frá 80 sveitarfélögum. Þá var þetta ítrekað til sveitarfélaganna, og í nóv. voru komin svör frá 189 bæjar- og sveitarfélögum. Þá eru ókomin svör frá 36 sveitarfélögum enn, en gera má ráð fyrir, að þau berist fljótlega. Það er nú þegar farið að vinna úr þessum gögnum í rn. og flokka jarðir þessar eftir sýslum og sveitarfélögum, grafa upp gjafabréf um þær og skilríki, eftir því sem unnt er, og verður unnið að þeirri athugun og rannsókn áfram, svo að vænta má, að fyrir geti legið nokkurn veginn tæmandi skýrslur um þessar eignir einhvern tíma á næsta ári. Það mun varla verða fyrr.

Fyrirspyrjandi (Sigurður Ágústsson): Herra forseti. Ég þakka hæstv. forsrh. fyrir hans upplýsingar varðandi þessar kristfjárjarðir og vona, að þær ráðstafanir, sem rn. hefur gert í þessu efni, komi að tilætlunum notum.

Skúli Guðmundsson: Herra forseti. Mér finnst ástæða til að vika hér nokkuð að einni hlið þessa máls. Það hefur stundum verið um það rætt, að hætta væri á því, að þessar jarðir, sem gefnar hafa verið fyrr á tímum í ákveðnu augnamiði og væru eign sérstakra sjóða, færu í eyði, vegna þess að ábúendur þeirra hefðu ekki möguleika til þess að gera þær endurbætur á húsum á þeim, sem með þyrfti. Hefur því stundum verið um það talað og síðast nú í ræðu hv. þm. Snæf. hér áðan, að e. t. v. væri rétta lausnin á þessu sú að selja slíkar jarðir og nota andvirði jarðanna til sjóðmyndunar, sem farið væri með eftir þeim fyrirmælum, sem í gjafabréfunum hefðu verið. — Út af þessu vil ég benda á, að ég tel ákaflega varhugavert að raska þeim fyrirmælum, sem út hafa verið gefin í slíkum bréfum, nema brýn nauðsyn krefji. Mér skilst, að það væri hægt að bjarga málinu við með þeim hætti, þar sem t. d. er ákveðið í slíkum bréfum, að ekki megi selja jarðirnar, að leigja þær á erfðafestu, því að það er enginn vandi. Það er nóg af mönnum,

sem vilja taka jarðir á erfðaleigu. Síðan gætu þessir ábúendur greitt eftir jarðirnar, eftir sem áður, hæfilegt eftirgjald, en fengju að taka lán gegn veði í þeim eins og jarðeignum ríkisins, sem leigðar eru á erfðafestu, til framkvæmda. — Nú kann að vera, að í einhverjum af þessum bréfum sé líka bann við því að veðsetja jarðirnar færu í eyði, með þessu móti, sem ég í bréfunum bann við því að selja þær, þá skilst mér, að það væri hægt að koma í veg fyrir, að jarðirnar færu í eyði, með þessu móti, sem ég gat um, án þess að brjóta þessi fyrirmæli með sölu jarðanna. Það er vissa fyrir því, að nóg er af mönnum hér, sem eins vel vilja taka jarðir á erfðaleigu eins og fá þær keyptar, svo að vandalaust er að halda jörðunum í ábúð með þeim hætti.

Þetta mál kemur e. t. v. fyrir í öðru formi síðar á þinginu, því að það mun vera eitthvert frv. í hv. Ed. varðandi þetta mál. En mér þótti þó ástæða til að minnst á þetta atriði í sambandi við fyrirspurnina.

Páll Zóphóníasson: Herra forseti. Það er alveg rétt, sem hv. þm. V-Húnnv. sagði, að í eyði eiga þessar jarðir ekki að þurfa að vera fremur en aðrar jarðir, því að þetta eru opinberar jarðir eða opinberar eignir, sem má eftir lögum um erfðaáðbúð og óðalsrétt byggja á erfðafestu.

En það er annað vandamál í sambandi við þetta, sem kemur fram í náinni framtíð viðkomandi sumum þessara jarða, sem er það, að sjóðir, sem eiga þær, — og er þeirri nefnd, sem hefur með höndum eftirlit með opinberum sjóðum, vel kunnugt um það, og í þeirri n. eru tveir hv. alpm., — þessir sjóðir eru sumir hverjir ekki annað en það verðmæti, sem í jörðinni stendur. Nú eru sumar af þessum jörðum orðnar þannig settar, að verðmæti sjálfs landsins er orðið ósköp litið, samanborið við það verðmæti, sem búið er að festa í umbótum, svo sem byggingum og rafstöðvum á þessum jörðum. Og viðkomandi sumum þessum jörðum, sem búið er að fara þannig með, er það svo, að enginn lög-mætur erfingi er, sem gæti tekið við jörðinni af ábúanda, þar sem sumir þessir ábúendur eru gamalmenni, sem ekki eiga aðra erfingja en fjarskylda ættingja. — Og eftir landslögum er það þannig um jarðir, sem eru á erfðaleigu, að jarðeigandi er skyldur til að leggja í kostnað til endurbóta á jörðinni. Í þessum tilfellum er jarðeigandinn jörðin sjálf, sem á ekki einn eyri. Og slíkum tilfellum, sem ég gat um, man ég eftir við mjög fljótlega athugun fjórum, þar sem stendur svona á. Og þar held ég, að ekki sé gott að komast utan um það að láta þessar jarðir gegna ætlunarverki sínu, nema með því að selja jarðirnar, þó að ég sé yfirleitt ekki með sölu þessara jarða. — Það hefur náttúrlega hver, sem á þessum jörðum býr, fullt leyfi til að byggja á þeim. En ég held, að það geti í sumum tilfellum verið alveg nauðsynlegt að selja þessar jarðir.

11. Mannahald við vöruskömmun og verðlagseftirlit.

Á 14. fundi í Sp., 14. nóv., var útbýtt:

Fsp. til viðskmrh. um mannahald við vöruskömmun og verðlagseftirlit [113. mál, 2] (A. 214).

Á 15. fundi í Sp., 15. nóv., var fsp. tekin til meðferðar, hvort leyfð skyldi.

Fsp. leyfð með 27 shlj. atkv.

Á 16. fundi í Sp., 21. nóv., var fsp. tekin til umræðu.

Fyrirspyrjandi (Skúli Guðmundsson): Herra forseti. Mér hefur þótt ástæða til að óska upplýsinga um mannahald við þessa starfsemi, vöruskömmun og verðlagseftirlit. Vöruskömmun er nú að mestu leyti úr sögunni. Þó er enn ekki búið að afnema skömmun á tveim vörutegundum: smjörliki og smjöri. Mun þetta vera vegna þess, að vörur þessar eru lækkaðar nokkuð í verði til neytenda með fjárframlögum úr ríkissjóði, og mun það gert í því skyni að koma í veg fyrir þá vísitöluhækkun, sem verða mundi, ef þessi niðurgreiðsla ætti sér ekki stað. Nú er það öllum kunnugt, að það er mikil fyrirhöfn við þessa skömmun, ekki aðeins hér í Reykjavík hjá yfirvöldunum í höfuðstaðnum, heldur um allt landið, þar sem bæjarstjórnir og hreppsn. fá í sínar hendur fjórum sinnum á ári skömmunarmiða til útteilingar til allra landsmanna. Þess vegna vildi ég spyrja fyrir um, hvort ekki mundi vera fyrirhafnarminna og kostnaðarminna að koma þessum aukum til manna með öðrum hætti. Að minnsta kosti væri þó mögulegt að gefa út skömmunarseðla aðeins einu sinni á ári, sem mundu gilda fyrir allt árið, í staðinn fyrir að senda þessa pappírseðla ársfjórðungslega um allt land.

Mér þætti fróðlegt að vita, hve margir menn vinna við þessa skömmun, og hve miklu nema launagreiðslur til þeirra, og einnig, hve margir menn vinna við verðlagseftirlitið. Þessu eftirliti var aflétt á mörgum vörutegundum á þessu ári. En eftirliti er enn haldið uppi á nokkrum vörutegundum, og mér þætti fróðlegt að vita, hve margir menn vinna nú við það eftirlit, til samanburðar við það, sem áður var haft við þessi störf.

Viðskmrh. (Björn Ólafsson): Herra forseti. Um fyrri lið fyrirspurnarinnar, um það, hve margir menn vinna hjá fjárhagsráði við vöruskömmunina, þá starfa þar nú tveir menn við skömmunina. Grunnlaun þeirra á mánuði eru 5681,00 kr. að viðbætti þeirri uppbót, sem nú er greidd á laun, sem mundi þá verða 7573,00 kr. Meðallaunagreiðsla á mann árið 1950 var 36747,00 kr.

Siðari liðurinn er um það, hve margir menn vinna við verðlagseftirlitið. Hjá verðlagseftirliti starfa nú 7 fastráðnir menn í staðinn fyrir 14 áður. Auk þess eru tveir lausamenn, sem

ráðnir eru frá mánuði til mánaðar eftir því, hversu mikið er að starfa. Grunnlaun þessara 7 föstu manna og tveggja lausamanna eru á mánuði 21753,00 kr. Að meðtöldri uppbót, eins og hún er nú, þá eru launin á mánuði samtals 29351,00 kr. Utan Reykjavíkur eru 9 menn á ýmsum stöðum, og til þeirra greiðast á mánuði 630,00 kr. á mann að meðaltali, eða 5670,00 kr. samtals.

Ég held þá, að fyrirspurnin gefi ekki ástæðu til frekari upplýsinga.

Fyrirspyrjandi (Skúli Guðmundsson): Herra forseti. Ég vil þakka hæstv. ráðh. fyrir þessar upplýsingar, sem hann hefur gefið. Og ég vil í sambandi við þetta mál beina því til hans, hvort hann vildi ekki taka sérstaklega til athugunar með vöruskömmunina, hvort ekki væri hægt að koma því máli betur fyrir, t. d. á þann hátt, sem ég nefndi í minni fyrri ræðu.

Viðskmrh. (Björn Ólafsson): Herra forseti. Það er rétt, að það virðist nokkuð viðamikið að þurfa að halda uppi skömmun vegna þessara tveggja vörutegunda. En eins og hv. fyrirspyrjandi gat um, þá er þessari skömmun haldið uppi vegna niðurgreiðslu úr ríkissjóði til þess að halda niðri verðlagi.

Það hefur verið nokkuð rætt um það, hvort mætti breyta þessu í betra horf. En við höfum nú ekki enn komið auga á annað form, sem væri hagnýtara eða umstangsminna í framkvæmd en þetta form er. Að fara í það að láta skattheimtumenn ríkisins draga þetta frá, eins og gert var, þegar kjötoppbótin var greidd gegnum hendur skattheimtumanna, þá er það að mörgu leyti viðamikið og flókið starf, og ég held, að sú aðferð mundi ekki gefast betur hvað umstang og kostnað snertir. En sem sagt, okkur er vel ljóst, að það er hvítleitt að þurfa að halda uppi skömmunarfyrirkomulagi fyrir þessar tvær vörutegundir. En við höfum ekki dottið niður á aðra aðferð, sem betri væri í framkvæmd en þessi aðferð er.

Gylfi Þ. Gíslason: Herra forseti. Í framhaldi af þessum fyrirspurnum hv. þm. V-Húnv. langar mig til að beina einni fyrirspurn til hæstv. viðskmrh.

Eins og hv. fyrirspyrjandi tók fram, var verðlagseftirlit lagt að mestu niður á síðasta sumri, enda þótt haldið væri uppi verðlagseftirliti á nokkrum vörutegundum. En jafnframt var þá lýst yfir af hálfu ríkisstj., að verðlagseftirlitiinu, verðgæzlustjóra og hans aðstoðarmönnum, yrði framvegis falið að fylgjast með verðlagi í landinu og breyt., sem það kynni að taka við afnám álagningarreglnanna. Þetta hefur verið gert, sem kunnugt er, og birti hæstv. ríkisstj. fyrir um það bil tveimur mánuðum niðurstöður af rannsókn, sem verðgæzlustjóri hafði með aðstoð trúnaðarmanna sinna gert um verðlag á ýmsum vörum hér í Reykjavík. Þessi skýrsla vakti mikla athygli, og urðu miklar umr. um hana innan þings og utan.

Nú vil ég spyrja hæstv. viðskmrh., hvort ekki hafi verið framhald á þessu starfi verðgæzlu-

stjóra og trúnaðarmanna hans. Hafa verið samdar aðrar slíkar skýrslur af verðlagseftirlitinu? Og ef svo er, er þess ekki að vænta, að þær skýrslur verði birtar almenningi eins og hinar fyrri?

Viðskmrh. (Björn Ólafsson): Herra forseti. Út af fyrirspurn hv. 3. landsk. þm. skal ég skýra frá því, að verðgæzlustjóri hefur fyrirsmæli um það að gera slíka athugun á verðlagi, sem hv. þm. gat um. Það er meðal annars ástæðan fyrir því, að ekki hefur verið fækkað meira starfsfólki á verðgæzluskristofunni en raun er á orðin. Þessi athugun, sem ráðgert var að færi fram, um leið og verðlagseftirlitið var afnumið af ýmsum vörutegundum, er sjálfsagt talstvert mikið verk, ekki sít skrifstofuverk, og þess vegna þarf að hafa nokkuð marga menn enn á þeirri skrifstofu, meðan hún sinnir þessum störfum. Það er verið að semja skýrslur nú fyrir októbermánuð. Ein skýrsla er komin, en það er von á fleiri nú bráðlega. Og þegar þær skýrslur liggja fyrir, verður sá árangur, sem þá fæst, birtur opinberlega.

12. Rannsókn gegn Helga Benediktssyni.

Á 16. fundi í Sp., 21. nóv., var útbýtt:

Fsp. til dómsmrh. varðandi rannsókn máls og vítaverða framkomu setudómara og aðstoðarmanna hans [122. mál, 1] (A. 242).

Á 17. fundi í Sp., 22. nóv., var fsp. tekin til meðferðar, hvort leyfð skyldi.

Fsp. leyfð með 31 shlj. atkv.

Á 18. fundi í Sp., 28. nóv., var fsp. tekin til umræðu.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 23. fundi í Sp., 12. des., var fsp. aftur tekin til umræðu.

Fyrirspyrjandi (Skúli Guðmundsson): Ég hef leyft mér að leggja hér fram fsp. til hæstv. dómsmrh. varðandi rannsókn á atvinnurekstri Helga Benediktssonar í Vestmannaeyjum og ósæmilega og vítaverða framkomu setudómara og aðstoðarmanna hans, en dómsmrn. skipaði sérstakan setudómara til að fara með rannsóknina.

Fyrirspurnir mínar eru í 3 liðum. Í fyrsta lagi er spurt um tilefni rannsóknarinnar, sem hafin var á miðju ári 1948 og talið er, að enn standi yfir, þó að senn séu liðin 3½ ár síðan hún var byrjuð. — Í öðru lagi er um það spurt, hvort hæstv. dómsmrh. sé ekki kunnugt um ósæmilega og vítaverða framkomu setudómara og aðstoðarmanna hans gegn Helga Benediktssyni við meðferð málsins. — Loks er svo í þriðja lagi spurt um það, hvort ráðh. ætli að fresta því lengur að taka mál þetta úr höndum hins

skipaða setudómara, ef ráðh. er kunnugt um ávirðingar dómara og hjálparmanna hans.

Ástæðan til þess, að ég hef lagt hér fram á hæstv. Alþ. þessar fsp., er sú, að ég hef fengið upplýsingar viðkomandi rekstri málsins, sem ég tel að sýni alveg ófengjanlega, að framkoma setudómara og manna hans í þessu máli hafi í mörgum atriðum verið svo ósæmileg og vítaverð, að slíkt megi með engu móti láta óátalið og afskiptalaust. Vil ég, eftir því sem takmarkaður ræðutími leyfir, nefna dæmi þessu til sönnunar.

Sumarið 1950 tók rannsóknardómariinn og menn hans mikið af bókhaldi Helga Benediktssonar í sínar vörzlur. Létu þeir greipar söpa á skrifstofu hans og höfðu á brott með sér bækur og skjöl, án þess að réttur væri þar settur og án þess að nokkur skrásetning færi fram á því, sem tekið var. Síðar á árinu, í lögreglurétti 10. nóv. 1950, voru einnig tekin þar skjöl og bækur til viðbótar. Gögnum þessum hefur verið haldið síðan, að því undanskildu, að í notarialrétti Vestmannaeyja 28. sept. s. l. skilaði aðstoðarmaður setudómara nokkrum hluta þess, sem tekið hafði verið. Þau skil voru með þeim hætti, að endurskoðandi þessi lagði fram í réttinum, í upphafi réttarhaldsins, skrá yfir það, sem hann sagðist skila þar af bókum og skjölum. Eftir kröfu Helga Benediktssonar var gerður þar í réttinum samanburður á skrá þessari og því, sem skilað var. Kom þá í ljós, að allmikið vantaði af skjölum, sem endurskoðandinn taldi sig hafa meðferðis til afhendingar samkvæmt skránni, er hann lagði fram, og gat hann ekki gert neina grein fyrir því í réttinum, hvar það, sem vantaði, væri niður komið. Virðist það hafa týnt hjá rannsóknarmönnum eða horfið á einhvern hátt. Og eins og áður segir, var það aðeins hluti af því bókhaldi, sem tekið hafði verið, sem skilað var í notarialréttinum 28. sept. í haust, en mikið af bókum og skjölum Helga er enn í fórum rannsóknarmanna. Þar á meðal eru margra ára gömul skjöl, sem Helgi Benediktsson telur sér nauðsynlegt að fá til að leggja fram í máli, sem rekið er fyrir hæstarétti, en dómariinn og menn hans hafa neitað að skila.

Helgi Benediktsson hefur mjög umfangsmikinn og margþættan atvinnurekstur og viðskipti við fjölda manna. Er því augljóst, að með bókhaldssviptingunni hafa honum verið og eru skapaðir miklir örðugleikar, sem ekki bitna eingöngu á honum sjálfum, heldur einnig á viðskiptamönnum hans og þeim fjölda fólks í Vestmannaeyjum, sem vinnur við fyrirtæki hans. Ég þori hiklaust að fullyrða, að endurskoðun á bókhaldi Helga Benediktssonar var auðvelt að framkvæma á brott af þeim tíma, sem bókum hans og skjölum hefur verið haldið í vörzlum rannsóknarmannanna. Með bókhaldssviptingunni í miklu lengri tíma en nokkur þörf var hafa Helga Benediktssyni því verið skapaðir erfiðleikar og atvinnurekstur hans torveldaður að þarlausu. Þetta er vítavert.

Um meðferðina á bókhaldi Helga Benediktssonar, sem setudómariinn og menn hans höfðu til sín hrífsað, er það einnig kunnugt, að fyrir

ári síðan gáfu þeir manni einum vottorð úr bókhaldi Helga. Hafa þeir þannig talið sér sæma að veita öðrum mönnum aðgang að þeim skjólum, sem þeir höfðu tekið til rannsókna.

Eins og ég gat um í upphafi máls míns, var þessi rannsókn á atvinnurekstri Helga Benediktssonar byrjuð á miðju ári 1948. Síðan eru liðin um það bil $3\frac{1}{2}$ ár. Svo virðist sem setudómarinn hafi haft þetta sem ígripavinnu sér til tekjuauka, þegar hann hafði ekki öðru að sinna, í stað þess að ljúka rannsókninni á hæfilegum tíma. Það er t. d. kunnugt, að á þessu ári tók hann að sér starf við skuldaskil bátaútvegsins og mun hafa verið þar í vinnu fram að þessu.

Svona málsmeðferð er vitanlega mjög aðfinnsluverð. Hver sá, sem rannsókn er beint gegn, á rétt á því, að mál hans sé rekið með eðlilegum hraða, án óþarfra tafa, en ekki haft sem atvinnubótavinnu eða „sport“ fyrir einstaka lögfræðinga árum saman. Þessi óhæfilegi og óþarfi dráttur á því að ljúka rannsókninni er eitt dæmið af mörgum um siðleysi yfirvaldanna í þessu máli.

Enn er það ótalið, að sumir þeirra rannsóknarmanna, sem setudómarinn hefur haft sér til aðstoðar í þessum málum og hann því ber embættislega ábyrgð á, hafa komið þannig fram við Helga Benediktsson, fjölskyldu hans og starfslíð, að stórlega vitavert og ósæmilegt er. Er auðvelt að færa sönnur á þetta. Ber framkoma þeirra vissulega vott um annað hugarfar en á að vera hjá mönnum, sem valdir eru til rannsóknarstarfa af hálfu dómssvaldsins í landinu.

Ég vænti nú svars hæstsv. ráðh. við fsp. mín-um.

Dómsmrh. (Bjarni Benediktsson): Herra forseti. Út af 1. lið fsp. vil ég svara því, að með bréfi þáv. viðskiptanefndar til dómsmrn., dags. 2. júní 1948, tilkynnti n., að með skipum Helga Benediktssonar, Vestmannaeyjum, m/s Helgu VE 333 og m/s Helga Helgasyni VE 343, hafi verið fluttur til landsins vörur, er engin innflutningsleyfi hafi verið gefin fyrir, svo sem hljóðfæri og glervörur. N. hafi ekki tekizt að afla fullnægjandi gagna um innflutning þennan og hafi hún því ákveðið að senda rn. málið.

Um þetta leyti var þáv. bæjarfógeti í Vestmannaeyjum, Sigfús M. Johnsen, mjög hlaðinn störfum, svo að sýnt þótti, að hann mundi eiga erfitt með að annast þessa rannsókn. Var því Gunnar A. Pálsson lögfræðingur skipaður til þess með sérstakri umboðsskrá, dags. 13. júlí 1948, að framkvæma rannsókn í máli þessu, enda hafði Gunnar þá haft með höndum rannsókn ýmissa mála varðandi innflutning, m. a. rannsókn á starfi viðskiptaráðs, og hafði því mikla reynslu í rannsókn slíkra mála. Umboðsskrá þessi náði eingöngu til þess að rannsaka innflutning nefndra skipa Helga Benediktssonar á tímabilinu frá 1. maí 1948 til dagsetningar umboðsskrárinnar, 13. júlí sama ár.

Við þessa rannsókn kom margt í ljós, er þótti benda til, að um mun viðtækari brot væri að ræða, svo sem gjaldeyrisbrot í sambandi við

Alþt. 1951. D. (71. löggjafarþing).

greiðslu á hinum innfluttu vörum og gjaldeyrisvanskil, verðlagsbrot, rangar skýrslur til yfirvaldanna, innflutning á vörum án tilskilinna leyfa, tolllagabrot o. fl. Þótti því rétt að víkka starfssvið rannsóknardómarans, og var það gert með viðbótarumboðsskrá, dags. 5. júlí 1950, og jafnframt ákveðið samkv. ábendingu rannsóknardómara, að fram skyldi fara ýtarleg rannsókn á bókhaldi Helga Benediktssonar árin 1948, 1949 og 1950. Bókhaldsrannsókn þessari er nú nýlega lokið, og hefur rannsóknardómari sent rn. málið til fyrirsagnar.

Í sambandi við 2. lið fsp. vil ég segja það, að mér er ekki kunnugt um ósæmilega og vita-verða framkomu setudómara og aðstoðarmanna hans gagnvart rannsóknarþola við meðferð málsins. Ég tel að visu, að um of hafi orðið dráttur á málinu, og hef fundið að honum við dómarann, en er þó sannfærður um, að enn meiri dráttur hefði orðið, ef málið hefði verið tekið af dómaranum og fengið öðrum, enda hefur dómarinn fært ýmsar ástæður fyrir drættinum, sem á sínum tíma verða eflaust metnar af æðra dómi, ef málinu verður haldið áfram, t. d. það, hve málið sé umfangsmikið, veikindi endurskoðanda o. fl. Og ég vil sérstaklega taka fram í þessu sambandi, að á þessu ári hefur ekki staðið á rannsóknardómaranum, þó að hann hafi haft öðrum störfum að gegna að nokkru leyti, heldur á bókhaldsrannsókninni. Ég hef niðurstöðuskýrslurnar hér með höndum, og er auðséð, að það er ekki lítið verk að semja þær né auðvelt að brjótast fram úr rannsóknarefninu. (Hampar fyrirferðarmiklum skýrslum.) Þetta eru nú skýrslurnar um niðurstöðurnar, og má nærri geta, hve fljótlegt hefur verið að semja þær, hve auðvelt hefur verið að brjótast fram úr því verkefni að komast til botns í bókhaldi þessa umfangsmikla fyrirtækis. Hér eru ljósmyndir af nokkrum síðum í bókhaldi þessa fyrirtækis, og er mönnum heimilt — a. m. k. fyrirspyrjanda — að athuga það og átta sig á því, hvort hann ætti ekki, svo samvirkusamur sem hann er, að draga nokkuð úr stórröðum sínum, sem hann viðhafði í ræðu sinni varðandi þá rannsókn, sem hér er um að ræða, þegar hann væri búinn að renna augunum yfir það mikla verk, sem hér hefur verið af hendi leyst.

Að öðru leyti skal ég ekki á neinn hátt dæma um efni málsins, það verður gert á sínum tíma. Og þó að þessi fsp. og nart í mig í vissum blöðum gæfi mér tilefni til að ræða um þetta miklu frekar og fara inn á þau sakarefni, sem hér er um að ræða, þá get ég það ekki, vegna þess að málið er ekki enn þá á því stigi, að það sé mitt að skýra frekar frá því né heldur kveða á um það, hvort hér sé um sekt eða sakleysi að ræða, heldur verða það vitanlega að vera dómstólarinn á sínum tíma, ef ástæða þykir til máls- höfðunar.

Þó að mál þetta sé jafnörðugt til rannsóknar og raun ber vitni, er ég þeirrar skoðunar, að það hefði mátt ljúka því á eitthvað skemmri tíma. Þó verður að játa, að ýmis önnur mál út af gjaldeyrisvanskilum hafa líka dregizt mjög mikið í meðförum dómenda. T. d. var eitt slíkt

Rannsókn gegn Helga Benediktssyni.

mál kært af viðskiptanefnd 23. ágúst 1949 til sýslumannsins í Mýra- og Borgarfjarðarsýslu, en endanleg rannsókn á því máli barst dómsmrni. ekki fyrr en 27. okt. s. l., eftir eftirrekstur af minni hálfu, og er þar um að ræða ólíkt einfaldara og óbreyttara mál en þetta.

Ég vil og skjóta því hér inn í, — því þótt það sé ekki sagt berum orðum, liggur það þó í þessari fsp. og þeim ummælum, sem hér hafa verið viðhöfð, að hér sé um einhverja pólitíska áreitni við Helga Benediktsson að ræða, — að ég hygg, að í þessu gjaldeyrismáli, sem ég siðast nefndi, þar sem rekið var á eftir af minni hálfu, eigi flokksbróðir minn hlut að máli. Og yfirleitt er það nú svo, að segja má, að daglega sé framkvæmd málshöfðun eftir fyrirskipun dómsmrni, og kemur auðvitað ekki til mála, að það sé farið eftir flokkslegum sjónarmiðum, heldur eingöngu eftir því, hvaða sakarefni standa til hverju sinni.

En ég vil segja það hér, að gefnu tilefni, að ég tel nauðsynlegt, að ráðstafanir verði gerðar til þess að flýta meir meðferð opinberra mála en lengi hefur tíðkast hér á landi, og mun ég gera ráðstafanir til þess, ef ég verð áfram í þessari stöðu, og hef raunar hafið undirbúning þess.

Einnig má á það benda, eins og fram kemur í 1. tölul. hér að framan, að rannsókn þessa máls hefur leitt í ljós æ fleiri sakarefni, og nú siðast 9. nóv. s. l. barst rn., að visu alveg óháð þessari rannsókn, kæra frá núverandi verðlagsstjóra þess efnis, að trúnaðarmenn hans hafi staðreynt töluvert umfangsmikil verðlagsbrot hjá Helga Benediktssyni á tímabilinu eftir að viðbótarumboðsskráin var gefin út til 10. júlí 1951, og er nú til athugunar, hvað gert skuli af þessu tilefni.

Ég skal svo taka fram, að tveir starfsmenn verðlagsstjóra, sem sendir voru til aðstoðar við rannsókn málsins, hegðuðu sér að starfi sínu loknu öðruvísi er vera bar, og hefur mál verið höfðað gegn þeim af því tilefni, og kemur það þessu máli út af fyrir sig ekki við, en þeim mönnum hefur engin linkind verið sýnd, og ég mun hlutast til um það, að þeir komi ekki framar nærri meðferð þessa máls.

Mér hefur ekki borizt nein sú vitneskja, sem réttlæti að taka málið úr höndum dómarans, og tel ég á engan hallað, þótt sagt sé, að nokkuð mikla trúgirni þurfi til þess að trúa frásögn Helga Benediktssonar um þessi efni. Vil ég almennt lýsa því yfir og án sérstakrar hliðsjónar af þessu máli, að það er mjög varhugavert, ef ráðh. skiptir um dómara að vild sinni. Sakborningurinn hefur hins vegar í hendi sér, jafnt í þessu máli sem öðrum, að krefjast úrskurðar dómara um, að hann viki sæti í máli, sbr. 124. gr. 1. um meðferð opinberra mála, nr. 27 1951, og mætti síðan kæra þann úrskurð til hæstaréttar, að uppfylltum skilyrðum 171. gr. sömu l., þannig að sakborningurinn hefur auðvitað réttarvernd samkv. 1. í þessu tilfelli sem öðrum og þarf ekki að una því, ef með mál fer dómari, sem af einhverjum ástæðum hefur gert sig óhæfan til meðferðar þess. En væntanlega er öllum þm. ljóst, að það er miklu eðlilegra, að dóm-

stólar kveði á um slíkt, en ekki dómsmrh. hverju sinni.

Að öðru leyti fagna ég því, að þessi fsp. kom fram, því að hún hefur gefið mér tækifæri til að leiðrétta mishermi, sem hefur átt sér stað um þetta mál.

Fyrirspyrjandi (Skúli Guðmundsson): Herra forseti. Ég sagði í minni fyrri ræðu, að setudómari og menn hans hefðu komið þannig fram við Helga Benediktsson, fjölskyldu hans og starfslið, að vitavert væri. Vil ég nú færa þeim orðum stað.

Hinn 25. nóv. 1950 fór fram rannsókn í lögreglurétti Vestmannaeyja út af óspektum, sem orðið höfðu þar í Eyjum kvöldið áður, 24. nóv. Aðstoðarmenn setudómara, þeir að tölu, komu allir mjög við sögu þessara réttarhalda, enda höfðu þeir verið höfuðpaurarnir í þeim óeirðum, sem leiddu til lögreglurannsóknarinnar. Auk margs annars kom fram í réttinum og viðurkennt af einum af þeim þjónum réttvissinnar, sem setudómari hafði sér til aðstoðar, að hann, þ. e. aðstoðarmaður dómarans, hafði ráðizt að syni Helga Benediktssonar með bríglum og ókvæðisorðum um hann og föður hans. Mun það — sem betur fer — einsdæmi nú á tímum, að útsendarar yfirvalds, sem vinna að rannsókn mála, geri sig seka um slíkt framferði að áreita með þessum hætti börn þess, sem rannsókninni er beint gegn.

Vitni bar, að annar rannsóknarmaður hafi lýst því yfir við þetta tækifæri, að Hótel H. B. yrði rífið niður 1951.

Framhaldsrannsókn út af óeirðunum fór fram í lögreglurétti Vestmannaeyja 5. des. 1950. Þar mætti aðstoðarmaður setudómarans, sem er nefndur endurskoðandi. Hann segir þar, að 24. nóv., þegar óspektirnar urðu, hafi hinir tveir rannsóknarmennirnir komið til sín í hús það í Vestmannaeyjum, þar sem hann hélt til. Veitti hann þeim vín. Einnig kom þá til hans sem gestur nafngreindur Eyjabúi, og neytti hann vins með þeim. Síðan héldu þeir allir fjórir á hótél Helga Benediktssonar, og segir endurskoðandinn, að sig „minni“, að þeir hafi farið í bifreið Eyjabúans og hann hafi ekið bilnum.

En þessi aðili, aðstoðarmaður setudómarans, hefur fengið eftirþanka í sambandi við þennan framburð sinn. Honum hefur komið í hug, að e. t. v. væri það eitthvað öðruvísi en ætti að vera, að starfsmenn dómsmálastjórnarinnar, sendir til rannsóknarstarfa, sitji að vindrykkju með bifreiðareiganda, en setjist strax þegar því er lokið í bifreiðina hjá þessum manni og aki undir hans bílstjórn gegnum umferðaröðina á götum Vestmannaeyjakaupstaðar. Og endurskoðandinn kemur aftur fyrir réttinn að vörmu spori. Þá segir hann, að hann „þori ekki að fullyrða“, að umgetinn Eyjabúi hafi heimsótt sig þennan dag, 24. nóv., en þó „minni sig“, að svo hafi verið.

Það, sem hér liggur fyrir, er því þetta: Aðal-aðstoðarmaður setudómarans standur eins og glópur fyrir lögreglurétti í Vestmannaeyjum 5. des. 1950, ráðvilltur og reikandi í framburði sínum og getur ekki gert lögreglustjóranum

grein fyrir einföldustu atriðum, eins og því, hverjir hafi heimsótt hann og hvort hann hafi ferðast fótgangandi eða í bifreið fáeinum dögum áður. Og þessi maður er helzta haldreipi setudómarans í málarekstrinum gegn Helga Benediktssyni.

Ég verð að segja, að mér brá í brún, þegar ég las útskriftina úr lögregluréttarbókinni og sá þar, hvers konar manneskjur eru í þjónustu dómsmálastjórnarinnar við svokölluð rannsóknarstörf nú á tímum. Og ég vil spyrja hæstv. ráðh. og aðra hv. alþm.: Hvar er komið réttaröryggi og réttarfari í okkar þjóðfélagi, ef byggja á málarekstur gegn mönnum og dóma á skýrslum frá svona vesalingum?

Vafalaust hefur setudómarinn fljótlega fengið fregnir af rannsókninni í lögreglurétti Vestmannaeyja fyrir ári síðan. Og nú skyldu menn ætla, að hann hefði vikið þessum mönnum úr þjónustu sinni strax þegar honum var kunnugt um framferði þeirra. En það er nú öðru nær. Svo virðist sem hann telji þetta harla gott, eða a. m. k. hafði hann endurskoðandann minnislitla áfram við rannsóknarstörfin. Og setudómarinn átti einnig eftir að sýna það, að hann teldi hina óspektar- og uppvígðslumennina frá 24. nóv. í fyrra manna bezt fallna til þess að vinna í opinberri þjónustu að rannsókn hjá Helga Benediktssyni.

Á næstliðnu sumri sendi umboðsmaður verðgæzlustjóra í Vestmannaeyjum nokkurs konar kærú á Helga Benediktsson. Kvaðst hann hafa sterkan grun um, að Helgi hefði selt hengilás og brýni og tvo eða þrjá smáhluti aðra of háu verði, og óskaði umboðsmaðurinn eftir mönnum úr Reykjavík hið skjótasta til að rannsaka þetta stórmál. Var nú brugðið við og tveir menn sendir flugleiðis til Eyja frá Reykjavík. Til þeirrar farar voru valdir óeirðamennirnir frá 24. nóv., og ég hef fengið upplýst, að við val þeirra til fararinnar var farið eftir tillögum hins margnefnda setudómara, sem taldi þessa menn sérstaklega heppilega til áframhaldandi rannsókna hjá Helga Benediktssyni, vegna þess að þeir væru þar kunnugir frá í fyrra. — Það, að setudómarinn skuli hvetja til þess, að þessir menn séu enn á ný sendir til rannsóknarstarfa hjá Helga Benediktssyni eftir að hafa komið svo svivirðilega fram gagnvart Helga sem áður er lýst, tel ég vera eitt af því, sem sýnir og sannar ótvírætt, að setudómari þessi er ekki hlutlaus rannsóknardómari í þessum málum, eins og vera ber, heldur er hann ofsóknaraðili gegn Helga Benediktssyni.

Af þessum tveim opinberu sendimönnum er það að segja, að þeir komu á skrifstofu Helga og heimtuðu þar bækur og skjöl í sínar hendur. Helgi neitaði kröfum þeirra og kvaðst, sem vonlegt var vegna fyrri kynna af mönnunum, ógjarnan ræða við þá, nema þeir væru undir ströngu eftirliti lögreglunnar. Hurfu þeir burt, en sögðust fara til bæjarfógetans og fá hans aðstoð til að ná skjölum hjá Helga. En þegar til bæjarfógetans kom, mun hann hafa þekkt fuglana, síðan þeir mættu í lögregluréttinum í fyrra, og ekki þótt viðeigandi að styðja þá til nýrra herferða gegn Helga. Voru svo menn

þessir að flækjast í Eyjum í nokkur dægur á opinberan kostnað til að biða eftir flugveðri, en þegar það gafst, hurfu þeir aftur til Reykjavíkur við litinn orðstir.

En það er lengri sagan af lásnum og brýninu. Enn voru gerðir út tveir flugleiðangrar frá Reykjavík til Eyja út af þeim gripum, verðlagsdómur settur og sakadómur o. s. frv. En þegar síðasti sendimaðurinn kom til Eyja og fór að kynna sér málavexti, sá hann strax, að málalíbúnaður þessi var tóm markleysa, og féll það þar með niður.

Hæstv. dómsmrh. hefur orðið fyrir því óhappi að velja hér mann sem setudómara, sem ekki hefur reynzt hæfur til að fara með málið. Sá skipaði setudómari hefur svo valið algerlega óhæfa menn sér til aðstoðar, og sannast hér sem oftast hið fornkvæða, að það dregur sig saman, sem dæmlikast er.

Framferði þessara manna í málarekstrinum gegn Helga Benediktssyni er svartur blettur á íslensku réttarfari. Hæstv. ráðh. hefur, eftir því sem fram kom í ræðu hans, ekki haft það eftirlit með rekstri málsins hjá setudómaranum, sem þurfti og honum bar að hafa. Ætti hann að gæta þess betur framvegis að fylgjast með gangi slíkra mála, því að öðrum kosti hlýtur að falla skuggi á ráðh. sjálfan í sambandi við málin, þegar þau eru rekin með öðrum hætti en á að vera.

Ingólfur Jónsson: Herra forseti. Í sambandi við þá fyrirspurn, sem hér er á dagskrá, vil ég leyfa mér að beina þeirri fyrirspurn til hæstv. ríkisstj., hvort rannsókn sú, sem hér er um að ræða á starfsháttum Helga Benediktssonar, nær einnig til starfsemi hans fyrir hönd Skipaútgerðar ríkisins.

Ríkisstj. er sennilega ljóst, að Helgi Benediktsson annast afgreiðslu í Vestmannaeyjum fyrir Skipaútgerð ríkisins. Má merkilegt telja, ef ríkisstj. er ekki kunnugt um, að afgreiðslunni er á ýmsan hátt ábótavant.

Mér er vel kunnugt um fyrirtæki, sem sendi Helga Benediktssyni vörur fyrir allt að 20 þús. kr. í póströfu með Vestmannaeyjabátum snemma á s. l. sumri. Vörur þessar tók Helgi Benediktsson og seldi, án þess þó að greiða póströfuna. Póstkröfan er enn ógreidd, og hyggst fyrirtækið því höfða mál á hendur Skipaútgerðinni, sem er í ábyrgð vegna afgreiðslunnar í Vestmannaeyjum.

Ólíklegt verður að telja, að þetta sé eina dæmið um óráðvendni í afgreiðslunni, og má því ætla, að jafnvel sé um stærri upphæðir að ræða, sem líkt stendur á með. Getur því átt sér stað, að Skipaútgerðin eigi von á málssóknum úr fleiri áttum. Vildi ég því fá upplýst hjá hæstv. ríkisstj., hvort hún ætlar að láta það afskiptalaust, að Skipaútgerð ríkisins haldi áfram að nota til afgreiðslu fyrir sig mann, sem hagar sér óráðvandlega í starfi.

Dómsmrh. (Bjarni Benediktsson): Herra forseti. Það er stundum óþægilegt að hafa ræður samdar fyrir fram, t. d. af Helga Benediktssyni, eins og kom fram í ræðu hv. fyrirspyrjanda

áðan. Hann hefur ekki getað fært nein rök fyrir því, að rannsóknardómari hafi komið ósæmilega fram gagnvart Helga Benediktssyni. Hins vegar lét hann svo um mælt, að tveir af mönnum verðlagseftirlitsins hefðu, eftir að þeir höfðu framkvæmt rannsóknina gegn Helga Benediktssyni, hegðað sér á annan hátt en viðhlitandi væri. Þetta skiptir engu máli varðandi rannsókn þessa máls, því að niðurstöður álitsgerðar þeirra eru fólgnar í skýrslum þeirra, en ekki því, sem þeir gerðu á eftir. En samt sem áður fyrirskipaði ég strax, að hlutast yrði til um, að þessir menn hefðu ekki neinar frekari rannsóknir í máli Helga Benediktssonar með höndum, og er það óvenjulegur strangleiki, því að það hefur oft komið fyrir, að menn hafi drukkið sig fulla og verið látið þar við stíja, en ég taldi þó, að slík framkoma væri óviðeigandi, og skipaði því málshöfðun. — En eins og ég sagði, þá hefur þetta engin áhrif á gang þessa máls, því að þetta var eftir að þeir höfðu lokið störfum sínum. En hv. þm. hefur farið hér óvirðingarorðum um setudómarann, kallað hann og menn hans „vesalinga“, og er honum sæmt að biðjast afsökunar á þessum orðum. Hv. þm. er alveg ókunnugur framburði vitnanna fyrir rétti, og hv. þm. misskilur þetta. Ef hann heldur, að það eitt geti gefið tilefni til að stimplast „vesalingur“, að menn hafi setið eitt kvöld að drykkju, þá er ég hræddur um, að það verði nokkuð margir „vesalingar“ hér í heimi. Slíkt ofstæki getur farið sæmilega í munni hv. þm., sem við allir þekkjum að því að vera mikinn reglu- og sæmdarmann, en það hafa ekki allir á sér slíkt orð, og er ekkert á Helga Benediktsson hallað, þótt sagt sé frá því, að hann sem forseti bæjarstjórnar heldur nú oft miklar drykkjuveizlur, og hygg ég, að honum þætti hart að vera kallaður „vesalingur“ fyrir.

Starf setudómara og manna hans verður svo metið eftir rannsókn í rétti, en ekki farið eftir gifurýrðum Helga Benediktssonar um þessa menn. Þetta mál verður skoðað frá réttarfarslegu sjónarmiði og borgar sig alls ekki að gera það að pólitísku bitbeini. Það hefur ekki verið hallað á Helga Benediktsson með neinu í þessu máli, og ef mistök hafa átt sér stað, þá er það ekki vegna pólitískra skoðana. — Hins vegar verð ég að segja, að dýr mundi Hafliði allur, ef hin ólöglega álagning Helga Benediktssonar er á einum hengilás og brýni, vegna þess að í upplýsingum fulltrúa í dómsmálarn. liggur fyrir, að ólögleg álagning hjá Helga Benediktssyni á síðasta sumri nemi 10—20 þús. kr., og ef svo er, þá er töluverð álagningin hjá skjólstaðingi hv. þm. V-Húnv., ef álagning á hengilás og brýni nemur 10—20 þús.

Fyrirspurn hv. 2. þm. Rang. get ég ekki svarað að svo stöddu. Ég er ókunnugur einstökum atriðum í sakargiftunum á hendur Helga Benediktssyni og hef ekki aflað mér upplýsinga um þetta, enda heyrir Skipaútgerðin að þessu leyti ekki undir mig.

13. Tryggingastofnun ríkisins.

Á 16. fundi í Sp., 21. nóv., var útbýtt:

Fsp. til fjmrh. um kostnað og iðgjaldainnheimtu hjá Tryggingastofnun ríkisins [122. mál, 2] (A. 242).

Á 17. fundi í Sp., 22. nóv., var fsp. tekin til meðferðar, hvort leyfð skyldi.

Fsp. leyfð með 31 shlj. atkv.

Á 18. fundi í Sp., 28. nóv., var fsp. tekin til umræðu.

Fyrirspyrjandi (Skúli Guðmundsson): Herra forseti. Ég hef lagt þessar fyrirspurnir fram um kostnað og innheimtu iðgjalda Tryggingastofnunar ríkisins vegna þess, að reikningar næstliðins árs liggja enn ekki fyrir. Þeir reikningar stofnunarinnar hafa enn ekki verið birtir almenningi, og finnst mér því vera ástæða til að fá upplýsingar um þessi atriði. — Fyrirspurn þessi er í fjórum liðum:

1. Hvað margir menn vinna á aðalskrifstofu Tryggingastofnunar ríkisins í Reykjavík? Hve miklu námu launagreiðslur til þeirra árið 1950, og hver var annar kostnaður við skrifstofuna það ár?

2. Hvað mikið borgaði Tryggingastofnunin hverjum héraðsdómara um sig árið 1950:

a. í innheimtulaun,

b. í umboðspóknun?

3. Hvað mikla umboðspóknun borgaði Tryggingastofnunin hverju sjúkrasamlagi um sig árið 1950?

4. Hvað var mikið óinnheimt af iðgjöldum til Tryggingastofnunarinnar í árslok 1950 úr hverju tryggingarumdæmi:

a. frá árinu 1950,

b. frá fyrri árum?

Ég vænti, að þessar spurningar séu svo ljóst fram settar, að þær þurfi ekki frekari skýringar við.

Forsrh. (Steingrímur Steinþórsson): Herra forseti. Ég get gefið upplýsingar varðandi fyrirspurnir hv. þm. V-Húnv., en þær eru þess eðlis, að það þarf að lesa upp margar tölur, ef á að svara þeim. Þetta tekur langan tíma. Ég skal fyrst snúa mér að 1. fyrirspurninni. Þess skal getið, að árið 1950 námu kaupgreiðslur hjá Tryggingastofnun ríkisins, aðalskrifstofunni, kr. 982421.52. Þar af voru laun 25 fastra starfsmanna kr. 785121.48, en 36 starfsmenn aðrir tóku í laun kr. 197300.04, þar með taldir stjórnarmenn og endurskoðendur, starfsmenn, sem vinna ekki fullan vinnutíma, starfsmenn til að leysa af í sumarleyfum, ræstingarkonur, lyftuvörður og sendisveinar. Annar kostnaður skrifstofunnar hefur orðið kr. 493283.55, þar með talin afskrift áhalda, greiðslur fyrir vottorð og styrkur til slysavarna. Velta Tryggingastofnunarinnar, með ríkisframlagi til sjúkrasamlaga og sérstökum lifeyrissjóðum, nam árið 1950 um 145 millj. kr., en allur rekstrarkostnaður stofnunarinnar varð það ár um 2.6 millj. kr., eða um 1.8% af veltunni.

Þetta var svarið við 1. fyrirspurn. — 2. fyrirspurn hv. þm. hljóðaði þannig:

„Hvað mikið borgaði Tryggingastofnunin hverjum héraðsdómara um sig árið 1950:

- a. í innheimtulaun,
- b. í umboðsbóknun?“

Ég verð að lesa skýrslu fyrir hvern dómara til að geta skýrt þetta. Tryggingastofnunin hefur samið um þetta við héraðsdómarana samkvæmt 1. Ég sleppi aurunum til að spara nokkrar tölur.

	Innheimtulaun.	Umboðs- laun.
Tollstjórinn í Reykjavík	kr. 11417	kr. 12577
Bæjarfógetinn á Akranesi	— 3056	— 3612
Sýslum. Mýra- og Borgfjs.	— 3919	— 6569
Sýslum. Snæf.- og Hnappds.	— 3610	— 5942
Sýslum. Dalasýslu	— 1903	— 3641
Sýslum. Barðastrandars.	— 3322	— 5060
Bæjarfógetinn á Ísafirði	— 4641	— 9375
Lögreglustj., Bolungavík	— 1130	— 3305
Sýslum. Strandasýslu	— 2578	— 4219
Sýslum. Húnavatnssýslu	— 3772	— 5937
Bæjarfóg., Sauðárkróki	— 3868	— 5910
Bæjarfóg., Siglufirði	— 3611	— 3603
Bæjarfóg., Akureyri	— 5921	— 18106
Bæjarfóg., Ólafsfirði	— 1107	— 2500
Bæjarfóg., Húsavík	— 4598	— 7931
Bæjarfóg., Seyðisfirði	— 3621	— 5940
Bæjarfóg., Neskaupstað	— 2429	— 3343
Sýslum. S.-Múlasýslu	— 3665	— 6023
Sýslum. Skaftafellssýslu	— 3357	— 5206
Sýslum. Rangárvallasýslu	— 3536	— 5516
Bæjarfóg., Vestm.eyjum	— 5773	— 5115
Sýslum. Árnessýslu	— 4752	— 9120
Bæjarfóg., Hafnarfirði	— 5739	— 18716
Bæjarfóg., Keflavík	— 3017	— 6828

Samtals kr. 94354 kr. 164113

eða m. ö. o. er þetta rétt við 250 þús. kr. Auk þess er gert ráð fyrir að greiða að upphæð 420 þús. kr. vegna umboðsstarfanna og hreppsstjóraþóknunar.

Þetta var svarið við 2. fyrirspurn. — 3. fyrirspurn hljóðaði svo:

„Hvað mikla umboðsbóknun borgaði Tryggingastofnunin hverju sjúkrasamlagi um sig árið 1950?“

Greiðsla Tryggingastofnunarinnar til sjúkrasamlaga árið 1950 vegna umboðsstarfa var sem hér segir:

Sjúkrasamlag Reykjavíkur	kr. 278310
Sjúkrasamlag Akraness	— 17460
Sjúkrasamlag Siglufjarðar	— 23000
Sjúkrasamlag Akureyrar	— 42250
Sjúkrasamlag Ólafsfjarðar	— 10300
Sjúkrasamlag Neskaupstaðar	— 16250
Sjúkrasamlag Vestmannaeyja	— 26000
Sjúkrasamlag Hafnarfjarðar	— 22000

Samtals kr. 435570

Þá er komið að 4. lið fyrirspurnanna:

„Hvað var mikið óinnheimt af iðgjöldum til Tryggingastofnunarinnar í árslok 1950 úr hverju tryggingarumdæmi:

- a. frá árinu 1950,
- b. frá fyrri árum?“

Það er mikið mál að lesa þetta upp, en ég skal sleppa aurunum til að stytta það heldur. Þá tek ég til meðferðar iðgjöld, sem lögð voru á á árunum 1947—50. Það skal tekið fram, að verulegur hluti hinna niðurfelldu iðgjalda mun hafa verið ranglega á lagður, og mun að jafnaði vera meira af slíkum ranglega álögðum gjöldum í kaupstöðum en sveitum.

	Iðgjöld samtals kr.	Úrgengin og endurgreidd kr.	Ógreidd kr.	Úrgengin og ógr. í %	Ógr. iðg. 1950 kr.
Reykjavík	57200093	754671	2932724	6.446	2251013
Akranes	2599066	9072	210429	8.445	108076
Mýra- og Borgarfjarðarsýsla	2454113	13297	60621	3.012	57693
Snæfells- og Hnappadalssýsla	2095639	7335	9188	0.788	8348
Dalasýsla	787302	4722	5310	1.274	5310
Barðastrandarsýsla	2038161	6448	44806	2.515	34866
Ísafjörður	5001838	69772	315289	7.698	249269
Bolungavík	540483	11957	43796	10.2	38938
Strandasýsla	1313116	3886	11460	rúml. 1	10556
Húnavatnssýslur	2353622	4905	6174	0.5	6174
Sauðárkrókur og Skagafjarðarsýsla	2383996	16520	41612	ca. 2.5	26979
Siglufjörður	2991650	24068	230886	8.5	139214
Akureyri og Eyjafjarðarsýsla	10165165	135715	450323	5.7	330514
Ólafsfjörður	594567	7830	92884	16.9	53479
Þingeyjarsýslur	3764084	6630	2730	0.25	1890
Seyðisfjörður og Norður-Múlasýsla	2356866	23009	9223	1.3	9223
Neskaupstaður	1345894	7655	209570	16	143969
Suður-Múlasýsla	2762182	20319	171064	6.9	114311
Skaftafellssýslur	1754888	300	280	0.3	
Rangárvallasýsla	2106959	5567	540	0.23	
Vestmannaeyjar	3667165	119095	130612	6.8	111819
Árnessýsla	4125952	49225	19831	1.6	15606
Hafnarfjörður	9649156	201081	419676	6.4	349689
Keflavík	1705337	74120	107190	10.6	63256

Þá er ég kominn í gegnum þennan lista. Alls hafa verið lögð á iðgjöld að upphæð krónur 125757304.46. Úrgengin og endurgreidd af þeim kr. 1577238.96. Ögreidd iðgjöld kr. 5526226.37. Úrgengin og ögreidd í % 5.649. Frá síðasta ári er þegar úrgengið kr. 84432.80, — ég sleppti þeim tölum áðan er ég las listann, — en ögreitt kr. 4130197.98 frá síðasta ári. — Nú liggur það ljóst fyrir, að ekki er hægt að dæma um, hve effektiv innheimtan er á síðasta ári. Ef tekin eru sér árin 1947—49, eru álögð iðgjöld kr. 95727609.75, úrgengin og endurgreidd af þeim kr. 1492816.16, eða 1.6% af álögðum iðgjöldum, óinnheimt frá sömu árum 1396028.39, eða 1.5% af álögðum iðgjöldum alls. Hins vegar verða álögð iðgjöld, þegar árið 1950 er tekið sér, kr. 30029694.71, úrgengin og endurgreidd kr. 84432.80, eða 0.3% af álögðum iðgjöldum alls, óinnheimt kr. 4130197.98, eða 13.7% af álögðum iðgjöldum á árinu. En eins og ég hef tekið fram áður, get ég ekki sagt um, hve mikið kann að vera innkomið núna af því. — Tel ég mig þá hafa svarað fyrirspurnum hv. þm.

Fyrirspyrjandi (Skúli Guðmundsson): Herra forseti. Eg vil þakka hæstv. forsrh. fyrir þær glöggu upplýsingar, er hann veitti hér um þetta mál. Hann hefur einnig gefið hér upplýsingar um meira en um var spurt, eins og um heildarupphæðir iðgjalda, sem lögð hafa verið á, o. fl. Það, sem maður rekur augun einkum í, er, hvað innheimta iðgjaldanna er ákaflega misjöfn í hinum ýmsu umdæmum. Að meðaltali hafa ekki fengist inngreidd 5.6% af álögðum iðgjöldum síðustu ára. En þetta er ákaflega misjafnt. Í nokkrum — fáum — umdæmum er það innan við 1%, sem er óinnheimt, og í tveimur sýslum er ekkert óinnheimt. Annars staðar hefur þetta verið mikill hluti. Í tveimur umdæmum er milli 16% og 17% óinnheimt og í nokkrum um 10% óinnheimt um síðustu áramót. Þetta er mál, sem er vert að taka til athugunar að kippa í lag.

Mér skilst, að Tryggingastofnun ríkisins sé ekki vel á vegi stödd fjárhagslega og að ekki verði hjá því komizt, að gerðar verði ráðstafanir til þess, að þau sýslufélög, þar sem ástandið er verst, bæti ráð sitt í þessum efnum. Eg býst ekki við, að þeir, sem standa í skilum, sætti sig við þetta. Eg veitti því athygli, að forstjóri Tryggingastofnunarinnar, hv. 4. þm. Reykv., skaut því inn í, að Reykjavíkurbær haldi opnum tryggingaiðgjaldareikningum fram í marz. Eg vildi fá að vita, hvernig það er hjá Tryggingastofnun ríkisins, hvort hún haldi reikningum opnum fram yfir áramót.

Nú er það svo, að Tryggingastofnun ríkisins hefur fleiri tekjustofna en iðgjöldin. Eg hafði ekki spurt um það sérstaklega og á því ekki rétt á að fá því svarað nú, en ég vildi gjarnan spyrja hæstv. ráðh., hvort hann hafi á takteinum upplýsingar um, hvað líði greiðslu á framlagi bæjar- og sveitarfélaga.

Fleira sé ég ekki ástæðu til að taka fram um þetta að svo stöddu og þakka ráðh. fyrir hinar greinargóðu upplýsingar.

Haraldur Guðmundsson: Herra forseti. Hv. þm. V-Húnv. spurði, hvort Tryggingastofnun ríkisins héldi sínum reikningum opnum fram yfir áramót. Það gerir hún ekki. Hún lokar þeim 31. desember hvert ár.

Mér skildist á hv. þm. V-Húnv., að hann væri heldur lítið ánægður með heildarniðurstöður innheimtunnar. Eg verð að segja það rauplaust, að ég tel, að innheimtan árin 1947—49 hafi gengið vonum frammar. Árið 1950 er enn of snemmt að segja um, en því ber ekki að neita, að nokkru þyngra horfir með innheimtuna það ár. — Hv. þm. V-Húnv. fann það einkum að innheimtunni, að hún gengi misjafnlega. Það er að vísu rétt, að aðeins tvær sýslur eru alveg skuldlausar, aðrar með innan við eða um 1% skuld. Hins vegar sér hv. þm., ef hann athugar það, að þetta liggur mest í óinnheimtum iðgjöldum frá árinu 1950. Þá eru það Neskaupstaður og Ólafsfjörður, þar sem óinnheimt iðgjöld eru um 16%. Þessar skuldir stafa af nokkuð sérstökum ástæðum; þar þurfti að innheimta hjá útgerðarmönnum, sem fóru í skuldaskil, og mátti ekki ganga að þeim fyrr en því uppgjöri væri lokið, en þetta kemur nú vonandi í gegnum skuldaskilasjóð. En meginmunurinn liggur ekki í innheimtu frá fyrstu 3 árunum, heldur misjöfnum eftirstöðvum frá árinu 1950.

Forsrh. (Steingrímur Steinþórsson): Herra forseti. Það var fyrirspurn hv. þm. V-Húnv. um, hvort hægt væri að gefa upplýsingar um greiðslur sveitarfélaganna. Eg hafði ekki búið mig sérstaklega undir að svara þessu, þar sem ekki var um það spurt, en ég get þó sagt almennt um það, að það hafa verið erfiðleikar á þeirri innheimtu, eins og ég hygg að hv. alþm. sé kunnugt, og þeir erfiðleikar hafa farið vaxandi. En mér er óhætt að fullyrða, að Tryggingastofnunin og sveitarfélögin hafa gert allt, sem þau gátu, til þess að þetta væri í lagi, en því ber ekki að leyna, að hér er ástandið alls ekki gott. Eg skal nú geta hér um nokkur bæjarfélög, hvernig ástandið var hjá þeim um síðustu áramót, án þess þó að um tæmandi upplýsingar sé að ræða. Er þá fyrst Akranes, sem skuldaði 75 þús. kr. um síðustu áramót. Hafnarfjörður: skuld frá 1950 110 þús. kr. Keflavík: skuld frá 1950 og eldri framlög kr. 253922.99. Reykjavík: skuld frá 1950 kr. 3983046.30, og Ólafsfjörður skuldaði um 240 þús. kr. um síðustu áramót. Eg held, að ekki sé ástæða til að nefna fleiri staði, og hafa víða komið inn meiri og minni upphæðir á árinu, en árið er ekki uppgert enn. — Eg vona, að hv. fyrirspyrjandi láti sér þetta nægja, þar sem ekki var sérstaklega um þetta spurt.

14. Stóreignaskattur (fsp. JJós).

Á 18. fundi í Sp., 28. nóv., var útbýtt:
Fsp. til fjmrh. um skiptingu á greiðslu stóreignaskattsins [135. mál, 1] (A. 289).

Á 19. fundi í Sp., 29. nóv., var fsp. tekin til meðferðar, hvort leyfð skyldi.
 Fsp. leyfð með 29 shlj. atkv.

Á 22. fundi í Sp., 5. des., var fsp. tekin til umræðu.

Fyrirspyrjandi (Jóhann Jósefsson): Herra forseti. Það var hér á dögnum, þegar hv. 4. þm. Reykv. gerði nokkrar fyrirspurnir viðvikjandi stóreignaskattinum, að hann minnst á það og beindi þeirri fsp. til hæstv. fjmrh., hvort opinberaður yrði listi fyrir gjaldendur stóreignaskattsins. Ég heyrði ekki betur en að hæstv. ráðh. svaraði því neitandi.

Nú eru, eins og kunnugt er, birtar skrár yfir gjaldendur tekju- og eignarskatts, þó ekki fyrir atbeina ríkisvaldsins að ég held. Hitt er líka vitað, að mörgum leikur forvitni á að vita, hvernig skiptist greiðsla á stóreignaskattinum, er lögfestur var árið 1950. Það mátti skilja á hv. 4. þm. Reykv., að honum þætti þessi skattur ekki of hár. Ef ég hef tekið rétt eftir, taldi hann, að skatturinn mætti vera miklu hærri.

Ég held, að þetta sé mjög skakkt álit hjá honum. Tímarnir hafa breytzt svo mikið síðan skatturinn var lagður á, að hann er mörgum, sem í hlut eiga, þungur í skauti, og getur farið svo, að hann stöðvi atvinnuframkvæmdir á vissum stöðum utan Reykjavíkur. Ég ætla ekki að fara lengra út í þetta mál, en síðan skatturinn var lagður á hafa aðstæður breytzt mjög, og sérstaklega er það rekstrarfjárskorturinn, sem gerir vart við sig.

Það er vitað, að þessi skattur er lagður á þrjá höfuðaðila: einstaklinga, hlutafélög og samvinnufélög. Nú leikur mér forvitni á að vita, hvernig skatturinn hefur skipzt á þessa aðila.

Það er kunnugt, að fyrir hlutabréf, sem ég kann að eiga í hlutafélagi, verður hlutafélagið að borga skattinn. Og það hafa margir rekið upp stór augu, þegar þeir sáu, að verðliti hlutabréf eru stórsköttuð á þennan hátt, jafnvel langt fram yfir verðmæti bréfanna.

Ég vona, að hæstv. ráðh. svari því, hvernig skatturinn skiptist milli þessara þriggja aðila, sem tilgreindir eru á þskj. 289.

Fjmrh. (Eysteinn Jónsson): Eins og hv. þm. muna, er stóreignaskatturinn aðeins lagður á einstaklinga. Talið er saman, hvað hver einstaklingur á, en áskilið, að hlutafélög og samvinnufélög greiði fyrir eigendur skatt af eignum, sem standa inni hjá félögunum.

Af skattinum, sem nemur tæpum 50 millj. kr., hafa einstaklingar greitt 21 millj. og 140 þús. kr., hlutafélög 28 millj. af eignum einstaklinga og samvinnufélög rúmlega 111 þús. af eignum meðlima sinna.

Fyrirspyrjandi (Jóhann Jósefsson): Herra forseti. Ég vil þakka hæstv. ráðh. fyrir svarið. Það kemur í ljós, að einstaklingar og hlutafélög greiða 49 millj. og 140 þús. af skattinum, en samvinnufélög aðeins 111 þús. Þetta eru að visu upplýsingar í málinu, þó að hitt sé ekki upplýst, hvaða aðilar greiddu hverja upphæð.

Ég hjó eftir því, að hæstv. ráðh. sagði, að hlutafélög og samvinnufélög greiddu skattinn af þeim eignum einstaklinga, sem stæðu inni hjá félögunum. Mér hefur komið svo fyrir sjónir, að hlutafélag, sem einstaklingur á í, greiði líka af eign, sem hann telur fram, þó að hún sé ekki viðkomandi hlutafélaginu. (*Fjmrh.*: Það er misskilningur.) Ég skal ekki fullyrða þetta, en mér hefur virzt svo.

Ég tel, að við fsp. hafi verið gefið gott svar, og vil þakka hæstv. ráðh. fyrir.

15. Sænsk timburhús.

Á 18. fundi í Sp., 28. nóv., var útbýtt:

Fsp. til fjmrh. um endurgreiðslu á innflutningsstólli af sænskum timburhúsum [135. mál, 2] (A. 289).

Á 19. fundi í Sp., 29. nóv., var fsp. tekin til meðferðar, hvort leyfð skyldi.
 Fsp. leyfð með 29 shlj. atkv.

Á 22. fundi í Sp., 5. des., var fsp. tekin til umræðu.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 23. fundi í Sp., 12. des., var fsp. aftur tekin til umræðu.

Fyrirspyrjandi (Gísli Jónsson): Herra forseti. Ég leyfi mér að flytja hér fyrirspurn, sem hljóðar svo:

„1. Hefur ríkissjóður endurgreitt innflutningsstoll af sænsku timburhúsum, sem flutt voru inn 1946?

2. Hefur ríkissjóður endurgreitt innflutningsstoll af sænskum timburhúsum, sem flutt hafa verið inn á öðrum árum en 1946?

3. Ef svo er, eftir hvaða heimild er þetta gert?

4. Hvað nemur endurgreiðslan mikilli upphæð: a) af húsum innfluttum 1946, b) af húsum innfluttum á öðrum tíma?

5. Hvaða aðilar hafa fengið endurgreiðslu og hve mikla upphæð hver?“

Með bráðabirgðaákvæði l. nr. 44 frá 1946 er ríkisstj. heimilað að endurgreiða toll af þeim innfluttum tilbúnum timburhúsum, sem flutt voru inn á árinu 1946, að því leyti sem hann er hærri en á því byggingarefni óunnu, er til húsanna þarf. Þáverandi ríkisstj. notaði ekki þessa heimild. Eftir að ráðh. hafði látið athuga málið mjög gaumgæfilega, þótti honum óeðlilegt og rangt að endurgreiða tollinn af húsum, sem inn voru flutt 1946, en ekki af hús-

unum, sem inn voru flutt 1945 eða 1947, en til þess að endurgreiða toll af þeim húsum var engin heimild. Fleiri atriði komu hér einnig til greina, sem ekki er tími til að ræða hér.

Á Alþingi 1946 báru 5 alþm. fram þáttill. í Sp. á þskj. 307, þar sem skorað er á ríkisstj. að nota heimildina í l. nr. 44 og endurgreiða toll af innfluttum húsum. Í sambandi við þetta mál komu fram kröfur um að endurgreiða toll af innfluttum fiskibátum og bæta upp tjón, sem ýmsir bátabyggjendur höfðu orðið fyrir vegna samninga um smíði fiskibáta fyrir ríkisstj., en tjón þetta stafaði af hækkuðu verðlagi, sem var ófyrirsjáanlegt, þegar samningar voru gerðir, og krafa kom einnig um bætur fyrir tap á saltfiski. Þáverandi ríkisstj. hvatti menn til að verka, og stóðu þessir menn í þeirri trú, að treysta mætti ummælum ríkisstj. um það, að jafnhátt nettóverð fengist fyrir fiskinn þannig. Og að síðustu kom einnig krafa um bætur vegna samnings, sem gerður var um byggingar á Keldum og Rockefellerssjóðurinn hafði greitt ríkissjóði hluta af. Ekkert af þessu náði fram að ganga, enda álitíð, að ekki væri unnt að gera upp á milli greiðsluskýldna ríkissjóðs í þessum atriðum.

1949 er flutt frv. til l. um að skylda ríkissjóð til að endurgreiða tollinn af húsunum, sem flutt voru inn á árunum 1945—47. Er frv. samþ. til 3. umr. í Ed. með þeim breytingum, að ríkissjóður skuli einnig greiða toll af bátum og tap af smiðasamningum við ríkisstj. Frv. þetta náði þó aldrei fram að ganga.

Meiri hluti Alþingis lagði ákaft megináherzlu á, að þessi mál öll yrðu leyst á sama hátt, þar eð þau öll yrðu að teljast jafnréttá um kröfur úr ríkissjóði. Mér hefur því þótt rétt að spyrja um, hvort endurgreiðsla hafi farið fram á tolli af innfluttum húsum og hvernig henni hefur verið háttað.

Fjmrh. (Eysteinn Jónsson): Herra forseti. Við 1. lið er það að segja, að ríkissjóður hefur endurgreitt hluta af innflutningstolli af sænskum húsum, sem flutt voru inn 1946. Nemur endurgreiðslan því, að verðtollur er færður niður í 10% og vörumagnstollur í 5 aura pr. kg, og er þá eftir skilinn riflegur tollur til jöfnunar á aðflutningsgjaldi á efni til húsagerðar. Endurgreiddur hefur verið hluti tolla af 88 húsum innfluttum þetta ár.

Viðvíkjandi 2. lið, þá hefur verið endurgreiddur á sama hátt innflutningstollur af 19 húsum, sem til landsins komu í janúar 1947. Eitt hús hafði verið flutt inn árið 1945, en af því hafði aldrei verið greiddur tollur, svo að til endurgreiðslu kom ekki, þótt hún hefði verið talin koma til greina.

3. liður: Heimildin er í bráðabirgðaaákvæði l. nr. 44 1946. Þau l. voru sett í byrjun ársins, og var þá gert ráð fyrir og orðalagið við það miðað, að húsin kæmu til landsins á því ári, sem líka reyndist, að undanteknum 19 húsum, sem ekki komu fyrr en laust eftir nýárið. Kaupin á þeim 19 húsum fóru vitaskuld eins fram á árinu 1946, og mörgum þeirra var útskipað í erlendri höfn á því ári. Þannig kom auðvitað ekki annað

til mála en láta sama gilda um þessi fáu hús sem hin, enda vafalaust, að Alþingi hefði kveðið svo á í upphafi, ef fyrir þessum möguleika hefði verið hugsað.

4. liður: Endurgreiðslan nemur 824 þús. kr. samanlagt, en vera má, að ekki hafi verið leitað endurgreiðslu fyrir 2—3 hús. Fjárhæðir þessar hafa verið greiddar í happdrættisskuldabréfum ríkissjóðs. Endurgreiðslan nemur að jafnaði 7700 kr. á hús, eða samtals ca. 678 þús. kr. fyrir hús flutt inn 1946 og 146 þús. kr. fyrir hús innflutt 1947.

Viðvíkjandi 5. lið, þá hafa þeir aðilar fengið endurgreiðsluna, sem eru eigendur húsanna á endurgreiðsludegi. Hafi þeir ekki verið eigendur frá upphafi, hefur verið staðreynt, að þeir hafi allt að einu verið látnir greiða tollinn í eða með kaupverðinu. Upphæð endurgreiðslu á hvert hús er sem næst 7700 kr., eins og áður segir.

Ég skal geta þess, að til Akureyrar voru flutt beint nokkur hús 1946, sem tollafgreidd voru með nokkuð öðrum hætti en í Reykjavík, þ. e. reynt var að greina í sundur unna vöru og óunna, og varð tollurinn þannig töluvert lægri en af sams konar húsum í Reykjavík. Átti þetta sinn þátt í, að óhjákvæmilegt þótti að neyta endurgreiðsluheimildarinnar.

Fyrirspyrjandi (Gísli Jónsson): Herra forseti. Ég vil þakka hæstv. ráðh. fyrir upplýsingarnar. — Það er sýnilegt, að ríkisstj. hefur endurgreitt tollinn af húsunum, sem voru flutt inn 1945 og 1947, án þess að nokkur heimild væri til þess frá Alþingi, og er því ráðherra raunverulega ábyrgur fyrir þessu. — Hins vegar vænti ég þess, að ráðh. fallist á, að einnig verði greiddar þær kröfur, sem gerðar voru til Alþingis á þessum sama tíma vegna smíði á fiskibátum og byggingar á Keldum, og greiðslubætur fyrir tap á saltfiski, og vænti ég þess, að ráðh. sinni þeim kröfum.

Fjmrh. (Eysteinn Jónsson): Ég vil benda á, að fyrir þessu var fullkomin heimild, því að aldrei kom til mála annað en að það sama gengi yfir öll húsin. Þó að þau hafi komið nokkrum dögum síðar, þá var þetta allt sama „partí“, nema þetta eina hús, sem flutt var inn 1945, en af því hafði aldrei komið til mála að greiða neinn toll. Það var ekki aðeins ég, sem þar átti hlut að máli. Ég vil upplýsa, að í rn. hefur legið skjal undirskrifað af meiri hl. hv. þingmanna, þar sem skorað er á ríkisstj. að notfæra sér þessa heimild. — Ég vil benda á, að þessi mál hafa aldrei komið fram á Alp. í heild. Þótt eitt-hvað hafi verið á þau minnzt í Ed., þá hafa þau aldrei verið rædd á Alp. út af fyrir sig.

16. Veitingasala í Þjóðleikhúsinu.

Á 23. fundi í Sp., 12. des., var útbýtt:
Fsp. til menntmrh. um veitingasölu í Þjóðleikhúsinu [149. mál] (A. 407).

Á 24. fundi í Sp., 13. des., var fsp. tekin til meðferðar, hvort leyfð skyldi.
Fsp. leyfð með 29 shlj. atkv.

Á 26. fundi í Sp., 19. des., var fsp. tekin til umræðu.

Fyrirspyrjandi (Hannibal Valdimarsson): Herra forseti. Eg hef leyft mér að bera fram fyrirspurn um það til hæstv. menntmrh., hvers vegna aðstaðan til veitingasölu í Þjóðleikhúsinu hafi verið seld á leigu.

Það flaug fyrir í haust, er kunnugt varð, að mikill rekstrarhalli mundi verða á Þjóðleikhúsinu, að það hefði jafnvel hvarflað að ýmsum ráðamönnum, að jafnvel væri rétt að selja Þjóðleikhúsið á leigu til einkarekstrar. Þessi orðrómur hefur þó ekki enn þá hlotið staðfestingu reynslunnar. En hins vegar hefur það gerzt, að sá eini þáttur í starfsemi leikhússins, sem rekinn var með ágóða, að því er mér er tjáð, veitingasalan, hefur nú af Þjóðleikhússtjórninni verið leigður einstaklingi.

Veitingar hófust í Þjóðleikhúsinu 20. apríl 1950. Mér er tjáð, — og hygg ég, að það sé rétt, — að fyrstu 11 mánuðina hafi ekki verið hægt að koma öðrum veitingum við en gosdrykkja- og sælgætissölu. Þetta stafaði af því, að sá hluti hússins, sem til veitingastarfseminnar var ætlaður, var þá ekki fullbúinn — og sízt af öllu þeim tækjum búinn, sem til almennrar og fjölþættrar veitingasölu eru nauðsynleg. Það mun hafa verið fyrst í júnibyrjun í sumar, að útbúnaði hússins til veitingastarfsemi var svo langt komið, að hægt væri að koma við að taka upp kaffiveitingar til leikhúsgesta.

En til skamms tíma stóðu sakir þannig — og standa máske að einhverju leyti enn, — að borgarlæknir vildi ekki heimila, að matarveitingar færu fram í Þjóðleikhúsinu. Eftir því sem ég bezt veit, mun ekki hafa verið gengið að fullu frá útidrym leikhúskjallarans og ekki heldur frá aðstöðu til hreinlætis í sambandi við eldhús og geymslur. Einnig var mestallan þennan tíma unnið að innréttingu eldhússins, og kostar slíkt að vonum mikið og er timafrekt, eins og allir þekkja, sem eitthvað eru kunnugir byggingum.

Þegar lokið er að fullu eldhúsinnréttingu og öðrum útbúnaði til veitinga, og svo mun nú vera um þessar mundir eða hvað af hverju, er svo ráð fyrir gert, að matsala geti átt sér stað þarna og veizlur sé hægt að hafa þarna með 250—300 gestum, og er allur borðbúnaður, sem Þjóðleikhúsið hefur látið kaupa, miðaður við þá tölu gesta.

Það er því fyrst nú, sem unnt er að hefja alhliða veitingastarfsemi í Þjóðleikhúsinu, og þá — og þó nokkru fyrr — er það ákveðið af Alþt. 1951. D. (71. löggjafarþing).

Þjóðleikhússtjórn að hætta veitingum fyrir reikning hússins og leigja heldur veitingaaðstöðuna með öllum áhöldum fyrir 10 þús. kr. á mánuði.

Nú er augljóst af framansögðu, að allan þann tíma, sem Þjóðleikhúsið hafði sjálft veitingasöluna, að svo miklu leyti sem við varð komið, var aðstaðan hin versta og því engin von til, að þessi starfsemi skilaði slíkum arði, er af henni mætti vænta síðar, er aðstaða væri fyrir hendi til fjölþættari starfsemi.

En varð þá tap á veitingum þennan tíma? Einhverjir kynnu að ímynda sér það. — Nei, þrátt fyrir alla byrjunarörðugleika og skort á aðstöðu er mér tjáð að fyrstu 11 mánuðina, meðan aðeins var hægt að selja sælgæti og gosdrykki, hafi nettóágóði hússins orðið 132578.34 kr., eða um 12000 kr. á mánuði. Þá hef mér einnig verið tjáð, að þær 5 vikur (frá 1. júní í sumar til 7. júlí), sem kaffiveitingum varð við komið auk gosdrykkja- og sælgætissölnnar, hafi nettóhagnaður orðið 34367.50 kr. — eða ca. 26100 kr. á mánuði. Tekjur alls 12 fyrstu mánuðina urðu þannig 166945.84 kr. — Má ætla, að enn hefði hagnaður aukizt verulega, er matarveitingar gætu bætzt við og þannig unnt að nota til fulls þá aðstöðu, sem fyrir hendi var, er allt var tilbúið.

Þegar á þetta allt er lítið, virðist mér það vafasamt, hvort leikhússtjórnin hafi gert rétt í því að hætta rekstri veitinganna og selja veitingaaðstöðuna á leigu. Að leigja slík verðmæti lausafjár, sem Þjóðleikhúsið hafði þarna bundið í dýrindis húsgögnum og borðbúnaði, tel ég líka vafasama ráðstöfun leikhússtjórnar og er þeirrar skoðunar, að borðbúnað og allt slíkt hefði heldur átt að selja, er húsið sjálft hætti rekstrinum. Þá getur það í þriðja lagi naumast verið á valdi leikhússtjórnar að hafa vald á því, hvers konar samkomur verða haldnar í þessum húsakynnum Þjóðleikhússins, þegar þessi aðstaða öll hefur nú verið seld einstaklingi á leigu. Tel ég það eitt út af fyrir sig vera miður farið.

Langar mig nú til að heyra af vörum hæstv. ráðh. (BÓ), hvaða knýjandi nauðsyn hafi borið til þess — séð frá sjónarmiði Þjóðleikhússtjórnar — að leigja einstaklingi einmitt þennan einasta þátt í starfsemi Þjóðleikhússins, sem skilaði arði og átti þó við erfið byrjunarskilyrði að búa.

Viðskmrh. (Björn Ólafsson): Herra forseti. Þrátt fyrir hina löngu ræðu hv. 6. landsk. er svar mitt við þessari fyrirspurn á þá leið, að leikhússtjórnin taldi þetta heppilegt fyrirkomulag, og að athuguðu máli var ég því samþykktur.

Fyrirspyrjandi (Hannibal Valdimarsson): Herra forseti. Hæstv. ráðh. hafði ekki ástæðu til að kvarta undan því, að ræða mín væri löng, því að ég talaði ekki nema í 5 mínútur. — Eg vil leyfa mér að þakka svar hans, þótt stutt væri, en hann er auðsjáanlega ánægður með þetta nýja fyrirkomulag á veitingasölunni. En ég get ekki skilið, hvers vegna hæstv. ráðh. getur verið ánægður, þegar tekjurnar voru 12 þús.

á mánuði, meðan sælgætis- og gosdrykkjasalan fór fram, og milli 20 og 30 þús. eftir að kaffiveitingar hófust. Það er álit mitt, og tel ég það byggt á fyllstu rökum, að eftir að aðstaða varð til matsölu í leikhúskjallaranum og hægt er að leigja hann út til veizluhalds, muni þessi ágóði enn hafa getað aukizt til stórra muna. En nú er þetta húsnæði leigt einstaklingi fyrir 10 þús. kr. á mánuði. Þetta telur hæstv. ráðh. heppilegt, en ég get ekki séð, að hér sé um neinn gróða að ræða. Nei, það er síður en svo.

Ég lét einnig í ljós þá skoðun mína, að ég teldi ekki vel til fallið, að leikhústjórnin réði ekki yfir allri starfsemi, sem fram fer í húsinu. Eins og málum er nú komið, virðist ekkert vera því til fyrirstöðu, að í leikhúskjallaranum fari fram almennar danssamkomur.

Það vakir ekki fyrir mér með þessum orðum mínum að ráðast á þann einstakling, sem nú hefur tekið þetta húsnæði á leigu. Ég þekki hann og veit, að hann er í alla staði mjög fær í sinu starfi. En hvað sem þessu liður, tel ég ekki rétt að leigja hinn dýrmæta borðbúnað þjóðleikhússins.

Ég er sem sagt þrátt fyrir hið stutta og laggóða svar hæstv. ráðh. (BÓ) hræddur um, að hér sé um að ræða spor í ranga átt.

Viðskmrh. (Björn Ólafsson): Ég hygg, að það hljóti að liggja í augum uppi, að það eru ýmsir erfiðleikar í sambandi við greiðasölu í kjallara þjóðleikhússins, og með tilliti til þess var sú ákvörðun tekin að selja húsnæðið einstaklingi á leigu.

Það er rétt hjá hv. þm. (HV), að allmikill ágóði hefur orðið af þessari veitingasölu. Hv. þm. talaði um, að allmikill ágóði hefði orðið af gosdrykkja- og sælgætissölu, og gaf í skyn, að enn meiri ágóði mundi verða nú, er skilyrði væru fyrir hendi til fjölbreyttari veitingasölu. Við þessu gef ég það svar, að þegar átti að fara að auka þessa starfsemi, var nauðsyn að fjölga starfsfólkinu allverulega, og eins og að líkum lætur, hefði það haft í för með sér aukinn rekstrarkostnað. Þegar alls þessa er gætt, taldi ég réttast að vera því samþykktur að hætta að láta þjóðleikhúsið annast þennan rekstur sjálft, en selja hann einstaklingi í hendur. Ég taldi þetta rétt, enda þótt það hefði í för með sér, að leigja þyrfti borðbúnað og önnur áhöld veitingasölnunnar, því að með þessu gerir þjóðleikhúsið ekkert annað en hirða ágóðann og losnar við allt vafstur, sem fylgir veitingasölnunni.

Hv. þm. talaði um, að réttast hefði verið að selja þennan „dýrindis borðbúnað leikhúskjallarans“, svo að maður noti nú orð þm. sjálfs. En ef farin hefði verið sú leið að selja áhöldin, þá hefði það þýtt það sama og loka kjallaranum, en það hefur engum dottið í hug.

17. Endurskoðun stjórnskrárinnar.

Á 30. fundi í Sp., 9. jan., var útbýtt:

Fsp. til ríkisstj. um endurskoðun stjórnskrárinnar [159. mál] (A. 557).

Á 31. fundi í Sp., 10. jan., var fsp. tekin til meðferðar, hvort leyfð skyldi.

Fsp. leyfð með 29 shlj. atkv.

Á 32. fundi í Sp., 16. jan., var fsp. tekin til umræðu.

Fyrirspyrjandi (Karl Kristjánsson): Herra forseti. Ég hef leyft mér að bera hér fram til hæstv. ríkisstj. fyrirspurn, sem prentuð er á þskj. 557 og er um það, hvað liði endurskoðun stjórnskrárinnar, hvar hún sé á vegi stöð. Ég tel við eiga að leita upplýsinga um þetta. Fyrst og fremst af því, að málið — endurskoðun stjórnskrárinnar — er afar þýðingarmikið, líklega þýðingarmesta málið, sem Alþ. gæti nú haft til meðferðar. Og í öðru lagi vegna þess, að hið háa Alþingi hefur gert svo margar og itrekaðar ráðstafanir til endurskoðunarinnar, að ekki má minna né seinna vera en það fái skýrslu um árangur. Ég vil nú leyfa mér, á þeim stutta tíma, sem ég hef til umræðu, að rekja í stórum dráttum sögu málsins á s. l. 10 árum.

Þegar ákveðið hafði verið að slíta konungssambandinu við Danmörku og endurreisa lýðveldi á Íslandi, var skipuð fimm manna nefnd 22. maí 1942 til að gera tillögur um breytingar á stjórnskipunarlögunum, sem gilt höfðu fyrir konungsríkið Ísland. Nefndin var endurskipuð um haustið 1942 og þá bætt í hana þrem mönnum, til þess að í henni störfuðu tveir menn frá hverjum þingflokki. Var hún þar með orðin 8 manna nefnd. Árið 1943 skilar nefndin frv. til stjórnskipunarlaga með greinargerð. Þetta frv. var samþ. og lýðveldið stofnað 1944. En nefndin leit alls ekki svo á, að verkefni sinu væri þar með lokið. Í grg., sem fylgdi frv., segir orðrétt — með leyfi hæstv. forseta, að þetta sé „grg. fyrri hluta þess verkefnis, er henni (þ. e. nefndinni) var falið, en (hún) mun áfram vinna að seinni hluta verkefnisins, sem sé að „undirbúa aðrar breytingar á stjórnskipulaginu, er þurfa þykir og gera verður á venjulegan hátt“. Má ætla, að það starf verði öllu víðtækara og þurfi þar til að afla ýmissa gagna, er nú liggja eigi fyrir, svo og að gaumgæfa reynslu þá, er lýðræðisþjóðir heimsins ófað öðlast í þessum efnunum á þeim tímum, sem nú liða yfir mannkynið. Þangað til því verki yrði lokið, ætti sú stjórnskrá, sem hér er lögð fram, að nægja, enda eru ákvæði hennar mestmegnis þau, er nú gilda í stjórnskipulögum hins íslenszka ríkis, að breyttu hinu æðsta stjórnarformi, frá konungdæmi til lýðveldis o. s. frv.“

Þessi grg. er dagsett 7. apríl 1943, og undir hana rita Gísli Sveinsson, Bjarni Benediktsson, Hermann Jónasson, Stefán Jóh. Stefánsson,

Jónas Jónsson, Haraldur Guðmundsson, Einar Olgeirsson og Áki Jakobsson.

Ljóst er af þessari greinargerð, að þessi 8 stórmenni islenskra stjórn mála — menn, sem flestir eru enn framámenn hjá stjórn mála-flokkunum — litu svo á, að aðeins væri lokið fyrri hluta endurskoðunarinnar, þ. e. að breyta hinu æðsta stjórnformi frá konungdæmi til lýðveldis, en að hið viðtækara verkefni væri óleyst og það ætti að leysa.

Sönnunin fyrir því, að hið háa Alþingi leit einnig svo á, kemur skýrt fram í því, að Alþ. gerði ráðstafanir 3. marz 1945 til þess, að skipuð var 12 manna nefnd til ráðuneytis 8 manna nefndinni, og heimilaði henni að ráða sérfróðan mann til aðstoðar. Mun n. ekki hafa ráðið sérfræðinginn, en talið sig hafa hann í sínum hópi. Sendi hún þann mann sinn út í lönd til þess að afla gagna og „gaumgæfa reynslu“ annarra lýðræðisþjóða og kynna sér þá tíma, sem þá voru að „líða yfir mannkynið“, svo að ég noti hið skáldlega orðalag úr grg. átta manna nefndarinnar.

Var nú svo komið, að Alþingi hafði falið þetta verk tveim n., eða samtals 20 mönnum, sem máttu ráða sérfræðing að auki. Ekki átti að spara vinnukraftinn; mikill var hann og álitlegur.

En hvað skeður? Enn líða tvö ár „yfir mannkynið“ — og ekkert gerist, — a. m. k. ekkert, sem þjóðin heyrir eða sér.

Og hinn 24. maí 1947 tekur Alþingi sig til og fellir með ályktun niður umboð þeirra nefnda, sem átt höfðu að starfa að endurskoðun stjórnskrárinnar, — afskráir mannskapinn í einum rykk.

En ekki skal þó gefizt upp og útgerðinni hætt, heldur ný áhöfn fengin. Felur nú Alþingi ríkisstj. að skipa 7 manna nefnd „til þess að endurskoða stjórnskrá lýðveldisins Íslands.“ Þing-flokkarnir fjórir skyldu tilnefna sinn manninn hver, en þrír vera skipaðir án tilnefningar og einn þeirra vera formaður.

Síðan eru nú bráðum 5 ár liðin „í aldanna skaut“. Alþingi hefur enn ekki séð álit eða tillögur frá nefndinni. Það er áreiðanlega tímabært að spyrja um, hvað störfum hennar líði.

Móðir Völsungs gekk með hann í sex ár, segir Völsungasaga. En þegar hann fæddist, var hann svo þroskaður, að hann var fær í flestan sjó, og hafði líka heyrzt mæla hreystiorð i móðurkviði.

Vel mætti bíða sjötta árið eftir tillögum n., ef vitað væri, að þær yrðu þá með þroska Völsungs, þegar þær loks fæddust. En fóstrið hefur enn ekki heyrzt mæla, svo að ég viti. Og lausafregnir ganga um það manna á milli, að ekki muni á neinu von hjá n. frekar en nefndunum, sem afskráðar voru 1947.

Sannleikann um þetta er rétt og nauðsynlegt, að Alþingi og þjóðin líka fái að vita nú sem hreinskilnislegast. Þess vegna lagði ég fram fyrirspurn mína.

Stjórnskráin frá 1944 er grundvallarlög, sem sett voru aðeins til bráðabirgða handa hinu endurheimta lýðveldi.

Enginn vafi er á því, að brýn þörf er á breyt-

ingum á stjórnskránni. Lýðveldið nýtur sín ekki á grundvelli þessarar stjórnskrár. Hinar endurteknu skipanir í stjórnskrárnefndir votta, að Alþingi hefur álitnið breytinga þörf. Og þjóðin hefur gert sér grein fyrir nauðsyn breytinga. Það votta ályktanir margra og viðtækra félagssamtaka — og tillögur, sem fram hafa komið úr ýmsum áttum.

Geti ekki sjö manna nefndin skilað álit og tillögum bráðlega, þá verður Alþingi að taka til nýrra ráða.

Ég vona, að svör hæstv. ríkisstj. verði þannig, að þau gefi vonir um góðar niðurstöður af starfi nefndarinnar áður en langir tímar líða.

Forsrh. (Steingrímur Steinþórsson): Herra forseti. Ég er ekki fær um að halda hér eins snjalla ræðu og hv. fyrirspyrjandi hélt, m. a. af því, að talfæri mín eru í lakara lagi.

Ég mun halda mér við fyrirspurnina á þskj. 557. En það er eins og hv. fyrirspyrjandi tók fram, að Alþingi ákvað 24. maí 1947 að skipa nýja 7 manna n., og 14. nóv. sama ár var sú nefnd sett, og í nefndina voru tilnefndir þessir menn: Jóhann Hafstein af hálfu Sjálfstfl., Halldór Kristjánsson af hálfu Framsfl., Gylfi Þ. Gíslason af hálfu Alþfl. og Einar Olgeirsson af hálfu Sósfl. Auk þess voru skipaðir í nefndina af þáverandi ríkisstj. án tilnefningar: Gunnar Thoroddsen, Ólafur Jóhannesson prófessor og Bjarni Benediktsson, sem var formaður nefndarinnar.

Samkvæmt upplýsingum, sem ég hef fengið frá form. nefndarinnar, þá starfaði nefndin fyrst framan af til að ræða um, hvaða ákvæðum stjórnskrárinnar helzt þyrfti að breyta og hverra nýrra ákvæða væri þörf. En það kom fljótt í ljós, að skoðun manna var sundurlaus um þetta efni. Kom helzt í ljós, að fulltrúar hinna pólitísku flokka, sem sæti áttu í nefndinni, höfðu ekki neinar till. fram að bera, vegna þess að þeir, sem sendu þá í nefndina, höfðu ekki gert sér ljóst, hvernig þeir stæðu í málinu. Og vildi þá form. stjórnskrárnefndarinnar leita álits ríkisstj. um það, hvort hún liti svo á, að það hefði nokkra þýðingu að halda starfi áfram í nefndinni, þ. e. a. s. meðan svo var ástatt, að stjórnmálaflokkarnir höfðu ekki sjálfir markað sér afstöðu til þess, sem um er að ræða, þannig að fulltrúarnir í stjórnskrárnefndinni kæmu fram með skoðun þeirra. Það hefur verið í samráði við ríkisstj., að störf þessarar nefndar hafa legið niðri nú allan tíma. Það skal og fram tekið samkv. upplýsingum form. nefndarinnar, að einstakir menn óska ekki eftir fundi í nefndinni þetta tímabil.

Nú hina síðustu mánuði sérstaklega hefur nokkur breyt. komið fram í þessu máli á þann hátt, að stjórnflokkarnir hafa tekið málið meira upp og komið hafa fram ákveðnar till., a. m. k. frá sumum þeirra, um einstök atriði, sem orka miklu, hvað gert er í þessu máli. Má því gera ráð fyrir, að það megi miklu fremur nú vænta þess, að grundvöllur sé fyrir hendi um, að taka megi upp störf í nefndinni aftur. Og samkv. því, sem form. nefndarinnar hefur sagt, þá hefur hann í hyggju að kveðja n. sam-

an og freista, hvort ekki sé einhver grundvöllur til staðar innan n. til að koma fram með ákveðnar till. frá flokkum þeim, sem nm. hafa umboð fyrir, svo að hægt sé að taka þetta mál fastari tökum, og vita nú, hvort hægt sé að skila álitni frá n.

Ég get svo ekki gefið aðrar upplýsingar en þær, sem ég hef hér látið koma fram.

Fyrirspyrjandi (Karl Kristjánsson): Herra forseti. Ég þakka hæstv. forsrh. fyrir svör hans, það sem þau ná.

Það kom greinilega fram í svörum hans, að n. hefur ekki treyst sér til þess að taka á verkefnum sínum, af því að hún hefur talið vanta starfsgrundvöll, sem hún hefur ætlað til, að hinir fjórir pólitísku flokkar á Alþingi legðu sér til. Hún telur sig hafa beðið eftir fyrirsögnunum frá flokkunum.

Íslenskt stjórnmálalíf er í álögum fjögurra flokka greiningarinnar. Alþingi er í þeim álögum, og þau álög hafa lagzt á nefndina. Þau álög koma fram í ábyrgðarleysi og athafnaleysi. Allir flokkarnir fjórir eru minnihlutflokkar. Ríkisstjórn, sem þarf að styðjast við tvo eða fleiri flokka, hver sem hún er, vinnur tæplega, nema þá á tímum skelfinga, heilsteyp verk,

heldur bræðingsverk, sem hvorugur eða enginn stjórnmálaflokkurinn telur sig bera ábyrgð á, ef illa gengur.

Stjórnarandstaðan verður líka óábyrg í sinni afstöðu og leyfir sér öfgar og áróðursfjarstæður, af því að hún veit, að hún mun aldrei ein taka við völdum, og þarf því aldrei að standa við sin stóru orð eða sýna, hvað hún getur.

Úr þessum álögum er hægt að leysa stjórnmálalífið með því að breyta stjórnarskránni, — breyta kjördæmaskipun og kosningafyrirkomulagi og aðskilja framkvæmdarvald og löggjafarvald betur en nú er gert. Eftir því biður þjóðin. Nefndin á að gera tillögur um þetta. Hún getur einfaldlega leyst sig úr álögunum með því að taka til starfa að eigin sannfæringu, án fyrirsagna frá hinum vanmáttugu flokkum — og meira að segja hvað sem þeir segja. Það er hennar hlutverk.

Tími minn er svo takmarkaður, að ég get ekki rætt þetta stóra mál, stjórnarskrármálið, að þessu sinni í einstökum atriðum, enda ekki tilætlunin. En ég leyfi mér að skora á hæstv. dómsmrh., sem er formaður nefndarinnar, að láta n. taka hispurslaust til starfa, sjálfstætt og þjóðhollt, án þess að spyrja flokkana, hvað gera megi.